

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОВАЛЬЧУК ОЛЬГА ЯРОСЛАВІВНА

Прим. № ____

УДК 342.9:347.97/.99:004(043)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О. Я. Ковальчук

КИЇВ – 2025

АНОТАЦІЯ

Ковальчук О. Я. Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет буоресурсів і природокористування України, Київ, 2025.

Дисертаційне дослідження є кваліфікаційною науковою працею, у якій вперше в українській доктрині інформаційного права досліджено питання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.

У роботі верифіковано необхідність реконцептуалізації фундаментального поняття інформації. Сформульовано й аргументовано авторську позицію щодо визначення терміну «інформація», що інкорпорує її матеріальні, цифрові і когнітивні форми.

Визначено, що основними детермінантами ефективної діяльності судів як об'єкта організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є: 1) удосконалення законодавства; 2) оптимізація структури апарату суду; 3) розвиток технологічної інфраструктури; 4) адаптація процесуальних норм до реалій інформаційного суспільства; 5) забезпечення інформаційної безпеки; 6) підвищення доступності правосуддя; 7) вдосконалення міжвідомчої взаємодії.

Встановлено, що в українському законодавстві не врегульовано використання понять «цифровий розрив» та «цифровий судовий процес». Запропоновано авторське визначення терміну «цифровий розрив» як нерівність у доступі до цифрових технологій, інформаційно-комунікаційних послуг та можливостей їх використання між різними соціальними групами, регіонами або країнами, що зумовлена економічними, соціальними, освітніми, віковими, географічними чи іншими чинниками, та призводить до обмеження можливостей повноцінної участі окремих осіб чи груп у цифровому суспільстві.

Запропоновано авторську дефініцію терміну «цифровий судовий процес» як форму здійснення правосуддя, що передбачає використання інформаційно-

комунікаційних технологій та електронних систем на всіх етапах судочинства, включаючи подання документів, проведення судових засідань, збір і аналіз доказів, ухвалення та оприлюднення судових рішень, з метою забезпечення ефективного, прозорого та доступного правосуддя при дотриманні всіх процесуальних гарантій та прав учасників судового процесу.

Розроблено цілісний міждисциплінарний методологічний інструментарій для всебічного аналізу організаційно-правових аспектів цифровізації судочинства. Такий підхід ґрунтується на синтезі холістичного, порівняльно-правового, історико-правового, формально-юридичного, соціологічного та статистичного методів, а також методів моделювання та економічного аналізу і забезпечує комплексне дослідження багатогранного процесу технологічної трансформації судової системи, формуючи теоретичне підґрунтя для її адаптації до викликів цифрової епохи.

Визначено основні завдання нормативно-правового регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства як комплексного процесу, що формує правову основу для впровадження інноваційних технологій у судову систему. Запропоновано до таких завдань відносити: 1) розроблення механізмів, які гарантують рівний доступ до правосуддя і реалізують дотримання принципів прозорості, відкритості, неупередженості правосуддя, змагальності й рівності сторін; 2) адаптація судової системи до швидких технологічних змін, що сприяє її ефективності в умовах цифровізації; 3) регулювання відповідальності за порушення у сфері електронного судочинства, що гарантує дотримання встановлених норм і стандартів; 4) забезпечення стабільності та надійності інформаційних систем судів, що є основою для ефективної роботи судової системи в умовах цифрової трансформації.

Визначено, що організаційна структура інформаційних систем у судочинстві України є комплексною та багаторівневою системою, спрямованою на забезпечення ефективного та прозорого правосуддя. Вона включає три рівні: 1) центральний, на якому функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система; 2) регіональний, на якому функціонують

інформаційні системи окремих судів; 3) локальний, на якому організаційна структура представлена автоматизованими робочими місцями суддів та працівників апарату суду.

Виділено правовий, організаційний, інституційний та технічний аспекти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, що включають різноманітні інструменти та процедури, націлені на реалізацію результативного, захищеного і транспарентного електронного правосуддя.

У роботі здійснено теоретико-філософський аналіз становлення та розвитку судової системи на території сучасної України, виділено такі його етапи: 1) Київська Русь (IX – XIII ст.) – правосуддя здійснювалося князем на підставі «Руської Правди»; 2) Литовсько-Польська доба (XIV – XVII ст.) – започатковано принцип законності та змагальність процесу; 3) Запорізька Січ (друга половина XVI ст. – кінець XVIII ст.) – самобутня система судочинства, заснована на козацьких звичаях; 4) Гетьманщина (кінець XVIII ст. – початок XX ст.) – вплив російського судочинства та кодифікація права; 5) українські землі у складі Російської імперії (кінець XVIII ст. – початок XX ст.) – судова реформа 1864 року, що модернізувала судову систему; 6) доба української революції 1917–1921 рр. – демократизація та націоналізація судового процесу; 7) радянська доба (1922–1991 рр.) – судочинство стало інструментом диктатури пролетаріату; 8) незалежна Україна (1991 р. – сьогодення) – трансформація судової системи, впровадження нового законодавства та цифровізація. На кожному етапі формувалося підґрунтя для подальшої цифровізації судової системи та переходу до сучасних стандартів прозорості й ефективності, що реалізуються шляхом впровадження технологічних інновацій.

Виокремлено основні виклики, які перешкоджають повноцінній імплементації цифрових технологій у судочинство на сучасному етапі: 1) нерівномірне впровадження технологій у судах; 2) низький рівень кібербезпеки інформаційних систем судів; 3) недостатній рівень цифрової компетентності працівників апарату суду та громадян; 4) недофінансування впровадження цифрових технологій; 5) потреба у постійному оновленні законодавства; 6) психологічний спротив до інновацій.

У роботі визначено, що цифрова трансформація судочинства є ключовою складовою державної антикорупційної стратегії України, що реалізується через впровадження інноваційних технологій у судову систему, зокрема, через електронний документообіг, Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, автоматизований розподіл справ та Єдиний державний реєстр судових рішень. Для вдосконалення цих процесів запропоновано: 1) впровадити технології блокчейн для підвищення рівня безпеки та забезпечення незмінності документів; 2) розробити та імплементувати системи на основі штучного інтелекту для виявлення можливих корупційних ризиків в ухвалених судових рішеннях; 3) створити інтегровану систему моніторингу дій користувачів Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи для автоматичного виявлення підозрілих шаблонів поведінки; 4) розширити функціонал Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи для повної цифровізації всіх етапів судового процесу.

Обґрунтовано доцільність впровадження технологій на основі штучного інтелекту в судову систему України. Такі технології мають значний потенціал для підвищення ефективності судочинства, але водночас створюють суттєві ризики для забезпечення прозорого, справедливого та неупередженого правосуддя. Визначено необхідність розробки спеціального законодавства щодо застосування штучного інтелекту в судочинстві, з метою забезпечення захисту прав людини, збереження конфіденційності даних, а також дотримання етичних норм і стандартів у процесі використання інноваційних технологій.

Розглянуто необхідні умови вдосконалення електронного судочинства в Україні, що за умов введення режиму воєнного стану набуло критично важливого значення: 1) впровадження технології блокчейн для гарантування цілісності та незмінності цифрових доказів; 2) інтеграція високотехнологічних рішень, таких як 3D-сканери, експрес-аналізатори ДНК; 3) створення єдиної системи аналізу доказів на базі штучного інтелекту; 4) розробка законопроекту про регулювання штучного інтелекту у судочинстві, враховуючи європейський досвід та обставини воєнного стану; 5) стандартизація процесів збору, аналізу та використання електронних доказів воєнних злочинів на основі блокчейн; 6)

запровадження технічних рішень для забезпечення безперервності електронного судочинства при перебоях з електроенергією та інтернетом.

Визначено суб'єкти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні та узагальнено їхні функції і повноваження: 1) Верховна Рада України – створення законодавчої бази для впровадження електронного правосуддя; 2) Кабінет Міністрів України – розробка нормативно-правових актів та координація діяльності органів виконавчої влади у сфері цифровізації судочинства; 3) Міністерство цифрової трансформації – створення загальної інфраструктури для цифровізації державних послуг, включаючи судову систему; 4) Державна судова адміністрація України – безпосереднє впровадження цифрових технологій у судочинство; 5) Вища Рада правосуддя – координація стратегічного рівня процесів цифровізації судочинства; 6) Верховний Суд – вплив на формування судової практики щодо застосування цифрових технологій; 7) Вища кваліфікаційна комісія суддів України – оцінювання навичок суддів у використанні цифрових технологій; 8) Національна школа суддів України – підготовка та підвищення кваліфікації у сфері використання цифрових технологій; 9) Рада суддів України – прийняття рішень щодо організації роботи судів у контексті цифровізації; 10) Державне підприємство «Інформаційні судові системи» – технічна реалізація процесів цифровізації судочинства; 11) Громадська рада доброчесності – збір, перевірка та аналіз інформації; 12) Дорадча група експертів – оцінювання моральних якостей та професійних компетентностей, зокрема цифрових навичок, кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України.

Окреслено основні детермінанти гарантування організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства: 1) правові механізми захисту автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого втручання; 2) організаційні заходи для запобігання та виявлення спроб втручання; 3) технічні засоби захисту інформації в судових автоматизованих інформаційних системах; 4) відповідальність за втручання в роботу автоматизованих інформаційних систем судів; 5) процедури аудиту та моніторингу роботи автоматизованих інформаційних систем; 6) навчання персоналу щодо

безпечного використання автоматизованих інформаційних систем; 7) забезпечення цілісності та достовірності даних в автоматизованих інформаційних системах; 8) механізми відновлення роботи систем у разі успішного втручання; 9) зарубіжний досвід та стандарти захисту автоматизованих інформаційних систем судів; 10) баланс між відкритістю судової системи та захистом від втручання в автоматизовані інформаційні системи судової системи.

Визначено поняття «інформаційна безпека» як стан захищеності інформаційного середовища, що забезпечує цілісність, конфіденційність і доступність інформації, захист суб'єктів інформаційних відносин (особи, суспільства та держави) від негативних інформаційних впливів та гарантує реалізацію прав і свобод людини й громадянина, стійкий розвиток суспільства та держави в умовах глобального інформаційного простору.

Запропоновано дефініцію терміна «кібербезпека» як стану захищеності фундаментальних прав, свобод та законних інтересів людини, суспільства і держави в кіберпросторі, що досягається шляхом реалізації комплексної стратегії технічних, організаційних та правових заходів, спрямованих на забезпечення цілісності, конфіденційності та доступності інформації, підтримання стійкості функціонування інформаційних систем та інфраструктури, а також своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію кіберзагроз для сталого розвитку інформаційного суспільства та збереження цифрового суверенітету держави.

Представлено смартсудочинство як інноваційний підхід до модернізації системи правосуддя шляхом комплексної інтеграції передових смарттехнологій у судові процедури та практики, що базується на впровадженні у судову систему таких цифрових смартрішень: 1) системи електронного документообігу з елементами штучного інтелекту; 2) блокчейн-технології для забезпечення безпеки та прозорості інформації для функціонування судової системи; 3) автоматизовані системи управління справами для оптимізації судових процесів; 4) системи розпізнавання мови для транскрибування судових засідань; 5) інтелектуальні системи відеоконференцзв'язку для проведення дистанційних

засідань; 6) аналітичні інструменти для збору та аналізу статистики, виявлення тенденцій, оцінки ефективності діяльності судової системи; 7) технології віртуальної та доповненої реальності для реконструкції подій у складних справах; 8) хмарні сервіси для забезпечення надійного зберігання, швидкого доступу та обміну процесуальними документами і даними; 9) мобільні технології для полегшення доступу до правосуддя. Запропоновано авторські визначення понять «смарттехнології», «смартсудочинство» та «цифрові права».

Наголошено, що впровадження смартсудочинства в Україні, яке перебуває на початковій стадії, є суттєво важливим етапом цифрової трансформації судової системи, особливо в умовах війни. Це вимагає комплексного підходу, що включає: 1) інтеграцію інноваційних технологій; 2) розробку відповідного законодавства; 3) поетапну імплементацію з урахуванням ресурсів та особливостей країни. Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність, прозорість і доступність правосуддя, забезпечуючи при цьому гарантії прав і свобод людини.

Проаналізовано досвід імплементації смарттехнологій у судочинство в передових країнах світу, зокрема в Італії, Саудівській Аравії, ОАЕ, Колумбії, Малайзії, Казахстані, Бразилії, Індії, Нідерландах, США та Китаї.

Встановлено, що відбувається активна інтеграція цифрових інновацій у судові системи цих країн, хоча цей процес стикається з викликами суспільної недовіри, ресурсних обмежень та законодавчих бар'єрів. Імплементація смарттехнологій у судову систему для здійснення ефективного, прозорого та доступного судочинства регулюється міжнародними стандартами, які забезпечують баланс між модернізацією судових процесів та дотриманням фундаментальних принципів правосуддя, включаючи захист персональних даних та прав людини.

Виокремлено основні складові, які формують міжнародні норми організаційно-правового забезпечення процесу діджиталізації судової системи: 1) доступність електронного правосуддя; 2) захист персональних даних; 3) електронний документообіг у судовій системі; 4) дистанційна участь у

судових засіданнях; 5) прозорість судочинства; 6) автоматизація судових процесів; 7) міжвідомча взаємодія.

Проаналізовано досвід впровадження цифрових технологій у судочинстві та особливості їх правового регулювання у Сінгапурі, Естонії та Ізраїлі. На основі отриманих результатів якого сформульовано основні напрями стратегії інтеграції інформаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства Європейського Союзу із судовою системою України.

Визначено необхідність розробки довгострокової стратегії гармонізації організаційно-правових засад цифрової модернізації судочинства України відповідно до стандартів Європейського Союзу, яка має включати: 1) розробку детального плану цифрової трансформації судової системи України з чіткими етапами та цілями; 2) створення міжвідомчої робочої групи для координації зусиль з реалізації стратегії; 3) залучення міжнародних експертів та організацій для надання технічної допомоги та консультацій; 4) розробку механізмів моніторингу та оцінки прогресу інтеграції цифрових технологій у судову систему; 5) забезпечення стабільного фінансування проєктів цифровізації через державний бюджет та міжнародну допомогу; 6) проведення регулярних консультацій з усіма зацікавленими сторонами, включаючи суддів, адвокатів, фахівців у сфері інформаційних технологій та громадськість.

За результатами дослідження надано пропозиції та рекомендації щодо внесення змін до низки законів України, а також практичного вирішення окремих проблем.

Ключові слова: судочинство, організаційно-правове забезпечення, цифровізація судочинства, цифрова трансформація судової системи, законодавство, інформаційні технології, правова інформація, інформаційні відносини, електронне судочинство, нормативно-правові акти, Єдина інформаційно-телекомунікаційна система, Електронний суд, інформаційні системи судів, смартсудочинство, смарттехнології, інформаційна безпека, кібербезпека, євроінтеграція, блокчейн, воєнний стан.

SUMMARY

Kovalchuk O. Ya. Organizational and Legal Support for Digitalizing Judiciary in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the Doctor of Legal Sciences degree in specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2025.

The dissertation is a qualifying scientific work that, for the first time in Ukrainian information law doctrine, explores the issues of organizational and legal support for the digitalization of the judiciary.

The work verifies the need to reconceptualize the fundamental concept of information. The author's position regarding the definition of the term "information", which incorporates its material, digital, and cognitive forms, is formulated and substantiated.

It has been determined that the main determinants of effective court operations as an object of organizational and legal support for the digitalization of the judiciary are: 1) improvement of legislation; 2) optimization of the court apparatus structure; 3) development of technological infrastructure; 4) adaptation of procedural norms to the realities of the information society; 5) ensuring information security; 6) increasing access to justice; 7) improvement of interagency cooperation.

It has been established that Ukrainian legislation does not regulate the use of the concepts of "digital divide" and "digital judicial process". The author's definition of the term "digital divide" is proposed as inequality in access to digital technologies, information and communication services, and opportunities for their use between different social groups, regions, or countries, caused by economic, social, educational, age, geographical, or other factors, which leads to limiting the possibilities for full participation of individuals or groups in the digital society.

The author's definition of the term "digital judicial process" is proposed as a form of justice administration that involves the use of information and communication technologies and electronic systems at all stages of judicial proceedings, including document submission, court hearings, collection and analysis of evidence, adoption,

and publication of court decisions, to ensure effective, transparent, and accessible justice while respecting all procedural guarantees and rights of participants in the judicial process.

A comprehensive interdisciplinary methodological toolkit has been developed to thoroughly analyze the organizational and legal aspects of judiciary digitalization. This approach is based on the synthesis of holistic, comparative-legal, historical-legal, formal-legal, sociological, and statistical methods, as well as modeling and economic analysis methods. It provides a comprehensive study of the multifaceted process of technological transformation of the judicial system, forming a theoretical foundation for its adaptation to the challenges of the digital era.

The main tasks of regulatory governance of the organizational and legal support for the digitalization of the judiciary have been defined as a comprehensive process that forms the legal basis for implementing innovative technologies in the judicial system. It is proposed that such tasks include: 1) developing mechanisms that guarantee equal access to justice and implement adherence to the principles of transparency, openness, the impartiality of justice, adversarial proceedings, and equality of parties; 2) adapting the judicial system to rapid technological changes, which contributes to its efficiency in the conditions of digitalization; 3) regulating responsibility for violations in the field of electronic justice, which guarantees compliance with established norms and standards; 4) ensuring stability and reliability of court information systems, which is the foundation for effective operation of the judicial system in the context of digital transformation.

It has been determined that the organizational structure of information systems in the Ukrainian judiciary is a complex and multi-level system aimed at ensuring effective and transparent justice. It includes three levels: 1) central, where the Unified Judicial Information and Telecommunication System operates; 2) regional, where information systems of individual courts function; 3) local, where the organizational structure is represented by automated workstations of judges and court staff.

Legal, organizational, institutional, and technical aspects of the organizational and legal support for the digitalization of the judiciary have been highlighted, which

include various tools and procedures aimed at implementing effective, secure, and transparent electronic justice.

The work provides a theoretical and philosophical analysis of the formation and development of the judicial system on the territory of modern Ukraine, highlighting the following stages: 1) Kyivan Rus (9th–13th centuries) – justice was administered by the prince based on “*Ruska Pravda*”; 2) Lithuanian–Polish period (14th–17th centuries) – establishment of the principle of legality and adversarial process; 3) Zaporizhian Sich (second half of the 16th century – end of the 18th century) – distinctive judicial system based on Cossack customs; 4) Hetmanate (end of 18th century – beginning of 20th century) – influence of Russian judiciary and codification of law; 5) Ukrainian lands as part of the Russian Empire (end of 18th century – beginning of 20th century) – judicial reform of 1864, which modernized the judicial system; 6) period of the Ukrainian revolution of 1917–1921 – democratization and nationalization of the judicial process; 7) Soviet era (1922–1991) – judiciary became an instrument of the dictatorship of the proletariat; 8) independent Ukraine (1991 – present) – transformation of the judicial system, implementation of new legislation and digitalization. At each stage, the foundation was laid for the further digitalization of the judicial system and the transition to modern standards of transparency and efficiency, implemented through technological innovations.

The main challenges that hinder the full implementation of digital technologies in the judiciary at the present stage have been identified: 1) uneven implementation of technologies in courts; 2) low level of cybersecurity in court information systems; 3) insufficient level of digital competence among court staff and citizens; 4) underfunding of digital technology implementation; 5) the need for constant updating of legislation; 6) psychological resistance to innovation.

The work establishes that the digital transformation of the judiciary is a key component of Ukraine’s state anti-corruption strategy, implemented through the introduction of innovative technologies into the judicial system, particularly through electronic document management, the Unified Judicial Information and Telecommunication System, automated case assignment, and the Unified State Register of Court Decisions. To improve these processes, the following have been

proposed: 1) implement blockchain technology to increase security levels and ensure document immutability; 2) develop and implement systems based on artificial intelligence to detect possible corruption risks in court decisions; 3) create an integrated system for monitoring user actions within the Unified Information and Telecommunication System to automatically detect suspicious behavior patterns; 4) expand the functionality of the Unified Judicial Information and Telecommunication System for complete digitalization of all stages of the judicial process.

The work substantiates the feasibility of implementing artificial intelligence-based technologies in the judicial system of Ukraine. Such technologies have significant potential for improving the efficiency of judicial proceedings but simultaneously create substantial risks for ensuring transparent, fair, and impartial justice. The necessity of developing special legislation regarding the use of artificial intelligence in the judiciary has been determined, to ensure the protection of human rights, preserve data confidentiality, as well as adhering to ethical norms and standards in the process of using innovative technologies.

The work examines the necessary conditions for improving electronic justice in Ukraine, which has gained critical importance under martial law: 1) implementation of blockchain technology to guarantee the integrity and immutability of digital evidence; 2) integration of high-tech solutions such as 3D scanners, express DNA analyzers, Electronic Court; 3) creation of a unified system for evidence analysis based on artificial intelligence; 4) development of a draft law on regulating artificial intelligence in the judiciary, taking into account European experience and circumstances of martial law; 5) standardization of processes for collecting, analyzing, and using electronic evidence of war crimes based on blockchain; 6) introduction of technical solutions to ensure continuity of electronic justice during power and internet outages.

The subjects of organizational and legal support for the digitalization of the judiciary in Ukraine have been identified, and their functions and powers have been summarized: 1) The Verkhovna Rada of Ukraine – creating the legislative framework for implementing electronic justice; 2) The Cabinet of Ministers of Ukraine – developing regulatory legal acts and coordinating the activities of executive authorities in the field of digitalization of judicial proceedings; 3) The Ministry of Digital

Transformation – creating general infrastructure for digitalization of public services, including the judicial system; 4) The State Judicial Administration of Ukraine – direct implementation of digital technologies in judicial proceedings; 5) The High Council of Justice – coordination at the strategic level of judicial digitalization processes; 6) The Supreme Court – influence on the formation of judicial practice regarding the application of digital technologies; 7) The High Qualification Commission of Judges of Ukraine – evaluating judges’ skills in using digital technologies; 8) The National School of Judges of Ukraine – training and professional development in the field of digital technology use; 9) The Council of Judges of Ukraine – making decisions regarding the organization of court operations in the context of digitalization; 10) The State Enterprise “Judicial Information Systems” – technical implementation of judicial digitalization processes; 11) The Public Integrity Council – collection, verification, and analysis of information; 12) The Advisory Group of Experts – evaluation of moral qualities and professional competencies, particularly digital skills, of candidates for the position of judge of the Constitutional Court of Ukraine.

The main determinants for ensuring the organizational and legal support for the digitalization of the judiciary have been outlined: 1) legal mechanisms for protecting automated information systems from unauthorized interference; 2) organizational measures for preventing and detecting interference attempts; 3) technical means of information protection in judicial automated information systems; 4) responsibility for interference with the operation of automated information systems of courts; 5) procedures for auditing and monitoring the operation of automated information systems; 6) personnel training regarding the safe use of automated information systems; 7) ensuring the integrity and reliability of data in automated information systems; 8) mechanisms for restoring system operation in case of successful interference; 9) international experience and standards for protecting automated information systems of courts; 10) balance between openness of the judicial system and protection from interference in automated information systems of the judicial system.

The concept of “information security” has been defined as the state of protection of the information environment that ensures the integrity, confidentiality, and

accessibility of information, the protection of subjects of information relations (individuals, society, and the state) from negative information influences, and guarantees the realization of human and citizen rights and freedoms, sustainable development of society and the state in the global information space.

A definition of the term “cybersecurity” has been proposed as the state of protection of fundamental rights, freedoms, and legitimate interests of individuals, society, and the state in cyberspace, achieved through the implementation of a comprehensive strategy of technical, organizational, and legal measures aimed at ensuring the integrity, confidentiality, and accessibility of information, maintaining the stability of information systems and infrastructure functioning, as well as timely detection, prevention, and neutralization of cyber threats for sustainable development of the information society and preservation of the state’s digital sovereignty.

Smart judiciary has been presented as an innovative approach to modernizing the justice system through the comprehensive integration of advanced smart technologies into judicial procedures and practices, based on the implementation of such digital smart solutions in the judicial system: 1) electronic document management systems with artificial intelligence elements; 2) blockchain technology to ensure security and transparency of information for the functioning of the judicial system; 3) automated case management systems to optimize judicial processes; 4) speech recognition systems for transcribing court sessions; 5) intelligent video conferencing systems for remote hearings; 6) analytical tools for collecting and analyzing statistics, identifying trends, evaluating the effectiveness of the judicial system; 7) virtual and augmented reality technologies for reconstructing events in complex cases; 8) cloud services to ensure reliable storage, quick access, and exchange of procedural documents and data; 9) mobile technologies to facilitate access to justice. The author’s definitions of the concepts “smart technologies”, “smart judiciary”, and “digital rights” have been proposed.

It was emphasized that the implementation of smart justice in Ukraine, which is at an initial stage, is a critically important step in the digital transformation of the judicial system, especially under wartime conditions. This requires a comprehensive approach that includes: 1) integration of innovative technologies; 2) development of

appropriate legislation; 3) phased implementation taking into account the country's resources and characteristics. The implementation of these measures will increase the efficiency, transparency, and accessibility of justice while ensuring guarantees of human rights and freedoms.

The experience of implementing smart technologies in judicial systems of leading countries around the world was analyzed, particularly in Italy, Saudi Arabia, UAE, Colombia, Malaysia, Kazakhstan, Brazil, India, Netherlands, USA, and China.

It has been established that there is active integration of digital innovations into the judicial systems of these countries, although this process faces challenges of public distrust, resource limitations, and legislative barriers. The implementation of smart technologies in the judicial system for effective, transparent, and accessible justice is regulated by international standards that ensure a balance between modernizing judicial processes and adhering to fundamental principles of justice, including the protection of personal data and human rights.

The main components that form international norms of the organizational and legal framework for regulating the digitalization process of the judicial system have been identified: 1) accessibility of electronic justice; 2) protection of personal data; 3) electronic document management in the judicial system; 4) remote participation in court hearings; 5) transparency of court proceedings; 6) automation of judicial processes; 7) interagency cooperation.

The experience of implementing digital technologies in court proceedings and the peculiarities of their legal regulation in Singapore, Estonia, and Israel have been analyzed. Based on the obtained results, the main directions of the strategy for integrating the information and legal framework for the digitalization of European Union court proceedings with the judicial system of Ukraine have been formulated.

The necessity of developing a long-term strategy for harmonizing the organizational and legal foundations of digital modernization of Ukraine's judiciary following European Union standards has been identified. This strategy should include: 1) development of a detailed plan for digital transformation of Ukraine's judicial system with clear stages and goals; 2) creation of an interagency working group to coordinate efforts in implementing the strategy; 3) involvement of international experts

and organizations to provide technical assistance and consultations; 4) development of mechanisms for monitoring and evaluating the progress of digital technology integration into the judicial system; 5) ensuring stable financing of digitalization projects through the state budget and international assistance; 6) conducting regular consultations with all stakeholders, including judges, lawyers, information technology specialists, and the public.

Based on the research results, proposals and recommendations have been provided regarding amendments to several Ukrainian laws, as well as practical solutions to specific problems.

Keywords: judiciary, organizational and legal support, digitalization of judiciary, digital transformation of the judicial system, legislation, information technology, legal information, information relations, electronic judiciary, regulatory legal acts, Unified Information and Telecommunication System, Electronic court, court information systems, smart judiciary, smart technologies, information security, cybersecurity, European integration, blockchain, martial law.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові публікації у виданнях, що індексуються у Scopus та Web of Science:

1. Berezka K., Kovalchuk O., Banakh S., Zlyvko S., Hrechaniuk R. A Binary Logistic Regression Model for Support Decision Making in Criminal Justice. *Folia Oeconomica Stetinensia*. 2022. Vol. 22(1). P. 1–17. DOI: <https://sciendo.com/article/10.2478/fofi-2022-0001>.
2. Teremetskyi V., Kovalchuk O., Kolesnikov A., Udovenko Z., Shramko O., Predmestnikov O. Proactive Models for Information Support of the Judicial System. *Revista Brasileira de Direito*. 2023. Vol. 19(3). Article e4975. DOI: <https://doi.org/10.18256/2238-0604.2023.v19i3.4975>.
3. Berezka K. M., Kovalchuk O. Ya. Associative Rules for modeling international security decisions in the context of the Ukrainian-Russian war. Preliminary evaluations. *Folia Oeconomica*. 2023. Vol. 23(2). P. 67–80. DOI: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1216207>.
4. Kovalchuk O., Karpinski M., Banakh S., Kasianchuk M., Shevchuk R., Zagorodna N. Prediction Machine Learning Models on Propensity Convicts to Criminal Recidivism. *Information*. 2023. Vol. 14(3). Article 161. DOI: <https://doi.org/10.3390/info14030161>.
5. Kovalchuk O., Kasianchuk M., Karpinski M., Shevchuk R. Decision-Making Supporting Models Concerning the Internal Security of the State. *International Journal of Electronics and Telecommunications*. 2023. Vol. 69(2). P. 301–307. DOI: <https://doi.org/10.24425/ijet.2023.144365>.
6. Kovalchuk O., Karpinski M., Babala L., Kasianchuk M. The Canonical Discriminant Model of the Environmental Security Threats. *Complexity*. Nov. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1155/2023/5584750>.
7. Teremetskyi V., Kovalchuk O., Kolesnikov A., Bogdanov R., Korniienko M., Dir I. Improving the Information and Legal Support of the Judicial System of Ukraine: Experience of the European Court of Human Rights. *Journal of Ecohumanism*. 2024. Vol. 3(3). DOI: <https://doi.org/10.62754/joe.v3i3.3349>.
8. Kovalchuk O., Shevchuk R., Babala L., Kasianchuk M. Support vector

machine to criminal recidivism prediction. *Intl Journal of Electronics and Telecommunication*. 2024. Vol. 70(3). P. 691–697. DOI: <https://doi.org/10.24425/ijet.2024.149598>.

9. Kovalchuk O., Kolesnikov A., Proskurniak I., Halunko V., Kovach Y. Implementation of innovative information technologies in judicial proceedings: organizational and legal aspect. *Amazonia Investiga*. 2024. 13(76). P. 53–62. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.76.04.4>.

10. Tokarieva K. S., Kovalchuk O. Ya., Kolesnikov A. P., Dzyurbel A. D., Bodnar-Petrovska O. B., Predmestnikov O. G. The Use of AI-Language Models in Judicial Proceedings: Information and Legal Aspects. *Revista Juridica Unicuritiba*. 2024. Vol. 2(78). P. 520–538. URL : <https://revista.unicuritiba.edu.br/index.php/RevJur/article/view/6928/pdf>.

11. Kovalchuk O., Kolesnikov A., Koshmanov M., Dobrianska N., Polonka I. Rethinking the Concept of Punishment: Modeling the Level of Danger Posed by Criminals to Society. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13(77). P. 246–256. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.77.05.18>.

12. Kovalchuk O., Shevchuk R., Banakh S. Cryptocurrency Crime Risks Modeling: Environment, E-Commerce, and Cybersecurity Issue. *IEEE Access*. 2024. Vol. 12. P. 50673–50688. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3386428>.

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»:

13. Ковальчук О. Асоціативна модель підтримки ухвалення рішень у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. №3. С. 56–62. DOI: <http://doi.org/10.35774/app2023.03.056>.

14. Ковальчук О. Правові рамки застосування штучного інтелекту в судовій системі. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2024. №5(75). С. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2024-5-9956>.

15. Ковальчук О. Теоретичні засади подолання етичних викликів використання штучного інтелекту у судочинстві. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. С. 217–221. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2024-16-217-221>.

16. Ковальчук О. Інноваційні підходи в концепції смарт судочинства: інтелектуальна модель виявлення злочинних угруповань. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 123. С. 85–92. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12533806>.
17. Ковальчук О. Цифровізація судочинства: інформаційна модель для оцінювання ступеня небезпеки, яку становлять ув'язнені для суспільства. *Вісник Кримінальної асоціації України*. 2024. № 1(31). С. 646–656. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.56>.
18. Ковальчук О. Гарантування відповідальності Росії за воєнні злочини в Україні: інформаційно-правовий аспект. *Вісник ХНУВС*. 2024. №2(105). С. 149–159. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.2.37>.
19. Ковальчук О. Моделі машинного навчання для інформаційно-правового забезпечення діяльності суду. *Збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво»*. 2024. Вип. 24. Ч. 1. С. 207–214. DOI: <http://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.28>.
20. Kovalchuk O., Teremetskyi V. Informational and Legal Support of the Justice System. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. №15. С. 271–278. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-15-271-278>.
21. Kovalchuk O., Banakh S. Problem-oriented approach to the formation of information support for judicial and law enforcement agencies. *Actual problems of law*. 2023. Vol. 4. P. 72–78. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2023.04.025>.
22. Teremetskyi V., Kovalchuk O. Smart Technologies in Justice: Perspectives for Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. Vol. 5. P. 86–95. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.5.13>.
23. Teremetskyi V. I., Kovalchuk O. Ya. Artificial Intelligence as a Factor in the Digital Transformation of the Justice System. *Forum Prava*. 2024. Vol. 78(1). P. 106–115. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10870779>.
24. Kovalchuk O. Ya., Dovhopolyi Ye. I., Shliakhovchuk M. V. Digital Technologies in Justice: Blockchain as an Innovative Way of Dispute Resolution. *Journal of Eastern European Law*. 2024. Vol. 124. P. 56–61. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12826190>.

25. Kovalchuk O. Modern IT Solutions for Holding Russia Accountable for Its Military Aggression Against Ukraine. *Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko*. 2024. Vol. 2(106). P. 180–191. DOI: <https://doi.org/10.33766/2786-9156.106.1.180-191>.

26. Ковальчук О. Онлайн медіація в цифровізації правосуддя. *Приватне право і підприємництво*. 2024. Вип. 24(2). С. 133–138. DOI: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.61>.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

27. Kovalchuk O. Smart Judiciary and Blockchain: Legal Regulation of Cryptocurrencies. *Legal Economic Science and Praxis*. 2023. Vol. 8. P. 4–8. URL : <https://lesp.hu/smart-judiciary-and-blockchain-legal-regulation-of-cryptocurrencies/>.

28. Kovalchuk O. Digital jurisprudence: the legal field of cryptocurrencies. *Legal Economic Science and Praxis*. 2023. Vol. 9. P. 13–17. URL : <https://lesp.hu/digital-jurisprudence-the-legal-field-of-cryptocurrencies/>.

Розділи у зарубіжних монографіях:

29. Kovalchuk O., Shevchuk R., Shangytbayeva G., Kasianchuk M. Decision Support Model Based on the Analysis of International Security Risks and Threats. Chapter in monograph: *Przetwarzanie, transmisja i bezpieczeństwo informacji*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej. 2022. P. 57–70. DOI: <https://doi.org/10.53052/9788367652001>.

30. Kovalchuk O., Shevchuk R., Chudyk N., Ivanytskyi R. Using Machine Learning Models to Decision-Making in the Justice System. Chapter in monograph: *Informatyka techniczna i sztuczna inteligencja*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej. 2024. P. 53–69. DOI: <https://doi.org/10.53052/9788367652292.03>.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

– публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Ковальчук О. Я., Масьонкова М. М. Кіберзлочинність як загроза цифровому суспільству. Міжнародний науковий симпозіум «Big data analytics: моделювання та інформаційні технології» (м. Київ, 20 березня 2019 р.). Київ:

КНТЕУ. 2019. С. 126–129.

32. Ковальчук О. Я. Смарт-технології у кримінальному судочинстві. Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання» (м. Івано-Франківськ, 18–23 травня 2020 р.). Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника. 2020. С. 122–123.

33. Ковальчук О. Я., Чудик Н. О., Банах С. В. Системи ІІІ для підтримки прийняття безпекових рішень: правовий аспект. Міжнародна науково-практична конференція «Правове регулювання цифрової економіки та ІІІ: національний та міжнародні виміри» (Київ, 16 листопада 2023). Київ: НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. 2023. С. 187–191.

34. Ковальчук О. Використання науки про дані та інформаційних технологій у кримінальному судочинстві. Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 100-річчя з дня народження академіка НАПрН України Федора Глібовича Бурчака «Сучасні підходи до методології правничих досліджень» (м. Київ, 3 квітня 2024 р.). Київ: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. 2024. С. 78–82.

35. Ковальчук О. Інформатизація судової системи як чинник сталого розвитку. ІІІ Міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів, 19 квітня 2024 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». 2024. С. 110–111.

36. Ковальчук О. Судово-економічна експертиза в інформаційно-правовому забезпеченні судів. Міжнародна науково-практична Інтернет конференція «Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження» (Херсон – Кропивницький, 24 квітня 2024 р.). Херсон: ХДАЕУ. 2024. С. 379–383.

37. Ковальчук О. Забезпечення відповідальності за міжнародні злочини Росії в Україні: перспективи судового переслідування. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 25 квітня 2024 р.). Кропивницький: ЦДУ ім. В. Винниченка. 2024. С. 150–152.

38. Ковальчук О. Цифровізація судочинства в умовах війни:

організаційно-правовий аспект. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови» (м. Київ, 2 травня 2024 р.). Київ: Інститут права КНУ ім. Т. Шевченка. 2024. С. 392–393.

39. Kovalchuk O., Berezka K. Big Data Analytics During State of War: Safety vs Legal Aspect. VI International Scientific and Practical Conference “Russian-Ukrainian war: law, security, world” (Ternopil, Ukraine, Apr. 29, 2022) Ternopil: WUNU. 2022. P. 282–2825.

40. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Berezka K., Mokhun S., Fedchyshyn O. Text Mining for the Analysis of Legal Texts. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Ruzomberok, Slovakia, Sept. 26–28, 2022). Ruzomberok: Catholic University in Ruzomberok. 2022. P. 502–505.

41. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Burdin V., Zaverukha O., Ivanytskyi R. A Scoring Model for Support Decision Making in Criminal Justice. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Ruzomberok, Slovakia, Sept. 26–28, 2022). Ruzomberok: Catholic University in Ruzomberok. 2022. P. 116–120.

42. Kovalchuk O., Banakh S., Kasianchuk M., Moskaliuk N., Kaniuka V. Associative Rule Mining for the Assessment of the Risk of Recidivism. 4th International Workshop on Intelligent Information Technologies and Systems of Information Security (Khmelnyskyi, Ukraine, March 22–24, 2023). Khmelnyskyi: Khmelnyskyi National University. 2023. P. 376–387.

43. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Moskaliuk N., Rohatynska N., Pustovyi O. Survival Analysis Models for Estimating and Predicting the Risks of Confession of Criminal Defendants. 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Wrocław, Poland, Sept. 21–23, 2023). Wrocław: Wrocław University of Economics and Business. 2023. P. 46–51.

44. Kovalchuk O. Utilizing big data technologies to support judicial decisions in cases involving war crimes. XIV International Scientific and Practical Conference “Legal Restoration of Ukraine as a Powerful European State Through the Prism of

International Experience” (Kyiv, Ukraine, Apr. 18, 2024). Kyiv: SUIT. 2024. P. 158–161.

45. Kovalchuk O. Information and Legal Support for Balancing the Interests of Justice and Human Rights Protection. All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “Human Rights in a Globalized World: Current State, Implementation Paths, and Protection Mechanisms” (Kharkiv, Ukraine, April 19, 2024). Kharkiv: SBTU. 2024. P. 484–487.

46. Kovalchuk O. The Use of AI-Language Models to Support Judicial Decisions. The VIII International scientific and practical conference “Ukraine in the conditions of reforming the legal system: modern realities and international experience” (Ternopil, Ukraine, Apr. 19–20, 2024.). Ternopil: WUNU. 2024. P. 48–50.

47. Kovalchuk O., Shevchuk R., Masonkova M., Banakh A. Content Analysis of Court Decisions: A GPT-4 Based Sentence-by-Sentence Data Generation and Association Rules Mining. The I International Workshop of Young Scientists on Artificial Intelligence for Sustainable Development (Ternopil, Ukraine, May 10–11, 2024). Ternopil: WUNU. 2024. P. 56–70.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	27
ВСТУП.....	29
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА.....	52
1.1. Інформація як основа організаційно-правового забезпечення діяльності судів.....	52
1.2. Діяльність судів як об'єкт організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	71
1.3. Методологічні підходи до дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	90
1.4. Нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	103
1.5. Організаційна структура та принципи функціонування інформаційних систем в судочинстві.....	125
1.6. Сучасний стан організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	145
Висновки до розділу 1.....	157
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВА СПРАВЕДЛИВІСТЬ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ.....	162
2.1. Ретроспектива судочинства та взаємозв'язок із процесами цифровізації.....	162
2.2. Цифрова трансформація судочинства в Україні в сучасних умовах (електронний суд)	180
2.3. Цифровізація судочинства як складова державної антикорупційної стратегії.....	196
2.4. Штучний інтелект в системі електронного судочинства.....	206
2.5. Особливості електронного судочинства в умовах воєнного стану....	226
Висновки до розділу 2.....	242
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА.....	245

3.1. Суб'єкти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	245
3.2. Загально-правова характеристика інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства.....	265
3.3. Гарантії організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	281
3.4. Забезпечення інформаційної безпеки в діяльності судів.....	304
Висновки до розділу 3.....	323
РОЗДІЛ 4. УДОСКОНАЛЕННЯ СУДОЧИНСТВА В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ СМАРТТЕХНОЛОГІЙ.....	326
4.1. Загально-правова характеристика смартсудочинства.....	326
4.2. Особливості впровадження смартсудочинства в Україні.....	343
4.3. Зарубіжний досвід впровадження смарттехнологій у судовій системі.....	363
Висновки до розділу 4.....	380
РОЗДІЛ 5. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ.....	383
5.1. Міжнародні стандарти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	383
5.2. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства.....	403
5.3. Інтеграція організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС із судовою системою України.....	420
5.4. Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні.....	432
Висновки до розділу 5.....	450
ВИСНОВКИ.....	456
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	474
ДОДАТКИ.....	569

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АСВП – Автоматизована система виконавчого провадження
- АСДС – Автоматизована система документообігу суду
- БЕБ – Бюро економічної безпеки
- ВККС – Вища кваліфікаційна комісія суддів
- ВП ВС – Велика Палата Верховного Суду
- ВРУ – Верховна Рада України
- ВРП – Вища Рада правосуддя
- ВС – Верховний Суд
- ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України
- ГРД – Громадська рада доброчесності
- ДБР – Державне бюро розслідувань
- Держспецзв’язок – Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації
- ДП «ІСС» – Державне підприємство «Інформаційні судові системи»
- ДСА України – Державна судова адміністрація України
- ЕЦП – електронний цифровий підпис
- ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку
- ЄДРД – Єдиний державний реєстр декларацій
- ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень
- ЄКПЛ – Європейська Конвенція про захист прав і основоположних свобод
- ЄРАУ – Єдиний реєстр адвокатів України
- ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
- ЄС – Європейський Союз
- ЄСІТС – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
- ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
- ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології
- КАС ВС – Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
- КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України
- КГС ВС – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

КЕП – кваліфікований електронний підпис

ККС ВС – Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду

КК України – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет міністрів України

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КРЕС – Консультативна рада європейських судів

КСЗІ – Комплексна система захисту інформації

КСУ – Конституційний Суд України

КУпАП України – Кодекс України про адміністративні правопорушення

КЦС ВС – Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду

Мінцифри – Міністерство цифрової трансформації

НААУ – Національна асоціація адвокатів України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

НШСУ – Національна школа суддів України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

РЄ – Рада Європи

РСУ – Рада суддів України

СБУ – Служба безпеки України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

ШІ – штучний інтелект

СЕРЕЈ – Європейська комісія з питань ефективності правосуддя

GDPR – загальний регламент про захист даних

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Цифрова трансформація судочинства, що є невід’ємним елементом глобальної цифровізації та технологічного прогресу сучасного суспільства, постає як важлива складова судової реформи та євроінтеграційних процесів і спрямована на модернізацію та оптимізацію судової системи через впровадження сучасних інформаційних технологій. Ключовим фактором успішної імплементації інноваційних цифрових інструментів у судову систему є якісне організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства, яке формує комплексну основу для діджиталізації судової системи.

Цифровізація судочинства в Україні відбувається поступово. Ключовим елементом цього процесу є поетапне впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Сьогодні у тестовому режимі функціонують її модулі Електронний кабінет, Електронний суд та система відеоконференцзв’язку. Цифрова трансформація судової сфери в Україні є частиною Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки. Оновлення концепції електронного суду у лютому 2024 року надало нового імпульсу цьому процесу.

Збройна агресія російської федерації проти України створила безпрецедентні виклики для судової системи, підкресливши необхідність впровадження інноваційних смарттехнологій у судові процеси та нагальність повної цифровізації судочинства для забезпечення його безперервності в умовах воєнного стану. Адаптуючись до нових реалій, суди трансформують технологічні рішення з інноваційного експерименту на фундаментальний елемент сучасної правової системи, що сприяє доступності, прозорості, ефективності та швидкості судочинства. Цифрова трансформація судової системи також стимулює зміцнення принципу верховенства права та сприяє формуванню більш справедливого та демократичного суспільства в Україні.

Однак реалізація цих змін потребує вдосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Це включає адаптацію

законодавчої бази, розроблення нових процесуальних норм та створення відповідної інфраструктури для впровадження цифрових технологій у судочинство. Наведене підкреслює необхідність комплексного дослідження засад організаційно-правового забезпечення цифровізації судової системи. Таке дослідження сприятиме визначенню оптимальних шляхів модернізації судочинства в Україні, забезпечуючи його відповідність сучасним викликам і потребам суспільства. Це питання набуває особливої актуальності в контексті європейської інтеграції та за обставин воєнного стану Україну.

Проблеми організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є недостатньо дослідженими у науковій літературі. Окремі питання правового регулювання відносин у сфері цифрової трансформації судової системи були предметом наукових розвідок таких вчених: Ю. П. Бурила, О. В. Гулак, Е. С. Дмитренко, Є. В. Дуліби, К. В. Єфремової, Н. Ю. Задираки, Н. В. Канюки, Р. О. Куйбіди, С. О. Кузніченка, В. І. Курила, М. Г. Мельник, Н. М. Мироненка, О. М. Музичука, О. М. Рєзніка, О. П. Світличного, В. В. Сердюка, В. І. Теремецького, В. О. Чубай, Н. О. Чудик, Д. І. Шматкова, О. С. Ярої та ін. У дослідженнях цих науковців розглянуто різні аспекти правовідносини у сфері цифровізації судових процесів в Україні, що створило основу для подальших розробок і впроваджень.

Питання організаційно-правового забезпечення діяльності місцевих судів в умовах євроінтеграційних процесів розглядали Н. Т. Гончарук та А. С. Бєлова. Правові та організаційні аспекти вирішення окремих проблем електронного судочинства досліджували А. Ю. Ковальчук та Б. В. Чернявська. Організаційно-правові засади політики кібербезпеки були предметом вивчення Б. А. Кормича, В. А. Ліпкана та А. В. Тарасюка.

Окремі складові цифровізації судочинства стали предметом наукових розвідок таких дослідників: О. О. Барабаш, О. О. Берназюка, О. Н. Владикіна, А. Б. Грищук, А. В. Кожевнікової, Д. О. Московчука, А. М. Найченко, Є. О. Пороховатої, В. С. Савчука, Д. С. Тихонової, А. В. Щербіни, Н. М. Ясельської, Д. В. Яцківа та ін. Дослідження цих вчених дозволили

окреслити перспективні напрями вдосконалення організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судової сфери у сучасний період.

Однак, незважаючи на актуальність теми, існує дефіцит комплексних наукових досліджень, що охоплюють мультиаспектний аналіз нормативно-правового регулювання організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судової системи. Нагальність проведення таких ґрунтовних міждисциплінарних розвідок, що знаходяться на перетині права та інформаційних технологій, обумовлюється динамічним розвитком законодавчої бази та стрімким прогресом у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Це підкреслює важливість перегляду засад організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні в сучасних умовах. Наведене вище обґрунтовує необхідність проведення окремого комплексного дослідження, присвяченого вдосконаленню організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проєкту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022–2024 роки, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 14.06.2022 року № 178, Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 року № 220, Плану України, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 18.03.2024 року № 244-р. з метою реалізації ініціативи Європейського Союзу «Ukraine Facility». Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного університету біоресурсів і природокористування України. Роботу виконано у межах фундаментальних тем науково-дослідних робіт юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України «Права людини в міжнародному праві та національному законодавстві» (номер державної реєстрації 0115U006023) та «Механізм державної влади в правовій державі» (номер державної реєстрації 0115U006024).

Мета і завдання дослідження. *Мета дисертаційного дослідження* – формування теоретико-методологічних засад і розроблення авторського концептуального підходу до організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні, а також визначення перспектив його подальшого розвитку.

Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- з’ясувати поняття та сутність інформації як основоположної категорії організаційно-правового забезпечення діяльності судів для формулювання власних пропозицій щодо розуміння фундаментального концепту інформації та її значення у процесі цифровізації судочинства;

- обґрунтувати концептуальний підхід до характеристики судів як об’єкта організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні для поглибленого розуміння досліджуваної проблематики;

- розкрити теоретико-методологічні засади дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства задля виявлення ефективних підходів та методів для досягнення мети дослідження;

- охарактеризувати нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні з метою виявлення недоліків та формулювання власних пропозицій щодо вдосконалення законодавства;

- визначити організаційну структуру та принципи функціонування інформаційних систем у судочинстві в Україні для формулювання власних пропозицій щодо подальшої структурної оптимізації;

- проаналізувати стан організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні на сучасному етапі задля виявлення проблем та формулювання обґрунтованих пропозицій щодо перспектив його розвитку;

- здійснити ретроспективний аналіз періодів розвитку судочинства та з’ясувати його взаємозв’язок із процесами цифровізації з метою окреслення напрямів подальшого вдосконалення цифрової трансформації судової системи;

– з’ясувати особливості електронного судочинства в Україні в умовах євроінтеграції та за обставин воєнного стану з метою виявлення позитивних та негативних аспектів цього процесу;

– розкрити особливості застосування елементів цифровізації судочинства в Україні як інструмента запобігання корупції для оцінювання впливу цифрової трансформації судової системи на формування та реалізацію державної антикорупційної політики;

– визначити основні аспекти імплементації штучного інтелекту у систему електронного судочинства задля окреслення шляхів вирішення проблем впровадження цієї технології у судову систему України;

– з’ясувати особливості електронного судочинства в Україні за обставин воєнного стану з метою формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо забезпечення повноцінної діяльності судової системи та гарантування прав і свобод людини у форс-мажорних обставинах;

– визначити суб’єктний склад організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства та розробити підхід до його систематизації;

– з’ясувати зміст інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства для поглибленого розуміння досліджуваної проблематики;

– розкрити сутність гарантій організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства задля виявлення найбільш ефективних механізмів їх забезпечення;

– дослідити основні засади забезпечення інформаційної безпеки у діяльності судів з метою розроблення власних авторських пропозицій щодо її удосконалення;

– окреслити загально-правову характеристику смартсудочинства як інноваційного концептуального підходу до модернізації судової системи України задля виявлення потенціалу «розумних» технологій у комплексній модернізації судової системи;

– обґрунтувати необхідність та з'ясувати основні аспекти впровадження смартсудочинства в Україні з метою виявлення недоліків та формулювання власних пропозицій;

– узагальнити зарубіжний досвід впровадження смарттехнологій у судові системи різних країн для адаптації кращих світових практик до українських реалій;

– систематизувати міжнародні стандарти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства з метою виявлення ефективних механізмів реалізації глобальної сумісності судових електронних платформ та їх адаптації до специфіки національних правових систем;

– вивчити зарубіжний досвід впровадження цифрових технологій у судочинстві та його правового регулювання з метою виявлення передових підходів, які можуть бути імплементовані у правову систему України;

– окреслити комплекс основних проблемних аспектів інтеграції організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства Європейського Союзу із судовою системою України для формулювання власних пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення;

– розробити модель організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні з метою його адаптації до міжнародних стандартів цифрового правосуддя у контексті глобальних тенденцій уніфікації судових процесів;

– узагальнити існуючі та надати авторські пропозиції щодо удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судочинства.

Предмет дослідження – організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, використання яких зумовлено метою, завданнями, а також особливостями предмета й об'єкта дослідження. Діалектичний метод застосовано для аналізу

організаційно-правового регулювання процесів цифрової трансформації судочинства у їх розвитку та взаємозв'язку (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.2, 4.1). Формально-логічний метод використано для формулювання теоретичних засад дослідження, зокрема понятійно-категоріального апарату (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 4.1, 4.3). Системно-структурний метод сприяв визначенню завдань і принципів нормативного регулювання організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судової системи (підрозділи 1.4, 1.5, 2.2, 2.4, 2.5, 3.2, 4.1, 5.1), а також функціонування інформаційних систем у судочинстві (підрозділ 1.5). Історико-правовий метод дав змогу дослідити еволюцію судочинства в Україні та передумови сучасного стану нормативно-правового регулювання його цифровізації (підрозділи 2.1, 5.2). Методи аналізу та синтезу застосовано для з'ясування сутності організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства й визначення механізмів регулювання правовідносин між суб'єктами електронного судочинства (підрозділи 1.2, 3.1). Формально-юридичний метод використано для аналізу нормативно-правової бази, що регулює цифровізацію судочинства (підрозділи 1.4, 1.5, 1.6, 2.3, 2.3, 2.5, 3.2, 3.4, 4.1, 5.1). Метод правового моделювання забезпечив розроблення авторського концептуального підходу до оптимізації цифрової трансформації судочинства та інноваційної моделі смартсудочинства (підрозділи 1.2, 4.1, 4.2). Метод SWOT-аналізу застосовано для оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз цифровізації судочинства в Україні (підрозділи 2.4, 2.5, 3.3, 4.2, 5.1). Порівняльно-правовий і герменевтичний методи використано для вивчення зарубіжного досвіду впровадження цифровізації судочинства та визначення найкращих практик для їх адаптації до українських реалій (підрозділи 4.3, 5.1, 5.2). Метод доктринального аналізу дозволив виявити проблемні аспекти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства (підрозділи 1.6, 2.2, 2.4, 3.3, 3.4, 4.2, 4.3, 5.3). Аксіологічний метод сприяв визначенню напрямів удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства у контексті впровадження інноваційних технологій в умовах євроінтеграції та воєнного стану (підрозділи 2.5, 4.2, 5.4). Методи емпіричного дослідження (спостереження, опис, порівняння, вивчення

документів тощо) дали можливість отримати достовірні дані щодо напрямів удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні (підрозділи 4.3, 5.1, 5.2, 5.4). Методи узагальнення та прогнозування забезпечили формулювання висновків до розділів дисертації та її загальних висновків. Мультидисциплінарний підхід дозволив інтегрувати знання з різних галузей науки, поєднавши методи юридичної науки, інформаційних технологій і організаційного менеджменту.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є праці українських і зарубіжних вчених у галузях загальнотеоретичної юриспруденції, адміністративного та інформаційного права та інших галузей правової системи України.

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, а також міжнародні нормативно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Дослідження також базується на законодавчих актах та законопроектах країн Європейського Союзу, Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Колумбії, Малайзії, Казахстану, Бразилії, Індії, Нідерландів, США, Сінгапуру, Ізраїлю, Китаю та інших держав, які досягли значних успіхів у сфері цифрової трансформації судочинства.

Емпіричну базу дослідження складають статистичні дані Державної судової адміністрації України, аналітичні звіти Вищої ради правосуддя та Ради суддів України, а також дані міжнародних організацій, зокрема Європейської комісії з питань ефективності правосуддя і Консультативної ради європейських суддів. Крім того, використано матеріали судової практики, правову публіцистику та довідкові видання

Наукова новизна одержавних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних теоретико-правових досліджень, присвячених організаційно-правовому забезпеченню цифровізації судочинства в умовах євроінтеграційних процесів та за обставин воєнного стану. У дисертації представлено теоретико-правове узагальнення та запропоновано інноваційне

вирішення наукової проблеми, що полягає у розробленні авторських концептуальних підходів до оптимізації цифрової трансформації судочинства в Україні через удосконалення організаційно-правового забезпечення цього процесу в умовах євроінтеграції та за обставин воєнного стану.

У результаті проведеного міждисциплінарного наукового дослідження сформульовано низку концептуально новаторських теоретичних положень і висновків, які характеризуються науковою новизною:

вперше:

– запропоновано концептуальний підхід до характеристики діяльності судів як об'єкта організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судочинства, що дозволило виділити широкий спектр правових, організаційних, технологічних та етичних аспектів впровадження цифрових інструментів у судочинство задля окреслення напрямів оптимізації цього процесу з дотриманням прав і основних свобод людини в умовах цифрової трансформації судової системи України у зв'язку з динамічним розвитком нормативно-правової бази та стрімким прогресом інформаційно-комунікаційних технологій;

– обґрунтовано авторський підхід до визначення поняття «цифровий судовий процес» як форми здійснення правосуддя, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій та електронних систем на всіх стадіях судового процесу, включаючи подання документів, проведення судових засідань, збір і аналіз доказів, ухвалення та оприлюднення судових рішень, з метою забезпечення ефективного, об'єктивного, прозорого та доступного правосуддя при дотриманні всіх процесуальних прав і гарантій учасників судового процесу;

– запропоновано внести зміни до Закону України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг», які б регламентували відповідальність за порушення у сфері електронного судочинства, зокрема встановлювали склад правопорушень (несанкціонований доступ до електронних судових систем, умисне пошкодження або знищення даних в електронних системах судочинства, фальсифікація електронних судових документів, порушення конфіденційності судової інформації в електронних

системах, зловживання правами електронного користувача судових систем) та встановлювали їх диференціацію за суб'єктом вчинення (працівники суду, учасники судового процесу, сторонні особи (хакери, зловмисники, технічні адміністратори систем);

– запропоновано розглядати смартсудочинство як інноваційний концептуальний підхід до організації та здійснення правосуддя, заснований на імплементації у судову систему «розумних» цифрових інструментів, з метою розроблення теоретичного підґрунтя для забезпечення балансу між новітніми технологіями та конституційними принципами правосуддя;

– обґрунтовано необхідність розроблення правових механізмів захисту особистої приватності у цифровому просторі, що дозволило визначити авторську дефініцію поняття «цифрові права» як фундаментальні права і свободи людини, що реалізуються та захищаються в цифровому середовищі, включаючи право на доступ до інтернету, захист персональних даних, свободу вираження думок онлайн, право на цифрову приватність, а також інші права, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових систем;

– запропоновано авторську модель організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства як базового елементу концептуального підходу до оптимізації цифрової трансформації судочинства в Україні, яка обґрунтовує взаємозалежність окремих її структурних складових: інституційна структура, організаційно-правові складові, гарантії цифрового правосуддя, інтеграція штучного інтелекту та смартсудочинства, механізми імплементації;

удосконалено:

– концептуальний підхід до розуміння інформації як фундаментальної категорії організаційно-правового забезпечення судової діяльності, що розглядається як абстрактна конструкція і практичний інструмент, функціонує одночасно як ресурс, засіб і результат судочинства та формує теоретичне підґрунтя для впровадження цифрових технологій, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя в умовах розвитку інформаційного суспільства;

– уявлення про основні засади нормативного регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні, що дозволило виявити прогалини

у регулюванні забезпечення цілісності електронних доказів при зберіганні, чіткого порядку проведення онлайн-засідань, відповідальності за порушення у сфері електронного судочинства;

– аксіологічне розуміння організаційної структури та принципів функціонування інформаційних систем судів, що дозволило виділити їх основні засади та окреслити напрями структурної оптимізації для забезпечення реалізації права на справедливий суд та відповідності сучасним вимогам цифрового суспільства;

– підхід до дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства як інтегративного інституту адміністративного та інформаційного права, який є системою нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для впровадження та ефективного використання цифрових технологій у судовій системі;

– розуміння ролі цифрової трансформації судочинства як ключової складової державної антикорупційної стратегії України, спрямованої на підвищення транспарабельності та прозорості судової системи і захист основоположних прав людини, яка реалізується через впровадження інноваційних технологій у судові процеси; запропоновано шляхи вдосконалення цифровізації судочинства з метою запобігання корупції, зменшення впливу «людського фактору» та підвищення прозорості у взаємодії судової системи з громадянами;

– систему міжнародних норм організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судової системи, що дозволило з'ясувати, що відповідна регламентація здійснюється міжнародно-правовими інструментами, спрямованими на підвищення доступності, ефективності, інклюзивності, людиноцентричності, гнучкості та безпеки електронного судочинства через інновації, синхронізацію, технологічну нейтральність, персоналізацію та

міжнародне співробітництво з метою імплементації успішних моделей у процесі діджиталізації національних судових систем та їх імплементації у глобальне середовище цифрового правосуддя;

дістали подальшого розвитку:

– методологічний підхід до організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, що забезпечило основу для систематизації результатів дослідження, узагальнення запропонованих висновків, формулювання власних науково обґрунтованих пропозицій щодо оптимізації цифрової трансформації судової системи, вивчення зарубіжного досвіду та розроблення концептуальної моделі організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні;

– обґрунтування раціональності розроблення організаційної структури універсальної інформаційної системи для судочинства, що об'єднає функціонал існуючих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та додаткових модулів «Законодавство», «Судова практика», «Аналітика», «Форми та зразки документів», «Міжнародні стандарти фінансової звітності», «Термінологічний словник», «Моніторинг» та «Інтеграція», задля комплексної автоматизації судових процесів з метою підвищення відкритості, доступності, оперативності та ефективності судочинства в умовах глобального впровадження цифрових технологій;

– дослідження сучасного стану організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судочинства в Україні, що дозволило виявити прогалини у правовому регулюванні впровадження цифрових інновацій у судові процеси, організаційні проблеми, що виникають при імплементації законодавчих норм на практиці та окреслити шляхи їх усунення;

– систематизація періодів еволюції судової системи України, які поступово формували передумови цифрової трансформації судочинства на території сучасної України, що дозволило виділити основні напрями подальшої еволюції діджиталізації судових процесів для забезпечення відповідності імплементації інноваційних технологій принципам захисту прав людини та верховенства права у цифровому середовищі;

– наукова позиція щодо розуміння переваг та недоліків електронного судочинства в умовах євроінтеграції та за обставин воєнного стану, що уможливило формулювання перспективних напрямів його повноцінного впровадження для підвищення довіри громадян до судової влади та зміцнення принципу верховенства права в Україні;

– наукова гіпотеза щодо доцільності імплементації штучного інтелекту у систему електронного судочинства, що дозволило осмислити основні переваги та ризики застосування цієї технології у судовій системі та окреслити потенційні шляхи забезпечення єдності, відкритості та людиноорієнтованості правосуддя, спрямовані на захист конституційних прав та свобод людини в сучасному цифровому суспільстві;

– дослідження особливостей функціонування електронного судочинства як інструмента забезпечення повноцінної діяльності судової системи в умовах воєнного стану, що дозволило виявити низку проблем та запропонувати механізми їх вирішення для забезпечення основоположних прав людини в умовах кризових ситуацій;

– наукові підходи щодо виділення суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні та їх функціонального призначення, що дозволило запропонувати авторську систематизацію з чітким розмежуванням відповідальності та повноважень цих суб'єктів за наступними рівнями: стратегічний, організаційно-технічний, функціональний, консультативний;

– наукова позиція щодо розуміння змісту інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства, що дозволило структурувати інформацію як об'єкт цих відносин та виокремити комплекс основних засад для забезпечення ефективного функціонування судової системи в епоху глобальної інформатизації;

– наукові погляди щодо визначення гарантій організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, які є комплексною системою взаємопов'язаних практичних заходів та теоретичних принципів, що потребують постійного оновлення відповідно до розвитку технологій та появи нових

кіберзагроз для забезпечення балансу між безпекою та функціональністю судових інформаційних систем;

– обґрунтування основних засад забезпечення інформаційної безпеки судів, що дозволило запропонувати комплекс нормативно-правових, організаційно-управлінських, технічних та контрольно-наглядових заходів для підвищення рівня інформаційної безпеки судової системи, захисту конфіденційних даних та забезпечення стабільного функціонування електронного судочинства в умовах зростаючих кіберзагроз;

– наукова позиція щодо доцільності комплексної та поетапної імплементації смарттехнологій у судову систему України на базі діючих Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та Єдиного державного реєстру судових рішень, що полягає у впровадженні «розумних», практично перевірених цифрових інструментів, які можуть стати допоміжним інструментом при ухваленні рішень людиною, забезпечити своєчасність і якість надання судових послуг громадянам та сформуванню позитивного сприйняття судової влади суспільством;

– наукове осмислення ефективності авангардних світових практик імплементації інноваційних смарттехнологій як інтегрального компонента судових систем різних країн світу, що уможливило обґрунтування доцільності адаптації та інкорпорації перевірених на практиці «розумних» цифрових інструментів у судові процеси для пришвидшення модернізації судової системи України;

– узагальнення досвіду застосування передових підходів до впровадження цифрових технологій у судочинстві та його правового регулювання у низці країн, що дозволило виявити успішні практики цифровізації діяльності судів, які можуть бути імплементовані у правову систему України з урахуванням європейських рекомендацій та міжнародних стандартів;

– виокремлення основних проблем консолідації організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства Європейського Союзу та України, що дозволило запропонувати шляхи їх усунення та окреслити напрями ефективної інтеграції української судової системи з європейськими цифровими

платформами для реалізації глобальних тенденцій модернізації судової сфери та зміцнення верховенства права;

– науковий погляд щодо окреслення проблемних аспектів та неузгодженості організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні, що дозволило розробити та сформулювати пропозиції щодо його удосконалення як на законодавчому рівні, так і на рівні практичної імплементації цифрових інструментів у судочинстві, з урахуванням європейських стандартів та особливостей національної правової системи України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідницькій сфері – як основа для подальших досліджень у сфері цифровізації правосуддя; у правотворчій діяльності – при розробленні нових законопроектів щодо цифровізації судової системи та для вдосконалення існуючого законодавства у сфері електронного судочинства (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук від 2 серпня 2024 року*); освітньому процесі – під час викладання навчальних курсів «Інформаційні технології в праві», «ІТ-право», «Правові системи сучасності» і підготовки навчальної та навчально-методичної літератури (підручників, посібників, методичних рекомендацій), при розробленні курсів підвищення кваліфікації для суддів та юристів (*акт впровадження Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 12 вересня 2024 року*); правозастосовній діяльності – для розроблення механізмів захисту прав громадян в умовах цифровізації судочинства, при моніторингу дотримання прав людини в електронному судочинстві; у судовій практиці – для оптимізації роботи судів при впровадженні цифрових технологій, при розробленні методичних рекомендацій для суддів та працівників апарату суду (*акт впровадження Печерського районного суду м. Києва від 2 вересня 2024 року*); сфері інформаційних технологій – при розробленні спеціалізованого програмного забезпечення для судів, для вдосконалення систем електронного документообігу у судочинстві.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є науковим дослідженням, виконаним авторкою самостійно, не містить ідей або розробок, що належать

співавторам, спільно з якими здобувачкою опубліковано наукові праці. Усі наукові положення, що винесено на захист, отримано авторкою особисто.

Дисертація є науковим дослідженням, виконаним авторкою самостійно, не містить ідей або розробок, що належать співавторам, спільно з якими здобувачкою опубліковано наукові праці. Усі наукові положення, що винесено на захист, отримано авторкою особисто

У співавторстві авторкою опубліковано:

**Статті у закордонних виданнях,
проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus**

Berezka K., **Kovalchuk O.**, Banakh S., Zlyvko S., Hrechaniuk R. A Binary Logistic Regression Model for Support Decision Making in Criminal Justice. Folia Oeconomica Stetinensia. 2022. Vol. 22 (1). P. 1–17. *(Здобувачкою розроблено аналітичну модель для автоматизації оцінювання ризиків скоєння рецидивних злочинів).*

Teremetskyi V., **Kovalchuk O.**, Kolesnikov A., Udovenko Z., Shramko O., Predmestnikov O. Proactive Models for Information Support of the Judicial System. Revista Brasileira de Direito. 2023. Vol. 19 (3). Article e4975. P. 1–19. *(Здобувачкою запропоновано концептуальний прогностичний підхід до побудови прогнозних інформаційних моделей та їх інтеграції в єдину інформаційну систему судових систем України та ЄС).*

Berezka K. M., **Kovalchuk O. Ya.** Associative Rules for modeling international security decisions in the context of the Ukrainian-Russian war. Preliminary evaluations. Folia Oeconomica. 2023. Vol. 23 (2). P. 67–80. *(Здобувачкою запропоновано комплексний аналітичний підхід до розроблення ефективних стратегій формування нової архітектури міжнародної безпеки в контексті українсько-російської війни).*

Kovalchuk O., Karpinski M., Banakh S., Kasianchuk M., Shevchuk R., Zagorodna N. Prediction Machine Learning Models on Propensity Convicts to Criminal Recidivism. Information. 2023. Vol. 14 (3). Article 161. P. 1–15. *(Здобувачкою розроблено моделі машинного навчання для підтримки прийняття рішень у кримінальному правосудді).*

Kovalchuk O., Kasianchuk M., Karpinski M., Shevchuk R. Decision-Making Supporting Models Concerning the Internal Security of the State. International Journal of Electronics and Telecommunications. 2023. Vol. 69 (2). P. 301–307. *(Здобувачкою запропоновано концептуальний підхід до створення інформаційно-аналітичного забезпечення у системі кримінальній юстиції).*

Kovalchuk O., Karpinski M., Babala L., Kasianchuk M. The Canonical Discriminant Model of the Environmental Security Threats. Complexity. Nov. 2023. *(Здобувачкою досліджено вплив технологій на природне середовище та розуміння стратегій дій для забезпечення сталого розвитку).*

Teremetskyi V., **Kovalchuk O.**, Kolesnikov A., Bogdanov R., Korniienko M., Dir I. Improving the Information and Legal Support of the Judicial System of Ukraine: Experience of the European Court of Human Rights. Journal of Ecohumanism. 2024. Vol. 3 (3). P. 61–74. *(Здобувачкою запропоновано комплексний підхід до модернізації інформаційно-правового забезпечення судової системи України у контексті євроінтеграційних процесів та війни росії проти України).*

Kovalchuk O., Shevchuk R., Babala L., Kasianchuk M. Support vector machine to criminal recidivism prediction. Intl Journal of Electronics and Telecommunication. 2024. Vol. 70 (3). P. 691–697. *(Здобувачкою запропоновано методологічний підхід до автоматизації кримінологічного прогнозування та розроблення інформаційного забезпечення органів юстиції щодо ефективної боротьби зі злочинністю).*

Kovalchuk O., Kolesnikov A., Proskurniak I., Halunko V., Kovach Y. Implementation of innovative information technologies in judicial proceedings: organizational and legal aspect. Amazonia Investiga. 2024. Vol. 13 (76). P. 53–62. *(Здобувачкою досліджено організаційно-правові аспекти впровадження новітніх інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, у системи правосуддя різних країн світу).*

Tokarieva K. S., **Kovalchuk O. Ya.**, Kolesnikov A. P., Dzyurbel A. D., Bodnar-Petrovska O. B., Predmestnikov O. G. The Use of AI-Language Models in Judicial Proceedings: Information and Legal Aspects. Revista Juridica Unicuritiba. 2024. Vol. 2 (78). P. 520–538. *(Здобувачкою досліджено інформаційно-правові*

засади використання мовних моделей на основі штучного інтелекту для аналізу судових рішень).

Kovalchuk O., Kolesnikov A., Koshmanov M., Dobrianska N., Polonka I. Rethinking the Concept of Punishment: Modeling the Level of Danger Posed by Criminals to Society. Amazonia Investiga. 2024. Vol. 13 (77). P. 246–256. (Здобувачкою розроблено аналітичну модель оцінювання рівня небезпеки ув'язнених для суспільства та обґрунтовано доцільність її імплементації в інформаційну систему для підвищення ефективності системи судочинства).

Kovalchuk O., Shevchuk R., Banakh S., Cryptocurrency Crime Risks Modeling: Environment, E-Commerce, and Cybersecurity Issue. IEEE Access. 2024. Vol. 12. P. 50673–50688. (Здобувачкою досліджено взаємозв'язок між цифровими тенденціями, такими як блокчейн і криптовалюти, та кібербезпекою і національною безпекою країн світу).

Статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України

Kovalchuk O., Teremetskyi V. Informational and Legal Support of the Justice System. Наукові записки. Серія: Право. 2023. № 15. С. 271–278. (Здобувачкою обґрунтовано необхідність розроблення єдиної уніфікованої системи підтримки ухвалення рішень у судочинстві).

Kovalchuk O., Banakh S. Problem-oriented approach to the formation of information support for judicial and law enforcement agencies. Actual problems of law. 2023. Vol. 4. P. 72–78. (Здобувачкою представлено проблемно-орієнтований підхід до формування інформаційного забезпечення судових та правоохоронних органів).

Teremetskyi V., **Kovalchuk O.** Smart Technologies in Justice: Perspectives for Ukraine. Entrepreneurship, Economy and Law. 2023. Vol. 5. P. 86–95. (Здобувачкою обґрунтовано доцільність та шляхи імплементації парадигми смартсудочинства в Україні у контексті діджиталізації судових процесів і вдосконалення функціонування судової гілки влади).

Teremetskyi V. I., **Kovalchuk O. Ya.** Artificial Intelligence as a Factor in the Digital Transformation of the Justice System. Forum Prava. 2024. Vol. 78 (1). P. 106–

115. *(Здобувачкою проаналізовано зарубіжний досвід використання інструментів штучного інтелекту у цифровій трансформації судових систем провідних країн світу та визначено основні переваги і ризики імплементації у судочинство рішень на основі цієї технології).*

Kovalchuk O. Ya., Dovhopolyi Ye. I., Shliakhovchuk M. V. Digital Technologies in Justice: Blockchain as an Innovative Way of Dispute Resolution. Journal of Eastern European Law. 2024. Vol. 124. P. 56–61. *(Здобувачкою досліджено потенціал технології блокчейн та смартконтрактів для вирішення спорів у правових системах різних країн світу).*

Статті у наукових виданнях інших держав

Kovalchuk O. Smart Judiciary and Blockchain: Legal Regulation of Cryptocurrencies. Legal Economic Science and Praxis. 2023. Vol. 8. P. 4–8.

Kovalchuk O. Digital jurisprudence: the legal field of cryptocurrencies. Legal Economic Science and Praxis. 2023. Vol. 9. P. 13–17.

Розділи у колективних монографіях

Kovalchuk O., Shevchuk R., Shangtybayeva G., Kasianchuk M. Decision Support Model Based on the Analysis of International Security Risks and Threats. Chapter in monograph: Przetwarzanie, transmisja i bezpieczeństwo informacji. Wydawnictwo Nauk. Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, 2022. P. 57–70. *(Здобувачкою розроблено інноваційний підхід до переоцінки міжнародних безпекових механізмів стосовно воєнних злочинів, скоєних росією в Україні).*

Kovalchuk O., Shevchuk R., Chudyk N., Ivanytskyi R. Using Machine Learning Models to Decision-Making in the Justice System. Chapter in monograph: Informatyka techniczna i sztuczna inteligencja. Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, 2024. P. 53–69. *(Здобувачкою представлено концепцію використання сучасних інформаційних технологій для розроблення надійної інформаційної системи підтримки ухвалення рішень у судочинстві).*

Тези наукових доповідей

Ковальчук О. Я., Масьонкова М. М. Кіберзлочинність як загроза цифровому суспільству. Big data analytics: моделювання та інформаційні технології: Міжнародний науковий симпозіум, м. Київ, 20 березня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 126–129. *(Здобувачкою запропоновано концепцію необхідності встановлення принципів та узгодження стратегій кіберзахисту цифрового простору між усіма зацікавленими сторонами: потенційними жертвами, провайдерами кіберпослуг, правоохоронними органами, групами з реагування на надзвичайні ситуації та транснаціональними інституціями).*

Kovalchuk O., Berezka K. Big Data Analytics During State of War: Safety vs Legal Aspect. Russian-Ukrainian war: law, security, world: VI International Scientific and Practical Conference, Ternopil, Ukraine, April 29, 2022: theses of reports. Ternopil, 2022. P. 282–2825. *(Здобувачкою розкрито механізми імплементації технології великих даних для виявлення, документування та розслідування воєнних злочинів з метою забезпечення допустимості та достовірності отриманих доказів у судовому провадженні).*

Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Berezka K., Mokhun S., Fedchyshyn O. Text Mining for the Analysis of Legal Texts. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, Ruzomberok, Slovakia, September 26–28, 2022: theses of reports. Ruzomberok, 2022. P. 502–505. *(Здобувачкою розроблено моделі для автоматичної класифікації текстових документів, пов'язаних із кримінальним судочинством).*

Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Burdin V., Zaverukha O., Ivanytskyi R. A Scoring Model for Support Decision Making in Criminal Justice. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, Ruzomberok, Slovakia, September 26–28, 2022: theses of reports. Ruzomberok, 2022. P. 116–120. *(Здобувачкою розроблено інноваційний підхід на основі застосування алгоритмів штучного інтелекту для формування інформаційного забезпечення для ухвалення оптимальних рішень у кримінальних провадженнях).*

Ковальчук О. Я., Чудик Н. О., Банах С. В. Системи ШІ для підтримки прийняття безпекових рішень: правовий аспект. Правове регулювання цифрової економіки та ШІ: національний та міжнародні виміри: Міжнародна науково-

практична конференція, м. Київ, 16 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 187–191. *(Здобувачкою розкрито вплив законодавства про штучний інтелект на розвиток технологій та формулювання проблематики балансу між чутливістю та специфічністю застосування інструментів штучного інтелекту у судовій практиці).*

Kovalchuk O., Banakh S., Kasianchuk M., Moskaliuk N., Kaniuka V. Associative Rule Mining for the Assessment of the Risk of Recidivism. 4th International Workshop on Intelligent Information Technologies and Systems of Information Security, Khmelnytskyi, Ukraine, March 22–24, 2023: theses of reports. Khmelnytskyi, 2023. P. 376–387. *(Здобувачкою розроблено модель для оцінювання ризику скоєння рецидивів).*

Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Moskaliuk N., Rohatynska N., Pustovyi O. Survival Analysis Models for Estimating and Predicting the Risks of Confession of Criminal Defendants. 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, Wrocław, Poland, September 21–23, 2023: theses of reports. Wrocław, 2023. P. 46–51. *(Здобувачкою запропоновано концепцію оцінювання рівня суспільної небезпеки засуджених, як одного із ключових аспектів дотримання принципів справедливого правосуддя).*

Kovalchuk O., Shevchuk R., Masonkova M., Banakh A. Content Analysis of Court Decisions: A GPT-4 Based Sentence-by-Sentence Data Generation and Association Rules Mining. I International Workshop of Young Scientists on Artificial Intelligence for Sustainable Development, Ternopil, Ukraine, May 10–11, 2024: theses of reports. Ternopil, 2024. P. 56–70. *(Здобувачкою запропоновано інноваційний підхід, що поєднує використання мовної моделі а GPT-4 для генерації необхідних фактів з неструктурованих текстових документів судових рішень та асоціативних правил для ідентифікації закономірностей у наборах критеріїв, які враховуються судом при ухваленні вироків у схожих справах).*

Апробація матеріалів дисертації. Окремі положення дисертаційного дослідження доповідалися авторкою на: Міжнародному науковому симпозіумі «Big data analytics: моделювання та інформаційні технології» (м. Київ, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології та

комп'ютерне моделювання» (м. Івано-Франківськ, 2020 р.), 10th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (м. Деггендорф, Німеччина, 2020 р.); 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (м. Деггендорф, Німеччина, 2021 р.); VI International Scientific and Practical Conference «Russian-Ukrainian war: law, security, world» (м. Тернопіль, 2022 р.); 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (м. Ружомберок, Словаччина, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання цифрової економіки та ІІІ: національний та міжнародні виміри» (м. Київ, 2023 р.); 4th International Workshop on Intelligent Information Technologies and Systems of Information Security (м. Хмельницький, 2023 р.); 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Вроцлав, Польща, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 100-річчя з дня народження академіка Національної академії правових наук України Федора Глібовича Бурчака «Сучасні підходи до методології правничих досліджень» (м. Київ, 2024 р.); ІІ Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет конференції «Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження» (м. Херсон – м. Кропивницький, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови» (м. Київ, 2024 р.); XIV International Scientific and Practical Conference «Legal Restoration of Ukraine as a Powerful European State Through the Prism of International Experience» (м. Київ, 2024 р.); All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Human Rights in a Globalized World: Current State, Implementation Paths, and Protection Mechanisms» (м. Харків, 2024 р.); VIII International scientific and practical conference «Ukraine in the conditions of reforming the legal system: modern realities and international experience»

(м. Тернопіль, 2024 р.); I International Workshop of Young Scientists on Artificial Intelligence for Sustainable Development (м. Тернопіль, 2024 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 47 наукових праць, з яких 12 статей у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 14 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 2 статті у наукових виданнях інших держав, 2 розділи у колективних монографіях, 17 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, 5 розділів, що містять 22 підрозділи, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 573 сторінки. Список використаних джерел налічує 814 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

1.1. Інформація як основа організаційно-правового забезпечення діяльності судів

У сучасному правовому суспільстві інформаційні технології стрімко інтегруються в усі сфери життя. Судова система не є винятком, вона зазнає суттєвих трансформацій, зумовлених зростаючою роллю інформації у судових процесах [1]. Ця тенденція зумовлює необхідність глибокого аналізу та переосмислення значення інформації в контексті організаційно-правового забезпечення судової діяльності. Інформація, будучи підґрунтям ухвалення судових рішень, комунікації між учасниками процесу та забезпечення прозорості судочинства, набуває статусу важливого ресурсу. Її ефективне використання, її захист та управління нею стають одними із ключових факторів, що визначають якість та ефективність здійснення правосуддя в цілому. Розуміння багатоаспектної природи інформації у судовій системі відкриває нові перспективи для вдосконалення правових механізмів та організаційних процесів, спрямованих на підвищення ефективності та доступності правосуддя в умовах розвитку інформаційного суспільства.

У контексті сучасних трансформацій правової системи, зумовлених інформаційно-технологічним прогресом, актуалізується потреба в переоціненні ролі інформації як фундаментального елемента організаційно-правового забезпечення судочинства. Комплексне дослідження цієї проблематики може стимулювати виявлення нової парадигми інформаційної взаємодії у судовій сфері, окреслити перспективні напрями вдосконалення нормативно-правової бази та сприяти розробці інноваційних підходів до організації судових процесів.

Інформація є невід'ємною складовою організаційно-правового забезпечення діяльності судів і базисом для ефективного здійснення правосуддя та належного виконання судами своїх функцій. Вона виступає одним із ключових елементів у судовій системі, одночасно виконуючи роль ресурсу, засобу та

результату. Ця багатогранна природа інформації в судовій системі має вагомі наслідки для функціонування та розвитку правосуддя [2].

Як ресурс, інформація є джерелом для здійснення правосуддя. Судді та інші учасники судового процесу спираються на широкий спектр інформаційних джерел: законодавчі акти, експертні висновки, свідчення та докази. Ця інформація формує базу знань, необхідну для прийняття обґрунтованих та справедливих рішень. Доступність та якість цієї інформації безпосередньо впливають на ефективність судової системи загалом [3]. У ролі засобу інформація виступає інструментом, за допомогою якого здійснюється судочинство. Це включає використання інформаційних технологій для ведення судових засідань, документообігу, зберігання та обробки даних. Електронні системи документообігу, бази даних судових рішень, системи відеоконференцз'язку для дистанційних слухань є прикладами використання інформації в якості засобів оптимізації судових процесів, підвищення їх ефективності та доступності [4]. Правосуддя не лише використовує, але й генерує інформацію. Судові рішення, постанови, ухвали є результатами інформаційної діяльності суду, які не лише завершують конкретні судові справи, але й формують юридичну практику, впливають на суспільні відносини та правову свідомість громадян. Публікація судових рішень, статистичні звіти про діяльність судів, аналітичні матеріали – все це інтелектуальні результати, які забезпечують прозорість судової системи та сприяють підвищенню довіри суспільства до правосуддя. Ці три аспекти інформації в системі правосуддя тісно взаємопов'язані та взаємозалежні. Якість інформації як ресурсу впливає на ефективність її використання як засобу та на цінність отриманих результатів інформаційної діяльності. У свою чергу, ці результати стають ресурсом для майбутніх судових процесів, формуючи замкнений цикл інформаційного обміну у судовій системі.

Розуміння цієї комплексної ролі інформації є ключовим для подальшого розвитку та вдосконалення системи правосуддя, особливо в контексті цифровізації судової системи та інформатизації суспільства [5, с. 24]. Сучасна судова система вже сьогодні накопичила значні обсяги різномірної інформації

(судових справ, документів, протоколів, судових рішень тощо), які постійно зростають. Цю інформацію потрібно не лише зберігати, а й оперативно та якісно аналізувати. Також інформація щодо розгляду судових справ часто є конфіденційною, що спричиняє додаткові обмеження на її зберігання та обробку.

Важливо зазначити, що в рамках даного дослідження поняття «цифровізація судочинства» розглядається в широкому значенні і охоплює всі аспекти впровадження інформаційних технологій у судову систему – від електронного документообігу до проведення онлайн-засідань та використання систем штучного інтелекту для аналізу судової практики.

На сучасному етапі розвитку судової системи України, інформаційна складова її організаційно-правового забезпечення регламентується комплексом нормативно-правових актів різного рівня, які регулюють створення, обробку, зберігання та поширення інформації у сфері судочинства. Зокрема це статті Конституції України [6], Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію» [7], Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій та статус суддів» [8], Закон України від 13.01.2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [9], Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI «Про захист персональних даних» [10], Закон України від 27.04.2021 року № 1416-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [11]. Однак прогрес технологій та невинне експоненціальне зростання обсягів даних, які потрібно аналізувати для повноцінного функціонування судової системи, спричиняють потребу розробки нових теорій та підходів до обробки інформації та концептуальних підходів до визначення самого поняття «інформація».

Теорія є ключовим елементом теоретичних знань, що надає можливість описати, систематизувати та пояснити фундаментальні та суттєві внутрішні зв'язки у структурі організаційно-правового забезпечення діяльності судів шляхом розкриття сутності відповідних процесів у цій сфері. Революційний розвиток людських знань і фундаментальна зміна людської цивілізації спричинені трансформацією наукової парадигми. Існує достатньо підстав

вважати середину XX століття початком нової людської ери. Відтоді сучасна науково-технічна революція перевела людство в нову еру інформаційної цивілізації, що супроводжувалося розквітом інформаційної парадигми [12]. Для комплексного і ґрунтового осягнення всіх явищ і процесів необхідно розглядати їх крізь призму інформації. Вона є основою організаційних та правових механізмів, які надають можливість судам ефективно виконувати свої функції.

Першочерговим завданням наукового дослідження є чітке визначення понятійно-категоріального апарату. Це особливо важливо, оскільки неточності у термінології можуть призвести не лише до теоретичних розбіжностей, але й до практичних проблем у правозастосуванні, потенційно порушуючи права учасників судового процесу. У сфері інформаційного забезпечення судів важливо розмежувати та точно визначити такі поняття як «інформація», «дані», «знання», «сенс» та інші суміжні терміни.

На сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення категорії «інформація». Неточності у правовій термінології можуть стати джерелом неоднозначності у судовій практиці. Така лінгвістична неузгодженість здатна призвести до суттєвих негативних наслідків, включаючи можливе порушення прав та законних інтересів учасників судового процесу. Саме тому проблема правильного тлумачення юридичних термінів залишається незмінно актуальною та потребує постійної уваги науковців та практиків. У сфері судочинства ця проблема набуває особливої важливості, оскільки навіть незначні розбіжності у розумінні термінів можуть вплинути на судові рішення, процесуальні дії та загальну ефективність правосуддя. Отже, чітке визначення та уніфіковане розуміння ключових понять у сфері інформаційного забезпечення судів є не лише теоретичним завданням, але й практичною необхідністю для забезпечення справедливого та ефективного судочинства.

Відсутність чіткого визначення поняття «інформація» може призвести до неоднозначного тлумачення нормативно-правових актів, що регулюють інформаційне забезпечення судів. Це, в свою чергу, може спричинити проблеми у практичному застосуванні інформаційних технологій у судовому процесі, захисті конфіденційності даних учасників судових справ, а також у забезпеченні

прозорості та доступності правосуддя. Тому існує нагальна потреба у проведенні комплексного наукового дослідження з питань аналізу існуючих підходів до визначення поняття «інформація» в контексті судочинства, дослідження взаємозв'язків між поняттям «інформація» та іншими ключовими категоріями інформаційного права в судовій сфері. Таке дослідження допоможе створити міцний теоретичний фундамент для подальшого розвитку інформаційного забезпечення судової системи, сприятиме підвищенню ефективності електронного правосуддя та забезпечить більш чітке розуміння інформаційних прав та обов'язків усіх учасників судового процесу.

Термін «інформація» має латинське коріння. Він походить від слова «informatio», який можна тлумачити як пояснення, виклад подій чи фактів, представлення понять та просвіту [13–14]. Сьогодні його трактують як нові відомості про навколишній світ та стан об'єктів, представлені у вигляді образів, символів, схем, описів та інших абстрактних характеристик. Інформація може міститися в документах, публічних оголошеннях про явища чи події в суспільстві, державі чи довкіллі. Люди сприймають її безпосередньо через органи чуттів або технічні пристрої, відображаючи факти матеріального і духовного світу. Передача інформації відбувається різними комунікаційними каналами, включно із засобами масової інформації, текстами та усними повідомленнями.

Хоча античні філософи, такі як Сократ, Платон та Арістотель, мислили про форму і знання, вони не розглядали способів існування знань та їх передачі [15–17]. Філософи-емпірики періоду Нового часу, серед яких Френсіс Бекон, Рене Декарт та Бенедикт Спіноза, дотримувались думки, що наше пізнання світу базується на чуттєвому досвіді. Однак вони не намагались виразити ці знання у кількісному вимірі [18–20].

Дослідження інформації як окремого феномену історично зосереджено у двох комплексних наукових галузях – кібернетиці та інформатиці. Інформатика, яка виокремилась із кібернетики в середині XX століття, фокусується на дослідженні методів і технологій збору, зберігання, передачі та обробки інформації [21]. Еволюція передачі інформації пройшла довгий шлях. Спочатку

знання, включаючи професійні навички, мисливські техніки, методи обробки знарядь праці та землеробства, передавалися усно від покоління до покоління. Згодом люди почали візуалізувати інформацію через графічні зображення навколишнього світу. Приблизно 20–30 тисяч років тому з'явилися перші наскальні малюнки, що відображали тварин, рослини та людей.

Прагнення до більш ефективних способів фіксації інформації призвело до виникнення писемності. Різні культури використовували різноманітні матеріали: в Індії писали на пальмовому листі [22], у Вавилоні – на глиняних табличках [23], на Русі – на бересті [24]. Винахід друкарського верстата став справжнім проривом, що уможливив масове тиражування книг [25]. Це відкрило нові горизонти для фіксації та поширення знань, включаючи професійну інформацію, на матеріальних носіях.

XX століття ознаменувалося ще одним революційним винаходом – електронною обчислювальною машиною. Вона стала не лише носієм інформації, але й засобом її доставки користувачам [26]. У контексті комп'ютерної обробки даних, інформація розглядається як послідовність символів (літер, цифр, кодованих графічних образів і звуків), що несе смислове навантаження і представлена у форматі, зрозумілому для комп'ютера. Кожен додатковий символ у такій послідовності збільшує інформаційний обсяг повідомлення [27].

Найбільш революційним засобом запису інформації став блокчейн. Ця технологія убезпечує дані від несанкціонованих змін чи підробки, а також уможливлює їхню перевірку користувачами. Це забезпечує безпеку та надійність транзакції у віртуальному просторі [3]. Дані зберігаються у взаємопов'язаних сегментах, які формують послідовність. Кожен сегмент містить посилання на попередній, створюючи таким чином незмінну послідовність, відому як блокчейн [28]. Для долучення нового сегмента до послідовності необхідно вирішити складне математичне завдання, яке вимагає значних обчислювальних ресурсів. Цей процес, який називають «видобуванням» або «майнінгом», здійснюється численними комп'ютерами по всьому світу. Після додавання нового сегмента до послідовності, інформація в ньому стає доступною для всіх учасників мережі. Це забезпечує можливість будь-якому користувачеві

перевірити операцію та підтвердити її легітимність [29].

Інформація в сучасному розумінні охоплює дані, які система отримує із зовнішнього середовища (вхідна інформація), передає у зовнішнє середовище (вихідна інформація) або зберігає всередині себе. Поняття інформації залишається одним з найбільш дискусійних у науці. Воно має різні значення в різних сферах людської діяльності [30].

Початкове значення терміну «інформація» стосувалося відомостей, що передаються людьми різними способами – усно, письмово чи за допомогою умовних сигналів та технічних засобів. Слово «information» вперше зафіксовано в англійській мові у 1387 році, та набуло сучасного написання у XVI столітті. До східнослов'янських мов цей термін потрапив з польської у XVII столітті. Починаючи з 1950-х років, поняття «інформація» набуло значної популярності та стало широкоживаним терміном у різних наукових галузях та повсякденному житті [14, с. 45–47]. Це поняття охоплює обмін відомостями між людьми, людиною та комп'ютером, між комп'ютерами; обмін сигналами у світі тварин і рослин; передачу ознак між клітинами та організмами (наприклад, генетична інформація). Інформація стала одним з ключових понять у кібернетиці та інших науках [31].

Термін «інформація» має багато різних визначень, які відображають різні підходи до розуміння інформації в контексті різних наукових дисциплін та філософських концепцій. Засновник теорії інформації К. Шеннон визначав інформацію як міру зменшення невизначеності знання про стан об'єкта, явища чи події [32]. Н. Вінер ототожнював поняття «інформація» з означенням змісту, отриманого із навколишнього середовища під час нашої адаптації до нього та налаштування наших органів чуття відповідно до його умов [33]. А. Р. Лінкольн, американський вчений в області дослідження операцій, тлумачив інформацію як «вилучені з даних відомості, які використовуються для ухвалення рішень» [34]. В. М. Глушков зазначав, що інформація в найзагальнішому її розумінні є показником нерівномірності розподілу речовини та енергії в просторово-часовому континуумі, а також є мірилом трансформацій, що супроводжують усі світові процеси [35]. М. Згуровський інтерпретував інформацію як відомості про

предмети та процеси в довкіллі, їхні характеристики, особливості та умови, які знижують рівень невизначеності щодо них, неповноти знань» [36]. Український правознавець В. Цимбалюк дав тлумачення цього терміну таким чином: інформація – це відомості про реальні феномени, що застосовуються двома чи більше людьми, незалежно від способу їх подання [37]. В. Горбулін окреслив суть цього поняття як специфічний тип ресурсу, що ґрунтується на концепціях та відомостях, зібраних внаслідок наукових і технологічних досягнень людства, та представлений у вигляді, зручному для накопичення, використання та відтворення [38]. О. Додонов сформулював таку дефініцію: «інформація – це результат сприйняття та осмислення людським розумом розмаїття довкілля, включаючи дані про навколишні об'єкти, природні явища та дії інших осіб» [39].

Інформація, у її найширшому розумінні, є абстрактною концепцією, що охоплює тлумачення (як правило, формалізоване) особистих вражень або їх узагальнених форм [40]. В умовах сучасності інформація посідає місце одного з найвагоміших активів та каталізаторів суспільного прогресу. Інформаційні явища, які пронизують фізичний світ, біосферу та соціум, стають об'єктом дослідження або принаймні беруться до уваги всіма галузями наукового знання. Це стосується і юриспруденції, яка не залишається осторонь від вивчення інформаційних аспектів. Така всеосяжність інформаційних процесів підкреслює їх фундаментальне значення для розуміння та формування сучасного світу, впливаючи на всі сфери людської діяльності та наукового пізнання, включаючи правову науку.

Згідно із Законом України від 02.10.1992 року № 2657-ХІІ «Про інформацію» термін «інформація» трактується як «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [7]. Однак інформація може існувати і в мисленнєвій формі (як думка) та містити вагомі релевантні дані та відомості. Визначення цього поняття потребує уточнення.

Інформація, будучи фундаментальним поняттям у багатьох галузях науки та повсякденному житті, характеризується низкою специфічних властивостей. Ці властивості визначають її сутність, форми прояву та особливості використання в

різноманітних контекстах – від наукових досліджень до побутового спілкування. Розуміння цих властивостей є ключовим для ефективного управління інформаційними потоками, оцінки якості та релевантності даних, а також для розробки інформаційних систем та технологій [41]. Основні властивості інформації представлено у Таблиці 1 [42, с. 42].

Таблиця 1.1. – Властивості інформації

Властивість	Характеристика інформації
Об’єктивність	Інформація існує незалежно від людської свідомості та волі.
Достовірність	Міра відповідності даних справжньому стану речей, які вони відображають.
Повнота	Інформація повна, якщо її достатньо для розуміння та ухвалення рішень.
Корисність	Цінність інформації залежить від того, які задачі можна вирішити з її допомогою.
Актуальність	Здатність інформації забезпечити суб’єкта необхідними умовами для досягнення ним мети.
Зрозумілість	Здатність інформації бути інтерпретованою та засвоєною реципієнтом.
Доступність	Можливість отримати інформацію в потрібний момент.
Коректність	Форма та зміст інформації забезпечують її неоднозначне трактування всіма користувачами.
Захищеність	Здатність інформації протистояти несанкціонованому доступу, зміні або знищенню.
Ергономічність	Зручність формату інформації для сприйняття людиною.
Адекватність	Ступінь схожості між уявленням, сформованим на основі отриманих даних, та дійсним предметом, подією чи явищем.
Масовість	Одну й ту ж інформацію можна використовувати багаторазово.

Інваріантність	Незалежність змісту інформації від форми її подання.

джерело: [42]

Значущість інформації проявляється в її спроможності сприяти ухваленню виважених рішень, розв'язанню проблем та налагодженню ефективної комунікації. Як ключовий ресурс для індивідів, організацій та суспільства загалом, інформація відіграє провідну роль у стимулюванні розвитку та новаторства в усіх галузях людської активності. Для зручності зберігання, передачі чи презентації інформація може бути трансформована у певну форму подання, тобто перетворена на дані. У Законі України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» означено таке поняття: «дані – інформація, яка подана у формі, придатній для її оброблення електронними засобами» [43].

Стаття 1 Закону України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію» трактує інформацію як «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [7]. У статті 17 цього Закону зазначено, що «джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення медіа, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань» [7].

Однак, сутність інформації полягає передусім у тлумаченні (змісті) такого подання. Тому, з точки зору строгого підходу, інформація та дані – це різні поняття, хоча в повсякденному вжитку їх часто використовують як взаємозамінні терміни. Така концептуалізація підкреслює подвійну природу інформації: з одного боку, її абстрактну сутність як інтерпретації та змісту, а з іншого – її практичне втілення у формі даних, що можуть бути оброблені та використані [13, с. 15]. Це розуміння є ключовим для ефективного управління інформаційними ресурсами та їх оптимального застосування у різноманітних сферах діяльності, включаючи правосуддя.

Обробка інформації у більшості випадків відбувається ітеративно: дані на

одному рівні трансформуються в інформацію для подальшої інтерпретації та обробки на наступному. Цей процес можна проілюструвати на прикладі письмового тексту: окремі символи чи літери формують слова, слова складаються у фрази, фрази утворюють речення, і так далі, аж поки не сформується цілісне повідомлення у певній галузі знань. Ключова особливість інформації полягає в її здатності до інтерпретації та обробки [40].

Поняття інформації знаходить застосування у різноманітних контекстах, включаючи сфери обмежень, комунікації, контролю, даних, форми, освіти, знань, значення, розуміння, ментальних стимулів, шаблонів, сприйняття, репрезентації та ентропії. Інформацію можна визначити як упорядкований та структурований набір даних, призначений для передачі знань, ідей чи інструкцій. Вона може бути представлена у різних форматах – текстовому, візуальному, аудіо чи відео, та розповсюджуватися через різні канали, такі як книги, веб-сайти чи соціальні мережі [41]. За своєю природою інформація є відображенням реальності і слугує для передачі знань про навколишній світ. Вона може бути фактичною, суб'єктивною або навіть вигаданою, набуваючи різних форм залежно від призначення та цільової аудиторії

Інформація – це осмислено організовані, оброблені чи структуровані дані, які набувають контексту, актуальності та цінності для користувача. Вона може існувати у різних формах (текст, зображення, аудіо, відео) та поширюватися різними каналами (книги, веб-сайти, соціальні мережі, усне спілкування). Інформація є ключовою для процесів ухвалення рішень, навчання та комунікації, формуючи наше сприйняття світу.

Якість та достовірність інформації можуть суттєво впливати на індивідуальні та колективні результати, тому ретельне оцінювання джерел та надійності інформації є вкрай важливим. Інформація може передаватися у часі (через зберігання даних) та просторі (через комунікаційні та телекомунікаційні засоби), завжди у формі змісту повідомлення [31]. Вона може кодуватися різними способами для передачі та інтерпретації, а також шифруватися для безпечного зберігання та комунікації. Вона є нематеріальною і набуває значення у конкретному контексті.

Дані є підкатегорією інформації, представленою у формалізованому вигляді, придатному для автоматичної обробки. Після обробки (форматування, друку тощо) вони знову можуть сприйматися як інформація. Знання – це інформація, яка виступає як правила у певній сфері застосування [44]. Важливо зазначити, що інформація – це не самі знання, а інтерпретація їх значення (Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Піраміда парадигми інформації

джерело: [44]

Дані є сирим, необробленим матеріалом інформації. У контексті інформаційних технологій це інформація, яку збирає та реєструє програмне забезпечення. Зазвичай дані зберігаються в базах даних і складаються із атрибутів, записів та іншої структурованої інформації. Джерела даних різноманітні: комп'ютери, сенсори, різноманітні пристрої. Хоча дані часто представлені у числовому форматі, вони також можуть бути текстом, зображеннями, графікою чи звуками [41]. Важливо відзначити, що аналіз даних може призвести до створення нової інформації, яка не очевидна при простому огляді вихідних даних.

Потрібно розрізняти поняття даних та інформації. Дані – це кількісні та якісні спостереження, тоді як інформація виникає, коли дані представлені у формі, що має сенс для отримувача. Процес перетворення даних на інформацію вимагає їх обробки та організації. Інформаційний дизайн – це термін, який описує процес представлення даних у спосіб, що надає їм значення та цінність. Це ключовий етап у перетворенні сирих даних на корисну інформацію, яка може бути ефективно використана для ухвалення рішень, аналізу тенденцій чи

розв'язання проблем. Більш складними формами обробки та використання інформації є знання та сенс. Знання представляють наступний рівень інформаційної ієрархії. Це інформація, яка пройшла етапи обробки, аналізу та інтерпретації, і готова до застосування у процесі ухвалення рішень. Знання формуються на основі накопиченого досвіду та розуміння закономірностей у певній галузі. Сенс, або мудрість, виникає на найвищому рівні цієї ієрархії. Мудрість це комплексна здатність людини, що поєднує в собі глибокі знання, проникливе розуміння, багатий життєвий досвід, розсудливість та інтуїтивне сприйняття [44]. Ця якість не обмежується лише накопиченням інформації, а передбачає вміння ефективно застосовувати ці елементи у різноманітних життєвих ситуаціях. Мудрість також включає здатність до критичного мислення, прийняття зважених рішень та передбачення можливих наслідків своїх дій. Це синтез інформації, знань та практичного досвіду, який дає можливість використовувати набуті знання у практичних обставинах повсякденності. Розуміння сенсу дає змогу виявляти глибинні закономірності, розуміти їх причини та прогнозувати майбутні події.

Значення інформації виходить далеко за межі індивідуального використання. Вона є важливим ресурсом для організацій, урядів та інституцій, забезпечуючи основу для прийняття обґрунтованих рішень та підтримання конкурентоспроможності в умовах стрімких змін. Від наукових досліджень до фінансового аналізу, інформація відіграє ключову роль у стимулюванні прогресу та інновацій у всіх сферах суспільства. У сучасному світі розуміння природи та потенціалу інформації набуває безпрецедентної важливості. Ефективне використання інформаційних ресурсів відкриває нові можливості та дає змогу знаходити рішення найактуальніших глобальних проблем. Таким чином, вміння працювати з інформацією на всіх рівнях – від даних до мудрості – стає ключовою компетенцією для успіху в інформаційну епоху.

Особливого сенсу набуває інформація у контексті інформатизації судочинства [2]. Для здійснення правосуддя та дотримання принципу верховенства права судам необхідний постійний доступ до достовірної інформації з різноманітних джерел. На організаційному рівні ефективно

функціонування судів залежить від всебічних даних про справи, докази, прецеденти, законодавство та процесуальні норми. Ця інформація повинна бути належно оброблена, збережена та доступна через надійні інформаційні системи для суддів, адвокатів, персоналу суду та інших уповноважених осіб [45]. Грамотне управління інформацією дозволяє судам планувати слухання, відстежувати перебіг справ, знаходити відповідні записи та забезпечувати справедливий судовий розгляд.

У правовому аспекті суди зобов'язані аналізувати та застосовувати конституційні норми, принципи, законодавчі акти та велику базу судової практики, обсяги якої постійно зростають. Вся ця юридична база формує колосальний інформаційний ресурс, яким суди керуються та на який посилаються при вирішенні спорів та тлумаченні законів [46]. Забезпечення доступу до актуальних правових джерел є важливим для збереження послідовності та інтегрованості процесу ухвалення судових рішень.

Інформаційну парадигму можна розглядати на трьох когнітивних та практичних рівнях. Перший рівень передбачає осмислення об'єктів через призму їхньої будови, взаємозв'язків, процедур та процесів. На другому рівні ці елементи сприймаються як дуалістичні носії закодованої інформації, яку можна декодувати для отримання змісту. Третій рівень включає комплексну символічну обробку цих компонентів, що формує наш культурний простір в інформаційну еру та забезпечує інтелектуальні й технічні засоби опрацювання даних [13].

Ефективність судочинства суттєво залежить від належного інформаційного менеджменту. Судові процеси вимагають роботи з масштабними масивами даних та документів, включаючи їх збір, обробку, зберігання та обмін [47]. Таким чином, інформація стає фундаментом для розбудови організаційних структур та правових інститутів, які забезпечують оптимальне функціонування судової системи.

Ефективний обмін інформацією відіграє ключову роль у координації різних компонентів судової системи на організаційному рівні. Це охоплює такі аспекти, як планування засідань, розподіл справ між суддями, керування судовими документами та взаємодію між різними судовими інстанціями й

установами. Впровадження дієвих систем інформаційного менеджменту оптимізує ці процеси, підвищує ефективність роботи та сприяє прозорості й відповідальності в судовій гілці влади.

Доступ до точних і актуальних даних є також важливим для забезпечення юридичної коректності судових процедур. Судді та правники потребують доступу до релевантних законодавчих актів, судових рішень та доказової бази для ухвалення обґрунтованих рішень [48]. Це дозволяє дотримуватися принципів належного судочинства та рівного захисту прав та свобод людини відповідно до закону.

Ефективне управління інформацією в судовій системі тісно пов'язане з необхідністю систематизації законодавства, де одним з ключових інструментів виступає кодифікація, що має глибоке історичне коріння та відіграє важливу роль у розвитку права. Кодифікація є одним з ефективних методів систематизації законодавства. Цей процес передбачає переробку та об'єднання правових норм з різних джерел у єдиний, логічно структурований нормативно-правовий акт. Такий акт всебічно регулює певну галузь суспільних відносин, зазвичай на рівні окремої галузі права. Кодифікація є суттєвим аспектом законотворчої діяльності та має значний вплив на еволюцію права [49]. Її головна мета – забезпечити уніфіковане та систематизоване регулювання відносин у конкретній галузі, сприяючи подальшому розвитку законодавства.

Виділяють такі характерні риси кодифікації [50]:

- офіційний характер систематизації в рамках нормотворчості;
- результатом є новий нормативно-правовий акт;
- здійснюється лише уповноваженими державними органами;
- метою є суттєве оновлення або вдосконалення законодавства;
- передбачає значні зміни у правовому регулюванні, включаючи скасування старих і створення нових норм;
- охоплює конкретну галузь законодавства, базуючись на предметі та методі правового регулювання;
- регулює широку сферу відносин (майнові, трудові, сімейні, кримінальні тощо);

- з набуттям чинності новим кодексом попередні акти в цій галузі втрачають силу повністю або частково;
- встановлює специфічні механізми судового та процесуального захисту прав і законних інтересів суб'єктів правовідносин;
- забезпечує єдність процесуальної форми при розгляді та вирішенні юридичних справ;
- створює ієрархічну систему процесуальних норм, що визначають послідовність процесуальних дій;
- передбачає уніфікацію процесуальної термінології та стандартизацію процесуальних документів.

Кодифікація є потужним інструментом для зміцнення стабільності законодавства. Вона створює чітку структуру нормативно-правових актів і забезпечує оптимальну узгодженість чинних норм [51]. Цей процес одночасно вдосконалює як форму, так і зміст законодавства, завершенням якого є нові нормативно-правові акти, зокрема кодекси, інструкції чи положення. Кодифіковані акти слугують основою для розвитку нового законодавства. Вони систематизують сукупність правових норм, нівелюють неузгодженості, стандартизують юридичну термінологію та уніфікують мовне оформлення законів.

Процес кодифікації виходить за межі простого упорядкування чинних актів. Кодифікація заснована на загальних принципах правової системи та враховує предмет і методологію правового регулювання, передбачає глибоку переробку змісту правових актів [50]. Вона створює єдиний зведений законодавчий акт, який логічно та систематично викладає законодавчі положення, що всеохоплююче регламентують окрему сферу суспільного життя. Цей процес включає критичний перегляд чинних норм, усунення неузгодженостей та протиріч, заповнення правових прогалин та оновлення застарілих норм. Кінцевим результатом кодифікації є новий консолідований законодавчий акт, який замінює попередні нормативні акти у відповідній галузі.

Кодифікація є особливою формою правотворчості. На відміну від поточного законодавства, яке створює окремі законодавчі акти, кодифікація

систематизує значну частину чинного законодавства в межах певної галузі права, модифікуючи, доповнюючи та трансформуючи його [52]. Результатом цього процесу є створення комплексних законодавчих актів, що регулюють широкий спектр суспільних відносин у конкретній правовій галузі.

Мета кодифікації – формування стійких правових норм, розрахованих на тривале застосування. Ефективність кодифікованого акту значною мірою залежить від здатності законодавця передбачити та врахувати об'єктивні тенденції розвитку суспільних відносин, які підлягають регулюванню. Предмет кодифікації зазвичай визначається структурою системи законодавства, яка поділяється на галузі та інститути [50]. Кодифікація забезпечує упорядкованість правових документів, гарантуючи їх правову цілісність та гармонійність. Зазвичай, кодифікований документ посідає центральне місце у структурі взаємозалежних нормативних актів, які складають окрему галузь, підгалузь або конкретний інститут законодавства [53].

Кодифікації законодавства може суттєво підвищити доступність нормативно-правових документів у цифровій формі, оскільки створить чітку систему взаємопов'язаних правових норм, що полегшить їх пошук і застосування за відповідними структурними одиницями (розділами, статтями, пунктами тощо). Користувачі правової інформації зможуть швидко знаходити потрібні положення щодо збереження доказів, процедур доказування чи пом'якшувальних обставин завдяки логічній структурованості кодифікованого акту та його консолідуючій ролі в системі нормативних документів. Така упорядкованість забезпечить не лише технічну зручність пошуку, але й правову цілісність та гармонійність правозастосування, що особливо важливо для довготривалого ефективного регулювання суспільних відносин у цифровому середовищі.

Кодифікаційний акт характеризується значним обсягом та складною структурою. Він спрощує структурування нормативних актів та полегшує їх використання [51]. Кодекси та основи законодавства є базовими видами кодифікаційних актів. Згідно з визначенням Великої української юридичної енциклопедії, «Основи законодавства – це кодифікаційний акт, що містить

найзагальніші норми і визначає цілі та принципи правового регулювання певної групи суспільних відносин. Основи законодавства активно використовуються законодавчою практикою» [54]. Кодекс є «єдиним, зведеним, юридично і логічно цілісним, внутрішньо узгодженим нормативно-правовим актом, що забезпечує регулювання суспільних відносин у відповідній галузі чи підгалузі законодавства» [54]. Основи законодавства, які використовують для створення єдиної правової бази в певній галузі, можна охарактеризувати як особливий вид кодифікаційного акту. Вони включають основні норми, визначають цілі та встановлюють принципи, які регулюють певну сферу суспільних відносин на правовому рівні.

Кодекс є офіційним документом правового характеру, який встановлює правила та порядок взаємодій у конкретній сфері суспільного життя, що регулює суспільні відносини в певній галузі чи підгалузі законодавства [54]. Як найпоширеніший вид кодифікованого акту, він детально регулює конкретну сферу відносин і застосовується безпосередньо. Кодекс може повністю охоплювати норми відповідної галузі (наприклад, Кримінальний кодекс України (КК України)) [55] або містити її найважливішу частину (наприклад, Цивільний кодекс України (ЦК України)) [56]. Окрім норм-принципів та норм-дефініцій, кодекси містять норми безпосереднього регулювання, що складають їх основний зміст. Кодекс є оптимальним способом узагальнення та систематизації законодавства, ефективно усуваючи множинність актів стосовно однієї проблеми.

Правова система може включати різноманітні типи кодифікаційних актів, не обмежуючись лише основами законодавства та кодексами. Серед інших форм можна виділити статuti, положення та правила. Особливе місце в систематизації законодавства займає збір законів [57]. Це комплексний збірник, що охоплює все діюче законодавство країни, впорядковане за часом прийняття або за тематикою.

Сучасна судова система відіграє ключову роль у створенні нових правових знань та судової практики. У процесі своєї діяльності суди генерують значні обсяги нової інформації через ухвалені судові рішення, включаючи вирoki, постанови, накази, ухвали та окремі думки. Ця інформація сприяє розвитку

правових доктрин та встановлює керівні принципи для розгляду майбутніх справ [2]. Належне документування, оприлюднення та поширення судової інформації є важливим для забезпечення прозорості судочинства, сприяння юридичному аналізу та послідовного розвитку судової практики.

Інформація є необхідним ресурсом для функціонування судової системи. Вона лежить в основі як організаційних процесів судів, так і правових норм, в рамках яких вони діють. Ефективне використання та обробка інформації дозволяють судам підвищити продуктивність, зберегти легітимність та виконати їхню конституційну місію. Ця місія полягає в ухваленні справедливих та обґрунтованих рішень, які захищають права громадян і підтримують основи демократичного суспільства, керованого принципом верховенства права.

Інформація є одним із базових елементів організаційно-правового забезпечення діяльності судів. Ефективне управління даними, яке стало можливим завдяки сучасним технологіям, є ключовим для забезпечення дієвого, прозорого та неупередженого правосуддя. В умовах постійних змін у правовому полі, впровадження інноваційних інформаційних рішень, при одночасному дотриманні базових юридичних принципів, вона стає вирішальним фактором для підтримки довіри суспільства до судової системи та впевненості в ній.

Ми пропонуємо внести зміни до Закону України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію» [7], врахувавши відмінність понять «дані» й «інформація» і розширивши визначення поняття «інформація» та сформулювати його у такій редакції: «інформація – будь-які дані, представлені у формі, що має сенс, або відомості чи знання, які можуть бути отримані, перетворені, поширені, інтерпретовані, представлені, використані або збережені на матеріальних носіях чи у свідомості людини, а також відображені в електронному вигляді чи існувати у формі ментальних конструкцій (думок, ідей, знань, концепцій)».

Розширене визначення поняття «інформація» відображає сучасні реалії цифрової епохи, відповідає новій парадигмі холістичної моделі інформації в структурі судової системи та відображає у повній мірі різні аспекти правового захисту всіх форм інформації, включаючи ще й нематеріалізовані ідеї та концепції, що може стимулювати інновації та посилити захист інтелектуальної

власності. Таке визначення відповідає новітнім науковим уявленням про природу інформації, наближає українське законодавство до прогресивних міжнародних стандартів та підкреслює важливість свободи думки як фундаментального права людини. Ця ініціатива демонструє інноваційний підхід до інформаційного права та є першою спробою законодавчо визнати ментальну форму існування інформації.

1.2. Діяльність судів як об'єкт організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

Невпинний технологічний прогрес людської цивілізації призвів до появи нової форми суспільства – інформаційного, або цифрового [58, с. 76]. Цей феномен став новою віхою розвитку мережевого суспільства, породженого вагомими технологічними досягненнями у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та обробки даних [59, с. 13]. Інноваційні рішення в галузі цифровізації, великих даних, машинного навчання і штучного інтелекту (ШІ) мають важливі суспільні наслідки [60]. Одним із ключових соціальних інститутів, на який, вплинули ці технології, є право і, відповідно, судочинство. Згідно з визначенням Великої української юридичної енциклопедії, судочинство – це «виключна, професійна діяльність судів по відправленню правосуддя» [61]. У своїй основі судочинство є інтелектуальною діяльністю, яка залежить від обробки, зберігання, тлумачення та обміну знаннями, а також інформацією. Останні досягнення в галузі інформаційних технологій трансформують способи створення, консолідації, обробки, зберігання та передачі інформації. Ці інновації продукують штучно згенеровані знання, тим самим потенційно втручаючись в інтелектуальний і людський аспекти правотворчості [62]. Багато елементів цифрового суспільства вже проникають у судочинство та спричиняють зміни в організаційній діяльності судів. Більшість правових норм (гіпотез, диспозицій, санкцій) та інтелектуальні здібності людини є унікальними і не оцифрованими. Однак поступове впровадження нових інформаційних технологій у судочинство з часом змінить судову практику, а також організаційну структуру цієї сфери.

Загалом, у науці інформаційного права не здійснювався комплексний аналіз організаційно-правових засад цифровізації судочинства в Україні. Тому виникає нагальна потреба у проведенні наукового дослідження за цією проблематикою.

Виділення та опис об'єкта дослідження є фундаментальним аспектом наукової методології в правових науках, що має важливе значення для забезпечення наукової валідності та практичної цінності дослідження. Цей процес відіграє ключову роль у формуванні концептуальних засад наукового пошуку та визначенні його епістемологічних меж [63]. У сфері юриспруденції чітка дефініція об'єкта дослідження дає можливість логічно структурувати наукову розвідку, окреслити її предметне поле та встановити рамки наукового пізнання.

Релевантне визначення об'єкта дослідження дає можливість сформулювати відповідну методологічну базу, що корелює зі специфікою досліджуваного правового феномена цифровізації судочинства. Це, в свою чергу, сприяє виявленню та систематизації релевантних нормативно-правових актів, судової практики та доктринальних джерел. Такий підхід забезпечує інтеграцію дослідження у ширший науковий дискурс, встановлення зв'язків із попередніми науковими розвідками та визначення його місця в системі юридичних знань [64].

Доцільно відмітити, що чітке окреслення об'єкта дослідження сприяє формуванню нових теоретичних конструкцій та практичних рекомендацій, які мають безпосередню прив'язку до конкретного правового явища чи процесу. Особливої значущості ця проблематика набуває в контексті міждисциплінарних правових досліджень, де необхідно чітко виокремити правову складову аналізованого феномена та визначити його специфіку в юридичному контексті. Слід зазначити, що виділення та опис об'єкта дослідження є невід'ємним елементом наукової методології в правових науках, що забезпечує цілісність та послідовність наукового пошуку [65].

Розгляд діяльності судів як об'єкта організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є актуальним і комплексним напрямом наукового пошуку. Цей підхід забезпечує фокусування уваги на трансформаційних процесах, що відбуваються в судовій системі під впливом цифрових технологій

[66]. Виділення діяльності судів як об'єкта дослідження в даному контексті дає можливість проаналізувати широкий спектр правових, організаційних та технологічних аспектів, що супроводжують впровадження цифрових інновацій у судочинство. Це включає вивчення нормативно-правової бази, що регулює процеси цифровізації, аналіз організаційних механізмів впровадження нових технологій, а також дослідження впливу цифрових інструментів на ефективність та доступність правосуддя.

Такий фокус дослідження уможливлює розгляд не тільки технічних аспектів цифровізації, але й її впливу на фундаментальні принципи судочинства, такі як прозорість, доступність та справедливість [46]. Це створює підґрунтя для формування нових теоретичних концепцій та практичних рекомендацій щодо оптимізації судових процесів в умовах цифрової трансформації. Більше того, розгляд діяльності судів у контексті цифровізації сприяє виявленню потенційних проблем та викликів, пов'язаних із впровадженням нових технологій, включаючи питання інформаційної безпеки, захисту персональних даних та забезпечення рівного доступу до правосуддя в цифровому середовищі. Слід зазначити, що виділення діяльності судів як об'єкта організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства створює міцну основу для комплексного та багатоаспектного дослідження, що має значну теоретичну та практичну цінність у контексті модернізації судової системи та підвищення ефективності правосуддя [67].

У процесі розвитку науки інформаційного права виникає потреба у формуванні та уточненні ключових понять, які визначають сутність її предмета регулювання. Серед таких понять важливе місце посідає категорія організаційно-правового забезпечення. Однак, наші дослідження показують, що ця категорія не має чіткого законодавчого визначення і є предметом наукових дискусій.

У науковій літературі часто спостерігається взаємозамінне використання термінів «організаційно-правове забезпечення», «адміністративно-правове регулювання», «адміністративно-правові аспекти» тощо. При цьому науковці рідко дають чіткі визначення цим поняттям, натомість застосовуючи комплексний підхід, який поєднує різні елементи цих концепцій для вирішення

конкретних дослідницьких завдань. Як наслідок, дослідження, присвячені організаційно-правовому забезпеченню, охоплюють широкий спектр явищ та процесів, що призводить до розмивання меж цієї категорії. Хоча ця тема є об'єктом багатьох сучасних наукових досліджень, єдиного підходу до визначення понять правового, організаційно-правового та адміністративно-правового забезпечення в науковому середовищі досі не сформовано [68, с. 222].

Згідно з Академічним тлумачним словником, термін «забезпечення» означає дію, спрямовану на реалізацію чогось, і передбачає використання комплексу адміністративних, фінансових, організаційних, інформаційних та матеріально-технічних засобів для вивчення певних явищ чи видів діяльності [69]. Варто звернути увагу на погляди Н. Ахтирської, яка влучно характеризує судову діяльність як процес пізнання [70].

Цифровізацію судочинства також можна розглядати як пізнавальний процес, оскільки це багатогранне явище змінює не лише технічні аспекти правосуддя, але й розуміння самої сутності судових процесів. Цей феномен можна трактувати як своєрідну форму епістемологічного дослідження, де технології стають інструментом для глибшого осягнення правових механізмів та їхньої ефективності. Тому поняття організаційно-правового забезпечення пізнавальних процесів можна досліджувати в широкому й вузькому сенсах, в об'єктивному і суб'єктивному аспектах.

У широкому сенсі, організаційно-правове забезпечення пізнавальних процесів охоплює всю систему заходів, норм та механізмів, спрямованих на створення оптимальних умов для здійснення пізнавальної діяльності в рамках судового процесу. Це включає законодавчу базу, яка регулює судочинство, організаційну структуру судів, інформаційно-технологічне забезпечення, а також систему підготовки та підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату суду.

У вузькому сенсі, це поняття може стосуватися конкретних процедур та інструментів, що безпосередньо використовуються для збору, аналізу та оцінки доказів у конкретній справі. Сюди входять методи проведення експертиз, правила допиту свідків, процедури збереження та представлення доказів.

Об'єктивний аспект організаційно-правового забезпечення пізнавальних процесів пов'язаний з існуючими нормативно-правовими актами, інституційними структурами та технологічними рішеннями, які створюють фундамент для здійснення пізнавальної діяльності в судочинстві. Це включає законодавство про судоустрій, процесуальні кодекси, а також технічні стандарти та протоколи роботи з інформацією.

Суб'єктивний аспект, натомість, зосереджується на людському факторі в процесі пізнання. Він включає професійну підготовку суддів та інших учасників судового процесу, їхні навички критичного мислення, здатність аналізувати складні ситуації та приймати обґрунтовані рішення. Також сюди відноситься етична складова судової діяльності, принципи неупередженості та об'єктивності в оцінці доказів.

Доречно зауважити, що взаємодія цих аспектів створює цілісну систему організаційно-правового забезпечення, яка дозволяє ефективно здійснювати пізнавальні процеси в рамках судочинства. Вона забезпечує баланс між формальними вимогами закону та практичними потребами пізнавальної діяльності, між технологічними можливостями та людським фактором.

Діяльність судів як об'єкт організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є комплексним та багатогранним процесом, який охоплює широкий спектр аспектів функціонування судової системи. Цей процес спрямований на впровадження сучасних інформаційних технологій у судову практику з метою підвищення ефективності, доступності та прозорості правосуддя. На сучасному етапі діяльність судів регулюється комплексом нормативно-правових актів різного рівня.

Конституція України встановлює основні засади судоустрою та судочинства [6]. Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні. Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» регулює порядок доступу до судових рішень з метою забезпечення відкритості діяльності судів [71]. Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] встановлює

основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів. Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах. Процесуальні кодекси України (Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК України) [74], Господарський процесуальний кодекс України (ГПК України) [75], Кодекс адміністративного судочинства України (КАС України) [76], Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України)) [77] містять норми щодо використання інформаційних технологій у судовому процесі.

Також низка підзаконних нормативно-правових актів деталізують положення законів та забезпечують практичну реалізацію процесів цифровізації судочинства, встановлюючи конкретні правила та процедури використання інформаційних технологій у діяльності судів. «Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [78], затверджене Вищою Радою правосуддя (ВРП), визначає структуру та принципи функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), встановлює порядок обміну електронними документами між судами, органами та установами судової системи, регламентує процедури електронного діловодства у судах, визначає механізми забезпечення інформаційної безпеки та захисту даних у системі, встановлює правила доступу користувачів до ЄСІТС. «Положення про автоматизовану систему документообігу суду» [79], затверджене Радою Суддів України (РСУ), регулює порядок функціонування автоматизованої системи документообігу в судах, встановлює правила автоматизованого розподілу судових справ між суддями, визначає порядок реєстрації та обліку судових справ і документів, регламентує процедури формування електронних судових справ, встановлює правила генерації та використання електронного цифрового підпису у судовому документообігу. Інструкція з діловодства в місцевих та

апеляційних судах України [80], затверджена наказом Державної судової адміністрації України (ДСА України), встановлює єдиний порядок документування управлінської інформації та організації роботи з документами в судах, регулює процедури створення, передавання, одержання, обробки, обліку, зберігання та використання електронних документів, визначає правила ведення електронного діловодства та архівного зберігання електронних документів, встановлює вимоги до оформлення та підготовки документів, регламентує порядок роботи з електронною поштою та іншими засобами електронної комунікації в судах.

Концепція побудови ЄСІТС, схвалена ВРП, є стратегічним документом, який визначає загальні засади, напрями та принципи створення і функціонування ЄСІТС [81]. Вона формує основу для подальшої розробки більш детальних нормативних актів та технічних специфікацій системи. Концепція встановлює та регламентує такі ключові аспекти: визначає загальну структуру та архітектуру ЄСІТС, окреслюючи її основні компоненти та підсистеми; встановлює стратегічні цілі та завдання створення ЄСІТС, зокрема щодо підвищення ефективності та прозорості судочинства; регламентує основні принципи функціонування ЄСІТС, включаючи принципи доступності, захищеності та інтеграції; окреслює етапи впровадження ЄСІТС та часові рамки їх реалізації; визначає основні функціональні можливості системи, такі як електронний документообіг, автоматизований розподіл справ, ведення електронних судових справ тощо; встановлює вимоги до інформаційної безпеки та захисту даних в ЄСІТС; регламентує порядок взаємодії ЄСІТС з іншими державними реєстрами та інформаційними системами; визначає основні категорії користувачів ЄСІТС та їхні права доступу; окреслює механізми забезпечення безперервності роботи судів в умовах впровадження ЄСІТС; встановлює загальні вимоги до програмного та технічного забезпечення ЄСІТС; визначає порядок навчання та підготовки працівників апарату суду до роботи з ЄСІТС; регламентує процедури моніторингу та оцінки ефективності функціонування ЄСІТС; окреслює підходи до фінансування розробки, впровадження та підтримки ЄСІТС.

Концепція «Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і

проєкту побудови ЄСІТС на 2022–2024 роки» [82] є комплексним документом стратегічного планування, який визначає загальні рамки та напрями розвитку інформаційних технологій у судовій системі України на період 2022–2024 років, створюючи основу для конкретних дій та проєктів у сфері інформатизації судової системи.

Розробка даної Концепції здійснювалася відповідно до вимог Закону України «Про Національну програму інформатизації» [83] та з урахуванням положень ключових законодавчих актів у сфері судочинства та інформатизації судової системи. Зокрема, були враховані норми від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] та Закону України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71], а також законодавчі зміни, спрямовані на забезпечення поетапного впровадження ЄСІТС [84].

Важливим підґрунтям для розробки Концепції стало «Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС» [85]. Це Положення встановило базові принципи роботи компонентів ЄСІТС, що було враховано при формуванні стратегічних напрямів розвитку інформатизації судів. Концепція є результатом комплексного аналізу чинного законодавства та нормативної бази у сфері судової інформатизації, що забезпечує її відповідність актуальним правовим вимогам та стратегічним цілям розвитку судової системи України. Вона визначає цілі та пріоритетні напрями інформатизації судової системи України на 2022–2024 роки; план розвитку та впровадження ЄСІТС; заходи з модернізації інформаційно-технічної інфраструктури судів та інших установ системи правосуддя; шляхи автоматизації судових процесів та впровадження електронного судочинства; механізми забезпечення захисту інформації та кібербезпеки в судовій системі; підходи до створення, вдосконалення та впровадження різних підсистем ЄСІТС; організаційні аспекти реалізації програми інформатизації, включаючи розподіл обов’язків між виконавцями; очікувані результати від реалізації програми, зокрема підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя; орієнтовні обсяги фінансування та ресурсів, необхідних для виконання поставлених завдань.

Правова база є фундаментальним елементом забезпечення цифровізації судочинства. У контексті стрімкого розвитку цифрових технологій виникає нагальна потреба в оновленні та адаптації законодавства для ефективного впровадження цих інновацій у судову систему. Насамперед, необхідно переглянути та модернізувати існуючі нормативно-правові акти, які регулюють діяльність судів. Це включає внесення змін до процесуальних кодексів, Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій та статус суддів», а також інших релевантних законодавчих актів. Метою таких змін є створення правового підґрунтя для використання цифрових технологій у всіх аспектах судового процесу – від подання позовів до ухвалення та виконання судових рішень [66].

Особливої уваги потребує регулювання електронного документообігу [86] та цифрових доказів [87]. Законодавство має чітко визначати правовий статус електронних документів, встановлювати вимоги до їх форми, порядку подання та зберігання [88]. Важливо розробити механізми, які забезпечать юридичну силу електронних підписів та печаток, а також встановити процедури верифікації електронних документів [89]. Щодо цифрових доказів, законодавство повинно визначати критерії їх допустимості, достовірності та достатності. Необхідно розробити чіткі процедури збору, зберігання та представлення цифрових доказів у суді, враховуючи їх специфіку та технічні особливості. Це може включати регулювання використання даних з соціальних мереж, електронного листування, цифрових зображень та відео як доказів у судовому процесі [90].

Не менш важливим аспектом є захист персональних даних в умовах цифровізації судочинства [91]. Законодавство має встановлювати чіткі вимоги до обробки та зберігання персональних даних учасників судового процесу. Це включає визначення переліку даних, які можуть бути зібрані та оброблені, встановлення термінів їх зберігання, а також механізмів захисту від несанкціонованого доступу [92]. Крім того, правова база повинна передбачати відповідальність за порушення конфіденційності та незаконне використання персональних даних у цифровому судовому процесі. Важливо також узгодити національне законодавство з міжнародними стандартами захисту персональних

даних, зокрема з Загальним регламентом про захист даних (GDPR) Європейського Союзу (ЄС) [93]. Оновлення правової бази з питань цифровізації судочинства – це комплексний процес, який вимагає залучення експертів з різних галузей: юристів, фахівців з інформаційних технологій, фахівців з інформаційної безпеки. Важливо, щоб нове законодавство було достатньо гнучким та адаптивним до швидких технологічних змін, але при цьому забезпечувало надійний захист прав та інтересів усіх учасників судового процесу [94].

Організаційна структура судів відіграє ключову роль у процесі цифровізації судочинства [95]. Ефективне впровадження цифрових технологій вимагає суттєвих змін у традиційній структурі судових установ та підходах до організації їхньої роботи. Першочерговим завданням є створення спеціалізованих підрозділів, відповідальних за цифрову трансформацію судів. Ці підрозділи мають бути укомплектовані фахівцями з інформаційних технологій, кібербезпеки та управління проєктами. Їхня основна функція полягатиме у розробці стратегії цифровізації, впровадженні нових технологічних рішень та забезпеченні їх безперебійного функціонування. Важливо, щоб такі підрозділи були створені не тільки на рівні вищих судових інстанцій, але й у кожному суді, забезпечуючи таким чином системний підхід до цифрової трансформації.

Паралельно з цим, необхідно переглянути посадові обов'язки працівників апарату суду. Зокрема, може виникнути потреба у створенні нових посад, таких як адміністратор електронного документообігу чи спеціаліст з цифрових доказів. Ці фахівці будуть відповідати за технічні аспекти роботи з електронними документами та доказами, забезпечуючи їх належне зберігання, обробку та представлення в суді.

Особливу увагу слід приділити навчанню та підвищенню кваліфікації суддів та працівників апарату суду. Це включає розробку спеціалізованих навчальних програм з використання цифрових технологій у судочинстві, проведення регулярних тренінгів та семінарів. Важливо, щоб навчання охоплювало не лише технічні аспекти роботи з новими системами, але й питання інформаційної безпеки, захисту персональних даних та етичні аспекти використання цифрових технологій у судовому процесі [96].

Реорганізація структури судів також може передбачати створення віртуальних судових залів та систем для проведення онлайн-засідань [97]. Це вимагатиме не лише технічного оснащення, але й підготовки персоналу для забезпечення належного проведення таких засідань, включаючи вирішення технічних проблем та забезпечення безпеки онлайн-комунікацій.

Важливим аспектом організаційних змін є впровадження систем електронного документообігу та управління справами [98]. Це передбачає перегляд існуючих процесів роботи з документами, розподілу справ між суддями та контролю за дотриманням процесуальних строків. Необхідно розробити нові регламенти та інструкції, які б детально описували порядок роботи з електронними документами та інформаційними системами. Крім того, організаційна структура судів повинна передбачати механізми для забезпечення доступу громадян до електронних судових послуг [99]. Це може включати створення спеціальних консультаційних центрів або служб підтримки, які допомагатимуть користувачам в роботі з електронними системами суду. Необхідно зазначити, що важливо забезпечити ефективну взаємодію між різними підрозділами суду в умовах цифровізації. Це вимагає чіткого розподілу обов'язків та відповідальності, а також налагодження ефективних каналів комунікації між технічними спеціалістами, суддями та адміністративним персоналом.

Технологічна інфраструктура є ключовим елементом цифровізації судочинства, який забезпечує технічну основу для впровадження інноваційних рішень у судову систему. Ця інфраструктура охоплює широкий спектр технологій, обладнання та програмного забезпечення, необхідних для ефективного функціонування цифрового судочинства [100].

Центральним компонентом технологічної інфраструктури є впровадження єдиних інформаційних систем для судів [1]. Ці системи повинні забезпечувати комплексну автоматизацію всіх процесів судочинства – від реєстрації справ до винесення та виконання судових рішень. Вони мають бути розроблені з урахуванням специфіки судової системи та забезпечувати інтеграцію різних рівнів судів – від місцевих до вищих інстанцій. Важливо, щоб ці системи були

достатньо гнучкими для адаптації до змін у законодавстві та судових процедурах. Доцільно акцентувати увагу на забезпеченні надійного та захищеного зберігання електронних даних. Це включає створення потужних центрів обробки даних з високим рівнем безпеки та резервування [101]. Такі центри повинні забезпечувати цілодобовий доступ до судової інформації, гарантуючи при цьому її цілісність та конфіденційність. Важливим аспектом є також розробка ефективних систем резервного копіювання та відновлення даних для запобігання їх втраті у разі технічних збоїв або кібератак [102].

Невід'ємною частиною технологічної інфраструктури є розробка та впровадження систем для проведення відеоконференцій та дистанційних судових слухань [103]. Ці системи повинні забезпечувати високу якість аудіо- та відеозв'язку, можливість безпечного обміну документами в режимі реального часу, а також надійну ідентифікацію учасників процесу. Важливо, щоб ці системи були інтегровані з основними інформаційними системами судів для забезпечення єдиного інформаційного простору.

Вагому роль у технологічній інфраструктурі відіграють системи електронного документообігу [104]. Вони повинні забезпечувати можливість створення, редагування, підписання та зберігання електронних документів з дотриманням усіх вимог до їх юридичної відповідності. Ці системи мають підтримувати різні формати електронних підписів та печаток, а також забезпечувати можливість верифікації документів. Важливим елементом є створення захищених каналів зв'язку між судами, правоохоронними органами та іншими державними установами. Це слугуватиме основою для забезпечення швидкого та безпечного обміну інформацією, необхідною для судового процесу.

Технологічна інфраструктура також включає розробку та впровадження систем ШІ та машинного навчання для автоматизації рутинних процесів, аналізу судової практики та підтримки ухвалення рішень [105; 106]. Ці системи можуть допомогти в класифікації справ, пошуку релевантної судової практики та підготовці проєктів судових рішень [60].

Не менш важливим є забезпечення доступу громадян до електронних судових послуг. Це передбачає розробку зручних вебпорталів та мобільних

додатків, які дозволять користувачам подавати документи до суду, отримувати інформацію про стан розгляду справ, брати участь у онлайн-засіданнях тощо [107]. Технологічна інфраструктура повинна включати потужні системи кібербезпеки для захисту від несанкціонованого доступу, витоку інформації та інших кіберзагроз. Це обумовлює впровадження систем виявлення та запобігання вторгненням, регулярне оновлення програмного забезпечення та проведення аудитів безпеки. Розвиток технологічної інфраструктури для цифровізації судочинства є безперервним процесом, який потребує постійного оновлення та вдосконалення у відповідь на нові технологічні можливості та виклики. Важливо забезпечити не лише впровадження сучасних технологій, але й їх ефективну інтеграцію в судові процеси, що дозволить підвищити ефективність, прозорість та доступність правосуддя [108].

Цифрова трансформація судочинства потребує адаптації та модернізації традиційних процесуальних норм відповідно до вимог сучасних інформаційних технологій. Процесуальні аспекти – це важлива складова правової системи, яка стосується порядку та правил здійснення юридичних процедур. Вони визначають, як саме повинні відбуватися різні етапи юридичного процесу, починаючи від подання позову чи заяви і закінчуючи виконанням рішення суду [109]. У цивільному процесі процесуальні аспекти регулюють порядок розгляду справ у судах загальної юрисдикції. Вони охоплюють такі питання, як подання позовної заяви, докази, які можуть бути прийняті судом, порядок проведення судових засідань, права та обов'язки сторін процесу, строки розгляду справи, порядок оскарження судових рішень тощо. У кримінальному процесі процесуальні аспекти визначають правила проведення досудового розслідування, порядок затримання підозрюваних, проведення слідчих дій, пред'явлення обвинувачення, судового розгляду кримінальних справ, винесення вироку та його виконання. Адміністративне судочинство також має свої процесуальні особливості, які регулюють порядок розгляду справ, пов'язаних з оскарженням рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб.

Важливо зазначити, що процесуальні аспекти закріплені в законодавстві – процесуальних кодексах та інших нормативно-правових актах [6; 74-77]. Їх дотримання є обов’язковим для всіх учасників юридичного процесу, оскільки вони забезпечують справедливість, об’єктивність та законність ухвалених рішень. Процесуальні аспекти також включають гарантії прав учасників процесу, такі як право на захист, право на оскарження рішень, право на справедливий судовий розгляд. Вони встановлюють чіткі часові рамки для різних процесуальних дій, що сприяє ефективності та своєчасності розгляду справ.

Важливим аспектом організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є безпека та захист інформації. Це комплекс технічних, організаційних та правових заходів. Технічні заходи включають використання сучасних систем шифрування даних, багатофакторної автентифікації користувачів, регулярне оновлення програмного забезпечення та проведення аудитів безпеки [94].

Ще одним важливим виміром організаційно–правового забезпечення цифрової трансформації судочинства є концепція доступності правосуддя. Цифровізація судової системи відкриває нові можливості для підвищення доступності правосуддя, що є фундаментальним принципом верховенства права та демократичного суспільства [110, с. 66–70]. Доступність правосуддя обумовлює створення умов, за яких кожен громадянин має реальну можливість звернутися до суду та отримати справедливе рішення, незалежно від свого географічного розташування, фізичних можливостей чи фінансового стану. Цифрові технології відіграють ключову роль у досягненні цієї мети. Одним з головних аспектів підвищення доступності правосуддя через цифровізацію є впровадження електронних систем подачі документів [111]. Ця можливість дозволяє громадянам та юридичним особам подавати позови, скарги та інші процесуальні документи онлайн, без необхідності фізичної присутності в суді. Це особливо важливо для людей з обмеженими можливостями, жителів віддалених районів або тих, хто не може відвідати суд через робочий графік [112]. Електронні кабінети учасників судового процесу – ще один важливий

елемент цифровізації, який сприяє доступності правосуддя. Через такі кабінети сторони можуть отримувати повідомлення про хід справи, знайомитися з матеріалами справи, обмінюватися документами з судом та іншими учасниками процесу. Це значно спрощує взаємодію із судовою системою та економить час і ресурси.

Впровадження систем відеоконференцзв'язку для проведення судових засідань також суттєво підвищує доступність правосуддя. Це дозволяє учасникам процесу брати участь у засіданнях дистанційно, що особливо актуально в умовах війни, пандемії, для осіб з обмеженими можливостями або тих, хто знаходиться за кордоном [113; 114]. Важливим аспектом доступності правосуддя є також забезпечення прозорості судової системи. Цифровізація сприяє цьому через створення відкритих електронних реєстрів судових рішень, онлайн-трансляції судових засідань, публікацію інформації про діяльність судів на офіційних веб-сайтах. Це підвищує довіру громадськості до судової системи [66].

Однак, впровадження цифрових технологій в судочинство вимагає вирішення ряду організаційно-правових питань. Необхідно розробити та прийняти відповідні нормативно-правові акти, які регулюватимуть використання електронних систем у судовому процесі. Це включає внесення змін до процесуальних кодексів, вдосконалення правил здійснення електронного документообігу, встановлення юридичної відповідності електронних доказів тощо. Важливим аспектом є також забезпечення технічної доступності цифрових судових систем. Це передбачає створення зручних та інтуїтивно зрозумілих інтерфейсів, адаптацію систем для користувачів з різними можливостями (наприклад, для людей з вадами зору), забезпечення можливості доступу через різні пристрої та платформи. Організаційне забезпечення цифровізації судочинства включає також навчання як працівників апарату суду, так і громадян користуванню новими цифровими системами. Це може включати проведення тренінгів, створення навчальних матеріалів, організацію консультаційних центрів для допомоги користувачам.

Важливо також враховувати «цифровий розрив» – нерівність у доступі до цифрових технологій та навичках їх використання серед різних груп населення [115]. Для забезпечення рівного доступу до правосуддя необхідно передбачити альтернативні способи взаємодії із судовою системою для тих, хто не має доступу до інтернету або навичок користування цифровими технологіями. Фінансове забезпечення цифровізації судочинства є ще одним важливим аспектом. Це включає виділення коштів на розробку та впровадження цифрових систем, закупівлю необхідного обладнання, навчання персоналу. При цьому важливо забезпечити, щоб цифровізація не призвела до підвищення судових зборів та інших витрат для громадян, що могло б негативно вплинути на доступність правосуддя [116].

В українському законодавстві не врегульовано використання поняття «цифровий розрив». Це спричиняє відсутність чітких критеріїв для визначення та оцінювання цифрової нерівності в суспільстві та обмеження можливостей для захисту прав громадян на рівний доступ до цифрових технологій та послуг.

Ми пропонуємо закріпити на законодавчому рівні таке визначення терміну «цифровий розрив»: цифровий розрив – це нерівність у доступі до цифрових технологій, інформаційно-комунікаційних послуг та можливостей їх використання між різними соціальними групами або регіонами країнами, що зумовлена економічними, соціальними, освітніми, віковими, географічними чи іншими чинниками, та призводить до обмеження можливостей повноцінної участі окремих осіб чи груп у цифровому суспільстві.

Нормативно-правове закріплення поняття «цифровий розрив» забезпечить правову основу для комплексної модернізації судочинства, сприяючи підвищенню ефективності, доступності та прозорості правосуддя через інтеграцію сучасних технологій у всі етапи судового розгляду. Одночасно це може забезпечити захист процесуальних прав учасників та нові можливості для оптимізації судових процедур в умовах цифрової трансформації суспільства.

Доцільно зауважити, що діяльність судів як об'єкт організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в контексті доступності правосуддя передбачає комплексний підхід, який охоплює технологічні, правові,

організаційні та соціальні аспекти. Правильно реалізована цифровізація має потенціал значно підвищити доступність правосуддя, зробивши судову систему більш ефективною, прозорою та орієнтованою на потреби громадян [108].

Діяльність судів як об'єкт організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в контексті міжвідомчої взаємодії є важливим аспектом модернізації судової системи. Міжвідомча взаємодія передбачає створення ефективних механізмів обміну інформацією та координації дій між судами та іншими державними органами, установами та організаціями [104]. Це у свою чергу сприяє підвищенню ефективності та швидкості судових процесів. Основною метою такої взаємодії є забезпечення оперативного обміну даними, необхідними для здійснення правосуддя, між різними гілками влади та державними структурами.

Одним з ключових елементів міжвідомчої взаємодії в рамках цифровізації судочинства є створення єдиної інформаційної системи, яка забезпечує обмін даними в електронному форматі між різними відомствами [2]. Така система може включати інтеграцію баз даних судів, прокуратури, поліції, реєстрів нерухомості, податкових органів та інших державних структур. Це надає можливість суддям та іншим учасникам судового процесу отримувати необхідну інформацію швидко та ефективно, без необхідності надсилання паперових запитів та очікування відповідей. Організаційно-правове забезпечення такої взаємодії включає розробку та впровадження відповідних нормативно-правових актів, які регулюють порядок обміну інформацією між відомствами, визначають права доступу до різних типів даних, встановлюють протоколи захисту інформації та відповідальність за порушення правил обміну даними.

Важливим аспектом міжвідомчої взаємодії є також стандартизація форматів даних та протоколів обміну інформацією. Це необхідно для забезпечення сумісності різних інформаційних систем та можливості їх безперешкодної інтеграції. У рамках цього процесу потрібно розробити єдині стандарти електронного документообігу, формати електронних підписів, протоколи передачі даних.

Цифрова трансформація судочинства також передбачає створення систем електронного обміну процесуальними документами між судами та іншими учасниками судового процесу, включаючи прокуратуру, адвокатуру, пенітенціарні установи. Це дозволяє значно прискорити процес обміну документами, зменшити витрати на поштові відправлення та підвищити ефективність роботи всіх залучених сторін. Покращенню міжвідомчої взаємодії сприяє також створення єдиної системи ідентифікації та аутентифікації користувачів, що уможливлює забезпечення безпечного доступу до інформаційних ресурсів різних відомств, при цьому гарантуючи захист персональних даних та конфіденційної інформації.

Ще одним важливим аспектом є організація міжвідомчих робочих груп та комітетів, які будуть займатись розробкою стратегій цифровізації, координацією впровадження нових технологій та вирішенням проблем, що виникають. Такі групи можуть включати представників судової системи, органів виконавчої влади, фахівців з інформаційних технологій та експертів з інформаційної безпеки. Організаційне забезпечення міжвідомчої взаємодії також передбачає навчання персоналу різних відомств роботі з новими цифровими системами. Це включає проведення тренінгів, розробку навчальних матеріалів, організацію обміну досвідом між різними структурами. Необхідним елементом міжвідомчої взаємодії є створення механізмів зворотного зв'язку та постійного вдосконалення систем. Це передбачає регулярний аналіз ефективності взаємодії, виявлення проблемних моментів та розробку пропозицій щодо покращення процесів. Цифровізація судочинства відкриває нові можливості для взаємодії з судовими системами інших країн. Це може включати обмін інформацією у справах за участю іноземних осіб, проведення міжнародних відеоконференцій, взаємне визнання електронних доказів тощо [117, 118].

Однак, разом з перевагами міжвідомчої взаємодії в рамках цифровізації судочинства виникають і певні виклики. Одним з основних є забезпечення балансу між відкритістю інформації та захистом персональних даних і державної таємниці. Необхідно розробити чіткі правила та протоколи, які визначають, яка інформація може бути доступна різним відомствам і за яких умов. Ще одним

викликом є забезпечення технічної сумісності різних інформаційних систем, особливо враховуючи, що різні відомства можуть використовувати різне програмне забезпечення та технічні рішення. Це вимагає значних зусиль у сфері стандартизації та розробки інтерфейсів для обміну даними.

Діяльність судів як об'єкт організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в контексті міжвідомчої взаємодії є складним та багатоаспектним процесом. Він вимагає комплексного підходу, який включає розробку нормативно-правової бази, створення технічної інфраструктури, навчання персоналу та постійне вдосконалення процесів. Успішна реалізація цього процесу має потенціал значно підвищити ефективність судової системи та інших державних структур, сприяючи більш швидкому та якісному здійсненню правосуддя.

Цифровізація судочинства вимагає комплексного підходу до реорганізації структури судів, який охоплює створення нових підрозділів, перерозподіл обов'язків, навчання персоналу та впровадження нових процесів роботи. Ці зміни мають бути спрямовані на підвищення ефективності роботи судів, забезпечення прозорості судового процесу та покращення доступу до правосуддя в цифрову епоху.

Масштабна діджиталізація судової системи зумовлює необхідність оновлення та розширення юридичної термінології. Зокрема сьогодні доцільного говорити про цифровий судовий процес, визначення якого відсутнє у чинному українському законодавстві. Це може призвести до неоднозначності у трактуванні процесуальних дій, що здійснюються за допомогою цифрових технологій, ускладнити розмежування традиційних, цифрових судових процедур, спричинити потенційні правові колізії при впровадженні нових технологічних рішень у судочинстві та створити труднощі у формуванні єдиної судової практики щодо застосування цифрових інструментів у процесі.

Ми пропонуємо закріпити на законодавчому рівні таке визначення: «цифровий судовий процес – це форма здійснення правосуддя, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій та електронних систем на всіх стадіях судового процесу, включаючи подання документів, проведення

судових засідань, збір і аналіз доказів, ухвалення та оприлюднення судових рішень, з метою забезпечення ефективного, об'єктивного, прозорого та доступного правосуддя при дотриманні всіх процесуальних прав і гарантій учасників судового процесу».

Нормативно-правове закріплення запропонованого визначення поняття «цифровий судовий процес» може суттєво покращити законодавчу базу, забезпечивши чіткі правові рамки для впровадження та регулювання цифрових технологій у судочинстві. Це сприятиме уніфікації розуміння цифрових процесів у правовій сфері, створить підґрунтя для розробки нових процесуальних норм, адаптованих до цифрового середовища. Правове визначення цього процесу може забезпечити гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері електронного правосуддя та гарантувати збереження фундаментальних принципів судочинства і прав учасників процесу в умовах цифрової трансформації.

На основі вище сказаного ми пропонуємо концептуальний підхід до визначення діяльності судів як об'єкта організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Таку діяльність потрібно розглядати як комплексну систему взаємопов'язаних компонентів: 1) модернізація правової бази; 2) реорганізація структури судів; 3) розвиток технологічної інфраструктури; 4) адаптація процесуальних норм; 5) забезпечення інформаційної безпеки; 6) підвищення доступності правосуддя; 7) вдосконалення міжвідомчої взаємодії. Успішна реалізація цифрової трансформації судової системи вимагає системного підходу, який враховує всі ці аспекти та спрямований на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя в умовах розвитку інформаційного суспільства.

1.3. Методологічні підходи до дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

Методологія є фундаментальним базисом будь-якого наукового дослідження. Вона виступає не просто як набір інструментів чи методів, а як

цілісна система підходів, принципів та процедур, що формує концептуальну основу дослідницького процесу. Ця система визначає не лише як проводиться дослідження, але й як формується його теоретична база, як відбирається та аналізується інформація, і як інтерпретуються отримані результати. Методологія забезпечує логічну послідовність та структурованість дослідження, уможливорюючи системний підхід до розв'язання поставлених проблем [119]. Без міцного методологічного фундаменту наукове дослідження ризикує перетворитися на хаотичне нагромадження фактів та суб'єктивних суджень.

Методологія в юридичній науці не є статичною. Вона еволюціонує разом із розвитком правової думки, відображаючи зміни в розумінні права та його ролі в суспільстві. Сучасні методологічні підходи в юриспруденції часто поєднують класичні правові методи з інноваційними міждисциплінарними техніками, що забезпечує розгляд правових явищ у ширшому соціальному, економічному та культурному контексті [120]. Методологія виступає сполучною ланкою, що поєднує теоретичні правові концепції з їх практичним застосуванням. Вона дає можливість трансформувати абстрактні правові концепції у конкретні дослідницькі стратегії, які можна застосувати для вдосконалення правової системи та практики. Це особливо важливо в контексті правової реформи та розвитку законодавства, де обґрунтовані наукові дослідження можуть стати каталізатором позитивних змін.

Методологія дослідження – це структурований і науковий підхід, який використовується для збору, аналізу й інтерпретації кількісних або якісних даних з метою відповіді на дослідницькі питання або перевірки гіпотез. Вона описує техніки та процедури, які застосовують для виявлення та аналізу інформації щодо конкретної теми дослідження [121]. Це процес, за допомогою якого дослідники розробляють своє дослідження таким чином, щоб досягти своїх цілей за допомогою відповідних дослідницьких інструментів. Методологія дослідження включає всі важливі аспекти дослідження, зокрема дизайн дослідження, методи збору даних, методи аналізу даних та загальну структуру, в рамках якої воно проводиться.

На думку А. Доусонома, методологія дослідження є основним принципом,

який визначає напрям, загальні підходи та методи дослідження [122]. За Дж. Кресвеллом, методологія – це філософська база дослідження, яка впливає на весь процес дослідження [123]. А. Брайман трактує методологію як вивчення методів дослідження та філософську оцінку того, як дослідження має проводитися [124]. В. Андрущенко розглядає методологію як систему принципів і способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності [125]. Н. Денцин визначає методологію як теоретичні припущення та принципи, що керують дослідженням [126]. С. Гончаренко інтерпретує методологію як вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософську, теоретичну основу [127]. М. Хамерслі висвітлює методологію як рефлексію над методами, філософські принципи, на яких базується дослідження [128]. В. Шейко тлумачить методологію як концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [129]. А. Конверський розглядає методологію як вчення про методи, методики, способи і засоби пізнання [130]. Ці визначення демонструють різноманітність підходів до розуміння наукової методології, але всі вони підкреслюють її роль як системи принципів, методів та засобів організації наукового пізнання та дослідницької діяльності.

Методологія забезпечує валідність та надійність результатів дослідження [89]. У світі, де правові рішення можуть мати далекосяжні наслідки для суспільства, важливість обґрунтованих та методологічно коректних досліджень неможливо переоцінити [131]. Чітка методологія дає підстави іншим науковцям оцінити та перевірити отримані результати, що є ключовим аспектом наукової дискусії та прогресу в юридичній науці. При виборі найбільш відповідної методології необхідно врахувати обмеження дослідження та етичні дилеми, які можуть вплинути на якість дослідження.

Слід відмітити, що методологія виступає не просто технічним аспектом дослідження, а його концептуальним ядром. Вона визначає якість, глибину та релевантність наукової роботи, формуючи основу для створення нових знань та розвитку правової науки в цілому [132]. Розуміння та майстерне застосування

методологічних підходів є ключовою компетенцією сучасного дослідника-правознавця, що надає йому можливість ефективно навігувати у складному світі правових явищ та робити вагомий внесок у розвиток юридичної науки та практики.

У сфері юридичних наук, як і у будь якій іншій науковій галузі, методологія дослідження є базисом для всього процесу наукового пізнання правових явищ та інститутів. Адекватна та ретельно розроблена методологія створює умови для системного та об'єктивного підходу до вивчення складних юридичних питань, забезпечуючи достовірність та надійність отриманих результатів [133]. Правильно обрані методи сприяють зменшенню суб'єктивності в дослідженні, що особливо важливо в юридичній сфері, де часто стикаються різні інтерпретації та погляди. Чітко описана методологія забезпечує верифікованість та відтворюваність результатів, що є ключовим аспектом наукової достовірності. Різноманітні методологічні підходи забезпечують можливість розглянути правові питання з різних перспектив, забезпечуючи всебічний аналіз проблеми. Потрібно зазначити, що нові методологічні підходи можуть відкрити інноваційні шляхи дослідження та розуміння правових феноменів. Методологія також забезпечує інтеграцію підходів із інших наук, збагачуючи юридичні дослідження новими міждисциплінарними інсайтами.

Розуміння та правильне застосування методологічних підходів є важливим для проведення якісних юридичних досліджень. Такі дослідження не лише розширюють наше розуміння права, але й мають потенціал впливати на розвиток законодавства та правової практики. Вони формують основу для ухвалення обґрунтованих рішень у правовій сфері та сприяють загальному розвитку юридичної науки [48]. Методологія дослідження стає не просто академічним інструментом, а потужним засобом для вдосконалення правової системи та суспільства в цілому.

Методологія дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства – це система взаємопов'язаних принципів, методів, прийомів і засобів наукового пізнання, що спрямовані на комплексне вивчення теоретичних і практичних аспектів формування, функціонування та розвитку

правових механізмів та організаційних структур, які забезпечують впровадження, використання та вдосконалення цифрових технологій у судовій системі з метою підвищення ефективності, доступності та прозорості здійснення правосуддя. Ця методологія включає інструментарій дослідження правових норм, що регулюють процеси цифровізації судочинства, організаційних форм забезпечення цифрової трансформації судової системи, а також технологічні, інформаційні, соціальні та економічні аспекти впровадження цифрових інновацій у судові процедури при збереженні фундаментальних принципів правосуддя та гарантій захисту прав учасників судового процесу.

Дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства потребує комплексного та міждисциплінарного підходу, що поєднує методи юридичної науки, інформаційних технологій та управління [2]. Ця сфера знаходиться на перетині права, технологій та організаційного менеджменту, що зумовлює необхідність застосування різноманітних методологічних підходів для її всебічного вивчення. Зокрема, правові аспекти цифровізації судочинства потребують глибокого аналізу нормативно-правової бази, судової практики та зарубіжного досвіду. Технологічна складова передбачає розуміння сучасних інформаційних систем, баз даних, систем електронного документообігу та кібербезпеки [134]. Управлінський аспект охоплює питання організаційних змін, навчання персоналу, оптимізації процесів та управління проєктами впровадження цифрових технологій. Крім того, важливо враховувати соціологічні та психологічні фактори, пов'язані з адаптацією учасників судового процесу до нових технологій. Такий багатогранний підхід уможливорює не лише аналіз поточного стану цифровізації судочинства, але й прогнозування майбутніх тенденцій та викликів, розроблення ефективних стратегій впровадження цифрових інновацій у судову систему [108].

Фундаментальним для такого дослідження є системний підхід [135], який дає підстави розглядати цифровізацію судочинства як складну, багаторівневу систему, що включає правові, технологічні та організаційні компоненти. Цей підхід дає можливість аналізувати взаємозв'язки між різними елементами системи, виявляти ключові фактори впливу та прогнозувати наслідки

впровадження цифрових технологій у судову практику [135–136]. У контексті правових компонентів, системний підхід спрощує розуміння впливу змін у законодавстві на процеси цифровізації та наслідків технологічних інновацій для адаптації правових норм. З точки зору технологічних компонентів, цей підхід забезпечує оцінюваність сумісності різних цифрових рішень, їх інтеграцію в існуючу інфраструктуру та потенціал для майбутнього розвитку. Організаційні компоненти, розглянуті через призму системного підходу, включають аналіз змін у структурі судових органів, процесах управління та взаємодії між різними ланками судової системи. Крім того, системний підхід дає змогу враховувати зовнішні фактори, такі як суспільні очікування, міжнародні стандарти та технологічні тренди, що впливають на процес цифровізації судочинства. Це сприяє створенню цілісної картини трансформації судової системи, виявленню потенційних ризиків та можливостей, а також розробці стратегії для ефективного управління змінами в довгостроковій перспективі [2].

Важливу роль відіграє порівняльно-правовий метод [137], який дозволяє вивчати зарубіжний досвід цифровізації судочинства, аналізувати різні моделі електронного правосуддя та оцінювати їх ефективність у різних правових системах. Це уможливлює виявлення найкращих практик та адаптацію їх до національного контексту. Застосування цього методу передбачає детальне вивчення законодавства, судової практики та технологічних рішень, що використовуються в різних країнах. Особливої уваги потребує аналіз успішних кейсів впровадження цифрових технологій у судах країн, які вважаються лідерами у сфері електронного урядування [106; 138]. Порівняльно-правовий метод може забезпечити оцінюваність ефективності різних країн щодо захисту персональних даних, забезпечення кібербезпеки та доступності правосуддя в умовах цифровізації [139]. Це дає можливість аналізувати міжнародні стандарти та рекомендації щодо електронного правосуддя, розроблені такими організаціями як Рада Європи (РЄ) чи Організація Об'єднаних Націй (ООН). Важливим аспектом є аналіз економічної ефективності різних моделей цифровізації та їх впливу на якість та швидкість судочинства [140]. Застосування порівняльно-правового методу дає змогу не лише запозичити успішний досвід,

але й уникнути помилок, які вже були допущені іншими країнами у процесі впровадження цифрових технологій у судову систему.

Історико-правовий метод [141] є необхідним для розуміння еволюції процесів цифровізації в судовій системі, аналізу попередніх етапів впровадження інформаційних технологій та оцінки їх впливу на ефективність судочинства. Це створює умови для виявлення тенденцій розвитку та прогнозування майбутніх напрямів цифрової трансформації судової системи. Застосування цього методу передбачає дослідження історичних етапів впровадження технологій у судовий процес, починаючи від перших спроб автоматизації діловодства до сучасних комплексних систем електронного правосуддя. Він уможливорює аналіз змін законодавчих підходів до використання технологій у суді та перших нормативно-правових актів, що регулювали ці питання, як і їх еволюціонування з часом. Історико-правовий метод застосовують для вивчення змін у судовій практиці, пов'язаних із впровадженням цифрових технологій, зокрема наслідки адаптації судів до електронних доказів або дистанційного судочинства. Крім того, цей метод дає можливість простежити розвиток технологічної інфраструктури судів, від перших комп'ютерів до сучасних хмарних технологій та ШІ. Важливим аспектом є аналіз соціальних та професійних змін, які супроводжували цифровізацію, включаючи зміни в підготовці суддів та працівників апарату суду, а також у сприйнятті технологій учасниками судового процесу [142]. Вивчення історичних успіхів та невдач у впровадженні цифрових рішень може допомогти уникнути повторення минулих помилок та сформулювати нові ініціативи на перевірених часом підходах. Історико-правовий метод забезпечує створення цілісної картини розвитку цифровізації судочинства, що є важливим для розуміння поточного стану та прогнозування майбутніх тенденцій у цій сфері.

Формально-юридичний метод [143] застосовують для аналізу нормативно-правової бази, що регулює процеси цифровізації судочинства. Він дає можливість виявити прогалини в законодавстві, оцінити відповідність правових норм технологічним реаліям та розробити пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання. Цей метод передбачає детальне вивчення текстів

законів, підзаконних актів, судових рішень та інших правових документів, що стосуються електронного правосуддя [60]. Зокрема, він спрощує аналіз таких аспектів, як правовий статус електронних доказів, процедури електронного подання документів, регулювання онлайн-судових засідань та використання ШІ в судовій системі [113]. Формально-юридичний метод створює умови для оцінювання узгодженості між різними правовими нормами, виявлення можливих колізій та неоднозначності у трактуванні законодавства щодо цифровізації судочинства [144–145]. Важливим аспектом є аналіз відповідності національного законодавства міжнародним стандартам та рекомендаціям у сфері електронного правосуддя. Цей метод забезпечує можливість встановлення відповідності чинного законодавства технологічним можливостям та потребам сучасного суспільства та виявлення нормативно-правових актів, що стримують впровадження інноваційних рішень у судовій системі. На основі такого аналізу можна розробити конкретні пропозиції щодо внесення змін до законодавства, які б сприяли ефективній цифровізації судочинства [2]. Це може включати пропозиції щодо нових законопроектів, змін до процесуальних кодексів, розробки спеціальних регламентів для електронного судочинства тощо. Крім того, формально-юридичний метод дає можливість оцінити потенційні правові ризики та наслідки впровадження нових технологій у судову систему, що є важливим для забезпечення належного захисту прав учасників судового процесу в цифровому середовищі [146].

Соціологічний метод є важливим для оцінювання сприйняття цифрових інновацій учасниками судового процесу, включаючи суддів, адвокатів та громадян [147]. Це спрощує виявлення потенційних бар'єрів для впровадження цифрових технологій та розробку стратегії їх подолання. Застосування цього методу передбачає проведення різноманітних соціологічних досліджень, таких як опитування, анкетування, фокус-групи та глибинні інтерв'ю з різними категоріями учасників судового процесу. Масштабне опитування серед суддів може виявити їхнє ставлення до електронного судочинства, рівень технологічної грамотності та готовності до змін. Подібні дослідження серед правників апарату суду можуть виявити їхні очікування та побоювання щодо цифровізації судових

процесів. Особливої уваги потребує вивчення думки громадян, які є кінцевими користувачами судової системи. Отримані результати можуть надати розуміння, наскільки цифрові інновації покращують доступ до правосуддя та які проблеми виникають у пересічних громадян при взаємодії з електронними судовими системами.

Соціологічний метод використовують для дослідження впливу соціально-демографічних факторів (вік, освіта, місце проживання) на сприйняття цифрових технологій у судочинстві. Отримані результати можуть бути використані для розробки цільових програм навчання та підтримки для різних груп користувачів. Соціологічний метод застосовують для аналізу динаміки змін у ставленні до цифровізації судочинства з часом, що важливо для оцінювання ефективності впроваджених інновацій та коригування стратегій цифрової трансформації. Важливим аспектом соціологічного методу є дослідження соціальних мереж та онлайн-дискусій, що уможливорює виявлення неформальних думок та настроїв щодо цифровізації судочинства [148]. Це може допомогти у виявленні потенційних проблем та непередбачених наслідків впровадження цифрових технологій.

На основі отриманих даних можна розробити стратегії подолання виявлених бар'єрів, такі як цільові інформаційні кампанії, програми навчання, вдосконалення інтерфейсів електронних систем, створення служб підтримки користувачів тощо. Соціологічний метод також забезпечує оцінюваність ефективності цих стратегій та можливість вносити необхідні корективи в процес цифровізації судочинства.

Статистичний метод [149] використовують для аналізу кількісних показників ефективності цифровізації судочинства, таких як швидкість розгляду справ, доступність судових послуг, рівень задоволеності користувачів тощо. Цей метод передбачає збір, обробку та інтерпретацію великих масивів даних, що забезпечує отримання об'єктивної картини впливу цифрових технологій на судову систему. Зокрема, важливим є аналіз таких показників: тривалість судових процесів до і після впровадження електронного документообігу; кількість справ, розглянутих за допомогою відеоконференцз'язку, та їх частка

від загальної кількості справ; відсоток документів, поданих до суду в електронному форматі; час, необхідний для пошуку та отримання судових рішень в електронних базах даних; кількість звернень до онлайн-сервісів судової системи та динаміка їх зростання; рівень задоволеності користувачів електронними судовими послугами (на основі опитувань); економія бюджетних коштів внаслідок цифровізації судових процесів; кількість технічних збоїв та їх вплив на судові процеси; статистика використання електронних доказів у судових справах.

Статистичний метод [150, с. 212] застосовують для виявлення взаємозв'язків між різними показниками, зокрема для встановлення кореляції між впровадженням електронного документообігу та швидкістю розгляду справ або доступністю онлайн-сервісів та рівнем довіри до судової системи. Важливим аспектом є порівняльний аналіз статистичних даних різних судів, регіонів або країн, що дозволяє виявити найкращі практики та проблемні зони в процесі цифровізації. Крім того, аналіз часових змін допомагає прослідкувати динаміку змін у ефективності судочинства протягом тривалого періоду впровадження цифрових технологій.

Статистичний метод є ефективним при прогнозуванні майбутніх тенденцій та потреб судової системи, що є важливим для планування подальших етапів цифровізації. На основі статистичного аналізу можна розробляти ключові показники ефективності для оцінювання успішності цифрової трансформації судочинства та коригувати стратегії впровадження технологій. Важливо зазначити, що для ефективного застосування статистичного методу необхідно забезпечити надійність та повноту даних, а також враховувати можливі обмеження та похибки при їх інтерпретації [151].

Метод моделювання застосовують для розробки концептуальної моделі цифрового судочинства, прогнозування наслідків впровадження різних технологічних рішень та оцінювання їх впливу на судову систему в цілому. Цей метод є потужним інструментом для розуміння складних взаємозв'язків між різними цифровими компонентами, імplementованими у судову систему та передбачення потенційних результатів впровадження інновацій [107].

У контексті цифровізації судочинства моделювання може застосовуватися в кількох ключових напрямках:

- Процесне моделювання: створення детальних моделей судових процесів з урахуванням цифрових технологій. Отримані результати моделювання можуть сприяти виявленню вузьких місць, оптимізації робочих потоків та підвищенню ефективності судочинства.
- Організаційне моделювання: розробка моделей нової організаційної структури судів, що враховує зміни, пов'язані з цифровізацією (наприклад, створення відділів інформаційних технологій, зміна функцій працівників апарату суду).
- Технологічне моделювання: створення моделей інформаційних систем та інфраструктури для цифрового судочинства, що може забезпечити оцінювання технічних вимог, сумісності різних компонентів та потенційних ризиків.
- Економічне моделювання: розробка моделей для оцінки економічної ефективності впровадження цифрових технологій, включаючи аналіз витрат і прибутків, повернення інвестицій тощо.
- Прогностичне моделювання: створення сценаріїв розвитку цифрового судочинства на основі різних факторів та умов, що уможливорює передбачення можливих проблем та розробку стратегії їх подолання.
- Імітаційне моделювання: розробка комп'ютерних симуляцій для тестування різних аспектів цифрового судочинства перед їх реальним впровадженням.
- Моделювання користувацького досвіду: створення прототипів інтерфейсів та сценаріїв взаємодії користувачів з цифровими судовими системами для оптимізації їх дизайну та функціональності.

Використання методу моделювання може забезпечити такі переваги: 1) проведення експериментів із різними конфігураціями цифрових систем без ризику для реального судочинства; 2) виявлення потенційних проблем та обмежень на ранніх етапах планування цифровізації; 3) оцінювання довгострокових наслідків впровадження технологій для судової системи; 4) розробку більш ефективних стратегій цифрової трансформації на основі

результатів моделювання; 5) покращення комунікації між різними стейкхолдерами шляхом візуалізації складних концепцій та процесів.

Важливо зазначити, що для ефективного застосування методу моделювання необхідно використовувати актуальні дані, враховувати особливості національної судової системи та постійно оновлювати моделі відповідно до змін у технологіях та законодавстві.

Важливим є також застосування методів економічного аналізу [152, с. 88–90] для оцінювання ефективності інвестицій у цифровізацію судочинства, розрахунку витрат та вигод від впровадження нових технологій. Цей підхід забезпечує обґрунтованість доцільності фінансових вкладень у модернізацію судової системи та оптимізацію розподілу ресурсів для досягнення максимального ефекту. Зокрема, важливу роль відіграє аналіз витрат і прибутків, який забезпечує співставність фінансових та нефінансових переваг від впровадження цифрових технологій з необхідними для цього витратами. При цьому враховуються як прямі витрати на закупівлю обладнання та програмне забезпечення, так і непрямі витрати, пов'язані з навчанням персоналу, реорганізацією процесів та можливими тимчасовими збоями в роботі судів.

Метод оцінювання ефективності інвестицій забезпечує можливість визначити, наскільки економічно виправданими є вкладення в цифровізацію судочинства. Це особливо важливо для обґрунтування бюджетних витрат та залучення додаткового фінансування. Аналіз чистої приведеної вартості та внутрішньої норми прибутковості полегшує оцінювання довгострокової економічної ефективності проєктів цифровізації, враховуючи часову вартість грошей. Важливим аспектом економічного аналізу є також оцінювання альтернативних витрат, тобто тих переваг, які могли б бути отримані при використанні ресурсів в інших напрямках розвитку судової системи. Це надає інформаційну підтримку при ухваленні більш зважених рішень щодо пріоритетності різних проєктів цифровізації судочинства.

Економічний аналіз також передбачає оцінювання потенційних ризиків та їх фінансових наслідків. Це можуть бути ризики перевищення бюджету, затримки впровадження, технологічні ризики або ризики низького прийняття

нових технологій користувачами. Кількісна оцінка цих ризиків сприяє розробці більш реалістичних планів впровадження та створенню необхідних резервів. Методи економічного аналізу забезпечують оцінювання непрямих економічних ефектів від цифровізації судочинства, таких як економія часу громадян та бізнесу, підвищення інвестиційної привабливості країни завдяки більш ефективній судовій системі, зниження корупційних ризиків тощо. Хоча ці ефекти складніше кількісно оцінити, вони можуть мати значний вплив на загальну економічну ефективність проєктів цифровізації.

Застосування методів економічного аналізу передбачає збір та обробку великих обсягів даних, включаючи фінансову звітність судів, статистику використання цифрових сервісів, дані про продуктивність праці суддів та працівників апарату суду. Важливо також враховувати досвід інших країн та галузей в оцінці економічної ефективності цифрових трансформацій.

Результати економічного аналізу служать важливим інструментом для ухвалення управлінських рішень, планування бюджету та комунікації з зацікавленими сторонами щодо переваг та необхідності цифровізації судочинства. Отримані оцінки можуть надати релевантну інформацію для створення прозорої та обґрунтованої системи оцінювання ефективності інвестицій у модернізацію судової системи, що є важливим для забезпечення підтримки цих процесів як з боку держави, так і з боку суспільства.

Інтеграція цих методологічних підходів створює умови для проведення всебічного дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, виявлення ключових проблем та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення цього процесу. Такий комплексний підхід забезпечує глибоке розуміння взаємозв'язку між правовими, технологічними та організаційними аспектами цифрової трансформації судової системи, що є важливим для успішної реалізації проєктів електронного правосуддя та підвищення ефективності судочинства в цілому. Синергія різних методів дослідження забезпечує створення цілісної картини процесу цифровізації, враховуючи як макрорівень системних змін, так і мікрорівень окремих технологічних рішень та їх впливу на конкретні судові процедури.

Поєднання формально-юридичного аналізу з методами соціологічного дослідження дає можливість не лише виявити прогалини в законодавстві, але й зрозуміти, як ці прогалини впливають на реальну практику застосування цифрових технологій у судах та сприйняття цих змін учасниками судового процесу. Водночас, інтеграція статистичного аналізу з методами економічного моделювання забезпечує не тільки оцінювання поточної ефективності впроваджених цифрових рішень, але й прогнозування їх довгострокового впливу на ефективність та доступність правосуддя.

Такий інтегрований підхід сприяє виявленню нелінійних зв'язків та неочевидних факторів впливу на процес цифровізації судочинства. Це може включати, наприклад, вплив культурних особливостей на прийняття нових технологій або взаємозв'язок між рівнем цифрової грамотності населення та ефективністю електронних судових сервісів. Крім того, комплексний методологічний підхід забезпечує можливість розроблення більш гнучких й адаптивних стратегій впровадження цифрових технологій у судову систему, враховуючи можливі сценарії розвитку та потенційні ризики. Це особливо важливо в умовах швидкого технологічного прогресу та змін у суспільних очікуваннях щодо функціонування судової системи. Таким чином, інтеграція різноманітних методологічних підходів створює фундамент для формування цілісної та ефективної системи організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, яка здатна адаптуватися до нових викликів та забезпечувати постійне вдосконалення судової системи в цифрову епоху.

1.4. Нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

Стрімкий розвиток ІКТ, зростання обсягів даних та ускладнення правових відносин у цифрову епоху створюють нові виклики для традиційної судової системи [2]. Водночас, ці ж технології відкривають безпрецедентні можливості для підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя [46]. Цифровізація судочинства – це не просто технічне оновлення, а фундаментальна

зміна парадигми функціонування судової влади [153, с. 18]. Динамічність цього процесу формує постійний запит на оновлення та вдосконалення законодавства, а також на глибоке та всебічне вивчення питань нормативного регулювання цієї сфери. Це необхідна умова для створення ефективної, сучасної та справедливої системи електронного правосуддя, яка відповідає викликам цифрової епохи та забезпечує належний захист прав усіх учасників судового процесу.

Нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства формує необхідну правову базу для впровадження інноваційних технологій, що підвищує ефективність та доступність правосуддя. З точки зору правової науки, цей процес стимулює розвиток нових напрямів досліджень та переосмислення традиційних концепцій у контексті цифрового середовища. Це призводить до еволюції наукової парадигми в юриспруденції, сприяючи інтеграції правових та технологічних знань та розвитку міждисциплінарних підходів у правових дослідженнях.

Нормативне регулювання – це система правових норм, встановлених державою для регламентації суспільних відносин у певній сфері. Воно включає в себе створення, прийняття та застосування різних нормативно-правових актів [154, с. 204]. Основними характеристиками нормативного регулювання є: 1) загальнообов'язковість (норми поширюються на всіх суб'єктів у межах їх юрисдикції); формальна визначеність (норми чітко сформульовані в нормативно-правових актах); системність (норми утворюють узгоджену систему, а не існують ізольовано); ієрархічність (нормативно-правові акти мають різну юридичну силу); санкціонованість державою (норми підтримуються державним примусом) [155].

Слід звернути увагу, що нормативне регулювання здійснюється через такі джерела: 1) Конституцію – основний закон держави; 2) закони – нормативно-правові акти вищої юридичної сили; 3) підзаконні акти – укази, постанови, накази, інструкції тощо; 4) міжнародні договори, ратифіковані державою. Процес нормативного регулювання включає такі елементи: 1) виявлення потреби в регулюванні певної сфери суспільних відносин; 2) розроблення проєктів нормативно-правових актів; 3) обговорення та прийняття актів уповноваженими

органами; 4) офіційне опублікування та набрання чинності; 5) застосування норм на практиці; 6) моніторинг ефективності та внесення змін за необхідності. Нормативне регулювання забезпечує єдині правила для всіх учасників суспільних відносин, створює правову визначеність та передбачуваність, сприяє вирішенню конфліктів та захисту прав і свобод громадян [156].

Нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є універсальним та багатоаспектним питанням, яке потребує глибокого аналізу та розуміння [157]. Комплексний аналіз нормативного регулювання процесу інформатизації судочинства є фундаментальним дослідженням, спрямованим на всебічне вивчення правових засад впровадження та функціонування інформаційних технологій у судовій системі. Він полягає у систематичному описі цього процесу, виявленні його ключових компонентів, взаємозв'язків між ними та визначенні функціонального призначення системи електронного судочинства в цілому [66].

Фундаментальним завданням наукового дослідження є конкретизація проблематики нормативної бази інформатизації судочинства, з особливим акцентом на специфіку правової мови та форми представлення нормативної інформації в контексті цифровізації судових процесів. Нормативне регулювання інформатизації судочинства не є ізольованою галуззю, а інтегроване в загальну систему правового регулювання. Для відповідного опису процесів цифровізації судочинства мають бути застосовані специфічні правові конструкції та поняття, які, однак, не виходять за межі загального правового поля.

На початковому етапі будь-якого дослідження важливо визначити проблематику, пов'язану з об'єктом вивчення. Ключовим аспектом цього процесу є розробка понятійного апарату. Науковці відзначають, що лінгвістичні конструкції можуть бути джерелом потенційних конфліктів, що може призвести до серйозних наслідків, включаючи порушення прав учасників правовідносин. Через це питання юридичної герменевтики залишаються актуальними.

Важливо зазначити, що фундаментальним етапом у процесі наукового пізнання є визначення сенсу, чітке формулювання та пояснення ключових

понять, які використовуються в рамках конкретного дослідження або наукової галузі.

Визначення термінології спрощує встановлення концептуальних меж дослідження, забезпечує однозначне розуміння термінів, які використовуються у процесі теоретичного пізнання, і таким чином сприяє точності та ясності наукового дискурсу. Це особливо важливо для досліджень, які проводяться в межах певних категорій дослідження, оскільки кожна категорія може мати свій специфічний понятійний апарат. Крім того, процес визначення термінології часто є першим кроком у встановленні теоретичної бази дослідження, що безпосередньо впливає на вибір відповідних категорій дослідження та методологічних підходів.

Доцільно зауважити, що у правових дослідженнях визначення ключових понять є показником логічності та повноти наукового аналізу, особливо коли правові джерела не надають чіткого визначення предмета дослідження. У контексті розробки організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства виникає проблема узгодження різних термінів. Це призводить до неоднозначного тлумачення понять у юридичній сфері, що негативно впливає на практичне застосування інноваційних технологій у судовій системі та формування відповідного організаційно-правового забезпечення [158, с. 73].

Визначеність термінів на законодавчому рівні є фундаментальним принципом правової системи. Вона забезпечує чіткість та однозначність розуміння правових норм усіма суб'єктами правовідносин. Точні дефініції у законодавчих актах сприяють правильному тлумаченню та застосуванню законів, мінімізують можливості для різночитань та юридичних колізій [159]. Це особливо важливо для забезпечення правової визначеності та передбачуваності судових рішень. Крім того, чіткість понять у законодавстві полегшує роботу органів, що здійснюють правозастосовну діяльність, сприяє ефективному правовому регулюванню та зміцнює довіру громадян до правової системи в цілому.

У пункті 1.1 цього дослідження ми визначили поняття «інформація» у контексті цифровізації судочинства. Однак потребують детального розгляду й

інші терміни, які використовують у цій сфері. Зокрема, «інформатизація», «база даних», «банк даних», «захист інформації», «доступ до інформації», «електронний документ», «електронний документообіг», «електронний підпис», «інформаційні технології», «інформаційна система», «електронна комунікаційна мережа», «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система», «Єдиний державний реєстр судових рішень», «електронний суд», «електронні докази», «електронне судове провадження» тощо.

Закон України від 01.12.2022 року № 2807-IX «Про Національну програму інформатизації» визначає поняття «інформатизація» як «сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, технологічних та виробничих процесів, спрямованих на створення умов для забезпечення розвитку інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій» [83]. Поняття «база даних» він окреслює як «систематизовану сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх взаємозв'язків у визначеній предметній сфері» [83] та поняття «банк даних» – як «систему програмно-апаратних, організаційних та технічних засобів, призначених для централізованого накопичення, обробки та використання даних» [83]. «Електронне урядування» трактовано цим законом як «форма організації державного управління, що сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян» [83]. «Електронні інформаційні ресурси» витлумачено як «систематизовані відомості і дані, створені, оброблені та збережені в електронній формі за допомогою технічних засобів та/або програмних продуктів» [83]. «Єдину інформаційну систему обліку Національної програми інформатизації» окреслено як «інформаційну систему, призначену для обробки та зберігання програм, завдань, проєктів, робіт з інформатизації Національної програми інформатизації та матеріалів до них» [83].

У Законі України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію» [7] разом з поняттям інформації визначено поняття «захист інформації» та «доступ до інформації». У статті 1 цього Закону дається таке визначення: «захист інформації – сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї» [7]. У статті 20 цього закону роз'яснено поняття «доступу до інформації» таким чином: «будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом» [7]. Додатково, у статті 5 Закону уточнено: «кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів» [7]. Ці визначення встановлюють базові принципи захисту інформації та права на доступ до неї в українському законодавстві.

У Законі України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] означено поняття «електронного документа» та «електронного повідомлення». У Статті 5 цього Закону наведено таке формулювання: «Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа» [43]. Далі в цій же статті уточнено: «Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною» [43].

У статті 9 введено поняття «Електронний документообіг (обіг електронних документів) – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів» [43].

Варто зауважити, що додатково у статті 6 цього Закону підкреслено, що «для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис» [43]. Стаття 7 встановлює, що «оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72]. У Статті 8 зазначено, що «юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму» [43]. У статті 10 зафіксовано, що «відправлення та передавання електронних документів здійснюються автором або посередником в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем або шляхом відправлення електронних носіїв, на яких записано цей документ» [43].

Ці визначення та положення встановлюють правові основи для використання електронних документів та здійснення електронного документообігу в Україні, визначаючи їх статус та порядок використання.

Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] визначає поняття електронного підпису, його види та правовий статус. Стаття 1 цього Закону розкриває зміст поняття «електронний підпис» як «електронні дані, що додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються підписувачем як підпис» [72]. Також у цій статті означено поняття «кваліфікований електронний підпис» як «удосконалений електронний підпис, що створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису» [72]. Варто зазначити, що цей Закон створює правову основу для використання електронних підписів в Україні, визначаючи їх види, характеристики та юридичну силу, що сприяє розвитку електронного документообігу та цифрової економіки в цілому.

Важливо відмітити, що різні нормативно-правові акти України визначають і використовують базові поняття інформатизації судочинства та такі, що асоціюють із цим процесом. Зокрема «інформаційне суспільство», «інформаційні технології» «інформаційні системи», інформаційно-комунікаційна інфраструктура», «електронний інформаційний ресурс», «кібербезпека», «об'єкти критичної інформаційної інфраструктури» тощо.

У Законі України від 09.01.2007 року № 537-V «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» зазначено: «Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя» [160].

Закон України від 16.12.2020 року № 1089-IX «Про електронні комунікації» не дає прямого визначення «інформаційних технологій», він використовує цей термін у контексті електронних комунікацій. У статті 2 дається визначення, поняття «електронна комунікаційна мережа» у такому трактуванні: «комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг» [161]. У цій же статті окреслено потягтя «електронна комунікація» наступим чином: «передавання та/або приймання інформації незалежно від її типу або виду у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою технічних засобів електронних комунікацій» [161].

У статті 1 Закону України від 26.11.2015 року № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність» введено термін «науково-технічні (експериментальні) розробки» у такому формулюванні: «науково-технічна діяльність, що базується на наукових знаннях, отриманих у результаті наукових досліджень чи практичного досвіду, та провадиться з метою доведення таких знань до стадії практичного використання. Результатом науково-технічних

(експериментальних) розробок є нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, об'єкти права інтелектуальної власності, нові або істотно вдосконалені послуги» [162].

У постанові Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів» від 17.03.2004 року № 326 визначено поняття «національний реєстр електронних інформаційних ресурсів» у такому трактуванні: «це інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для реєстрації, обліку, накопичення, оброблення і зберігання відомостей про склад, зміст, розміщення умови доступу до електронних інформаційних ресурсів та потреб юридичних і фізичних осіб в інформаційних послугах» [163].

Хоча багато нормативно-правових актів використовують термін «інформаційні технології», більшість з них не дають його чіткого визначення. Замість цього, вони використовують це поняття у контексті інформатизації, розвитку інформаційного суспільства, електронних комунікацій та наукової діяльності. Така ж ситуація і з терміном «інформаційні системи», який застосовано у різних нормативно-правових актах у різних контекстах: захист інформації, електронний документообіг, кібербезпека, державні реєстри та електронні комунікації. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» не дає безпосереднього визначення «інформаційних систем», але трактує близьке поняття: «інформаційна (автоматизована) система – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів» [73].

Слід звернути увагу, що у «Положенні про автоматизовану систему документообігу суду», затвердженому рішенням РСУ від 02.04.2015 року застосовано таку дефініцію: «автоматизована система – сукупність комп'ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів судів та Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України), що забезпечує функціонування документообігу суду, обіг інформації між судами різних інстанцій та спеціалізацій, передачу інформації до центральних баз даних

залежно від спеціалізації судів, захист від несанкціонованого доступу тощо» [79]. Це визначення є аналогічним з визначенням у тексті відповідного Положення, затвердженого рішенням РСУ від 26.11.2010 року [164].

Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 року № 2807-IX застосовує термін «інформаційна система» у контексті визначення поняття «засоби інформатизації». У статті 1 зазначено: «засоби інформатизації – комп’ютери, електронно-обчислювальна техніка, програмні продукти, інформаційні системи або їх окремі елементи, електронні комунікаційні мережі, що використовуються для реалізації інформаційно-комунікаційних технологій» [83].

У статті 1 Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» означено терміни «критична інформаційна інфраструктура – сукупність об’єктів критичної інформаційної інфраструктури» та розглядає поняття «національні електронні інформаційні ресурси» як будь-яку інформацію що «створена, записана, оброблена або збережена у цифровій чи іншій нематеріальній формі за допомогою електронних, магнітних, електромагнітних, оптичних, технічних, програмних або інших засобів» [165].

Закон України від 15.05.2003 року № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (стаття 1) трактує поняття «Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб» у такому формулюванні: «єдина державна інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи, відокремлені підрозділи юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави» [166].

Закон України від 16.12.2020 року № 1089-IX «Про електронні комунікації» дає таке визначення: «автоматизована інформаційна система управління радіочастотним спектром – система надання, збирання, накопичення, захисту, обліку, обробки та використання інформації, що дає змогу здійснювати

заходи щодо радіочастотного планування, оцінки електромагнітної сумісності, здійснення присвоєнь радіочастот та радіочастотного моніторингу» [161].

Ключовим кроком у цифровізації судочинства України є впровадження ЄСІТС [167]. Доцільно виокремити, що визначення на законодавчому рівні ключових понять, пов'язаних з ЄСІТС, є фундаментальним кроком у забезпеченні успішної цифровізації судочинства. Це створює надійну правову основу для впровадження та функціонування інформаційних системи, сприяючи її ефективності, прозорості та доступності для всіх учасників судового процесу.

Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] є основним документом, який вводить поняття ЄСІТС. У статті 15¹ цього Закону констатовано, що ЄСІТС є комплексним технологічним рішенням, яке забезпечує цифровізацію та автоматизацію судових процесів в Україні. Вона охоплює широкий спектр функцій, включаючи електронне діловодство, централізоване зберігання документів, захист інформації, електронний обмін даними між судами та учасниками процесу, відеоконференції, формування суддівських дос'є, автоматизований розподіл справ, аудіо- та відеофіксацію засідань, ведення реєстру судових рішень та забезпечення функціонування вебпорталу судової влади. ЄСІТС регулюється Положенням, затвердженим ВРП, та передбачає використання електронного цифрового підпису (ЕЦП), забезпечуючи при цьому захист від несанкціонованого втручання та відповідальність за порушення її роботи. Затверджене рішенням ВРП «Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [78] регламентує функціонування ЄСІТС, її структуру, порядок функціонування, права та обов'язки користувачів системи. Доцільно виокремити, що стаття 152 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] регулює питання організаційного забезпечення діяльності судів, включаючи інформатизацію.

Відповідно до Закону України від 21.11.2002 року № 228-IV «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до Європейського законодавства» [168] в Україні діє Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР). Це офіційний електронний ресурс, який містить судові

рішення судів усіх інстанцій на території України. Його правовою основою є Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71]. Він визначає функціонування ЄДРСР як складової частини ЄСІТС. У статті 3 зазначено: «Єдиний державний реєстр судових рішень (далі – Реєстр) – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень» [71].

Термін «електронний суд» широко використовується та згадується в контексті впровадження ЄСІТС. Однак він не має чіткого законодавчого визначення. Наказом ДСА України від 23.03.2017 року № 367 «Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах» [169] ініційовано пілотний проєкт «Електронний суд» в окремих судах України. 17 серпня 2021 року ВРП затвердила рішення № 1845/0/15-21 «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [85]. У ньому зафіксовано, що «Електронний суд» – це «підсистема ЄСІТС, що забезпечує можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, між користувачем цієї підсистеми та ВРП, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші документ» [85].

Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до ГПК, ЦПК, КАС України та інших законодавчих актів» [170] ввів поняття електронних доказів у процесуальні кодекси. Зокрема, у статті 100 ЦПК України визначено: «Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах

резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет)» [56].

Ці нормативно-правові акти формують правову основу для цифровізації судочинства в Україні, визначаючи ключові поняття та процедури, пов'язані з впровадженням інформаційних технологій у судовій системі. Однак визначення окремих термінів, які безпосередньо пов'язані з впровадженням інноваційних технологій у судову систему України, зокрема «смартсудочинство» та «блокчейн-технології», поки що відсутні в чинному законодавстві. Ми вважаємо за доцільне розробити відповідні нормативно-правові акти, що будуть регулювати використання цих понять.

Вивчення питань нормативного регулювання інформатизації судочинства спрямоване на глибинне розуміння природи нормативного регулювання інформатизації судочинства, його правової структури та механізмів функціонування. Отримані знання сприяють розширенню теоретичної бази для подальших досліджень у цій галузі та вдосконалення практичних аспектів впровадження цифрових технологій у судову систему, забезпечуючи при цьому дотримання фундаментальних принципів правосуддя та захисту прав учасників судового процесу в цифровому середовищі.

Аналіз законодавчої бази щодо інформатизації судочинства є ключовим етапом у розумінні сучасного стану та перспектив цифровізації судової системи в Україні. Цей процес вимагає всебічного дослідження широкого спектру нормативно-правових актів, починаючи від Конституції України і закінчуючи підзаконними актами та міжнародними документами. Фундаментом для аналізу слугують конституційні норми, які гарантують право на справедливий суд та доступ до правосуддя. Особливої ваги набувають положення Конституції щодо захисту персональних даних та права на приватність. Ці базові принципи визначають напрям розвитку всього законодавства у сфері електронного судочинства.

Наступним рівнем аналізу є дослідження основних законів України, які безпосередньо стосуються організації судової влади та використання інформаційних технологій. Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про

судоустрій і статус суддів» [8] містить важливі положення щодо застосування цифрових технологій у судовій системі. Закони України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] та «Про електронні довірчі послуги» [72] формують правову основу для впровадження електронного документообігу та використання ЕЦП у судових процесах.

ЦПК України [74], ГПК України [75], КАС України [76] та КПК України [77] містять специфічні норми щодо електронного судочинства, подання електронних доказів, проведення відеоконференцій та інших аспектів використання цифрових технологій у різних видах судових процесів.

Закон від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71] та Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] регулюють питання публікації судових рішень в електронному форматі та забезпечення безпеки інформації в судових інформаційних системах. Підзаконні нормативно-правові акти, включаючи постанови КМУ, накази ДСА України та інші документи деталізують процеси впровадження та функціонування електронного судочинства [82; 163; 171; 172].

Україна, прагнучи до інтеграції з ЄС, зобов'язана гармонізувати своє законодавство та судову практику з європейськими стандартами. Це включає модернізацію судової системи та впровадження електронного правосуддя [2]. Серед ключових міжнародних документів, ратифікованих Україною, особливе місце посідають «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ)» [173] та «Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [174].

Електронне правосуддя передбачає використання ІКТ у судовій системі, включаючи електронне подання документів, проведення відеоконференцій та створення електронних баз даних судових рішень. При цьому особливо важливим аспектом стає захист даних, що охоплює захист персональних даних учасників судового процесу, забезпечення конфіденційності інформації та кібербезпеки судових систем.

Електронне правосуддя, згідно з рекомендаціями РЄ від 18.02.2009 року, – це застосування сучасних технологій у сфері юриспруденції [175]. Це поняття охоплює використання ІКТ усіма учасниками судового процесу для покращення якості та ефективності правових послуг. Ключовими аспектами електронного правосуддя є: 1) електронний обмін інформацією; 2) полегшений доступ до судової інформації; 3) покращення комунікації між учасниками процесу. Головна ціль – вдосконалення судової системи та підвищення якості правосуддя. Це важливо, оскільки доступність правосуддя є невід’ємною частиною демократичного суспільства. Електронне правосуддя спрямоване на користь як фізичних осіб, так і юридичних осіб, забезпечуючи більш ефективну взаємодію із судовою системою. РЄ регулярно видає рекомендації щодо вдосконалення судових систем, зокрема в галузі електронного судочинства. Рекомендація Rec (2001)3 Комітету міністрів державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій від 28.02.2001 року акцентує увагу на важливості забезпечення доступу до правосуддя через електронні засоби [176]. Рекомендація CM/Rec(2021)8 щодо розвитку та впровадження цифрових технологій в судових системах та середовищі їх функціонування від 03.11.2021 року надає детальні настанови щодо впровадження електронного правосуддя, включаючи використання ШІ, забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних [177]. Ці рекомендації охоплюють широкий спектр питань: від технічних аспектів впровадження електронних систем до етичних принципів їх використання. Вони підкреслюють необхідність збалансованого підходу, який забезпечує ефективність судочинства, зберігаючи при цьому основоположні принципи правосуддя та права людини.

Хоча ці рекомендації не є обов’язковими, вони служать важливим орієнтиром для країн ЄС. Аналіз та порівняння українського законодавства з цими міжнародними стандартами та рекомендаціями може виявити прогалини та визначити напрями для вдосконалення. Це сприяє розробці нових законів та внесенню змін до існуючих для забезпечення їх відповідності міжнародним стандартам. Дотримання міжнародних стандартів має велике значення для

України, оскільки підвищує довіру до її судової системи, сприяє більшій інтеграції країни в європейський правовий простір та покращує ефективність і доступність правосуддя для громадян. Імплементація міжнародних стандартів у сфері електронного правосуддя та захисту даних є важливою для України в контексті її євроінтеграційних прагнень.

У контексті євроінтеграційних процесів України особливого значення набувають міжнародні документи, ратифікованих нашою державою, які стосуються електронного правосуддя та захисту даних, зокрема Рекомендації РЄ щодо електронного судочинства [178]. Вони є важливим джерелом для аналізу та порівняння з національним законодавством. Вивчення судової практики, зокрема рішень Верховного Суду (ВС) України [179] та практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) [180] щодо застосування цифрових технологій у судочинстві спрощує розуміння інтерпретації та застосування законодавчих норм на практиці [2]. Аналіз і виявлення прогалин та колізій у законодавстві, які можуть перешкоджати ефективній цифровізації судочинства, сприяють визначенню напрямів для подальшого вдосконалення нормативно-правової бази. Аналіз законопроектів, спрямованих на вдосконалення правового регулювання та вивчення зарубіжного досвіду і можливостей його адаптації в Україні, дають змогу окреслити перспективи розвитку законодавства у сфері цифровізації судочинства.

Важливим елементом наукового дослідження нормативного регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є розгляд та ідентифікація цих ключових структурних елементів. На нашу думку, ці компоненти формують основу для практичного впровадження електронного правосуддя в Україні. Перш за все це «Положення про автоматизовану систему документообігу суду», затверджене рішенням РСУ від 02.04.2015 року № 25 [164]. Ця сфера регулюється комплексом нормативних актів, включаючи закони про електронні документи та електронний документообіг, а також специфічні підзаконні акти, що стосуються судової системи [43; 86; 88]. Ми вважаємо, що ефективне функціонування електронного документообігу є наріжним каменем

цифровізації судочинства, оскільки воно забезпечує швидкий та безпечний обмін інформацією між усіма учасниками судового процесу.

Особливо актуальним є питання використання електронних доказів у судовому процесі [90]. Ця сфера регулюється процесуальними кодексами, які були суттєво оновлені для врахування специфіки електронних доказів [87; 90]. На нашу думку, чітке регулювання процедур подання, дослідження та оцінки електронних доказів є важливим для забезпечення справедливого судочинства в цифрову епоху.

Ретельного дослідження потребує нормативна база щодо проведення онлайн-засідань суду [181], які набули поширення в умовах пандемії COVID-19 та стали життєво необхідними в умовах повномасштабної війни росії в Україні. Законодавство в цій галузі швидко еволюціонує, відповідаючи на нові виклики [182]. Ми вважаємо, що подальше вдосконалення правового регулювання онлайн-засідань є необхідним для забезпечення безперервності судового процесу та розширення доступу до правосуддя.

Окремого розгляду потребують положення про електронну ідентифікацію учасників судового процесу. На наш погляд, це питання є фундаментальним для забезпечення безпеки та достовірності електронного судочинства. Ми дійшли висновку, що існуюче законодавство про електронні довірчі послуги створює базу для впровадження надійних механізмів ідентифікації, але потребує подальшої адаптації до специфічних потреб судової системи.

Нормативне регулювання захисту персональних даних у контексті цифровізації судочинства зумовлює потребу в детальному науковому дослідженні. Баланс між відкритістю судового процесу та захистом приватності є одним з ключових викликів електронного правосуддя. Ця сфера потребує подальшого вдосконалення нормативної бази для забезпечення належного рівня захисту персональних даних учасників судового процесу [91; 94; 183].

Питання аналізу положень про архівування та довгострокове зберігання електронних судових документів залишається недооціненим, але є важливим для забезпечення цілісності та доступності судових рішень у довгостроковій перспективі.

Системні взаємозв'язки між різними нормами та правовими інститутами формують цілісну картину правового регулювання цифровізації судової системи і визначають її ефективність. Інформатизація судочинства зачіпає широкий спектр правових галузей та інститутів. Ми вважаємо, що ключовим аспектом є взаємодія процесуального права з нормами, що регулюють інформаційні технології та захист даних. Ця взаємодія не завжди є безпроблемною і часто вимагає додаткового узгодження [184, с. 42–47].

Важливим аспектом є дослідження взаємодії норм про електронне судочинство з принципами судового процесу, зокрема, принципами гласності, відкритості та безпосередності. Ми переконані, що забезпечення балансу між технологічними інноваціями та фундаментальними принципами правосуддя є одним з ключових викликів цифровізації судочинства [60; 66].

Суттєвого значення набуває взаємозв'язок між нормами про електронне судочинство та положеннями про захист персональних даних особливо в контексті воєнного стану. На наш погляд, ця взаємодія є особливо чутливою і вимагає ретельного балансування між відкритістю судового процесу та захистом приватності учасників [185, с. 42; 186]. Доцільно розробити комплекс норм, які б регламентували процеси збору, обробки, зберігання та передачі електронних даних у судовій системі, встановлювали чіткі правила доступу до цієї інформації та передбачали механізми захисту від несанкціонованого втручання.

Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує взаємодія норм про електронні докази з традиційними правилами доказування. Ця сфера породжує багато практичних питань, які не завжди мають чітку відповідь у чинному законодавстві. Зокрема, при оцінюванні достовірності електронних доказів суди стикаються з необхідністю аналізу метаданих електронних документів для підтвердження їх автентичності. Також виникають питання щодо допустимості скріншотів як доказів у судовому процесі.

Доцільно зазначити, що процедура забезпечення доказів, що містяться на веб-сторінках, які можуть бути швидко змінені або видалені, може потребувати додаткового регулювання через специфіку таких доказів. Процедура забезпечення доказів, що містяться на веб-сторінках, регулюється кількома

нормативними актами (стаття 100 ЦПК України, стаття 96 ГПК України, стаття 99 КАС України), але специфічного детального регулювання саме для веб-сторінок не існує [74–76]. Додатково, певні аспекти можуть регулюватися Законом України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] та Законом України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72].

Формат подання електронних доказів регулюється процесуальними кодексами [74–76], але деталі можуть потребувати уточнення. Наприклад, чи достатньо надати роздруківку електронного листування, чи потрібен електронний носій. Залучення експертів для дослідження електронних доказів регулюється загальними нормами про судову експертизу [187; 188, с. 104–128; 189], але специфіка електронних доказів може вимагати додаткового регулювання [190]. Зокрема, для аналізу метаданих чи встановлення оригінальності цифрових фотографій. Питання забезпечення цілісності електронних доказів при зберіганні є важливим аспектом, який також може потребувати додаткової регламентації.

Потрібно виділити, що важливим аспектом є вивчення взаємодії національного законодавства про електронне судочинство з міжнародними стандартами та рекомендаціями. Ми вважаємо, що ця взаємодія є важливою для забезпечення відповідності української системи електронного правосуддя кращим світовим практикам [2].

На нашу думку, визначення функціонального призначення нормативного регулювання є ключовим аспектом для забезпечення ефективної трансформації судочинства в цифрову епоху. Головною метою є створення правового підґрунтя для впровадження сучасних технологій у судовий процес, яке б гарантувало дотримання фундаментальних принципів правосуддя в нових умовах. Це передбачає розробку норм, які б забезпечували баланс між технологічними інноваціями та традиційними гарантіями справедливого судового розгляду [144–146; 191].

Важливим завданням нормативного регулювання, на наш погляд, є забезпечення доступності правосуддя в умовах цифровізації [192–193]. Це

потребує розробки правових механізмів, які б гарантували рівний доступ усіх громадян до електронних судових послуг, незалежно від їх технічної грамотності чи наявності спеціального обладнання. Водночас, ми вважаємо за необхідне передбачити альтернативні форми доступу до правосуддя для тих, хто з різних причин не може скористатися цифровими інструментами [194–195].

Ми вважаємо за доцільне також передбачити в нормативному регулюванні механізми адаптації судової системи до швидких технологічних змін. Це може включати розробку гнучких норм, які б забезпечили оперативне впровадження нових технологічних рішень без необхідності постійного перегляду законодавства.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує питання регулювання відповідальності за порушення у сфері електронного судочинства, зокрема чіткість визначення у законодавстві складу правопорушень, пов'язаних з використанням електронних систем судочинства, та відповідність передбачених санкцій рівню суспільної небезпеки таких діянь [196].

Ми пропонуємо доповнити Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» окремою статтею, яка б встановлювала відповідальність за порушення у сфері електронного судочинства, зокрема визначала: 1) склад правопорушень (несанкціонований доступ до електронних судових систем; умисне пошкодження або знищення даних в електронних системах судочинства; фальсифікація електронних судових документів; порушення конфіденційності судової інформації в електронних системах; зловживання правами електронного користувача судових систем; 2) диференціацію правопорушень за суб'єктом: (правопорушення, вчинені працівниками суду, правопорушення, вчинені учасниками судового процесу, правопорушення, вчинені сторонніми особами (хакери, зловмисники), правопорушення, вчинені технічними адміністраторами систем).

Етичні та правові аспекти нормативного регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є важливими для забезпечення справедливого та ефективного правосуддя в епоху цифрових технологій. Процеси інформатизації мають узгоджуватись із фундаментальним принципом

правосуддя та захисту прав людини, що впотребує глибокого та всебічного дослідження. Перш за все, це принцип доступності правосуддя в контексті цифровізації [197]. З одного боку, впровадження цифрових технологій може значно полегшити доступ до судової системи, забезпечуючи можливість подавати документи онлайн, брати участь у засіданнях дистанційно та отримувати інформацію про хід справи через електронні системи. Це особливо важливо під час пандемії, воєнного стану, для людей з обмеженими можливостями, жителів віддалених регіонів та тих, хто не може фізично бути присутнім у суді. Однак, з іншого боку, існує ризик створення «цифрового розриву», коли певні категорії громадян (наприклад, літні люди або ті, хто не має доступу до інтернету) можуть опинитися в не вигідному становищі. Тому нормативне регулювання має передбачати механізми, які гарантують рівний доступ до правосуддя для всіх категорій громадян, незалежно від їхніх технічних можливостей або навичок.

Принцип прозорості та відкритості судочинства також набуває нового значення в умовах цифровізації. Електронні системи можуть забезпечити безпрецедентний рівень доступу до судових рішень та іншої публічної інформації. Це сприяє підвищенню довіри до судової системи [198]. Однак важливо встановити чіткі правила щодо того, яка інформація може бути у відкритому доступі, а яка повинна залишатися конфіденційною для захисту приватності учасників процесу [199].

Принцип неупередженості суду також потребує переосмислення в контексті цифровізації. Використання алгоритмів та систем штучного інтелекту для аналізу даних або інформаційного забезпечення ухвалення оптимальних рішень може створювати нові форми упередженості [200]. Наприклад, якщо алгоритми навчаються на історичних даних, вони можуть відтворювати та посилювати існуючі соціальні нерівності. Тому нормативне регулювання має встановлювати чіткі вимоги до прозорості та підзвітності алгоритмічних систем, які використовуються в судочинстві.

Принцип змагальності сторін та рівності їх процесуальних можливостей також зазнає впливу цифровізації. З одного боку, електронні системи можуть

забезпечити більш рівний доступ до інформації та доказів. З іншого боку, відмінності в технічних можливостях та навичках сторін можуть створювати нерівність. Нормативне регулювання повинно передбачати механізми, які гарантують, що цифровізація не формує несправедливих переваг для однієї зі сторін.

Право на справедливий суд, закріплене в міжнародних конвенціях з прав людини, також потребує переосмислення в контексті цифровізації. Наприклад, як забезпечити право обвинуваченого бути судимим в умовах відеоконференцій та як гарантувати конфіденційність спілкування з адвокатом в електронному середовищі [201]. Ці та інші питання вимагають ретельного юридичного аналізу та розробки відповідних нормативних положень.

Слушно зауважити, що одним із важливих аспектів є забезпечення стабільності та надійності цифрових систем. Технічні збої або кібератаки можуть призвести до серйозних порушень у роботі судової системи. Тому нормативне регулювання має передбачати не лише технічні вимоги до систем, але й процедури реагування на надзвичайні ситуації, механізми резервного копіювання даних та відновлення роботи систем.

Питання юрисдикції також набуває нового значення в умовах цифровізації. Електронні системи забезпечують можливість подавати документи та брати участь у засіданнях з будь-якої точки світу, що може створювати складні юридичні колізії. Нормативне регулювання повинно чітко визначати, яке законодавство застосовується в таких випадках та як вирішуються міжнародні юрисдикційні спори.

Нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства повинно забезпечити тонкий баланс між використанням переваг цифрових технологій та збереженням фундаментальних принципів правосуддя і захисту прав людини. Це вимагає комплексного підходу, який враховує технічні, юридичні та етичні аспекти, а також постійного моніторингу та оцінювання впливу цифровізації на судову систему. Лише такий підхід може забезпечити, що цифровізація судочинства служитиме інтересам правосуддя та суспільства в цілому.

1.5. Організаційна структура та принципи функціонування інформаційних систем в судочинстві

Наукова парадигма цифровізації судочинства базується на кількох теоретичних засадах, однією з яких є теорія інформаційних систем, що розглядає застосування принципів проєктування та впровадження інформаційних систем у судову систему з урахуванням специфіки правової сфери. Доцільно підкреслити, що інформаційну систему можна визначити як ключовий компонент соціотехнічної системи, що трансформує традиційні судові процеси. У рамках цієї парадигми інформаційні системи виступають не лише як інструменти автоматизації, але й як каталізatori інституційних змін. Вони створюють нову екосистему, де дані, алгоритми та людський інтелект взаємодіють для створення більш ефективної та справедливої системи правосуддя [202].

На сьогодні не проводились ґрунтовні наукові дослідження з питань застосування інформаційних систем у судочинстві, їх функціональних особливостей та організаційної структури. Усі наукові доробки зосереджені лише навколо загальних проблем застосування інформаційних технологій у цифровій трансформації судової системи. Доречно звернути увагу на те, що стрімкий розвиток інформаційних технологій спричиняє швидкі кардинальні зміни в інформаційних системах, що виявляється у постійному оновленні їх архітектури, розширенні функціональних можливостей та трансформації методів обробки даних, що вимагає безперервної адаптації до нових технологічних реалій. Це ще більше посилює необхідність фундаментальної наукової розвідки з цієї проблематики.

Термін «інформаційні системи» є одним із базових у науковій концепції трансформації судочинства. Однак, як було зазначено у пункті 1.1 цього дослідження, це поняття не має чіткого трактування на законодавчому рівні. Не існує й загальноприйнятої уніфікованої дефініції цього терміну і в академічних колах.

Необхідно наголосити, що однозначне визначення понятійного апарату є фундаментальною основою для проведення ґрунтовних наукових досліджень. Воно забезпечує точність та зрозумілість наукового дискурсу, запобігає непорозумінням та різним інтерпретаціям ключових концепцій. Крім того, чіткі визначення сприяють логічній структуризації дослідження та посиленню аргументації, а також полегшують порівняння та інтеграцію результатів різних досліджень у межах наукової галузі.

Дефініція терміну «інформаційні системи» пов'язана з рядом проблем, які ускладнюють формулювання універсального та всеохоплюючого визначення. Міждисциплінарний характер цього поняття призводить до різних трактувань у різних галузях, таких як інформатика, менеджмент, соціологія та юриспруденція. Швидкий розвиток технологій постійно впливає на зміст цього терміну, спричиняючи його регулярний перегляд та оновлення. Складність полягає також у необхідності охоплення різних рівнів абстракції – від суто технічних аспектів до широких соціотехнічних систем. Визначення може суттєво варіюватися залежно від контексту застосування, що ускладнює створення єдиного, універсально прийнятного формулювання. Крім того, існують різні підходи до розуміння інформаційних систем – функціональний, структурний, процесний, кожен з яких акцентує увагу на різних аспектах. Ці фактори підкреслюють важливість чіткого визначення терміну «інформаційні системи» в рамках кожного конкретного дослідження, з урахуванням специфіки контексту та цілей роботи.

Окремі академічні школи, як і різні автори, використовують неоднозначні дефініції цього поняття. Зокрема, С. Альтер трактував інформаційну систему як процес, який використовує інформаційні технології для фіксації, передачі, зберігання, отримання, маніпулювання або відображення інформації, що використовується в одному або кількох бізнес-процесах [203]. Дж. Роса зазначав, що інформаційні системи надають організаціям і людям інструмент для комп'ютеризації процедур і повсякденних завдань, поєднуючи технології, ноу-хау організації та людський досвід [204]. Наука про дані розглядає інформаційну систему як взаємопов'язану сукупність компонентів, які використовуються для

збору, зберігання, обробки та передачі даних і цифрової інформації [205]. Британська енциклопедія Britannica трактує це поняття як інтегрований набір компонентів для збору, зберігання й обробки даних, а також для надання інформації, знань і цифрових продуктів [206].

Попри складнощі у формулюванні універсального визначення, інформаційні системи є одним із базових компонентів модернізації судочинства. Вони виступають не просто технологічним доповненням, а фундаментальним чинником трансформації всієї структури судової системи. Інформаційні системи радикально змінюють способи обробки, зберігання та передачі правової інформації, оптимізують робочі процеси та підвищують доступність і прозорість правосуддя.

Законодавче закріплення єдиного визначення терміну «інформаційна система» є необхідним для забезпечення правової визначеності та ефективного регулювання цифрової сфери. Уніфіковане тлумачення цього поняття створює основу для розробки послідовної нормативно-правової бази, яка охоплює різні аспекти використання інформаційних технологій у цифровій трансформації судової системи. Це особливо важливо для судочинства, де чітке розуміння понять запобігає різнотлумаченням, сприяє забезпеченню правової визначеності, ефективності правосуддя та захисту прав громадян.

Інформаційні системи є каталізатором інновацій у цифровізації судової системи. Вони уможливають автоматизацію рутинних завдань, покращують аналітичні можливості, забезпечують прозорість судових процесів та полегшують доступ громадян до правосуддя. Більше того, впровадження сучасних інформаційних систем сприяє формуванню нової культури судочинства, орієнтованої на ефективність, прозорість та інноваційність.

Згідно із загальнодержавною стратегією цифрової трансформації, викладеною у розпорядженні КМУ «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 17.02.2021 року № 365-р, перехід від паперового до електронного формату роботи судів, впровадження дистанційних форм участі у судових засіданнях, автоматизація рутинних процесів та забезпечення швидкого доступу до правової

інформації може «прискорити процеси цифрової трансформації в Україні; ...підвищити рівень доступності до державних послуг для громадян...» [207]. Інформаційні системи є невід'ємним елементом цифровізації судочинства. Це комплекс програмно-апаратних засобів, призначених для автоматизації судових процесів, забезпечення електронного документообігу, зберігання та обробки даних, пов'язаних із судовими справами.

Необхідно наголосити, що інформаційні системи стали ключовим інструментом модернізації судової влади, забезпечуючи перехід від традиційних паперових процесів до сучасного електронного судочинства. Це спричиняє вагомість та необхідність аналізу організаційної структури інформаційних систем у судочинстві. Такий аналіз сприяє виявленню основних принципів ефективної побудови інформаційних систем, що функціонують у судовій системі, створює теоретичне підґрунтя для вдосконалення нормативно-правової бази та сприяє розробці інноваційних підходів до автоматизації судових процесів. Це дослідження також відкриває нові перспективи для міждисциплінарних та порівняльно-правових студій у сфері цифровізації судочинства.

Варто підкреслити, що організаційна структура інформаційних систем у судочинстві – це комплексна модель взаємозв'язків між різними компонентами та підсистемами електронного правосуддя, яка визначає ієрархію, розподіл функцій та механізми взаємодії технічних, програмних і людських ресурсів, спрямованих на автоматизацію судових процесів, забезпечення ефективного обміну інформацією та підтримку ухвалення рішень у сфері судочинства. Організаційна структура інформаційних систем у судочинстві України є комплексною та багаторівневою системою, спрямованою на забезпечення ефективного та прозорого правосуддя. Загалом організаційної структури включає три таких рівні: 1) центральний; 2) регіональний; 3) локальний.

Законодавче підґрунтя для впровадження та функціонування інформаційних систем у судочинстві закладено в Законі України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», зокрема у статті 15¹, яка регламентує створення та функціонування ЄСІТС [8]. На сьогодні ЄСІТС

знаходиться у процесі розробки. Її складові постійно оновлюються та доповнюються. Тому всебічний аналіз організаційної структури та принципів її функціонування є необхідним для глибокого розуміння механізмів її роботи та оцінювання ефективності. Таке дослідження забезпечує науково-теоретичну основу для вдосконалення електронного судочинства, оптимізації нормативно-правової бази, що регулює діяльність ЄСІТС, а також сприяє визначенню перспектив її інтеграції до єдиної інформаційної системи ЄС.

Слід відмітити, що в «Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [81] визначено її структуру, організацію та принципи побудови. Ми вважаємо, що організаційна структура ЄСІТС може бути визначена як система взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, що включає технічні, програмні, інформаційні та людські ресурси, об'єднані в підсистеми та модулі, які забезпечують функціонування електронного судочинства, та визначає ієрархію, розподіл повноважень, механізми управління і координації між різними компонентами системи для ефективного здійснення правосуддя та автоматизації судових процесів.

ЄСІТС забезпечує загальну координацію та інтеграцію всіх інформаційних процесів у судовій системі України. Вона слугує основою для уніфікації судових процедур та створення єдиного інформаційного простору для всіх судів країни [167; 208]. ЄСІТС – це інноваційна організаційно-технічна система, що забезпечує функціонування електронного судочинства в Україні, впроваджена після прийняття оновлених процесуальних кодексів у 2017 році. Ця система прийшла на зміну Автоматизованій системі документообігу суду, яка діяла з 1 січня 2011 року. З 5 жовтня 2021 року офіційно запущено три ключові підсистеми ЄСІТС: «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистему відеоконференцзв'язку [209].

Відповідно до статті 6 ГПК України в редакції, що набула чинності 15 грудня 2017 року, ЄСІТС функціонує не лише в судах України, але й у ВРП, Вищій кваліфікаційній комісії суддів (ВККС) України, ДСА України, а також у їхніх органах та підрозділах [210]. Вона розроблена як потужний інструмент для підвищення ефективності роботи органів судової влади. Її структура забезпечує

можливість здійснювати дистанційну комунікацію між судом та учасниками судового процесу, що значно спрощує та прискорює судочинство, робить його більш доступним та зручним для всіх залучених сторін.

ЄСІТС складається з п'яти таких взаємопов'язаних підсистем, кожна з яких містить ряд спеціалізованих модулів [210]:

1. Загальна підсистема включає такі модулі:

- офіційний вебпортал «Судова влада України» забезпечує публічний доступ до інформації про діяльність судів;
- «Єдиний державний реєстр судових рішень» надає зручні інструменти для пошуку та перегляду судових рішень,
- «Єдиний державний реєстр виконавчих документів» уможливорює легкий доступ до виконавчих документів;
- «Відкриті набори даних» забезпечує доступ до відкритих даних;
- модуль автоматизованої взаємодії інтегрує ЄСІТС з іншими державними системами.

2. Підсистема електронного діловодства містить такі модулі:

- «Електронний суд» забезпечує учасникам процесу подання та отримання документів онлайн;
- «Електронне діловодство» автоматизує процеси діловодства в судах;
- «Автоматизований розподіл» забезпечує неупереджений розподіл справ;
- «Електронний архів» організує сервіс для зберігання документів;
- «Судова статистика» здійснює доступ до статистичних даних.

3. Контакт-центр надає широкий спектр послуг, включаючи консультаційну та технічну підтримку, проведення відео-чатів та відеоконференцій, у тому числі для судових засідань, їх трансляцію, аудіо- та відеофіксацію, а також надсилання електронних повідомлень користувачам.

4. Підсистема управління фінансово-господарськими процесами включає модулі управління персоналом, фінансовим та бухгалтерським обліком, а також інші модулі, пов'язані з фінансово-господарською діяльністю судів.

5. Підсистема захисту інформації забезпечує конфіденційність, цілісність та доступність даних в ЄСІТС.

Така структура ЄСІТС уможливлює комплексне охоплення всіх аспектів функціонування судової системи, від безпосереднього судочинства до адміністративних та фінансових процесів, забезпечуючи при цьому високий рівень інформаційної безпеки.

Варто зазначити, що основним інтерфейсом для доступу користувачів до ЄСІТС слугує «Електронний кабінет», який також виконує функцію офіційної електронної адреси. Цей кабінет інтегровано з офіційним вебпорталом «Судова влада України», надаючи користувачам доступ до всіх актуальних сервісів ЄСІТС.

Впровадження ЄСІТС в судовій системі України відбувається поетапно, що передбачено Прикінцевими та перехідними положеннями процесуальних кодексів України [74–77]. Згідно з цими положеннями, система починає функціонувати через 90 днів після публікації відповідного оголошення ДСА України в газеті «Голос України» та на вебпорталі судової влади.

Доцільно вказати, що важливою віхою у впровадженні ЄСІТС стала публікація оголошення про її створення та забезпечення функціонування в газеті «Голос України» 1 грудня 2018 року [211]. Це дало старт дослідній експлуатації системи, яка розпочалася 1 березня 2019 року. На цьому етапі було запущено вісім ключових підсистем (модулів): 1) єдиний контакт-центр судової влади України; 2) єдину підсистему управління фінансово-господарськими процесами; 3) офіційну електронну адресу (Електронний кабінет); 4) офіційний вебпортал «Судова влада України»; 5) ЄДРСР; 6) підсистему «Електронний суд»; 7) модуль «Автоматизований розподіл»; 8) модуль «Судова статистика». Ця поетапна реалізація дає можливість поступово інтегрувати ЄСІТС в судову систему, забезпечуючи плавний перехід до повноцінного електронного судочинства.

ЄСІТС виконує широкий спектр функцій, спрямованих на комплексну автоматизацію та оптимізацію судових процесів в Україні. Система забезпечує ведення електронного діловодства, централізоване зберігання документів та інформації в єдиній захищеній базі даних, а також їх автоматизовану аналітичну і статистичну обробку. ЄСІТС надає можливість зберігати справи в електронному архіві, здійснювати обмін документами та інформацією в

електронній формі, проводити відеоконференції в режимі реального часу. Важливими функціями системи є автоматизація роботи органів правосуддя, формування і ведення електронних суддівських досьє, забезпечення віддаленого доступу користувачів до збереженої інформації. ЄСІТС також реалізує автоматизоване визначення судді для розгляду конкретної справи, добір присяжних, розподіл справ у ВККС України та ВРП. Система забезпечує аудіо- та відео-фіксацію судових засідань з можливістю їх трансляції в Інтернеті, ведення ЄДРСР, функціонування офіційного вебпорталу судової влади України та веб-сайтів відповідних органів. Крім того, ЄСІТС включає єдиний контакт-центр для управління зверненнями та має можливість автоматизованої взаємодії з іншими державними автоматизованими системами, що сприяє інтеграції та ефективності роботи всієї судової системи України.

ЄСІТС вирізняється комплексністю та універсальністю свого застосування, що підтверджує інтеграція до її структури ключових елементів судової системи. Зокрема, до складу ЄСІТС входить ЄДРСР, а також система автоматизованого арешту коштів у рамках виконавчого провадження. Адміністратор ЄСІТС має доступ до інформації ЄДРСР, що значно розширює можливості системи у верифікації даних та підвищенні ефективності судочинства.

Архітектура ЄСІТС базується на сучасних хмарних технологіях, що є ключовим принципом її побудови. Це технологічне рішення забезпечує віддалену обробку та зберігання даних, надаючи користувачам мережі Інтернет доступ до обчислювальних ресурсів та програмного забезпечення як до онлайн-сервісу. Такий підхід не лише підвищує доступність та гнучкість системи, але й забезпечує високий рівень безпеки даних, оптимізує використання ресурсів та спрощує процес масштабування системи відповідно до зростаючих потреб судової влади України.

Необхідно наголосити, що ЄСІТС відіграє центральну роль у процесі цифровізації, забезпечуючи автоматизацію документообігу, формування та ведення електронних справ, обмін процесуальними документами між судами та учасниками судового процесу. Важливим аспектом є також забезпечення відео-

конференц зв'язку для дистанційної участі у судових засіданнях, що регулюється відповідними процесуальними кодексами України.

У межах ЄСІТС України функціонує ЄДРСР. Це уніфікована автоматизована система, призначена для накопичення, зберігання, обліку, пошуку, захисту та надання судових рішень в електронній формі [212]. ЄДРСР надає можливість відстежувати документи у певній справі, та здійснювати пошук судової практики. Це найбільша база в Україні, що містить понад 119 мільйонів судових рішень та супровідних документів, кількість яких постійно зростає.

Слушно зауважити, що Реєстр на даний момент працює у тестовому режимі та має ряд функціональних обмежень. Зокрема, немає можливості збереження та експорту файлів документів. Надано доступ до вмісту неструктурованих текстів, ряд атрибутів яких (таких, як кваліфікація кримінального провадження, характеристика особи звинуваченого, повторність злочину тощо) можуть бути описані в неявному вигляді, однак є обов'язковими критеріями, які враховуються судом при ухваленні вироків. На сьогодні аналіз текстів ухвалених рішень проводиться в ручному режимі, що ускладнює роботу працівників апарату суду. Ми вважаємо, що доцільною є розробка та імплементація в ЄДРСР додаткового функціоналу на основі інноваційних технічних рішень, таких як генеративні моделі ШІ, для автоматизації аналізу вмісту контенту [60; 213].

6 червня 2024 року Верховна Рада України (ВРУ) ратифікувала Ukraine Facility Plan, який визначає зобов'язання України з реформ до 2027 року [214]. План містить 69 реформ, серед яких важливе місце посідає реформа судової системи. Ключовим елементом судової реформи є модернізація ЄСІТС. Наразі вона працює неефективно: функціонують лише окремі модулі, яким бракує сучасних функцій та зручності користування. Існуючі апаратні та програмні рішення застаріли, а взаємодія з іншими державними установами та реєстрами є недостатньою. Комплексна модернізація ЄСІТС буде проведена на основі дорожньої карти, яка передбачатиме необхідні законодавчі, інституційні та

інформаційно-технічні зміни. Модулі ЄСПТС будуть замінені або суттєво оновлені, а за потреби – впроваджені нові інформаційні системи [215].

За сприяння Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) ВС впровадив передову систему для зберігання та пошуку правових позицій. Ця система поєднує в собі унікальний контент з сучасними технологіями пошуку відповідної судової практики. У 2023 році було представлено оновлення цієї системи, яке значно вдосконалило інструменти для пошуку релевантних рішень ВС та ЄСПЛ. Завдяки використанню ШІ ефективність пошуку відповідної судової практики в цій базі даних зросла приблизно в десять разів. Це суттєво покращило доступ до необхідної правової інформації та її аналіз [216]. Однак суди на регіональному та локальному рівнях потребують інноваційних підходів для автоматизації пошуку та аналізу релевантної інформації у текстах судових рішень.

Доречно звернути увагу на те, що на регіональному рівні функціонують інформаційні системи окремих судів, які адаптовані до специфічних потреб та особливостей роботи конкретних судових установ. Ці системи інтегровані з ЄСПТС, але водночас мають певну автономність, що дозволяє враховувати локальні особливості судочинства. На локальному рівні організаційна структура представлена автоматизованими робочими місцями суддів та працівників апарату суду, які забезпечують безпосередню роботу з електронними документами та інформаційними ресурсами.

Доцільно зазначити, що сьогодні функціонує Єдиний державний вебпортал відкритих даних [217]. Це інформаційно-пошукова система, що забезпечує вільний доступ до публічної інформації, яка подається у форматі відкритих даних усім учасникам судового процесу. Його розділ «Юстиція та судочинство» серед інших надає такі електронні сервіси:

- Єдиний державний реєстр осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади».
- Словник адміністративно-територіального устрою України.
- Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів.
- Реєстр методик проведення судових експертиз.

- Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів.
- Державний реєстр атестованих судових експертів.
- Єдиний реєстр нотаріусів.
- Інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування.
- Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство.
- Єдиний реєстр арбітражних керуючих України.
- Структура апарату Міністерства юстиції України
- Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Єдиний державний вебпортал відкритих даних є результатом виконання вимог законодавства України. Його створення було ініційовано двома ключовими документами: Законом України від 13.01.2011 року № 2939–VI «Про доступ до публічної інформації» [9] та Постановою КМУ від 21.10.2015 року № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» [218]. Цей портал є платформою, де зберігається та оприлюднюється інформація від органів державної влади.

Портал не лише надає доступ до цієї інформації, але й забезпечує її подальше використання. Це означає, що користувачі можуть не тільки переглядати дані, але й завантажувати їх, аналізувати та використовувати для різних цілей, включаючи наукові дослідження, журналістські розслідування, створення аналітичних матеріалів тощо. Цей вебпортал є важливим інструментом для забезпечення прозорості діяльності органів судової влади та реалізації права громадян на доступ до публічної інформації.

Однією з популярних українських електронних баз даних законодавства та правової інформації є інформаційно-правова система «Ліга: закон». На одній платформі працюють 33 рішення, призначені для надання доступу до актуальної законодавчої бази України та інших правових матеріалів. Ця інформаційно-правова система містить закони, постанови, укази, міжнародні договори, судову практику, коментарі експертів та інші правові документи [219].

«Ліга: закон» забезпечує такі функціональні можливості: 1) відстеження змін у законодавстві; 2) аналіз взаємозв'язків між документами; 3) доступ до аналітичних матеріалів. База даних цієї інформаційно-правової системи регулярно оновлюється та містить останні зміни в законодавстві. Система доступна онлайн та в офлайн-версіях для різних пристроїв. «Ліга: закон» є важливим інструментом для професіоналів, які потребують швидкого та зручного доступу до правової інформації в Україні. Вона уможливорює перегляд головних документів України за такими темами: воєнний стан, Конституція, Кодекси, акти ВРУ, акти Президента, акти КМУ, акти Конституційного Суду України (КСУ), акти міністерств та відомств, міжнародні акти, офіційне опублікування [219].

«Ліга: закон» містить базу основних нормативно-правових актів, коментованих кодексів і судової практики за такими категоріями [219]:

- Судоустрій: суди; судді, ВРП.
- Виконавча система (виконавче провадження): державні виконавці; приватні виконавці; організація виконавчого провадження; виконання судових рішень; звернення стягнення на майно; строки здійснення виконавчих дій.
- Господарські справи: позовна давність, строки.
- Господарський процес: організація господарського судочинства; процесуальні строки; провадження в суді першої інстанції; апеляційне провадження; касаційне провадження; перегляд судових рішень; виконання судових рішень.
- Цивільні справи: позовна давність, строки.
- Цивільний процес: організація цивільного судочинства; процесуальні строки; наказне провадження; позовне провадження; окреме провадження; апеляційне провадження; касаційне провадження; перегляд судових рішень; відновлення втраченого провадження; виконання судових рішень; провадження за участю іноземців.
- справи адміністративної юрисдикції (адміністративний процес); організація адміністративного судочинства; процесуальні строки; провадження в суді першої інстанції; провадження в окремих категоріях

справ; апеляційне провадження; касаційне провадження; перегляд судових рішень; виконання судових рішень.

- Кримінальні справи.
- Третейське судочинство.

У складі «Ліга: закон» функціонує ряд інформаційно-правових систем. Для цифровізації судочинства використовуються такі її конфігурації:

- «Юрист Проф» – система для юридичних департаментів та юридичних компаній;
- «Юрист» – спеціалізована система для приватних юристів та адвокатів.

Кожна з цих інформаційно-правових систем має у своєму складі такі модулі, призначені для автоматизації діяльності судочинства: законодавство України, закони в тезисах, офіційно опубліковані, опубліковані в періодиці, правова картина дня, новації, влада України, типові договори та шаблони, довідники, термінологічний словник, календар юриста, законопроекти, ситуації для юриста, судова практика та ЄСПЛ, калькулятор процесуальних строків, калькулятор штрафів [219].

В інформаційно-правовій системі «Юрист Проф» додатково передбачено такі модулі: коментовані кодекси, Європейське законодавство, мистецтво оборони.

Інформаційно-правові системи «Юрист Проф» та «Юрист» надають користувачам такі функціональні можливості для цифровізації діяльності судів: трансляцію вебінарів, повнотекстовий пошук, пошук за реквізитами, динамічний пошук, зворотній зв'язок, порівняння редакцій, контроль документів, збереження обраних документів, експорт у MS Word, перегляд змісту документів, збереження вкладок [219].

Слід звернути увагу, що в обох інформаційно-правових системах «Юрист Проф» та «Юрист» відсутній модуль «Звітність», що ускладнює діяльність працівників апарату суду.

Ще однією ефективною інформаційною системою, яку використовують для автоматизації судочинства, є хмарна платформа «LIGA360». Вона поєднує системи моніторингу та аналізу законодавства, судових рішень тощо. Це перший

застосунок для правових досліджень на українському ринку. Платформа забезпечує доступ до комплексної інформації для контролю ризиків та ухвалення рішень. Вона містить 116 млн судових рішень, 300 реєстрів та відкритих джерел, 1,8 млн нормативно-правових актів та аналітики, 120 тис. медіаджерел. «LIGA360» надає користувачам такі функціональні можливості [220]:

- Аналіз законодавства: повна база законодавства України; гнучка система фільтрів та схематичні зв'язки між документами; пошук законодавства, чинного на конкретну дату; Європейське та міжнародне законодавство в українському перекладі.
- Доступ до судової практики: всі рішення українських судів; смартфільтри для швидкого пошуку; моніторинг судових надходжень; правові позиції ВС України та судові прецеденти.
- Автоматизація договірної роботи: виявлення помилок і неочевидних загроз; надання шаблонів договорів українською та англійською мовами; моніторинг строків виконання зобов'язань; визначення ризик-факторів щодо сторін; зручний пошук та зберігання даних у хмарі.
- Моніторинг та повідомлення про законодавчі зміни: моніторинг змін нормативно-правових актів; правова картина дня і перспективне законодавство, щоденні добірки законів, що втратили чи набули чинність.

Для автоматизації роботи суду у «LIGA360» передбачено такі інструменти:

- Використання ІІІ для прогнозування результатів справ та підбору аналогічних судових рішень на основі заявлених позовних вимог.
- Можливість аналізу доступної інформації про учасників судового процесу та сторін засідань, якщо така інформація є відкритою.
- Розширені опції пошуку з налаштовуваними фільтрами, що забезпечують пошук найбільш релевантних для успішного ведення справи в суді прецедентів.

«LIGA360» надає такі засоби для правових досліджень:

- Візуалізація та інтеграція різноманітних джерел інформації, включаючи законодавчі акти, судові рішення, аналітичні матеріали, дані з офіційних реєстрів та медіа-ресурсів.

- Передові технології для ефективного пошуку, глибокого аналізу та категоризації юридичних документів, що спрощує роботу з великими обсягами правової інформації.
- Система відстеження змін у законодавстві з можливістю налаштування параметрів моніторингу відповідно до індивідуальних потреб користувача.

Прикладом ще однієї інформаційно-правової системи у складі «Ліга: закон» є платформа «PravoSud». Вона надає функціонал для швидкого пошуку та аналізу нормативно-правових актів і судових рішень [221]. «PravoSud» забезпечує такі можливості: пошук судової практики та практики ЄСПЛ; аналіз правових позицій ВС; релевантний пошук правових позицій; моніторинг судових справ та засідань; аналіз історій судових справ, виконавчих проваджень; аналіз практики конкретних суддів тощо.

Навігатор української судової практики з можливостями ІІІ «Verdictum» забезпечує функціонал для аналізу судових рішень та прогнозування судових справ [222]. Ця інформаційна система надає користувачам такі можливості:

- Швидкий пошук інформації (за назвою суду, за категорією справи, за інстанцією, за типом рішення, за прізвищем судді, тощо) та аналітичні фільтри (за змістом, за формальними ознаками); виокремлення рішень, в яких присутня правова позиція ВС.
- Пошук та аналіз інформації про судові засідання (за номером справи, за назвою контрагента, за назвою суду, за прізвищами учасників справи, за прізвищем судді); оцінювання завантаженості судді.
- Прогнозування результатів рішення суду (оцінювання ймовірності перемоги в суді на основі аналізу позовної заяви за допомогою ІІІ; пошук подібних судових рішень; підготовка додаткових аргументів у подібних судових рішеннях та рішеннях з подібною судовою позицією; зміни аргументів та тексту позовної заяви для більшої вірогідності перемоги в суді; оцінювання безперспективності справи або переоцінювання безперспективних справ).

- Перегляд історії проходження справи (отримання інформації про перегляд чи скасування рішення у справі, відомостей про весь перебіг справи, оцінювання тривалості розгляду справи).

На відміну від ЄДРСР, «Verdictum» – це єдиний інформаційно-аналітичний комплекс, а не просто база судових рішень. Він призначений для швидкого та зручного аналізу не тільки окремих судових рішень, а й для всіх рішень у конкретній справі або масиву рішень у певних категоріях спорів. Додатковою можливістю «Verdictum» є робота з розкладом судових засідань [222].

Ми виділили основні принципи функціонування інформаційних систем у судочинстві: 1) захист судової інформації – забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності судових даних; 2) гарантованість доступу до правосуддя – забезпечення можливості електронної взаємодії громадян із судовою системою; 3) об'єктивність та неупередженість – виключення суб'єктивного впливу на функціонування інформаційних систем; 4) прозорість судових процесів – відкритість інформації про стан розгляду справ; 5) єдність судової практики – забезпечення уніфікованого підходу до аналогічних справ; 6) оперативність судочинства – скорочення строків розгляду справ за рахунок автоматизації; 7) достовірність даних – забезпечення точності та актуальності інформації в системі; 8) інтегрованість – взаємодія з іншими державними електронними системами; 9) підзвітність та аудит – можливість відстеження дій користувачів системи; 10) резервне копіювання – забезпечення збереження судових даних у разі технічних збоїв; 11) адаптивність до змін законодавства – можливість оперативного внесення змін відповідно до законодавчих новацій; 12) людиноцентризм – орієнтація систем на потреби користувачів судових послуг; 13) хмарні технології – використання розподілених обчислювальних ресурсів для зберігання та обробки судової інформації; 14) кібербезпека – комплексний захист від мережових атак та несанкціонованого втручання; 15) технологічна нейтральність – незалежність від конкретних технологій та постачальників рішень; 16) цифрова ідентифікація – надійне підтвердження особи учасників електронного судочинства.

Організаційна структура та принципи функціонування інформаційних систем у судочинстві України регулюються низкою нормативно-правових актів, головним з яких є Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8]. Принципи функціонування інформаційних систем у судочинстві базуються на таких ключових засадах:

Електронний документообіг є основою для забезпечення швидкого та ефективного обміну інформацією між всіма учасниками судового процесу. Автоматизований розподіл справ між суддями гарантує неупередженість та об'єктивність у призначенні справ, мінімізуючи людський фактор та потенційні зловживання. Відповідно до статті 15¹ Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», ЄСПС забезпечує обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції [8].

Автоматизований розподіл справ. Згідно з цією ж статтею [8], у судах функціонує Автоматизована система документообігу суду (АСДС) [79], що забезпечує об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями з дотриманням принципів черговості та однакової кількості справ для кожного судді [8].

Централізоване зберігання процесуальних документів забезпечує надійний доступ до всіх матеріалів справи та створює єдину базу даних судових рішень. Це сприяє формуванню послідовної судової практики та полегшує аналіз правових позицій. Дистанційна участь у судових засіданнях, реалізована через системи відеоконференцзв'язку, розширює доступ до правосуддя, особливо в умовах географічної віддаленості або інших обмежень.

Дистанційна участь у судових засіданнях. Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій та статус суддів» [8] у статті 11 встановлює право учасників судового процесу брати участь у засіданнях дистанційно через відеоконференцію. Це право реалізується на підставі відповідного судового рішення та згідно з процедурою, визначеною законодавством. Відповідальність за організацію відеоконференції покладається на той суд, який отримав судове

рішення про її проведення. Ця відповідальність не залежить від того, який саме суд (за спеціалізацією чи інстанцією) прийняв це рішення. Закон забезпечує гнучкість у проведенні судових засідань, дозволяючи дистанційну участь, і чітко визначає обов'язки щодо технічного забезпечення такої участі.

Захист інформації та персональних даних є важливим принципом, який забезпечує конфіденційність та безпеку судових процесів. Згідно зі статтею 15¹ Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8], ЄСІТС забезпечує захищене зберігання, автоматизовану аналітичну і статистичну обробку інформації. Це включає комплекс технічних та організаційних заходів, спрямованих на запобігання несанкціонованому доступу до чутливої інформації.

Інтеграція з іншими державними реєстрами та базами даних забезпечує створення єдиного інформаційного простору державних органів, що суттєво підвищує ефективність роботи судової системи та забезпечує оперативний доступ до необхідної інформації. ЄСІТС інтегрована з іншими державними електронними інформаційними системами та забезпечує інформаційну взаємодію між ними, що передбачено «Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [223].

Слід зазначити, що впровадження та функціонування ЄСІТС відбувається поетапно [224]. ДСА України за погодженням з ВРП затверджує положення про ЄСІТС. Ця система постійно вдосконалюється для забезпечення ефективності та прозорості судочинства, а також для підвищення доступності правосуддя для громадян України.

Розглянуті вище структура та принципи функціонування інформаційних систем у судочинстві спрямовані на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя. Вони відповідають сучасним вимогам цифрового суспільства та забезпечують реалізацію права на справедливий суд. Інформаційні системи сприяють підвищенню прозорості судочинства через функціонування ЄДРСР, доступ до якого регламентується Законом України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71]. Це забезпечує можливість для громадськості та юристів отримувати оперативний доступ до

судових рішень, що сприяє формуванню єдиної судової практики та підвищенню довіри до судової системи.

Доречно звернути увагу на те, що інформаційні системи стали невід'ємною частиною судочинства, трансформуючи судові процеси, підвищуючи їх ефективність та доступність, а також сприяючи реалізації принципів відкритості та прозорості судової влади в Україні. Однак ця сфера потребує постійного оновлення та вдосконалення. Динамічний розвиток інноваційних технологій уможливорює створення ефективних цифрових інструментів для інформатизації діяльності судочинства. На основі проведеного аналізу організаційної структури та принципів функціонування інформаційних систем у судочинстві України ми пропонуємо таку організаційну структуру універсальної інформаційної системи, яка може функціонувати на базі чинної ЄСПТС, та забезпечити автоматизацію більшості операцій та процесів, що здійснюються в рамках судочинства:

Модуль «Законодавство», що забезпечить такі функціональні можливості: 1) доступ до повної бази нормативно-правових актів України; 2) можливість перегляду документів у різних редакціях; 3) порівняння редакцій документів; 4) відстеження змін у законодавстві; пошук за різними параметрами (номер, дата, ключові слова).

Модуль «Судова практика», який реалізує виконання таких завдань: 1) доступ до бази рішень судів різних інстанцій; узагальнення судової практики; 2) правові позиції ВС; 3) можливість аналізу судових рішень за різними критеріями.

Модуль «Аналітика», що надасть користувачам можливість переглянути такі матеріали: 1) коментарі та роз'яснення до законодавства від експертів; 2) аналітичні статті з правових питань; 3) практичні рекомендації щодо застосування законодавства; огляди змін у законодавстві.

Модуль «Форми та зразки документів», який буде оснащено такими функціональними опціями: 1) шаблони договорів, заяв, позовів та інших юридичних документів; 2) можливість редагування та збереження власних варіантів документів.

Модуль «Міжнародні стандарти фінансової звітності» (МСФЗ), що реалізує доступ до такої інформації: 1) повні тексти МСФЗ українською мовою; 2) практичні матеріали щодо застосування МСФЗ.

Модуль «Термінологічний словник», який забезпечить виконання таких функцій: 1) тлумачення юридичних термінів; 2) роз'яснення складних правових понять.

Модуль «Моніторинг», що втілить у собі такі функціональні аспекти: 1) відстеження змін у конкретних документах або темах; 2) налаштування персональних повідомлень про зміни.

Модуль «Інтеграція», який буде оснащено такими функціональними опціями: 1) можливість інтеграції з іншими програмними продуктами; 2) набір протоколів, інструментів та визначень, які забезпечать можливість програмним застосункам взаємодіяти один з одним.

Кожен із цих модулів передбачає наявність унікальних специфічних функцій та інструментів, які зможуть забезпечити користувачам ефективні інструменти для роботи з правовою інформацією. Система має можливість для розширення складових та вдосконалення функціоналу.

Для подальшого вдосконалення цифровізації судочинства ми пропонуємо таке: 1) розробити універсальну інформаційну систему, яка б об'єднала функціонал існуючих платформ та забезпечила комплексну автоматизацію судових процесів; 2) впровадити модулі ШІ для більш ефективного аналізу судової практики та прогнозування судових рішень; 3) забезпечити інтеграцію всіх існуючих правових баз даних для створення єдиного інформаційного простору; 4) розширити можливості дистанційної участі в судових засіданнях, вдосконаливши системи відеоконференцзв'язку. Реалізація цих пропозицій сприяє створенню більш ефективної, прозорої та доступної системи правосуддя, що відповідатиме сучасним викликам цифрового суспільства.

1.6. Сучасний стан організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

Сучасні реалії цифровізації судочинства в Україні характеризуються стрімким розвитком технологій та їх поступовим впровадженням у судову систему [225]. Цей процес відбувається на тлі глобальної діджиталізації суспільства та державного управління. Необхідність цифровізації судочинства в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну набула особливої актуальності та стратегічного значення [226]. У цих екстремальних обставинах електронне правосуддя стало не просто інноваційним підходом, а життєво важливим інструментом для забезпечення неперервності та ефективності судової системи.

Для проведення ґрунтовного дослідження організаційно-правових засад цифровізації судочинства необхідно чітко розуміти теоретичну сутність цієї категорії. Особливо важливим є формулювання визначення поняття «організаційно-правових засад цифровізації судочинства», оскільки воно не має чіткого тлумачення ні в чинному законодавстві, ні в наукових працях.

У п. 1.2 цього розділу дисертаційного дослідження ми визначили поняття організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства з точки зору організаційно-правового забезпечення пізнавальних процесів та розглянули його у широкому й вузькому сенсах, в об'єктивному і суб'єктивному аспектах та зауважили, що взаємодія цих аспектів створює цілісну систему організаційно-правового забезпечення.

Слід звернути увагу, що організаційно-правове забезпечення – це комплексне поняття, що охоплює організаційні та правові аспекти діджиталізації судів. Це система нормативно-правових актів, організаційних заходів та інституційних механізмів, спрямованих на впровадження, функціонування та розвиток цифрових технологій у судовій системі.

Ми вважаємо, що у загальному сенсі організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства можна трактувати як інтегративний інститут адміністративного та інформаційного права, який представляє собою систему

нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для впровадження та ефективного використання цифрових технологій у судовій системі. Така дуалістична природа проявляється через поєднання двох галузей права. З одного боку, адміністративного права, що регулює суспільні відносини, які виникають у процесі діяльності суб'єктів публічного адміністрування (зокрема судів) щодо забезпечення прав та свобод громадян, інтересів суспільства та реалізації управлінських функцій у сфері правосуддя. З іншого боку, інформаційного права, що регулює відносини, пов'язані зі створенням, зберіганням, розповсюдженням і використанням інформації в судовій системі. Це забезпечує комплексне правове регулювання як адміністративно-правових відносин у сфері надання судових послуг, так і правове регулювання відносин щодо створення, зберігання, поширення та використання інформації, яка циркулює в судовій системі, захисту персональних даних учасників судового процесу, функціонування судових інформаційних систем, електронного документообігу та цифрових доказів, що в комплексі створює необхідні правові механізми для ефективної реалізації права на доступ до правосуддя в умовах інформаційного суспільства.

Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства виступає регулятором відносин між такими суб'єктами: 1) судами та учасниками судового процесу (позивачі, відповідачі, треті особи); 2) судами та адвокатами, прокурорами; 3) судами різних інстанцій; 4) судами та іншими державними органами; 5) судами та громадськістю. Необхідно відмітити, що організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства встановлює правила електронної взаємодії, визначає права та обов'язки учасників цифрового судочинства, регламентує процедури електронного документообігу.

Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства є інструментом формалізації та стандартизації правових відносин у цифровому середовищі. Це створює єдині стандарти та формати для електронних документів, визначає алгоритми та процедури електронної взаємодії, встановлює правила ідентифікації та автентифікації учасників електронного судочинства, формує модель електронного судового процесу, адаптуючи традиційні

процесуальні норми до цифрового середовища.

Доцільно виокремити, що аналіз сучасного стану організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є фундаментальним для розвитку правової науки та теорії. Отримані знання можуть сприяти еволюції доктринальних підходів до електронного правосуддя, сформуванню нових концепцій у теорії судового процесу, розвинути теоретичні засади інформаційного права та кіберправа, а також сприяти переосмисленню класичних правових інститутів у контексті цифрової трансформації. У підсумку це сприяє еволюції правової системи та юридичної науки в умовах технологічних викликів сучасності.

Сучасне організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства охоплює широкий спектр заходів та механізмів, спрямованих на впровадження ефективного, безпечного та прозорого електронного правосуддя. Це поняття включає в себе: 1) правове забезпечення (закони, підзаконні акти, нормативні документи, що регулюють процеси цифровізації судочинства; визначення правового статусу електронних документів, ЕЦП, електронних доказів тощо; встановлення правил електронного документообігу в судах); 2) організаційне забезпечення (створення відповідних структур та органів для впровадження та управління цифровими системами в судочинстві; розробка та впровадження технічних стандартів та протоколів; забезпечення навчання суддів та працівників суду роботі з цифровими системами; організація процесів взаємодії між різними елементами судової системи в цифровому середовищі); 3) інституційне забезпечення (визначення повноважень та відповідальності органів судової влади та інших державних органів у процесі цифровізації; створення механізмів міжвідомчої взаємодії для ефективного функціонування цифрових систем; 4) технічне забезпечення (розробка, впровадження та підтримка необхідного програмного забезпечення та апаратних засобів; забезпечення безпеки та захисту інформації в цифрових системах судочинства); 5) фінансове забезпечення (планування та виділення необхідних фінансових ресурсів для впровадження та підтримки цифрових технологій в судовій системі); 6) кадрове забезпечення (підготовка та підвищення кваліфікації персоналу судової системи для роботи в умовах цифровізації; розробка навчальних програм та методичних матеріалів з

питань використання цифрових технологій в судочинстві; організація тренінгів та семінарів для суддів, помічників суддів, секретарів судових засідань та інших працівників апарату суду; формування нових компетенцій та навичок, необхідних для ефективного використання цифрових інструментів; створення системи мотивації персоналу до освоєння та впровадження цифрових інновацій; забезпечення постійного моніторингу рівня цифрової грамотності працівників судової системи та своєчасне реагування на виявлені прогалини в знаннях).

Реалізація процесу цифровізації судочинства в Україні здійснюється у відповідності до затверджених концептуальних та стратегічних документів, які формують нормативно-правову базу для впровадження ІКТ у судову систему. Ці документи визначають ключові вектори розвитку, стратегічні цілі, механізми та політику імплементації цифрових рішень у судочинстві, забезпечуючи системний підхід до модернізації судових процесів.

Доречно зазначити, що в Україні було прийнято кілька важливих концепцій щодо цифровізації судочинства. Однією з ключових є «Концепція розвитку електронного урядування в Україні» [227], схвалена розпорядженням КМУ від 20.09.2017 року № 649-р. Вона визначає напрями, механізми і строки формування ефективної системи електронного урядування в Україні. «Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [81], затверджена наказом ДСА України від 13.04.2018 року № 168, деталізує технічні аспекти створення ЄСІТС, визначає її структуру, компоненти та етапи впровадження. «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні» [228], схвалена розпорядженням КМУ від 05.05.2013 року № 386-р, визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні.

«Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки» [229], затверджена Указом Президента України, містить важливі положення щодо цифровізації судочинства, зокрема, про повноцінне впровадження ЄСІТС та розвиток електронного суду. Однак, на сьогодні ці амбітні плани не були реалізовані в повному обсязі у встановлені терміни. ЄСІТС все ще працює у тестовому режимі, а електронний суд потребує організаційно-

технічного вдосконалення та узгодження нормативно-правової бази його функціонування.

«Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні» [230], схвалена розпорядженням КМУ від 02.12.2020 року № 1556-р, визначає пріоритетні напрями й основні завдання розвитку технологій ШІ в Україні. «Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проєкту побудови ЄСІТС в Україні на 2022–2024 роки» [231] висвітлює стан, проблеми, цілі та пріоритетні напрями інформатизації судової системи України на 2022–2024 роки. Вона окреслює заходи та механізми для розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури судів, впровадження ЄСІТС та автоматизації судових процесів. Основна мета програми – формування єдиного інформаційного простору для судів, удосконалення інформаційної інфраструктури, забезпечення доступності інформації та прозорості системи правосуддя через автоматизацію процесів, оновлення технічної бази та впровадження нових інформаційних систем.

Цифровізація судової сфери в Україні прогресує з оновленням концепції електронного суду (е-Суду), про що повідомило Міністерство цифрової трансформації (Мінцифри) України 28 лютого 2024 року. Основою цифровізації є ЄСІТС, яка забезпечить можливість громадянам подавати позови, отримувати документи та розглядати справи онлайн, а суддям – проводити відеоконференції та оптимізувати робочі процеси, що є частиною Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки [232]. Ці концепції спрямовані на створення ефективної, прозорої та доступної системи електронного судочинства в Україні. Вони передбачають комплексну цифровізацію судових процесів, від подання позовів до виконання судових рішень, з метою підвищення ефективності правосуддя та полегшення доступу громадян до судової системи.

На сучасному етапі цифровізація судочинства в Україні регулюється кількома ключовими законами. Доречно звернути увагу на те, що Конституція України, як основний закон держави, не містить прямих положень щодо цифровізації судочинства, оскільки вона була прийнята в 1996 році, коли цифрові технології ще не були настільки розвинені та інтегровані в державні процеси. Однак, Конституція встановлює фундаментальні принципи щодо

впровадження цифрових технологій у судочинство. Зокрема, стаття 55 Конституції гарантує право на судовий захист, а стаття 129 визначає основні засади судочинства. Ці положення створюють правову основу для модернізації судової системи, включаючи її цифровізацію, з метою забезпечення ефективного доступу до правосуддя. Крім того, стаття 32 Конституції України, яка гарантує захист персональних даних, має важливе значення для забезпечення безпеки та конфіденційності інформації в процесі цифровізації судочинства [6]. Доцільно виокремити, що хоча Конституція безпосередньо не регулює питання цифровізації, вона створює правове підґрунтя для впровадження інновацій у судову систему. Процесуальні кодекси України визначають порядок подання електронних доказів, регламентують електронне листування з судом, встановлюють можливість проведення судових засідань в режимі відеоконференції, передбачають функціонування ЄСІТС [74–77].

Конкретні механізми цифровізації судочинства розробляються та впроваджуються через спеціальні закони та підзаконні акти, які повинні відповідати конституційним принципам. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] від 05.07.1994 року № 80/94 ВРУ регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах. Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та визначає правовий статус електронного документа.

Організаційно-правове забезпечення цифровізації судової системи встановлює ефективні механізми контролю за дотриманням процесуальних строків, що значно підвищує дисципліну та відповідальність усіх учасників судового процесу. Така система забезпечує можливість відстеження стану розгляду справи в електронному форматі. Це робить судовий процес більш доступним та зрозумілим для громадян. Особливо важливим є те, що організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства створює необхідні умови для повноцінної реалізації принципу гласності судового

процесу в цифровому середовищі. Ключовим для забезпечення прозорості судової системи в цифровому форматі є Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71], який регулює доступ до судових рішень через ЄДРСР. Він гарантує відкритість судової системи, підвищує довіру суспільства до судочинства та сприяє формуванню правової держави в умовах цифрової трансформації.

Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI «Про захист персональних даних» [10] регламентує відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних. Закон України від 13.01.2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [9] визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації. Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] спирається на «Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [223], затверджене рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21, що визначає порядок функціонування ЄСІТС, її структуру, принципи роботи та взаємодії з іншими системами. Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до ГПК України, ЦПК України, КАС України та інших законодавчих актів» [170] ввів поняття про електронний суд та встановив основи для функціонування ЄСІТС. Він також регулює можливість подання електронних доказів, що є важливим кроком у модернізації судового процесу.

Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] розглядає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі. Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, включаючи використання ЕЦП, що є важливим для електронного судочинства.

Закон України від 16.12.2020 року № 1089-IX «Про електронні комунікації» [160] регулює відносини у галузях електронних комунікацій та радіочастотного спектру. З 1 березня 2023 року набрав чинності Закон України

від 01.12.2022 року № 2807-IX «Про Національну програму інформатизації» [83], який регламентує правові відносини, пов'язані з розробкою та реалізацією Національної програми інформатизації.

Нормативно-правовим підґрунтям для визначення стратегічних векторів інформатизації судової системи слугувало затверджене «Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС» [85]. Цей підзаконний акт встановив юридичні рамки та регуляторні принципи роботи компонентів ЄСІТС, що було взято до уваги при формуванні довгострокових планів розвитку інформаційно-технологічної інфраструктури судочинства. Наказ ДСА України «Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» [233] містить Положення щодо електронного документообігу в судах.

Ці закони та нормативно-правові акти разом формують комплексну правову базу, яка регулює різні аспекти цифровізації судочинства в Україні – від електронного документообігу до захисту інформації, створюючи правову основу для функціонування електронного суду та забезпечуючи правові гарантії для учасників судового процесу в цифровому середовищі. Однак його практична реалізація все ще знаходиться в процесі розвитку.

Згідно з ратифікованим 6 червня 2024 року ВРУ Ukraine Facility Plan щодо зобов'язань України з реформ до 2027 року буде розроблено дорожню карту необхідних законодавчих, інституційних та інформаційно-технічних змін. На її основі буде проведено модернізацію ЄСІТС, яка є базовим елементом судової реформи [215].

Цифровізація судочинства – це динамічний процес, який вимагає постійного оновлення нормативно-правової бази, інформаційного та технічного забезпечення. 16 березня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи» [224], який вносить зміни до КПК України з метою забезпечення поетапного впровадження ЄСІТС. Зокрема у статті 336 зазначено, що учасники судового провадження можуть брати участь у засіданнях дистанційно. Також за рішенням слідчого судді досудове розслідування може

проводитись дистанційно згідно з положеннями статті 232 та статті 336 цього Кодексу.

Однією з найбільш прогресивних та перспективних технологій сучасності є ІІІ. В Україні ситуація з регулюванням використання ІІІ на нормативному рівні має формальний характер та потребує подальшого вдосконалення і більш активних конкретних дій щодо визначення способів його застосування. Наразі немає окремого нормативно-правового акту, який би комплексно регулював використання ІІІ в судовій системі. Законодавство щодо ІІІ розробляється та обговорюється, але жоден із цих законів ще не був офіційно прийнятий. Варто зазначити, що активно досліджується можливість створення регуляторного фреймворку для ІІІ на основі досвіду інших країн [66].

В Україні є законодавчі акти, які стосуються окремих аспектів, пов'язаних із ІІІ. Зокрема, Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI «Про захист персональних даних» [10], Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165], Закон України від 23.12.1993 року № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права» [234], що регулює один із важливих аспектів інтелектуальної власності, тощо. Однак чинне законодавство містить лише окремі згадки про використання інформаційних технологій у судочинстві, але без деталізації щодо ІІІ. Питання етики, безпеки, відповідальності при використанні ІІІ також потребують врегулювання. Необхідно чітко визначити коло завдань та процесів, де ІІІ може застосовуватися в судочинстві, встановити вимоги та стандарти до алгоритмів, моделей, даних для систем ІІІ в судах, передбачити гарантії прав людини та уникнення упередженості. Прозоре регулювання сприятиме підвищенню довіри до застосування ІІІ в судочинстві.

Доцільно зауважити, що нагальним питанням є адаптація нормативно-правової бази для судових інформаційних систем України до європейського законодавства та вдосконалення принципів їх функціонування для забезпечення можливості легкої інтеграції з системами ЄС. Ми вважаємо, що важливим аспектом аналізу сучасного стану організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є оцінка узгодженості з міжнародними стандартами.

Цей процес передбачає комплексне дослідження відповідності вітчизняних норм та практик загальновизнаним міжнародним принципам електронного правосуддя. Зокрема, це включає вивчення сумісності українського законодавства з рекомендаціями РЄ щодо електронного судочинства, директивами ЄС у сфері цифровізації юстиції та кращими практиками країн-лідерів у впровадженні електронного правосуддя. Така оцінка може виявити потенційні розбіжності між національним законодавством та міжнародними нормами, визначити напрями для гармонізації правової бази з міжнародними стандартами та ідентифікувати інноваційні підходи і технології, які успішно застосовуються в інших країнах і можуть бути адаптовані до українських реалій. Крім того, це забезпечує відповідність процесів цифровізації судочинства загальновизнаним принципам захисту прав людини та верховенства права в цифровому середовищі, сприяє підвищенню довіри до української системи правосуддя на міжнародному рівні та полегшує процеси міжнародного судового співробітництва та обміну інформацією. Аналіз узгодженості з міжнародними стандартами є ключовим елементом у забезпеченні ефективності та конкурентоспроможності української системи електронного судочинства на глобальному рівні. Це питання буде детально розглянуто у розділі 5 цього дисертаційного дослідження.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження у цьому підрозділі дисертаційної роботи, зазначимо, що нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є складним та динамічним процесом, який вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових технологічних реалій. Законодавство у цій сфері повинно забезпечувати баланс між впровадженням інноваційних рішень та збереженням фундаментальних принципів правосуддя, гарантуючи при цьому захист прав усіх учасників судового процесу в цифровому середовищі.

Взаємозв'язок між різними законами та підзаконними актами створює цілісну систему нормативного регулювання цифровізації судочинства. Законодавство у цій сфері постійно еволюціонує, відображаючи технологічний прогрес та нові виклики. Аналіз змін та доповнень до законодавства за останні

роки показує тенденцію до розширення можливостей електронного судочинства та вдосконалення механізмів захисту прав учасників судового процесу в цифровому середовищі.

Роль судової практики у формуванні підходів до застосування норм про електронне судочинство є надзвичайно важливою. Концептуалізація єдиного підходу до інтерпретації норм про електронне судочинство є ключовим завданням вищих судових інстанцій, що забезпечує правову визначеність та передбачуваність судових рішень.

Проблеми нормативного регулювання цифровізації судочинства залишаються актуальними та потребують постійної уваги законодавців. Неузгодженість окремих положень законодавства може призводити до труднощів у правозастосуванні. Існують певні розбіжності між нормами процесуальних кодексів та спеціальних законів щодо . Прогалини у правовому регулюванні нових технологічних рішень, таких як використання ШІ в судовому процесі, створюють невизначеність та потенційні ризики.

Складнощі імплементації законодавчих норм на практиці часто пов'язані з технічними та організаційними проблемами. Недостатнє фінансування, відсутність необхідного обладнання та низький рівень цифрової грамотності серед учасників судового процесу можуть суттєво гальмувати процес цифровізації судочинства.

Перспективи розвитку нормативної бази цифровізації судочинства пов'язані з необхідністю постійного оновлення законодавства відповідно до технологічного прогресу. На розгляді у ВРУ знаходяться проекти законів, спрямовані на вдосконалення електронного судочинства, зокрема, щодо розширення можливостей дистанційного судового розгляду та вдосконалення процедур електронного документообігу.

Важливим напрямом вдосконалення законодавства є регулювання використання новітніх технологій, таких як ШІ та блокчейн, у судовому процесі. Ці технології мають потенціал значно підвищити ефективність та прозорість судочинства, але їх впровадження потребує ретельного правового регулювання для забезпечення дотримання прав людини.

ІІІ створює нові виклики для правової системи, особливо в галузі інтелектуальної власності. Об'єкти, створені ІІІ, не узгоджуються з традиційною парадигмою авторського права, і законодавство адаптується, створюючи особливий правовий режим для таких об'єктів. Слід наголосити на важливості застосування загальних принципів приватного права, зокрема принципу добросовісності, при регулюванні відносин, пов'язаних з ІІІ. Доцільно також звернути увагу на необхідність розкриття інформації про використання ІІІ при створенні контенту, що має значення як з правової, так і з комерційної точки зору [235].

Технічні аспекти в нормативному регулюванні цифровізації судочинства відіграють ключову роль у забезпеченні надійності та безпеки електронного правосуддя. Законодавство повинно встановлювати чіткі стандарти безпеки електронних систем в судочинстві, включаючи вимоги до захисту інформації, аутентифікації користувачів та забезпечення цілісності електронних документів. Вимоги до форматів електронних документів та підписів мають бути достатньо гнучкими, щоб адаптуватися до технологічних змін, але водночас забезпечувати юридичну силу та достовірність електронних доказів.

Можна аргументовано стверджувати, що організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства включає такі компоненти: 1) нормативно-правовий компонент – розробка та впровадження законодавчих актів, що регулюють використання цифрових технологій у судових процесах; 2) організаційний компонент – створення відповідних структур та процедур для реалізації цифрових ініціатив у судовій системі; 3) управлінський компонент – розробка стратегій та планів цифровізації, координація дій різних суб'єктів судової системи; 4) технологічний компонент – впровадження та підтримка цифрових платформ, забезпечення кібербезпеки; 5) кадровий компонент – навчання суддів та працівників суду роботі з цифровими інструментами; інформаційний компонент – забезпечення доступу до цифрових судових ресурсів для всіх учасників судового процесу.

Підсумовуючи вище сказане, доцільно зазначити: 1) організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні базується на комплексі

нормативно-правових актів; 2) ключовим елементом цифровізації судочинства є ЄСІТС, яка знаходиться на стадії впровадження; 3) існує потреба в адаптації нормативно-правової бази для судових інформаційних систем України до європейського законодавства; 4) наявні певні розбіжності між нормами процесуальних кодексів та спеціальних законів щодо порядку подання електронних доказів; 5) спостерігається тенденція до розширення можливостей електронного судочинства та вдосконалення механізмів захисту прав учасників судового процесу в цифровому середовищі; 6) існують технічні та організаційні проблеми при імплементації законодавчих норм на практиці, зокрема через недостатнє фінансування та низький рівень цифрової грамотності; 7) актуальним залишається питання регулювання використання новітніх технологій, таких як ІІІ та блокчейн, у судовому процесі; 8) цифровізація судочинства вимагає нових підходів до розуміння таких концепцій як доступ до правосуддя, рівність сторін та змагальність процесу.

Висновки до розділу 1

1. Визначено, що інформація є одним із базових елементів організаційно-правового забезпечення діяльності судів. Вона виступає ресурсом, забезпечуючи правову основу для ухвалення обґрунтованих рішень, засобом для оптимізації судових процесів та результатом інформаційної діяльності суду. Водночас ці результати слугують ресурсом для майбутніх судових процесів, забезпечуючи безперервний процес інформаційного обміну в судовій системі.

Доведено необхідність уточнення правового поняття інформації та запропоновано наступне авторське розширене визначення: «інформація – будь-які дані, представлені у формі, що має сенс, або відомості чи знання, які можуть бути отримані, перетворені, поширені, інтерпретовані, представлені, використані або збережені на матеріальних носіях чи у свідомості людини або відображені в електронному вигляді чи існувати у формі ментальних конструкцій (думок, ідей, знань, концепцій)». Така концептуалізація підкреслює

подвійну природу інформації та відповідає новітнім науковим уявленням про природу інформації.

2. Запропоновано розглядати діяльність судів як об'єкт організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства у вигляді комплексного і багатовимірного процесу, який потребує системного підходу та включає такі аспекти: комплексне оновлення нормативно-правової бази, яка визначає функціонування судової системи; структурна реорганізація судових інституцій для підвищення їх ефективності; впровадження сучасних технологічних рішень, що забезпечують прозорість та оперативність судочинства; гармонізація процесуальних норм відповідно до європейських стандартів; формування надійної системи кібербезпеки та захисту інформаційних ресурсів; розширення механізмів доступності правосуддя для різних верств населення; та створення дієвих комунікативних каналів міжвідомчої взаємодії. Такий багатовимірний підхід дозволяє не просто модернізувати окремі елементи судової системи, а здійснити її глибинну трансформацію, забезпечивши якісно новий рівень правозастосування та судового адміністрування.

3. Методологічний інструментарій дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства обумовлений міждисциплінарною природою та багатоаспектністю даної наукової проблематики. У процесі дослідження було застосовано інтегративний методологічний підхід, що поєднує холістичний, порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-юридичний, соціологічний і статистичний методи, а також метод моделювання. Такий методологічний синтез забезпечив можливість всебічно проаналізувати складний багаторівневий процес цифрової трансформації судочинства та створив надійне підґрунтя для систематизації отриманих результатів, формулювання узагальнюючих висновків та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судової системи. Комплексна методологія також сприяла ґрунтовному вивченню зарубіжного досвіду та формуванню авторської концептуальної моделі організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні.

4. Проаналізовано особливості нормативного регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні, що забезпечило можливість виявити, що відповідна регламентація здійснюється низкою нормативно-правових актів та положеннями, затвердженими КМУ, РСУ та ВРП, а також встановити існування суттєвих прогалин у регулюванні питань забезпечення цілісності електронних доказів під час їх зберігання, визначення чіткого порядку проведення онлайн-засідань та забезпечення відповідальності за порушення у сфері електронного судочинства.

Запропоновано доповнити Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» положеннями, що регламентують відповідальність у сфері електронного судочинства. Пропозиція передбачає чітке визначення складу правопорушень, зокрема несанкціонований доступ, пошкодження даних, фальсифікацію документів та порушення конфіденційності, з диференційованою відповідальністю для різних суб'єктів: працівників суду, учасників процесу, зовнішніх осіб та технічних адміністраторів систем.

5. Визначено, що організаційна структура інформаційних систем у судовій системі України характеризується складністю та багаторівневістю і спрямована на забезпечення ефективного і прозорого правосуддя. Встановлено, що на центральному рівні функціонує ЄСІТС, яка забезпечує загальну координацію та інтеграцію інформаційних процесів в українській судовій системі. Регіональний рівень представлений інформаційними системами окремих судів. На локальному рівні організаційна структура реалізована через автоматизовані робочі місця суддів і працівників апарату суду.

Встановлено, що основними принципами функціонування судових інформаційних систем є: захист судової інформації; гарантованість доступу до правосуддя; об'єктивність та неупередженість; прозорість судових процесів; єдність судової практики; оперативність судочинства; достовірність даних; інтероперабельність; підзвітність та аудит; резервне копіювання; адаптивність до змін законодавства; людиноцентризм; хмарні технології; кібербезпека; технологічна нейтральність; цифрова ідентифікація.

Розроблено авторську пропозицію щодо створення універсальної інформаційної системи для об'єднання функціоналу існуючих платформ та забезпечення комплексної автоматизації судових процесів. Запропоновано включити в її організаційну структуру модулі: «Законодавство», «Судова практика», «Аналітика», «Форми та зразки документів», «Міжнародні стандарти фінансової звітності», «Термінологічний словник», «Моніторинг» та «Інтеграція». Для подальшого вдосконалення цієї сфери запропоновано створити уніфіковану інформаційну платформу судочинства, що передбачає комплексну автоматизацію процесів, впровадження ШІ для аналізу судової практики, інтеграцію правових баз даних та вдосконалення систем дистанційної участі в судових засіданнях.

6. Досліджено, що сучасне організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства охоплює широкий спектр заходів та механізмів, спрямованих на впровадження ефективного, безпечного та прозорого електронного правосуддя. Запропоновано розглядати це поняття як комплексну систему взаємопов'язаних практичних заходів та інструментів цифровізації судочинства, що охоплює правове, організаційне, інституційне, технічне, фінансове та кадрове забезпечення. Правове забезпечення передбачає розроблення законодавчих та нормативних документів, що регулюють процеси цифровізації, визначають правовий статус електронних документів, електронного цифрового підпису та електронних доказів. Організаційне забезпечення спрямоване на створення відповідних структур, розроблення технічних стандартів, навчання персоналу та налагодження взаємодії між елементами судової системи в цифровому середовищі. Інституційне забезпечення включає визначення повноважень та відповідальності органів судової влади, створення механізмів міжвідомчої взаємодії. Технічне забезпечення охоплює розроблення, впровадження та підтримку програмного забезпечення, апаратних засобів та систем інформаційної безпеки. Фінансове забезпечення передбачає планування та виділення необхідних ресурсів для впровадження цифрових технологій. Кадрове забезпечення фокусується на підготовці та підвищенні кваліфікації персоналу, розробці навчальних програм,

організації тренінгів, формуванні нових компетенцій, створенні системи мотивації та постійному моніторингу рівня цифрової грамотності працівників судової системи.

РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВА СПРАВЕДЛИВІСТЬ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

2.1. Ретроспектива судочинства та взаємозв'язок із процесами цифровізації

З точки зору еволюції правової думки та соціальних парадигм, прагнення людства до ідеального судочинства, що характеризується справедливістю, неупередженістю та ефективністю, можна розглядати як фундаментальний аспект розвитку правової культури. З позиції теорії природного права, це прагнення відображає пошук універсальних принципів справедливості, що трансцендентні позитивному праву [236, с. 58]. У межах концепції суспільного договору, розробленої мислителями Просвітництва, ефективне та неупереджене судочинство розглядається як ключовий елемент легітимності державної влади [237, с. 37]. Історична школа права підкреслює, що ідеали справедливого суду еволюціонували разом із розвитком суспільства, відображаючи зміни в соціальних нормах та очікуваннях [238, с. 16]. Юридичний позитивізм, у свою чергу, акцентує увагу на необхідності формалізації цих ідеалів у конкретних правових нормах та інституціях [239, с. 23–25].

Сучасна теорія прав людини розглядає справедливе та швидке судочинство як фундаментальне право, закріплене в міжнародних конвенціях та національних конституціях [240, с. 22]. Концепція верховенства права, яка є центральною для сучасних демократичних систем, передбачає наявність незалежної та ефективної судової влади як гаранта законності та справедливості. Численні моделі судочинства пройшли випробування часом. Кожна незалежна держава має власний унікальний шлях розвитку та історичні традиції. Історична необхідність змін у діяльності судової системи зумовлена постійним розвитком суспільства, змінами в соціально-економічних відносинах та еволюцією правової думки. Ця необхідність часто призводила до значних судових реформ, які мали на меті підвищення ефективності та справедливості правосуддя.

Сучасна судова система України не повністю відповідає стандартам демократичної, соціально-правової держави. Корупція, упереджене правосуддя,

бюрократизм та затягування справ призвели до кризи довіри населення до судів. Незважаючи на заявлені реформи та обіцянки очищення суддівського корпусу, подолати цю кризу поки не вдалося. Тому важливим завданням правової науки є дослідження особливостей судочинства на різних етапах вітчизняної історії – від часів Київської Русі до сьогодення. Такий аналіз може стати підґрунтям для об'єктивної наукової оцінки та розробки ефективних стратегій вдосконалення сучасного судочинства.

Судочинство є ключовим механізмом реалізації правосуддя та дотримання верховенства права. У Великій українській енциклопедії судочинство трактується як «діяльність суду, спрямована на встановлення фактичних обставин справи, забезпечення захисту прав і свобод людини, приватних і публічних інтересів та забезпечення правильного застосування закону та прийняття справедливого судового рішення» [241].

Протягом століть людство прагне до ефективного, неупередженого та оперативного судочинства. Історія випробувала численні моделі організації судової системи з унікальними особливостями. Кожна суверенна держава розвиває власний підхід до судочинства, спираючись на свої історичні традиції та досвід. [242]. Хоча в Європі спостерігається тенденція до гармонізації юридичних інституцій задля створення спільних засад і норм, судоустрій багатьох європейських держав все ще зберігає свої унікальні характеристики. Ці відмінності можна пояснити історичним розвитком та специфікою правових традицій кожної країни [243].

Розвиток судочинства в Україні нерозривно пов'язаний з еволюцією української державності та правової системи в цілому. Витоки цього процесу сягають епохи Київської Русі, і з того часу судова система зазнала багатьох змін, продовжуючи свій розвиток до наших днів.

Дослідження окремих етапів розвитку українського судочинства можна знайти в роботах низки вітчизняних науковців. Серед них – В. С. Бігун, І. Й. Бойко, Т. І. Бондарук, К. А. Віслобоков, Ю. Є. Вовк, О. А. Гавриленко, О. В. Горяга, Н. В. Єфремова, Л. О. Зайцев, А. Ю. Іванова, І. В. Корнієнко, О. О. Малишев, В. Т. Марчук, І. В. Музика, І. В. Назаров, В. Т. Окіпнюк, Є. В.

Ромінський, О. О. Самойленко, М. І. Сірий, Б. Й. Тищик, І. Б. Усенко, М. Д. Ходаківський, Л. В. Худояр, О. Н. Ярмиш та інші. Однак питання про те, як історичний досвід може бути застосований у процесі реформування сучасної судової системи та оптимізації діяльності судів, зокрема цифрової трансформації, залишається недостатньо вивченим.

З огляду на це, одним з актуальних завдань у галузі права є ретроспективний аналіз судочинства на різних етапах вітчизняної історії. Такий аналіз може допомогти виявити корені сучасних проблем у судочинстві та запропонувати шляхи їх подолання, спираючись на історичний досвід та сучасні потреби суспільства.

Розвиток українського судочинства є невіддільною складовою еволюції державності та правової системи України. Його витoki сягають часів Київської Русі (IX–XIII ст.), і з тих пір воно зазнало багатьох змін до нашого часу. Як слушно зазначив І. В. Назаров, прослідкувати еволюцію українського судочинства, починаючи від часів Київської Русі чи Запорізької Січі, з метою виявлення історичних витоків сучасного судоустрою України є непростим завданням, оскільки періоди незалежності української державності були відносно короткими. Протягом століть землі сучасної України входили у склад різних держав – від Київської Русі до Російської імперії, зазнаючи впливу татаро-монгольської навали, литовського та польського правління. Це, безумовно, позначалося на організації судочинства. Революція 1917 року призвела до радикальних змін у державному устрої країн, що увійшли до Радянського Союзу. Внаслідок цього історична послідовність у розвитку судової влади була перервана, а багатовіковий досвід судових реформ відкинуто як «шкідливий». Дослідження судочинства на українських землях до 1648 року ускладнюється обмеженістю історичних джерел. Варто акцентувати, що не всі науковці поділяють впевненість щодо існування на українських землях у XVII столітті чітко структурованої та ефективно функціонуючої системи судочинства. Деякі дослідники висловлюють скептицизм стосовно цього питання [243]. Окрім того, окремі науковці виділяють різні періоди розвитку українського судочинства. На основі проведеного аналізу різноманітних наукових та історичних джерел ми

використовуємо консолідовану періодизацію еволюції діяльності судів на теренах України і розглядаємо такі епохи: Київська Русь, Литовсько-Польська доба, Запорізька Січ, Гетьманщина, українські землі у складі Російської імперії, доба української революції 1917–1921 рр., радянська доба, незалежна Україна.

У Київській Русі (IX–XIII ст.) суди спирались на звичаєве право, яке пізніше було систематизоване у «Руській Правді» – першому письмовому збірнику законів [244, с. 56]. Судові повноваження мали князі, їхні представники та народні збори (віче). У цей історичний період територія сучасної України була розділена на низку князівств. Серед них були такі державні утворення, як Київська Русь, Галицько-Волинське князівство, Чернігівське князівство та інші. Кожне з цих князівств мало власного правителя – князя. Цей період української історії відомий як княжа доба.

В Енциклопедії українознавства зазначено, що судочинство у княжу добу здійснювалося князем як верховним суддею краю або його уповноваженими. Судова влада була однією з головних прерогатив княжого уряду, а обов'язок судити вважався основним для правителя. Урядовці діяли лише в межах княжого уповноваження, не маючи самостійної судової компетенції. Головними судовими урядовцями були тивун (тіун) і метальник. Інші, такі як, детські, отроки й писці, виконували допоміжні функції [245, с. 665].

Суди відбувалися в столиці, на княжому дворі, або під час об'їздів території князем чи його представниками. Існували також постійні провінційні суди посадників. Княжим судам підлягало все населення, за деякими винятками. Вічовий суд спочатку розглядав усі справи, згодом – лише найважливіші. Громадський (народний) суд діяв з найдавніших часів, спершу як єдиний, потім паралельно з державними. Основним його видом був вервний суд громади. Приватні (панські) суди розглядали справи щодо невільників і частково закупів. Церковні суди при єпископах мали юрисдикцію над церковними особами та справами, керуючись Номоканоном і княжими уставами [242, с. 91].

Церква також мала юрисдикцію в певних справах. Судовий процес носив змагальний характер, з активною участю сторін [242, с. 83]. Про деталі судового розгляду за «Руською правдою» відомо небагато [246]. Існує гіпотеза, що

зацікавлена особа (потерпілий) мала сама ініціювати справу в громадському суді або звернутися за захистом до княжого уповноваженого. Звинувачення мало бути спрямоване проти конкретної особи [247]. «Правда» не чітко розмежовувала кримінальний і цивільний процеси, хоча деякі процесуальні дії (наприклад, гоніння сліду, звід) застосовувалися лише у кримінальних справах. Загалом і в кримінальних, і в цивільних справах використовувався змагальний процес [248, с.215].

Доцільно виокремити такі основні риси цього судового процесу: 1) сторони називалися «позивач» та «відповідач»; 2) процес починався із заяви позивача; 3) сторони мали формально рівні права та можливості; 4) тягар доказування розподілявся між сторонами; 5) позивач збирав докази на підтвердження обвинувачення, а відповідач – на своє виправдання; 6) суд пасивно ставився до доказування, не досліджуючи докази та не обґрунтовуючи вирок; 7) процес завершувався, якщо відповідач визнавав вину [249, с. 217–219]. За часів «Руської правди» обов'язком позивача було привести у суд відповідача, а виконання рішення здійснювала сторона, що виграла справу. Потерпілий мав самостійно шукати злочинця, знаходити свідків тощо [250, с.100]. Суд оголошував рішення усно всім присутнім. У кримінальних справах його виконували княжі слуги (дружинники), отримуючи за це плату (мито). Цивільні вирoki виконувала відповідна сторона за допомогою слуг князя, церкви чи пана, залежно від того, хто проводив суд. Апеляційних інстанцій не було, вирок виконувався негайно. Тільки заможна людина могла звернутися до князя з проханням (за встановлену плату) переглянути справу [248, с. 215–216]. Судовий процес у Київській Русі мав виразно змагальний характер: він розпочинався лише за ініціативою позивача, сторони (позивач і відповідач) мали рівні права, судочинство було публічним та усним, без чіткого розмежування між цивільним та кримінальним процесами.

У Литовсько-Польську добу (XIV–XVII ст.), після втрати незалежності, українські землі опинилися під владою Польщі та Великого Князівства Литовського, що зумовило різні системи судочинства на цих територіях. Згідно з інформацією, наведеною в Енциклопедії українознавства, судовий процес цієї

епохи, відомий як «поступок правний», базувався на принципі легальності, визнаному матеріальним правом. Лише судовий розгляд міг стати підставою для ув'язнення та покарання громадянина. Процес залишався безпосереднім, усним і публічним. Хоча сторони все ще мали значний вплив на процес, роль суду суттєво зросла. Характерною рисою судочинства стало обмеження кількості апеляційних інстанцій (зазвичай до двох). Однак недоліком була відсутність чіткого розмежування між процесуальним і матеріальним правом, а також між цивільним і кримінальним процесами. Станова нерівність суспільства та службова залежність сторін значно вплинули на процесуальні норми [245, с. 668].

Вступне слідство часто передувало процесу. Воно включало такі методи, як «свод» і «гонення слідом», а також обшуки будинків у присутності возного і свідків. Перед процесом могли застосовуватися «заповідь втрати» (особливо у випадках втечі невільників чи челяді) та забезпечення доказів возним. Часто використовувалося «поволання» – оголошення певних фактів, особливо у випадках вбивства. Важливі факти, зафіксовані в урядових актах, слугували вагомими доказами під час розгляду справи. Після цих попередніх дій суд видавав позов, який містив інформацію про сторони, вимоги позивача, обґрунтування та виклик на суд [251].

Доречно звернути увагу на те, що судовий розгляд, відомий як «розсудок» або «судовий перевід», розглядався як змагання сторін – «доводження справедливості». Доказами в процесі були визнання, документи, огляд і речові докази, свідчення, присяга, жереб і допити на муках. Визнання вважалося дійсним лише за відсутності примусу. Документи мали велике значення і поділялися на публічні та приватні. Огляди й речові докази були особливо важливі у кримінальних справах. Свідки поділялися на урядових (зокрема, возні) і приватних. Свідками могли бути лише добропорядні християни дорослого віку. Протилежна сторона могла оскаржити свідків. Присягу зазвичай складала сторона разом зі своїми свідками. Допити на муках застосовувалися лише у випадках крадіжки і тільки до людей нижчого стану [245, с. 668].

Доцільно виокремити, що вирок, який називався «декретом», або

«сказанням головним», суд виносив на закритому засіданні не пізніше трьох днів після завершення розгляду справи. Виконання вироку здійснювалося кредитором самостійно або за допомогою суду. Виконавчим органом був возний, а у важких кримінальних справах – кат (палач). Оскарження вироків здійснювалося шляхом подання скарги на суддів або апеляції. Особливою формою кримінального судочинства була скрутинія, подібна до західноєвропейського інквізиційного процесу, але в більш м'якій формі. Скрутатори проводили розслідування найтяжчих злочинів на місці, допитуючи свідків за відсутності обвинувачених. Протоколи цих допитів були єдиним доказом на подальшому судовому розгляді [245, с. 669].

Козацька доба, або Запорізька Січ, заснування якої в сучасній історіографії відносять до другої половини XVI ст., принесла нові елементи в судочинство. Протягом кількох століть Запорізька Січ, яку часто називали «козацькою християнською республікою», існувала як особливе автономне політично-адміністративне утворення. Вона мала багато ознак державності та розробила власну унікальну систему судочинства. Спочатку Січ функціонувала в рамках Великого князівства Литовського, потім – Речі Посполитої, Кримського ханства, і врешті – підконтрольної росії України-Гетьманщини [252, с. 134].

Запорізькі козаки створили унікальну правову систему, що значно відрізнялася від тогочасних юридичних реалій. Їхнє право не базувалося на феодалних принципах, які закріплювали нерівність за становою, релігійною, національною та майновою ознаками [242, с. 126]. Право на власне судочинство було одним із ключових елементів автономії, за яку боролися українські козаки, та підкреслювало їхнє прагнення до незалежності від зовнішньої юрисдикції. На сьогодні збереглося дуже мало письмових свідчень про судову систему Січі. Доречно звернути увагу на те, що у Запорізькій Січі діяла система козацьких судів, заснована на звичаєвому праві. Існували полкові та сотенні суди, а найвищою інстанцією був Генеральний військовий суд. Судовий процес був відносно простим і швидким [253, с. 188].

Судочинство на Січі мало унікальний характер. Воно базувалося виключно на козацьких звичаях та практичному розумінні справедливості. У доступних

історичних джерелах немає жодних згадок про використання в січових судах законодавства Польщі чи Росії. Ми вважаємо, що це підкреслює самобутність та незалежність правової системи Запорізької Січі від зовнішніх юридичних традицій.

Аналіз історичних документів та наукових досліджень дозволяє виділити кілька основних джерел, на яких базувалося судочинство Запорізької Січі. Передусім, це були правові звичаї козацтва, які формувалися протягом тривалого часу та відображали особливості козацького способу життя. Також важливу роль відігравали судові прецеденти, які ще не набули статусу загальновизнаних правових звичаїв, але вже використовувалися при вирішенні подібних справ. Не менш значущим було усне військово-правове право запорожців та інші неписані норми, які регулювали різні аспекти життя козацької спільноти. Крім того, судочинство значною мірою спиралося на правову свідомість запорізької старшини, яка виконувала судові функції. Їхнє розуміння справедливості та «здоровий глузд» часто відігравали ключову роль в ухваленні судових рішень. На пізніх етапах існування Січі не можна виключати обмеженого використання писаного права, включаючи запозичені норми з інших держав та результати власної нормотворчості козаків. Однак, конкретних прикладів застосування такого писаного права в судовій практиці Січі поки що не виявлено [242, с. 129].

На нашу думку, для ретроспективного аналізу судочинства важливо розглянути так звану добу Гетьманщини (1648–1764 рр.). Історики вважають цей період поворотним моментом у переході Європи до сучасного суспільства. Право виступало не лише як один з головних факторів цих перетворень, але й само зазнавало суттєвих модифікацій у процесі модернізації [242, с. 140].

Як зазначено у Великій українській енциклопедії, основні джерела процесуального права Гетьманщини залишалися такими ж, як і в попередню епоху [245, с. 669]. Однак, процесуальне право зазнало значних змін, головним чином через реформування судоустрою у XVIII столітті та вплив формалізованого російського судочинства [254]. Ми вважаємо, що до негативних аспектів цієї системи можна віднести поєднання судової та адміністративної влади в руках козацької старшини, а також необмежену

кількість апеляційних інстанцій, що суттєво затягувало розгляд справ.

Судовий процес розпочинався з подання скарги позивачем судовому писарю. Після розгляду справи суд доручав позивачеві роз'яснити суть скарги («челобиття заносити»), після чого відповідач надавав свої заперечення («одвіт» або «одпор»). Заперечення спочатку стосувалися формальних аспектів («ізвиненія»), а потім переходили до суті справи («збивання позову») відповідно до структури скарги. Позивач мав можливість спростувати аргументи відповідача. За бажанням, відповідач міг надати додаткові пояснення («оправдання пізаного»). Після цього суд проводив процедуру доказування і, завершивши розгляд, виносив вирок на закритому засіданні. Рішення ухвалював суд [255]. Доцільно зауважити, що оскарження судових рішень відбувалося шляхом апеляції, подання скарг на судів та поновлення справи. Апеляційний суд розглядав справу на основі наявних документів, після чого або змінював вирок, або залишав його в силі.

Ми вважаємо, що важливим здобутком в еволюції українського судочинства була масштабна кодифікація права в Гетьманщині 1720–1740-х років. Цей процес слугував інструментом систематизації та впорядкування правових норм та став ключовим фактором у легітимізації унікальної судової системи Гетьманщини.

З входженням українських земель у склад Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.) відбулося поступове впровадження російської судової системи. Значним кроком стала судова реформа 1864 року, яка ввела принцип відділення суду від адміністрації, створила систему мирових судів та інститут присяжних засідателів. Ця реформа значно модернізувала судочинство, зробивши його більш прозорим та ефективним. Вперше здійснено поділ судочинства на цивільне й кримінальне [242, с. 181].

Слушно зауважити, що в цей період відбувалися суттєві зміни в судовому процесі. Ми вважаємо, що важливим аспектом в еволюції судочинства у цей період стало зростання ролі документації, що призвело до більш формалізованого підходу в судочинстві. Також було вдосконалено механізм виклику учасників у суд, що сприяло кращій організації судових засідань. Значну

увагу було приділено розробці та впровадженню ефективніших запобіжних заходів. Крім того, було переглянуто та покращено процедуру оскарження та перегляду судових рішень, що зробило систему правосуддя більш гнучкою та справедливою. Важливим кроком стало зниження розмірів судових зборів, що зробило доступ до правосуддя більш демократичним. Ці та інші нововведення суттєво модернізували судову систему та підвищили ефективність судочинства.

27 січня 1812 року відбулася значна реформа у сфері військового правосуддя. Було прийнято комплекс нормативних актів, які суттєво оновили систему військового судочинства. Серед ключових документів, ухвалених в рамках цієї реформи, особливу увагу привертають «Статут польового судочинства» та «Військове кримінальне уложення» [242, с. 195]. Ці акти стали основоположними для нової системи військового правосуддя, замінивши застарілі норми майже столітньої давнини та відповідаючи новим вимогам часу.

Російське судочинство, насаджене в Україні, мало свої особливості. Законодавчі акти кінця XVIII століття не охоплювали всіх аспектів судового процесу. Через це нові суди продовжували керуватися судовими традиціями, що склалися ще за часів Московського царства. Певний вплив також зберігали укази Петра I [242, с. 202].

Слід зауважити, що судова система того часу розмежовувала цивільне та кримінальне судочинство. Однак це розмежування мало свої недоліки. Зокрема, якщо під час розгляду цивільної справи виявлялися ознаки кримінального правопорушення, закон вимагав спочатку завершити цивільний процес, і лише потім можна було розпочати кримінальне провадження. Це часто призводило до значних затримок, оскільки винесення остаточного рішення у цивільній справі могло тривати роками. Більше того, для деяких категорій справ взагалі було складно ініціювати будь-яке судове провадження.

Доцільно зазначити, що судова система Російської імперії відрізнялася різноманітністю процесуальних форм. Поряд із загальним порядком судочинства, який застосовувався у більшості випадків, законодавство передбачало також низку спеціальних процедур. Зокрема, було встановлено п'ятнадцять особливих порядків судочинства, кожен з яких мав свої специфічні

риси та застосовувався до певних категорій справ або суб'єктів [256, с. 51]. Ця диференціація судових процедур відображала складність правової системи та прагнення врахувати особливості різних типів правовідносин.

Протягом 70–90-х рр. XIX ст істотних змін зазнали юрисдикції окремих ланок системи загальних судів [257, с. 25–31]. Принципи судоустрою та судочинства, які були закладені в Судових статутах, зазнали значних обмежень. Особливо яскраво реакційні тенденції проявилися у сфері розгляду справ, пов'язаних з державними злочинами. Для таких справ було впроваджено спеціальний порядок судочинства, що суттєво відрізнявся від загального. Ця тенденція до обмеження судових принципів не була короткочасною – вона продовжилася і напочатку XX століття, коли уряд продовжив політику посилення контролю над судовою системою, особливо у справах, що стосувалися державної безпеки.

Принципи судочинства на українських територіях, що входили у склад Російської імперії, зазнали складного процес трансформації. У результаті ці архаїчні суди були замінені новою системою, впровадженою згідно з Судовими статутами 1864 року [258, с. 14]. Ця реформа принесла низку прогресивних змін: відокремлення судової влади від адміністративної, запровадження виборних мирових судів, введення інституту присяжних засідателів, створення адвокатури, забезпечення гласності судових процесів та впровадження принципу вільної оцінки доказів. Проте впровадження цих нововведень відбувалося повільно та непослідовно. Зберігалися елементи старої системи, а також створювалися численні винятки із загального порядку судочинства.

У добу Української революції 1917–1921 рр. судочинство зазнало значних змін та експериментів, хоча повноцінна реформа так і не була завершена через політичну нестабільність та короткий період існування українських державних утворень. Основною тенденцією було прагнення до демократизації та націоналізації судового процесу. Були здійснені спроби впровадити принципи гласності, змагальності та рівності сторін у судовому процесі. Важливим аспектом стало використання української мови в судочинстві, що було значним кроком у формуванні національної правової системи [259, с. 63].

Судові процеси того часу характеризувалися поєднанням елементів дореволюційного російського та австрійського права з новими демократичними принципами. Зберігалася певна наступність процедур, але водночас впроваджувалися нові елементи, такі як розширення участі громадськості у здійсненні правосуддя. Особливістю судочинства стало створення спеціалізованих судів, зокрема військово-польових, що було зумовлено воєнним станом [260]. Доречно звернути увагу на те, що важливим аспектом було прагнення до забезпечення незалежності суддів та відокремлення судової влади від виконавчої. Однак, реалізація цього принципу часто ускладнювалася через політичну нестабільність та військові дії.

Судочинство в добу Української революції характеризувалося динамічними змінами, спрямованими на створення національної судової системи, але повна реалізація цих змін була ускладнена історичними обставинами того часу [261]. Процесуальні зміни включали спроби спрощення та прискорення судового розгляду. Зокрема, було введено принцип безпосередності, який передбачав, що суд повинен особисто досліджувати всі докази у справі. Також посилювалася роль усності в судовому процесі, що мало на меті зробити судочинство більш доступним для простих громадян. У кримінальному судочинстві намагалися обмежити застосування попереднього ув'язнення, розширюючи використання альтернативних запобіжних заходів. Було посилено гарантії прав обвинуваченого, зокрема право на захист. У цивільному процесі намагалися запровадити принцип диспозитивності, який надавав сторонам більше можливостей розпоряджатися своїми процесуальними правами. Необхідно наголосити, що було розширено можливості для примирення сторін, зокрема через інститут мирових суддів. Важливою новацією стало введення суду присяжних у кримінальних справах, хоча його реальне функціонування було обмеженим через воєнні обставини. Цей інститут мав забезпечити більшу об'єктивність та демократичність судового процесу [262, с. 71].

Важливою віхою в еволюції судочинства стало те, що питанню мови було надано першочергове значення. Українська мова поступово впроваджувалася в

судову процедуру, хоча цей процес стикався з певними труднощами через відсутність усталеної юридичної термінології українською мовою та нестачу кадрів, які вільно володіли нею. У сфері доказів була здійснена спроба перейти від формальної теорії доказів, до оцінки доказової бази. Це мало сприяти більш справедливому та об'єктивному розгляду справ [263, с. 108]. У цих судах намагалися забезпечити базові права обвинувачених. Також варто відзначити спроби реформування системи виконання судових рішень [264]. Зокрема, планувалося створення спеціальної служби судових виконавців, хоча ці плани не були повністю реалізовані.

Слушно зауважити, що судочинство цього періоду характеризувалося прагненням до демократизації та гуманізації, але реальне впровадження цих принципів часто стикалося з практичними труднощами, зумовленими складною політичною та військовою ситуацією.

Початковий період радянської влади в Україні часто розглядається сучасними науковцями як час, коли правові норми ігнорувалися, а позасудові органи та надзвичайні методи правосуддя мали перевагу [242, с. 357]. Варто зосередитись на тому, що Жовтнева революція повністю змінила попередню судову систему. Вона поставила перед судами нові завдання, заснувала їх на інших принципах та надала їм нового соціального змісту і значення. Ключовою особливістю радянського судочинства стало відверте визнання його класового характеру та ролі як прямого інструменту диктатури пролетаріату. Це призвело до повного зламу попередньої судової структури та впровадження нових принципів, що відповідали комуністичній ідеології.

Революційна свідомість була визнана основоположним принципом здійснення правосуддя. Вона стала єдиним критерієм, на який спиралися судді при ухваленні рішень. Підставою для апеляції могло бути порушення фундаментальних засад судового процесу або недотримання встановлених процесуальних норм під час винесення вироку [242, с. 357]. Суттєво відзначити, що вагомою рисою стала трансформація правових засад. Відбулася відмова від принципу розподілу влади, натомість впроваджувалася концепція «революційної правосвідомості» [265, с. 44]. Це супроводжувалося суттєвим

спрощенням судових процедур та обмеженням прав обвинувачених, що часто призводило до нехтування формальними юридичними нормами на користь «революційної доцільності».

Необхідно наголосити, що значну роль у здійсненні правосуддя відігравали позасудові органи, такі як Головне політичне управління СРСР, Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР. Їхня діяльність часто переважала над традиційними судовими інституціями, особливо у справах, що мали політичний характер. Широко застосовувалися методи надзвичайної юстиції, включаючи створення особливих судів та трибуналів. Кадрова політика в судовій системі характеризувалася заміною професійних суддів «народними суддями» та встановленням жорсткого партійного контролю над призначенням судових працівників. Це призвело до значної ідеологізації судочинства, де партійні директиви часто мали більший вплив на судові рішення, ніж правові норми.

Ми вважаємо за доцільне підкреслити, що мовне питання в судочинстві УРСР також зазнало змін: від політики українізації в 1920-х роках до поступової русифікації в наступні десятиліття.

Закон СРСР «Про судоустрій СРСР і союзних республік», ухвалений ВР СРСР 16 серпня 1938 року, призвів до крайньої централізації судової системи на загальносоюзному рівні. Цей законодавчий акт формально встановлював демократичні засади організації та функціонування судів. Серед них: виключне право судів здійснювати правосуддя, виборність суддів, публічність судових процесів, використання національної мови в судочинстві та гарантування права обвинуваченого на захист [266, с. 129]. Однак ці принципи мали здебільшого декларативний характер і різко контрастували з фактичним станом законності в країні. До здійснення судочинства і надалі залучалися працівники адміністративних органів. Прокурор відігравав ключову роль у судовому процесі, і його присутність була неодмінною умовою.

З початком Великої Вітчизняної війни 22 червня 1941 р. на всій території Радянської України було офіційно запроваджено воєнний стан, що суттєво вплинуло на фундаментальні засади судочинства та процесуальні механізми

функціонування всіх рівнів радянської судової системи [267, с. 10]. Демократичні принципи, проголошені в законі про судоустрій, залишилися лише на папері, а в умовах війни часто взагалі нехтувалися. У сфері кримінального правосуддя переважав інквізиційний підхід, який в особливих обставинах набував ще більш спрощеної та прискореної форми. Формалізований підхід до оцінки доказів, обмеження можливостей оскарження та перегляду судових рішень, особливо вироків, значно підривали демократичність та неупередженість судових процесів. Це призводило до зниження довіри громадян до судової системи та посилення репресивних тенденцій у діяльності судів усіх інстанцій [268, с. 247].

Період 1946–1948 рр. можна охарактеризувати як перехідний етап у розвитку радянського судочинства [269, с. 118]. У цей час державне керівництво все ще не відмовилося повністю від використання спеціальних судів, надзвичайних судових процедур та позасудових репресивних заходів, які продовжували відігравати домінуючу роль у системі правосуддя. Суттєво наголосити, що паралельно з цим, спостерігалася тенденція до поступової трансформації судової системи. Радянське керівництво прагнуло створити імідж цивілізованої демократичної держави перед ООН та світовою спільнотою. Це призвело до поступового процесу демілітаризації судових органів, що стало одним з ключових аспектів змін у судовій системі того часу [269, с. 192]. Аналізуючи еволюцію судочинства в цей суперечливий період радянської історії, можна відзначити, що вже до 1953 року намітилися певні тенденції до демілітаризації та демократизації. Проте ці зміни були майже непомітними через існування спеціальних судів та періодичні хвилі масових незаконних репресій [242, с. 428].

Здійснення правосуддя часто замінювалося одноосібними рішеннями Й. В. Сталіна. Після його смерті система судових репресій за політичними мотивами була значною мірою зруйнована, політична заангажованість судів помітно зменшилася. Посилення контрольних, кадрових та дисциплінарних повноважень Верховного Суду Радянського Союзу та Верховних Судів союзних республік сприяло поступовому виходу судової системи з-під контролю виконавчої влади.

Слід звернути увагу, що у цей період відбувається поступовий відхід від практики надзвичайного судочинства. На перший план виходить ідея відновлення соціалістичної законності. Ключову роль у цьому процесі відіграло внесення змін до конституцій Радянського Союзу та союзних республік, а також прийняття загальносоюзних основ законодавства, що стосувалися судоустрою, цивільного та кримінального судочинства. На базі цих загальносоюзних нормативних актів в Українській Радянській Соціалістичній Республіці були розроблені та впроваджені відповідні закони і кодекси. Це сприяло формуванню більш структурованої та стандартизованої системи судочинства, яка була спрямована на відповідність принципам соціалістичної законності.

Варто наголосити, що радянське судочинство в Україні характеризувалося глибокими структурними та ідеологічними змінами, які суттєво вплинули на процес судочинства та його роль у суспільстві. Ухвалена ВР Української Радянської Соціалістичної Республіки 16 липня 1990 року «Декларація про державний суверенітет України» [270], стала важливим кроком у напрямку розбудови демократичного суспільства та правової держави. Цей документ закріпив принципи поділу державної влади, гарантування прав і свобод людини, а також захисту всіх форм власності.

Доцільно відзначити, що судочинство в незалежній Україні пройшло складний шлях розвитку та трансформації. Після здобуття незалежності в 1991 році країна успадкувала радянську судову систему, яку довелося адаптувати до нових реалій. Перші роки незалежності характеризувалися поступовим прийняттям нових законів про судоустрій та статус суддів.

Важливим етапом стало прийняття Конституції України 1996 року [6], яка закріпила основні принципи судочинства та створення Конституційного Суду. Наступні роки характеризуються спробами реформування судової системи. Зокрема прийняттям у 2002 році Закону України «Про судоустрій України», який втратив чинність на підставі Закону України від 2010 року «Про судоустрій і статус суддів». Станом на сьогодні цей Закон втратив чинність, окрім положень, викладених у пунктах 7, 23, 25 та 36 розділу XII Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8].

Після Революції Гідності 2014 року розпочався новий етап реформування судочинства. Було проведено люстрацію суддів, створено нові антикорупційні органи, такі як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [271] Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) [272] та Вищий антикорупційний суд України [273]. Відбулося реформування Верховного Суду та запровадження нової процедури відбору суддів. Доцільно наголосити, що реформа також передбачала створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури як самостійного структурного підрозділу Генеральної прокуратури України [274, с. 251]. Ця зміна була спрямована на посилення боротьби з корупцією на високому рівні.

Ми вважаємо, що ключовим моментом стало прийняття у 2014 році нового Закону «Про прокуратуру» [275]. Цей закон суттєво обмежив повноваження прокуратури, скасувавши функцію загального нагляду. Основний фокус діяльності прокурорів змістився на підтримку державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадян або держави в суді у виключних випадках, нагляд за дотриманням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування.

Необхідно наголосити, що після здобуття незалежності в Україні відбулися значні зміни в судовій системі. Важливим етапом стала судова реформа 2016 року, яка внесла зміни до Конституції України щодо правосуддя. Вона закріпила ключові принципи судочинства, серед яких: дотримання законності, забезпечення рівності всіх громадян перед законом і судом, реалізація змагального процесу, гласність судочинства, захист прав обвинувачених, надання можливості оскарження рішень у вищих судових інстанціях, а також встановлення обов'язковості виконання судових постанов.

Доцільно зауважити, що прийняття 2 червня 2016 року нового Закону України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] є одним із ключових елементів широкомасштабної судової реформи, спрямованої на приведення української судової системи у відповідність до європейських стандартів та підвищення її ефективності. Ця реформа була спрямована на забезпечення незалежності судової влади, підвищення професійних стандартів суддів та

вдосконалення судового процесу.

ВРУ ухвалила «Концепцію судово-правової реформи» [276], яка окреслила ключові напрями трансформації правової системи країни. Основною метою цієї реформи було визначено модернізацію судової системи, вдосконалення процесуальних форм та створення нової законодавчої бази. Ця реформа була тісно пов'язана з необхідністю становлення незалежної судової гілки влади, впровадження принципу розподілу влади та реалізації демократичних засад правосуддя, які відповідають світовим стандартам та науковим досягненням. Концепція визначила ряд ключових принципів реформи. Серед них – забезпечення рівності сторін, змагальності процесу, презумпції невинуватості та права на судовий захист. Важливим аспектом стало звільнення законодавства від ідеологічних нашарувань, його гуманізація та приведення у відповідність до міжнародних норм. Концепція обумовлювала вдосконалення системи перевірки судових рішень шляхом запровадження апеляційного та касаційного порядків, а також можливості перегляду справ за нововиявленими обставинами. Ці зміни були спрямовані на забезпечення законності та обґрунтованості судових рішень.

Ми вважаємо, що логічним продовженням та важливим компонентом модернізації судової системи України, спрямованим на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя, стала цифрова трансформація судочинства, що розпочалась майже одночасно з народженням незалежної української держави напочатку 1990-х рр. Цей процес відбувалася поступово, з впровадженням різних технологій на різних етапах [277].

Еволюція українського судочинства пройшла довгий шлях від традиційних паперових процедур до впровадження сучасних цифрових технологій. Судова система поступово трансформувалася, інтегруючи електронні інструменти та автоматизовані процеси. Ця трансформація охопила всі аспекти судової діяльності: від документообігу та діловодства до проведення засідань та винесення рішень. Поетапне впровадження цифрових рішень забезпечило можливість підвищити ефективність роботи судів, покращити доступ громадян до правосуддя та забезпечити більшу прозорість судових процесів. Сучасне

українське судочинство продовжує розвиватися, адаптуючись до нових технологічних можливостей та викликів цифрової ери.

Важливим аспектом цієї еволюції судочинства став поступовий перехід від традиційних форм до впровадження цифрових технологій. Ключовими віхами є створення ЄДРСР, автоматизована система розподілу справ, розвиток відеоконференцзв'язку, впровадження ЄСІТС та залучення інноваційних технологій. Ця цифрова трансформація тісно пов'язана з загальними реформами судової системи, спрямованими на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя. Взаємозв'язок між історичним розвитком судочинства та процесами цифровізації відображає загальну тенденцію адаптації судової системи до викликів сучасності, зберігаючи при цьому фундаментальні принципи правосуддя.

Ретроспектива судочинства в Україні демонструє не лише еволюцію правових норм та інститутів, але й їх поступову інтеграцію з інноваційними цифровими технологіями, що відкриває нові можливості для подальшого вдосконалення судочинства в умовах інформаційного суспільства.

На основі вище сказаного, ми окреслили основні напрями подальшого вдосконалення цифрової трансформації судової системи в Україні: 1) подальша інтеграція та розширення функціональності ЄСІТС; 2) оптимізація процесів обробки електронного документообігу у судовій системі; 3) розширення можливостей відеоконференцзв'язку для проведення дистанційних судових засідань; 4) модернізація ЄДРСР; 5) впровадження інноваційних технологій; 6) адаптація судової системи до нових технологічних можливостей цифрової ери 7) розширення можливостей доступу громадян до електронного правосуддя.

2.2. Цифрова трансформація судочинства в Україні в сучасних умовах (електронний суд)

У сучасну еру глобальної інформатизації цифрові технології проникають у кожен сферу життєдіяльності суспільства, змінюючи способи взаємодії, принципи функціонування та підходи до організації процесів. Ця всеохоплююча

цифрова революція не оминула і судову систему, яка традиційно вважалася однією з найконсервативніших сфер. В Україні, як і в багатьох інших країнах, цифрова трансформація судочинства стала ключовим елементом модернізації правової системи, спрямованим на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя для всіх громадян. Впровадження електронних систем, автоматизація процесів та використання новітніх технологій у судових процедурах не лише оптимізують роботу судів, але й наближають українську систему правосуддя до європейських стандартів, сприяючи зміцненню верховенства права та демократії в країні.

Дослідження цифрової трансформації судочинства в Україні набуває все більшої актуальності в контексті стрімкого розвитку інформаційних технологій та євроінтеграційних процесів. Наразі існує низка наукових праць, присвячених окремим аспектам цифровізації судової системи. Питання впровадження електронного судочинства вивчали А. М. Бежевець, О. О. Берназюк, В. А. Бондаренко, О. В. Бринцев, Ж. В. Васильєва-Шаламова, Є. В. Дуліба, Н. Ю. Задирака, А. П. Заїкін, В. О. Зур'ян, А. В. Кожевнікова, Ю. О. Котвяковський, О. В. Кузьменко, В. С. Савчук, Л. Р. Сердюк, О. В. Сковчиляс-Павлів, В. І. Теремецький, К. С. Токарева, Н. О. Чудик, М. М. Ясинок та інші. Проте комплексних досліджень, які б охоплювали всі виміри цієї трансформації, все ще бракує. Необхідність проведення таких розвідок посилюють зміни законодавства та розвиток технологій.

Сучасний стан цифровізації судочинства України характеризується активним впровадженням інформаційних технологій та поступовим переходом до електронного судочинства. Ключовим елементом цього процесу стало поетапне впровадження ЄСІТС, ініційоване відповідно до «Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [278] у 2018 році.

Проект створення ЄСІТС мав на меті оцифрування існуючих судових процесів без суттєвих змін їх структури, що передбачало консолідацію цифрових інструментів в одній платформі та заміну паперових документів електронними. За основу було взято естонську модель електронного суду, розроблену понад 20 років тому, яка, хоч і була ефективною, але вже не відповідала сучасним

тенденціям. Проте не було враховано значну різницю між Україною та Естонією в масштабах: кількості населення, судів та справ. Амбітний план одночасної цифровізації всіх процесів у всіх судах виявився нереалістичним. У 2019 році стало очевидно, що потрібен поетапний підхід [279].

27 квітня 2021 року ВРУ ухвалила Закон України № 1416-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [11], який відтермінував запуск ЄСІТС та регламентував впровадження окремих модулів системи. 17 серпня 2021 року ВРП затвердила «Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [85].

ЄСІТС є інтегрованою сукупністю інформаційних і телекомунікаційних підсистем, розроблених для автоматизації різноманітних аспектів функціонування судової системи. Вона охоплює широкий спектр процесів, визначених законодавством та відповідними положеннями. ЄСІТС забезпечує електронний документообіг, здійснює автоматизований розподіл справ та сприяє обміну документами між судом і учасниками судового процесу. Система забезпечує фіксацію судових засідань та надає можливість участі в них через відеоконференцзв'язок [280, с. 240]. ЄСІТС генерує оперативну й аналітичну звітність, надає інформаційну підтримку суддям. Крім того, вона автоматизує процеси, пов'язані з фінансовими, майновими, організаційними, кадровими та інформаційно-телекомунікаційними потребами її користувачів, забезпечуючи комплексну підтримку діяльності судів, органів та установ системи правосуддя. Важливо зауважити, що на даний момент працює лише кілька модулів ЄСІТС. «Електронний суд» запрацював у тестовому режимі з 1 січня 2019 року, а з 5 жовтня 2021 року – повноцінно. Також почали функціонувати модулі «Електронний кабінет» та підсистема відеоконференцзв'язку [281].

У 2021 році на замовлення ДСА України Державне підприємство «Інформаційні судові системи» (ДП «ІСС») розробило концептуальну структуру та основні принципи побудови ЄСІТС (Рис. 2.1).

ЄСІТС є комплексною інформаційною структурою, що складається з множини взаємопов'язаних підсистем (модулів). Її архітектурна концепція базується на гібридній розподіленій хмарній технології. Ця технологія передбачає поділ інформаційного простору на два середовища: 1) відкрите, з доступом до Інтернету; 2) захищене, для обробки конфіденційних даних. Система характеризується географічно розосередженими підсистемами, які взаємодіють з центральним вузлом через спеціалізовану інформаційну шину обміну даними. Це забезпечує незалежне функціонування автоматизованих систем у віддалених судових установах та інших органах системи правосуддя [282].

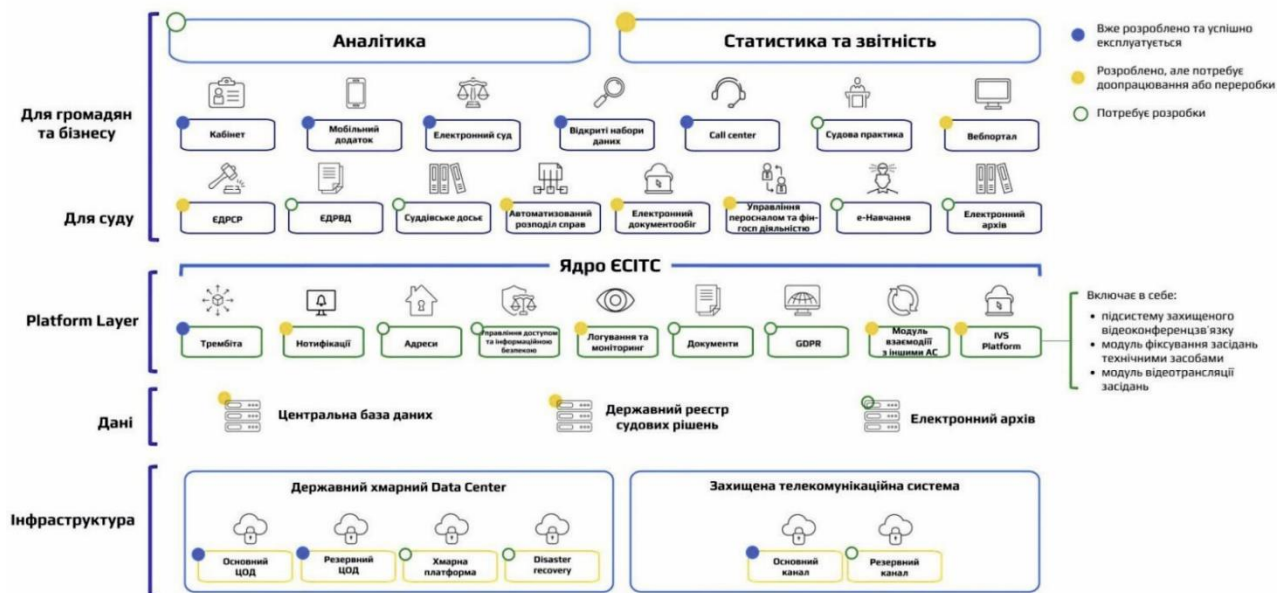

Рис. 2.1. Концептуальна структура ЄСІТС

джерело: [281]

Для забезпечення поетапного впровадження ЄСІТС, ВРП затвердила 17 серпня 2021 року «Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [85]. Це Положення регламентує принципи функціонування та виконання дій готових до запуску модулів.

Це Положення містить перелік підсистем (модулів) ЄСІТС. Тому воно буде змінюватись по мірі розробки та готовності нових модулів ЄСІТС. Порядок їх функціонування включатиметься до документа шляхом внесення відповідних

змін [283]. Ми вважаємо, що такий підхід забезпечить гнучку адаптацію нормативної бази до технологічного прогресу системи, забезпечуючи правове підґрунтя для кожного нового елемента ЄСІТС у міру його впровадження.

Підсистема «Електронний суд» є складовою частиною ЄСІТС, що забезпечує цифрову взаємодію між судом та учасниками судового процесу. Цей модуль здійснює електронний обмін різноманітними документами, включаючи процесуальні документи, письмові та електронні докази. Крім того, він організує комунікацію між користувачами підсистеми та ВРП.

Ключовою функцією «Електронного суду» є можливість для учасників процесу не лише надсилати та отримувати документи, але й відстежувати стан їх розгляду. Користувачі можуть отримувати актуальну інформацію про результати опрацювання поданих документів, а також мати доступ до інших релевантних матеріалів, пов'язаних з їхньою справою. Таким чином, ця підсистема значно підвищує ефективність та прозорість судового процесу, спрощуючи документообіг та забезпечуючи оперативний доступ до необхідної інформації.

«Електронний кабінет» – це персоналізований інтерфейс користувача в межах ЄСІТС, який надає доступ до інформації та сервісів системи після проходження електронної ідентифікації [284, с. 39]. Цей інструмент забезпечує можливість обміну різноманітними документами, включаючи процесуальні документи та докази, між судом та учасниками судового процесу, а також між самими учасниками [285, с. 208].

Для входу в «Електронний кабінет» використовується електронна ідентифікація, яка може здійснюватися за допомогою кваліфікованого електронного підпису (КЕП) або інших засобів, що дозволяють однозначно встановити особу користувача. Це гарантує безпеку та достовірність при роботі з системою. Цей модуль значно спрощує взаємодію із судовою системою, надаючи користувачам зручний доступ до необхідних сервісів та інформації в рамках ЄСІТС або її окремих підсистем. «Електронний кабінет» є ключовим елементом у процесі цифровізації судочинства, що сприяє підвищенню ефективності та прозорості судових процесів.

19 серпня 2022 року вступив у дію Закон «Про внесення змін до Закону

України від 27.07.2022 року № 2461-IX «Про судоустрій і статус суддів» щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [286]. Цей законодавчий акт спрямований на впровадження нових методів повідомлення учасників судового процесу про розгляд справ. Зокрема, він передбачає використання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, включаючи мобільний додаток Порталу «Дія», для інформування сторін. Крім того, закон надає можливість особам, які є сторонами у справі, отримувати через відповідний додаток в електронній формі судові рішення та виконавчі документи, видані як електронні документи.

Відповідно до цього закону судові рішення, засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, за винятком випадків, передбачених законом. Кожен має право отримати в суді усну або письмову інформацію про результати розгляду своєї справи. Доступ до судових рішень є вільним для будь-якої особи у порядку, встановленому законодавством. Додатковим способом інформування про деталі судового розгляду (суд, сторони спору, предмет позову, місце, дату і час засідання) може бути надання інформації через Єдиний державний вебпортал електронних послуг, включаючи мобільний додаток Порталу «Дія». Крім того, програмні засоби цього порталу та зазначеного додатку можуть забезпечувати додаткове інформування сторін спору, які авторизовані через ці платформи. Це включає відображення в електронній формі судового рішення у справі та виконавчого документа. Ми вважаємо, що такий підхід розширює можливості доступу до судової інформації та підвищує прозорість судового процесу.

28 грудня 2021 року було розпочато надсилання повідомлень про дату і час проведення судових засідань користувачам мобільного застосунку «Дія», які є стороною у справі. Це здійснювалося згідно з наказом Мінцифри від 22.11.2021 року № 151/385 [287]. Додатково, 5 серпня 2022 року РСУ прийняла рішення № 26 «Щодо організаційних заходів, направлених на оптимізацію окремих статей витрат судів при здійсненні судочинства, а також на підвищення рівня використання інструментів електронного судочинства у відправленні

правосуддя» [288]. 23 січня 2023 року ДСА України затвердила «Порядок надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі» [289].

Система «Електронний суд» забезпечує автоматичне надсилання матеріалів справ в електронному форматі до Електронних кабінетів учасників процесу та їхніх представників. Коли учасник справи подає документи в суд чи іншого органу правосуддя через систему «Електронний суд», вони автоматично надсилаються до Електронних кабінетів інших учасників справи або їхніх представників після реєстрації в АСДС чи інших системах діловодства, якщо це передбачено законодавством. В Електронних кабінетах користувачів відображаються повідомлення про отримання та реєстрацію документів у справі, а також інші відомості, що впливають на стан розгляду справи. Додатково, інформація про надходження відомостей та документів щодо результатів розгляду справ може надсилатися користувачу електронною поштою. Адресу електронної пошти користувач вказує у профілі свого Електронного кабінету.

Документи, подані через систему «Електронний суд», реєструються судовими установами та іншими органами правосуддя в день їх надходження, якщо це робочий час. Процес реєстрації відповідає загальним правилам обробки вхідної кореспонденції, які визначені рішенням РСУ, затвердженим від 02.04.2015 року «Положенням про автоматизовану систему документообігу суду», [79], та відповідними інструкціями з діловодства для судів та інших установ у системі правосуддя.

Після реєстрації документа, користувач автоматично отримує повідомлення про це у своєму Електронному кабінеті. Якщо реєстрація з якихось причин неможлива, користувач отримує повідомлення з поясненням причини відмови в реєстрації. Варто зазначити, що користувачі підсистеми «Електронний суд» мають можливість завантажувати документи з Електронного кабінету як вкладення.

Процесуальне законодавство України надає учасникам справи право ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії та отримувати копії судових рішень. Це право закріплено у статті 43 ЦПК України [74], статті

42 ГПК України [75] та у статті 44 КАС України [76].

Процедура ознайомлення з матеріалами справи регулюється «Інструкцією з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» [80]. Згідно з цією інструкцією, ознайомлення має відбуватися виключно в приміщенні суду, у визначеному місці, протягом робочого часу суду та в присутності працівника апарату суду. Проте, з впровадженням ЄСІТС з'явилася можливість ознайомлюватися з матеріалами справи онлайн через підсистему «Електронний суд». Це забезпечує можливість учасникам справи отримувати доступ до матеріалів без обмежень у часі та необхідності відвідувати суд особисто. Важливо зазначити, що якщо позов подано через підсистему «Електронний суд», відповідна справа автоматично додається до електронного кабінету користувача в цій підсистемі.

Коли учасник справи подає через систему «Електронний суд» заяву про ознайомлення з матеріалами справи або окремими документами в електронному вигляді, суд, що отримав цю заяву, забезпечує сканування відповідних паперових матеріалів справи, які знаходяться в цьому суді. Скановані документи потім додаються до електронної судової справи. Важливо відмітити, що навіть якщо учасник справи не подав такого клопотання, суд може самостійно здійснити сканування паперових матеріалів справи та долучити їх до електронної версії. При цьому враховується ступінь обмеження доступу до інформації, що передається, та впроваджуються організаційно-технічні заходи для забезпечення її захисту. Така процедура регламентується пунктом 115 «Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [223]. Це Положення затверджене рішенням ВРП від 17.08.2021 року.

Починаючи з 1 січня 2022 року, єдиним способом отримання нових ордерів стало їх формування через веб-сайт Національної асоціації адвокатів України (НААУ). Необхідно наголосити, що відповідно до Закону України від 05.07.2012 року № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [290], ордер є одним із документів, що підтверджує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Ордер – це письмовий документ, який у визначених законом випадках засвідчує право адвоката надавати правову допомогу [291]. Цей документ може

бути виданий самим адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням. Обов'язковим елементом ордера є підпис адвоката.

Ордер, згенерований через «Особистий кабінет адвоката» на офіційному веб-сайті НААУ, містить обов'язкові реквізити. Частина з них заповнюється автоматично при генерації, включаючи QR-код з посиланням на профіль адвоката в Єдиному реєстрі адвокатів України (ЄРАУ). Решту реквізитів адвокат заповнює самостійно. Діюче «Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги» [292] було затверджено рішенням НААУ та Ради адвокатів України від 12.04.2019 року № 41.

Під час дії воєнного стану в Україні запроваджено спрощену процедуру видачі ордерів адвокатськими бюро та об'єднаннями. Зокрема, дозволено видавати ордери без печатки юридичної особи та без підпису керівника адвокатського об'єднання чи бюро. 29 квітня 2022 року Рада адвокатів України прийняла рішення про внесення змін до «Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги» [293]. Згідно з цим рішенням, правові відносини між адвокатом, який надає правову допомогу на підставі такого ордера, та адвокатським об'єднанням або бюро регулюються внутрішніми документами цих організаційно-правових форм адвокатської діяльності.

Крім того, з квітня 2021 року в підсистемі «Електронний суд» з'явилася нова функція для користувачів-адвокатів, яка забезпечила можливість створювати електронні ордери, що надає їм доступ до судових справ, в яких вони представляють інтереси клієнтів.

У системі ЄСІТС користувач може уповноважити іншого користувача діяти від його імені в Електронному суді. Це здійснюється шляхом надання електронної довіреності через відповідну підсистему ЄСІТС. Згідно із Законом України від 05.07.2012 року № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [290], довіреність є одним із документів, що підтверджує повноваження адвоката на надання правничої допомоги. Створення електронної довіреності відбувається в Електронному кабінеті. Користувач формує електронний документ встановленої форми, де визначає обсяг повноважень повіреного. Довіреність, підписана КЕП довірителя, надає можливість

повіреному виконувати визначені дії в Електронному суді. Якщо довіреність містить право передоручення, повірений може надати її іншому користувачу. Для юридичних осіб довіреність видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це установчими документами, відповідно до ЦК України. Ця процедура регулюється «Положенням про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [85], затвердженим рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21.

У підсистемі «Електронний суд» є можливість надати Електронне доручення. Однак необхідно, щоб у довірителя і його представника були зареєстровані особисті електронні кабінети у цій підсистемі. Це передбачає наявність у обох сторін ЕЦП. Видача електронного доручення відбувається лише після його підписання довірителем за допомогою електронного ключа у підсистемі «Електронний суд». Після створення це електронне доручення автоматично додається до позовної заяви, яку представник подає від імені довірителя через «Електронний суд». Користувачі не мають можливості впливати на зміст або вигляд цього електронного доручення. Воно формується підсистемою «Електронний суд» самостійно, відповідно до обраного обсягу повноважень представника.

Згідно до «Положення про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС», «електронні документи створюються із застосуванням вбудованого текстового редактора шляхом заповнення форм документів, передбачених Інструкцією користувача Електронного суду» [85]. Ці документи підписуються КЕП (підписами) особи (осіб), уповноваженої на їх підписання, та надсилаються засобами відповідної системи. Система автоматично фіксує та зберігає дату і час підписання документа в Електронному суді, а також дату і час його відправлення. Доречно звернути увагу на те, що ці дані неможливо змінити чи відредагувати.

Важливою є можливість долучати до створених документів додаткові файли, такі як зображення, відеоматеріали тощо, яку забезпечує «Електронний суд» для своїх користувачів. Ці додані файли (додатки) разом з основними документами, створеними в «Електронному суді», підписуються КЕП

користувачів, що передбачено пунктом 27 «Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [85].

Відповідно до пункту 29 цього Положення, при поданні електронних документів до суду учасник зобов'язаний, у випадках, визначених процесуальним законодавством, надати доказ надсилання копій цих документів іншим учасникам справи. Якщо інший учасник справи має зареєстрований Електронний кабінет, система Електронного суду автоматично надає суду та учаснику справи доказ надсилання документів до Електронних кабінетів інших учасників. В іншому випадку система інформує користувача про відсутність зареєстрованого Електронного кабінету в іншого учасника. З 8 квітня 2022 року впроваджено нову функцію підсистеми «Електронний суд» – надсилання документів до Електронних кабінетів інших учасників перед відправленням до суду [171].

Підсистема відеоконференцзв'язку ЄСІТС призначена для проведення дистанційних судових засідань, забезпечення віддаленої участі в судовому процесі, підвищення доступності правосуддя, оптимізації судочинства та економії часу і ресурсів учасників процесу. Відеоконференція – це технологія, яка забезпечує можливість двом або більше віддаленим учасникам судового процесу взаємодіяти в реальному часі, обмінюючись аудіо- та відеоінформацією [294]. Модуль відеоконференцзв'язку забезпечує такі функції: 1) здійснення відео- та звукозапису судових засідань, бронювання залів судових засідань, а також можливість для учасників справи подавати документи (включаючи процесуальні документи, письмові та електронні докази) під час проведення судового засідання в режимі відеоконференції; 2) надання користувачам можливості брати участь у засіданнях інших органів та установ системи правосуддя в режимі відеоконференції. Особливості проведення таких засідань можуть встановлюватися відповідними органами та установами системи правосуддя.

Ризики технічних проблем (неможливість участі, переривання зв'язку тощо) поза межами приміщення суду несе учасник справи, який подав заяву про

участь у відеоконференції. Порядок роботи з технічними засобами фіксування судового засідання під час його проведення затверджується нормативно-правовими актами ДСА України, зокрема «Інструкцією щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання» [295].

12 вересня 2023 року Державне підприємство «Центр судових сервісів» впровадило розділ «Виконавчі документи» у Кабінеті користувача Електронного суду. Це було зроблено відповідно до вимог підпункту 6.15 розділу II «Положення про функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [296], затвердженого рішенням Вищої Ради правосуддя від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21. Доступ до електронних виконавчих документів мають лише особи з зареєстрованими Електронним кабінетом. Інформація про виконавчі документи (рішення, постанови, судові накази тощо), видані судами, представлена списком з можливістю пошуку та фільтрації за датою надходження. Виконавчий документ відображається в кабінеті після правильного заповнення атрибутів працівником апарату суду. Боржники мають можливість здійснювати онлайн-оплату, якщо стягувачем є державна установа. При стягненні судового збору та штрафу одним документом, створюються два окремі записи. Стягувачі можуть подавати на виконання документи (ухвали, постанови тощо) з відміткою про набрання законної сили або виконавчі листи до автоматизованої системи виконавчих проваджень.

25 червня 2024 року ВРП надала повний доступ до документів ЄДРСР судді ЄСПЛ від України та Уповноваженому у справах ЄСПЛ. У рішенні ВРП зазначено, що це необхідно для «належного здійснення представництва України Уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини в Європейському суді з прав людини під час розгляду справ про порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також для підготовки до розгляду суддею ЄСПЛ від України справ проти України» [297].

22 липня 2024 року ДП «ІСС», яке є адміністратором ЄСІТС, оновило функціонал щодо подачі виконавчих документів в Електронному суді. Додано можливість додавати до заяви необмежену кількість додаткових документів. Зокрема, представники стягувача можуть подавати виконавчі документи до

Автоматизованої системи виконавчого провадження (АСВП) [298].

23 липня 2024 року ВРП затвердила зміни до «Порядку ведення Єдиного реєстру судових рішень» [213], затвердженого її рішенням від 19.04.2018 року № 1200/0/15-18. Порядок було приведено у відповідність до норм Закону України від 09.08.2023 року № 3295-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України» [299]. Відповідно до цих змін, у ЄДРСР тепер мають зберігатись усі типи ухвал господарського суду та вичерпний перелік осіб, уповноважених подавати відповідне клопотання до господарського суду згідно зі статтею 2521 ГПК України [300].

Багато судів вже перейшли на внутрішній електронний документообіг, що значно пришвидшує роботу та зменшує витрати на папір. Відбувається поступова інтеграція ЄСІТС з іншими державними реєстрами та інформаційними системами, що спрощує обмін інформацією між різними органами влади. Проте, процес цифровізації стикається з низкою викликів. Серед них – нерівномірність впровадження технологій у різних регіонах, технічні збої, проблеми кібербезпеки та захисту даних, а також недостатній рівень цифрової грамотності серед частини населення. Крім того, процес цифровізації потребує значних фінансових інвестицій, які не завжди доступні в повному обсязі, що може сповільнювати впровадження інновацій. Важливим аспектом є постійне оновлення законодавства для забезпечення правової основи цифровізації судочинства. Проводяться регулярні тренінги для суддів та працівників апаратів судів щодо використання нових технологій.

Ми вважаємо, що Україна досягла значного прогресу в цифровізації судової системи. Однак процес ще не завершений і потребує подальшої роботи для повної реалізації потенціалу електронного судочинства [280]. Станом на 2024 рік не всі суди України вже підключені до ЄСІТС. Рівень використання системи може суттєво відрізнятись залежно від регіону та конкретного суду. Деякі суди вже повністю перейшли на електронний документообіг, тоді як інші все ще знаходяться на етапі впровадження або часткового використання цифрових технологій.

Цифровізація судової сфери в Україні набуває нового імпульсу з оновленням концепції Електронного суду. Мінцифри України 28 лютого 2024 року оприлюднило інформацію про модернізацію цієї системи. Основою цифровізації судочинства є ЄСІТС, яка має на меті забезпечити громадянам можливість подавати позови, отримувати документи та розглядати справи онлайн у зручний час, а суддям – проводити засідання у форматі відеоконференцій та оптимізувати робочі процеси [232].

Мінцифри України разом з партнерами провели аудит інформаційних технологій системи. За результатами технічного аудиту ЄСІТС, ДСА України виявила застарілість більшості існуючих модулів системи. Було виявлено напрями для вдосконалення Електронного суду. Планується запуск оновлених сервісів для користувачів. Передбачається, що у модернізованій ЄСІТС будуть функціонувати такі модулі [172]: 1) підсистема документообігу суду; 2) HR – система (система управління персоналом); 3) суддівське дос'є; 4) електронний архів; 5) підсистема аналітики та звітності; 6) підсистема централізованого автоматичного розподілу; 7) підсистема фінансового обліку; 8) підсистема бази знань; 9) підсистема відеоконференцзв'язку.

Концепцією модернізованої ЄСІТС обумовлено створення додаткових технічних модулів [172]: 1) підсистема ІІІ; 2) підсистема OCR (розпізнавання сканованих документів); 3) система алгоритмізації бізнес-процесів; 4) система виявлення шаблонів; 5) модуль міжсистемної взаємодії; 6) підсистема моніторингу та безпеки; 7) підсистема аутентифікації та авторизації. Забезпечення обслуговування підсистем ЄСІТС планується за допомогою застосування ІІІ.

Трансформація електронного суду передбачає широкий спектр можливостей для громадян, включаючи цілодобовий доступ до судових послуг, електронне подання документів та доказів, онлайн-оплату судових зборів та штрафів, доступ до матеріалів справ та аналітичних даних. Частина сервісів буде доступна через окремий електронний кабінет, а частина – інтегрована в додаток «Дія». Зокрема, ведеться робота над автоматизацією процесу подання виконавчих документів до АСВП, що значно спростить процедуру виконання

судових рішень. На сьогодні системою е-Суд користуються 50 тисяч працівників судової сфери та понад 6,7 мільйонів громадян, включаючи адвокатів, нотаріусів та представників бізнесу. За період 2021–2023 років було розглянуто близько 16,9 мільйонів судових рішень [232].

У вересні 2024 року було завершено роботу над оновленою редакцією Кодексу суддівської етики, в яку додано відповідну статтю 16. Згідно цієї статті суддям в Україні дозволено застосовувати системи ШІ «якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства» [301].

Відповідно до Плану для Ukraine Facility, розділ 3 «Судова система», пункт 2.1, цифровізація судової системи є однією з ключових реформ Компоненту I Ukraine Facility. Ця реформа зосереджена на всебічній модернізації ЄСІТС, основою для якої стануть результати технічного та функціонального аудиту судових інформаційних систем. Для ефективної реалізації реформи буде створено дорожню карту модернізації ЄСІТС, яка охопить необхідні законодавчі, інституційні та інформаційно-технічні зміни, а також сприятиме взаємодії між зацікавленими сторонами. Ключові етапи реформи включають: 1) завершення та прийняття функціонального аудиту інформаційних систем судової системи до кінця III кварталу 2024 року; 2) затвердження дорожньої карти модернізації ЄСІТС до кінця IV кварталу 2024 року; 3) впровадження технологічних рішень для заміни, модернізації модулів ЄСІТС або введення нових інформаційних систем до кінця IV кварталу 2027 року [302].

Очікується, що цифровізація судової системи покращить доступ до правосуддя в умовах воєнного часу, підвищить прозорість та ефективність роботи судів, знизить операційні витрати та забезпечить формування політики у сфері правосуддя на основі фактичних даних.

Впровадження електронного судочинства в Україні поки знаходиться на початковому етапі і потребує багатьох зусиль для повноцінного впровадження. Воно надає низку суттєвих переваг. Перш за все, це підвищення доступності правосуддя. Громадяни отримують можливість звертатися до суду та брати участь у процесах, не виходячи з дому чи офісу, що особливо важливо в умовах

воєнного стану, для людей з обмеженими можливостями або тих, хто проживає у віддалених районах. Електронна подача документів, онлайн-участь у засіданнях, автоматичні повідомлення скорочують витрати на транспорт, друк документів, поштові відправлення. Крім того, це дозволяє учасникам процесу ефективніше планувати свій час. Прискорення судового розгляду є прямим наслідком цифровізації. Автоматизація багатьох процесів, швидкий обмін документами, можливість проведення засідань онлайн забезпечують оперативне вирішення справ. Підвищення прозорості судової системи є ще однією важливою перевагою. Електронні реєстри судових рішень, автоматизований розподіл справ, можливість відстежувати статус справи онлайн сприяють відкритості та підзвітності судової системи для суспільства. Зменшення паперового документообігу не лише економить ресурси, але й має позитивний екологічний ефект. Це також спрощує зберігання та пошук документів, зменшує ризик їх втрати чи пошкодження.

Ми вважаємо за необхідне окремо виділити такі позитивні аспекти цифровізації судочинства в сучасних умовах: 1) цілодобовий доступ до підсистеми «Електронний суд»; 2) можливість онлайн ознайомлення з матеріалами справи в електронному вигляді; 3) участь у судових засіданнях онлайн з використанням електронного підпису, незалежно від місця знаходження; 4) відсутність потреби друкувати та відправляти паперові документи, що економить час і кошти; 5) фіксація точного часу подання процесуальних документів; 6) можливість відстеження руху процесуального документа у зручний час. Ці переваги спрощують доступ до правосуддя, підвищують ефективність судочинства та забезпечують його безперервність в складних умовах воєнного стану.

Проте, разом з перевагами, впровадження електронного судочинства стикається з рядом викликів: 1) забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних; 2) необхідність навчання суддів, працівників апарату суду та громадян; 3) технічні проблеми та збої в роботі системи, що потребує постійного вдосконалення систем; 4) забезпечення доступу до електронного судочинства для всіх громадян; 5) постійна адаптація законодавства до нових

технологічних реалій; 6) фінансові витрати на впровадження та підтримку електронних інформаційних систем; 7) психологічні бар'єри та недовіра до нових технологій серед частини населення та деяких працівників судової системи.

Слушно зауважити, що, незважаючи на складнощі, цифрова трансформація судочинства в Україні продовжує розвиватися, адаптуючись до нових реалій та викликів. Електронний суд стає не просто технологічною новинкою, а невід'ємною частиною сучасної правової системи, що сприяє підвищенню довіри громадян до судової влади та зміцненню принципу верховенства права в Україні.

2.3. Цифровізація судочинства як складова державної антикорупційної стратегії

У світлі євроінтеграційних прагнень України, антикорупційна діяльність набула нового значення та форм. Сьогодні антикорупційна політика розглядається як невід'ємна складова державної стратегії, що потребує створення ефективних загальнонаціональних механізмів запобігання та протидії корупції.

Конвенція ООН проти корупції 2003 року зобов'язує кожну державу-учасницю розробляти та впроваджувати ефективну антикорупційну політику відповідно до основних принципів своєї правової системи [303]. Це підкреслює важливість антикорупційних заходів для кожної сучасної правової держави. Відтак, розробка дієвої антикорупційної політики стала одним із пріоритетних напрямів правової політики України, що відповідає як міжнародним зобов'язанням країни, так і внутрішнім потребам суспільства у подоланні корупції. Варто відзначити, що рівень корупції часто зростає в періоди суспільних трансформацій. Україна наразі переживає не просто демократизацію, а глибокі перетворення в економічній, політичній, правовій та соціальній сферах. Це об'єктивно створює умови для посилення корупційних проявів [304].

Теоретичне осмислення та аналіз ключових елементів антикорупційної політики набувають особливої ваги в сучасних умовах. Проблематика корупції та пов'язані з нею питання привертали увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед них варто відзначити праці Н. В. Гришина, Д. В. Гудкова, О. Р. Дашковську, І. А. Дьоміна, Є. В. Дулібу, С. А. Задорожного, Т. О. Коломійця, Я. І. Маслову, О. М. Музичука, Д. Г. Михайленка, О. М. Рєзніка, К. В. Ростовську, А. К. Славицьку, Т. В. Хабарову, М. І. Хавронюка, О. П. Хамходеру, В. І. Теремецького, Н. О. Чудик та інших науковців. Однак, попри значний обсяг наукових робіт у сфері запобігання корупції, питання визначення антикорупційної політики та її складових компонентів, зокрема впровадження сучасних технологій, все ще потребують додаткового вивчення та систематизації. Це підкреслює актуальність досліджень з питань аналізу впливу цифрової трансформації судочинства на державну антикорупційну політику.

ВРУ 20 червня 2022 року прийняла нову антикорупційну стратегію – документ у сфері боротьби з корупцією, розрахований на період до 2025 року. Це ключовий інструмент, що сприяє координації зусиль усіх гілок влади у протидії корупційним проявам [305]. Стратегія базується на п'яти фундаментальних принципах: 1) раціоналізація державного та муніципального управління, яка включає скорочення надмірних повноважень органів влади та усунення дублювання їхніх функцій; 2) мінімізація суб'єктивного впливу та підвищення прозорості у взаємодії держави з громадянами й організаціями, що досягається шляхом впровадження стандартизованих адміністративних процедур та цифровізації більшості процесів і послуг; 3) формування зручних і легальних альтернатив корупційним практикам; 4) впровадження ефективного контролю за дотриманням етичних норм та антикорупційного законодавства державними службовцями; 5) гарантування невідворотності покарання за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Недостатній рівень прозорості та автоматизації процесів у судовій системі, поряд із прогалинами та недосконалістю законодавства у цій сфері, створюють підґрунтя для корупційних ризиків, що потребує комплексного вирішення через впровадження сучасних ІТ та вдосконалення нормативної бази. Впровадження

електронного урядування та діджиталізація процесів у роботі державних і місцевих органів влади, зокрема судів, що забезпечує публічний доступ до інформації та прозорість ухвалення рішень, формують ефективний механізм запобігання корупційним проявам у їхній діяльності.

Серед очікуваних стратегічних результатів впровадження цифрових технологій у судову систему можна виділити створення комплексної електронної екосистеми правосуддя. Така система може забезпечити автоматизовану систему контролю та ротації керівних посад у судах, яка б забезпечила прозорий облік термінів перебування на адміністративних посадах та унеможливила довготривале обіймання посади однією особою [305].

Удосконалення електронного судочинства може забезпечити запровадження дистанційного розгляду певних категорій справ на цифрових платформах, що оптимізує навантаження на суди завдяки автоматичному розподілу справ між судами і суддями незалежно від географічного розташування учасників процесу. Крім того, цифровізація може створити технічні можливості для впровадження онлайн-платформ альтернативного вирішення спорів та досудової медіації, що зменшить загальне навантаження на судову систему та підвищить доступність правосуддя для громадян.

Ефективна боротьба з корупцією вимагає узгоджених дій усіх державних структур. Без чіткої стратегії антикорупційні заходи окремих органів можуть бути фрагментарними та малоефективними. Антикорупційна стратегія об'єднує зусилля різних гілок влади, створюючи синергетичний ефект у протидії корупції. Це відповідає вимогам Конвенції ООН проти корупції, яку Україна ратифікувала. Тому важливо, щоб усі рівні влади активно впроваджували положення Антикорупційної стратегії після її затвердження.

У Законі України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20.06.2022 року № 2322-IX зазначено, що одним із основних принципів антикорупційної політики на 2021–2025 роки є «цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності» [306]. Ця ініціатива

передбачає впровадження передових інформаційних технологій у всі аспекти діяльності владних структур, що має на меті підвищення прозорості їх функціонування та забезпечення широкого доступу громадськості до інформації. Такий підхід створює потужний фундамент для суттєвого зниження корупційних ризиків у діяльності органів влади різних рівнів.

При визначенні найбільш пріоритетних сфер у Стратегії першими у переліку зазначено судову систему, прокуратуру та поліцію. Як зазначив міністр цифрової трансформації М. Федоров, «цифровізація судочинства є одним з найефективніших інструментів для боротьби з корупцією» [307]. Це ключовий елемент сучасної державної антикорупційної стратегії, що спрямована на підвищення прозорості, ефективності та доступності правосуддя. Цей процес передбачає впровадження передових інформаційних технологій у всі аспекти судової системи, від подання позовів до винесення та виконання судових рішень. Цифрова трансформація у цьому контексті охоплює не лише технічне оновлення, але й фундаментальну зміну підходів до управління та взаємодії з громадянами.

4 березня 2023 року КМУ постановою № 220 затвердив «Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки» [308]. У ній зазначено, що НАЗК повинно розробити порядок публікації на своєму офіційному веб-сайті даних щодо результатів моніторингу та оцінки дієвості державної антикорупційної політики. Цей механізм діятиме тимчасово, до впровадження спеціалізованої інформаційної системи для відстеження реалізації антикорупційної політики держави. 28 червня 2023 року НАЗК ухвалило наказ № 134/23 «Про затвердження Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики» [309]. Дане Положення окреслює ключові цілі та функціональні спроможності інформаційної системи, призначеної для моніторингу впровадження державної антикорупційної політики.

Впровадження електронного суду є важливою складовою Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, спрямованої на мінімізацію корупційних ризиків та підвищення прозорості судової системи. Розробка електронних сервісів та систем здійснюється Мінцифри у співпраці з ВРП, профільним комітетом ВРУ та ДСА України за підтримки міжнародних

партнерів, включаючи USAID, проєкт ЄС Право-Justice та консалтингову компанію CIVITTA [232].

Імплементація систем електронного документообігу в судочинстві є важливим елементом антикорупційної стратегії України, спрямованим на підвищення прозорості та ефективності судових процесів. Ця технологія значно прискорює обмін інформацією між усіма учасниками судового процесу, включаючи суддів, адвокатів, прокурорів та сторони справи. Електронний документообіг не лише економить час та ресурси, але й суттєво зменшує можливості для маніпуляцій з документами. Кожен документ, поданий до системи, отримує унікальний ідентифікатор та часову мітку, що робить практично неможливим його підробку або несанкціоноване змінення. Це створює додатковий бар'єр для потенційних корупційних схем, пов'язаних з фальсифікацією документів.

Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] заклав основи для створення ЄСІТС. Ця система стала ключовим інструментом у впровадженні електронного судочинства, забезпечуючи автоматизацію процесів діловодства та документообігу в судах. Подальший розвиток електронного судочинства було закріплено в Законі України від 03.10.2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [170]. Цей Закон ввів поняття «електронного суду» та визначив основні засади його функціонування, включаючи можливість подання процесуальних документів в електронній формі та проведення судових засідань в режимі відеоконференції. 17 серпня 2021 року рішенням ВРП № 1845/0/15-21 було затверджено «Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [223]. Це Положення регламентує функціонування компонентів ЄСІТС в судах та органах правосуддя, включаючи «Електронний кабінет», «Електронний суд» і відеоконференцзв'язок. Воно встановлює процедури електронного судочинства та визначає правила використання альтернативного програмного забезпечення до повного впровадження системи. Практичне

впровадження електронного судочинства розпочалося з наказу ДСА України від 22.12.2018 року № 628 «Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах» [169]. Відповідний наказ ДСА України від 23.03.2017 року № 367 запустив пілотний проєкт, який дозволив виявити та усунути технічні проблеми перед повномасштабним впровадженням системи.

Ми вважаємо, що впровадження електронного документообігу в судочинстві сприяє протидії корупції у кількох аспектах: 1) автоматизований розподіл справ між суддями мінімізує можливості для маніпуляцій при призначенні суддів на справи; 2) електронна подача документів та формування електронних судових справ зменшують можливості для фальсифікації або втрати документів; 3) можливість дистанційної участі в судових засіданнях знижує ризики неформального впливу на учасників процесу; 4) електронний обмін документами між судом та учасниками процесу підвищує прозорість судочинства та полегшує доступ громадян до правосуддя. Це відповідає принципам Антикорупційної стратегії України на 2021–2025 роки, зокрема, щодо зниження «людського фактору» та збільшення прозорості у взаємодії держави з громадянами.

У розділі II Положення про автоматизовану систему документообігу суду зазначено, що «автоматизована система забезпечує автоматизацію технологічних процесів обробки інформації в суді» [78]. Зокрема, вона здійснює автоматичний розподіл справ між суддями або суддівськими колегіями, а також призначає слідчих суддів і присяжних.

Автоматизований розподіл судових справ є потужним інструментом у боротьбі з корупцією. Ця система використовує складні алгоритми для випадкового призначення справ суддям, враховуючи їх спеціалізацію, навантаження та інші релевантні фактори. Таким чином, мінімізується можливість «вибору» зручного судді для конкретної справи, що раніше могло бути джерелом корупційних домовленостей. Крім того, автоматизований розподіл забезпечує більш рівномірне навантаження на суддів, що сприяє підвищенню ефективності їх роботи та зменшує ризики затягування розгляду справ [310].

Прозорість судової системи значно підвищується завдяки публікації судових рішень у відкритому доступі. Це передбачено Законом України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71]. Згідно з цим законом, усі судові рішення, окрім випадків, передбачених законом, є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання. Доступ до цих рішень забезпечується через офіційний вебпортал судової влади України, що сприяє підвищенню довіри громадськості до судової системи та забезпечує реалізацію принципу гласності судового процесу.

З 2006 року діє ЄДРСР. Це автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень. Функціонування ЄДРСР регулюється Законом України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71] та Законом України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8]. Поки він працює у тестовому режимі з функціональними обмеженнями, однак вже зараз забезпечує доступ до більше, ніж 120 млн судових рішень [213]. Відповідно до Законом України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71], Реєстр є загальнодоступним, а його ведення здійснюється відповідно до «Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» [213], затвердженого рішенням ВРП від 19.04.2018 року № 1200/0/15-18. Ці законодавчі акти забезпечують правову основу для функціонування ЄДРСР та сприяють реалізації принципів відкритості та прозорості судової системи України. Це дозволяє громадськості, журналістам та експертам аналізувати судову практику, виявляти можливі невідповідності або упередженість у рішеннях суддів. Така відкритість створює додатковий тиск на суддів, спонукаючи їх до більш ретельного обґрунтування своїх рішень та дотримання принципів справедливості. Крім того, відкриті дані про судові рішення є цінним ресурсом для наукових досліджень та вдосконалення законодавства.

Важливим елементом цифровізації судочинства є створення та ведення публічних реєстрів, таких як реєстр адвокатів, експертів тощо. З початку 2013 року в Україні запроваджено Єдиний реєстр адвокатів, створення якого

передбачено Законом України від 05.07.2012 року № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [290]. 2 серпня 2022 року оновлено схвалений рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2012 року № 26 «Порядок ведення єдиного реєстру адвокатів України» [311]. Реєстр функціонує у форматі онлайн бази даних, доступ до якої забезпечується цілодобово через офіційний веб-сайт [312].

Реєстр атестованих судових експертів України є офіційною електронною базою даних, що містить відомості про судових експертів, які отримали кваліфікацію судового експерта [313]. Його ведення регламентує Наказ Міністерства юстиції України від 29.03.2012 року № 492/5 «Про затвердження Порядку ведення державного Реєстру атестованих судових експертів» [314]. Функціонування цього реєстру регламентується Законом України від 25.02.1994 року № 4038-XII «Про судову експертизу» [315]. Цей закон є основним нормативно-правовим актом, що регулює судово-експертну діяльність в Україні. Реєстр забезпечує облік атестованих судових експертів та надає можливість отримання інформації про них. Він є відкритим і загальнодоступним, що сприяє прозорості судово-експертної діяльності.

Вище згадані реєстри містять актуальну інформацію про професійну діяльність, кваліфікацію та дисциплінарну відповідальність учасників судового процесу. Доступність цієї інформації сприяє підвищенню довіри до судової системи та полегшує контроль за її діяльністю з боку громадськості та професійних асоціацій [316].

ВККС України планує у найближчий час відновити публічний доступ до досьє і декларацій суддів, декларацій їхніх родинних зв'язків та доброчесності (кандидатів на посаду судді).

Впровадження систем електронних платежів для сплати судових зборів та інших платежів є ще одним важливим кроком у боротьбі з корупцією. Електронні платежі забезпечують повну прозорість фінансових операцій, автоматично фіксуючи всі транзакції та унеможливаючи неофіційні «доплати» чи «прискорення» розгляду справ за додаткову винагороду. Нормативно-правова база, що регулює це питання, включає кілька ключових законів [317] та

встановлює порядок сплати судового збору. Закон України від 05.04.2001 року № 2346-III «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [318] регулює загальні засади функціонування платіжних систем.

Для здійснення електронних платежів судового збору в Україні використовуються різні системи, зокрема ЄСІТС, яка забезпечує здійснення оплати через особистий кабінет користувача. Крім того, на офіційному вебпорталі «Судова влада України» є спеціальний розділ для онлайн-оплати судового збору. Електронні системи оплати мають ряд переваг, наприклад зручність, економію часу, можливість оплати у будь-який час, зменшення ризику помилок при заповненні реквізитів та швидке підтвердження оплати. Впровадження систем електронних платежів для судових зборів є частиною загальної стратегії діджиталізації судової системи України, спрямованої на підвищення ефективності та доступності правосуддя.

Ключовим елементом у реалізації антикорупційної стратегії України є Єдиний державний вебпортал відкритих даних [319]. Цей ресурс забезпечує прозорість державної діяльності, надаючи вільний доступ до публічної інформації, що суттєво ускладнює приховування незаконних дій та сприяє підвищенню підзвітності посадових осіб. Портал надає можливість громадянам, журналістам та громадським організаціям аналізувати державні витрати, контракти та інші аспекти діяльності уряду. Це не лише допомагає виявляти потенційні корупційні схеми, але й запобігає їх виникненню, оскільки підвищує ризик викриття неправомірних дій.

Цей ресурс призначений для розміщення та надання широкого доступу до публічної інформації у форматі відкритих даних. Портал функціонує відповідно до принципів «Міжнародної хартії відкритих даних» [320], до якої Україна долучилася в жовтні 2016 року. Його створення обумовлене вимогами українського законодавства, зокрема Закону України від 13.01.2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [9] та урядової постанови від 21.10.2015 року № 835, яка визначає правила оприлюднення наборів даних у відкритому форматі [218]. Основна мета порталу – забезпечити прозорість

державної інформації та полегшити її використання широким колам користувачів, включаючи громадян, бізнес та науковців.

Відкриті дані, доступні на порталі, можуть бути використані правоохоронними та антикорупційними органами для виявлення та розслідування корупційних злочинів. Крім того, забезпечення доступу до державної інформації сприяє зміцненню довіри громадян до уряду, що є важливим аспектом антикорупційної політики. Функціонування порталу згідно з принципами Міжнародної хартії відкритих даних демонструє сприйняття Україною позитивних антикорупційних практик країн світу [321]. Це підкреслює серйозність намірів країни у боротьбі з корупцією та її прагнення до відповідності міжнародним стандартам прозорості [322]. Ми вважаємо, що Єдиний державний вебпортал відкритих даних є потужним інструментом у реалізації антикорупційної стратегії України.

У реалізації антикорупційної стратегії України важливу роль відіграє можливість використання електронних підписів. Це забезпечує цілісність, достовірність та незмінність електронних документів у судовому процесі. Така практика регулюється Законом України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] та Законом України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43], які встановлюють правові основи для використання електронних підписів.

Електронні підписи значно підвищують прозорість судових процесів, ускладнюючи можливість маніпуляцій з документами та несанкціонованого втручання в судові справи. Це сприяє зменшенню корупційних ризиків, оскільки кожна дія в електронній системі судочинства може бути точно відстежена та перевірена. Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] передбачає використання ЕЦП в судовій системі, що є важливим кроком у забезпеченні прозорості та підзвітності судової влади.

Доречно відмітити, що 24 червня 2024 року Міністерство фінансів України спільно з ДСА України затвердили наказ № 304/262 «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між інформаційно-комунікаційними

системами Державної податкової служби України та Державної судової адміністрації України» [323]. Податкова служба надаватиме судам, ВРП та ВККС доступ до фінансових даних. Ця інформація включатиме джерела та суми доходів фізичних осіб, прибутки самозайнятих громадян, а також загальну річну суму надходжень. Порядок визначає механізм автоматизації процесу передачі інформації між Державним реєстром фізичних осіб – платників податків та ЄСІТС [324].

Застосування аналітичних систем та технологій ШІ для моніторингу судових рішень [325; 326] відкриває нові можливості для виявлення можливих корупційних загроз. Ці системи можуть аналізувати великі обсяги даних, виявляючи аномалії у судових рішеннях, неспівпадіння з усталеною практикою чи можливі конфлікти інтересів. Такий аналіз може служити підставою для більш детальної перевірки конкретних справ чи діяльності окремих суддів.

2 серпня 2024 року «уряд схвалив пріоритетні завдання на 2024–2026 роки в межах Національної програми інформатизації» [327]. У прокуратурі планують впровадити цифрову систему для керування кадрами та об'єднати її з системою оцінювання якості роботи прокурорів. Одними із пріоритетних завдань є розроблення Єдиної інформаційної системи Бюро економічної безпеки (БЕБ) та створення програмного забезпечення Єдиного реєстру нормативно-правових актів [328]. Такі рішення уряду є черговим кроком у реалізації Державної антикорупційної програми.

2.4. Штучний інтелект в системі електронного судочинства

Право завжди було пов'язане з людиною та її життєдіяльністю, а правосуддя вважалось виключно «людською» прерогативою. Однак епоха технологічних інновацій спричинила потребу цифрової трансформації судової системи. Впровадження інноваційних інформаційних технологій у судочинство вже є загальновизнаною необхідністю [66; 329]. Одним із найбільших надбань сучасного технологічного прогресу і підґрунтям для цифрової трансформації судочинства став ШІ [106]. Це одна із найбільш перспективних та водночас

найбільш дискусійних технологій на сьогодні. Її застосування в електронних судових системах може спростити обмін оперативною інформацією, забезпечити взаємодію між існуючими системами та стандартами у різних державах [47; 330].

Тематика досліджень з питань впровадження інноваційних інформаційних технологій, зокрема ІІІ, у судочинство є достатньо новою та малодослідженою у вітчизняній науці. Ця сфера має міждисциплінарний характер, оскільки перебуває на стику кількох галузей знань – інформаційного права, юриспруденції та інформаційних технологій. Проблеми застосування ІІІ в судочинстві досить активно досліджуються у розвинених країнах, де ці технології вже знаходять практичне застосування. В Україні дана тема залишається малодослідженою в юридичній науці. Окремі аспекти впровадження ІІІ у судочинство аналізували Д. М. Белов, М. В. Белова, В. В. Волік, М. І. Демура, Є. В. Дуліба, Д. І. Клепка, В. В., Костенко, О. В. Костенко, Т. В. Лотиш, О. В. Плахотнік, О. М. Рєзнік, І. В. Скляренко, В. І. Теремецький, Н. О. Чудик, Н. В. Шишка та інші.

Необхідність та ефективність впровадження інструментів ІІІ в діяльність судових органів вже не викликає сумнівів у широких наукових колах [331–333]. Однак на сьогодні залишаються дискусійними багато питань щодо застосування ІІІ в електронному судочинстві [334–336]. Тому виникає нагальна потреба у проведенні комплексного аналізу за цією проблематикою.

У правовій науці не існує єдиного погляду на визначення терміну «штучний інтелект». Це поняття є предметом багатьох наукових дебатів і має багато різних дефініцій. Проаналізуємо безпосередньо поняття «інтелект». Так, згідно з одним із визначень, інтелект – це «багатогранна когнітивна (розумова) здатність, яка охоплює різні здібності до навчання, міркування, вирішення проблем і адаптації до нових ситуацій». Це включає в себе здобуття, розуміння, збереження та застосування знань у різних сферах, що часто «демонструється через логічне мислення, креативність, абстрактне міркування та ефективне прийняття рішень» [337]. Відповідно до іншого трактування, інтелект – це «інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий у результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини» [337]. Енциклопедія сучасної України визначає інтелект як «відносно стійку структуру розумових

здібностей індивіда» [338]. У широкому сенсі це поняття розуміють як сукупність наукових методів та технік для моделювання когнітивних здібностей людей.

ШІ є галуззю науки, що стрімко розвивається на перетині комп'ютерних технологій та інформатики. Її головна мета – створення «розумних» систем, здатних виконувати функції, які зазвичай імітують дію людського розуму [339]. У широкому сенсі це поняття тлумачать як сукупність наукових методів та технік для моделювання когнітивних здібностей людей. ШІ імітує роботу людського мозку та здатний до самонавчання на попередніх прикладах. Його вважають однією з найперспективніших технологій майбутнього через надзвичайні функціональні можливості, які виходять далеко за межі людських.

Судова система накопичила величезні масиви різноманітної правової інформації, які потребують оперативної та якісної обробки. Ця інформація постійно оновлюється з різних джерел. ШІ є одним із потужних технологічних інструментів, які можуть бути застосовані для швидкого та якісного аналізу правової інформації [340–342].

Особливо актуальним є впровадження інноваційних інструментів інформаційних технологій у судову систему ЄС, де злагоджене співробітництво у сфері судочинства між країнами-членами має вирішальне значення для забезпечення ефективного функціонування судової системи [343]. Для України питання цифрової трансформації судової системи стало нагальним після повномасштабного вторгнення росії. Масова вимушена іміграція українців у країни ЄС та безпосереднє сусідство низки держав ЄС з Україною загострили потребу адаптації інформаційного забезпечення судової системи України до стандартів і законодавства ЄС та інтеграції автоматизованих систем судів ЄС та України [344].

Для ефективного впровадження цифрової трансформації судової системи можуть бути використані інструменти ШІ. Вони здатні забезпечити автоматизацію рутинних щоденних завдань, таких як пошук корисної інформації у великих інформаційних масивах, складання процесуальних документів, аналіз судових рішень. Чат-боти та інші системи на базі ШІ можна використовувати як

віртуальні помічники для надання консультацій громадянам з юридичних питань. У Сполучених Штатах Америки вже існує практика використання різних додатків, таких як «чат-боти» або «роботи-адвокати», що надають юридичну інформаційну підтримку громадянам або фахівцям з права. Застосунки на основі ШІ можуть забезпечити електронний документообіг у судах, автоматично генерувати проєкти юридичних документів, нормативно-правових актів, позовних заяв тощо на основі шаблонів [345]. Їх успішно використовують для ефективного аналізу великих інформаційних масивів з метою виявлення закономірностей та тенденцій у правовій інформації, прогнозування ймовірнісних результатів можливих рішень по поточній справі на основі аналізу попередніх судових рішень [346]. Системи ШІ можуть здійснювати пошук судової практики, виявляти упередження та аналізувати судові рішення у подібних справах [66]. ШІ застосовують для оцінювання ризиків ухвалення різних судових рішень та визначення шансів на перемогу в суді [347]. Системи ШІ вже зараз активно застосовується в юридичній сфері для підвищення ефективності та оптимізації процесів ухвалення судових рішень [47]. Правильне застосування технологій ШІ може істотно прискорити цифрові перетворення в сфері правосуддя, однак потрібно враховувати усі можливі ризики та етичні проблеми [96].

Наразі не існує універсального міжнародного законодавства, яке б комплексно регулювало сферу ШІ. Однак низка міжнародних організацій розробляє рекомендації, керівні принципи та стандарти у цій галузі. Зокрема, ООН через ЮНЕСКО у 2021 році ухвалила Рекомендацію про етику ШІ, яка закликає держави розробляти правове регулювання ШІ на основі принципів поваги до прав людини, інклюзивності, рівності, захисту приватності тощо [348]. У 2019 році було прийнято Принципи Організації економічного співробітництва та розвитку з ШІ, які визначають стандарти відповідального використання цієї технології в інтересах людей та суспільства [349].

У 2021 році Організація Північноатлантичного договору затвердила Принципи використання ШІ для забезпечення відповідального та етичного розвитку й впровадження технологій ШІ в оборонній сфері [350]. Міжнародна

організація зі стандартизації розробляє технічні стандарти, пов'язані з ШІ. У березні 2024 року Європейський парламент прийняв нове законодавство, що регулює використання систем ШІ, зокрема біометричних систем розпізнавання осіб. Згідно з цим законом, загалом заборонено застосування правоохоронними органами технологій біометричної ідентифікації людей в публічних місцях, за винятком окремих ситуацій за наявності спеціального судового дозволу, наприклад пошук зниклих осіб чи протидія терористичним загрозам [351]. У решті випадків біометричні системи розпізнавання громадян силовими структурами не можуть використовуватися. Міжнародне законодавство у сфері ШІ ще перебуває на початкових етапах розвитку, і більшість країн лише формують національні підходи до регулювання штучного інтелекту.

Різні країни світу підходять до регулювання сфери ШІ по-різному, проте в багатьох вже розроблені або розробляються відповідні нормативні акти. США не мають єдиного федерального закону про ШІ, але існують окремі ініціативи та законопроекти на рівні штатів. Наприклад, у Каліфорнії з 2022 року діє закон про штучний інтелект в ухваленні рішень [352]. Китай приділяє пильну увагу всебічному розвитку ШІ та формуванню відповідного правового підґрунтя. У 2017 році прийнято Національний план розвитку новітніх галузей, який визначає курс на лідерство в ШІ. У 2020 році опубліковано «Посібник зі стандартів ШІ» з рекомендаціями щодо його використання. Планується розробка нормативних актів щодо етики, безпеки та регулювання ШІ. Китай розробляє комплексну державну політику для стимулювання досліджень, розробок та застосування передових технологій ШІ, а також формує законодавчу базу з метою забезпечити баланс між інноваціями та контролем ризиків [353]. Велика Британія у 2023 році представила Білу книгу з гнучкого регулювання ШІ та кодексу практики використання цієї технології [354]. Канада у 2022 році ухвалила Директиву про автоматизовані системи прийняття рішень для державного сектору і розробляє проєкт Закону про ШІ [355]. Японія у 2019 році затвердила Стратегію розвитку бізнесу з використанням даних та Стратегію штучного інтелекту. Також ця країна розробляє законодавства про ШІ [356]. Сінгапур у 2023 році оновив Національну стратегію ШІ та формує регуляторні підходи із запобігання ризикам

[357]. Індія у 2023 році представила проєкт національної політики ШІ [358]. Більшість країн визнають необхідність регулювання ШІ для забезпечення безпеки, етичності та поваги до прав людини, однак конкретні підходи відрізняються залежно від національних пріоритетів.

У країнах з високим рівнем злочинності, таких як США, активно відбувається цифрова модернізація процесів судочинства через впровадження статистичних методів, машинного навчання, ШІ та аналітики великих даних [107]. Однак, прогнози, зроблені машинами, не є абсолютно точними, і вартість помилок різко зростає, коли штучний інтелект застосовується у важливих сферах, пов'язаних з життям, безпекою та свободою людей. Тим часом, система юстиції стає все більш технологічно складною, і її ефективність залежить від обробки величезних обсягів неструктурованих та неупорядкованих даних.

Технології ШІ все частіше використовуються в судовій системі для прогнозування ймовірності скоєння злочинів та їх рецидивів [3; 185], оцінки ризиків при визначенні застави чи покарання, а також для встановлення вини чи невинуватості особи [358]. Правоохоронні органи розвинених країн активно залучають прогностичні методи для виявлення потенційних правопорушників, жертв злочинів та ідентифікації злочинців. Застосування технологій машинного навчання в судовій системі може бути надзвичайно корисним. Одна з ключових переваг ШІ – можливість ефективного аналізу попередніх судових рішень у аналогічних справах для зменшення кількості упереджених вироків [359, с. 1307].

Алгоритми комп'ютерного зору та розпізнавання зображень можуть автоматично аналізувати відеоспостереження, ідентифікувати людей, номерні знаки, зброю та інші важливі деталі, допомагаючи слідчим швидше знаходити ключові докази [360, с. 151]. Технології машинного навчання здатні аналізувати величезні обсяги фінансових даних для виявлення підозрілих операцій, відмивання грошей, шахрайства тощо, знаходячи складні закономірності, непомітні для людини [361]. Алгоритми ШІ можуть оцінювати ризик повторного вчинення злочинів колишніми ув'язненими на основі історичних даних для визначення необхідних заходів моніторингу та реабілітації [131, с. 5]. Системи

ШІ можуть швидко аналізувати великі бази попередніх судових рішень для пошуку релевантної судової практики. Це може посилити обґрунтування аргументації при ухваленні рішень [335]. Системи ШІ здатні аналізувати великі дані (величезні обсяги різноманітної інформації, отриманої з різноманітних джерел) про попередні вироки. Також вони спроможні визначати оптимальні санкції, що можуть бути застосовані до засудженого у справі, з урахуванням різних факторів. Це може зменшити ризик невинуватості суворих чи надто м'яких покарань [362]. Машинне навчання може бути застосоване для виявлення потенційної системної упередженості у рішеннях окремих суддів за ознаками раси, статі, віку тощо [107]. Алгоритми ШІ спроможні ефективно планувати розклади судових засідань з урахуванням складності справ та кількості учасників. На основі аналізу даних про минулі розгляди системи ШІ можуть передбачити очікувану тривалість різних категорій справ [363, с. 2397].

Багато прогресивних країн активно впроваджують систему пробації, яка дає можливість особам, засудженим за нетяжкі злочини, вийти на свободу та розпочати процес реінтеграції в законослухняне суспільство [131]. Законодавство про пробацію та її функціонування регулюється національними законами та нормативними актами кожної окремої держави, які можуть включати різні правила, процедури та стандарти залежно від регіону. В Україні пробація регламентується законодавством, що встановлює умови та порядок виконання цього виду покарання. Одним із ключових нормативних актів є Кримінально-виконавчий кодекс України [364]. Однак існує ризик, що суди можуть виносити занадто м'які вироки, створюючи потенційні загрози безпеці громадян. Виникає дилема: забезпечити безпеку суспільства чи дати засудженим шанс на ресоціалізацію та виправлення [62]. Для прийняття таких рішень потрібна надійна інформаційна підтримка – застосування наукового підходу та алгоритмів ШІ, зокрема створення прогнозних моделей для визначення ймовірності повторного вчинення злочинів засудженими [199].

Існує також «дилема чутливості та специфічності»: що важливіше – довести невинуватість потенційного підозрюваного (ризикуючи його безкарністю) чи захистити права постраждалої невинної особи [62]. Факти

злочинів часто замовчуються жертвами через відчуття незахищеності на основі негативного досвіду попередніх випадків, коли винні залишалися непокараними. Розкриття злочинів є складним завданням, що потребує значних ресурсів та експертизи [365]. Алгоритми ШІ можуть надати ефективні рішення для нестандартних проблем розслідування злочинів [104]. Їх все частіше застосовують у прогностичному правосудді, включно з кваліфікацією злочинів та їх відповідністю до кримінального процесу [107]. Алгоритми аналізу тексту забезпечують надійну підтримку у формуванні доказової бази, судовій аналітиці та прийнятті обґрунтованих рішень під час провадження [48].

У високотехнологічному суспільстві XXI століття постають питання визнання людиноподібних роботів суб'єктами права, доцільності надання їм громадянства та захисту від глобальних загроз ШІ. Системи ШІ можуть застосовуватися для розпізнавання облич та силуетів людей, відстеження та пошуку інформації в соціальних мережах. Такі технології певною мірою порушують право на приватність, проте водночас дають можливість ухвалити збалансоване рішення. Приватні дані можна шифрувати, не зберігати та не поширювати для мінімізації ризиків.

Залишається невирішеною проблема впливу ШІ на забезпечення прозорості, справедливості правосуддя та верховенства права, що створює нові можливості та загрози для юридичних систем. Наприклад, судді та юристи можуть використовувати системи на основі ШІ для отримання рекомендацій щодо рішень у судових справах, що може полегшити процес ухвалення рішень та допомогти уникнути упередженості. Проте існують ризики у сфері правосуддя, пов'язані з порушенням прав людини, якщо рішення ШІ будуть помилковими або система буде використана в недобросовісних цілях.

Вже сьогодні судові системи багатьох країн світу використовують цифрові інструменти, такі як системи електронного діловодства, відеоконференцзв'язку, аналітичні системи, ШІ, хмарні сервіси тощо, що оптимізує робочі процеси та підвищує продуктивність [366, с. 173]. Зарубіжний досвід впровадження інноваційних інформаційних технологій у судовій системі демонструє загальну тенденцію до цифровізації та автоматизації судових процесів. Наприклад, у

Сінгапурі діє передова електронна система судочинства eLitigation [367], в Естонії – повністю цифрова судова система [368], у Великобританії використовують розвинену систему відеоконференцій та електронного обміну документами [369]. В ОАЕ ІІІ застосовують для перекладу документів, розподілу справ та пошуку судової практики [370]. Канада впроваджує рішення для автоматичної генерації наказів, управління доказами і транскрибування записів засідань [371]. У Бразилії використовують цифрові системи керування справами, електронні підписи та аналіз судової статистики [111]. Китай розробляє систему «Розумний суд» на базі ІІІ, розпізнавання голосу та аналітики великих даних для автоматизації судочинства [372, с. 7–12]. Окремі штати США застосовують ІІІ-системи для пошуку правової інформації, прогнозування результатів справ та аналізу ризиків [373, с. 920]. Упровадження інноваційних технологій ІІІ, машинного навчання, аналітики великих даних та цифрових інструментів у судову систему відкриває нові можливості для підвищення ефективності, точності та прозорості правосуддя, проте потребує ретельного врахування етичних аспектів, забезпечення безпеки і дотримання прав людини.

Сполучені Штати Америки є лідером у впровадженні систем штучного інтелекту в судову систему. Вони використовують цю технологію переважно для розробки інформаційного забезпечення судових процесів у цивільних та кримінальних справах [374]. Науковці зі Stanford Computational Policy Lab розробили алгоритм, який надає суддям релевантну інформацію з питань обрання оптимальних запобіжних заходів щодо підозрюваних/обвинувачених: тримання під вартою чи звільнення під заставу. На основі аналізу даних про 100 тисяч судових рішень алгоритм виявив суттєву розбіжність підходів суддів до обрання запобіжних заходів. Цей алгоритм здатний надавати об'єктивну оцінку ризиків, що може забезпечити баланс між наданням обвинуваченому шансу на виправлення та безпекою суспільства [375]. У 2016 році ВС Вісконсина дозволив використання алгоритму оцінювання ризиків рецидивізму Compas (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions) для ухвалення судових рішень. Пізніше було виявлено, що цей алгоритм має когнітивні упередження щодо раси та етнічності [376]. Система на основі ІІІ Legal Robot виконує пошук

прецедентів та аналіз судових рішень. США випробовують першого у світі неупередженого робота-юриста LISA, який може надавати допомогу у пошуку компромісного рішення при укладанні юридичних угод [377]. Юридичний помічник на основі ШІ Casetext здатний проводити перевірку та аналіз юридичних текстів, формувати релевантні колекції документів для конкретної правової проблеми [346]. Великі юридичні фірми США використовують програму на основі ШІ Luminance для аналізу контрактів та виявлення ризиків [345]. Компанія IBM створила одного із перших віртуальних помічників-юристів ROSS на базі ШІ для допомоги юристам у пошуку правової інформації [132]. Для автоматичного складання та перевірки юридичних контрактів юристи США використовують сервіс на основі штучного інтелекту LawGeex [378]. ШІ все активніше впроваджується в американську правову систему, хоча існують побоювання щодо упередженості та прозорості алгоритмів.

Конкурентом США за світове лідерство у галузі ШІ та технологій є Китай. З 2017 року у цій країні функціонує онлайн суд у вигляді мобільного додатку головної китайської програми WeChat. Приміщення суду замінив відеочат, суддів – аватар, за яким працює ШІ. Інтелектуальні суди Китаю вже розглянули більше 100 тисяч справ й ухвалили рішення щодо майже 100 тисяч справ. Цифровий суд наділений повноваженнями розглядати спори у сфері авторського права, господарські спори в Інтернеті й порушення у сфері електронної комерції [217; 379]. Китай розробив програмне забезпечення Shenjian на основі ШІ, яке може переглядати та аналізувати судові документи. Ця система має здатність сканувати юридичні документи та виявляти логічні невідповідності чи суперечності в аргументах. Вона також порівнює подані докази з базою даних для виявлення потенційних фальсифікацій. Розробка цього інструменту ШІ є одним із прикладів очевидного прогресу Китаю у застосуванні штучного інтелекту для оптимізації та вдосконалення судових процесів. Розроблений Верховним Народним Судом Китаю чат-бот на базі ШІ є інтелектуальним помічником судді та надає суддям консультації з питань законодавства. Система усних судових рішень використовує технологію розпізнавання та генерації мовного контенту на базі ШІ для створення аудіозапису усного вироку суду.

Також у Китаї розробляють алгоритми машинного навчання, що можуть прогнозувати вердикт суду на основі аналізу обставин справи [380]. Китай активно впроваджує ШІ в судову систему, але при цьому існують побоювання щодо надмірного контролю та слідкування з боку держави.

У європейських судових системах використання алгоритмів ШІ залишається переважно ініціативою приватного сектора і лише фрагментарно інтегрується в державну політику. У Франції нещодавно було введено кримінальну відповідальність за аналіз судової практики, на основі якого передбачено рішення конкретного судді у справі. Ці законодавчі зміни були прийняті під тиском судової влади, яка стверджувала, що такий аналіз порушує особисті права суддів, використовуючи їхні рішення для вивчення поведінкових моделей. У грудні 2018 року Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (CEPEJ) прийняла перші європейські рекомендації, що окреслюють етичні принципи використання штучного інтелекту в судових системах. Хартія надає набір керівних принципів для політиків, законодавців та юристів, яких потрібно дотримуватися при вирішенні питань швидкого розвитку ШІ в національних судових системах [178].

Австрія запустила у 2022 році онлайн портал управління справами, який надає комплексні послуги. Користувачі можуть отримувати нагадування про платежі, переглядати судові справи та повідомлення, заповнювати форми для цивільних та кримінальних процедур, а також робити запити до різних реєстрів. Портал також має чат-бот для пошуку релевантної інформації у галузі матеріального права. На інфраструктурному рівні Австрія забезпечує відео- та дистанційні слухання, електронне навчання, пов'язане з правосуддям, та безкоштовний онлайн доступ до великої кількості судових рішень через свою систему правової інформації [381].

Велика Британія продемонструвала найбільш амбітну реформу цифрового суду. З 2016 року Сполучене Королівство реалізує Програму реформування Судової служби та трибуналів Її Величності (HMCTS), інвестуючи понад 1 мільярд фунтів стерлінгів (1,2 мільярда євро) у більш ніж 50 проєктів для підвищення ефективності та надання широкого спектру нових, зручних для

користувача цифрових послуг. Реформа спрямована на покращення доступу до правосуддя та досягнення операційної досконалості в усій судовій системі, охоплюючи учасників судового процесу, жертв злочинів та їхні сім'ї. Реформа має на меті перетворити судову систему Сполученого Королівства на орієнтовану на користувача, готову до майбутнього версію самої себе [381].

У «Білій книзі зі штучного інтелекту: європейський підхід до досконалості і довіри» визначено зміни, які сприятимуть надійному й безпечному розвитку штучного інтелекту в Європі, заснованому на повазі до цінностей та права громадян ЄС. У книзі зазначено, що ШІ має працювати на благо людей і суспільства [382].

Система судочинства України сьогодні перебуває лише на початковому етапі цифрової трансформації. Її метою є забезпечення єдності, прозорості, відкритості, доступності та людино-орієнтованості правосуддя. В контексті стрімкого розвитку цифрових технологій, цифровізація судочинства розглядається як об'єктивна необхідність для створення ефективної, незалежної та неупередженої судової системи, що є невід'ємною складовою розбудови України як правової європейської держави [383]. Як було зазначено у підпункті 2.3 цього дисертаційного дослідження, цифровізація суду є частиною Державної антикорупційної стратегії [305].

Як було зазначено у підпункті 2.2 цього дисертаційного дослідження, передумовою впровадження ШІ в Україні є запуск ЄСІТС. Вона забезпечує автоматизацію судових процесів, документообігу, діловодства, аналітики та комунікації між судами через електронний обмін даними, відеоконференцзв'язок, електронний цифровий підпис та інші сервіси. Її правовою основою є Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71] та постанова КМУ «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» [211], затверджена рішенням ВРП від 19.04.2018 року № 1200/0/15-18. Однією з підсистем ЄСІТС є «Електронний суд», що надає можливість користувачам подавати позовні заяви та документи в електронній формі, брати участь у засіданнях в режимі відеоконференції.

З 2006 року діє ЄДРСР, проте поки він працює у тестовому режимі з функціональними обмеженнями. Впровадження технологій ШІ для аналізу документів, які зберігаються у цьому реєстрі, може суттєво оптимізувати цифровізацію судочинства. Зокрема, аналітика судових рішень на основі ШІ є важливим інструментом для забезпечення єдності судової практики, підвищення прозорості та передбачуваності правосуддя. Порівняння великих масивів судових рішень дає можливість виявляти суперечливі рішення з подібних справ у різних судах чи навіть в одному суді [384]. Технології ШІ спрощують ідентифікацію таких розбіжностей і забезпечують єдине тлумачення законів. Аналіз мотивувальної частини рішень може забезпечити визначення сфер, де законодавство є неповним або неоднозначним, що призводить до різних тлумачень. Аналіз судових рішень використовують для відстеження тенденцій у судовій практиці з часом, зміни підходів судів до тлумачення норм права [385].

Для оцінювання якості роботи суддів та виявлення тих, хто часто допускає помилки або приймає суперечливі рішення, застосовують аналітичні інструменти [359]. За допомогою машинного навчання та аналізу великих даних можна розробляти моделі для прогнозування ймовірних рішень у певних категоріях справ [362]. Для ефективної аналітики потрібні повнотекстові електронні бази судових рішень, потужні інструменти обробки природної мови та аналізу даних [326]. Автоматизація аналізу документів з ЄДРСР на основі використання інноваційних підходів та сучасних інформаційних технологій може забезпечити єдність судової практики, підвищити ефективність та прозорість ухвалення судових рішень та утвердити верховенство права [2].

З березня 2023 року через застосунок «Дія» можна отримувати сповіщення про справи та рішення у цифровому форматі [279]. Цифрова трансформація судової системи України може підвищити її ефективність, доступність і прозорість за допомогою новітніх технологій. Однак євроінтеграційні процеси та активна війна РФ висувають нові вимоги до цифрового судочинства в Україні, які можна забезпечити лише на міцній правовій основі [113].

7 березня 2024 року ВРП затвердила Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС. Згідно з цим Положенням,

функціонування модулів «Електронний кабінет» та «Електронний суд» у Великій Палаті ВС, Касаційному кримінальному суді у складі ВС, Касаційному цивільному суді у складі ВС та Київському апеляційному суді починається після інтеграції цих підсистем із наявними в зазначених судах автоматизованими системами документообігу та публікації відповідного оголошення в порядку, визначеному для початку функціонування ЄСІТС» [386].

Система передбачає повністю безпаперове діловодство шляхом використання електронного цифрового підпису та електронного документообігу, створення особистих кабінетів для здійснення будь-яких процесуальних дій, вдосконалення ЄДРСР шляхом додавання до нього системи гіперпосилань на правові позиції ВС. Це забезпечить змогу алгоритму підібрати релевантне до конкретної справи рішення ВС та сформулювати без участі людини чернетку рішення. У подальшому малозначні спори можуть бути вирішені за допомогою системи ІІІ у режимі онлайн, що дасть змогу значно розвантажити суди. Підсистема «Електронний суд» сьогодні функціонує у тестовому режимі. Вона дає можливість самостійно створювати вичерпний перелік позовів, відслідковувати хід справи, подавати процесуальні документи, оплачувати судовий збір й контролювати надходження позовів проти особи. Всі ці дії провадяться онлайн. Повноцінне впровадження ЄСІТС є тривалим процесом. Наразі лише в окремих судах працюють окремі модулі, а електронні позови дублюються в паперовій формі, що спричинено низкою проблем. Уряд України проводить активну політику щодо цифрової трансформації, сприяючи стрімкому розвитку процесів цифровізації судочинства, підвищенню ефективності та прозорості діяльності судової системи [387].

Зазначимо, що концепцією модернізованої ЄСІТС передбачено створення додаткових технічних модулів, серед яких підсистема ІІІ, підсистема розпізнавання сканованих документів та підсистема виявлення шаблонів, які будуть реалізовані за допомогою інструментів ІІІ [172].

Україна робить перші спроби впровадження ІІІ в судову систему, але цей процес ще знаходиться на початковому етапі. З 18 жовтня 2023 року введено обов'язкову реєстрацію та подання в суд документів через Електронний кабінет

для широкого кола учасників процесу [388]. Це актуалізує питання впровадження дистанційного правосуддя, повернення до ідеї «хмарної» архітектури ЄСІТС та використання ІІІ. 13 червня 2024 року КМУ затвердив Постанову № 693 «Про внесення змін до Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг» [389]. Ця Постанова вносить корективи, пов'язані зі застосуванням ІІІ на цій платформі. Такі технології можуть забезпечити безперервний доступ до суду, коли неможлива робота у звичайному режимі, зокрема під час пандемії чи повномасштабного воєнного вторгнення. Важливим для України стало прийняття Єврокомісією з ефективності правосуддя Європейської етичної хартії про використання ІІІ в судових системах та їхньому середовищі [390]. Її ухвалення врегулювало питання впровадження ІІІ та сприяло трансформуванню інформаційних технологій у правосуддя України.

В Україні ситуація з регулюванням використання ІІІ на нормативному рівні має формальний характер та потребує подальшого вдосконалення і більш активних конкретних дій щодо визначення способів його застосування. Наразі немає окремого нормативно-правового акту, який би комплексно регулював використання ІІІ в судовій системі. Цифровізація судочинства – це динамічний процес, який потребує постійного оновлення нормативно-правової бази, інформаційного та технічного забезпечення. 12 травня 2021 року КМУ затвердив розпорядження № 438-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 роки» [391]. Серед іншого, цей план передбачає розробку та впровадження нормативно-правової бази для визначення та реалізації державної стратегії у сфері розвитку та застосування ІІІ.

16 березня 2024 року набрав чинності Закон України від 23.02.2024 року № 3604-IX «Про внесення змін до КПК України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи» [224]. Метою цих змін є забезпечення поетапного впровадження ЄСІТС. Зокрема адвокатам надано дозвіл брати участь у засіданнях дистанційно та проводити допит у дистанційному режимі. Україна розробляла та обговорювала

законодавство щодо ШІ, але жоден закон про ШІ ще не був офіційно прийнятий. Вона активно досліджує можливість створення регуляторного фреймворку для ШІ та вивчає досвід інших країн.

Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] та Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI «Про захист персональних даних» регулюють питання захисту даних [10]. Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки» [165] встановлює правові засади для гарантування фундаментальних прав особи у сфері кібербезпеки. Закон України від 01.04.2022 року № 2174-IX «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України» [392] та Закон України від 20.03.2023 року № 2974-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» [393] регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності. Однак чинне законодавство містить лише окремі згадки про використання інформаційних технологій у судочинстві, але без деталізації щодо штучного інтелекту. Питання етики, безпеки, відповідальності при використанні ШІ також потребують врегулювання. Необхідно чітко визначити коло завдань та процесів, де ШІ може застосовуватися в судочинстві, встановити вимоги та стандарти до алгоритмів, моделей, даних для систем ШІ в судах, передбачити гарантії прав людини та уникнення упередженості. Прозоре регулювання сприятиме підвищенню довіри до застосування ШІ в судочинстві.

Застосування ШІ в юридичній сфері відкриває широкі можливості для підвищення ефективності, оптимізації процесів та забезпечення справедливого правосуддя. Однак системи ШІ не є абсолютно нейтральними та безпечними. Рішення на основі ШІ можуть бути неточними, дискримінаційними через вбудовані упередження та ставати новим джерелом помилок і витоку даних. Алгоритми ШІ можуть успадковувати упередження з навчальних даних і приймати необ'єктивні рішення на підставі раси, статі, соціально-економічного статусу тощо, порушуючи принцип рівності перед законом. Багато моделей ШІ

важко пояснити та інтерпретувати, що може підірвати довіру до судової системи. Алгоритми ШІ можуть помилятися через неповноту, застарілість чи упередженість даних для навчання, продукуючи хибні судові рішення з серйозними наслідками.

Сучасні системи на основі ШІ можна вважати інтелектуальними, адже складність представлення даних у них часто виходить за межі людського розуміння навіть після комп'ютерного аналізу. Це створює ризик неправильної інтерпретації результатів ШІ та навіть втрати контролю людини над такими системами. Особливе занепокоєння викликає неконтрольоване використання ШІ в судочинстві, що може призвести до серйозних загроз і порушень. Для запобігання цим ризикам необхідно розробити чіткі правові рамки й етичні норми застосування ШІ в судовій системі, забезпечити належний нагляд і контроль, а також вжити заходів для боротьби з упередженістю та захисту прав людини. Існує загроза зловмисного використання чи маніпулювання системами на основі ШІ в судочинстві для досягнення упереджених цілей. У разі помилок незрозуміло, хто повинен нести відповідальність – розробники, надавачі даних чи судді. Це створює серйозні ризики для конфіденційності, справедливості, дотримання прав людини та інших фундаментальних цінностей. Застосування ШІ у судочинстві може мати низку ризиків і загроз, якщо його належним чином не регулювати та не контролювати [66].

Інструменти ШІ вже успішно використовують для впровадження цифрової трансформації судових систем багатьох прогресивних країн світу [395]. Передові практики США, Канади, Австрії, Великої Британії, Сінгапуру, Китаю та інших країн є свідченням ефективності впровадження інноваційних рішень на основі ШІ для успішної цифрової трансформації судочинства. Належне відправлення правосуддя є ключовою функцією сучасного демократичного суспільства. Однак, навіть у високотехнологічних країнах судові системи відстають на кілька років у впровадженні інноваційних технологій порівняно з іншими елементами правозастосовної системи. Це зумовлено консервативним мисленням, недосконалістю інфраструктури та фінансовими обмеженнями [382].

Феномен ШІ викликає багато суперечок щодо правомірності його застосування у судовій системі. У статті 6 ЄКПЛ [173] закріплене право розгляду справ незалежним і безстороннім судом. Проте ні в статті 6, ні в коментарях до неї немає прямої заборони використання ШІ й не сказано, що правосуддя здійснюється лише суддею-людиною. Практики ЄСПЛ щодо порушення статті 6 Конвенції через застосування ШІ при прийнятті рішення ще не було. У статті 92 Основного Закону Франції уточнено цю норму Конвенції і закріплено, що правосуддя здійснюють судді, і судову владу покладено саме на них [394]. У статті 127 Конституції України викладено аналогічну правову позицію [6]. Отже, ШІ не може замінити суддів, однак, ніщо не забороняє оптимізувати роботу судді та суду шляхом залучення ШІ.

Використання ШІ надає беззаперечні переваги для успішної цифрової трансформації судової системи. Однак існують вагомі ризики надання упереджених та дискримінаційних висновків ШІ. Унікальність сучасних методів обробки даних полягає в тому, що вони не відтворюють модель пізнання, притаманну людині, а створюють контекстну статистику на основі даних, не враховуючи можливість помилкових аналогій з попередніми висновками. Окрім того, існує реальний ризик, що алгоритм може надавати упереджені та дискримінаційні висновки [396]. Кожне рішення повинно бути обґрунтованим. Однак програми, які використовують ШІ, розкривають не весь процес аналізу, а лише результат. Інформація про те, на якому етапі процесу ухвалення рішення ґрунтується прогноз, здійснений системою на основі ШІ, залишається невідомо. Ця таємниця існує, з одного боку, через наявні патентні права розробників цих програм, які убезпечують ризик плагіату. З іншого – через проблему «чорної скриньки» (непрозорість або невидимість для користувачів принципів функціонування алгоритму системи ШІ) [397]. Компанії, що розробляють системи на основі ШІ, не розкривають деталі роботи алгоритмів, оскільки ця інформація конфіденційна. При використанні таких систем необхідний розумний баланс між забезпеченням патентних прав розробників та основних прав осіб, інформацію про яких опрацьовують алгоритми ШІ.

Необхідно виокремити, що одним із серйозних викликів є етичні проблеми, пов'язані із застосуванням ІШ у судочинстві. Вони стосуються широкого кола питань: від забезпечення рівного доступу до правосуддя та недискримінації до гарантування прав на приватність, належне судове провадження та ефективні засоби правового захисту. Особливе занепокоєння становить можлива упередженість алгоритмів, відсутність прозорості та підзвітності у процесі ухвалення рішень, а також ризики делегування повноважень ухвалення остаточних рішень системами ІШ.

Стрімкого поширення в останні роки набуває генеративний ІШ. Це клас алгоритмів і моделей машинного навчання, здатних генерувати новий контент, майже ідентичний створеному людиною [2]. Він може бути застосований для автоматичної генерації юридичних документів, аналізу фактичних обставин справ, застосування відповідних законів і судової практики, а також формулювання судових рішень та постанов [106, с. 210]. Етика генеративного ІШ охоплює моральні, суспільні та правові міркування, пов'язані з використанням систем ІШ, які можуть генерувати контент. Це широкий спектр питань: від забезпечення достовірності та неупередженості інформації, прозорості процесів ухвалення рішень та чіткого визначення відповідальності, до збереження оригінальності контенту, захисту конфіденційності даних та дотримання прав людини [96].

Впровадження технологій ІШ у судову систему є глобальною тенденцією, яка надає переваги (підвищення ефективності, об'єктивності), однак становить ризики (упередженість алгоритмів, проблеми прозорості, етичні питання). В Україні, як і в більшості країн світу, на сьогодні відсутнє комплексне законодавче регулювання використання ІШ в судовій системі.

На основі проведеного у цьому підпункті дисертаційного дослідження, ми окреслили шляхи вирішення існуючих проблем впровадження ІШ у діяльність судів в Україні.

Розвиток нормативно-правового регулювання має стати першочерговим кроком у впровадженні ІШ в судову систему України. Необхідно розробити національну стратегію використання ІШ в судочинстві, взявши за основу

успішні практики таких країн як Велика Британія та Сінгапур. Важливим елементом цієї стратегії має бути формування спеціального законодавства про використання ШІ у судовій системі, яке враховуватиме рекомендації Європейської комісії з питань ефективності правосуддя. Гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема з принципами «Білої книги зі штучного інтелекту», дозволить забезпечити баланс між інноваціями та захистом прав громадян.

Технологічні рішення мають впроваджуватися поетапно, починаючи з автоматизації рутинних завдань, таких як пошук інформації у правових базах. Наступним кроком має стати впровадження аналітичних систем для аналізу судової практики. Важливим аспектом є створення єдиної цифрової інфраструктури за прикладом Австрії та Естонії – комплексного онлайн-порталу управління електронними судовими справами та обміну документами з інтегрованими інструментами ШІ. Серед спеціалізованих інструментів доцільно зосередитись на системах розпізнавання документів, транскрибування судових засідань та чат-ботах для надання базових юридичних консультацій громадянам. Основою для впровадження цих технологічних рішень має стати ЄСІТС та її функціональні модулі, що забезпечить системність і послідовність інтеграції інструментів ШІ у діяльність судів.

Етичні аспекти та безпека використання ШІ в судочинстві потребують особливої уваги. Необхідно розробити етичний кодекс застосування ШІ у судовій системі, який забезпечуватиме баланс між технологічними інноваціями та дотриманням прав людини. Важливо впровадити механізми регулярного аудиту алгоритмів ШІ для виявлення та усунення потенційних когнітивних упереджень. Прозорість функціонування алгоритмів має бути забезпечена шляхом розкриття методології та принципів їх роботи.

Необхідність посилення відповідальності за використання ШІ у судовій системі зумовлена зростаючими ризиками упередженості алгоритмів, проблемами «чорної скриньки» та потенційними порушеннями прав людини. Застосування ШІ для ухвалення рішень вимагає чіткого встановлення меж відповідальності між розробниками систем, суддями та іншими учасниками

процесу. Концепт меж відповідальності має передбачати, що остаточні рішення ухвалює суд, а розробники несуть відповідальність за прозорість алгоритмів та якість навчальних даних. Необхідне законодавче врегулювання, яке збалансує патентні права розробників та права осіб, чиї дані опрацьовуються системами ІІІ, а також передбачить механізми відшкодування шкоди у випадку помилок чи зловживань.

Зазначені шляхи вирішення проблем впровадження ІІІ в судову систему України дозволять побудувати сучасну, ефективну та справедливую систему правосуддя, яка забезпечить баланс між технологічними інноваціями та захистом прав громадян.

2.5. Особливості електронного судочинства в умовах воєнного стану

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року загостило питання ефективного забезпечення безпеки та повноцінного функціонування державних інституцій для гарантування прав і свобод людини. У таких екстремальних умовах електронне судочинство стало винятковим інструментом для забезпечення повноцінної діяльності судової системи. Однак під час дії воєнного стану українські суди стикаються з додатковими викликами та відповідальністю на всіх етапах судочинства.

Сучасну війну РФ в Україні визначають як війну високих технологій. Жодна країна не має досвіду забезпечення права на справедливий суд за таких обставин [398–399]. Електронне судочинство стало імперативною складовою правової системи. Від його дієвості залежить доступність правосуддя для громадян. Судова система повинна адаптуватися до нової дійсності. Невідкладність пошуку ефективних інструментів для оптимізації судових процесів та підвищення їх ефективності в умовах воєнного стану спричиняє необхідність проведення наукових розвідок з питань адаптації процесів електронного судочинства до унікальних реалій технологічної війни.

На сьогодні відсутні ґрунтовні наукові праці, які б досліджували тематику імплементації електронного судочинства у діяльність судів у сучасних умовах

воєнного стану. Повномасштабна війна триває. Немає напрацьованих методик та кейсів для вивчення цього питання. Окрім того, потрібен певний час для глибокого наукового осмислення цієї проблематики. Однак, є низка публікацій та досліджень, які частково торкаються цього питання. Окремі аспекти реалізації цифрового судочинства в умовах війни вивчали О. Гулак О., Р. Благута, Є. Дуліба, М. Капустіна, М. Костенко, С. Лучик, О. Музичук, О. Рєзнік, В. Теремецький, Ю. Тимошенко, Д. Тихонова, Н. Чудик, В. Шмига, О. Яра та інші.

Інтеграція цифрових технологій у судові процеси за обставин воєнного стану породжує унікальний симбіоз правових, технологічних та соціальних викликів. Це спричиняє необхідність нових наукових розвідок з питань можливостей та обмежень впровадження інноваційних інформаційних технологій в електронне судочинство за обставин повномасштабної високотехнологічної війни. Її посилює потреба аналізу трансформації процесуальних норм при переході до дистанційного формату судочинства в екстремальних умовах. Необхідність такого наукового аналізу актуалізує нагальність пошуку нових засобів для реалізації принципів змагальності, гласності та безпосередності судового розгляду в електронному середовищі, особливо коли учасники процесу знаходяться у зоні бойових дій або є внутрішньо переміщеними особами.

Комплексне вивчення цих аспектів може забезпечити формування науково обґрунтованої моделі електронного судочинства, адаптованої до реалій воєнного стану, що сприятиме підвищенню ефективності та доступності правосуддя у форс-мажорних обставинах.

Військове вторгнення РФ в Україну змусило судову систему України адаптуватись до нових реалій. У 2022 році було вжито заходів для захисту суддів та учасників судового процесу. Публічний доступ до електронних копій судових рішень у кримінальних справах, які містять інформацію, що не підлягає розголошенню в умовах воєнного стану, був тимчасово обмежений. Окрім того були вдосконалені алгоритми анонімізації. Внесено відповідні зміни до програмного забезпечення. Також оновлено систему автоматичного знеособлення даних у електронних копіях судових рішень з кримінальних справ,

доступних у ЄДРСР. Забезпечено, щоб ця система враховувала особливі вимоги щодо нерозголошення певної інформації в умовах воєнного стану [400].

Ні Основний Закон України, ні правові акти, що запроваджують воєнний стан та відповідний механізм обмеження конституційних прав і свобод в умовах воєнного стану, не передбачають можливості звуження таких фундаментальних прав, як право на свободу та особисту недоторканність, презумпцію невинуватості та право на захист. Ці права залишаються непорушними навіть за надзвичайних обставин воєнного часу [401].

18 липня 2024 року КСУ ухвалив рішення II сенату КСУ № 8-р(II)/2024, в якому зазначив, що відправлення правосуддя на територіях, де запроваджено режим воєнного стану, залишається виключною прерогативою судових органів. У межах зазначених територій продовжують функціонувати суди, утворені згідно з положеннями Конституції України. Також неприпустимим є застосування будь-яких механізмів, спрямованих на редукцію чи прискорення встановлених процесуальним законодавством форм судочинства [402].

Третій рік судова система України продовжує функціонувати в умовах воєнного стану, забезпечуючи право громадян на доступ до правосуддя. За цей час суттєво змінились обставини, в яких доводиться функціонувати судам. Проблеми з електропостачанням призводять до відключення деяких із них від мережі Інтернет. Це створює серйозні перешкоди для забезпечення повноцінного електронного документообігу, доступу до електронної пошти судів та модуля «Електронний суд» ЄСІТС. На сьогодні не у всіх судах забезпечені технічні можливості підключення до підсистеми «Електронний суд» [403]. Це унеможлиблює повноцінне використання електронних ресурсів усіма учасниками судового процесу. Зокрема, обмежуються можливості суддів, працівників апарату суду та інших учасників у використанні цифрових інструментів судочинства. Вимушене призупинення електронної комунікації судів через обставини, що від них не залежать, ставить під загрозу принцип незалежності судової влади. Це суперечить гарантіям правової держави, закріпленим у Конституції та законах України.

Функціонування модулів ЄСІТС у судовій системі залежить від наявності швидкісного широкосмугового доступу до Інтернету. Архітектура даних та програмне забезпечення, розроблені для цієї системи, не дають можливості знизити вимоги до швидкості чи обсягу передачі інформації. Однак судам часто бракує фінансування для підтримки необхідних каналів зв'язку. Тому існує ризик, що суд, який не може забезпечити певні технічні умови або сплатити за користування мережею Інтернет, втратить доступ до спеціалізованих судових програм і опиниться в інформаційній ізоляції. Це може призвести до припинення отримання документів через електронну пошту та модуль «Електронний суд». Також може бути призупинене наповнення ЄДРСР, перервано обмін процесуальними документами між судами. Неможливо буде отримати ухвали вищих судових інстанцій щодо витребування справ для апеляційного та касаційного оскарження з місцевих судів.

При розробці модуля ЄСІТС «Електронний суд» основну увагу було приділено зручності та доступності сервісу для позивачів та інших учасників справи. Концепція електронного суду орієнтована переважно на них [232]. Для суддів, секретарів судів та помічників суддів суттєвих змін не відбулося. Їхня робота, як і раніше, передбачає фізичну присутність на робочому місці, друк документів, формування паперових справ. Вони комунікують з учасниками процесу традиційними способами: поштою, телефоном або особисто. В умовах воєнного стану питання безпеки стало важливим для всіх учасників судового процесу без винятку. Проте, з початку війни не було впроваджено значних змін у судовому діловодстві. Дистанційні форми роботи все ще не повністю регламентовані, а технічні умови не узгоджені з положеннями процесуального законодавства та судовою практикою. Додатково, виникають нові проблеми, зокрема нестача коштів на оплату послуг Інтернет-зв'язку [403].

Напочатку 2024 року виникли технічні проблеми в роботі підсистеми «Електронний суд». Зокрема, користувачі не могли авторизуватися в електронному кабінеті. Це обмежило можливості адвокатів у здійсненні їхніх процесуальних прав [201]. Зокрема, подання документів та участь у судових засіданнях через відеоконференцію. Ці технічні неполадки в «Електронному

суді» призвели до порушення права людини на доступ до правосуддя та справедливий суд, які гарантовані статтею 55 Конституції України [6] та статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [173].

Такі збої суттєво впливають на можливість учасників судових процесів реалізовувати свої права. Зокрема, вони можуть перешкоджати своєчасному поданню процесуальних документів, ознайомленню з матеріалами справи, отриманню повідомлень про судові засідання та участі в них дистанційно. Це може призвести до пропуску важливих процесуальних строків, неможливості подати докази чи заяви, що в результаті може негативно вплинути на результат розгляду справи та загалом на ефективність судочинства [404].

Слід наголосити, що в процесі переходу від паперового документообігу та економії на поштових витратах виникає загроза втрати певної частини інформації через несанкціоновані втручання. Зокрема, відключення суду від мереж може бути створене штучно. За ініціативою чи через недбалість працівника, відповідального за обслуговування системи, може бути заблоковано доступ суду до ЄДРСР. Також може припинитися надходження електронної кореспонденції на офіційну адресу суду. Такі проблеми можуть значно підірвати репутацію судової системи. Це суперечить принципу незалежності судів та створює перешкоди доступу до правосуддя громадян, юридичних осіб та державних органів.

Ми вважаємо, що в Україні необхідно впровадити дієві механізми функціонування судів, які б унеможливлювали будь-яке зовнішнє втручання чи маніпуляції з інформаційними системами та програмним забезпеченням у «ручному» режимі. Доцільно забезпечити прозорість щодо стану електронного зв'язку в судах, та моніторити інформацію про наповнення та доступність судових реєстрів. Важливим є на законодавчому рівні затвердити положення щодо обмежень електронної комунікації між судами та учасниками судових процесів під час воєнного стану.

Збройний конфлікт, спричинений вторгненням росії в Україну, став наймасштабнішим в Європі після 1945 року. Безпрецедентний характер цієї війни, що охоплює величезні території та супроводжується численними

воєнними злочинами, створює значні труднощі для традиційної судової системи. Зокрема для забезпечення невідворотності покарання агресора [405]. Неоголошена війна РФ в Україні руйнує фундамент сучасного міжнародного правопорядку та системи колективної безпеки. Цей акт агресії спричинив широкомасштабні порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права і довів недієвість принципів міжнародного права у відношенні до країни-агресора. росія грубо порушила норми міжнародного права, зневаживши суверенітет та територіальну цілісність України як незалежної держави. Масові вбивства мирного населення можна кваліфікувати як воєнні злочини та злочини проти людяності. Знищення цивільної інфраструктури та житлових будинків через обстріли та бомбардування порушує принцип розрізнення військових і цивільних об'єктів [406]. Багаточисельні факти тортур, жорстокого поводження та сексуального насильства щодо цивільних осіб і військовополонених є прямим порушенням Женевських конвенцій [407–408]. Депортації, або примусове переміщення цивільного населення, особливо дітей, до російської федерації може розглядатися як воєнний злочин [409]. Цілеспрямовані напади на цивільні об'єкти суперечать нормам міжнародного гуманітарного права [410].

Міжнародне співтовариство одностайно засудило агресію росії проти України та наголосило на необхідності притягнення винних до відповідальності. Так, РЄ ініціювала проєкт «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду» [411]. Він впроваджується РЄ в межах Плану дій РЄ для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки [412]. Документ базується на здобутках України у сфері дотримання стандартів РЄ щодо прав людини, верховенства права та демократії, зокрема в рамках попереднього Плану дій на 2018–2022 роки [413] та його Пріоритетних змін. Проєкт має на меті сприяти розвитку української системи правосуддя у відповідності до європейських стандартів через удосконалення законодавства і судової практики, а також підтримувати діяльність органів судового самоврядування в умовах війни та післявоєнного періоду. Одним із стратегічних напрямів співпраці між Україною й РЄ є імплементація ЄКПЛ та підтримка

належного функціонування українських правозахисних установ і механізмів [414].

Однак забезпечити неухильне дотримання норм міжнародного гуманітарного права можливо лише за умови ретельного розслідування, збору та фіксації неспростовних доказів скоєних злочинів [415, с. 355]. Виникає нагальна потреба у залученні інноваційних інформаційних технологій для швидкого, належного збирання, документування, аналізу, систематизації, передавання та зберігання допустимих доказів воєнних злочинів. Для забезпечення ефективної діяльності електронного судочинства в умовах сучасної війни необхідним є застосування технологій аналізу супутникових знімків, відеоаналітики, ІІ, блокчейн тощо. Ці технології відкривають нові перспективи для цифрового правосуддя, забезпечуючи можливість формувати надійну доказову базу без безпосереднього доступу до місць скоєння злочинів.

Активна війна РФ в Україні висуває нові вимоги до цифрового судочинства. Застосування ІІ може стати потужним інструментом, який значно підвищить ефективність і точність цього процесу [213]. Одним із ключових напрямів є аналіз відео- та фотоматеріалів. Системи комп'ютерного зору, засновані на алгоритмах глибокого навчання, здатні обробляти величезні обсяги мультимедійних даних і виявляти в них ознаки можливих злочинів [106]. Вони можуть розпізнавати обличчя, об'єкти, місця, дату та час, що дозволяє верифікувати та поєднувати докази з різних джерел. Такі системи можуть виявляти зв'язки між різними фактами та формувати цілісну картину події [186].

13 березня 2024 року Європарламент ухвалив новий закон про регулювання використання ІІ [416]. Згідно з цим законом, правоохоронним органам загалом заборонено застосовувати біометричні системи розпізнавання людей, за винятком чітко визначених випадків. Такі винятки суворо регламентуються та контролюються. Зокрема, використання подібних систем має бути обмежене у часі та просторі, а також вимагає спеціального судового дозволу. Це може стосуватися, наприклад, пошуку зниклих осіб чи запобігання терактам.

Ми вважаємо, що для України доцільно розглянути аналогічний законопроект, але розширити перелік винятків, зокрема для зниклих безвісти за особливих обставин [417], примусово переміщених на територію росії та військовополонених [418].

Ще одним ключовим напрямом є опрацювання та аналіз текстових даних. Технології обробки природної мови здатні аналізувати звіти, протоколи, листування та інформацію з соціальних мереж. Ці системи можуть ідентифікувати серед іншої інформації іменовані сутності (наприклад, імена людей чи географічні назви), розрізняти події та взаємозв'язки між ними, а також виявляти фейкову інформацію. Це сприяє швидшому пошуку релевантних даних у великих масивах неструктурованої текстової інформації [419]. Застосування методів прогнозної аналітики та машинного навчання також має велике значення для розслідування воєнних злочинів [106]. Використовуючи історичні дані та моделі, можна виявляти закономірності та передбачати ймовірні сценарії і потенційні загрози, що дозволяє ефективніше розставляти пріоритети та оптимізувати ресурси [107]. Важливим аспектом є зіставлення розрізнених даних з різних джерел для створення загальної картини події. ШІ може знаходити взаємозв'язок між різнорідними даними, такими як відео, фото, текст, метадані та цифрові сліди [46].

Відповідно до даних, оприлюднених Генпрокуратурою України, протягом 2022–2023 років було ініційовано 12331 кримінальне провадження за статтею 438 КПК України [77]. Ця стаття, зокрема, передбачає кримінальну відповідальність за порушення законів війни. З цієї кількості 108 проваджень було тимчасово призупинено згідно з частиною 2 статті 280 КПК України [77] через неможливість встановити місцезнаходження підозрюваних осіб. 223 підозрюваним було офіційно вручено повідомлення про підозру. У 84 випадках прокурори вже направили обвинувальні акти до судових інстанцій. Варто зазначити, що 38 справ було закрито [420].

Масштаб та складність такої значної кількості кримінальних проваджень важко переоцінити. Триваючий збройний конфлікт завдає нищівного удару по судовій системі. Окрім загальних викликів для українського правосуддя, існує

ще одна проблема – брак у прокурорів та суддів спеціалізованих знань та узагальненого досвіду щодо складних міжнародно-правових норм, які стосуються судового переслідування воєнних злочинців. Важливо, щоб внутрішні судові процеси в Україні, пов'язані з воєнними злочинами, відповідали міжнародним стандартам правосуддя. Тому нагальним питанням для сучасного електронного судочинства є модернізація підсистеми «Електронний суд» ЄСІТС, анонсована 28 лютого 2024 року Мінцифри України [172]. Зокрема, запуск підсистеми бази знань може забезпечити прокурорам та суддям доступ до необхідних спеціалізованих знань з норм міжнародного права.

Кількість справ щодо воєнних злочинів росії в Україні постійно збільшується, оскільки війна триває. Окрім того, правоохоронні органи продовжують фіксувати нові епізоди військової агресії рф на деокупованих територіях.

Ми вважаємо, що створення уніфікованої електронної бази допустимих доказів воєнних злочинів є однією з фундаментальних передумов для притягнення винних до відповідальності, забезпечення справедливого та прозорого правосуддя, захисту прав і свобод людини. Її формування має відбуватись в умовах активної війни. Цей процес можливий лише із використанням новітніх цифрових технологій.

В умовах воєнного стану для ідентифікації осіб, причетних до скоєння воєнних злочинів на території України, застосовується ряд передових технологічних рішень та інструментів. Серед них [421]:

1. Системи розпізнавання обличчя з великими базами даних, що містять більше десятки мільярдів зображень з відкритих інтернет-джерел. Ці програмні комплекси дають змогу ідентифікувати ймовірних злочинців шляхом порівняння їхніх фотографій з наявними візуальними даними.

2. Спеціалізовані програмні інструменти для пошуку та верифікації облікових записів підозрюваних у скоєнні злочинів у популярних соціальних мережах. Зокрема, використовуються такі засоби, як Clearview для ідентифікації акаунтів за світлинами [422] та Artellence для перевірки профілів у соцмережах [423].

3. Технології супутникового зв'язку, а також аналітичні системи для опрацювання відео- та фотоматеріалів, отриманих з вилучених мобільних пристроїв, камер відеоспостереження. Зокрема, система «Безпечне місто». Це інтегрована система сучасних технологій, яка забезпечує відео-моніторинг руху в місті. Вона здійснює контроль та координування діяльності комунальних, правоохоронних та рятувальних служб для ефективного управління міською інфраструктурою та безпекою тощо [424].

4. Методи OSINT-розвідки (розвідка на основі відкритих джерел) для збору, аналізу та використання відкритих фото-, відео- та текстових даних з інтернету для виявлення ознак злочинної діяльності [425].

5. Міжвідомча уніфікована база даних «Воєнний злочин», створена фахівцями Національної поліції України. Вона містить інформацію про понад 550 тисяч потенційних воєнних злочинців, деталі скоєних ними правопорушень та зібрані докази, пов'язані з російською збройною агресією проти України [426].

Доступ до підсистеми «Воєнний злочин» надано всім українським силовим структурам та відомствам безпеки і оборони. Це безпрецедентний випадок міжвідомчої консолідації для здійснення правосуддя над країною-агресором у національних та міжнародних судових інстанціях. Також активно відбувається обмін релевантними електронними даними з Європолем, Євроюстом та іншими міжнародними партнерами, які допомагають Україні у розслідуваннях воєнних злочинів [421].

Крім згаданих вище технологічних інструментів, українські криміналісти використовують безпілотні авіаційні комплекси для фіксації наслідків ракетних обстрілів, сучасні 3D-сканери для створення деталізованих просторових моделей місць скоєння злочинів та експрес-аналізатори ДНК для швидкої ідентифікації осіб за генетичним матеріалом.

Усі ці високотехнологічні рішення можуть бути інтегровані в Електронний суд як спеціалізовані модулі, що значно розширить його функціональність та ефективність. Наприклад, дані з безпілотних авіаційних комплексів можуть автоматично завантажуватися в систему, де алгоритми ШІ аналізуватимуть масштаби руйнувань та класифікуватимуть типи використаної зброї. 3D-моделі,

створені сканерами, можуть стати інтерактивними елементами судових справ. Це дасть можливість суддям та іншим учасникам процесу віртуально досліджувати місця злочинів. Результати експрес-аналізу ДНК можуть автоматично зіставлятися з базами даних та одразу додаватися до відповідних справ.

Ці технології можуть бути об'єднані в єдину систему збору та аналізу доказів. Наприклад, ШІ може консолідувати дані з різних джерел. Зокрема, зіставляти GPS-координати з безпілотників з 3D-моделями місцевості та результатами ДНК-аналізу. Це забезпечить створення комплексної картини події. Така інтеграція дозволить не лише пришвидшити процес розслідування, але й підвищити об'єктивність судових рішень.

Важливо також розробити надійні протоколи для забезпечення безпеки та достовірності цих цифрових доказів. Технологія блокчейн може бути використана для гарантування цілісності доказів від моменту збору до представлення в суді [48].

За два роки повномасштабної війни із використанням новітніх технологій вже зібрано докази для висунення понад 2400 підозр. Майже половину з них вже скеровано до суду [421]. Забезпечується відповідність всіх зібраних доказів міжнародним стандартам. Це гарантує можливість використовувати їх у майбутньому для обвинувачення російських військових злочинців в українських судах, для притягнення до кримінальної відповідальності вищого політичного та військового керівництва РФ у міжнародних судах та забезпечення виплати Україні репарацій за заподіяну шкоду [113].

Україна активно впроваджує та використовує передові технологічні рішення для системного документування, розслідування та забезпечення відповідальності за воєнні злочини, скоєні російськими військовими. В усіх попередніх збройних конфліктах злочинців звинувачували переважно у злочинах проти фізичної недоторканності людей – вбивствах, пораненнях, нападах та приниженнях. В умовах сучасної війни Офіс Генерального прокурора України розглядає ширший спектр воєнних злочинів. Активно розслідуються випадки сексуального насильства та злочини проти навколишнього середовища.

Серед них пошкодження ядерних об'єктів, руйнування та забруднення довкілля [427]. Такі злочини спричиняють тривалі негативні наслідки для здоров'я багатьох наступних поколінь українців. Окремо вивчаються кібератаки [134] в контексті їх кваліфікації як воєнних злочинів.

В Україні діє цифровий реєстр для документування воєнних злочинів росії [428]. Цей веб-ресурс є електронною базою даних, яка акумулює особисту інформацію про військовослужбовців збройних сил російської федерації. База включає відомості про ідентифікованих російських військовополонених, а також про загиблих російських вояків у ході бойових дій на території України. Кожен запис у базі даних містить посилання на доказову базу, що підтверджує перебування конкретного військового в Україні. Ця електронна система забезпечує пошук та отримання доступу до зібраних даних, включаючи підтвердження присутності російських військових на українській території.

Одним із найскладніших завдань є ідентифікація конкретних осіб-виконавців злочинів. У такому разі новітні інформаційні технології часто є єдиним ефективним інструментом. Під час розслідувань активно використовуються технологічні рішення компанії Palantir для аналізу великих даних, а також інструменти Microsoft для розпізнавання голосу. Наприклад, у випадках закликів до геноциду чи агресії. Це унікальні інструментальні засоби, які допомагають всебічно аналізувати та належним чином фіксувати доказову базу. Для опрацювання сотень терабайт відео- та фотоматеріалів залучаються технології на основі ШІ. Застосування новітніх технологій надає можливість встановити виконавців, зібрати всі необхідні докази для подальшого справедливого судового розгляду. Розробка таких технологічних інструментів важлива не лише для виявлення злочинців, а й для запобігання втраті доказів, на яких може ґрунтуватися обвинувачення [429].

Міністерством цифрових технологій України створило ряд чат-ботів для краудсорсингу та підтвердження доказів ймовірних військових злочинів. Розроблено цифрові інструментами для забезпечення можливості громадянам документувати пошкодження їхніх будинків. Програмне забезпечення для розпізнавання облич використовується з метою ідентифікації російських

військових на фотографіях. Запроваджено нові інструменти, які допомагають користувачам додавати геотеги та мітки часу на відео, що може допомогти притягнути винних до відповідальності. Офіційні чат-боти та веб-сайти, класифікують різні види воєнних злочинів та порушень прав людини. Уся інформація зберігається в одній централізованій базі даних, створеній Офісом Генерального прокурора України [430].

Застосування цифрових інструментів у зоні бойових дій має великі перспективи для оперативного збору доказів воєнних злочинів. За допомогою криптографічних методів забезпечується їхня автентичність і цілісність [431]. Наявність потужних смартфонів та інших гаджетів у багатьох цивільних осіб дає можливість фіксувати фото- та відео-докази порушень безпосередньо на місці подій. Ці матеріали можуть бути оперативно передані правозахисним організаціям та слідчим для розслідування злочинів. Використання спеціалізованого програмного забезпечення дає змогу накладати цифрові відбитки часу, геолокаційні метадані та криптографічні хеш-суми на зібрані файли. Це підвищує достовірність доказів і захищає їх від подальших змін чи маніпуляцій. Технології блокчейн можуть застосовуватись для створення незмінного реєстру з часовими мітками, який фіксує та зберігає всі докази в розподіленому сховищі. Це унеможливорює втрату чи підміну доказової інформації. Передові криптографічні технології на основі алгоритмів із відкритим ключем дозволяють формувати надійні цифрові підписи для автентифікації джерела доказових матеріалів. Хмарні сервіси та розподілені мережі забезпечують резервне зберігання цифрових доказів у різних локаціях, що мінімізує ризик їх втрати чи знищення. Цифрові інструменти забезпечують цілісність та незмінність доказів, на відміну від паперових носіїв. Криптографічно підтверджена автентичність та прозорість походження суттєво підвищують юридичну відповідність електронних доказів під час притягнення до відповідальності за воєнні злочини [432–433].

Застосування інформаційних технологій для документування воєнних злочинів регулюється низкою міжнародних та вітчизняних законодавчих актів. Женевські конвенції 1949 року [407–408] та Додаткові протоколи до них 1977

року [435] встановлюють загальні норми захисту жертв збройних конфліктів та регламентують використання певних методів та засобів ведення війни. Статут Міжнародного кримінального суду визначає його юрисдикцію та повноваження щодо розслідування та притягнення до відповідальності за воєнні злочини [436]. Деякі резолюції Ради Безпеки ООН закликають держави застосовувати відповідні технології для фіксування порушень міжнародного гуманітарного права [437]. Керівні принципи ООН стосовно збирання цифрових доказів містять рекомендації щодо належного збору, зберігання та обміну цифровими даними при розслідуванні [438].

В українському законодавстві також передбачені правові норми щодо використання інформаційних технологій для формування доказової бази воєнних злочинів. КПК України регламентує порядок збирання, фіксації та використання доказів, в тому числі отриманих за допомогою інформаційних технологій [77]. Закон України від 20.03.2003 року № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом» [439] передбачає використання новітніх інформаційно-телекомунікаційних систем для протидії тероризму. Наказ Офісу Генерального прокурора України № 298 визначає порядок документування воєнних злочинів, скоєних РФ, в тому числі з застосуванням геоінформаційних систем та інших інструментів інформаційних технологій [440]. Крім того, Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та приватними компаніями у сфері інформаційних технологій для залучення новітніх цифрових рішень на основі ШІ, аналізу великих даних тощо. Розробляються стандарти та протоколи збору і використання цифрових доказів у розслідуваннях.

Українське законодавство регламентує комплексні заходи для широкого залучення новітніх інформаційних технологій у процеси розслідування та документування російської агресії, які є складовою електронного судочинства:

- створення Єдиного реєстру досудових розслідувань воєнних злочинів – централізованої електронної бази даних для акумулювання всієї інформації про факти, місця, учасників та обставини воєнних злочинів, скоєних РФ на території України (Наказ від 30.06.2020 року № 298 Офісу Генерального

- прокурор України «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення» [440]);
- формування Єдиної інформаційної системи електронних доказів воєнних злочинів, що має забезпечити збирання, обробку, зберігання та обмін цифровими даними між усіма залученими правоохоронними органами (Постанова КМУ від 13.06.2023 року № 624 «Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України» [441]).

Однак на сьогодні не врегульовано на державному рівні ряд важливих питань, що стосуються повноцінного функціонування електронного судочинства в умовах воєнного стану. Зокрема:

- розробка та впровадження спеціалізованих програмних комплексів і баз даних для автоматизованої ідентифікації осіб-виконавців воєнних злочинів на основі аналізу відео, фото, аудіо, біометричних даних;
- регламентація використання новітніх геоінформаційних систем, безпілотних літальних апаратів, супутникових знімків високої роздільної здатності для фіксації руйнувань цивільної інфраструктури;
- допустимість, оброблення та використання ланцюга зберігання електронних доказів на основі технології блокчейн;
- міжвідомча та міжнародна співпраця у сфері обміну цифровими доказами воєнних злочинів, забезпечення їх належного збереження та захисту від несанкціонованого доступу;
- створення національного сховища цифрових доказів воєнних злочинів з високим рівнем захисту для їх довгострокового зберігання та використання в майбутніх судових процесах;
- розширення можливостей експертних установ щодо проведення різних видів інформаційно-технологічних експертиз цифрових матеріалів у справах про воєнні злочини.

Застосування цифрових технологій для фіксації та розслідування воєнних злочинів, безумовно, відкриває нові можливості, але при цьому виникають і

певні виклики, пов'язані з юридичною відповідністю таких доказів, їх належною фіксацією та верифікацією. Важливим є гарантування права на справедливий судовий розгляд. Зокрема, цифрові докази, зібрані з використанням новітніх технологій, можуть викликати сумніви стосовно їх автентичності, цілісності та достовірності походження. Потрібні чіткі стандарти для застосування технологій блокчейн з метою забезпечення цілісності й незмінності доказів та можливості підтвердити справжність кожного з них [429].

Необхідною є розробка прозорих та уніфікованих протоколів щодо способів збору, обробки, зберігання й передачі цифрових доказів. Це мінімізує ризик їх випадкового чи навмисного пошкодження або підробки. Процес верифікації має гарантувати відсутність маніпуляцій із доказами.

Важливо акцентувати, що впровадження високотехнологічних рішень в електронне судочинство не має порушувати основоположні права людини, зокрема право на справедливий судовий розгляд [442]. Необхідно забезпечити дотримання принципів неупередженості, рівності сторін, права на конфіденційність тощо під час використання інструментів інформаційних технологій для збору доказів [443].

Враховуючи ці виклики, вкрай важливою є розробка єдиних міжнародних стандартів та регламентів застосування інформаційних технологій у судочинстві для притягнення до відповідальності за воєнні злочини. Такі стандарти мають охоплювати: 1) вимоги до збору, фіксації, зберігання та передачі цифрових доказів із застосуванням криптографічного захисту та засобів підтвердження автентичності; 2) процедури верифікації доказів та встановлення їх достовірності й належного походження; 3) регламенти подання цифрових матеріалів у судах із дотриманням принципів справедливого судового розгляду; 4) питання захисту персональних даних і конфіденційності під час використання інформаційних систем для доказування; 5) уніфіковані вимоги до програмного забезпечення та апаратних засобів, задіяних в обробці цифрових доказів. Розробка таких міжнародних стандартів має відбуватися за участі експертів з інформаційних технологій, криміналістики, судових органів і правозахисних організацій. Лише комплексний підхід забезпечить належне використання переваг сучасних

технологій у процесі притягнення до відповідальності за найтяжчі злочини без порушення прав людини.

Висновки до розділу 2

1. Виділено основні періоди еволюції українського судочинства, кожен із яких поступово формував підґрунтя для майбутньої цифрової трансформації та наближав судову систему до сучасних стандартів прозорості й ефективності: Київська Русь (IX – XIII ст.); Литовсько-Польська доба (XIV – XVII ст.); Запорізька Січ (друга половина XVI ст. – кінець XVIII ст.); Гетьманщина (кінець XVIII ст. – початок XX ст.); українські землі у складі Російської імперії (кінець XVIII ст. – початок XX ст.); доба української революції 1917–1921 рр.; радянська доба (1922–1991 рр.); незалежна Україна (1991 р. – сьогодні). Зазначено, що сьогодні ці стандарти втілюються через впровадження інформаційних технологій.

2. Визначено, що процес цифровізації судочинства в Україні відбувається поетапно, з постійним вдосконаленням законодавчої бази та технічних рішень. Ключовим етапом цифрової трансформації судової системи є ЄСІТС. Зауважено, що підсистема «Електронний суд» є однією із складових ЄСІТС, що забезпечує цифрову взаємодію між судом та учасниками судового процесу. Виділено позитивні аспекти електронного судочинства: безперервний доступ до Електронного суду в режимі 24/7; можливість віддаленого ознайомлення з матеріалами справи; участь у судових засіданнях онлайн із використанням електронного підпису; скорочення витрат часу та коштів завдяки відмові від паперової документації; точна реєстрація часу подання процесуальних документів і можливість відстеження їхнього руху.

Виявлено низку негативних аспектів: станом на кінець 2024 року частина судів України не інтегровані до ЄСІТС; нерівномірність цифровізації у різних судах; недостатній рівень кіберзахисту; обмежена технологічна компетентність частини населення та працівників апарату суду; високовартісна цифрова трансформація; динамізм законодавства; психологічна неготовність до

технологічних інновацій.

3. Встановлено, що цифровізація судочинства є ключовим компонентом сучасної антикорупційної стратегії України, спрямованої на підвищення прозорості та ефективності правосуддя. Виявлено, що впровадження інформаційних систем та інноваційних інформаційних технологій є основними елементами цифровізації судочинства, які зменшують корупційні ризики. Зокрема, це електронний документообіг, ЄСІТС, автоматизований розподіл справ, ЄДРСР, тощо. Визначено, що цифровізація сприяє протидії корупції шляхом мінімізації людського фактору та підвищення прозорості судочинства. Зауважено важливу роль Єдиного державного вебпорталу відкритих даних у забезпеченні доступу до публічної інформації. Відзначено потенціал аналітичних систем та ІІІ для моніторингу судових рішень та виявлення корупційних ризиків. Констатовано відповідність процесів цифрової трансформації судочинства міжнародним зобов'язанням України та внутрішнім потребам суспільства. Запропоновано низку заходів для подальшого удосконалення цифровізації судочинства.

4. З'ясовано особливості впровадження ІІІ у систему електронного судочинства: автоматизація юридичних процесів; аналіз та прогнозування судових рішень; оптимізація судового адміністрування; ризики імплементації; відсутність комплексного законодавчого регулювання використання ІІІ в судовій системі. Визначено, що для вирішення проблем впровадження ІІІ в судову систему України необхідними є: розробка національної стратегії використання ІІІ у судочинстві; гармонізація законодавства з європейськими стандартами та принципами; розмежування відповідальності між розробниками систем на основі ІІІ, суддями та іншими учасниками процесу; поетапне впровадження технологічних рішень; забезпечення етичності та прозорості алгоритмів на основі ІІІ; забезпечення захисту конституційних прав та свобод людини й безпеки даних.

5. Охарактеризовано основні аспекти електронного судочинства за умов воєнного стану та визначено такі проблеми, зокрема несправності функціонування окремих підсистем ЄСІТС; недостатня технічна оснащеність

низки судів; проблеми з доступом до мережі Інтернет; відсутність універсальних протоколів щодо зберігання й передачі цифрових доказів.

Для вдосконалення електронного судочинства в умовах воєнного стану в Україні запропоновано реалізувати такі заходи: впровадити інструменти на основі блокчейн для забезпечення цілісності та незмінності електронних доказів; імплементувати високотехнологічні рішення у систему Електронного суду; створити уніфіковану систему аналізу доказів на основі ІШ; розробити законопроект про регулювання ІШ в Україні; стандартизувати процеси фіксації, аналізу та використання електронних доказів воєнних злочинів із застосуванням інструментів на основі блокчейн; забезпечити безперервності електронного судочинства за умов перебоїв з електропостачанням та відсутністю доступу до Інтернету.

ПРОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

3.1. Суб'єкти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

На тлі стрімкої цифрової трансформації українського суспільства, цифровізація судочинства в Україні набуває особливої актуальності та стратегічного значення. Однак, ефективна реалізація цього процесу вимагає комплексного підходу, який враховує не тільки технологічні аспекти, але й організаційно-правові засади цифрової трансформації. Суб'єкти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства формують основу механізму цього процесу та визначають ефективність впровадження інноваційних інформаційних технологій у судову систему. Цей механізм є складною, багаторівневою структурою, що об'єднує різноманітні органи державної влади, судові установи, правоохоронні органи та інші інституції, які взаємодіють між собою. Основною метою цієї взаємодії є реалізація цифрової трансформації правосуддя.

На сьогодні питання аналізу суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, хоча і привертає увагу наукової спільноти, залишається недостатньо дослідженим у вітчизняній юридичній науці. Окремі аспекти цієї теми висвітлювалися в працях українських та зарубіжних науковців, присвячених загальним питанням електронного правосуддя та цифровізації судової системи. Зокрема, значний внесок у розробку теоретичних засад електронного судочинства зробили такі вчені, як В. В. Білоус, О. В. Бринцев, А. Ю. Каламайко, Н. В. Кушакова-Костицька та інші. Проте їхні дослідження здебільшого зосереджувались на технологічних аспектах впровадження електронного правосуддя, залишаючи поза увагою комплексний аналіз суб'єктного складу забезпечення цифровізації. Питання організаційно-правового забезпечення судової діяльності розглядалися в роботах таких вчених, як К. В. Єфремова, В. В. Сердюк, В. Р. Луценко, Р. О. Куйбіда, М. Г. Мельник та

інших. Однак специфіка суб'єктів забезпечення саме цифровізації судочинства не була предметом їх спеціального дослідження. Вибіркові питання правового регулювання цифровізації державних органів, у тому числі судової влади, досліджувались у працях О. А. Баранова, Є. В. Дуліби, В. І. Теремецького, В. М. Фурашева, І. Ю. Хомишин, Н. О. Чудик та інших. Проте ці дослідження не охоплюють всю повноту проблематики суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства як цілісного механізму.

Вважаємо за доцільне констатувати, що відсутність у вітчизняній юридичній науці комплексних теоретико-правових досліджень суб'єктного складу процесу цифровізації судочинства зумовлює необхідність подальшого поглибленого вивчення даної проблематики з метою формування цілісної теоретико-правової концепції цифровізації судочинства в Україні. Цю необхідність посилює потреба в розробці нових теоретичних моделей оптимізації синергії різних суб'єктів інформаційних відносин у процесі цифровізації судочинства.

Дослідження суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства як інтегрального механізму сприяє формуванню нової онтології правової реальності, де цифрові технології виступають не лише як інструмент, але й як невід'ємний елемент правової системи. Такий підхід сприяє формуванню інноваційної парадигми правової кібернетики, яка синтезує традиційні правові концепції з сучасними ІКТ [444, с. 6]. Це створює підґрунтя для переосмислення традиційних правових інститутів крізь призму інформаційно-правових парадигм. Зокрема, концепцій інформаційного суверенітету [7, 445] та цифрових прав людини [446, с. 129]. Такий підхід відкриває перспективи для переосмислення фундаментальних принципів судочинства в епоху цифрової трансформації та створює теоретичне підґрунтя для розробки інноваційних правових механізмів забезпечення справедливості та верховенства права в цифровому суспільстві.

Означена епістемологічна парадигма збагачує концепцію електронного правосуддя, розкриваючи її не лише як технологічне вдосконалення судових процедур, але й як комплексну трансформацію всієї системи організації та здійснення правосуддя. Це передбачає переосмислення ролі кожного суб'єкта в

процесі цифровізації. Ми вважаємо, що такий науково-теоретичний базис є важливим напрямом розвитку сучасної правової науки і має потенціал для формування нових теоретичних концепцій та вдосконалення правової системи України в цілому.

Суб'єкти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні включають різні державні органи та установи. На основі ретельного вивчення наукових праць з цього питання та з врахуванням проведеного аналізу у попередніх розділах даного наукового дослідження, ми вважаємо за доцільне виокремити такі основні суб'єкти організаційно-правового забезпечення судочинства.

Одним із них є ВРУ. Як вищий законодавчий орган, вона відіграє ключову роль в організаційно-правовому забезпеченні цифровізації судочинства. Її діяльність у цьому напрямі зосереджена на створенні законодавчої бази для впровадження електронного правосуддя та цифрових технологій у судову систему України. У сфері цифровізації судочинства ВРУ було прийнято ряд законодавчих актів. Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] встановив основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів. Це стало фундаментом для впровадження електронного судочинства. Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] встановлює правила та механізми взаємодії у сфері забезпечення електронних довірчих послуг та проведення електронної ідентифікації. Він конституціоналізує забезпечення електронної взаємодії учасників судового процесу.

Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до ГПК України, ЦПК України, КАС України та інших законодавчих актів» [170] визначає поняття електронного суду та регламентує можливість подання процесуальних документів до суду в електронній формі. Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] та Закон України від 21.11.2023 року № 3481-IX «Про внесення змін до Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з

Рішенням КСУ від 18.02.2020 року № 2-р/2020 щодо забезпечення безперервності здійснення правосуддя найвищим судом у системі судоустрою України» [447] закріплюють на законодавчому рівні положення про ЄСПС, яка є основою для цифровізації судочинства. Закон України від 27.04.2021 року № 1416-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [11] визначив етапи впровадження ЄСПС та розширив можливості електронного судочинства. ВРУ також здійснює парламентський контроль за впровадженням цифрових технологій у судочинство через діяльність профільних комітетів, зокрема Комітету з питань правової політики та Комітету з питань цифрової трансформації [448].

КМУ, як вищий орган виконавчої влади, є одним із суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Його діяльність спрямована на реалізацію законодавчих ініціатив та створення підзаконної нормативно-правової бази для впровадження цифрових технологій у судову систему. Він розробляє та затверджує відповідні підзаконні акти та координує діяльність різних органів виконавчої влади у цьому напрямі.

Одним із ключових рішень у сфері цифровізації судочинства є Розпорядження КМУ № 67-р від 17.01.2018 року «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» [207]. Хоча цей документ безпосередньо не стосується судочинства, він створює загальні рамки для цифровізації державних послуг, включаючи судову систему. Розпорядження КМУ від 20.09.2017 року № 649-р «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації» [227] формує підґрунтя для розвитку електронного правосуддя як частини загальної системи електронної демократії. Це необхідна умова для функціонування електронного судочинства. Постанова КМУ від 19.09.2018 року № 749 «Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності» [449] регулює використання електронних довірчих послуг. Вона регламентує забезпечення безпеки

електронного документообігу в судах. Розпорядження КМУ від 02.12.2020 року № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» [230] (зі змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМУ від 29.12.2021 року № 1787-р) безпосередньо не стосується судочинства, однак створює основу для потенційного використання технологій ШІ в судовій системі. Постанова КМУ «Деякі питання цифрового розвитку» від 30.01.2019 року № 56 встановлює засади цифрового розвитку, які застосовуються, зокрема, і до судової системи [450]. Крім того, КМУ через Міністерство юстиції та Мінцифри координує роботу з впровадження електронного документообігу [451; 452].

Мінцифри відіграє важливу роль у процесі цифровізації державних послуг, включаючи сферу судочинства. Воно бере активну участь у розробці та реалізації політики цифровізації, в тому числі і в судовій системі. Ключовими аспектами діяльності Мінцифри у цій сфері є:

Розробка схваленої розпорядженням КМУ від 03.03.2021 року № 167-р «Концепції розвитку цифрових компетентностей» [207]. Концепція передбачає підвищення цифрової грамотності громадян, що важливо для ефективного впровадження електронного судочинства.

Участь у розробці та впровадженні електронної комунікації між державними інформаційними ресурсами «Трембіта» [453]. Ця система потенційно може бути використана для інтеграції судової системи з іншими державними реєстрами та базами даних.

Вдосконалення Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія), який може бути використаний для дистанційного надання судових послуг. 13.06.2024 року КМУ затвердив Постанову № 693 «Про внесення змін до Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг» [389]. Ці зміни стосуються використання технологій ШІ. Попередні зміни щодо його функціонування були затверджені Постановою КМУ від 13.02.2024 року № 162 «Про затвердження Порядку використання програмного забезпечення мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія) з відкритим вихідним кодом та видачі ліцензії на нього» [454].

Координація роботи з впровадження електронного документообігу в державних органах, що також стосується судової системи. Зокрема, 4 вересня 2019 року КМУ було схвалено Постанову щодо остаточного переходу на електронний документообіг [455].

Розробка та впровадження єдиної системи електронної ідентифікації та автентифікації, яка може бути використана для доступу до електронних судових сервісів. Її функціонування регламентує постанова КМУ від 03.11.2023 року № 1150 «Про затвердження Положення про інтегровану систему електронної ідентифікації» [456].

Участь у розробці Національної стратегії розвитку широкосмугового доступу до Інтернету [457]. Це важливо для забезпечення доступу до електронного судочинства по всій території України. 8 вересня 2021 року КМУ затвердив розпорядження № 1069-р «Про затвердження плану заходів з розвитку широкосмугового доступу до Інтернету на 2021–2022 роки» [458].

Сприяння впровадженню ЕЦП та інших засобів електронної ідентифікації, що є важливим для функціонування електронного судочинства [459]. Регулюється Законом України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72].

Координація роботи з кібербезпеки, що важливо для захисту електронних судових систем та даних [460–462]. Зокрема, у листопаді 2023 року Мінцифри підписало угоду про партнерство підписали з IFES (Міжнародною фундацією виборчих систем). Це співробітництво має на меті зміцнення захисту від кіберзагроз, прискорення цифровізації країни та модернізацію виборчої системи України. Завдяки впровадженню передових технологій, виборчі процеси мають бути вдосконалені та приведені у відповідність до світових норм [463]. Також Мінцифри реалізує програми безоплатного навчання спеціалістів з кібербезпеки [464]. Доречно зауважити, що правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі визначає Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165].

Участь у розробці проєктів нормативно-правових актів щодо цифровізації, які можуть стосуватися і судової системи. Зокрема, у квітні 2024 року на офіційному порталі Мінцифри було проведене публічне громадське обговорення проєкту постанови КМУ «Про затвердження Правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг» [465]. У травні 2024 року відбулися відкриті консультації з громадськістю щодо запропонованого КМУ проєкту розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках» [466].

Співпраця з ДСА України щодо впровадження цифрових технологій у судочинство. Зокрема, наприкінці лютого 2024 року Мінцифри анонсувало початок модернізації системи електронного судочинства. Вона передбачає розширення можливостей для учасників судового процесу. Позивачі зможуть ініціювати справи, отримувати необхідну документацію та брати участь у розгляді справ дистанційно, у зручний для себе час. Для суддів це означатиме відхід від паперової тяганини, можливість проводити слухання у віддаленому режимі через відеозв'язок, що у результаті оптимізує робочий процес та заощадить час [232].

Важливо зазначити, що хоча Мінцифри не має прямих повноважень щодо судової системи, його діяльність створює загальну інфраструктуру та екосистему для цифровізації державних послуг, включаючи судочинство. Міністерство працює над створенням єдиних стандартів, протоколів та платформ, які можуть бути адаптовані та використані в процесі цифровізації судочинства.

ДСА України також є одним із ключових суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Вона розробляє та впроваджує відповідні системи, регламенти та інструкції, а також забезпечує необхідну інфраструктуру для функціонування електронного правосуддя в Україні. Цифровізація судочинства вимагає чіткої стратегії, координації та активної участі всіх зацікавлених сторін для успішної реалізації цього процесу. З метою забезпечення поступового перетворення усіх судових процесів у електронні сервіси при ДСА України створено Проєктний офіс. Він відповідає за сферу

цифрового розвитку, впровадження трансформаційних змін та реалізацію процесів цифровізації. Ми вважаємо за доцільне виокремити такі основні напрями та результати діяльності ДСА України у сфері цифровізації судочинства:

ДСА України розробляє нормативно-правові акти, що регламентують впровадження ЄСІТС. Зокрема, Наказом ДСА України «Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України» від 26.10.2021 року № 362 адміністратором модулів «Електронний суд», «Електронний кабінет» та підсистеми відеоконференцзв'язку визначено Державне підприємство «Центр судових сервісів» [467]. Також ДСА України затвердила галузеву Програму інформатизації місцевих та апеляційних судів і проєкт побудови ЄСІТС на 2022–2024 роки (Наказ ДСА України від 14.06.2022 року № 178) [82].

10 квітня 2018 року ДСА України та НАЗК затвердили наказ № 167/54/18 «Про затвердження Порядку надсилання електронних копій судових рішень щодо осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та щодо юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення» [468]. Згідно з цим наказом, судові рішення в електронному вигляді пересилаються до двох ключових реєстрів: «Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» [468], та НАЗК. Цей процес відбувається через передачу даних з ЄДРСР. Для цього використовується спеціальне програмне забезпечення яке формує електронні файли у форматі HTML. Достовірність цих документів забезпечується застосуванням ЕЦП.

ДСА України регламентує впровадження системи відеоконференцзв'язку в судах. Відповідні норми встановлені наказом ДСА України від 23.04.2020 року № 196 «Про внесення змін до Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду» [469].

ДСА України нормує розробку та впровадження системи електронного документообігу в судах. Їх порядок встановлено наказом ДСА України від 20.08.2019 року № 814 «Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» [470]. Наказ ДСА України від 17.10.2023 року № 485 «Про внесення змін до Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» [80] вносить зміни до цієї Інструкції. Зокрема, на адміністратора АСДС покладається обов'язок забезпечити технічну реалізацію змін в АСДС.

ДСА України упорядковує забезпечення функціонування офіційного вебпорталу судової влади України. ДСА України здійснює адміністрування та наповнення вебпорталу, який є важливим інструментом для доступу громадян до інформації про діяльність судів та електронних судових послуг. Наказом ДСА України від 17.02.2014 року № 30 «Про організаційне забезпечення функціонування вебпорталу «Судова влада України»» [471] затверджено структуру цього вебпорталу та регламент його інформаційного наповнення. На цьому вебпорталі надано визначення поняття «цифровізація судочинства» як поступової трансформації всіх судових процесів в електронні сервіси.

ДСА України розробляє порядок розробки та впровадження автоматизованої системи розподілу справ між суддями. Цей порядок регламентується затвердженням рішенням РСУ від 02.04.2015 року № 25 «Положенням про автоматизовану систему документообігу суду» [472] (із змінами і доповненнями).

ДСА України відповідає за забезпечення судів необхідним технічним обладнанням для цифровізації судочинства. Зокрема, здійснює закупівлю та розподіл комп'ютерної техніки, серверного обладнання та іншого технічного забезпечення для судів. Також організовує навчання суддів та працівників апарату судів з питань використання цифрових технологій.

ДСА України співпрацює з різними державними організаціями у сфері цифрового обміну інформацією. Зокрема, це регламентовано наказом ДСА України та Міністерства розвитку громад та територій України від 22.12.2022 року № 480/269 «Про затвердження Порядку електронної

інформаційної взаємодії між ДСА України та Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України» [473]. У співпраці з Національною школою суддів України (НШСУ) ДСА України проводить тренінги та семінари з питань використання ЄСІТС та інших цифрових інструментів [474].

ВРП є важливим суб'єктом організаційно-правового забезпечення цифровізації. Вона має повноваження щодо нормативного регулювання деяких аспектів судової системи, включаючи питання, пов'язані з цифровізацією. ВРП координує стратегічний рівень процесів цифровізації судочинства та забезпечення відповідності цифрових ініціатив принципам незалежності судової влади та верховенства права. Вона не займається безпосередньо технічною реалізацією проєктів цифровізації, але відіграє важливу роль у створенні нормативної бази та забезпеченні належного функціонування судової системи в умовах цифрової трансформації. Зокрема, ВРП бере участь у процесі погодження рішень щодо запровадження ЄСІТС, що передбачено Законом України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8]. Зокрема 17 серпня 2021 ВРП затвердила рішення від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21 «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [475]. Це положення регулює функціонування ключових елементів ЄСІТС, включаючи «Електронний кабінет», «Електронний суд» та інші модулі. Також ВРП регулярно розглядає на своїх засіданнях питання, пов'язані з впровадженням цифрових технологій у судовій системі, та приймає відповідні рішення [476]. Вона має право вносити пропозиції щодо вдосконалення законодавства, в тому числі з питань цифровізації судочинства. ВРП затверджує різні нормативні акти, які можуть впливати на впровадження цифрових технологій у судочинстві.

ВРП взаємодіє з ВРУ, КМУ, ДСА України та іншими органами, у тому числі і міжнародними організаціями, з питань, пов'язаних з цифровізацією судочинства [477]. Так, 28 березня 2023 року було презентовано Проєкт РЄ «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду» [479]. Ініціатива націлена на підтримку подальших трансформацій у судовій системі України та мінімізацію наслідків війни для функціонування судових

інституцій. Вона охоплює післявоєнну відбудову, оптимізацію вітчизняної моделі суддівського самоврядування та підтримку ВРП. Втілення цієї ініціативи здійснюється Департаментом з питань імплементації прав людини, стандартів правосуддя та правової співпраці Генерального директорату з прав людини та верховенства права РЄ.

ВРП може розглядати питання, пов'язані з забезпеченням незалежності суддів при впровадженні нових технологій та бере участь у формуванні бюджетного запиту для забезпечення функціонування судової влади, що може включати витрати на цифровізацію [479]. ВРП ухвалила рішення від 19.04.2018 року № 1200/0/15-18 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» [231].

25 червня 2024 року ВРП ухвалила рішення про надання повного доступу до ЄДРСР судді ЄСПЛ від України та Уповноваженому у справах ЄСПЛ. Це рішення має забезпечити належне представництво України Уповноваженим під час розгляду справ у ЄСПЛ щодо можливих порушень ЄКПЛ та можливість судді ЄСПЛ від України ефективно готуватися до розгляду справ проти України [480]. Така позиція ВРП спрямована на посилення позицій України в ЄСПЛ та покращення захисту інтересів держави на міжнародній арені.

За весь період своєї діяльності ВРП надала відповідний доступ до ЄДРСР різним структурам. Зокрема, суддям та працівникам апаратів судів, членам ВККС та ВРП, уповноваженим особам Офісу Генерального прокурора, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, НАБУ, НАЗК, Служби безпеки України (СБУ), Міністерства оборони, Служби зовнішньої розвідки, Державного бюро розслідувань (ДБР), БЕБ, Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та інших структур [480].

23 липня 2024 року ВРП затвердила зміни до Порядку ведення ЄДРСР, затвердженого рішенням ВРП від 19.04.2018 року № 1200/0/15-18 [213]. Зміни передбачають публікацію у ЄДРСР усіх типів ухвал господарського суду та вичерпний перелік суб'єктів подання відповідного клопотання до господарського суду [481].

ВС також є суб'єктом організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, хоча його функції дещо відрізняються від законодавчих та виконавчих органів. *ВС* не приймає закони, але має значний вплив на формування судової практики та тлумачення законодавства, в тому числі щодо застосування цифрових технологій у судочинстві. *ВС* забезпечує правильне та однакове застосування норм права, пов'язаних з електронним судочинством, формує відповідну судову практику та сприяє впровадженню цифрових технологій у судовій системі України в цілому.

ВС приймає постанови, які містять правові позиції щодо застосування норм права, в тому числі ті, що стосуються електронного судочинства [482–484]. Ці постанови є обов'язковими для виконання іншими судами.

ВС бере участь у впровадженні ЄСІТС. Він активно використовує модулі ЄСІТС у своїй роботі та сприяє їх впровадженню в судовій системі в цілому [485]. *ВС* широко застосовує технології відеоконференцзв'язку для проведення судових засідань, особливо в умовах воєнного стану. Він впровадив систему електронного документообігу у своїй роботі, що сприяє загальній цифровізації судочинства. *ВС* забезпечує оперативну публікацію своїх рішень в ЄДРСР та надає методологічну підтримку судам нижчих інстанцій щодо застосування цифрових технологій у судовому процесі. *ВС* може надавати пропозиції та зауваження до законопроектів, що стосуються цифровізації судочинства.

ВС організовує та бере участь у семінарах, конференціях та інших заходах, присвячених питанням цифровізації судочинства та бере участь у міжнародних проєктах та обміні досвідом щодо впровадження цифрових технологій у судочинство. *ВС* забезпечує єдність судової практики, в тому числі щодо застосування норм права, пов'язаних з електронним судочинством. Він підтримує функціонування свого офіційного веб-сайту, який є важливим інструментом для доступу громадян до інформації про діяльність суду та судової практики.

ВККС України також є вагомим елементом організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Зокрема, вона проводить кваліфікаційне оцінювання суддів. Ми вважаємо, що у процесі оцінювання *ВККС* доцільно

враховувати навички суддів у використанні цифрових технологій як частину їх професійної компетентності. ВККС використовує електронну систему для ведення суддівського досьє, що є частиною загальної цифровізації судової системи. Вона бере участь у наповненні та використанні єдиної бази даних про суддів, що є складовою цифрової інфраструктури судової системи. Також використовує модулі ЄСІТС у своїй роботі, зокрема для обробки документів та проведення процедур оцінювання суддів. ВККС застосовує спеціальне програмне забезпечення для проведення анонімного тестування кандидатів на посаду судді та діючих суддів. Вона публікує інформацію про свою діяльність на офіційному веб-сайті, що сприяє загальній прозорості судової системи.

ВККС може надавати пропозиції та зауваження до проєктів нормативних актів, що стосуються цифровізації судочинства, в межах своєї компетенції. ВККС взаємодіє з ВРП, ДСА України та іншими органами з питань, що можуть стосуватися цифровізації судочинства. Вона може брати участь у міжнародних проєктах та обміні досвідом, що стосуються цифровізації процесів відбору та оцінювання суддів. ВККС займається питаннями публічного доступу до досьє і декларацій суддів, декларацій їхніх родинних зв'язків та доброчесності [486].

НШСУ займається підготовкою та підвищенням кваліфікації суддів і працівників апарату суду у сфері використання цифрових технологій. Її діяльність має значний вплив на практичну реалізацію цифровізації в судовій системі. Зокрема, *НШСУ* розробляє та впроваджує спеціалізовані навчальні програми з питань використання цифрових технологій у судочинстві. Наприклад, програма «Електронне судочинство» для підготовки суддів та працівників апарату суду [487]. *НШСУ* регулярно проводить тренінги та семінари з питань використання ЄСІТС, електронного документообігу, проведення судових засідань в режимі відеоконференції тощо. Зокрема, 22 листопада 2023 року окремими регіональними відділеннями *НШСУ* проведено семінар «Проблемні питання функціонування окремих підсистем ЄСІТС в адміністративних і господарських судах. Фіксування судового процесу технічними засобами» для працівників апарату окружних та апеляційних адміністративних судів, місцевих та апеляційних господарських судів [488]. 17–

18 липня 2024 року за підтримки проєкту РЄ «Cyber UA: Посилення спроможності з питань електронних доказів у воєнних злочинах та грубій порушення прав людини в Україні» НШСУ було проведено тренінг для українських суддів і прокурорів з питань допустимості, обробки та зберігання електронних доказів [474].

НШСУ впровадила систему дистанційного навчання, яка забезпечує можливість суддям та працівникам апарату суду підвищувати кваліфікацію онлайн [489]. Школа бере участь у міжнародних проєктах та програмах обміну досвідом з питань цифровізації судочинства. Зокрема, співпрацює з проєктом ЄС «Право-Justice» щодо впровадження електронного правосуддя [490]. НШСУ готує тренерів для проведення навчань з питань використання цифрових технологій в судах. У 2022–2023 рр. було проведено лекції «Висновок КРЕС «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві». Суддя і штучний інтелект: переваги, виклики і загрози» [491].

PCY також є суб'єктом організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Згідно зі статтею 133 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», PCY «розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів» [8], у тому числі в аспекті цифровізації судової системи. Зокрема, 26 листопада 2010 року PCY затвердила рішення № 30 щодо Положення про АСДС [493]. Положення визначало введення в дію з 1 січня 2011 року АСДС та визначало порядок правового регулювання відносин, пов'язаних із функціонуванням АСДС. 2 квітня 2015 року було затверджено Положення про АСДС у новій редакції (зі змінами і доповненнями). Серед іншого, було визначено, що «наповнення та використання інформації в автоматизованій системі здійснюється після створення правових умов (видання керівником апарату суду наказів про визначення прав користувачів автоматизованої системи) та впровадження і налагодження програмно-технічних засобів для забезпечення функціонування підсистем на кожному автоматизованому робочому місці» [79].

15 вересня 2016 року РСУ затвердила рішення «Щодо вимог змін до Положення про автоматизовану систему документообігу суду» [493] про внесення змін до АСДС. 2 березня 2018 року РСУ затвердила рішення № 17 (із подальшими змінами). Згідно з цим рішенням Положення затверджувало норми «щодо проведення автоматизованого розподілу судових справ та визначення присяжних в судах загальної юрисдикції, а також щодо використання інших передбачених цим Положенням підсистем, використання яких є обов'язковим для роботи модуля автоматизованого розподілу» [494]. Положення про АСДС було розроблено згідно з вимогами Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8], ГПК України, КАС України, КПК України, ЦПК України, КАС України, Закону України від 13.01.2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [9] та інших нормативних актів.

2 серпня 2018 року РСУ затвердила рішення від № 48 про внесення змін до рішення РСУ від 02.03.2018 року №17 (зі змінами). Зокрема, встановлено використання у ВС АСДС ВС на базі автоматизованої системи управління документами «ДОК ПРОФ 3.0», комп'ютерної програми «Діловодство спеціалізованого суду», призначеної для автоматизації діяльності судів господарської та адміністративної юрисдикції та комп'ютерної програми «Д-3», розробленої для загальних судів. Це рішення визначило використання комп'ютерної програми «Д-3» у Вищому антикорупційному суді [495].

11 червня 2021 року РСУ затвердила рішення № 18, згідно з яким було внесено зміни до АСДС, затвердженого рішенням РСУ від 26.11.2010 року № 30 (в редакції від 15.09.2016 року). Цим рішенням було визначено, що «Повноваження зборів суддів щодо здійснення автоматизованого розподілу судових справ між суддями та порядок здійснення автоматизованого розподілу судових справ регламентовані Положенням про автоматизовану систему документообігу суду (далі – Положення про АСДС), затвердженим рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 № 30 (зі змінами)» [496].

РСУ бере активну участь в обговоренні та наданні рекомендацій щодо впровадження ЄСІТС. Вона ухвалює рішення, які стосуються організації роботи судів, у тому числі з використанням цифрових технологій. Так, 2 березня 2022

року РСУ опублікувала рекомендації з питань діяльності судів в умовах воєнного стану. Працівникам судів та суддям було рекомендовано, за можливості, здійснювати свої повноваження дистанційно, «включно із використанням будь-яких засобів зв'язку» [497].

Варто відмітити, що РСУ надає рекомендації щодо вдосконалення судової системи, включаючи аспекти цифровізації [498]. Вона взаємодіє з ВРП, ДСА України та іншими органами з питань, пов'язаних з цифровізацією судочинства. РСУ може розглядати питання, пов'язані з забезпеченням незалежності суддів при впровадженні нових технологій.

РСУ бере участь у міжнародних заходах та проєктах, які можуть стосуватися питань цифровізації судочинства. Так, її члени взяли участь у зустрічі учасників проєктів міжнародної допомоги, які проводять діяльність у сфері зміцнення верховенства права. Зокрема, Програма USAID «Справедливість для всіх» [499] надавала підтримку українським законодавцям щодо підготовки оновленої редакції Кодексу суддівської етики та розробки правоосвітніх програм.

ДП «ІСС» також є суб'єктом організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства та ключовим технічним виконавцем його процесів. Його діяльність важлива для практичної реалізації цифрової трансформації судової системи. ДП «ІСС» забезпечує розробку, впровадження та підтримку інформаційних систем та технологій, які є основою для функціонування електронного правосуддя в Україні.

ДП «ІСС» функціонує як комерційна організація державної форми власності. Воно підпорядковується ДСА України та входить до сфери її управління [500]. ДП «ІСС» є головним розробником та адміністратором ЄСІТС, ключового елемента цифровізації судочинства в Україні. Так, наказом ДСА України «Про внесення змін до наказу ДСА України від 22.09.2022 року № 333 «Про визначення адміністратора»» від 10.11.2023 року № 523 ДП «ІСС» визначено з 1 січня 2024 року адміністратором ЄСІТС та інших інформаційних систем і сервісів судової влади [501]. Це підприємство забезпечує функціонування та технічну підтримку ЄДРСР.

ДП «ІСС» розробляє та підтримує функціонування підсистем ЄСІТС «Електронний суд» та «Електронний кабінет», які забезпечують можливість подавати документи до суду в електронному вигляді. Так, наказом ДСА України від 02.06.2020 року № 247 «Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет»» [502] призначено ДП «ІСС» спільно з ДП «Центр судових сервісів» провести навчання з питань організації роботи з модулів ЄСІТС для працівників апарату пілотних судів.

На виконання доручення ДСА України, це підприємство з 1 березня 2023 року відновило оприлюднення на офіційному вебпорталі судової влади України відкритих даних, що стосуються протоколів автоматичного розподілу справ між суддями [503].

У березні 2023 року ДП «ІСС» завершило імплементацію модернізованого алгоритму автоматичної анонімізації даних у електронних копіях судових рішень з кримінальних справ. Ця система забезпечує видалення конфіденційної інформації з документів, які публікуються у відкритому доступі в Реєстрі, враховуючи особливі вимоги режиму воєнного стану [504].

У квітні 2023 року ДП «ІСС» було реалізовано доступ до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців у кабінеті судді електронного суду. Підприємство розробило та підтримує функціонування АСДС, яка забезпечує об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями [505–506].

ДП «ІСС» забезпечує технічну підтримку та адміністрування офіційного вебпорталу судової влади України та бере участь у розробці технічних вимог та специфікацій для нових інформаційних систем та модулів, які використовують у судовій системі. Підприємство відповідає за забезпечення захисту інформації в судових інформаційних систем [500].

ДП «ІСС» проводить навчання суддів та працівників апарату суду щодо використання розроблених інформаційних систем та надає технічну підтримку. Учбовий центр ДП «ІСС» засновано для постійного підвищення кваліфікації працівників судів у роботі з програмним забезпеченням, розробленим підприємством. Центр пропонує доступний, зрозумілий та дієвий підхід до

покращення комп'ютерних навичок персоналу судових установ України [507–509].

ДП «ІСС» тісно співпрацює з ДСА, ВРП та іншими органами судової влади у питаннях технічного забезпечення цифровізації судочинства. ДП «ІСС» бере участь у міжнародних проєктах з обміну досвідом у сфері цифровізації судочинства, зокрема співпрацює з Проєктом ЄС «Право-Justice» [510–511].

Ми вважаємо, що *Громадська рада доброчесності (ГРД)* відіграє важливу роль у процесі організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, надаючи рекомендаційну підтримку. Це незалежний орган громадського контролю, заснований у 2016 році відповідно до положень статті 87 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8]. Її основна функція полягає у сприянні ВККС під час здійснення оцінювання діючих суддів та процесу відбору претендентів на суддівські посади [512–513]. Таке оцінювання може включати і перевірку цифрових навичок.

Згідно зі статтею 87 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», ГРД, серед іншого, «збирає, перевіряє та аналізує інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді);... має право створити інформаційний портал для збору інформації щодо професійної етики та доброчесності суддів, кандидатів на посаду судді» [8]. Зокрема 22 травня 2024 року вона надіслала до ВККС України пропозиції та зауваження щодо «Проєкту Порядку доступу до суддівського дос'є (дос'є кандидата на посаду судді) членів Громадської ради доброчесності» [514], затвердженого ВККС України від 29.02.2024 року № 73/зп-24.

У 2023 році була створена *Дорадча група експертів* [515]. Її основною метою є «оцінювання моральних якостей та професійної компетентності кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України». Зокрема, це безпосередньо стосується можливого запровадження оцінювання цифрових навичок кандидатів. Її сформовано з метою допомогти українській владі оцінювати моральні та професійні якості кандидатів на посади суддів КСУ [516]. Дорадча група експертів здійснює свою діяльність відповідно до Конституції

України [6], Закону «Про Конституційний Суд України» [517] та Положення про Дорадчу групу експертів, що розробляється та затверджується цією групою.

7 грудня 2023 року НАЗК та Дорадча група експертів підписали Меморандум про співпрацю, спрямований на об'єднання зусиль у боротьбі з корупцією та формування чесного й професійного суддівського корпусу, зокрема для КСУ. Згідно з цим Меморандумом, члени Дорадчої групи експертів зможуть оперативно отримувати необхідну інформацію, документи та матеріали для виконання своїх функцій, визначених Законом України «Про Конституційний Суд України» [518].

За результатами здійсненого дослідження суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні запропоновано авторський підхід до їх систематизації за чотирма основними рівнями відповідно до функцій та повноважень кожного із виділених суб'єктів:

Стратегічний рівень: ВРУ, КМУ, ВРП – формування законодавчої бази, стратегічне планування та координація процесів цифровізації на найвищому рівні.

Організаційно-технічний рівень: ДСА України, Мінцифри, ДП «ІСС» – забезпечення практичної реалізації технічних рішень, впровадження інформаційних систем у діяльність судів та їх підтримка.

Функціональний рівень: ВС, ВККС України, НШСУ – практичне впровадження цифрових інструментів у судову практику та розвиток необхідних цифрових компетенцій.

Консультативний рівень: РСУ, ГРД, Дорадча група експертів – надання експертної та консультативної підтримки щодо процесів цифровізації.

Така систематизація забезпечує чітке розмежування повноважень та відповідальності різних суб'єктів у процесі цифровізації судової системи, забезпечуючи комплексний підхід до впровадження електронного правосуддя (Рис. 3.1).

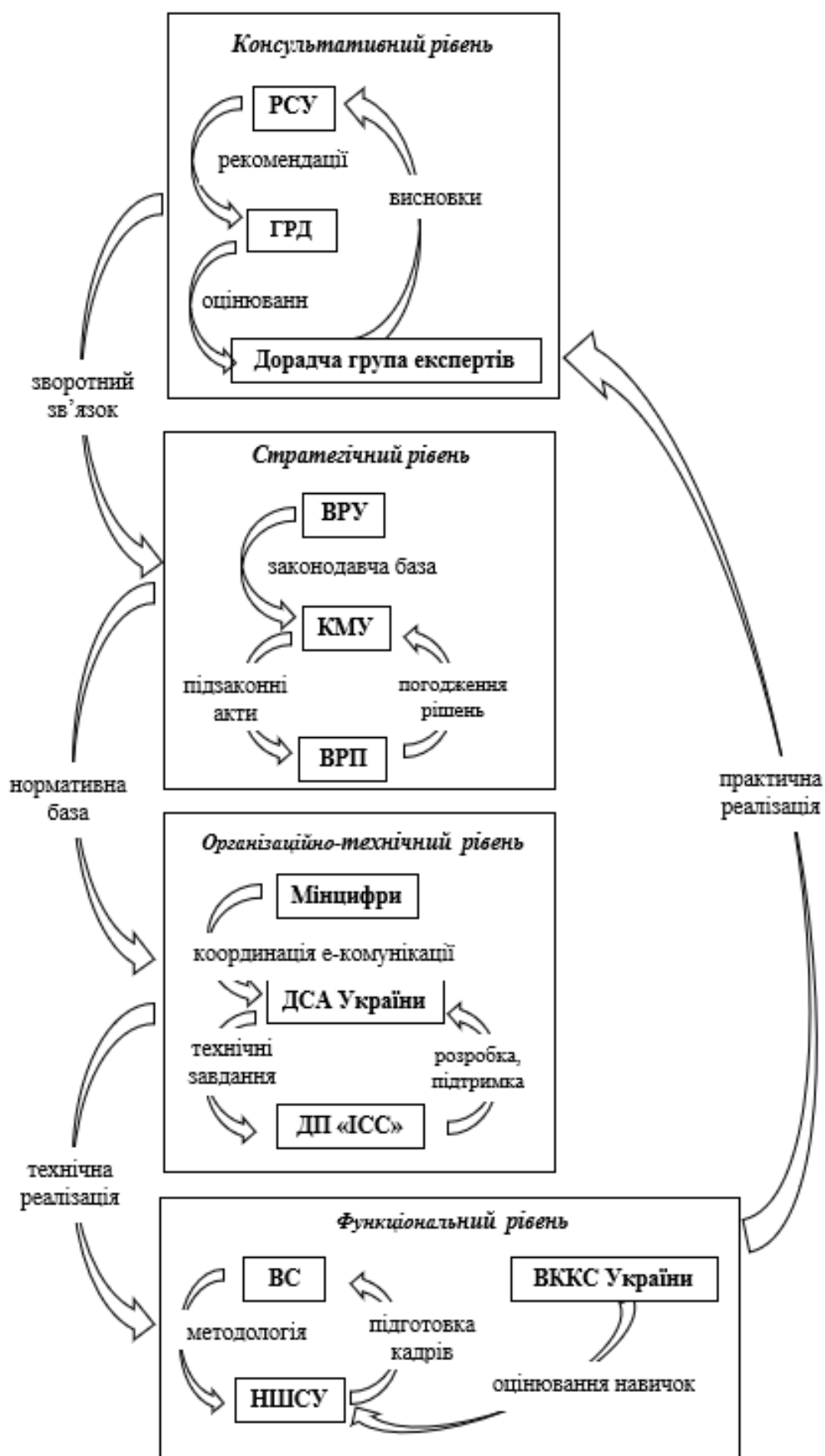

Рис. 3.1. Схема взаємодії суб'єктів цифровізації судової системи

Джерело: розроблено автором

Запропонований авторський підхід до систематизації суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства базується на таких ключових критеріях: 1) ієрархічність повноважень (чітка вертикаль підпорядкування від стратегічного до консультативного рівня, визначення меж відповідальності кожного рівня; механізми взаємодії між рівнями); 2) функціональна спеціалізація (розподіл завдань за компетенціями; запобігання дублюванню функцій; визначення основних та допоміжних функцій для кожного елемента); 3) інформаційна взаємодія (регламентація потоків інформації між суб'єктами; стандартизація форматів обміну даними; забезпечення зворотного зв'язку); 4) нормативне регулювання (законодавче закріплення повноважень; внутрішні регламенти взаємодії); 5) координація діяльності (механізми узгодження рішень між рівнями; координаційні заходи).

3.2. Загально-правова характеристика інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства

Інформаційні відносини у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства є невід'ємною компонентою функціонування судової системи в сучасному інформаційному суспільстві. Вони охоплюють широкий спектр взаємодій, пов'язаних зі створенням, обробкою, зберіганням та поширенням інформації у процесі здійснення правосуддя. Ці відносини є одним із визначальних факторів у забезпеченні прозорості, ефективності та доступності судової влади, а також у реалізації конституційного права громадян на справедливий суд.

Впровадження Електронного суду, АСДС та ЄДРСР трансформують традиційні підходи до організації судового процесу та взаємодії між усіма його учасниками [519, 520]. Водночас, ці інновації породжують нові виклики, пов'язані із захистом персональних даних [91], забезпеченням кібербезпеки [134] та балансуванням між відкритістю інформації й захистом законних інтересів учасників судового процесу.

Питання загально-правової характеристики інформаційних відносин у

сфері організаційно-правового забезпечення судочинства залишається малодослідженим. Вітчизняні науковці присвячують свої праці лише окремим аспектам правового регулювання інформаційних відносин. Так, Ю. С. Павлова розглядала актуальні проблеми правового регулювання інформаційних відносин у розвитку правових, політичних, соціальних та інших процесів в Україні [521]. В. Л. Грохольський вивчав актуальні питання правового регулювання інформаційних відносин в Україні [522]. В. М. Фурашев та І. В. Солончук досліджували проблемні аспекти правового захисту інформаційних правовідносин, зокрема трансформації інформаційних відносин у судочинстві [523]. О. Ю. Амелін аналізував наявні підходи до розуміння адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення діяльності органів прокуратури [524]. О. Д. Маріц вивчала питання змісту інформаційних відносин [525]. І. В. Солончук осмислювала інформаційні правовідносини у цивільному судочинстві [526].

Проте, для юридичної науки залишається актуальним питання комплексного правового аналізу інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства. Необхідність нових наукових розвідок посилює динамічний розвиток інформаційних технологій, що чинить постійний вплив на організацію процесів судочинства та зумовлює регулярні зміни в законодавстві. Практичні виклики, пов'язані з впровадженням електронного судочинства в Україні, також виявляють нові проблеми, що потребують наукового вивчення [527, с. 53]. У сучасних умовах діджиталізації та технологічного прогресу інформаційні відносини у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства набувають нових форм та змісту. Такі дослідження мають важливе значення для розвитку науки та практики у галузях інформаційного права та судочинства.

Правове регулювання інформаційних відносин у сфері судочинства базується на конституційних принципах та визначається низкою законодавчих та підзаконних актів. Воно спрямоване на створення правових механізмів, які б забезпечували ефективне функціонування судової системи в умовах інформаційного суспільства та гарантували права громадян на доступ до

правосуддя та інформації про діяльність судів. Такі механізми мають встановлювати чіткі правила обробки та захисту інформації в судовій системі.

Аналіз чинного законодавства України дає підстави стверджувати, що жоден з нормативно-правових актів не містить нормативного визначення терміну «інформаційні відносини», хоча законодавці використовують це поняття у різних законах. Зокрема, стаття 3 Закону України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію» встановлює, що його дія «поширюється на інформаційні відносини, які виникають у всіх сферах життя і діяльності суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації» [7]. До вищезгаданого Закону було внесено ряд змін та доповнень. При цьому на сьогодні (остання редакція від 21.03.2023 року) законодавець не надав нормативного визначення цієї правової категорії [525; 528].

Аналіз наукових джерел виявив відсутність консенсусу серед дослідників щодо дефініції інформаційних правовідносин як специфічної категорії правовідносин. Як зазначає Д. О. Маріц, існує тенденція до «прив'язування» поняття інформаційних правовідносин до конкретної галузі права, що не завжди є коректним [525]. Натомість, О. П. Сидоренко, В. М. Боєр, О. Г. Павельєва, Р. В. Тарасенко та інші вчені пропонують комплексний підхід до розуміння інформаційних правовідносин, з врахуванням ролі інформації у таких відносинах [529]. В. М. Фурашев та І. В. Солончук запропонували таке авторське визначення: «інформаційні правовідносини – суспільні відносини, що виникають під час поводження з інформацією на всіх стадіях її життєвого циклу/обігу (створення, обробка, збереження, поширення, забезпечення її захисту та знищення), які врегульовані нормами інформаційного права з визначенням прав і обов'язків суб'єктів цих процесів» [523].

Така понятійна невизначеність створює певні труднощі для правозастосовної практики та потребує законодавчого врегулювання шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів, що регулюють інформаційну сферу.

З огляду на констатоване вище, ми пропонуємо внести доповнення до чинного Закону України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію».

Вважаємо за доцільне додати до тексту цього Закону таке визначення: інформаційні відносини – це суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у процесі створення, збирання, отримання, зберігання, обробки, застосування, поширення, представлення, охорони та захисту інформації, а також під час застосування інформаційних технологій у різних сферах життєдіяльності суспільства, які регулюються нормативно-правовими актами з метою забезпечення інформаційних прав і свобод суб'єктів та задоволення їхніх інформаційних потреб.

Інноваційні технології суттєво змінили роль інформації та інформаційних технологій у забезпеченні прозорого та справедливого судочинства. У Висновку від 09.11.2011 року № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги КМ РЄ про правосуддя та інформаційні системи зазначено, що інформаційні системи мають слугувати інструментом для покращення судового адміністрування, спрощення доступу громадян до судової системи та посилення гарантій, закріплених у статті 6 ЄКПЛ [173]. Ці гарантії охоплюють забезпечення доступності правосуддя, сприяння неупередженості суду, підтримку незалежності суддів, посилення справедливості судового процесу та сприяння розгляду справ у розумні терміни. Однак необхідно всебічно оцінювати законопроекти щодо впровадження інформаційних технологій ще на етапі їх розробки, враховуючи потенційні виклики, пов'язані з їх застосуванням [530].

Сьогодні потрібне переосмислення усталеного розуміння системи права та інформаційного права як окремої галузі юриспруденції. Неврегульованими залишаються інформаційні правовідносини у системі судочинства України та належного захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, суспільства та держави в інформаційній сфері.

Дослідження загально-правової характеристики інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства охоплює аналіз їх суб'єктного складу, об'єктів, правових принципів та механізмів регулювання. Це включає розгляд ключових аспектів реалізації інформаційних прав та обов'язків у сфері судочинства, особливостей інформаційного забезпечення діяльності судів та специфіки захисту інформації у судовій системі. Проведення системного

аналізу з цих питань є необхідним для формування комплексного уявлення про природу, зміст та значення інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства. Такий аналіз може визначити напрями їх подальшого розвитку та вдосконалення в умовах динамічних змін інформаційного середовища та суспільних потреб.

Згідно зі статтею 4 Закону України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію», «1. Суб'єктами інформаційних відносин є: фізичні особи; юридичні особи; об'єднання громадян; суб'єкти владних повноважень» [7]. Окрім того, відповідно до цього Закону «суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень» [7].

Відповідно до вище згаданого Закону, кожній особі гарантується право на інформацію, що охоплює свободу отримання, застосування, розповсюдження, збереження та охорони відомостей, необхідних для здійснення власних прав, свобод та захисту законних інтересів. Відповідно до затвердженої Указом Президента України від 11.06.2021 року № 231/2021 «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки», «здійснення інформаційних прав не може призводити до порушення громадянських, політичних, економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших прав, свобод і правомірних інтересів інших фізичних осіб, а також прав та інтересів юридичних осіб» [531]. Впровадження електронного судочинства та автоматизованої системи документообігу суду значно розширило інформаційні можливості судів та суддів, забезпечивши більш ефективну обробку та зберігання інформації. Це спрощує доступ до правосуддя та підвищує прозорість судової системи.

Інформаційні відносини у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства характеризуються складною структурою та різноманітністю суб'єктів, які беруть у них участь. Ці відносини відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування судової системи та здійснення правосуддя. Цифрова трансформація судочинства суттєво змінила традиційні

способи обміну інформацією та документообігу [66].

Як було зазначено у попередніх розділах цього дослідження, перехід до електронного судочинства суттєво модернізує інформаційні відносини в судовій системі, роблячи їх більш ефективними, швидкими та зручними для всіх учасників процесу. Водночас, це вимагає адаптації законодавства та розробки нових підходів до регулювання інформаційних відносин у цифровому середовищі судочинства.

Перш за все, змінюється формат подання процесуальних документів. Учасники справи отримують можливість подавати позовні заяви, клопотання, докази та інші документи в електронній формі через спеціальний вебпортал [532]. Це значно прискорює процес обміну інформацією та зменшує витрати на паперовий документообіг. Електронне судочинство змінює спосіб комунікації між судом та учасниками процесу. Повідомлення про дату, час та місце судових засідань, а також інші процесуальні документи можуть надсилатися через електронні кабінети учасників справи [522]. Згідно із Законом України від 29.06.2023 року № 3200-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (ІТС) або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» [534], у разі, якщо учасник справи не має електронного кабінету чи технічної можливості скористатись ним, такі повідомлення суд може надсилати через засоби мобільного зв'язку. Підставою є письмова заява учасника. Йому надсилають текстові повідомлення із вказанням веб-адреси відповідної ухвали в ЄДРСР. Порядок надсилання таких повідомлень визначений затвердженим рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21 «Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [85]. Це підвищує оперативність інформування та знижує ризик неотримання важливих повідомлень. Змінюється і процес ознайомлення з матеріалами справи. Учасники отримують можливість дистанційно переглядати електронні копії документів, що містяться у справі, без необхідності фізичної присутності в приміщенні суду. Важливим аспектом є електронний підпис, який забезпечує ідентифікацію особи та підтвердження

цілісності електронних документів. Згідно з затвердженим рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21 «Положенням про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [223], відповідність та правовий статус електронного документа засвідчуються КЕП особи. Це підвищує рівень довіри до електронного документообігу та забезпечує юридичну силу електронних документів.

Слушно зауважити, що електронне судочинство спрощує процес фіксації судового засідання. Зокрема, Законом України від 27.04.2021 року № 1416-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [11] визначено порядок проведення судового розгляду з використанням відеоконференцзв'язку та документування судового процесу за допомогою технічного обладнання.

Перехід до електронного судочинства, окрім переваг для учасників процесу, створює і нові виклики. Зокрема, виникають проблеми забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних усіх учасників процесу [134], а також виникає необхідність у розробці нових протоколів захисту інформації та навчанні працівників апарату суду та учасників процесу роботи з новими технологіями.

Суди та судді генерують, обробляють та використовують значні обсяги інформації. Це включає відомості про судові справи, судові рішення, які підлягають оприлюдненню, статистичну інформацію про діяльність судів, тощо. Діяльність судів регулюється Конституцією України, Законом України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8], процесуальними кодексами та іншими нормативно-правовими актами. Згідно зі статтею 17 вище згаданого закону, систему судоустрою України складають суди загальної юрисдикції (місцеві суди, апеляційні суди та ВС). ВС є найвищим судом у системі судоустрою. Він апелює до КСУ щодо конституційності законів, інших нормативно-правових актів та щодо офіційного роз'яснення Конституції України [8]. У складі ВС діють Велика Палата (ВП ВС), Касаційний адміністративний суд (КАС ВС), Касаційний господарський суд (КГС ВС),

Касаційний кримінальний суд (ККС ВС), Касаційний цивільний суд (КЦС ВС).

Місцеві суди є судами першої інстанції і розглядають більшість справ. Вони поділяються на окружні загальні суди, окружні господарські суди та окружні адміністративні суди [535, с. 185]. Апеляційні суди розглядають справи в апеляційному порядку, а також окремі категорії справ як суди першої інстанції [536]. ВС є найвищим судом у системі судоустрою України, забезпечує сталість та єдність судової практики і розглядає справи у касаційному порядку [537].

Діяльність суду в Україні регламентовано таким законодавством: Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] (у редакції від 19.12.2023 року), Закон від 13.01.2011 року № 2939–VI «Про доступ до публічної інформації» [9] (у редакції від 13.12.2022 року), Закон України від 02.10.1996 року № 393/96-ВР «Про запобігання корупції» [272] (у редакції від 21.03.2024 року), Закон України від 02.10.1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян» (у редакції від 09.08.2023 року) [538], ЦПК України [74], ГПК України [75], КАС України [76], КПК України [77], затверджена наказом ДСА України від 20.08.2019 року № 814 «Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» [233] (у редакції від 18.10.2023 року), затверджена наказом ДСА України від 06.06.2022 року № 156 «Інструкція щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання» [295].

Незалежність суддів гарантується Конституцією та законами України. Вони є недоторканими, а вплив на суддів у будь-який спосіб заборонений. Судді підкоряються лише закону і здійснюють правосуддя відповідно до конституційних норм та чинного законодавства України. Судді мають ряд прав та обов'язків, пов'язаних із здійсненням правосуддя. Вони зобов'язані дотримуватися правил суддівської етики, проходити регулярне підвищення кваліфікації, декларувати свої доходи та майно. Суддям заборонено членство в політичних об'єднаннях та професійних спілках, а також залучення до будь-яких форм політичної активності.

Дисциплінарну відповідальність суддів в Україні здійснює ВРП. Вона може застосовувати до суддів дисциплінарні стягнення, включаючи попередження, догану, сувору догану, тимчасове відсторонення від здійснення

правосуддя, а також внесення подання про звільнення судді з посади. Важливим аспектом діяльності суддів є їхня участь у суддівському самоврядуванні. Воно здійснюється через збори суддів, РСУ, з'їзд суддів України. Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів та покликане вирішувати питання внутрішньої діяльності судів.

Органи суддівського самоврядування також є важливими суб'єктами інформаційних відносин у сфері судочинства. Згідно з статтею 127 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] (у редакції від 31.10.2019 року), «Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через: 1) збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду (а у передбачених цим Законом випадках – апеляційної палати вищого спеціалізованого суду), Пленум Верховного Суду; 2) Раду суддів України; 3) з'їзд суддів України» [8]. Вони представляють інтереси суддівського корпусу, беруть участь у вирішенні питань внутрішньої діяльності судів, сприяють захисту професійних прав суддів.

Учасники судового процесу, такі як сторони, треті особи та свідки, надають суду інформацію про обставини справи, подають докази та аргументи, які суд враховує при ухваленні рішень. Взаємодія між судом та учасниками процесу відбувається відповідно до встановлених процесуальних норм та принципів судочинства.

ДСА України виконує важливу функцію у забезпеченні організаційного та інформаційного супроводу діяльності судів. Її повноваження визначені Положенням про ДСА, затвердженим рішенням ВРП від 17.01.2019 року № 141/0/15-1 [539]. Вона займається питаннями матеріально-технічного забезпечення судів, впровадженням інформаційних технологій, ведення судової статистики тощо. ДСА України взаємодіє як з судами, так і з іншими державними органами для забезпечення належних умов функціонування судової системи.

Учасниками інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства можуть виступати правоохоронні органи, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування тощо. Вони можуть надавати суду необхідну інформацію, виконувати судові рішення, забезпечувати

взаємодію із судовою системою у межах своїх повноважень.

Взаємодія між усіма цими суб'єктами має відбуватися на основі принципів законності, незалежності судової влади, прозорості та доступності правосуддя. Важливу роль у регулюванні цих відносин відіграють норми процесуального права, Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій та статус суддів» [8] та інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність судової системи та взаємодію з нею інших суб'єктів.

Об'єктом інформаційних відносин, відповідно до статті 4 Закону України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію», є інформація [7]. Вважаємо за необхідне виділити такі види інформації, що є об'єктом інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства.

Інформація про судові справи та судові рішення. Вона є ключовою для забезпечення прозорості судочинства та доступу до правосуддя і включає:

- дані про хід судового розгляду (інформація про стадії процесу, призначені засідання, процесуальні дії сторін, тощо);
- судові рішення (постанови, ухвали, вирoki тощо);
- ЄДРСР.

Важливо зазначити, що доступ до цієї інформації регулюється законодавством. Згідно з Законом України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень», тексти судових рішень «є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання» [71]. При цьому, з метою захисту персональних даних, у текстах рішень, що відкриті для загального доступу, не допускається розголошення відомостей, що дають можливість ідентифікувати фізичну особу.

Відомості про учасників процесу. Ця категорія інформації потребує особливого захисту відповідно до Закону України від 01.06.2010 року № 2297-VI «Про захист персональних даних» [10]. Вона включає:

- ідентифікаційні дані сторін, свідків, експертів та інших учасників процесу;
- контактну інформацію учасників процесу;
- інформацію про особисте життя, яка може бути розкрита під час судового розгляду.

Суди як розпорядники персональних даних зобов'язані забезпечувати їх захист від незаконної обробки та несанкціонованого доступу. Згідно цього ж закону при оприлюдненні судових рішень персональні дані підлягають знеособленню, крім відомостей про суддів та інших посадових осіб, які ухвалили судові рішення [10].

Інформація судів. Це широкий спектр відомостей, що стосуються для функціонування судової системи:

- статистичні дані про роботу судів (кількість розглянутих справ, середні строки розгляду, навантаження на суддів тощо);
- інформація про бюджет та фінансування судів;
- дані про кадровий склад судів та призначення суддів;
- інформація про проведення конкурсів на зайняття вакантних посад;
- відомості про дисциплінарну відповідальність суддів;
- документи, що стосуються організації роботи суду та його апарату;
- інформація про безпеку суддів та працівників апарату суду;
- матеріали службових розслідувань;
- інформація про систему охорони судів.

Управління об'єктами інформаційних відносин організаційно-правового забезпечення судочинства здійснюється з використанням інформаційних автоматизованих систем, зокрема ЄСІТС. Вона забезпечує обмін інформацією між судами, органами та установами системи правосуддя [1]. Регулювання доступу до цих об'єктів інформації та їх використання проводиться з урахуванням балансу між принципами відкритості судочинства, захисту персональних даних та забезпечення національної безпеки. Це складне завдання вимагає постійного вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Правове регулювання інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства, включаючи обмін інформацією між судами, суддями та іншими учасниками судового процесу, в Україні здійснюється на законодавчому рівні.

Конституція, як основний закон держави, встановлює фундаментальні

принципи організації судової влади та здійснення правосуддя. Зокрема, стаття 55 гарантує право кожного на судовий захист. Стаття 32 гарантує захист персональних даних. Стаття 34 гарантує право «збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію» [6]. Стаття 124 визначає, що «правосуддя в Україні здійснюють виключно суди» [6]. Стаття 126 гарантує незалежність і недоторканність суддів. Стаття 129 гарантує «виконання судового рішення у визначеному законом порядку» [6]. Ці конституційні норми є базовими для регулювання інформаційних відносин у сфері судочинства, встановлюючи баланс між відкритістю судової влади та захистом персональних даних.

Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію» [7] регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації.

Закон України від 13.01.2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [9] встановлює порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень включаючи суди. Він встановлює механізми реалізації права на інформацію та регулює питання оприлюднення та надання інформації за запитами.

Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [9] забезпечує відкритість діяльності судів загальної юрисдикції та регулює порядок доступу до судових рішень. Цей Закон встановлює порядок ведення ЄДРСР та визначає вимоги щодо оприлюднення судових рішень та захисту персональних даних, що містяться у них.

Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] визначає головні організаційні та правові принципи здійснення електронного документообігу та застосування електронних документів.

Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] визначає правові й організаційні основи для електронної ідентифікації та надання електронних

довірчих послуг, регламентує права та обов'язки учасників правовідносин у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, а також визначає процедуру здійснення державного нагляду за дотриманням законодавчих вимог у цих сферах.

Закон України від 03.07.2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [170] запровадив норми щодо електронного судочинства у відповідних процесуальних кодексах України.

Закон України від 20.11.2012 року № 5492-VI «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [540] регулює питання електронної ідентифікації.

Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, регулює статус суддів, порядок формування суддівського корпусу. Він встановлює засади інформаційного забезпечення діяльності судів, регламентує питання гласності і відкритості судового процесу.

Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI «Про захист персональних даних» [10] регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних. Він встановлює вимоги до обробки персональних даних, зокрема і в судовій системі.

Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] регламентує правове регулювання захисту інформації в електронних системах, у тому числі в системі електронного судочинства.

Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» встановлює організаційно-правові засади «забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі» [165].

Окремі підзаконні акти деталізують положення законів та встановлюють

конкретні процедури роботи з інформацією в судовій системі. Зокрема, Положення про ЄСІТС, затверджене рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21, визначає порядок функціонування електронного суду [223]. Затверджене рішенням РСУ від 02.04.2015 року № 25 «Положення про автоматизовану систему документообігу суду» [78] регулює питання електронного документообігу в судах.

Затверджена наказом ДСА України від 20.08.2019 року № 814 «Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України» [233] (зі змінами, затвердженими наказом ДСА України від 17.10.2023 року № 485) визначає регламент автоматизованого опрацювання, реєстрації та моніторингу документації, матеріалів судових проваджень з використанням АСДС та регулює ведення паперового діловодства.

Порядок ведення ЄДРСР, затверджений рішенням ВРП від 19.04.2018 року № 1200/0/15-18 (з останніми змінами від 23.07.2024 року), регламентує процедуру формування, функціонування та адміністрування ЄДРСР та встановлює правила внесення, зберігання, пошуку та надання доступу до судових рішень в електронній формі [213].

Положення про забезпечення доступу до публічної інформації у ВС та інших судах, затверджене наказом ВС України від 06.05.2011 року № 16/0/18-11 встановлює порядок доступу до публічної інформації у ВС України [541].

Важливу роль у регулюванні інформаційних відносин у сфері судочинства відіграють рішення КСУ, які тлумачать відповідні норми Конституції та законів. Постанови пленумів вищих судових інстанцій узагальнюють судову практику. Варто зазначити, що правове регулювання інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства постійно розвивається. Впровадження електронного судочинства та цифровізація судової системи активізують цей процес. Забезпечення ефективного функціонування судової системи в сучасних умовах потребує постійного оновлення нормативно-правової бази.

Відповідно до статті 5 Закону України від 02.10.1992 року № 2657-ХІІ «Про інформацію», «основними принципами інформаційних відносин є:

гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації та свобода її обміну; об'єктивність, вірогідність інформації; повнота і точність інформації; законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації» [7].

На основі зазначеного вище, ми окреслили такі основні засади інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства.

Відкритість судового процесу є фундаментальним принципом для демократичного суспільства, що закріплений у статті 129 Конституції України. Він встановлює гласність судового процесу. Це означає, що розгляд справ у всіх судах відбувається відкрито. Винятками є випадки, встановлені законом. Також цей принцип гарантує «фіксування судового процесу технічними засобами» [6]. Відкритість судового процесу забезпечує прозорість та підзвітність судової системи, гарантує публічний доступ до судових засідань та їх фіксацію. Це сприяє справедливому правосуддю, підвищує довіру громадськості та забезпечує демократичний контроль над судочинством.

ЄКПЛ 1950 року, ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР, визначає право на отримання інформації як складову свободи вираження поглядів. Водночас вона передбачає можливість його обмеження за умови законодавчо закріплених та обґрунтованих у демократичному суспільстві обмежень, спрямованих на захист державних інтересів, громадського порядку, здоров'я, моралі, прав особи та конфіденційності або підтримання авторитету і неупередженості суду [173].

Доцільно звернути увагу на ключові аспекти забезпечення доступу до публічної інформації, яка використовується в судочинстві. По-перше, це презумпція відкритості інформації. Це означає, що вся інформація, якою володіють суди, є відкритою, крім випадків, встановлених законом. По-друге, суди зобов'язані оприлюднювати певну інформацію та надавати відповіді на інформаційні запити в установлені законом строки. По-третє обов'язковим є оприлюднення та регулярне оновлення інформації на офіційних веб-сайтах судів. Доступ до інформації може бути обмежений, якщо вона відноситься до

інформації з обмеженим доступом (конфіденційна, таємна, службова) [91]. Забезпечення доступності публічної інформації сприяє прозорості судової системи, забезпечує реалізацію права громадян на інформацію.

Захист персональних даних реалізується відповідно до Закону України від 01.06.2010 року № 2297-V «Про захист персональних даних» [10]. Це передбачає обмеження обробки персональних даних: дозволяється лише в межах, необхідних для здійснення правосуддя. Також затверджується знеособлення персональних даних у судових рішеннях, що підлягають оприлюдненню. Необхідною умовою є забезпечення конфіденційності персональних даних учасників судового процесу та встановлення режиму доступу до персональних даних працівників суду. У виняткових випадках персональні дані можуть оброблятися без згоди особи у випадках, передбачених законом. Зокрема, для захисту життєво важливих інтересів особи, чії особисті відомості обробляються. Захист персональних даних забезпечує баланс між відкритістю судочинства та захистом приватності осіб.

Електронне правосуддя здійснюється через впровадження ЄСІТС. Ключовими аспектами є реалізація електронного документообігу та автоматизований розподіл справ між суддями, проведення судових засідань в режимі відеоконференції, використання електронних кабінетів учасниками судового процесу, представлення судових рішень в електронній формі. Електронне правосуддя підвищує ефективність судочинства, забезпечує швидкий доступ до правосуддя, економить ресурси. Однак у той же час становить виклики для судової системи, зокрема забезпечення кібербезпеки, необхідність навчання користувачів, відповідність технічного забезпечення судів. Важливо відзначити, що автоматизований розподіл справ між суддями залишається недостатньо врегульованим. Нормативно-правова база щодо порядку його функціонування потребує доопрацювання.

Забезпечення інформаційної безпеки втілюється через захист інформаційних систем судів від кіберзагроз та забезпечення цілісності й доступності судової інформації.

Оперативність та актуальність інформації означає своєчасне оновлення

інформації на офіційних ресурсах судів та оперативне інформування про зміни в розкладі судових засідань.

Усі перераховані вище засади інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення ефективного функціонування судової системи в інформаційну епоху. Їх здійснення вимагає постійного вдосконалення законодавства та практики його застосування, а також розвитку технічної інфраструктури судів.

3.3. Гарантії організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

Глобальна інформатизація суспільства зумовила стрімку цифрову трансформацію судочинства. Забезпечення надійних гарантій організаційно-правового забезпечення цього процесу набуває першорядного значення. Такі гарантії створюють надійний фундамент для інтеграції цифрових технологій у судовий процес та забезпечують дотримання фундаментальних принципів верховенства права, рівності сторін та неупередженості суду. Вони не лише захищають права учасників процесу в цифровому середовищі, але й підтримують цілісність судової системи, запобігають можливим зловживанням та несанкціонованому втручанню у функціонування автоматизованих інформаційних систем. Це зміцнює довіру суспільства до правосуддя, забезпечує його доступність, прозорість і ефективність в умовах цифрового середовища.

З метою пошуку найбільш ефективних механізмів забезпечення гарантій організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства необхідне теоретичне осмислення механізмів реалізації цих гарантій. Такий підхід сприяє глибшому пізнанню проблематики та виробленню науково обґрунтованих правових імперативів щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування за обставин діджиталізації судової системи. Гарантії організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є фундаментальним елементом, що забезпечує належне функціонування автоматизованих

інформаційних систем у судовій сфері. Вони підтримують баланс між технологічним прогресом та дотриманням основоположних принципів правосуддя. Дослідження механізмів реалізації цих гарантій сприяють розвитку теорії інформаційного права. Вони можуть стати підґрунтям для формування нової парадигми розуміння ролі цифрових технологій у судовій системі.

Сфера досліджень з питань гарантій організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, включаючи аспекти втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем, залишається недостатньо вивченою в сучасному науковому дискурсі. Окремі питання розглядали І. В. Арістова, О. А. Баранов, К. І. Белякова, Р. А. Вигівський, О. П. Дзьобань, А. С. Янко та інші дослідники. Однак, ці розвідки стосувались інформаційної безпеки автоматизованих інформаційних систем загалом. Вони безпосередньо не торкалися механізмів забезпечення безпеки та надійності автоматизованих інформаційних систем судів. Ця прогалина у знаннях потребує нагального заповнення, оскільки стрімкий розвиток цифрових технологій та їхня інтеграція у судову систему створюють нові виклики для забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя. Проведення ґрунтовних досліджень у цій сфері є важливим для розробки ефективних механізмів захисту судових автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого втручання, а також для формування надійної правової бази, яка регулюватиме використання інформаційних технологій у судочинстві.

Загалом, все, що відбувається в цифровому форматі в судах, зберігається в ЄСІТС. Її контент охоплює не лише програмне забезпечення, а й включає два центри даних та всю судову інформаційно-технологічну інфраструктуру судової системи. Ця інфраструктура складається з понад 800 об'єктів, включаючи суди, інші органи й установи системи правосуддя та заклади пенітенціарної системи. У неї входить більше 38 тисяч робочих станцій, близько 1400 серверів та 25,5 тисяч одиниць периферійного обладнання. ДП «ІСС» щоденно стикається з численними технічними викликами у роботі систем. Більшість з них вирішуються в ручному режимі. Це включає ручне балансування навантаження, точкові доопрацювання програмного забезпечення та ручну інтеграцію в

кожному окремому випадку. Для забезпечення спільної роботи різних систем, створених у різні часи та на різних технологічних платформах (багато з яких вже застаріли), потрібні ґрунтовні знання та значні зусилля. Саме наявність таких проблем зумовлює необхідність кардинального перегляду підходів до розбудови ЄСІТС [281].

Як було зазначено у п. 2.2 цього дослідження, за результатами технічного аудиту ЄСІТС, у липні 2024 року ДСА України зробила висновок, що більшість її підсистем морально застаріли [172]. Окрім того, як зазначив керівник ДП «ІСС», що є адміністратором ЄСІТС, «коштів на подальший розвиток інформаційних новацій у судовій системі катастрофічно не вистачає» [281]. Така ситуація спричиняє суттєві загрози для цілісності автоматизованих інформаційних систем судів та безпеки їхнього функціонування.

Так, у березні 2021 року Київська міська прокуратура звинуватила адміністратора ДП «ІСС» у незаконному втручанні у роботу ЄСІТС. Згідно з матеріалами справи, посадова особа, зловживаючи службовим становищем, використовувала для особистих цілей мережеве та системне обладнання, призначене для забезпечення функціонування ЄДРСР та вебпорталу «Судова влада». На початок 2019 року, перебуваючи на посаді заступника начальника відділу ДП «ІСС», обвинувачений несанкціоновано отримав доступ до робочого облікового запису свого підлеглого. Використовуючи цей обліковий запис, адміністратор ДП «ІСС» здійснив несанкціонований віддалений доступ до серверів підприємства, які забезпечують функціонування автоматизованих інформаційних систем «ЄСІТС». Його метою був запуск алгоритму пошуку та сканування інформації, що зберігалася у системі. Крім того, обвинувачений розмістив в системі електронні файли, здатні збирати персональні дані з подальшим їх збереженням у визначеній директорії. Ці дії призвели до втрати та блокування інформації, яка обробляється у вебпорталі ЄСІТС, «...спотворення процесу обробки інформації та порушення встановленого порядку її маршрутизації. За результатами досудового розслідування особу було обвинувачено у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 статті 361 Кримінального кодексу України» [542].

Варто зазначити, що у ніч з 13 на 14 січня 2022 року відбулася масштабна хакерська атака на державні інформаційні ресурси України. Ця кібератака вплинула на веб-сайти органів державної влади, включаючи ЄДРСР, Електронний суд, вебпортал «Судова влада України», а також електронну пошту судів. Зокрема, у Восьмому апеляційному адміністративному суді унаслідок несанкціонованого втручання спостерігались такі проблеми: 1) неможливість проведення судових засідань з іншими судами в режимі відеоконференції через несправність програми «Бронювання систем відеоконференцзв'язку»; 2) перебої у роботі підсистеми «Електронний суд»: надходження заяв до суду та обмін інформацією з електронними кабінетами учасників процесу було відновлено лише з 20 січня 2022 року; 3) відсутність у ЄДРСР текстів судових рішень Восьмого апеляційного адміністративного суду, створених в автоматизованій системі документообігу суду після 14 січня 2021 року; 4) неповноцінне функціонування веб-сайту Восьмого апеляційного адміністративного суду на вебпорталі «Судова влада України». Зокрема, розділ «Список справ, призначених до розгляду» залишався недоступним більше двох тижнів. Також протягом цього часу не відображалися розділи «Список автопризначених справ, що надійшли вперше» та «Стан розгляду справ» [543]. Ці факти свідчать про тривалий вплив кібератаки на функціонування судової системи та необхідність подальших зусиль для повного відновлення її роботи.

Під час цього кіберінциденту державні сайти України зазнали вторгнення у ланцюжок поставок (supply chain attack). Це вид кібератаки, спрямований на завдання шкоди цільовій організації шляхом компрометації менш захищених її елементів її ланцюга постачання. Її було комбіновано з двома іншими техніками кібератак – експлуатація вразливостей систем керування контентом (OctoberCMS) та програмних компонентів (Log4j). OctoberCMS – це система керування контентом. Хакери використовувати її вразливості для несанкціонованого доступу до веб-сайтів, маніпуляції контентом та виконання шкідливого коду. Log4j – це популярна бібліотека для ведення журналів у Java-додатках. Її вразливість забезпечила зловмисникам віддалене виконання коду,

що призвело до масштабних атак на численні системи державних організацій [544].

27 лютого 2022 року на офіційний вебпортал «Судова влада України» знову було здійснено хакерську атаку. Її швидко відбили, і портал у той же день працював у штатному режимі [545].

Ми вважаємо, що для захисту від таких атак важливо регулярно оновлювати програмне забезпечення, застосовувати патчі безпеки (програмні інструменти для виправлення програмного забезпечення та помилок безпеки), проводити аудит коду та використовувати засоби виявлення вторгнень [546, с. 37]. Також потребує вдосконалення нормативне регулювання питання захисту автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого внутрішнього чи зовнішнього втручання.

Потрібно відзначити, що 24 березня 2022 року було прийнято Закон України № 2149-IX «Про внесення змін до КК України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» [547]. Згідно з цим законом, дії, спрямовані на пошук та виявлення потенційних вразливостей в інформаційних системах, не будуть класифікуватися як несанкціоноване втручання. Це положення має на меті сприяти легальному тестуванню безпеки інформаційних систем. Закон спрямований на посилення захисту об'єктів критичної інфраструктури України від кіберзагроз. Зокрема, передбачено запровадження більш суворих санкцій за несанкціоноване втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем, електронних комунікаційних систем, інформаційно-комунікаційних систем та електронних комунікаційних мереж.

Відповідно до вище згаданого закону, 16 травня 2023 року КМУ прийняв постанову № 497, якою затвердив «Порядок пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж» [548]. Цей документ встановлює процедуру проведення пошуку та ідентифікації можливих вразливостей автоматизованих інформаційних систем.

Затверджений Порядок надає фахівцям законну можливість проводити тестування систем та мереж для ідентифікації загроз. Власники автоматизованих інформаційних систем можуть суттєво покращувати рівень кіберзахисту своїх систем шляхом усунення виявлених вразливостей [549]. Такий підхід називають «Bug Bounty». Він передбачає залучення зовнішніх фахівців за винагороду для пошуку помилок і вразливостей у програмних продуктах, інформаційно-комунікаційних системах тощо. Метою є їх подальше усунення [550, с. 203]. «Bug Bounty» часто використовують у світовій практиці.

У лютому 2024 року Національна асоціація адвокатів України отримала багато звернень від представників адвокатської спільноти щодо технічних проблем у функціонуванні підсистеми «Електронний суд». Були зафіксовані труднощі з входом до електронного кабінету. Це створило перешкоди для повноцінного здійснення процесуальних прав адвокатів. Зокрема, ці технічні проблеми ускладнили подання документів та участь у судових засіданнях за допомогою відеоконференцзв'язку [551]. Така ситуація обмежила можливості адвокатів ефективно представляти інтереси клієнтів у судовому процесі. Згідно з затвердженим рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-2 «Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС» [85], ДСА України несе відповідальність за належне функціонування підсистеми «Електронний суд» ЄСІТС. Технічні неполадки в підсистемі «Електронний суд» призвели до порушення фундаментального права громадян на доступ до правосуддя та справедливий суд. Це право гарантується статтею 55 Конституції України [6] та статтею 6 ЄКПЛ [173]. Відповідно до п. 4 вище згаданого Положення, програмне ЄСІТС належить державі, яку представляє ДСА України. Функціонування ЄСІТС забезпечується основним та резервним центрами обробки даних. ДСА України несе відповідальність за організаційне та фінансове забезпечення розробки і функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС.

На сьогоднішній день ЄСІТС не має достатнього рівня захисту як від несанкціонованих внутрішніх втручань, так і від зовнішніх загроз. Її стабільне та безпечне функціонування є важливим для повноцінної роботи всієї судової системи та забезпечення доступу громадян до справедливого незалежного

правосуддя. Більше того, ця ситуація безпосередньо впливає на реалізацію фундаментальних прав людини, зокрема права на справедливий суд, ефективний засіб правового захисту та рівність перед законом. Ці права гарантовані не лише національним законодавством, включаючи Конституцію України [6], але й міжнародними договорами, такими як ЄКПЛ [173] та ратифікованим Указом Президії ВР УРСР від 19.10.1973 року № 2148-VIII «Міжнародним пактом про громадянські і політичні права» [552].

Недостатній захист ЄСПС може призвести до порушення принципу правової визначеності, конфіденційності судового процесу та створити ризики для незалежності судової влади. Це, в свою чергу, може підірвати довіру суспільства до судової системи та верховенства права в цілому. Тому забезпечення надійного захисту ЄСПС є не лише технічним завданням, але й важливою гарантією дотримання прав людини та основоположних свобод у демократичному суспільстві.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, всі автоматизовані інформаційні системи, як і на початок війни, мають бути захищені відповідно до вимог, закріплених у чинному законодавстві. Зокрема, такий захист передбачає використання комплексної системи захисту інформації (КСЗІ) [415]. Це система технічних та інших заходів для запобігання або ускладнення можливості несанкціонованого доступу до інформації, яка обробляється автоматизованим способом в автоматизованих інформаційних системах.

З огляду на вище сказане, слід відмітити, що гарантування організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, зокрема для запобігання та виявлення спроб втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем, є важливим аспектом функціонування сучасної судової системи. Ми вважаємо за необхідне виділити такі виміри такого гарантування: 1) правові механізми захисту автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого втручання; 2) організаційні заходи для запобігання та виявлення спроб втручання; 3) технічні засоби захисту інформації в судових автоматизованих інформаційних системах; 4) відповідальність за втручання в

роботу автоматизованих інформаційних систем судів; 5) процедури аудиту та моніторингу роботи автоматизованих інформаційних систем; 6) навчання персоналу щодо безпечного використання автоматизованих інформаційних систем; 7) забезпечення цілісності та достовірності даних в автоматизованих інформаційних системах; 8) механізми відновлення роботи систем у разі успішного втручання; 9) зарубіжний досвід та міжнародні стандарти захисту автоматизованих інформаційних систем судів; 10) баланс між відкритістю судової системи та захистом від втручання в автоматизовані інформаційні системи судової системи.

У статті 1 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (у редакції від 05.06.2024 року) закріплено таке визначення: «інформаційна (автоматизована) система – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів» [73].

Правові гарантії захисту автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого втручання ґрунтуються на положеннях низки законів України та нормативно-правові актів. Зокрема, Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] (у редакції від 19.12.2023 року) встановлює загальні принципи організації судової влади. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] регулює питання захисту інформації в автоматизованих інформаційних системах. Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] (у редакції від 05.06.2024 року) встановлює юридичні та структурні засади охорони ключових інтересів громадян, суспільства й держави в цифровому просторі, окреслює головні завдання, вектори та засади державної кібербезпекової стратегії. Він регламентує компетенції державних установ, компаній, організацій та приватних осіб у цій галузі, а також визначає фундаментальні принципи узгодження їхніх дій для гарантування безпеки в кіберсфері. У КК України, зокрема у статтях 361–363, передбачено карну відповідальність за неправомірне проникнення в функціонування комп'ютеризованих систем, мереж

обчислювальної техніки або телекомунікацій, за розробку, поширення чи комерціалізацію зловмисного програмного забезпечення або технічних пристроїв, а також за незаконні маніпуляції з даними, що обробляються в автоматизованих інформаційних системах [55].

Відповідно до цих законодавчих актів, а також на основі рекомендацій міжнародних стандартів з інформаційної безпеки [553], судові органи впроваджують комплекс організаційних заходів для запобігання та виявлення спроб втручання в автоматизовані інформаційні системи. Ці заходи спрямовані на створення КСЗІ у судовій системі.

Основою організаційних заходів є розробка політики інформаційної безпеки, що передбачено статтею 8 Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] (у редакції від 05.06.2024 року). Ця політика повинна охоплювати всі аспекти захисту автоматизованих інформаційних систем, включаючи процедури виявлення та реагування на кіберінциденти. Важливим елементом є призначення відповідальних осіб за захист інформації, що регламентується статтею 9 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73].

Організація контролю доступу до автоматизованих інформаційних систем є ключовим механізмом, який реалізується через впровадження систем ідентифікації та автентифікації користувачів. Це безпосередньо обумовлено затвердженням рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21 «Положенням про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС» [296]. Паралельно з технічними заходами, велика увага приділяється навчанню персоналу. Розвиток цифрових компетентностей та культури безпекового поведіння в кіберпросторі є важливим аспектом, що підкреслюється в п. 4 статті 7 Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165]. Для підтримки високого рівня захисту проводяться регулярні аудити безпеки [172]. Стаття 5 Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] регламентує проведення аудиту захищеності інформації та державних

інформаційних ресурсів. Стаття 8 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] визначає проведення державної експертизи щодо відповідності «комплексної системи захисту інформації» в автоматизованих інформаційних системах. Стаття 9 цього ж Закону встановлює необхідність здійснення контролю за захистом інформації.

Важливим організаційним заходом забезпечення інформаційної безпеки в автоматизованих інформаційних системах судової системи є розробка плану реагування на інциденти. Стаття 15 Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] зобов'язує суб'єктів забезпечення кібербезпеки здійснювати заходи щодо невідкладного реагування на кіберінциденти та кібератаки. Це включає чіткі процедури дій у разі виявлення спроб втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем.

Захист від шкідливого програмного забезпечення є невід'ємною частиною організаційних заходів щодо протидії втручання у роботу автоматизованих інформаційних систем судів. Зокрема, в указі Президента України 26.08.2021 року № 447/2021 «Про рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»» [296] зазначено, що інноваційні технології можуть створювати нові виклики для коректної роботи програмного забезпечення. У статті 2 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] одним із об'єктів захисту в автоматизованих інформаційних системах визначено програмне забезпечення. Стаття 10 цього ж закону регламентує розробку основного профілю безпеки, що включає «набір заходів захисту, встановлених для відповідної категорії інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, в яких обробляються державні інформаційні ресурси» [73]. У цей перелік, серед іншого, входить захист інформації від витоку технічними каналами та спеціального впливу на неї. Такий захист реалізується через впровадження та регулярне оновлення антивірусного програмного забезпечення, а також навчання користувачів щодо

розпізнавання потенційних загроз. Управління змінами та оновленнями в автоматизованих інформаційних системах є важливим аспектом запобігання втручанням. Це включає регулярне оновлення програмного забезпечення та систем захисту для усунення відомих вразливостей [232]. 14 травня 2020 року Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України затвердила наказ № 269 «Про встановлення вимог з безпеки та захисту інформації до кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг та їхніх відокремлених пунктів реєстрації» [554]. Згідно з цим наказом, «забороняється оновлення комп'ютерних програм, що застосовуються в інформаційно-комунікаційних системах з неідентифікованих та неавтентифікованих джерел» [554].

Фізичний захист інфраструктури автоматизованих інформаційних систем також є важливим заходом гарантування невтручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем судів. Згідно зі статтею 10 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», власник системи повинен забезпечувати захист інформації на умовах, визначених у договорі з володільцем інформації. Це включає контроль фізичного доступу до серверів та інших важливих компонентів системи [73].

Особлива увага приділяється наданню користувачам відповідних прав доступу до інформації користувачів. Зокрема, у статті 9 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] закріплено, що «порядок доступу до державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються законодавством» [73]. Політика захисту від несанкціонованих дій реалізується через впровадження систем моніторингу дій адміністраторів та інших користувачів з вищими правами доступу.

Для гарантування організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства важливим є забезпечити регулярне резервне копіювання та

можливість відновлення даних. Це відповідає вимогам статті 8 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] щодо забезпечення цілісності інформації. 30 грудня 2022 року КМУ постановою № 1500 затвердив «Порядок передачі, збереження, функціонування та доступу до державних інформаційних ресурсів (публічних електронних реєстрів) та їх резервних копій, розміщених на хмарних ресурсах та/або центрах обробки даних, що розташовані за межами України» [555]. Він визначає алгоритм передачі на зберігання у хмарних сховищах державних інформаційних ресурсів, умови зберігання й використання цих ресурсів та їх резервних копій. Це стосується лише даних, що не є державною таємницею. Регулярне створення резервних копій та перевірка можливості відновлення даних є необхідними для мінімізації наслідків можливого втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем.

Вважаємо за доцільне зауважити, що ці організаційні заходи в комплексі створюють потужну систему захисту автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого втручання, відповідають вимогам чинного законодавства України та забезпечують високий рівень інформаційної безпеки.

Технічні аспекти захисту автоматизованих інформаційних систем судової системи, такі як використання сучасних засобів криптографічного захисту інформації та впровадження багатофакторної аутентифікації, реалізуються відповідно до вимог Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Вона виступає ключовою інституцією серед центральних виконавчих структур держави, відповідальною за розробку та втілення урядового курсу у сфері криптографічного та технічного захисту інформації. Держспецзв'язку України розробила рекомендації до встановлення рівнів безпеки та механізмів безпеки приміщень кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг [556]. Відповідно до її наказу від 14.05.2020 року № 269 «Про встановлення вимог з безпеки та захисту інформації до кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг та їхніх відокремлених пунктів реєстрації» [554], «процедури визначення загроз повинні передбачати заходи з виявлення загроз, оцінки ймовірності їх виникнення та наслідків». Серед інших до антропогенних

загроз віднесено: «несанкціонований доступ до обладнання та даних; випадкове знищення обладнання та/або даних; шкідливе програмне забезпечення; витік інформації; криптоаналіз» [554].

Ефективність цих заходів значною мірою залежить від їх системного та послідовного впровадження, а також від постійного оновлення відповідно до розвитку технологій та появи нових загроз у сфері інформаційної безпеки. Це відповідає принципу забезпечення безперервності функціонування судової влади. Цей принцип закріплено Законом України від 21.11.2023 року № 3481-IX «Про внесення змін до Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 18.02.2020 року № 2-р/2020 щодо забезпечення безперервності здійснення правосуддя найвищим судом у системі судоустрою України» [447]. Необхідно зауважити, що 14 травня 2020 року Адміністрації Держспецзв'язку України затвердила наказ № 269 «Про встановлення вимог з безпеки та захисту інформації до кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг та їхніх відокремлених пунктів реєстрації» [554]. Згідно з цим наказом, «забороняється застосування оновлень безпеки, які містять уразливості та є нестабільними. Причини невикористання оновлень безпеки документуються» [554].

Технічні засоби захисту інформації в судових автоматизованих інформаційних системах є важливим аспектом забезпечення належного функціонування сучасної судової системи. Ці гарантії ґрунтуються на положеннях Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73], який встановлює базові вимоги до захисту інформації в автоматизованих інформаційних системах, та Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165], що визначає принципи забезпечення кібербезпеки критичної інформаційної інфраструктури, до якої належать і судові автоматизовані інформаційні системи.

Відповідно до цих законодавчих актів, а також згідно з вимогами Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, технічні засоби захисту інформації у судових автоматизованих інформаційних системах

включають широкий спектр технологій та методів. Ключовим елементом є використання сучасних криптографічних алгоритмів для шифрування даних, що зберігаються та передаються в системі. Це забезпечує конфіденційність інформації та відповідає вимогам статті 8 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] щодо забезпечення цілісності та конфіденційності інформації.

Важливим технічним засобом є впровадження багатфакторної аутентифікації доступу до автоматизованих інформаційних систем, що значно підвищує рівень захисту від втручань. Це реалізується через використання не лише паролів, але й додаткових факторів, таких як біометричні дані або апаратні токени, що відповідає сучасним стандартам інформаційної безпеки, зокрема рекомендаціям Національного інституту стандартів і технологій США (NIST, National Institute of Standards and Technology) [557].

Системи виявлення та запобігання вторгненням (IDS/IPS, Intrusion detection system for Dos/DDoS Attack) є невід'ємною частиною технічного захисту судових автоматизованих інформаційних систем [558, с. 88]. Ці системи здійснюють постійний моніторинг мережевого трафіку та поведінки користувачів. Вони виявляють та блокують потенційні загрози в режимі реального часу. Це відповідає вимогам статті 8 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 року № 2163-VIII [165] щодо створення системи своєчасної ідентифікації, запобігання та знешкодження кіберзагроз.

Важливим аспектом технічного захисту автоматизованих інформаційних систем є використання віртуальних приватних мереж (VPN) для забезпечення захищеного віддаленого доступу до автоматизованих інформаційних систем судів [559]. Зокрема, однією із складових ЄСІТС є захищена телекомунікаційна мережа [560]. Ця підсистема призначена для обміну даними між ядром ЄСІТС та автоматизованими інформаційними системами судів, установ та інших органів системи правосуддя. Мережа VPN з'єднує комунікаційний центр ЄСІТС, різні органи та установи системи правосуддя та користувачів ЄСІТС. Використання VPN-тунелів забезпечує конфіденційність передачі інформації [561]. Це

особливо актуально в умовах зростаючої потреби в дистанційній роботі та проведенні онлайн засідань судів. Така тенденція стала нормою після внесення змін до процесуальних кодексів України щодо можливості проведення судових засідань в режимі відеоконференції.

Доречно наголосити, що ефективність цих технічних засобів захисту значною мірою залежить від їх комплексного впровадження та постійного оновлення відповідно до розвитку технологій та появи нових кіберзагроз. Це вимагає постійної взаємодії між технічними фахівцями, суддями та працівниками апарату суду для забезпечення балансу між безпекою та функціональністю судових автоматизованих інформаційних систем.

Відповідальність за втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем судів регулюється комплексом нормативно-правових актів, що охоплюють різні аспекти захисту автоматизованих інформаційних систем судів та забезпечення належного здійснення правосуддя. Зокрема, стаття 376 КК України встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність судових органів, що передбачає і втручання через автоматизовані інформаційні системи судів. Стаття 361 КК України визначає відповідальність за «несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку» [75]. Це безпосередньо стосується захисту судових автоматизованих інформаційних систем судів. Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] у статті 6 закріплює принцип незалежності судів, який також поширюється на захист від втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем судів. Цей закон встановлює загальні засади функціонування судової системи, включаючи аспекти її інформаційного забезпечення та захисту. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] визначає загальні принципи захисту інформації в інформаційних системах, включаючи юридичну відповідальність за недотримання законодавства у сфері інформаційної безпеки. Стаття 11 цього закону передбачає, що особи, які порушили законодавства про захист інформації в

інформаційних системах, несуть відповідальність згідно із законом. Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] встановлює відповідальність за кіберзлочини, включаючи ті, що стосуються автоматизованих інформаційних систем судів. Стаття 12 цього закону передбачає відповідальність за порушення законодавства у сфері кібербезпеки. Стаття 212-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП України) визначає покарання в адміністративному порядку за несанкціоноване отримання даних та втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем [562]. Відповідальність за втручання у функціонування інформаційних систем судів може також регулюватися внутрішніми нормативними актами судів та ДСА України, які встановлюють правила користування автоматизованих інформаційних систем та відповідальність за їх порушення.

Ефективність цих правових механізмів значною мірою залежить від їх практичного застосування, що вимагає тісної співпраці між судовими органами, правоохоронними органами та фахівцями з інформаційної безпеки. Постійне вдосконалення законодавства у цій сфері є необхідним для своєчасного відповідного реагування на нові виклики та загрози, пов'язані з розвитком інформаційних технологій та методів кіберзлочинності.

Процедури аудиту та моніторингу роботи автоматизованих інформаційних систем є важливим аспектом забезпечення справедливого та ефективного правосуддя в умовах цифрової трансформації. Як зазначалось вище, політика захисту від несанкціонованих втручань в автоматизованих інформаційних системах реалізується через використання систем моніторингу дій користувачів. Відповідно до Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8], функціонування АСДС має забезпечувати об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями. Для гарантування цього принципу законодавство передбачає проведення регулярних аудитів та моніторингу функціонування автоматизованих інформаційних систем.

Процедури аудиту та моніторингу автоматизованих інформаційних систем мають на меті виявлення та запобігання можливим втручанням у

функціонування системи, а також забезпечення її належного функціонування. Ці процедури можуть включати перевірку цілісності даних, аналіз логів системи (текстових документів, у яких зберігається інформація про функціонування системи послідовно в часі), оцінку безпеки та продуктивності автоматизованих інформаційних систем [563]. Згідно з Положенням про АСДС, затвердженим РСУ, передбачається проведення періодичних технічних перевірок системи [78]. Ці перевірки спрямовані на оцінку відповідності функціонування автоматизованих інформаційних систем встановленим вимогам та виявлення потенційних вразливостей. Важливим аспектом є забезпечення незалежності проведення аудиту та моніторингу. Для цього можуть залучатися незалежні експерти або спеціалізовані установи, що мають відповідну кваліфікацію та повноваження. Результати аудиту та моніторингу автоматизованих інформаційних систем мають бути доступними для аналізу відповідними органами судової влади. Це дає можливість адміністраторам та власникам автоматизованих інформаційних систем вживати своєчасних заходів для усунення виявлених недоліків та вдосконалення системи. Моніторинг роботи автоматизованих інформаційних систем спрямований на підтримку цілісності та ефективності судової системи в цифрову епоху.

Навчання персоналу щодо безпечного використання автоматизованих інформаційних систем є важливим компонентом гарантій організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, спрямованим на мінімізацію ризиків втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем та забезпечення надійності та безпеки інформаційної інфраструктури судової системи. Відповідно до Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8], забезпечення функціонування судової влади передбачає створення умов для підвищення кваліфікації працівників апарату суду. Це включає і навчання безпечному використанню автоматизованих інформаційних систем.

НШСУ, згідно зі статтею 105 вищезгаданого Закону, відповідає за підготовку висококваліфікованих кадрів для судової системи. У межах цього мандату, школа розробляє та впроваджує навчальні програми з питань

інформаційної безпеки та правильного використання інформаційних систем [487]. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] встановлює загальні вимоги до захисту інформації в системах, які також застосовуються до судових автоматизованих інформаційних системах. Відповідно до цього Закону, користувачі системи повинні бути обізнані з правилами захисту інформації та відповідальністю за їх порушення. Навчання персоналу має охоплювати широкий спектр тем, включаючи базові принципи інформаційної безпеки, правила роботи з конфіденційною інформацією, методи виявлення та реагування на спроби несанкціонованого доступу, а також специфіку роботи з автоматизованими інформаційними системами судів.

Важливим аспектом є регулярність та актуальність навчання. З огляду на постійний розвиток інформаційних технологій та виникнення нових загроз, програми навчання мають регулярно оновлюватися. Це відповідає принципу безперервності освіти, закріпленому в Законі України від 05.09.2017 року № 2145-VIII «Про освіту» [564]. ДСА України, відповідно до своїх повноважень, визначених у статті 152 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8], може організовувати спеціалізовані тренінги та семінари з питань інформаційної безпеки для працівників апарату суду. Ефективність навчання має регулярно оцінюватися, наприклад, через проведення тестувань або практичних завдань. Це дає можливість виявити прогалини в знаннях і навичках персоналу та своєчасно їх усунути.

Забезпечення цілісності та достовірності даних в автоматизованих інформаційних системах є фундаментальним аспектом гарантій організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Відповідно до Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8], зокрема статті 15, в судах функціонує ЄСІТС, яка має забезпечувати автоматизацію процесів судового діловодства та обмін інформацією між судами й іншими державними органами. Ця система повинна гарантувати достовірність та цілісність інформації, що в ній зберігається та обробляється. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-

телекомунікаційних системах» [73] встановлює загальні вимоги до захисту інформації, які також застосовуються до судових автоматизованих інформаційних систем. Згідно з цим законом, на власника системи покладається обов'язок вжити заходів для запобігання несанкціонованому доступу, який може спричинити ненавмисну чи цілеспрямовану зміну або втрату інформації в системі.

Для забезпечення цілісності та достовірності даних в автоматизованих інформаційних системах застосовуються різноманітні технічні та організаційні заходи. Зокрема, використовуються криптографічні методи захисту інформації, які регулюються Законом України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72]. Цей закон визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі процедури створення, перевірки та підтвердження електронного підпису, що є ключовим для забезпечення цілісності електронних документів у судовій системі.

Важливим аспектом є впровадження системи контролю версій та журналювання змін (хронологічний запис на зовнішні носії всіх змін, які виконуються в системі) в автоматизованих інформаційних системах судів. Це забезпечує можливість відстежувати всі модифікації даних, ідентифікувати користувачів, які вносили зміни, та при необхідності відновлювати попередні версії документів. Для запобігання втрати даних та забезпечення їх відновлення у разі технічних збоїв або кібератак, застосовуються процедури резервного копіювання. Ці процедури регламентуються статтею 7 Закону України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73], внутрішніми політиками безпеки, розробленими відповідно до вимог законодавства та міжнародних стандартів інформаційної безпеки.

Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає «правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі» [165]. У контексті судової системи це

передбачає впровадження комплексних заходів з кібербезпеки для захисту автоматизованих інформаційних систем від внутрішніх і зовнішніх втручань, які могли б порушити цілісність та достовірність даних.

Забезпечення цілісності та достовірності даних в автоматизованих інформаційних системах судів є комплексним завданням, яке вимагає постійної уваги та вдосконалення як на технічному, так і на організаційному рівнях. Це ключова гарантія надійності та ефективності цифрового судочинства, що сприяє підвищенню довіри до судової системи в цілому.

Механізми відновлення роботи систем у разі успішного втручання спрямовані на мінімізацію наслідків потенційних кібератак або інших форм несанкціонованого доступу до автоматизованих інформаційних систем судів. Вони забезпечують безперервність судового процесу та збереження цілісності інформації судів. Відповідно до Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165], зокрема статті 8, об'єкти критичної інформаційної інфраструктури, до яких належать і судові автоматизовані інформаційні системи, повинні мати плани відновлення їх функціонування після кіберінцидентів. Ці плани мають включати чіткі процедури та заходи, спрямовані на швидке відновлення роботи систем та мінімізацію можливих збитків.

Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] встановлює загальні вимоги до захисту інформації, які також передбачають наявність механізмів відновлення даних та функціональності систем. Згідно з цим законом, власник системи зобов'язаний вживати заходів, зокрема резервне копіювання даних, для забезпечення цілісності інформації та можливості її відновлення у разі втрати.

У разі успішного втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем, першим кроком є блокування скомпрометованої системи для запобігання подальшому поширенню загрози. Це відповідає рекомендаціям, викладеним у затвердженій 26 серпня 2021 року указом Президента України № 447/2021 «Стратегії кібербезпеки України» [565]. Наступним етапом є оцінка масштабів втручання та визначення обсягу пошкоджених або втрачених даних.

На основі цієї оцінки приймається рішення про відновлення системи з резервних копій або про часткове відновлення з використанням непошкоджених компонентів.

Згідно з вимогами до захисту інформації в автоматизованих інформаційних системах у воєнний час, як і на час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, всі критерії захисту інформації мають відповідати встановленим нормативно-правовими актами України [566]. Автоматизовані інформаційні системи судів повинні бути захищені за чинними в Україні стандартами, зокрема, КСЗІ [567]. В окремих випадках допускається застосування європейських стандартів ISO/IEC. Цей стандарт визнаний світовим лідером у сфері регулювання систем управління інформаційною безпекою [553]. Саме системи захисту інформації є першим захисним кордоном у кіберпросторі.

Україна, як частина міжнародного правового простору, активно впроваджує кращі світові практики у цій сфері. СЕРЕJ розробила у грудні 2021 року План дій на 2022–2025 роки «Цифровізація для кращого правосуддя» [568]. Він має на меті збалансувати впровадження інноваційних технологій із захистом фундаментальних прав людини. Ключовий принцип СЕРЕJ полягає у фокусуванні на потребах користувача, зокрема у цифровому середовищі. Він передбачає забезпечення високоякісних та ефективних послуг у сфері правосуддя. Діяльність СЕРЕJ зосереджена на збереженні прозорості, гуманності, інклюзивності та людиноцентричності правосуддя, а також на забезпеченні його доступності для користувачів в умовах стрімкої технологічної еволюції. Ці принципи наголошують на важливості забезпечення безпеки, конфіденційності та цілісності даних у автоматизованих інформаційних системах судів. Україна, як член РЄ, враховує ці рекомендації при розробці власних систем електронного судочинства. СЕРЕJ ухвалила оновлену Дорожню карту для ефективного впровадження Європейської етичної хартії щодо використання ШІ у судовій системі та суміжних галузях [569]. Ця ініціатива спрямована на розробку майбутньої системи сертифікації ШІ-інструментів та послуг у правовій та судовій сферах. Хартія встановлює п'ять основних

принципів застосування ІІІ-технологій: 1) повага до фундаментальних прав; 2) запобігання дискримінації; 3) забезпечення якості та безпеки даних; 4) гарантування прозорості, об'єктивності та достовірності; 5) надання користувачам контролю над процесами [570].

Доречно підкреслити, що ряд міжнародних організацій, зокрема міжнародна асоціація суддів (IAJ) регулярно проводять конференції та видають рекомендації щодо використання технологій у судочинстві, включаючи аспекти інформаційної безпеки [571]. Ці рекомендації враховуються при формуванні політик та практик у сфері цифрового правосуддя.

Однією з ключових гарантій організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є забезпечення балансу між відкритістю судової системи та захистом від втручань у функціонування автоматизованих інформаційних систем. Цей баланс є важливим для підтримки довіри громадськості до судової системи. Він одночасно забезпечує її безпеку та цілісність. Це питання регулюється низкою нормативно-правових актів. Конституція України, зокрема стаття 129, закріплює принцип гласності судового процесу як одну з основ судочинства. Цей принцип передбачає відкритість судових засідань та доступність інформації про діяльність судів. Водночас, стаття 32 Конституції гарантує захист персональних даних, що створює необхідність балансування між відкритістю та конфіденційністю [6]. Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71] визначає процедуру отримання доступу до судових постанов задля гарантування прозорості функціонування судової системи. Відповідно до законодавчих норм, рішення судів мають публічний характер і повинні бути оприлюднені в цифровому форматі не пізніше, ніж через день після їх укладання та підписання. Однак, цей же закон передбачає механізми захисту персональних даних та іншої конфіденційної інформації шляхом їх знеособлення перед публікацією. У статті 11 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] закріплено принцип гласності та відкритості судового процесу. Водночас, цей закон допускає ймовірність обмеження доступу до інформації з

метою захисту прав і свобод громадян, забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності держави або громадського порядку.

Впровадження ЄСІТС також сприяє забезпеченню балансу між відкритістю та захистом від втручань. Згідно з положеннями процесуальних кодексів, ЄСІТС забезпечує обмін електронними документами між різними судами, органами державної влади та іншими учасниками судового процесу. При цьому система має механізми захисту від несанкціонованого доступу, що дозволяє зберігати конфіденційність інформації [74–77]. Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [73] встановлює загальні вимоги до захисту інформації, які застосовуються і до судових автоматизованих інформаційних систем. Цей закон визначає необхідність впровадження КСЗІ, які мають забезпечувати конфіденційність, цілісність та доступність інформації відповідно до встановлених режимів доступу. Важливим аспектом забезпечення балансу між відкритістю судової системи та захистом автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого доступу є впровадження системи диференційованого доступу до інформації в автоматизованих інформаційних системах. Це забезпечує можливість надавати різні рівні доступу різним категоріям користувачів залежно від їх ролі та повноважень. Така система реалізується відповідно до Положення про АСДС (у редакції від 06.10.2022 року), затвердженого РСУ [78].

Баланс між відкритістю судової системи та захистом від втручань у функціонування автоматизованих інформаційних систем судів досягається через комплекс правових, організаційних та технічних заходів. Ці заходи спрямовані на забезпечення максимальної прозорості судочинства при одночасному збереженні високого рівня безпеки інформаційних систем та захисту конфіденційної інформації. Це ключова гарантія довіри до судової системи в умовах цифровізації та важливий елемент забезпечення права на справедливий суд.

3.4. Забезпечення інформаційної безпеки в діяльності судів

У цифровому суспільстві інформаційна безпека держави стала одним із ключових елементів гарантування її цілісності та безпеки загалом. Вагомою складовою державної безпеки є внутрішня безпека держави, яка має забезпечувати особисту та громадську безпеку своїх громадян [47; 199]. Судова система як гарант правосуддя та захисту прав і свобод людини є ключовим елементом у забезпеченні верховенства права та підтримці довіри суспільства до державних інституцій. Однак, в епоху цифрових технологій, судова система також стає потенційною мішенню для кіберзагроз, що може підірвати її ефективність та незалежність.

Геополітична нестабільність змінила ландшафт, в якому функціонує сучасна судова система [185]. Кіберризики стали більш нестабільними і складними для управління [134]. Інформаційний простір є новим виміром гарантування безпеки держави та громадян, охорони їхніх прав і свобод. Цифрові технології, проникаючи в усі аспекти життя, не лише розширюють можливості, але й створюють нові вразливості до кіберзагроз. За цих обставин судова система має забезпечити надійні механізми реалізації інформаційної безпеки. Вона повинна адаптуватись до викликів цифрової епохи та забезпечити стійкість до кібератак.

Захист автоматизованих інформаційних систем судів, ЄДРСР, вебпорталу «Судова влада» і персональних даних суддів та учасників судових процесів стає пріоритетним завданням. Несанкціонований доступ до інформації судової влади може не лише порушити конфіденційність, а й підірвати цілісність судового процесу, вплинути на справедливість винесених рішень та загрожувати безпеці свідків і потерпілих. Тому впровадження передових технологій кіберзахисту в судовій системі є не просто технічним питанням, а стратегічним імперативом для забезпечення національної безпеки, підтримки довіри суспільства до судової системи та забезпечення справедливого правосуддя [335]. Це вимагає комплексного підходу, який включає не лише технічні рішення, але й навчання

персоналу, розробку відповідних правових норм та постійне вдосконалення процедур безпеки.

Тема забезпечення інформаційної безпеки в діяльності судів є недостатньо дослідженою в сучасній науковій літературі. Ці питання розглядали лише окремі автори, серед яких О. В. Бринцев, А. Ю. Ковальчук, В. А. Ліпкан, Б. В. Чернявська, М. М. Чеховська та інші. Це вказує на потребу проведення більш ґрунтовних досліджень у цій сфері.

Існує нагальна потреба у переосмисленні парадигми захисту інформації в судовій системі з позицій інформаційного права. Розробка нової епістемологічної моделі, яка буде враховуватиме специфіку судочинства та сучасні виклики інформаційної безпеки, забезпечить можливість створити більш ефективну та адаптивну систему кіберзахисту. Така модель сприятиме підвищенню рівня інформаційної безпеки судових процесів, захисту конфіденційних даних та зміцненню довіри до судової системи в цілому.

Методологічний апарат нашого дослідження базується на системному підході та герменевтичному методі, що забезпечує можливість провести комплексний міждисциплінарний аналіз інформаційної безпеки судів та глибше інтерпретувати відповідні правові норми. Формування концептуальних засад забезпечення інформаційної безпеки в судовій системі України, з фокусом на функціонування ЄСІТС та інших цифрових платформ судочинства, може заповнити прогалину в науковому дискурсі щодо кіберзахисту судової системи та сприяти розвитку теоретичних і практичних аспектів інформаційного права в контексті судочинства.

В юридичних дослідженнях виявлення та чітко окреслення ключових понять є показником логічної послідовності та всебічності наукового аналізу. Цей процес визначення термінів слугує важливим критерієм якості та ґрунтовності правового дослідження. Експлікація термінологічного інструментарію сприяє формуванню когерентної системи знань у межах конкретної галузі права та створює передумови для подальшої теоретизації та операціоналізації ключових концептів. Це особливо актуально в контексті міждисциплінарних досліджень, де існує необхідність синтезу понятійних

апаратів різних галузей знань. Проблематика забезпечення інформаційної безпеки в діяльності судів є предметом досліджень на перетині різних наук. Серед них – теорія інформації, інформаційні технології, інформаційне право, адміністративне право тощо. Тому постає нагальна потреба у формуванні уніфікованого категоріально-понятійного апарату, який би інтегрував термінологічні системи залучених дисциплін.

Така епістемологічна консолідація дозволить створити когерентну теоретико-методологічну базу для комплексного аналізу інформаційної безпеки судової системи. Експлікація ключових дефініцій та їх узгодження в межах різних наукових парадигм сприятиме формуванню цілісного понятійного поля, в свою чергу, забезпечить концептуальну єдність дослідження та мінімізує ризики термінологічних колізій. Чітка таксономія понять створить підґрунтя для ефективної операціоналізації теоретичних конструктів у практичній площині, що особливо важливо для розробки та імплементації заходів з кіберзахисту в судовій сфері.

У чинному законодавстві відсутня нормативна дефініція поняття «інформаційна безпека». 19 червня 2003 року був прийнятий Закон України № 964-IV «Про основи національної безпеки України» [572]. Він закріплює таку дефініцію: «національна безпека – захищеність... і забезпечення... інформаційної безпеки, кібербезпеки та кіберзахисту, ... інформаційних технологій... при виникненні... потенційних або реальних загроз національним інтересам» [572].

У статті 17 Конституції України визначено, що «забезпечення інформаційної безпеки України є «найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [6]. Поряд з цим, у Законі України від 04.02.1998 року № 75/98-ВР «Про Концепцію Національної програми інформатизації» встановлено: «інформаційна безпека є невід’ємною частиною політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки» [573]. Закон України від 09.01.2007 року № 537-V «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [160] встановлює, що інформаційна безпека – це стан, за якого ключові інтереси особи, соціуму та

країни захищені від загроз, пов'язаних з інформаційною сферою. Цей захист охоплює запобігання шкоді, спричиненій: 1) використанням неповної, несвоєчасної чи недостовірної інформації; 2) шкідливим інформаційним впливом; 3) негативними ефектами застосування інформаційних технологій; 4) неправомірним поширенням, використанням інформації та порушенням її цілісності, конфіденційності й доступності.

У 1999 році до ВРУ було подано «Проект Закону про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України» [574]. Він мав на меті створення законодавчого підґрунтя для державної стратегії у сфері інформації, незалежності інформаційного простору та захисту інформаційних інтересів України, однак, не був прийнятий. У квітні 2024 року Міністерство оборони України ухвалило наказ «Щодо затвердження основних засад інформаційної безпеки та кібербезпеки в ІКС» [575]. Він встановлює уніфіковані основні вимоги до захисту інформації та кіберзахисту у системах Міністерства оборони. Щодо діяльності судів таких нормативно-правових актів не розроблено. Нормативно-правове регулювання інформаційної безпеки у судочинстві здійснюється Конституцією України [6] та окремими законами України. Зокрема, Законом України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію» [7] (у редакції від 21.03.2023 року) та іншими. Зазначені законодавчі документи впорядковують аспекти гарантування інформаційної захищеності, охорони даних, збереження приватних відомостей, інформаційних джерел тощо.

Варто звернути увагу на проблему в сфері правового регулювання інформаційної безпеки України, зокрема судів. Ключовим недоліком є фрагментарність нормативної бази: відповідні норми розпорошені по багатьох документах різного правового рівня. Крім того, суттєві аспекти часто регулюються підзаконними актами, а не законами вищої юридичної сили.

У Стратегії інформаційної безпеки України, затвердженій указом Президента України від 28.12.2021 року № 685/2021, зазначено, що «інформаційна безпека України – це стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином

забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом» [576].

На основі зазначеного вище, доцільно зауважити, що різні нормативно-правові акти визначають інформаційну безпеку по-різному: 1) як частину національної безпеки; 2) як функцію держави; 3) як стан захищеності інтересів особи, суспільства і держави. Ці визначення різняться та змістом та акцентують увагу на різних аспектах інформаційної безпеки.

Наукові підходи до трактування цього терміну також відрізняються, пропонуючи як вузьке, так і широке розуміння поняття. Як зазначає О. І. Зозуля, у вузькому сенсі поняття інформаційної безпеки співвідносять із безпекою інформації, а у широкому розумінні воно охоплює додатково і захист від загроз, спричинених використанням інформаційно-комунікаційних технологій [577, с. 35]. На думку О. В. Олійника, поняття інформаційної безпеки охоплює два аспекти: 1) право на інформацію та захист інформації; 2) право на захист від інформації та на захист від інформаційних впливів [578, с.133]. М. В. Гончаров акцентував на необхідності внесення правок щодо розуміння поняття інформаційної безпеки у чинне законодавство [579, с. 35].

Узагальнюючи наведене вище, вважаємо за необхідне підкреслити, що неузгодженість визначення поняття «інформаційна безпека» в українському законодавстві та наукових працях створює значні труднощі для юридичних досліджень. Відмінні трактування в нормативно-правових актах та наукових підходах ускладнюють формування єдиної теоретичної бази та призводять до проблем у правозастосуванні. Це також ускладнює міждисциплінарні дослідження та міжнародну співпрацю, створює перешкоди при розробці нових законів. Відсутність єдиного підходу може призвести до неповного охоплення всіх аспектів інформаційної безпеки в дослідженнях. Для вирішення цих

проблем необхідна систематизація та уніфікація підходів до визначення поняття як на законодавчому, так і на науковому рівнях.

З огляду на сказане вище, ми пропонуємо закріпити на законодавчому рівні таке визначення терміну «інформаційна безпека»: інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища, що забезпечує цілісність, конфіденційність і доступність інформації, захист суб'єктів інформаційних відносин (особи, суспільства та держави) від негативних інформаційних впливів та гарантує реалізацію прав і свобод людини й громадянина, стійкий розвиток суспільства та держави в умовах глобального інформаційного простору.

Запропонована дефініція створює міцну концептуальну основу для розвитку правового регулювання у сфері інформаційної безпеки, охоплюючи всі ключові аспекти цього багатогранного явища. Таке визначення забезпечить можливість розробляти більш ефективні та всеохоплюючі нормативно-правові акти, які враховують технічні, соціальні та правові аспекти інформаційної безпеки. Для науковців-правників це визначення відкриває нові напрями досліджень, зокрема в галузі захисту прав суб'єктів інформаційних відносин та балансу між забезпеченням безпеки і реалізацією прав на інформацію. Воно також сприяє розвитку міждисциплінарних досліджень на стику права, інформаційних технологій та соціальних наук. У практичному аспекті, це визначення може слугувати орієнтиром для судової практики при розгляді справ, пов'язаних з інформаційною безпекою, забезпечуючи більш системний підхід до тлумачення відповідних правових норм. Представлене визначення сприяє формуванню цілісного розуміння інформаційної безпеки в правовому контексті, що є важливим для ефективного правового регулювання та захисту в сучасному інформаційному суспільстві.

У сучасному інформаційному соціумі невід'ємною складовою інформаційної безпеки є кіберзахист, або протидія загрозам у кіберпросторі. Він полягає у забезпеченні технічних аспектів захисту інформації, включаючи мережеву безпеку, захист від шкідливого програмного забезпечення та несанкціонованого доступу. Інформаційна безпека, своєю чергою, додатково охоплює організаційні, правові та соціальні аспекти захисту інформації. Ці два

поняття є комплементарними та створюють всеосяжний підхід до захисту інформаційних ресурсів та інфраструктури. Ефективна стратегія безпеки повинна враховувати обидва ці аспекти для забезпечення надійного захисту інформації в сучасному цифровому світі.

Відповідно до Стратегії кібербезпеки України, затвердженої указом Президента України від 26.08.2021 року № 447/2021, «забезпечення кібербезпеки є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України» [565]. Особливої гостроти це питання набуло з початком неоголошеної війни РФ в Україні 24 лютого 2022 року. Були внесені відповідні корективи у чинне законодавство. Зокрема, 5 червня 2024 року внесено зміни у Закон України № 1932-XII «Про оборону України» [580]. Цей Закон встановлює, що «підготовка держави до оборони включає здійснення заходів з кібероборони (активного кіберзахисту) для захисту суверенітету держави та забезпечення її обороноздатності, запобігання збройному конфлікту та відсічі збройній агресії» [580]. Вище згаданий документ визначає, що органи державної влади мають вживати заходів для відсічі збройної агресії проти України. Однією з гілок державної влади є судова влада. Її здійснюють суди. Тому на судову систему покладається така ж відповідальність щодо забезпечення кібербезпеки у судовій системі.

Однак, вище згадана Стратегія не трактує поняття «кібербезпека». Така правова невизначеність може спричинити неоднозначність у тлумаченні цього терміну різними суб'єктами правовідносин та призвести до виникнення протиріччя між різними нормативно-правовими актами, які стосуються кібербезпеки.

Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] встановлює правові та організаційні засади для захисту ключових інтересів у кіберпросторі. Він охоплює захист «життєво важливих інтересів громадян, суспільства, держави та національних інтересів України» [165]. Надважливість прийняття цього Закону пояснюється тим фактом, що сучасна війна – це війна технологій. Забезпечення кіберзахисту є ключовим елементом національної безпеки в сучасному цифровому світі. Це охоплює захист критичної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів і

приватних даних громадян від кібератак та інших загроз у цифровому просторі. Ефективний кіберзахист забезпечує особисту безпеку громадян та суспільства, підтримує імідж і стабільне функціонування держави, виступає гарантією прав та свобод людини [48; 581]. Вище згаданий Закон закріплює таке визначення: «кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі» [165].

Таке визначення надто специфічне, що обмежує його універсальність. По-перше, сумнівним є використання терміну «життєво важливі інтереси», який може бути суб'єктивним. По-друге, розуміння кібербезпеки фокусується більше на результатах, ніж на самому процесі чи заходах. У цій дефініції не згадано про технічні аспекти кібербезпеки, що не відповідає загальноприйнятому розумінню цього поняття. Великий тлумачний словник української мови визначає кібербезпеку, або кібернетичну безпеку, як «сукупність засобів, стратегій і принципів надання безпеки, які можуть бути використані для захисту національного кіберпростору, а також корпоративних і приватних інформаційних систем від кібератак» [582]. А. В. Тарасюк розглядає кібербезпеку як складову інформаційної безпеки [583].

Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» встановлює, що «кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі» [165]. Як зазначає З. Сverdлик, вище згаданий Закон «тлумачить поняття кібербезпеки, передусім, як «убезпечення інформаційного простору держави і громадянина від можливих віртуальних загроз»» [584]. У той же час наукова спільнота

дотримується іншої точки зору. Б. Кормич вважає, що «кібербезпека – це захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави» [585, с. 142]. В. Остроухов запропонував авторське трактування кібербезпеки як «стану захищеності особи, суспільства та держави, що забезпечує їх всебічний інформаційний розвиток (включаючи технічний, інтелектуальний, соціально-політичний та морально-етичний аспекти) і стійкість до зовнішніх інформаційних впливів, які не спричиняють значної шкоди» [586, с. 9].

Р. А. Калюжний зазначає, що кібербезпека – це «вид суспільних інформаційних правовідносин щодо створення, підтримки, охорони та захисту бажаних для людини, суспільства і держави безпечних умов життєдіяльності; суспільних правовідносин пов'язаних із створенням, розповсюдженням, зберіганням та використанням інформації» [587, с. 20]. В. С. Цимбалюк зауважує, що кібербезпека – це «стан захищеності передбачених законодавством норм і параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечує необхідні умови існування держави, людини та суспільства як суб'єктних процесів і відносин» [588, с. 175–176]. О. М. Степко визначає кібербезпеку як «стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму завдання збитку через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації» [589].

Попри законодавче визначення поняття «кібербезпека», існує змістовна неузгодженість і неоднозначність розуміння цього терміна. Відсутність чіткої дефініції може спричинити спори щодо того, чи підпадають певні дії або ситуації під сферу кібербезпеки. В. Ліпкан та І. Діордіца зазначали, що «побудова дієвої системи забезпечення кібернетичної безпеки вимагає від державних органів України чіткого визначення державної політики у цій сфері та випереджального реагування на динамічні зміни, що відбуваються у світі в сфері забезпечення кібернетичної безпеки» [590].

Указом Президента України від 26.08.2021 року № 447/2021 була затверджена «Стратегія кібербезпеки України» [565]. У ній зазначено, що одним із головних джерел загроз для національної та глобальної кібербезпеки залишається РФ. Вона активно проводить політику інформаційної конфронтації, яка поєднує руйнівні кібератаки з інформаційно-психологічними операціями. Ці методи широко застосовуються в гібридній війні проти України. Така агресивна діяльність створює реальний ризик кібертерористичних актів та кібердиверсій, націлених на критичну інформаційну інфраструктуру країни. Одним із стратегічних завдань, визначених вище згаданою Стратегією, є підвищення ефективності контррозвідувального захисту державної кібербезпеки шляхом модернізації аналітичних та криміналістичних інструментів [365]. Це включає запровадження передових технологій обробки та аналізу цифрових даних та методів формування електронних доказів.

Для досягнення національної кіберготовності та надійного кіберзахисту Стратегією передбачено імплементацію підходу, орієнтованого на ризики, у сфері забезпечення кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури та державних органів. Це передбачає створення методології для ідентифікації та оцінювання кіберризиків як на загальнодержавному рівні, так і для окремих секторів критичної інфраструктури країни [565].

Відповідно до Порядку віднесення об'єктів до критичної інфраструктури, затвердженим постановою КМУ від 09.10.2020 року № 1109, одним із секторів критичної інфраструктури визначено «послуги, що надаються сектором правосуддя» [590]. Зважаючи на те, що виключно суди мають повноваження здійснювати правосуддя, їх включення до переліку об'єктів критичної інфраструктури є обґрунтованим та послідовним кроком. Таке рішення цілком відповідає вимогам забезпечення національної безпеки та підкреслює ключову роль судової системи у функціонуванні держави.

Процес забезпечення інформаційної безпеки у сфері цифровізації судочинства характеризується комплексом унікальних особливостей, що виникають на перетині правової системи та цифрових технологій. Захист судових інформаційних систем вимагає балансування між прозорістю судового

процесу та конфіденційністю чутливих даних учасників судових справ. Ключовою особливістю є необхідність забезпечення цілісності та автентичності електронних процесуальних документів, оскільки будь-яке несанкціоноване втручання може призвести до серйозних правових наслідків та підірвати легітимність судових рішень. Цифрові підписи, електронні печатки та технології блокчейн стають невідємними елементами захисту, гарантуючи незмінність процесуальних документів. Необхідною є розробка багаторівневої системи контролю доступу до електронних судових справ з урахуванням різних ролей та повноважень користувачів – від суддів і адвокатів до технічного персоналу. При цьому принциповою вимогою залишається збереження історії доступу до документів для можливості аудиту та запобігання потенційним зловживанням.

Особливої уваги потребує захист персональних даних у цифровому судочинстві. Судові справи містять надзвичайно чутливу інформацію про громадян, яка може стосуватися їхнього здоров'я, фінансового стану, сімейних відносин чи злочинів. Тому процес анонімізації даних для публічного доступу до судових рішень повинен бути максимально надійним. Сфера інформаційної безпека цифрового судочинства також характеризується необхідністю забезпечення безперервності судових процесів навіть за умов кібератак. Це вимагає створення резервних систем, планів аварійного відновлення та механізмів переходу на альтернативні канали комунікації при виникненні загроз. Вагомим аспектом є інтеграція судових інформаційних систем з іншими державними реєстрами та базами даних, що створює додаткові вектори потенційних загроз та вимагає комплексного підходу до захисту інформації на міжвідомчому рівні.

Слушно зауважити, що Стратегія кібербезпеки України визначає за необхідне законодавчо закріпити обов'язковість проведення регулярної оцінки ризиків на основі розроблених методик [565].

Законодавство у сфері кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури спрямоване на забезпечення безпеки та стійкості ключових інформаційних систем та мереж держави. Це включає: 1) визначення об'єктів критичної інформаційної інфраструктури; 2) встановлення вимог до систем

захисту таких об'єктів; 3) регламентацію процедур оцінки ризиків та аудиту безпеки; 4) визначення повноважень державних органів у сфері кіберзахисту; 5) встановлення відповідальності за порушення вимог кібербезпеки; 6) регулювання взаємодії між державним і приватним сектором у цій сфері; 7) визначення механізмів реагування на кіберінциденти та кібератаки.

Правове регулювання у цій сфері здійснюється на основі низки нормативно-правових актів. Зокрема, 19 червня 2019 року КМУ затвердив «Загальні вимоги до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури», які встановлюють обов'язкові для виконання організаційні, методологічні, технічні та технологічні вимоги щодо кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури [592]. 11 листопада 2020 року КМУ схвалив «Порядок проведення огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом» [593]. Цей Порядок визначає механізм проведення контролю захищеності ключових інформаційних систем, державних інформаційних активів та даних, що підлягають гарантованому захисту відповідно до чинних законів. 23 грудня 2020 року КМУ погодив «Порядок функціонування системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки» [594]. Він встановлює принципи роботи системи для виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки, спрямовані на об'єкти кіберзахисту.

29 грудня 2021 року КМУ затвердив «Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту» [595]. Це положення «визначає механізм функціонування організаційно-технічної моделі кіберзахисту» [595]. 4 квітня 2023 року КМУ підписав постанову № 299, якою затвердив «Порядок реагування суб'єктами забезпечення кібербезпеки на різні види подій у кіберпросторі» [596]. Цей Порядок встановлює алгоритм дій суб'єктів забезпечення кібербезпеки у відповідь на різноманітні інциденти в кіберпросторі, враховуючи їх класифікацію за рівнем критичності. 16 травня 2023 року постановою КМУ від № 497 був затверджений «Порядок пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж» [597]. Він визначає

алгоритм здійснення пошуку та ідентифікації потенційних вразливостей в інформаційних автоматизованих системах, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних системах та електронних комунікаційних мережах [597].

2 грудня 2014 року наказом Адміністрації Держспецзв'язку України № 660 було затверджено «Порядок оцінки стану захищеності державних інформаційних ресурсів в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах» [597]. Порядок встановлює юридичні та організаційні принципи здійснення оцінювання рівня захищеності державних інформаційних ресурсів. Це стосується ресурсів, що знаходяться в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах. Оцінка охоплює системи державних органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань (створених згідно з законами України), а також підприємств, установ і організацій усіх форм власності. 15 січня 2016 року Адміністрація Держспецзв'язку України наказом № 20 затвердила «Порядок сканування на предмет вразливості державних інформаційних ресурсів, розміщених в Інтернеті» [599]. Він визначає організаційні принципи для аудиту державних інформаційних ресурсів, розташованих в мережі Інтернет, з метою виявлення їх вразливостей.

9 жовтня 2020 року КМУ постановою № 1109 затвердила «Порядок формування переліку об'єктів критичної інформаційної інфраструктури» [590], який встановлює процедуру створення національного списку та галузевих списків об'єктів, які належать до критичної інформаційної інфраструктури.

6 жовтня 2021 року наказом Адміністрації Держспецзв'язку України № 601 були затверджені «Методичні рекомендації щодо підвищення рівня кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури» [600]. 10 липня 2022 року у них були внесені зміни. Методичні рекомендації містять практичні поради для забезпечення ефективного захисту критичних інформаційних активів. 29 лютого 2021 року КМУ затвердила науково-практичному коментар до «Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту» [548]. У ньому зазначено, що покращення дієвості національної системи кібербезпеки є наразі ключовим

завданням для гарантування стабільного та захищеного функціонування державної критичної інформаційної інфраструктури в кіберпросторі.

24 червня 2022 року наказом Адміністрації Держспецзв'язку від № 284 було затверджено «Порядок передачі комплектів обладнання підсистеми збору телеметрії інформаційно-комунікаційних систем (активні сенсори) системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки до об'єктів кіберзахисту» [601]. Порядок встановлює процедуру передачі спеціального обладнання об'єктам кіберзахисту. 29 травня 2023 року Адміністрація Держспецзв'язку наказом № 463 затвердила «Методичні рекомендації щодо забезпечення кіберзахисту автоматизованих систем управління технологічними процесами» [602]. Вони надають практичні поради щодо захисту автоматизованих систем управління технологічними процесами від кіберзагроз. 3 липня 2023 року Адміністрація Держспецзв'язку наказ № 570 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо реагування суб'єктами забезпечення кібербезпеки на різні види подій у кіберпросторі» [603]. Вони містять рекомендації для суб'єктів забезпечення кібербезпеки щодо відповідних дій у разі виникнення різноманітних інцидентів у кіберпросторі.

14 липня 2023 року Адміністрації Держспецзв'язку наказом № 599 затвердила «Примірну публічну пропозицію про здійснення пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж» [604]. Цим самим наказом було затверджено «Методичні рекомендації з розроблення публічної пропозиції про здійснення пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж» [604]. Зазначені документи окреслюють стандартні умови та вимоги до процесу виявлення вразливостей та надають інструкції щодо формулювання цих умов та вимог. 30 серпня 2023 року Адміністрації Держспецзв'язку наказом № 771 затвердила «Положення про систему захищеного доступу державних органів до мережі Інтернет» [605]. Це

Положення встановлює призначення, структуру та принципи роботи системи, яка забезпечує безпечний вихід державних органів до мережі Інтернет.

30 серпня 2023 року Адміністрація Держспецзв'язку наказом № 773 затвердила «Методичні рекомендації щодо підвищення рівня кіберзахисту систем електронного документообігу» [606]. Вони надають практичні поради щодо посилення безпеки систем електронного документообігу. 1 лютого 2023 року наказом від № 1011 Адміністрація Держспецзв'язку затвердила «Рекомендацій з розроблення плану захисту об'єкта критичної інфраструктури за проєктною загрозою національного рівня «кібератака/кіберінцидент»» [607]. Зазначені Рекомендації містять настанови для операторів критичної інфраструктури, які створюють план захисту об'єкта критичної інфраструктури від проєктної загрози національного масштабу, визначеної як «кібератака/кіберінцидент».

Для правового регулювання у сфері кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури в Україні використовуються ряд документів міжнародних організацій та країн-партнерів у сфері кіберзахисту. Зокрема, «Вказівки щодо побудови та експлуатації захищеного операційного центру безпеки (SOC)», «Керівні настанови щодо управління інцидентами, пов'язаними з комп'ютерною безпекою», «Модель зрілості потенціалу кібербезпеки для націй», «Керівництво з оцінки національних спроможностей», «Як налаштувати роботу CSIRT (команда реагування на інциденти комп'ютерної безпеки) та SOC (центр операційної безпеки)», «CISA: Посібник з додаткових ресурсів CRR. Управління кіберінцидентами», «Рамкова програма з кібербезпеки (CSF)» [608]. Однак, у жодному з вже перелічених нормативно-правових актів не дається визначення поняття «кібербезпека». Без чіткої правової визначеності буде складно встановити межі відповідальності за порушення у сфері кібербезпеки.

Враховуючи проведене у цьому підрозділі дослідження, ми пропонуємо внести зміни до Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165] і закріпити визначення терміну «кібербезпека» у такому формулюванні: кібербезпека – це стан захищеності

фундаментальних прав, свобод та законних інтересів людини, суспільства і держави в кіберпросторі, що досягається шляхом реалізації комплексної стратегії технічних, організаційних та правових заходів, спрямованих на забезпечення цілісності, конфіденційності та доступності інформації, підтримання стійкості функціонування інформаційних систем та інфраструктури, а також своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію кіберзагроз для сталого розвитку інформаційного суспільства та збереження цифрового суверенітету держави.

Запропоноване визначення є більш повним, точним та практично застосовним у різних контекстах. Порівняно з визначенням, закріпленим у чинному Законі України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165], воно має ряд переваг: 1) замість абстрактного поняття «життєво важливі інтереси» використано більш чітке формулювання фундаментальні права, свободи та законні інтереси, яке легко інтерпретувати та застосовувати; 2) включення у дефініцію фрази «реалізація комплексної стратегії» підкреслює системний підхід до кібербезпеки; 3) введено поняття цифрового суверенітету, що відображає сучасні глобальні виклики; 4) доповнення «технічні, організаційні та правові заходи» розширює сферу застосування; 5) зроблено акцент на ключових принципах інформаційної безпеки: цілісність, конфіденційність та доступність інформації; 6) враховано технічний аспект: стійкість функціонування інформаційних систем та інфраструктури.

Вище згаданий Закон закріплює таку дефініцію: «кіберзахист – сукупність організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного та технічного захисту інформації, спрямованих на запобігання кіберінцидентам, виявлення та захист від кібератак, ліквідацію їх наслідків, відновлення сталості і надійності функціонування комунікаційних, технологічних систем» [165].

Це визначення не суперечать загальноприйнятому розумінню поняття «кіберзахист», хоча й відмінне від нього на рівні деталізації та в акцентах. Зокрема, Великий тлумачний словник української мови дає таке визначення:

кіберзахист, або «кібернетичний захист – це комплекс заходів правового, організаційного, економічного і т. ін. характеру, спрямованих на нівелювання кіберзагроз» [582]. Окрім того, огляд наукових джерел дає підстави констатувати, що дослідники здебільшого дотримуються єдиного визначення поняття «кіберзахист», яке офіційно затверджене в Законі України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165].

Підсумовуючи наведене вище, доцільно констатувати, що кібербезпека є більш широким поняттям, що охоплює загальний стан захищеності та стратегію забезпечення безпеки в кіберпросторі, включаючи довгострокові політики та ризик-менеджмент для широкого кола суб'єктів. Кіберзахист є її складовою частиною, що фокусується на конкретних технічних, організаційних та правових заходах, спрямованих на безпосередню протидію кіберзагрозам та захист конкретних систем чи організацій.

Згідно зі статтею 4 вище згаданого Закону, «об'єктами кібербезпеки є: 1) конституційні права і свободи людини і громадянина; 2) суспільство, ...; 3) держава, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність; 4) національні інтереси в усіх сферах життєдіяльності особи, суспільства та держави; 5) об'єкти критичної інфраструктури». У цьому ж Законі зазначено, що «об'єктами кіберзахисту є: 1) комунікаційні..., в яких обробляються національні інформаційні ресурси та/або які використовуються в інтересах органів державної влади...; 2) об'єкти критичної інформаційної інфраструктури; 3) комунікаційні системи, які використовуються для задоволення суспільних потреб та/або реалізації правовідносин у сферах електронного урядування, електронних державних послуг, електронної комерції, електронного документообігу» [165].

Суди, як об'єкти критичної інфраструктури, є як об'єктами кібербезпеки, так і об'єктами кіберзахисту. Як було зазначено у попередньому підрозділі цього дисертаційного дослідження, судова система України за останніх кілька років вже зазнала кількох кібератак. Зокрема, на ЄДРСР, Електронний суд, вебпортал

«Судова влада України» та на електронну пошту судів [543]. За таких обставин забезпечення безпеки цифрового правосуддя набуває особливої ваги.

Ця потреба значно загострюється в умовах сучасної високотехнологічної війни РФ проти України. Кіберзброя стала одним з ключових інструментів протистояння. Зокрема, зберігається ризик здійснення масштабних атак на автоматизовані інформаційні системи судів, викрадення конфіденційних даних учасників судових процесів, маніпулювання електронними доказами, порушення цілісності судових реєстрів та баз даних. Крім того, в умовах зростаючих кіберзагроз особливого значення набуває дотримання фундаментальних прав людини в цифровому просторі. Це право на справедливий суд, захист персональних даних, конфіденційність комунікацій між клієнтом та адвокатом, а також забезпечення рівного доступу до правосуддя в умовах цифровізації судових процесів. Сьогодні надважливим є впровадження надійних механізмів аутентифікації, шифрування даних та захисту цифрових каналів комунікації для всіх учасників судового процесу.

Судова система оперує значними обсягами інформації з обмеженим доступом, включаючи персональні дані учасників судових процесів та конфіденційні матеріали справ. Надмірність даних ускладнює шифрування, становить серйозну загрозу конфіденційності інформації. Забезпечення кіберзахисту цифрового судочинства гарантує не лише збереження таємниці відправлення правосуддя, але й підтримує довіру громадян до інформаційних систем та є необхідною умовою для розвитку електронного судочинства й інших інноваційних технологій у роботу судів. Це сприяє підвищенню ефективності та доступності правосуддя.

Захист цифрових систем та інформації судової системи від кіберзагроз охоплює широкий спектр заходів: від технічного захисту мереж та баз даних до навчання персоналу основам кібергігієни. Ефективний кіберзахист забезпечує конфіденційність судових процесів, цілісність документації та безперебійне функціонування судової системи в цілому. Він також гарантує захист персональних даних учасників судових процесів та запобігає несанкціонованому втручанню у діяльність судів.

Вважаємо за необхідне виділити такі аспекти кіберзахисту діяльності судів, які потребують удосконалення організаційно-правового регулювання: 1) захист електронного документообігу судів; 2) захист ЄДРСР; 3) захист персональних даних суддів та учасників судових процесів; 4) захист від масових атак на вебпортали судів; 5) безпека систем електронного підпису; 6) захист внутрішніх мереж судів від несанкціонованого доступу; 7) моніторинг та реагування на кіберінциденти в судовій системі. Для посилення кіберзахисту необхідне законодавче врегулювання цих аспектів.

Доцільно окреслити наступні основні аспекти забезпечення інформаційної безпеки судів: 1) законодавче врегулювання (уніфікація термінології у сфері інформаційної безпеки та розробка нормативних актів з урахуванням специфіки судової системи); 2) комплексний захист судової інформації (регулярне оцінювання ризиків та запровадження системи реагування на загрози); 3) технічний захист (шифрування, багаторівнева аутентифікація та захист мереж); 4) забезпечення безпечного віддаленого доступу (створення підрозділу моніторингу та реагування на кіберзагрози). Ці заходи сприятимуть надійному захисту судової інформації та стабільному функціонуванню судової системи.

На основі проведеного у цьому підрозділі дослідження ми вважаємо за доцільне реалізувати систему заходів для оптимізації інформаційної безпеки у діяльності судів: 1) нормативно-правові (розробка єдиного законодавчого акту щодо інформаційної безпеки судової системи; уніфікація понятійно-категоріального апарату у сфері інформаційної безпеки у діяльності судів; розробка галузевого стандарту кібербезпеки для судової системи; 2) організаційно-управлінські (створення спеціалізованого підрозділу моніторингу та реагування на кіберзагрози в судовій системі; розробка галузевої політики інформаційної безпеки судової системи); 3) технічні заходи (впровадження адаптивних багаторівневих системи захисту електронного документообігу та ЄДРСР; створення резервної інфраструктури та дзеркальних серверів із географічним розподілом; розроблення інтелектуальних систем виявлення аномалій та попередження кібератак з елементами ШІ; 4) контрольно-наглядові (запровадження системи регулярного незалежного аудиту інформаційних систем

судів; розроблення метрики ефективності заходів кібербезпеки та методології оцінювання рівня захищеності судових інформаційних систем). Впровадження цих заходів сприятиме суттєвому підвищенню рівня інформаційної безпеки судової системи, захисту конфіденційних даних та забезпеченню стабільного функціонування електронного судочинства в умовах зростаючих кіберзагроз.

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано авторський підхід до систематизації суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні за чотирма основними рівнями: стратегічний, організаційно-технічний, функціональний та консультативний.

На стратегічному рівні здійснюється формування законодавчої бази, стратегічне планування та координація процесів цифровізації на державному рівні. Сюди входять ВРУ, КМУ та ВРП, які відповідають за розробку та затвердження нормативних актів і стратегій, що визначають напрямки розвитку цифровізації судової системи. Організаційно-технічний рівень відповідає за забезпечення практичної реалізації технічних рішень та впровадження інформаційних систем у діяльність судів. Це включає ДСА, Мінцифри та ДП «ІСС», які займаються розробкою, впровадженням та підтримкою технічних інструментів для судів. На функціональному рівні здійснюється практичне застосування цифрових інструментів у судовій практиці. ВС, ВККС та НШСУ відповідають за навчання та розвиток цифрових компетенцій серед суддів, впровадження новітніх технологій у судовій діяльності. Консультативний рівень забезпечує експертну та консультаційну підтримку в процесах цифровізації. Це завдання виконують РСУ, ГРД та Дорадча група експертів, які допомагають визначати стратегії та надають рекомендації щодо поліпшення процесів цифровізації судової системи.

2. Визначено, що інформаційні відносини у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства є врегульованою законодавством взаємодію між суб'єктами щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання,

поширення, охорони та захисту інформації, необхідної для результативного функціонування судової системи та здійснення правосуддя.

Обґрунтовано, що наявна термінологічна неоднозначність поняття «інформаційні відносини» зумовлює необхідність законодавчого закріплення визначення цього терміну. Сформульовано авторський підхід до трактування цього поняття наступним чином: інформаційні відносини – це суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у процесі створення, збирання, отримання, зберігання, обробки, застосування, поширення, представлення, охорони та захисту інформації, а також під час застосування інформаційних технологій у різних сферах життєдіяльності суспільства, які регулюються нормативно-правовими актами з метою забезпечення інформаційних прав і свобод суб'єктів та задоволення їхніх інформаційних потреб.

Виокремлено наступні види інформації, що є об'єктом інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства: інформація про судові справи та судові рішення; відомості про учасників процесу; інформація судів.

Окреслено ключові принципи інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства: відкритість судового процесу; захист персональних даних; електронне правосуддя; забезпечення інформаційної безпеки; оперативність та актуальність інформації.

3. Визначено систему основних детермінант гарантування організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства: правові механізми захисту автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого втручання; організаційні заходи для запобігання та виявлення спроб втручання; технічні засоби захисту інформації в судових автоматизованих інформаційних системах; відповідальність за втручання в роботу автоматизованих інформаційних систем судів; процедури аудиту та моніторингу роботи автоматизованих інформаційних систем; навчання персоналу щодо безпечного використання автоматизованих інформаційних систем; забезпечення цілісності та достовірності даних в автоматизованих інформаційних системах; механізми відновлення роботи

систем у разі успішного втручання; зарубіжний досвід та стандарти захисту автоматизованих інформаційних систем судів; 1баланс між відкритістю судової системи та захистом від втручання в автоматизовані інформаційні системи судової системи. Ці детермінанти є найбільш ефективними механізмами їх забезпечення.

Запропоновано комплексну систему механізмів для забезпечення гарантій цифровізації судочинства: правове забезпечення; технічний захист; організаційне забезпечення; забезпечення стійкості та безперервності. Ці механізми у комплексі створюють потужну систему захисту, яка відповідає вимогам чинного законодавства України та забезпечує високий рівень інформаційної безпеки судової системи.

4. Визначено найбільш ефективні механізми реалізації інформаційної безпеки судів: правове вдосконалення у сфері інформаційної безпеки судової системи шляхом стандартизації понятійного апарату та розроблення нормативних документів, адаптованих до особливостей судочинства; всебічний інформаційний захист судових даних через систематичну оцінку потенційних ризиків та впровадження механізмів оперативного реагування на виявлені загрози; багаторівневий технічний захист інформаційних ресурсів, що включає криптографічний захист даних, багатофакторну ідентифікацію користувачів та комплексну мережеву безпеку; організація надійного віддаленого доступу до судових систем через створення спеціалізованого підрозділу з моніторингу та протидії кіберінцидентам.

Запропоновано реалізувати систему заходів щодо вдосконалення інформаційної безпеки у діяльності судів: нормативно-правові; організаційно-управлінські; технічні заходи; контрольно-наглядові. Впровадження цих заходів сприятиме суттєвому підвищенню рівня інформаційної безпеки судової системи, захисту конфіденційних даних та забезпеченню стабільного функціонування електронного судочинства в умовах зростаючих кіберзагроз.

РОЗДІЛ 4. УДОСКОНАЛЕННЯ СУДОЧИНСТВА В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ СМАРТТЕХНОЛОГІЙ

4.1. Загально-правова характеристика смартсудочинства

Сучасний світ стрімко перетворюється на «розумний» завдяки інноваційним інформаційним технологіям та смартпристроєм. Традиційні інститути держави, у тому числі і судова система, зазнають суттєвих змін. Одним із інноваційних напрямів цифрової модернізації судочинства є «смартсудочинство», або «розумне судочинство», як інноваційний підхід до оптимізації цифрової трансформації судової системи.

Це інноваційний підхід до організації та здійснення правосуддя, який ґрунтується на широкому застосуванні сучасних ІКТ. Він спрямований на підвищення ефективності, доступності та прозорості судових процесів та оптимізацію роботи судової системи в цілому. Проте, поряд із цим, забезпечення справедливого правосуддя та дотримання прав людини залишаються ключовими пріоритетами для будь-якого демократичного суспільства. Впровадження смарттехнологій у судочинстві має гарантувати неупереджений та рівний доступ до правосуддя для всіх громадян, а також захищати їхні основоположні права та свободи. Використання смарттехнологій у судовій системі має ґрунтуватися на принципах прозорості, підзвітності та недискримінації, щоб запобігти упередженості та порушенням прав людини.

Впровадження смарттехнологій у судочинство відповідає глобальним тенденціям діджиталізації державного управління та створення електронного уряду. Ці інноваційні інформаційні технології здатні вирішити низку актуальних проблем традиційного судочинства. Зокрема, зменшити терміни розгляду справ, знизити судові витрати, забезпечити доступ до правосуддя для усіх категорій громадян. Однак, разом з очевидними перевагами, «розумне» судочинство ставить перед правовою системою нові виклики та завдання, пов'язані з необхідністю адаптації законодавства, забезпеченням кібербезпеки, захистом

персональних даних та збереженням фундаментальних принципів справедливого судового розгляду у нових технологічних умовах.

Комплексний аналіз загально-правової характеристики смартсудочинства є імперативом сучасної юридичної науки, зумовленим парадигмальними зрушеннями в інформаційному суспільстві та трансформацією традиційних правових інститутів під впливом цифровізації. Проведення такого аналізу має вагоме теоретико-методологічне значення для розвитку інформаційного права як галузі, що перебуває на стику юриспруденції та інформатики. Він може збагатити категоріальний апарат, уточнити понятійну систему та розробити нові концептуальні підходи до розуміння електронного правосуддя в цифрову епоху.

Розвиток смартсудочинства відкриває перспективи для переосмислення традиційних механізмів реалізації права на справедливий суд в умовах віртуалізації судових процесів. Це актуалізує питання про необхідність розробки нових гарантій процесуальних прав учасників судочинства та модернізації принципів судового розгляду. Аналіз загально-правової характеристики смартсудочинства може стати каталізатором формування нової парадигми юридичної науки, яка враховуватиме конвергенцію права і технологій. Це передбачає інтеграцію у правову теорію концепцій з інших галузей знань, таких як теорія інформації, кібернетика, наука про дані.

В епоху III необхідне переосмисленню ролі судді та фундаментальних питань про межі автоматизації судових рішень й етичні аспекти використання алгоритмів у правосудді. У практичному вимірі, результати такого дослідження можуть лягти в основу розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює впровадження та функціонування систем електронного правосуддя. Дослідження загально-правової характеристики смартсудочинства може збагатити теоретичні засади інформаційного права та створити підґрунтя для проактивного реагування правової системи на виклики цифрової епохи. Такий підхід забезпечить баланс між технологічними інноваціями та фундаментальними принципами правосуддя.

Останнім часом сфера смартсудочинства привертає увагу дослідників та практиків через її потенціал у підвищенні ефективності та доступності судової

системи. Цю тематику активно вивчають такі організації як ООН, РЄ, Європейська Комісія з ефективності правосуддя. Вони публікують звітність, інструкції, рекомендації щодо кращих практик використання інноваційних технологій у судових системах. Зростає кількість наукових публікацій, присвячених смартсудочинству. Це питання вивчали Д. Барісе (D. Barysè), К. Демерціс (K. Demertzis), А. Жук (A. Zhuk), Л. Іліадіс (L. Iliadis), Д. Карневалі, (D. Carnevali), Г. Лупо (G. Lupo), Л. Магафас (L. Magafas), К. Рантос (K. Rantos), К. Скіаніс (C. Skianis) та інші дослідники.

Інноваційні смарттехнології, такі як ІІІ, великі дані, машинне навчання, Інтернет Речей та нанотехнології відкривають нові можливості для усіх сфер життєдіяльності людини, включаючи військову сферу, національну безпеку та правосуддя [609]. На тлі цифрової трансформації судочинства не викликає сумніву доцільність використання «розумних» технологій для забезпечення верховенства права та сприяння здійсненню справедливого правосуддя [144]. На сьогодні сформувалося міжнародне середовище для плідного обміну ідеями та кращими практиками у сфері цифровізації правосуддя. Однак, ця сфера є недостатньо вивченою. Окрім того, швидко розвиваються інформаційні технології, які постійно пропонують нові технологічні рішення. Цифровізація правосуддя є одним із пріоритетів судової реформи в Україні [215].

Смартсудочинство є новим концептуальним підходом до оптимізації цифрової трансформації судової системи не лише для України, а й для інших країн світу. Впровадження інноваційних інформаційних технологій у судову систему розглядається як засіб підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя. Поряд із цим, навіть високо розвинені держави з обережністю впроваджують «розумні» технології у діяльність судів. Це спричиняє потенційні загрози, які становлять смарттехнології для принципів справедливого судочинства, рівності перед законом та захисту фундаментальних прав людини [610]. Тому дослідження загально-правової характеристики смартсудочинства є актуальними та важливими для цифрової модернізації судової системи України.

1 грудня 2023 року КРЄС опублікувала Висновок № 26 «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві» [200]. У цьому висновку зазначено, що технологічний прогрес невинно впливає на суспільство. Суди і судова система повинні адаптуватися до цих змін. Важливо розробляти та впроваджувати технології таким чином, щоб вони підтримували та посилювали основні принципи верховенства права. Це може сприяти покращенню точності судових рішень, підвищенню ефективності та швидкості здійснення правосуддя, зміцненню незалежності та неупередженості судової влади. Держави зобов'язані забезпечити ефективний доступ до правосуддя. Технології можуть стати інструментом для досягнення цієї мети, особливо у надзвичайних ситуаціях, таких як активна війна. Це сприяє здійсненню правосуддя у демократичній державі, що прагне забезпечити верховенство права.

На сьогодні одними із найбільш прогресивних та перспективних є смарттехнології [144]. Точність та однозначність у правовому дискурсі є ключовими для розвитку юридичної науки, практики та законодавства. Тому, перш за все, доцільно розглянути семантичне та функціональне значення терміну «S.M.A.R.T». Цей акронім застосовують у галузі інформаційних технологій. Він розшифровується як «Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound» [611]. Це технологія самоконтролю, аналізу та звітування.

Дослідження семантики терміну S.M.A.R.T у контексті судової системи може сприяти розробці більш структурованого та науково обґрунтованого підходу до впровадження інноваційних технологій, забезпечуючи баланс між технологічним прогресом та фундаментальними принципами правосуддя. У правовому контексті, зокрема при аналізі впровадження інноваційних технологій у судочинство, концепція S.M.A.R.T може бути адаптована для оцінки ефективності та доцільності технологічних рішень. Така інтерпретація дозволяє розглядати впровадження смарттехнологій з точки зору їх конкретного застосування в судовій практиці, можливості вимірювання їх впливу на ефективність судочинства, досяжності поставлених цілей, релевантності щодо потреб правосуддя та часових рамок імплементації.

Смарттехнології, або інтелектуальні технології, – це сучасні інноваційні рішення, які характеризуються здатністю до автономної або напіваавтономної роботи, адаптивністю до змінних умов та можливістю обробки великих обсягів даних для прийняття рішень або оптимізації процесів [612, с. 1295]. До них відносять: Інтернет речей, ШІ, машинне навчання, великі дані (big data), блокчейн, хмарні обчислення, доповнену реальність (AR), віртуальну реальність (VR), робототехніку, дрони, біометричні технології, технології обробки природної мови, комп'ютерний зір та інші. Ці технології надзвичайно швидко розвиваються і мають великі перспективи застосування у межах концепції інформатизації судочинства.

У зв'язку з відсутністю в Україні наукових розвідок з питань впровадження смарттехнологій у діяльність судів ми розглядаємо смартсудочинство як авторський концептуальний підхід до модернізації системи правосуддя шляхом широкого впровадження сучасних смарттехнологій у судові процеси. Це комплексний підхід, спрямований на підвищення ефективності, прозорості та доступності судочинства за допомогою інноваційних цифрових рішень. Метою смартсудочинства є оптимізація процесів, скорочення часу розгляду справ, зменшення адміністративних витрат, забезпечення рівного доступу до правосуддя та підвищення прозорості судової системи. Водночас, воно має ґрунтуватися на принципах верховенства права, неупередженості та справедливості. Цей інноваційний підхід до здійснення правосуддя передбачає широке впровадження цифрових технологій у судові процеси та систему правосуддя загалом [138, с. 361]. Його основне призначення полягає у модернізації та оптимізації судової системи, підвищенні її ефективності, прозорості й доступності для громадян.

Основою смартсудочинства як інноваційного підходу до оптимізації судової системи шляхом впровадження «розумних» цифрових технологій є діючі на сьогодні підсистеми ЄСІТС: Електронний суд, Електронний кабінет та модуль відеоконференцзв'язку. Їх функціонування було описано в п. 2.2 цього дисертаційного дослідження. Один із базових компонентів, Електронний суд, може бути трансформований у середовище повної цифровізації документообігу,

реєстрації справ, призначення судових засідань та комунікації між учасниками процесу через єдину електронну платформу з використанням смарттехнологій [613]. Така система здатна забезпечити швидкий обмін інформацією, скоротити паперову тяганину та бюрократичні процедури, прискорити розгляд справ та зекономити ресурси, включаючи людські. Запропонований концептуальний підхід базується на імплементації у судову систему таких цифрових смартінструментів: 1) системи електронного документообігу з елементами ІШ; 2) блокчейн-технології для забезпечення безпеки та прозорості інформації, що використовується у судовій системі; 3) автоматизовані системи управління справами для оптимізації судових процесів; 4) системи розпізнавання мови для транскрибування судових засідань; 5) інтелектуальні системи відеоконференцзв'язку для проведення дистанційних засідань; 6) аналітичні інструменти для збору та аналізу статистики, виявлення тенденцій, оцінки ефективності діяльності судової системи; 7) технології віртуальної та доповненої реальності для реконструкції подій у складних справах; 8) хмарні сервіси для забезпечення надійного зберігання, швидкого доступу та обміну судовими документами і даними; 9) мобільні технології для полегшення доступу до правосуддя. Ці інструменти оптимізують робочі процеси та підвищують продуктивність автоматизованих інформаційних систем судів.

Впровадження смартсудочинства є важливим етапом цифрової трансформації судової сфери, що передбачає комплексну модернізацію судової системи з використанням інноваційних технологій. Цей процес спрямований на створення більш ефективної, прозорої та орієнтованої на захист прав людей судової системи, яка відповідає викликам цифрової епохи та зростаючим очікуванням суспільства щодо швидкості та якості судових послуг.

Незважаючи на всесвітню тенденцію до поширення смарттехнологій у судовій сфері, на сьогодні не досягнуто консенсусу серед науковців щодо сприйняття та розуміння цього феномену. Також немає узгодженого розуміння та визначення самого терміну «смартсудочинство» та інших понять, які стосуються цієї сфери. Відсутність єдиного наукового підходу до уніфікації термінології може призвести до правової невизначеності, що суперечить

принципу верховенства права. Це ускладнює правозастосування та може негативно вплинути на захист прав і свобод громадян. Для законодавчої діяльності уніфікована термінологія є інструментом, що дозволяє створювати більш якісні та узгоджені нормативно-правові акти. Це мінімізує колізії та прогалини у правовому регулюванні, підвищуючи ефективність законодавства в цілому. Зважаючи на те, що на сьогодні не існує законодавства, яке регулює використання смарттехнологій, важливим завданням сучасної юридичної науки є уніфікація та закріплення правової термінології з питань смартсудочинства.

З огляду на існуючу необхідність адаптації судової системи до технологічного прогресу [200] та стрімке невідворотне поширення смарттехнологій у правову сферу, вважаємо за необхідне врегулювати на законодавчому рівні термінологію у сфері смартсудочинства. У чинному законодавстві на сьогодні відсутнє визначення базового поняття «смарттехнології».

Ми пропонуємо авторське визначення цього терміну: смарттехнології – це сукупність інноваційних програмно-апаратних рішень та систем, здатних до автономного функціонування, адаптивного навчання та прийняття рішень на основі аналізу даних, спрямованих на оптимізацію процесів, підвищення ефективності діяльності та розширення функціональних можливостей у різних сферах застосування, включаючи, але не обмежуючись, інформаційними системами, пристроями та мережами, забезпечуючи взаємодію з користувачами та іншими системами відповідно до встановлених правових та етичних норм.

Запропоноване визначення охоплює широкий спектр технологічних рішень, що дозволяє застосовувати термін у різних галузях права. Воно чітко окреслює ключові характеристики смарттехнологій, такі як автономність, адаптивність та аналітичні здібності. Така дефініція залишає простір для включення майбутніх технологічних інновацій, що важливо в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій. Вона включає вимогу відповідності правовим та етичним нормам, що важливо для регулювання використання цих технологій. Чітке визначення створює єдине розуміння терміну для всіх суб'єктів

правовідносин та може слугувати відправною точкою для розробки більш детальних нормативних актів у сфері смарттехнологій.

Закріплення цього визначення на законодавчому рівні створить міцну правову базу для розвитку та регулювання смарттехнологій, забезпечуючи баланс між інноваціями та захистом прав громадян.

На продовження цієї тези пропонуємо закріпити на законодавчому рівні наше авторське визначення терміну «смартсудочинство»: смартсудочинство – це інноваційний спосіб здійснення правосуддя, що інтегрує традиційну діяльність суду із смарттехнологіями та інтелектуальними системами для оптимізації процесу встановлення фактичних обставин справи, ефективного захисту прав і свобод людини, забезпечення приватних і публічних інтересів, підвищення точності застосування закону та прийняття справедливих судових рішень, гарантуючи прозорість, доступність та об'єктивність судового розгляду відповідно до принципу верховенства права та етичних норм.

Смарт судочинство знаходиться на початковому етапі розвитку, однак вже сьогодні активно залучає одну з найбільш перспективних інноваційних технологій сучасності – ШІ [204]. Однією з ключових переваг використання ШІ в електронному документообігу є автоматизована класифікація та категоризація документів [106, с. 209; 419, с. 503]. Алгоритми машинного навчання здатні аналізувати зміст документів і автоматично присвоювати їм відповідні категорії та теги. Це значно спрощує організацію та пошук документів та забезпечує можливість швидко знаходити потрібну інформацію серед великих обсягів даних [104; 146; 614, с. 283].

Системи, оснащені технологіями обробки природної мови, можуть розуміти контекст запитів користувачів і надавати релевантні результати, навіть якщо точні ключові слова відсутні в документі [326, с. 58]. Важливою перевагою є здатність ШІ до автоматичного витягу ключової інформації з документів. Система може ідентифікувати та виділяти важливі факти, дати, імена та інші релевантні дані, створюючи короткі резюме або анотації документів [104; 146]. ШІ може бути використаний для перевірки документів на відповідність певним критеріям або стандартам [362].

Ще однією перевагою є можливість прогнозування та рекомендацій [62, с. 250; 363, с. 2397]. На основі аналізу великих обсягів даних, ШІ може передбачати потенційні результати справ, рекомендувати релевантну судову практику або законодавчі акти, а також пропонувати оптимальні стратегії ведення справи [615]. Використання ШІ в системах електронного документообігу сприяє підвищенню безпеки. Алгоритми можуть виявляти підозрілі або аномальні дії з документами, потенційні витoki інформації або спроби несанкціонованого доступу. ШІ здатний значно покращити процеси автоматизованого перекладу документів, що особливо важливо у справах за участю іноземних суб'єктів.

Важливо зазначити, що впровадження ШІ у смартсудочинство підвищує ефективність процесів, скорочує час на виконання рутинних завдань та зменшує ймовірність людських помилок [96; 616]. Однак, це піднімає важливі етичні питання, зокрема щодо прозорості алгоритмів, контролю за можливою упередженістю систем та збереження ключової ролі людини-судді в ухваленні остаточних рішень [350, с. 11]. Необхідний ретельний підхід до розробки, впровадження та контролю таких систем, щоб забезпечити їх відповідність фундаментальним принципам правосуддя та етичним нормам [617; 618].

Запропонований нами підхід передбачає застосування інноваційних блокчейн-технологій. Це забезпечить унікальний спосіб зберігання та управління даними, включаючи достовірність та незмінність інформації [134]. У своїй основі блокчейн є розподіленою базою даних, де інформація зберігається у вигляді послідовності блоків, кожен з яких містить набір транзакцій або записів [619]. Кожен новий блок пов'язаний з попереднім за допомогою криптографічних методів, що створює неперервний ланцюжок інформації. Ця структура забезпечує високий рівень захисту від несанкціонованих змін або видалення даних, оскільки будь-яка спроба модифікації одного блоку потребуватиме зміни всіх наступних блоків у ланцюжку.

Використання технології блокчейну створить умови для гарантування надійності та прозорості зберігання інформації в ЄДРСР [116]. Усі документи, пов'язані з судовим процесом, від подання позову до винесення рішення, можуть бути записані в блокчейн з точною міткою часу. Це забезпечує незаперечне

підтвердження існування документа на певний момент часу та гарантує, що жоден запис не може бути непомітно змінений або видалений. Важливою перевагою використання блокчейну є можливість організації контрольованого доступу до інформації. Завдяки використанню криптографічних ключів, можна налаштувати різні рівні доступу для різних учасників процесу – суддів, адвокатів, сторін справи та громадськості. Це дозволяє зберігати конфіденційність інформації, одночасно забезпечуючи необхідний рівень прозорості судового процесу [620].

Блокчейн також може значно спростити процес аудиту інформації, що циркулює в автоматизованих інформаційних системах судів. Оскільки вся історія змін зберігається в ланцюжку блоків, аудитори можуть легко відстежити будь-які модифікації документів або дії, пов'язані з конкретною справою. Це підвищує підзвітність судової системи та допомагає виявляти потенційні порушення або неправомірні дії [621].

Однак впровадження блокчейн-технологій у судову систему стикається з певними викликами [48]. Зокрема, це питання масштабованості системи для обробки великої кількості транзакцій, енергоефективності, а також необхідності адаптації законодавства та судових процедур до нової технології. Незважаючи на ці виклики, потенціал блокчейну для підвищення безпеки, прозорості та ефективності цифрових даних судів є безсумнівним. У міру розвитку технологій та подолання існуючих обмежень, можна очікувати її ширшого впровадження в системи смартсудочинства, що сприятиме підвищенню довіри до судової системи та зміцненню верховенства права.

Одним із інструментів смартсудочинства є автоматизовані системи управління справами [622]. Вони забезпечують централізоване зберігання та управління всією інформацією, пов'язаною з судовими справами. Це включає створення електронних досьє справ. Такі досьє можуть містити усі документи, що стосуються справи, дані про учасників процесу, хронологію подій та інші важливі деталі [623]. Автоматизована система управління справами може враховувати різні фактори, такі як спеціалізація суддів, їх поточне навантаження, складність справи, для забезпечення справедливого та ефективного розподілу

роботи [624]. Це не тільки підвищує ефективність роботи суду, але й зменшує можливості для маніпуляцій при призначенні справ, що відповідає прийнятій ВРУ 20 червня 2022 року антикорупційній стратегії [305] та Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» [625].

Автоматизовані системи управління справами на основі смарттехнологій можуть бути інтегровані з іншими технологічними рішеннями, такими як системи відеоконференцзв'язку, для проведення дистанційних слухань, електронними системами подання документів та аналітичними інструментами на базі ШІ для аналізу даних та надання інформації про ухвалені судові рішення. Ці системи генерують різноманітні звіти та статистичні дані [626]. Це уможливорює автоматичне оцінювання ефективності роботи суду та покращення судових процесів. Впровадження автоматизованих систем управління справами сприяє підвищенню прозорості судової системи. Учасники процесу можуть отримувати доступ до інформації про стан своєї справи через вебпортали, що підвищує довіру до судової системи та зменшує навантаження на працівників суду, пов'язане з обробкою запитів.

Важливим елементом автоматизованих систем управління справами є використання інтерактивних дашбордів, які надають зручну для розуміння візуалізовану інформацію про ключові показники ефективності суду у режимі реального часу. Дашборди спрощують оцінювання та розуміння поточного стану справ та виявлення тенденцій. Вони можуть відображати кількість розглянутих справ, середній час розгляду, навантаження на суддів, статистику за типами справ тощо. Такі дашборди можуть бути налаштовані для різних рівнів доступу – від загальнодоступних даних для громадськості до детальної інформації для суддів та адміністраторів. Це сприяє прозорості судової системи та забезпечує користувачам можливість бачити агреговані дані щодо функціонування судів. Впровадження автоматизованих систем управління справами у діяльність судів може значно підвищити ефективність та прозорість судових процесів, сприяючи більш швидкому та якісному здійсненню правосуддя.

Системи розпізнавання мови для транскрибування судових засідань є важливим компонентом смартсудочинства [627]. Їх застосування може значно

підвищити ефективність та точність документування судових процесів [628]. Ці технології дозволяють автоматично перетворювати усне мовлення учасників судового засідання в текстовий формат, створювати детальні та точні стенограми у режимі реального часу.

Сучасні системи розпізнавання мови здатні розрізняти різні голоси, що особливо важливо для точного розпізнавання висловлювань у судовому засіданні. Вони також можуть розпізнавати та правильно транскрибувати юридичну термінологію, власні назви та специфічні вирази, що часто використовуються в судових процесах [629].

Такі системи можуть бути налаштовані для роботи з різними мовами та діалектами, що особливо актуально для багатомовних юрисдикцій або міжнародних судів [630]. Використання систем розпізнавання мови також сприяє підвищенню доступності правосуддя. Зокрема, люди з вадами слуху можуть в режимі реального часу читати транскрипцію судового засідання, що забезпечує їм повноцінну участь у процесі [631].

Впровадження систем розпізнавання мови для транскрибування судових засідань підвищує ефективність та точність документування судових процесів, але й сприяє більшій прозорості та доступності правосуддя в рамках смартсудочинства як інноваційного підходу до оптимізації цифрової трансформації судової системи.

Інтелектуальні системи відеоконференцзв'язку дозволяють ефективно організовувати віртуальні судові засідання, забезпечуючи при цьому високий рівень взаємодії між усіма учасниками процесу. Основою таких систем є потужні платформи відеоконференцзв'язку, оптимізовані для потреб судової системи. Вони забезпечують високоякісну передачу аудіо та відео в режимі реального часу, що дозволяє учасникам процесу чітко бачити і чути один одного, незалежно від їх географічного розташування [419]. Ця можливість особливо важлива для забезпечення принципу безпосередності судового розгляду в умовах дистанційного формату.

Одним з ключових елементів таких систем є функція розумного управління учасниками [632]. Алгоритми ШІ можуть автоматично керувати правами

доступу, вмикати та вимикати мікрофони учасників відповідно до процедури судового засідання та забезпечувати пріоритетність відео судді чи виступаючого учасника. Системи включають інструменти для безпечного обміну документами в режимі реального часу. Важливою функцією є інтегрована система автоматичного транскрибування. Вона уможлиблює створення в реальному часі текстових записів вербальної комунікації учасників під час засідання. Інтелектуальні системи відеоконференцзв'язку здатні забезпечувати синхронний переклад у справах за участю іноземних суб'єктів.

Вони можуть бути інтегровані з іншими елементами смартсудочинства та функціонувати в єдиному інформаційному середовищі для ефективного управління судовим процесом [633]. Важливо зазначити, що їх впровадження вимагає відповідної адаптації процесуальних норм та забезпечення технічної підготовки всіх учасників судового процесу. Крім того, необхідно враховувати потенційні обмеження, пов'язані з відсутністю особистого контакту між учасниками.

Аналітичні інструменти для збору та аналізу статистики, виявлення тенденцій та оцінки ефективності роботи судової системи є важливими компонентами смартсудочинства. Це потужні системи збору даних, які агрегують інформацію з різних джерел [634]. Ці дані збираються автоматично з різних автоматизованих інформаційних систем судів, забезпечуючи повноту та актуальність інформації. Після збору дані обробляються за допомогою складних алгоритмів аналізу, які здатні виявляти приховані закономірності та тенденції [185; 335].

Важливим компонентом є інструменти прогнозової аналітики [47]. Використовуючи методи машинного навчання, ці інструменти можуть передбачати майбутні тенденції в судовій системі, такі як очікуване навантаження на суди в певних регіонах або потенційні зміни в характері справ, що надходять до розгляду. Це дозволяє судовій адміністрації проактивно реагувати на майбутні виклики [107].

Аналітичні інструменти включають системи оцінки ефективності роботи судів та окремих суддів. Важливою функцією є можливість проведення

порівняльного аналізу показників ефективності різних судів та регіонів, що дозволяє виявляти найкращі практики та сфери для вдосконалення. Аналітичні інструменти можуть генерувати рекомендації щодо оптимізації розподілу ресурсів, зміни процедур або впровадження нових практик для підвищення ефективності судової системи. Існує можливість генерувати публічні звіти про роботу судів, що сприяє підвищенню довіри громадськості до системи правосуддя.

Однак, використання таких аналітичних інструментів вимагає уважного підходу до захисту конфіденційності та етичних аспектів. Важливо забезпечити, щоб аналіз даних не порушував приватність учасників судових процесів і не призводив до упередженості в оцінці роботи судів чи суддів. Аналітичні інструменти можуть надати цінну інформацію для постійного вдосконалення судової системи, підвищення її ефективності та забезпечення справедливого і своєчасного здійснення правосуддя.

Технології віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR) можуть бути використані для реконструкції подій у складних справах. Особливо актуальними такі технології є при розслідуванні воєнних злочинів росії в Україні [192, с. 185; 186, с. 153]. В умовах активних воєнних дій за допомогою VR можна відтворювати різні сценарії перебігу подій, базуючись на показаннях свідків та доказах, що дозволяє порівнювати різні версії та оцінювати їх правдоподібність. Технології доповненої реальності забезпечують можливість накладати цифрову інформацію на фізичні докази, допомагаючи візуалізувати дані судово-медичної експертизи, балістичні траєкторії та інші складні технічні або наукові дані у більш зрозумілій формі для непрофесіоналів [633]. Крім того, технологія віртуальної реальності може забезпечити віртуальну присутність учасників процесу, які фізично не можуть бути в залі суду. Це розширює можливості для віддаленої участі. Ці технології можуть бути використані для навчання та підготовки суддів за допомогою симуляторів різних сценаріїв судових процесів.

Хмарні сервіси забезпечують надійне зберігання, швидкий доступ та зручний обмін судовими документами і даними. Ці технології дають змогу створити централізовану, захищену та легкодоступну платформу для всіх

учасників судового процесу. Безпека та конфіденційність даних забезпечуються інноваційними методами шифрування та контролю доступу.

Інноваційним компонентом смартсудочинства є мобільні технології. Вони роблять судову систему більш доступною, ефективною та орієнтованою на потреби користувачів. Спеціалізовані мобільні додатки можуть забезпечити можливість подавати позови, відстежувати статус справ, отримувати сповіщення про дати слухань та зміни в розкладі судових засідань. Це значно спрощує взаємодію із судовою системою, особливо в умовах воєнного стану або для людей з обмеженими можливостями пересування.

Мобільні технології здатні забезпечити швидкий доступ до правової інформації та консультацій. Через мобільні додатки користувачі можуть отримувати базові юридичні поради, знаходити відповіді на поширені правові питання або навіть зв'язуватися з юристами для онлайн-консультацій. Мобільні платформи здатні надавати доступ до публічних судових рішень, статистики та іншої відкритої інформації про діяльність судів. Це підвищує довіру громадськості до судової системи та може забезпечити більшу підзвітність.

Для учасників судового процесу мобільні технології пропонують зручні інструменти для підготовки до слухань та участі у них. Адвокати можуть отримувати доступ до матеріалів справ, подавати документи та навіть брати участь у відеоконференціях через мобільні пристрої. Це підвищує ефективність їхньої роботи та зменшує потребу в фізичній присутності у суді для виконання рутинних процедур.

Мобільні технології можуть сприяти більшій інклюзивності судової системи. Зокрема, додатки з функціями голосового введення або перекладу можуть допомогти людям з обмеженими можливостями або тим, хто не володіє державною мовою, краще взаємодіяти із судовою системою.

Смартсудочинство спрямоване на впровадження інноваційних технологій у діяльність судової системи для підвищення ефективності, доступності та прозорості судочинства. Технологічні інновації мають стати ключовим фактором у забезпеченні верховенства права та розвитку демократичного суспільства. Однак, нерегульоване впровадження інноваційних технологій може

спричинити ризики порушення прав людини. Зокрема, обмеження доступу до правосуддя для людей, які не можуть скористатися цими технологіями, потенційну упередженість алгоритмів, непрозорість ухвалення рішень та загрози конфіденційності даних. Це може підірвати принципи справедливого суду та рівності перед законом.

КРЕС у своєму Висновку № 26 «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві» [200] наголосила на важливості збереження критичного мислення суддів та попередила про те, що передача процесу ухвалення рішень розробникам інструментів обробки даних може загрожувати незалежності судової влади.

На сьогодні у жодній країні світу не існує законодавства, яке б регламентувало використання «розумних» технологій у судовій системі. Смартсудочинство передбачає проведення цифрового судового процесу. У п. 1.3 цього дисертаційного дослідженнями нами було запропоновано авторське визначення цього терміну. Тому доречно говорити про забезпечення цифрових прав його учасників, як розширення традиційних прав людини у цифровому середовищі.

Загальна декларація прав людини у статті 12 закріплює, що «ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань» [635]. У статті 8 Конвенції з прав людини зазначено, що «право на захист щодо обробки персональних даних є частиною права на повагу до приватного та сімейного життя, до житла та кореспонденції» [173]. Конвенція РЄ від 28.01.1981 року № 108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [174] стала першим юридично обов'язковим міжнародним актом, присвяченим винятково захисту персональних даних. Загальний регламент ЄС про захист даних (GDPR) від 27.04.2016 року встановив сучасні стандарти захисту, механізми контролю та санкції за порушення в країнах ЄС [93].

Конституція України у статті 32 встановлює, що «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [6]. Ця конституційна норма є основоположною для розробки та вдосконалення національного законодавства у сфері захисту персональних даних, зокрема і цифрових прав.

У цифровому просторі особиста приватність є особливо вразливою, тому право на забуття [636, с. 522] стає одним із ключових прав, що потребує розробки детальних правових механізмів захисту. Поняття «цифрові права» досі не має чіткого законодавчого та доктринального визначення через складнощі у встановленні їх специфіки та обсягу в цифровому просторі, що зумовлює постійну актуальність дослідження та тлумачення цієї парадигми [637, с. 23]. З огляду на швидку цифрову трансформацію та недосконалість чинного законодавства, питання закріплення цифрових прав людини на конституційному рівні стає все більш нагальним.

На основі вище сказаного, ми пропонуємо таке авторське визначення поняття «цифрові права»: цифрові права – це фундаментальні права людини, що реалізуються та захищаються в цифровому середовищі, включаючи право на доступ до інтернету, захист персональних даних, свободу вираження думок онлайн, право на цифрову приватність, а також інші права, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових систем.

Запропонована дефініція створює чітку правову основу для захисту прав учасників судового процесу в цифровому середовищі, визначає межі застосування технологій у судочинстві та сприяє розробці норм, що забезпечують баланс між технологічними інноваціями та фундаментальними правами людини в контексті цифровізації судочинства. Його закріплення на законодавчому рівні може сприяти виробленню стратегії гармонійної інтеграції технологічних рішень у судову систему.

Розробка такої стратегії потребує нормативного регулювання використання смарттехнологій у судочинстві. Це вимагає внесення змін до

процесуальних кодексів, розробки нормативних актів щодо використання інноваційних технологічних рішень та забезпечення балансу між цифровізацією і гарантіями прав людини в судовому процесі.

4.2. Особливості впровадження смартсудочинства в Україні

Револьюційні смарттехнології радикально трансформують парадигму людського буття. Вони не просто оптимізують процеси, а переформатовують саму сутність соціальних взаємодій та індивідуального самоусвідомлення. Ця технологічна метаморфоза ставить перед суспільством безпрецедентні виклики у сфері прав людини та етики. Сучасні алгоритми ШІ демонструють здатність імітувати людську творчість та когнітивні процеси на рівні, що розмиває межі між природним та штучним інтелектом. Це явище потребує глибокого переосмислення концепцій унікальності людського розуму та правосуб'єктності в цифрову епоху.

Виникають нові дилеми щодо забезпечення прав і свобод людини: право на цифрове самовизначення, захист когнітивної автономії в умовах прогностичних алгоритмів, збереження приватності у гіперпов'язаному світі. Ці питання вимагають інноваційних правових та етичних підходів, адаптованих до реалій смартсуспільства. Смарттехнології каталізують фундаментальні зміни в соціальній та правовій сферах. Вони формують новий дискурс щодо сутності людської природи, меж технологічного втручання в неї та правового захисту цих меж.

Цифрова ера невпинно трансформує всі сфери суспільного життя, і судова система не є винятком. Впровадження смарттехнологій у судочинство – це закономірний етап еволюції правосуддя, що відповідає викликам сучасності та глобальним тенденціям діджиталізації. Інтеграція передових технологій у судові процеси не лише оптимізує роботу судів, але й відкриває нові горизонти для забезпечення прозорості, доступності та ефективності правосуддя. Це якісно новий рівень взаємодії громадян із судовою системою, де цифрові інструменти стають каталізатором позитивних змін. Смартсудочинство є не просто

технологічним оновленням, а фундаментальною зміною парадигми правозастосування, яка вимагає глибокого наукового аналізу та розробки нових теоретичних засад.

Актуальність впровадження смартсудочинства обумовлена низкою факторів. Перш за все, стрімко зростають інформаційні масиви, які потребують обробки під час судових процесів [326]. Це вимагає застосування ефективних аналітичних систем. По-друге, зростання комплексності окремих видів правопорушень потребує використання сучасних методів аналізу інформації та виявлення неочевидних взаємозв'язків [131; 638]. Третім чинником є те, що цифрова трансформація раціоналізує судові процедури шляхом впровадження «розумних» технологій у діяльність судів, підвищує продуктивність роботи судових органів та транспарентність процесів, гарантує рівний доступ до правосуддя для всіх.

Багато технологічно розвинутих держав вже запровадили елементи смартсудочинства. Воно базується на інтегрованому застосуванні інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у судову систему [624]. Цифрова трансформація українського судочинства демонструє значний прогрес, проте все ще перебуває на початковому етапі свого розвитку [610]. Впроваджені інновації, хоч і є вагомими, здебільшого доповнюють традиційні судові процедури, а не замінюють їх. Досягнуті успіхи в цифровізації судочинства потрібно розглядати не як кінцевий результат, а як основу для подальших інновацій [639]. Наступним кроком має бути об'єднання та розширення впроваджених смарттехнологій для формування цілісної екосистеми смартсудочинства.

Запропонований у п. 4.1 цього дисертаційного дослідження підхід до оптимізації судової системи через імплементацію «розумних» технологій передбачає впровадження набагато ширшого кола інноваційних технологічних інструментів. Це охоплює впровадження елементів ІІІ та технології блокчейн, систем розпізнавання мови, інтелектуальних систем відеоконференцзв'язку, аналітичних інструментів, технологій віртуальної та доповненої реальності, хмарних сервісів та мобільних технологій [134; 326]. Такий комплексний підхід не лише покращить поточні процедури, але й докорінно змінить сам принцип

здійснення правосуддя та підвищить його результативність, доступність і прозорість.

Базовою платформою для розвитку смартсудочинства може стати ЄСІТС. Як було зазначено раніше у цьому дисертаційному дослідженні, в Україні вже кілька років триває її поступове впровадження. Через низку об'єктивних факторів її повноцінна реалізація дещо затримується. Наразі відбувається поетапне впровадження окремих компонентів системи. Однак, виклики останніх років, такі як карантинні обмеження через пандемію, активні бойові дії, кадровий дефіцит та недофінансування, стали каталізатором для прискорення цифровізації судових процесів. Сьогодні смарттехнології, здатні оптимізувати процес ухвалення судових рішень, набувають особливої цінності як для суддівського корпусу, так і для суспільства в цілому. Впровадження таких інновацій не лише пришвидшить здійснення правосуддя, але й сприятиме підвищенню довіри до судової системи. Цього можна досягти завдяки своєчасному та якісному наданню судових послуг громадянам. Це ключовий фактор у формуванні позитивного сприйняття судової влади суспільством.

Україна вже сьогодні робить перші кроки на шляху до смартсудочинства. Зокрема, 17 грудня 2020 року було презентовано платформу онлайн-вирішення спорів «Пошук рішень». Доречно зазначити, що онлайн-вирішення спорів визначається як впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процеси вирішення спорів [194; 640]. Ця інноваційна розробка стала результатом плідної співпраці експертів Програми USAID «Нове правосуддя», суддів Київського районного суду міста Одеси та ВРП [641].

Система онлайн вирішення спорів відкриває нові горизонти доступності правосуддя для широкого загалу [116]. Її ключовою перевагою є доступність та зручність використання. Для отримання правової допомоги та вирішення спору користувачеві достатньо мати базові засоби цифрового зв'язку – смартфон, планшет чи персональний комп'ютер. Це суттєво спрощує процес взаємодії з правовою системою, усуває необхідність фізичної присутності у судових установах та мінімізує бюрократичні перепони [46]. Така демократизація доступу до правосуддя не лише економить час та ресурси громадян, але й

потенційно підвищує правову обізнаність суспільства, заохочуючи людей активніше захищати свої права та інтереси в правовому полі.

У 2021 році Європейський банк реконструкції та розвитку спільно з Британським інститутом міжнародного та порівняльного права започаткували український проєкт впровадження онлайн-судів для розгляду дрібних спорів [279]. Розроблена концепція базується на досвіді створення онлайн-судів та інструментів онлайн вирішення спорів у різних країнах [642], включаючи Велику Британію, Канаду, Естонію, Бразилію, Сінгапур та Китай. На відміну від проєкту ЄСПТС, який цифровізує існуючі судові процеси, онлайн-суд створює нове цифрове середовище для вирішення спорів [194], де суд і суддя можуть бути залучені лише на фінальному етапі.

Проєкт передбачає створення зручного «суду у смартфоні», де користувачам не потрібна допомога адвоката чи глибокі знання права. Програма на основі алгоритмів надає підтримку користувачам протягом всього процесу у режимі 24/7 без необхідності фізичної присутності. Планується, що онлайн-суд буде функціонувати як додаток до електронного суду, а не замінить його. Він може бути інтегрований з порталом та застосунком «Дія» для реалізації цілей проєкту.

Наприкінці вересня 2021 року ДСА України презентувала новий електронний сервіс судової системи – мобільний додаток «єСуд». Він забезпечує користувачам доступ до судових послуг за допомогою смартфона [643]. Це один із перших прикладів впровадження мобільних технологій для спрощення доступу до правосуддя. У запропонованому нами у п. 2.1 цього наукового дослідження концептуальному підході до оптимізації судочинства шляхом впровадження сфарттехнологій мобільні технології є одними із цифрових «розумних» інструментів, призначених для оптимізації процесів у судовій системі, скорочення часу розгляду справ, зменшення адміністративних витрат, забезпечення доступності правосуддя та підвищення прозорості правосуддя.

З березня 2023 року за допомогою цифрової платформи «Дія» на мобільному пристрої користувачі мають можливість одержувати електронні повідомлення про хід судового розгляду та отримувати доступ до цифрових

копій судових рішень [644]. Це робить правосуддя більш доступним для громадян.

Ще одним із цифрових смартінструментів є технології ШІ. Однією із перших спроб його імплементації у судову систему України є використання ШІ для пошуку релевантних правових позицій ВС. У 2023 році для оптимізації роботи ВС була впроваджена вдосконалена система пошуку у спеціалізованій базі правових позицій ВС. Ця система на основі ШІ виокремлює юридично значущі терміни з текстів. Це забезпечує ефективне зіставлення нових документів з існуючою базою та відбір релевантної практики ВС [645].

У межах запропонованого нами у п. 4.1 цього наукового дослідження смартсудочинства як інноваційного підходу до оптимізації судової системи ми розробили нову методику витягування релевантної інформації з текстів судових рішень у провадженнях за допомогою технології генерування природної мови (Natural Language Generation) [646]. Вона дозволяє генерувати зрозумілі для людини відповіді слово за словом на основі попереднього контексту.

Як було зазначено у п. 2.2 цього наукового дослідження, з 2006 року усі судові рішення зберігаються в ЄДРСР. На сьогодні він працює з функціональними обмеженнями та забезпечує користувачам доступ до документів лише у фоновому режимі. Учасникам судового процесу та працівникам апарату суду доводиться витратити багато часу на копіювання та ручне опрацювання окремо кожного документа, що зберігається в ЄДРСР. Порівняння контенту різних документів також є рутинним тривалим процесом, що потребує ручної обробки та супроводжується «людськими» помилками [204].

Для аналізу текстів судових рішень традиційним є отримання іменованих сутностей (наприклад, імен чи власних назв) та вагомих фактичних даних. При ухваленні рішення суд враховує широкий спектр юридичних та фактичних обставин з метою винесення законного, обґрунтованого та справедливого рішення. Зокрема, при ухваленні судового рішення у кримінальному провадженні відповідно до Закону України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [71] такими обставинами (фактами) у справі є: тяжкість злочину та характер кримінального правопорушення; вік, освіта,

сімейний стан, стан здоров'я, наявність судимостей та інші характеристики особи обвинуваченого, що можуть вплинути на вирок; обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання, тощо [146]. Чинне законодавство України зобов'язує суд всебічно, повно і неупереджено дослідити всі обставини кримінального провадження, зважити всі наявні докази для постановлення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення [647].

Для автоматизації та підвищення ефективності аналізу текстів судових рішень з ЄДРСР України запропоновано авторський підхід на основі синтезу моделей ШІ [325]. Для витягування текстів судових рішень з ЄДРСР України, формування колекції документів у текстовому форматі для подальшої обробки використано парсинг. Це процес синтаксичного аналізу вхідних текстових даних з метою визначення їхньої граматичної структури відповідно до заданої формальної граматики [648]. Для генерації релевантних у провадженні фактів та обставин застосовано мовну модель ШІ Claude.ai. Ця система призначена для розуміння та генерації людської мови [646].

Тексти судових рішень, збережені у ЄДРСР, у більшості, написані українською мовою. Її відносять до мов з низьким рівнем ресурсного забезпечення. Це мови, для яких немає достатньої кількості мовних даних та лінгвістичних ресурсів, потрібних для застосування методів обробки природної мови [649]. У таких мовах часто відсутні добре анотовані набори даних і методи попереднього навчання, що робить традиційні підходи менш ефективними.

Для перевірки ефективності застосування Claude.ai для витягування сутностей та вагомих обставин з текстів судових рішень застосовано ще одну з найбільш популярних великих мовних моделей GPT-4 [326]. Ці генеративні моделі на основі ШІ володіють потужними можливостями щодо аналізу та генерації українського контенту. Вони спроможні розуміти граматичні та семантичні особливості цієї мови на високому рівні. Тестування моделей проведено на 20 тис. судових рішень з ЄДРСР. Обидві моделі продемонстрували високу ефективність [625].

Застосування парсингу у поєднанні з генеративними мовними моделями на основі ШІ є перспективним напрямом впровадження смартінструментів у

діяльність судової системи. Цей підхід є ефективним при аналізі великих обсягів судових рішень [650]. Він може бути застосований для автоматизації виявлення розбіжностей у тлумаченні та застосуванні законодавства різними судами або навіть одним судом у подібних справах [651]. Такий аналіз допомагає вищим судовим інстанціям забезпечувати однакове розуміння та застосування законів шляхом виправлення виявлених суперечностей. Вивчення мотивувальних частин рішень дає змогу ідентифікувати сфери, де законодавство є неповним або неоднозначним, що призводить до різних інтерпретацій. Аналіз судових рішень використовують для відстеження змін у судовій практиці з плином часу та еволюції підходів судів до тлумачення правових норм. Запропонований нами підхід може бути реалізований при розробці аналітичного модуля ЄСІТС. Він відповідає усім вимогам закону Європейського парламенту про ШІ [625, с. 591] та проєкту ООН Глобального цифрового договору [653].

У червні 2024 року лабораторія OpenAI презентувала нову модель ChatGPT-4o. Вона має всі функції, які були в ChatGPT-4, проте працює значно швидше. Ця модель спроможна вербально спілкуватись із користувачем в реальному часі майже як людина. Вона генерує відповіді на запитання, в середньому, за 3200 млсек. ChatGPT-4o здатна перекладати діалог двох людей в інтерактивному режимі. Цей чат через камеру у смартфоні може «бачити» все, що відбувається навколо, та ідентифікувати предмети чи живих істот. Він здатний писати програмні коди. Ця мовна модель спроможна одночасно «розуміти» мовлення користувача та реагувати на його дії у віртуальному середовищі [654]. Потужний функціонал ChatGPT-4o відкриває кардинально нові можливості для впровадження запропонованого нами у п. 4.1 смартсудочинства. Зокрема, ця генеративна мовна модель може стати дієвим інструментом для розробки моделей віртуального судочинства чи доповненої реальності.

В Україні вже сьогодні функціонують інноваційні сервіси «Суд на долоні» та Wincourt. «Суд на долоні» спеціалізується на аналізі та візуалізації судових рішень. Це інтерактивний онлайн-сервіс, розроблений для зручного пошуку, вивчення та аналізу судових рішень [655]. Цей інструмент вирізняється

комплексним підходом до обробки даних. Він поєднує інформацію з ЄДРСР та інших відкритих реєстрів, описаних у п. 2.3. цього дисертаційного дослідження. Функціонал сервісу забезпечує можливість здійснювати всеохоплюючий пошук по всіх інтегрованих реєстрах одночасно та отримувати актуальну статистику в режимі реального часу. База даних «Суду на долоні» містить повний архів судових рішень, опублікованих з початку 2018 року. Сервіс щоденно поповнюється 20–60 тисячами нових судових рішень. Платформа інтегрує дані з 15 різних реєстрів. Це забезпечує комплексний підхід до аналізу правової інформації.

Інструмент аналізу судових документів Wincourt пропонує аналіз судових документів, рішень у подібних справах, рекомендації щодо законодавства та прогнозування рішень. Користувачам надано можливість завантажувати різноманітні правові документи, включаючи позови, відзивы на позови, апеляційні скарги та судові рішення. Після обробки завантаженого документа, система генерує аналітичний звіт, в якому автоматично виділяються ключові елементи: юридичні особи, задіяні у справі, судді та інші учасники судового процесу, посилання на відповідне законодавство, фінансові деталі та інші релевантні дані. Необхідно зауважити, що ці сервіси містять дані лише до 22 лютого 2022 року, що ускладнює аналітику [656].

Окремо потрібно відзначити систему «Кассандра», розроблену Міністерством Юстиції України. Цей ШІ-інструмент аналізує схильність правопорушників до рецидивів [657]. Система «автоматизує» процес підготовки досудової та передсудової доповідей. «Кассандра» аналізує дані про окремих злочинців та оцінює їх потенційний ризик повторного вчинення злочину. Для цього використовується алгоритм, який на основі відповідей на спеціальні питання обчислює ймовірність повторного правопорушення. Ці оцінки враховує суд при ухваленні рішення щодо взяття підозрюваного під варту [658].

Міністерством юстиції України наказом від 26.06.2018 року «Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту» [659] затвердило, що призначенням підсистеми

«Кассандра» є облік даних щодо оцінювання ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення.

2 серпня 2024 року урядом було схвалено «Пріоритетні завдання на 2024–2026 роки в межах Національної програми інформатизації» [660]. Серед інших пріоритетних завдань було виділено модернізацію Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, зокрема підсистем «Повідомлення» та «Кассандра», та модернізація Єдиної державної електронної системи е-нотаріату [661].

Запропонований нами у п. 4.1 цього наукового дослідження інноваційний підхід до оптимізації судової системи України через імплементацію «розумних» цифрових технологій також передбачає застосування смартінструментів, таких як машинне навчання та інтелектуальний аналіз даних, для прогнозування ризику скоєння повторних злочинів [3; 47; 131; 146; 335]. Слушно зауважити, що усі запропоновані нами смартрішення легко адаптуються до нових наборів даних та можуть бути імплементовані в аналітичний модуль діючої ЄСІТС [342].

31 липня 2024 року було представлено тестову версію аналітичної платформи, інтегрованої з Єдиним реєстром досудових розслідувань (ЄРДР). Це інформаційна панель для моніторингу розслідувань та судових розглядів кримінальних справ, пов'язаних з економічною та інвестиційною діяльністю. Її призначенням є забезпечити відкритий доступ до правосуддя в Україні. Кінцева мета розвитку цього аналітичного інструменту – створення механізму автоматичного виявлення аномалій та ризиків, які можуть вказувати на тиск на підприємництво або неефективну боротьбу зі злочинністю [662].

На даний момент реалізовано: 1) визначення ключових показників, оцінка якості вхідних даних, виявлення прогалин у взаємодії інформаційних систем різних відомств; 2) узгодження переліку доступних даних та формату обміну між прокуратурою і ДСА України; 3) правове регулювання обміну інформацією; 4) розробка дизайну та верстка веб-ресурсу; 5) інтеграція наявних даних у зручному для сприйняття форматі.

Наступний етап передбачає глибшу модифікацію бізнес-процесів та інтеграцію інформаційних систем правоохоронних органів і судів для збору відсутніх даних. Це включає: 1) узгодження технічних доробок та нормативних

змін для повноцінного обміну даними між ЄРДР, системами ДСА України, ВС, e-Case тощо; 2) юридичні зміни для автоматизації документообігу і збору статистики, запобігання маніпуляціям з показниками; 3) модифікація процесу введення показників і звітності для цифровізації інформації, недоступної для онлайн-аналізу; 4) розширення функціоналу інформаційної панелі на основі нових даних.

Третій етап спрямований на створення автоматизованої системи управління ризиками, яка самостійно аналізуватиме весь масив даних по кожному кримінальному правопорушенню для виявлення аномалій та ризиків. Це дозволить об'єктивно оцінювати хід окремих кримінальних справ та визначати необхідність втручання прокуратури. Цей етап включає: 1) розробку методології виявлення аномалій і ризиків; 2) правові зміни для забезпечення автоматизованого і анонімного аналізу в захищеному середовищі; 3) розробку відповідної інформаційно-телекомунікаційної системи ризик-менеджменту; 4) створення механізму реагування на виявлені аномалії.

Інформаційна панель містить дані про зареєстровані кримінальні правопорушення з можливістю фільтрування за статтями, періодами та органами досудового розслідування. Вона відображає динаміку реєстрації, призупинення, відновлення та закриття правопорушень. Це дозволить Офісу генпрокурора отримати більш повну картину стану розслідування економічних злочинів, оперативніше виявляти проблеми у роботі правоохоронців. Громадськість отримає зручний інструмент для аналізу раніше недоступних даних.

Ця система, по суті, є практичною реалізацією аналітичних інструментів для збору та аналізу статистики, виявлення тенденцій та оцінки ефективності діяльності судової системи. Це один із цифрових «розумних» інструментів смартсудочинства, запропонованого нами у п. 4.1 цього дисертаційного дослідження. Розробка тестової версії цієї інформаційної панелі є свідченням того, що в Україні поступово відбувається впровадження «розумних» технологій, зокрема, у діяльність прокуратури, державної служби та судової системи. Повноцінний запуск цієї аналітичної платформи сприяє зменшенню

суб'єктивного фактору при ухваленні рішень на основі аналізу даних. Це забезпечить зростання довіри до держави.

У рамках запропонованого нами у п. 4.1 цього наукового дослідження смартсудочинства ми сформулювали пропозицію щодо розробки одного із модулів, що може функціонувати у комплексній інформаційній системі судочинства, розробленій на основі чинної ЄСІТС, та надавати актуальну релевантну інформацію щодо попередження та розкриття правопорушень [107]. Інноваційний проактивний підхід до ідентифікації тенденцій злочинності полягає у розробленні комп'ютерної моделі асоціативних правил для виявлення неочевидних закономірностей та стійких взаємозв'язків у структурах даних про злочинність. Вона була синтезована з геопросторовою моделлю для візуалізації рівня злочинності у певному географічному регіоні. Моделі створені на основі офіційних даних про кримінальні справи, порушені у Тернопільській області протягом 2013–2023 років. Інформація надана Головним управлінням національної поліції. Розроблені моделі легко адаптуються до нових наборів даних та можуть бути інтегровані як модулі в уніфіковану інформаційну систему судової системи України [146]. Ці смартінструменти здатні аналізувати факти у справі, прогнозувати ризики рецидивізму, що сприяє забезпеченню справедливості та відновленню довіри громадськості до судової системи. Подальший розвиток та інтеграція таких рішень може значно підвищити ефективність роботи судів, поліції та інших правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, захистом прав та інтересів людини [609].

Прикладом застосування геоінформаційних технологій у діяльності судової системи є інтерактивна карта судів України. Вона візуалізує розподіл робочого навантаження на суддів та судові інстанції. Ця мапа регулярно оновлюється та представляє статистику розглянутих справ за певний період та розрахунки нормативів навантаження для кожного суду [3].

Сучасні інноваційні технології можуть стати базисом для створення в Україні смартсудочинства. Питання цифровізації та автоматизації судових процесів набуває особливої ваги в умовах повномасштабної війни, розв'язаної росією проти України [614]. Ця агресія завдала величезних руйнувань

інфраструктурі країни, включно із судовою системою. Чимало судових установ були пошкоджені або зруйновані внаслідок обстрілів та бомбардувань. Сотні суддів та працівників апарату суду змушені були евакуюватися з зони бойових дій. У такій критичній ситуації цифрові технології та автоматизовані судові процеси можуть забезпечити безперервність правосуддя та доступ громадян до правового захисту. Смартсудочинство може надати можливість використовувати сервіси віртуального судочинства на новому рівні. Це забезпечить безперервне функціонування та гарантує безпеку учасникам судових процесів [610]. Смартсудочинство в екстремальних умовах є дієвим інструментом «забезпечення рівного доступу до правосуддя та правової допомоги» [663]. Доречно зауважити, що в Україні функціонує мобільний застосунок «Безоплатна правова допомога». За допомогою цього сервісу «можна отримати консультацію, правову підтримку і роз'яснення прав та обов'язків, що значно спрощує доступ людей до правосуддя» [664].

Україна вже сьогодні активно застосовує передові смартінструменти для системного документування, ретельного розслідування та забезпечення притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини [151]. На відміну від минулих конфліктів, де основна увага приділялася злочинам проти життя і здоров'я людей, в умовах сучасної війни розслідується ширший спектр порушень. Зокрема, ретельно вивчаються випадки сексуального насильства, злочини проти довкілля, наприклад пошкодження ядерних об'єктів, руйнування природного середовища з довготривалими негативними наслідками [427], а також кібератаки [134, 665] в контексті їх потенційної кваліфікації як воєнних злочинів. Одним з найскладніших завдань є ідентифікація конкретних виконавців злочинів. Для цього активно використовуються новітні смартрішення. Зокрема інструменти Palantir для аналізу великих даних [666] та технологічні рішення Microsoft для розпізнавання голосу та облич на основі ШІ [667]. Ці унікальні технології допомагають всебічно аналізувати та належним чином фіксувати доказову базу воєнних злочинів, вчинених росією в Україні.

Мінцифри України створило низку цифрових інструментів для залучення громадян до документування руйнувань, збору доказів та класифікації порушень

під час війни. Серед них – чат-боти для краудсорсингу, програми для фіксації пошкоджень будинків, інструменти для додавання геотегів, часових міток на фото/відео, розпізнавання облич російських військових. Уся зібрана інформація зберігається в єдиній централізованій базі даних Офісу Генерального прокурора. У зоні бойових дій цивільні можуть використовувати смартфони для оперативного збору фото- та відеодоказів порушень безпосередньо на місці подій. Спеціалізовані програмні засоби дозволяють фіксувати час, геолокаційні дані та криптографічні мітки для підтвердження їх автентичності та цілісності. Технології блокчейну унеможлиблює втрату чи підміну цифрових доказів [434; 668]. Криптографія з відкритим ключем забезпечує надійну автентифікацію джерел, а хмарні сховища – резервне зберігання зібраних матеріалів у різних сховищах даних [429].

Застосування смартінструментів для документування воєнних злочинів регламентується низкою міжнародних документів. Зокрема, Женевськими конвенціями від 12.08.1949 року «Про захист цивільного населення під час війни» [408] та «Про поводження з військовополоненими» [407], Додатковим протоколом до цих Конвенцій, «...що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів» [435], Римським статутом Міжнародного кримінального суду [436], резолюціями Ради Безпеки ООН [437] та Керівними принципами ООН щодо збору цифрових доказів [438]. Застосування смарттехнологій дозволяє підвищити юридичну силу цифрових доказів для ефективного притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини [438].

Активне впровадження смартсудочинства в Україні є нагальною необхідністю за обставин воєнного стану. Інноваційні технології можуть сприяти збереженню функціонування судової системи, забезпечити дистанційний доступ громадян до правосуддя та підвищити ефективність і прозорість судових процесів. 23 лютого 2023 року ДСА України затвердила наказ «Про затвердження Порядку надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі» [289]. Ми вважаємо, що доцільним та перспективним з точки зору цього питання є розробка чат-ботів для

автоматизованого розсилання судових повісток. Такий чат-бот може виконувати такі функції [610]:

1. Надсилати повідомлення особам, яким адресовано судову повістку. Таке повідомлення буде інформувати отримувачів про необхідність явки до суду у зазначений час та місце. Повідомлення може містити короткий виклад суті справи, дату, час і місце судового засідання. За потреби, чат-бот може затребувати підтвердження отримання повістки від адресата.

2. Надсилати нагадування за певний період до дати судового засідання (наприклад, за 3 дні, за 1 день тощо). Нагадування можуть містити деталі судового засідання та посилання на відповідні документи або інструкції.

3. Надсилати спеціальні повідомлення особам, явка яких є обов'язковою (свідки, експерти тощо). Повідомлення може містити попередження про можливі наслідки неявки без поважних причин. Чат-бот може включати функцію «вимога підтвердження отримання» для обов'язкової повістки.

4. Оперативно інформувати всіх адресатів про зміни в даті, часі чи місці проведення судового засідання.

5. Надавати за запитом додаткову інформацію про процедури, необхідні документи, адресу суду тощо.

6. Забезпечувати зворотний зв'язок з користувачами.

Запропонований чат-бот може значно полегшити процес сповіщення учасників судового процесу, забезпечити оперативну комунікацію та підвищити ефективність розгляду справ. При цьому потрібно враховувати, що не всі учасники судового процесу мають змогу отримувати електронні повістки. Звичайно, це значна меншість. Однак, потрібно передбачити альтернативні варіанти забезпечення рівного доступу до правової інформації для всіх категорій населення та розробити правові механізми, які б регулювали це питання на державному рівні. Водночас, впровадження смарттехнологій у судочинство сприяє підвищенню прозорості та ефективності судової системи. Усі процесуальні дії можна фіксувати в електронному вигляді, забезпечуючи доступ сторін та громадськості. Автоматизація окремих процесів зменшує навантаження на суддів та персонал, прискорює розгляд справ.

Пандемія COVID-19 стала каталізаторами впровадження інноваційних цифрових технологій у судочинстві України. Повномасштабне вторгнення суттєво загострило проблеми судової системи. Станом на початок 2024 року зафіксовано руйнування або пошкодження 131 будівлі суду. За інформацією ВРП, 139 судів у семи регіонах, включаючи АР Крим, припинили свою діяльність. Суди поблизу лінії фронту функціонують в умовах постійної небезпеки через ворожі обстріли. Ситуацію ускладнює нестача кадрів судів, що впливає на тривалість судових процесів [669]. Впровадження смарттехнологій у судочинство за таких обставин може сприяти забезпеченню доступу до правосуддя та більш ефективному розгляду справ.

Досягнення у сфері цифровізації українського судочинства за останні роки заслуговують на належну оцінку та визнання. Доцільно використовувати вже існуючі, практично перевірені технології як основу для подальшого розвитку інформаційних систем судочинства, поступово наближаючись до концепції віртуального суду в майбутньому [639].

Зарубіжний досвід демонструє, що найбільш ефективним підходом до цифрової модернізації судочинства є не просто оцифрування існуючих процесів, а комплексне впровадження смарттехнологій у систему правосуддя [279]. Цей підхід передбачає створення інноваційних онлайн-платформ, які дозволяють перевести всі аспекти діяльності судової системи у цифрове середовище, встановлюючи нові, більш ефективні правила та процедури. Основна мета таких проєктів – зробити правосуддя максимально доступним, зручним та орієнтованим на потреби користувача. Важливим аспектом є створити систему, яка в багатьох випадках не вимагатиме обов'язкової участі адвокатів. Це суттєво спрощує доступ до правосуддя для широкого кола громадян.

Вже сьогодні активно використовуються сучасні мобільні додатки і системи на базі ІІІ та інших смартінструментів. Кінцева мета – створення суду, доступного у будь-який час, з будь-якої точки світу через звичні для більшості людей пристрої: смартфони, планшети, ноутбуки. У такій системі всі комунікації та процесуальні дії здійснюються виключно в онлайн-режимі. Особлива увага приділяється простоті та зрозумілості мови спілкування з користувачами:

інструкції, повідомлення та рішення формуються максимально просто та чітко. Важливим елементом є забезпечення можливості онлайн-виконання судових рішень. Цей підхід не лише підвищує ефективність судової системи, але й робить її більш прозорою, доступною та орієнтованою на потреби громадян у сучасному цифровому світі.

КРЕС у своєму Висновку від 01.12.2023 року № 26 «Рухаючись вперед: використання допоміжних технологій у судочинстві» [200] підкреслює, що впровадження цифрових інновацій має потенціал пришвидшити судові процеси, підвищити їх прозорість та підзвітність. У результаті використання допоміжних технологій може зміцнити довіру суспільства до судової системи. Проте важливо наголосити, що ні ШІ, ні будь-які інші технологічні рішення не здатні повністю замінити роль судді. Ключовим аспектом залишається необхідність судової системи контролювати використання цих технологій для забезпечення безпеки та належного функціонування правосуддя.

Варто зазначити, що більшість ідей, викладених у згаданому Висновку, вже успішно реалізована в українській судовій практиці. Постійні оновлення Електронного суду роблять нашу систему судочинства більш сучасною та ефективною. Частина сервісів поступово переходять онлайн та стають доступними в «Дії». Це спрощує документообіг, пришвидшує розгляд справ і полегшує комунікацію між учасниками справ. Для суддів зменшується обсяг паперової роботи, а це суттєва економія часу. Найближчим часом Електронним судом зможуть користуватися майже 7 млн українців. Серед них прокурори та працівники апарату суду, адвокати, нотаріуси, слідчі та громадяни. Частина сервісів судів уже доступна онлайн. Це Електронний кабінет, судові засідання, контакт-центр. У застосунку «Дія» працюють судові сповіщення, судові рішення та штрафи [670].

Повномасштабна агресія росії проти України загострила питання ефективного забезпечення безпеки та належного функціонування державних інституцій для гарантування прав і свобод громадян. У цих екстремальних умовах електронне судочинство виявилось унікальним інструментом для підтримки повноцінної роботи судової системи. Активні бойові дії ставлять нові

вимоги до цифрового правосуддя. Питання впровадження «розумних» технологій у судочинство набуло особливої ваги.

Станом на 1 січня 2024 року Офіс Генпрокурора зареєстрував близько 130 тисяч воєнних злочинів та злочинів агресії [420]. Розслідування воєнних злочинів – це складний і відповідальний процес, що вимагає ретельного збору та аналізу великих обсягів різноманітних даних. Застосування смарттехнологій може значно підвищити ефективність і точність цього процесу. Одним із ключових напрямів є використання ШІ для аналізу відео- та фотоматеріалів, обробка текстових даних, прогнозової аналітики та зіставлення даних з різних джерел.

1 серпня 2024 року набув чинності Закон Європарламенту від 13.03.2024 року про регулювання ШІ [671]. Це перший у світі нормативний акт щодо ШІ. Він призначений захистити людей від ризиків, що спричиняє ця інноваційна технологія. Цей Закон обмежує використання біометричних систем розпізнавання осіб правоохоронними органами, за винятком чітко визначених випадків [67]. Ми пропонуємо розглянути аналогічний законопроект для України, розширивши перелік винятків для умов воєнного стану. Зокрема, включити у цей список ідентифікацію та пошук воєнних злочинців за зображенням на фото та у соціальних мережах.

Обробка та аналіз текстових даних є ще одним ключовим напрямом застосування систем обробки природної мови на основі ШІ [326]. Такі системи здатні аналізувати різноманітні текстові джерела, включаючи звіти, протоколи, листування та дані з соціальних мереж. Вони можуть розрізняти імена людей та географічні назви, ідентифікувати події та їх взаємозв'язки, а також виявляти фейкову інформацію. Ця здатність суттєво прискорює пошук релевантної інформації у великих масивах неструктурованих текстових даних [673].

Використання методів прогнозової аналітики та машинного навчання може пришвидшити та спростити процес розслідування та документування воєнних злочинів [213]. Аналізуючи історичні дані та моделі, ці технології здатні виявляти закономірності, прогнозувати можливі сценарії розвитку подій та потенційні загрози [673]. Це, в свою чергу, допомагає ефективніше розставляти

пріоритети та оптимізувати використання ресурсів. Впровадження технології блокчейн [134] може забезпечити захист інформації в умовах бойових дій.

Використання смарттехнологій у розслідуванні воєнних злочинів відкриває широкі перспективи для інноваційного розвитку та цифрової модернізації судової системи України [186]. Ми вважаємо за доцільне використовувати для таких випадків мультимодальну аналітику даних. Це комплексний підхід, який об'єднує різноманітні методи обробки неструктурованої інформації. Він передбачає інтеграцію технологій комп'ютерного зору, обробки природної мови, аналізу відео- та аудіоматеріалів в єдину аналітичну систему. Така інтеграція може сприяти більш ефективному виявленню та встановленню взаємозв'язків між різнорідними доказами, що суттєво підвищить якість та швидкість розслідувань. Особливо актуальним є такий підхід через брак в Україні судових механізмів, які б забезпечили компетентне та справедливе судове переслідування сотень тисяч імовірних військових злочинців [186].

Впровадження повноцінного смартсудочинства – це комплексний процес, який охоплює не лише вдосконалення системи фіксації судових процесів, а й впровадження елементів ШІ та технології блокчейн, систем розпізнавання мови, інтелектуальних систем відеоконференцзв'язку, аналітичних інструментів, технологій віртуальної та доповненої реальності, хмарних сервісів та мобільних технологій. Однак, важливо підходити до цього процесу виважено та поетапно. Не слід прагнути до миттєвих кардинальних змін, ігноруючи усталені традиції, стереотипи та наявні матеріальні ресурси. Натомість, доцільно впроваджувати інновації поступово, крок за кроком, формуючи цілісну систему. Такий підхід дозволить створити гнучку структуру, здатну в майбутньому трансформуватися у досконалу, зручну та ефективну систему «розумного» правосуддя, яка відповідатиме потребам усіх учасників судового процесу.

Наразі в Україні немає спеціального законодавства, яке б комплексно регулювало питання застосування смарттехнологій у судочинстві [198]. Однак, є низка нормативно-правових актів, які створюють правові підстави для впровадження окремих цифрових інструментів у судовій сфері. Зокрема, Закон

України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] передбачає можливість використання відеоконференцзв'язку під час судового засідання. Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] регулює питання електронного документообігу, електронних підписів та печаток. Закон України «Про електронні комунікації» [161] стосується використання електронних засобів зв'язку у різних сферах. Озпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» [230] визначає застосування ШІ як пріоритет, у тому числі у сфері юстиції. Окремі процесуальні кодекси (ЦПК України, ГПК України, КАС України, КПК України) [74–77] містять норми про використання електронних доказів. Також існують підзаконні акти та програмні документи, зокрема, «Концепція розвитку електронного урядування в Україні» [227], які окреслюють напрями діджиталізації судової системи.

Для повноцінного та комплексного впровадження смарттехнологій у судочинстві необхідна розробка спеціального законодавства, яке б врегулювало правові аспекти використання ШІ, електронних доказів, онлайн-розгляду справ тощо з дотриманням принципу верховенства права та захисту прав громадян. Комплексний підхід до дослідження цієї проблематики може сприяти виробленню стратегії гармонійної інтеграції технологічних рішень у судову систему. Правове регулювання смартсудочинства вимагає внесення змін до процесуальних кодексів, розробки нормативних актів щодо використання цих технологій та забезпечення балансу між цифровізацією і дотриманням гарантій прав людини у судовому процесі.

Вважаємо за необхідне підкреслити важливість проблеми захисту даних у сфері смартсудочинства. Це питання пов'язане з обробкою конфіденційної інформації, що стосується судових процесів, судових справ та персональних даних залучених осіб. Забезпечення захисту цих даних є необхідним для підтримання цілісності судової системи та дотримання принципів належної процедури, справедливості та конфіденційності. Тому необхідно впроваджувати потужні техніки шифрування та забезпечення суворого контролю доступу. Це гарантує, що лише уповноважені особи будуть мати доступ до конфіденційних

даних. Канали зв'язку, які використовуються для передачі даних, пов'язаних із судовими процесами, повинні бути захищеними та зашифрованими [48]. Цифрові підписи, хеш-функції та інші криптографічні техніки можуть використовуватися для забезпечення цілісності та автентичності цифрових доказів та судових справ. Такий підхід може запобігти несанкціонованим змінам або підробкам. Окрім того, судові справи, докази та інші конфіденційні дані повинні зберігатися в безпечних та резервних системах зберігання із регулярним створенням резервних копій та механізмами відновлення після надзвичайних ситуацій для захисту від втрати або пошкодження даних.

В Україні правнича спільнота лише починає осмислювати потенціал та перспективи застосування смарттехнологій у судовій системі. Цей процес, який перебуває на початковій стадії і потребує глибокого аналізу та обговорення. Впровадження смарттехнологій у судочинство вимагає комплексного підходу, який має охоплювати два ключові аспекти: 1) розвиток законодавчої бази та формування судової практики щодо використання смарттехнологій у судових процесах; 2) розробка та впровадження нормативних актів, які будуть регулювати використання смартінструментів безпосередньо в процесі здійснення судочинства. Це створить необхідне правове підґрунтя для їх широкого застосування.

На початкових етапах, з метою оперативного реагування на виклики цифровізації, регулювання використання смарттехнологій у судовій системі може здійснюватися через механізми права. Зокрема, ВРП або ВС можуть надавати роз'яснення рекомендаційного характеру щодо застосування цих інноваційних інструментів у судочинстві.

Такий підхід дозволить гнучко адаптувати судову систему до технологічних змін, накопичити необхідний досвід та створити основу для подальшого розвитку нормативно-правової бази у цій сфері. Це також дасть можливість оцінити ефективність різних смартрішень та їх вплив на якість та доступність правосуддя перед тим, як впроваджувати більш жорсткі законодавчі норми.

Ключовим принципом судочинства залишається те, що остаточне рішення у справі можуть ухвалювати виключно суди. Це фундаментальне положення закріплено у Законі України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8]. Смартінструменти, такі як системи на основі ШІ чи аналітичні платформи, можуть допомагати в аналізі даних, підготовці матеріалів справи, але вони не можуть замінити суддю у процесі ухвалення рішення.

Важливо підкреслити, що впровадження смарттехнологій має відбуватися з неухильним дотриманням принципів верховенства права, забезпечення права на справедливий суд та захисту персональних даних. Цифрові інструменти повинні підвищувати ефективність судочинства, але не порушувати фундаментальні права громадян на доступ до правосуддя та справедливий розгляд справи. Правосуддя здійснюється виключно судами. Вони є незалежними від будь-якого незаконного впливу, включаючи «розумні» технології. Смартрішення мають стати лише допоміжними інструментами. Вони не можуть замінити або обмежити повноваження судді щодо ухвалення рішень.

4.3. Зарубіжний досвід впровадження смарттехнологій у судовій системі

У царині сучасного правосуддя постає нагальна потреба осмислення та імплементації інноваційних технологічних рішень, зокрема смарттехнологій, як інтегрального компонента судової системи. Ця парадигма зумовлена не лише прогресивними тенденціями діджиталізації суспільних відносин, але й імперативом підвищення ефективності та транспарентності судочинства.

Процес пізнання потенціалу смарттехнологій у юридичній сфері вже ініціював перші спроби їх інкорпорації в судові процедури. Ці ініціативи варіюються від впровадження систем електронного документообігу до експериментів із застосуванням ШІ для аналізу юридичної практики.

Розвинені країни, які перебувають в авангарді технологічних інновацій, вже накопичили значний емпіричний матеріал щодо інтеграції смартрішень у судову практику. Їхній досвід становить цінну епістемологічну базу для

подальшого розвитку та вдосконалення судових систем у глобальному масштабі. Осягнення та критичний аналіз цього досвіду постає як імператив завдання для юридичної науки та практики. Воно передбачає не лише вивчення технічних досягнень, але й глибинне переосмислення принципів функціонування судової влади у контексті цифрової епохи.

Аналіз зарубіжного досвіду впровадження смарттехнологій у діяльність судів відкриває нові горизонти для модернізації правосуддя, створюючи підґрунтя для синергії традиційних правових інститутів та інноваційних технологічних рішень.

Огляд наукової літератури з питань впровадження смарттехнологій у судочинстві [674–678] дає підстави стверджувати, що інституційним та організаційним підґрунтям цього процесу є феномен смартдодатків, поширеність мобільних технологій та брак ефективних державних послуг [679]. Розвиток середовища смартсудочинства сьогодні став загальносвітовим трендом. Зростає кількість наукових публікацій, присвячених імплементації «розумних» технологій у судові системи світу. Зокрема, ці питання вивчали Р. Сатьяпракасан (P. Sathyaprakasan), Г. Лупо (G. Lupo) та Д. Карневалі (D. Carnevali), К. Демерціс (K. Demertzis) М. Войчик (M. Wojcik), А. Жук (A. Zhuk), Д. Барисе (D. Barysè) та інші дослідники. На сьогодні сформувалося міжнародне середовище для плідного обміну ідеями та кращими практиками у цій сфері. Однак, вона є недостатньо вивченою. Окрім того, швидко розвиваються інформаційні технології, які постійно пропонують нові технологічні рішення. Тому наукові дослідження з проблем імплементації «розумних» технологій у діяльність судів є надзвичайно актуальними та перспективними.

Ці дослідження мають вирішальне значення для розуміння потенціалу та викликів, пов'язаних із впровадженням інноваційних технологій у судову систему. Вони можуть допомогти визначити найефективніші шляхи модернізації судочинства, підвищення його доступності, прозорості та ефективності. Крім того, такі дослідження є необхідними для розробки відповідних правових та етичних норм, які будуть регулювати використання смарттехнологій у судовій практиці. Це забезпечить баланс між технологічним прогресом та

фундаментальними принципами правосуддя.

Ефективне функціонування правової держави ґрунтується на доступності та незалежності судової системи. Ця система повинна бути здатною забезпечувати швидке та дієве правосуддя. Розвиток смартсудочинства збагачує правове середовище дедалі складнішими технологіями, такими як системи ІІІ, розумні контракти, цифрова ідентифікація та системи блокчейн [680]. Судові системи держав світу поки не встигають за розвитком технологій, однак поступово імплементують інноваційні рішення у свою діяльність.

Багато країн світу швидко впроваджують смартінструменти у судові системи. Вони інтегрують сучасні технології в судові процеси шляхом переведення судових засідань в онлайн-режимі, зменшення втручання людини та збільшення автоматизації процедур. Це дозволяє позивачу надавати справу дистанційно, здійснювати електронне вручення судових документів відповідачу, надавати цифрові докази, проводити віртуальні слухання та ухвалювати рішення за підтримки ІІІ. «Розумні» суди використовують інноваційні технології для підвищення ефективності судових процесів. Сучасне смартсудочинство досягло такого ступеня розвитку, що вся процедура може бути проведена онлайн [681].

Зокрема, у південно-західній Нігерії розробляють бази даних протоколів судових засідань з можливістю автоматизованого пошуку. В Естонії функціонують чат-боти для пошуку ресурсів судової системи. У канадській провінції Британська Колумбія діє цивільний онлайн-суд. Уряди, приватні компанії та неурядові організації експериментують із технологіями, які покращують доступність, прозорість, функціонування та довіру до системи правосуддя [682].

Необхідно звернути увагу, що однією з найбільш поширених смарттехнологій, яку сьогодні використовують прогресивні країни світу, є онлайн вирішення спорів. Зокрема, це Нідерланди, Великобританія, Індія, США Об'єднані Арабські Емірати, Малайзія, Казахстан, Пакистан, Південна Корея, Сінгапур та Китай [640]. Різні міжнародні комерційні платформи комерціалізувати власні системи онлайн вирішення спорів. Найбільш відомими з них є платформи вирішення спорів eBay, Smartsettle, VirtualCourthouse і

Modira [640].

Початково ця технологія була орієнтована, головним чином, на запровадження більш зручного механізму вирішення суперечок для спорів в електронній комерції [134]. Однак, зараз вона розвинулась у смартсуди, включає блокчейн-технології та смартконтракти [116; 335].

Технологія блокчейн є найбільш перспективною для впровадження у сучасну судову систему [144]. Вона надає низку переваг, зокрема, децентралізованість та незмінність [619]. Ці характеристики забезпечують можливість здійснювати та відстежувати транзакції без посередників. Блокчейн можна використовувати як інструмент для автоматизації виконання контрактів. «Смартконтракти» – це комп’ютерні програми, які автоматично реалізують контракти на основі технології блокчейн [683]. Вони призначені для забезпечення виконання та перевірки виконання договірних умов у децентралізований, прозорий, безпечний і надійний спосіб. Смартконтракти записують умови контракту на одній із мов програмування та починають його автоматичне виконання відповідно до попередньо встановлених умов. Коли умови виконуються, договір набуває чинності. Основними його характеристиками є децентралізованість та надійність. Такий контракт є якісним, і його важко підробити. Використання смартконтрактів на основі технології блокчейн може ефективно вирішити традиційні проблеми залучення третіх сторін, усунути вплив зовнішніх факторів, забезпечити автентичність та надійність інформації, запобігти шахрайству. Смартконтракти реалізують визначення прав і обов’язків, а також захищають законні права обох сторін угоди [29].

Смартконтракти пропонують кілька переваг, зокрема їх здатність виконуватися автоматично без втручання людини. Вони забезпечують публічну видимість положень контракту в блокчейн та запобігають скоєнню фінансових злочинів, зокрема відмиванню грошей. Однак через складність та технічний характер смартконтрактів майже неможливо повністю уникнути ситуацій, коли виникають розбіжності в тлумаченні їхнього змісту. Також виникають проблеми з їх виконанням через неузгодженість та вразливість. Постає питання щодо того,

яким чином мають вирішуватися такі суперечності між сторонами. Наприклад, що станеться, якщо програма не буде виконана відповідно до контрактних положень через непередбачувані обставини або якщо настане подія, не передбачена контрактом. Існує невизначеність щодо механізмів вирішення спорів, пов'язаних зі смартконтрактами. У зв'язку з цим їх впровадження може створити новий тип спорів, що будуть потребувати альтернативних механізмів врегулювання конфліктів, заснованих на блокчейн-технології. Контракти на основі блокчейну є джерелом нових спорів, що потребують вирішення [116]. Водночас вони є технологією, що надає можливість розробляти нові методи вирішення спорів [620]. Незважаючи на свій потенціал, впровадження блокчейну в юриспруденцію потребує ретельного вивчення та вирішення низки правових, технологічних та регуляторних питань.

Платформи децентралізованого правосуддя є смартсудами, які використовують технологію блокчейн. Вони призначені для вирішення спорів за допомогою присяжних. Процес вирішення спорів на цих платформах зашифрований як смартконтракти на основі блокчейн для усунення будь-якої юридичної невизначеності. Ці механізми значною мірою моделюють процеси онлайн вирішення спорів. Зокрема, онлайн-переговори або посередництво, що з'явилися на початку 2000-х рр. для врегулювання спорів, щодо інтернет-транзакцій [684].

Першим смартсудом у світі був суд у Китаї. Базова структура загальнонаціонального «розумного суду» у цій країні вже сформована. Щоб зробити систему інтелектуальних судів доступною для громадськості, Китай запровадив онлайн доступ до інформації про судові процеси, судові слухання, судові рішення та їх виконання [685]. Криптовалюта у Китаї заборонена Народним банком Китаю [145]. Однак ця заборона не стосується блокчейну. Тому смартконтракти швидко розвиваються як у державному, так і в приватному секторах [640].

Жодна країна не зробила більше для цифровізації своєї системи правосуддя, ніж Китай. Він реалізує Ініціативу «розумних» судів та створення повністю віртуальних «інтернет-судів». Верховний народний суд Китаю керував

розробкою центрального центру даних, який забезпечує роботу судової системи. Він збирає великий обсяг судових даних для відстеження послідовності у винесенні вироків та результатів судових рішень. Записи усіх судових засідань зберігаються. Верховний народний суд впровадив у судах використання чат-ботів. Вони здійснюють перевірку особи учасників судового процесу за допомогою систем розпізнавання облич та проводять автентифікацію доказів на основі технології блокчейн. Ця технологія створена китайськими технологічними гігантами Alibaba, Baidu та Tencent. Вона набула широкого комерційного застосування, зокрема і на міжнародних ринках [682].

Автоматизація та оцифрування судових процесів у Китаї триває вже два десятиліття. Останнім досягненням є поява «розумних» судів. Це складова реформування та модернізації системи правосуддя та управління. На сьогодні не існує універсального визначення поняття «смайтсуд». Це можна пояснити, зокрема, тим, що різні суди використовують різні смайттехнології. Традиційне розуміння цього терміну включає наявність платформи даних, яку використовують у залі судових засідань. Така платформа об'єднує судові процеси, персонал, програми, дані, обробку судової інформації та динамічний моніторинг судового процесу. Вона використовує ШІ для збору доказів, аналізу справ, читання та аналізу правових документів та забезпечує інформаційний супровід «розумного» судового розгляду [686].

Розумний суд – це не обов'язково суд, у якому все повністю автоматизовано, а «робот-суддя», який самонавчається, розглядає справи без людського втручання. Це суд, де судді використовують програмне забезпечення для проведення судового процесу у цифровому середовищі та можливості інтелектуальних програм, які можуть надавати експертні юридичні поради або ухвалювати рішення на основі аналізу великих даних і без втручання людини, все ще обмежені [687].

У Китаї впровадження «розумних» технологій у судову систему розпочалося з 2016 року. Спочатку програми виконували допоміжні функції та рутинну роботу. Однак, зараз китайські судді зобов'язані консультуватися з системами ШІ при ухваленні рішень у справі. Зокрема, система на основі ШІ

Smart Court SoS була запроваджена в китайських судах для автоматизації роботи суддів, економії ресурсів і часу та для зменшення корупції та зловживань суддівськими повноваженнями.

До 2016 року кожен місцевий суд у Китаї мав власну інформаційну систему. Судді рідко обмінювалися інформацією з іншими судами чи центральною владою. Національна система смартсудів зобов'язала всі місцеві суди перевести документи в єдиний цифровий формат і підключити свої бази даних до центральної системи в Пекіні.

Напочатку розвитку китайських «розумних» судів ІІІ використовували для ведення баз даних судових справ, реєстрації справ, запису та транскрибування судових засідань і для забезпечення роботи віртуальних судів з дистанційним розглядом справ. Згодом система була вдосконалена. ІІІ почав рекомендувати суддям відповідні закони, нормативні документи та рішення у подібних справах для кожної судової справи. Ця технологія аналізує всі попередні судові рішення, законодавчу базу, навчається на попередніх прикладах і надає рекомендації щодо подібних справ.

Система «розумного» суду використовує технології великих даних та машинне навчання [3]. Окрім ведення баз даних, вона автоматично перевіряє судові справи на наявність посилань, рекомендує закони та правила, складає проекти юридичних документів та виправляє «людські» помилки у вироках. Деякі ІІІ-системи навіть мають спеціалізацію. Зокрема, у комерційному праві чи трудових спорах. ІІІ допомагає судді швидко знаходити аналогічні справи минулих років, підказує відповідні пункти закону, створює тексти рішень та супутніх судових документів. Оскільки 120 000 суддів у Китаї розглядають 19 мільйонів справ на рік, використання правовою системою інструментів ІІІ є цілком обґрунтованим. На сьогодні система Smart Court SoS підключена до робочого місця кожного діючого судді по всій країні [688].

У 2022 році ВС Китаю зобов'язав суддів консультуватися з системами ІІІ при розгляді кожної справи. Якщо рішення судді не збігається з рекомендацією ІІІ, необхідно надати детальне письмове обґрунтування. Ініціатори цих змін стверджують, що метою є зменшити корупцію та необґрунтовані рішення, а не

замінити людей-суддів на електронні системи. Однак, судді часто слідують рекомендаціям ШІ, щоб уникнути потенційних проблем, навіть якщо ця технологія обирає менш релевантні матеріали чи закони для справи. «Розумна» судова система Китаю отримала прямий доступ до обширних баз даних поліції, прокуратури та інших державних органів. ШІ також контролює виконання судових рішень, що раніше було проблематичним через нестачу персоналу. Завдяки доступу до різних баз даних, система може швидко знаходити та арештовувати майно засуджених, виставляючи його на онлайн-аукціони. Крім того, вона може застосовувати інші санкції, такі як заборона користування транспортом, авіаперельотами чи соціальними послугами для боржників [688].

Smart Court SoS значно полегшила роботу китайських суддів, перебравши на себе рутинні завдання і заощадивши державні кошти. За офіційними даними, впровадження ШІ зменшило робоче навантаження суддів більш ніж на третину та зекономило громадянам Китаю 1,7 мільярда робочих годин з 2019 по 2021 рік. За цей же період було заощаджено понад 300 мільярдів юанів (близько 45 мільярдів доларів США). Згідно зі звітом Верховного суду, Smart Court SoS щоденно аналізує близько 100 000 справ по всій країні, відстежуючи їх перебіг та виявляючи можливі зловживання чи корупцію [688].

Алгоритми можуть допомогти подолати упередженість, притаманну людським рішенням, зокрема й у судових системах. ШІ здатен ігнорувати юридично нерелевантні фактори, такі як стать чи раса. Він може об'єктивно оцінювати ймовірність рецидиву, на відміну від суб'єктивного сприйняття окремих суддів [48]. Проте залишається відкритим питання про нагляд за ШІ та перевірку його рішень [96]. «Розумна» судова система, створена за участі китайських технологічних гігантів, може надати надмірну владу невеликій групі технічних фахівців, які розробляли код, алгоритми чи керують базою даних.

Необхідно зауважити, що існує ризик, того, що ШІ може засвоїти та відтворювати упередженість своїх розробників або даних, на яких система навчалася (попередні судові справи) [198]. Окрім того, рішення ВС Китаю про обов'язкові консультації суддів з ШІ спрямоване на обмеження суддівського розсуду та повноважень приймати рішення на основі індивідуальної оцінки,

досвіду та підготовки [689]. Це може певною мірою підвищити ефективність і справедливість правосуддя, але судді поступово будуть втрачати свободу волі зі зростанням залежності від технологій.

За останнє десятиліття Китай швидко оцифрував свою систему правосуддя. Зокрема, він використовує блокчейн для управління доказами та відкриває віртуальні суди. Його інновації привернули увагу реформаторів, які прагнуть модернізувати судові системи в усьому світі. Проте, смарттехнології використовуються для посилення державного контролю над судовою системою та збору даних про громадян. Це суперечить дотриманню принципів поділу влади та верховенства права, що є складовою захисту прав людини.

В італійських судах використовують смартдодаток «Collega». Він призначений для пошуку законного представника за місцем проживання, заміни адвоката на слуханні або юриста, який може бути залучений до адміністративної діяльності. Застосунок розроблений за ідеєю італійського адвоката. Він поєднує кілька «розумних» технологій та функцій. Зокрема, геолокацію, внутрішній чат та обмін документами. Таке поєднання забезпечує онлайн-сервіс, який полегшує рутинні операції звичайного адвоката [138]. Цим додатком можуть користуватися всі адвокати, зареєстровані в Італійській асоціації адвокатів.

Цей застосунок активно використовують представники учасників справи для пошуку заміни, наприклад, за непередбачуваних обставин. Користувач може вказати конкретний суд, послуги, які потрібно виконати, час і день, коли потрібна заміна, та запропонувати компенсацію. Геолокація є одним з найбільш перспективних рішень у додатку. Завдяки їй пошук заміни може бути геолокалізований. Наприклад, «Collega» буде шукати виключно адвокатів, які присутні у вибраному суді у конкретний момент, і активували функцію GPS у додатку. Застосунок використовує карту, на яку нанесено більшість судів усіх рівнів, що розташовані на території Італії. Це суди першої інстанції, апеляційний суд, адміністративні суди, податкові комісії, суди у справах неповнолітніх та касаційний суд [138].

Система сповіщає адвокатів, які доступні та присутні у вибраному суді, де було активовано пошук. Адвокат, який шукає заміну, може вибрати лише тих

колег, які після ознайомлення з пошуком підтвердили свою готовність виконати послугу. Після встановлення контакту з колегою система надає його/її номер телефону. Користувач також може спілкуватися з колегою через внутрішній чат. Крім того, цей додаток також надає можливість подавати та надсилати будь-які документи колезі, який приймає завдання. Він відстежує надані завдання, прийняті пропозиції співпраці та колег, з якими співпрацював адвокат. Ці функції забезпечують створення групи «Улюблені контакти». Наступний пошук заміни може бути обмежений лише контактами з цієї групи. Додаток функціонує за угодою з Італійською асоціацією молодих адвокатів (*Associazione Italiana Giovani Avvocati*) [690].

Ще одним смартзастосунком, який використовують для оптимізації судочинства в Італії, є «Anthea». Він надає цифрові інструменти розлученим парам для управління справами, пов'язаними з новим сімейним статусом та вирішенням спорів, що стосуються питань батьківства. «Anthea» забезпечує спеціальний чат для розлучених пар з обмеженим та регульованим доступом. У ньому передбачений календар для визначення дат здійснення платежів та відшкодування. Додаток оснащений функцією запису розлучених пар на прийом до представника соціальної служби чи консультацію з суддею. Суддя може ухвалювати рішення у реальному часі. Усі дані, створені під час використання додатку, зберігаються у різних архівах. Вони можуть бути використані представником соціальної служби та суддею у справі. Окрім того, застосунок забезпечує представнику соціальної служби та судді у справі можливість проводити моніторинг дотримання розпоряджень про розірвання шлюбу [690]. Ці приклади використання інтелектуальних додатків підкреслюють роль технологічних інновацій для підвищення доступності правосуддя в Італії.

Користувач без досвіду в ІКТ може використовувати складні смартсистеми. Одним із ключових елементів цього явища є внутрішня природа нових технологій, заснованих на мобільних додатках та Інтернет-сервісах. По-перше, програми та веб-сервіси базуються на поширених і легко доступних нових технологіях. Ці технології забезпечують зручне та легке в користуванні середовище взаємодії між людиною та технікою. У цьому середовищі

користувач виконує звичні для нього дії і може не помічати, що керує декількома обчислювальними системами та обладнанням одночасно. Таку можливість забезпечує мобільність і доступність смарттехнологій. Вони вбудовані у пристрої, які використовуються щодня. Це телефони, персональні комп'ютери, автомобілі тощо. Цей аспект означає, що смартзастосунки та веб-сервіси можуть легко охопити велику базу користувачів. Такі технології здатні забезпечити якісно новий рівень функціонування судової системи.

У Саудівській Аравії з 2022 року функціонує віртуальний суд примусового виконання. Він без втручання людини надає користувачам послуги з питань примусового виконання судових рішень. Процес повністю автоматизовано – від подання заяви через вебпортал до винесення остаточного вердикту. Усі електронні виконавчі документи засвідчуються через платформу Nafith. Таке ефективне впровадження смарттехнологій у цифрову трансформацію судової системи сприяє досягненню швидкого правосуддя та оперативного надання правової допомоги. При цьому забезпечуються основні права всіх сторін та інтереси суспільства [691].

Такий віртуальний суд характеризується швидкістю виконання, прийняттям та перевіркою заяв автоматично без будь-якого втручання людини, цілодобово, сім днів на тиждень. Після автоматичної перевірки заяви направляються до виконавчого відділу віртуального суду. Після цього формується документ, що є підставою для проведення виконавчих процедур для завершення процесу виконання. Це один із стратегічних проєктів міністерства юстиції Саудівській Аравії. Він входить до планів цифрової трансформації судочинства. Ця стратегія спрямована на полегшення надання послуг бенефіціарам, вдосконалення процедур судочинства, досягнення справедливості та економії зусиль і часу. Це необхідні умови для підвищення ефективності та якості надання судових послуг.

ОАЕ, зокрема Дубай, мають прогресивний підхід до смартсудів. Вони тривалий час були провідною країною в інноваціях електронної комерції на Близькому Сході [640]. Підтвердження цього є їхній закон про електронні транзакції 2002 року [692]. Сьогодні ОАЕ також є лідером у сфері «розумних»

судів. ОАЕ можна вважати світовим лідером щодо застосування «розумних» контрактів. У 2017 році вони розробили комплексну стратегію блокчейну. У 2018 році ОАЕ запровадили перший у світі блокчейн-суд [693].

Судовий департамент Абу-Дабі розробив інтелектуальну програму для розгляду справ у кримінальних судах за допомогою машинного навчання [106]. Система контролює роботу всіх структурних підрозділів судів. Вона надає точну статистику про завершені справи, поточні справи, подальші дії щодо тих, хто перебуває під вартою у незавершених справах, хід виконавчого провадження та відкладені справи. Також програма надає чіткі рекомендації для вжиття термінових заходів щодо прискорення розгляду справ та вирішення їх відповідно до процедур, встановлених законом. Метою впровадження такого смартрішення є підвищення рівня успішності та швидкості розгляду кримінальних справ [694].

ОАЕ активно проводять цифрову трансформацію судових та правових послуг, зокрема впроваджують системи дистанційного судочинства. Використання інноваційних технологій для відстеження всієї роботи кримінальних судів є парадигмальним зрушенням у судовій системі емірату Абу-Дабі. Такі процеси є частиною реалізації стратегічного плану судового департаменту Абу-Дабі на 2021–2023 роки [695]. Це сприяє розвитку майбутніх смартсудів, які вже сьогодні надають послуги світового рівня.

Ще однією країною, яка активно впроваджує смарттехнології у судочинство, є Колумбія. Вона однією з перших у світі тестує справжні судові слухання у метавсесвіті [696].

Потрібно зазначити, що метавсесвіт – це цифровий простір, де люди і об'єкти взаємодіють за допомогою сучасних технологій. Це альтернативна реальність, яка нівелює межі між реальним та уявним світом. У метавсесвіті користувачі «потрапляють» у віртуальний простір і ведуть там повноцінне життя через свої аватари. Вони можуть взаємодіяти з іншими аватарами та віртуальними об'єктами, обмінюватися інформацією та спілкуватися [697]. У такому форматі може проходити судове засідання, на якому буде розглянуто справу у провадженні.

24 лютого 2023 року адміністративний суд Колумбії провів перший

судовий процес у метавсесвіті. Кожного учасника представляв аватар у віртуальній залі суду. Судовий процес у віртуальній реальності тривав дві години. Кіонес (суддя-аватар) підтвердила конституційну легітимність віртуального суду [698]. Використання метавсесвіту у судових процесах Колумбії знаходиться лише на стадії експериментів. Його впровадження потребує спеціалізованого технічного обладнання. Потрапити у діджитал-світ, що поєднує фізичну, доповнену та віртуальну реальності, можна за допомогою персонального комп'ютера, ноутбука або дороговартісних VR-окулярів. Це створює проблеми для забезпечення рівності та доступності правосуддя. Однак, Колумбія активно залучає інноваційні смарттехнології.

Малайзія ще в 2011 році імплементувала «повну систему електронного суду» [699]. Вона також впровадила спеціальний технологічний суд і є першою з ісламських країн, що імплементують інноваційні смарттехнології у судочинство. Однією з них є E-Shariah [700]. Малайзія активно використовує смартконтракти, зокрема щодо фінансових транзакцій. Незважаючи на заборону біткоїну, Центральний банк Малайзії продовжує впроваджувати смартконтракти та блокчейн. У 2016 році він розробив Регуляторну рамкову програму фінансових технологій. Після її затвердження кілька компаній у країні почали розробляти застосунки на основі блокчейну та смартконтрактів [442].

Великобританія експериментує з використанням відеотехнологій у судах ще з 1999 року. Пілотні проєкти передбачали дистанційну дачу свідчень поліцейськими та впровадження віртуальних судів, які забезпечували дистанційну участь ув'язнених у судовому процесі з поліцейської дільниці. Реалізація цих проєктів призвела до скорочення часу від слухання до винесення обвинувачення у справі [701].

З того часу технології, що використовують у судовій системі, значно розвинулись. Зокрема, у 2023 році суддям в Англії та Уельсі дозволили використовувати ChatGPT для написання судових рішень. Незважаючи на побоювання, що ШІ може сфабрикувати фіктивні справи. Ця технологія може бути корисна для аналізу текстів великих обсягів або в адміністративних завданнях. У вересні 2023 року вперше було офіційно оприлюднено інформацію

про використання британським суддею апеляційного суду ChatGPT для написання частини судового рішення [702]. Ця країна активно впроваджує «розумні» технології, що надають «потужні можливості для створення кращого, швидшого та економічно ефективнішого цифрового правосуддя» [703].

Казахстан запровадив смарттехнології у судах у 2013 році і продовжує цей процес. Він реалізує кілька національних стратегій. Зокрема, Стратегію цифровізації судової системи Республіки. Вона була прийнята ВС Казахстану у 2019 році. Відповідно до цієї Стратегії, інноваційні технології мали бути впроваджені у кожен аспект казахстанської судової системи до 2022 року. Головний акцент у Стратегії зроблено на системі Torelik. Це судовий інтернет-портал, який відвідують 5000 користувачів щоденно. Технології смартконтрактів та блокчейну у Казахстані розвиваються, в основному, у приватному секторі. Це зумовлено обмеженнями згаданої вище національної стратегії [704].

Бразилія активно імплементує смартрішення у свою судову систему для оптимізації судових процесів, підвищення ефективності та управління великою кількістю незакінчених справ. Національна рада юстиції у жовтні 2020 року дозволила бразильським судам запровадити 100%-й цифровий суд. У цій системі всі процесуальні дії здійснюються виключно в електронному форматі та дистанційно через Інтернет. Постанова № 345/2020 встановлює, яку інформацію мають надавати суб'єкти процесу, та регулює проведення слухань і засідань, присутність адвокатів та необов'язковість опції 100%-ого цифрового суду. Суд Ріо-де-Жанейро став першим бразильським судом, який запровадив 100% віртуальний суд у жовтні 2020 року. Нормативний акт 28/2020 встановлює основні вимоги до проведення цифрових слухань [705].

З 2023 року федеральний окружний суд у столиці Бразилії місті Бразилія використовує нову високоякісну систему безпеки. Ця система базується на інтелектуальній відеоаналітиці та виявляє можливі інциденти на території суду [706]. Такий підхід забезпечує можливість безпечно здійснювати справедливе незалежне правосуддя. Однак все ще існує потреба в кращій координації та політичному керівництві, щоб забезпечити етичне та безпечне використання цих технологій у всіх судах Бразилії.

Індія розробила концепцію ефективного використання ресурсів суду та надання сторонам судового процесу дієвого способу вирішення дрібних спорів. Концепція передбачає необов'язковість присутності позивача або адвоката в суді при розгляді справ на віртуальній платформі. Віртуальним судом може керувати суддя через віртуальну електронну платформу. Її юрисдикція може поширюватися на всю державу та функціонувати 24/7. Судовий процес може бути проведений без фізичної присутності судді та учасників процесу. Спілкування відбувається лише в електронній формі. Ухвалення рішення, подальша виплата штрафу чи компенсації також здійснюються онлайн. Віртуальні суди використовуються для розгляду справ, у яких можливим є визнання вини обвинуваченим або забезпечення виконання відповідачем умов рішення суду після отримання електронної повістки. Такі справи можуть бути вирішені шляхом сплати штрафу [707]. Віртуальні суди в Індії полегшують доступ до правосуддя. Ця країна продовжує запроваджувати нові технології у судову систему. Поширення смартрішень має гарантувати, що всі люди можуть отримати правосуддя без зайвих затримок або витрат.

Нідерланди впровадили пілотні проєкти проведення відеоконференцій у судах з 2002 року. У 2011 році багато залів судових засідань було перероблено для використання технологій відеоконференції. Ці «віртуальні» суди фактично були одним судом, розділеним на дві фізичні частини. В одній розміщувались суддя, прокурор, секретар і представники громадськості. Друга фізична частина віртуального суду розміщувалась у в'язниці. У ній були присутні підсудний, захисник та, за необхідності, перекладач [701]. Сьогодні нідерландські суди активно впроваджують смарттехнології у судочинство. Ця країна реалізує концепцію, спрямовану на усунення присутності позивача або адвоката в суді та розгляд справи у режимі онлайн. Зокрема, цифрова платформа «Virtual Court» надає можливість учасникам судового процесу подати позов в електронному вигляді через спеціальний сервіс e-Filing, сплатити судовий збір або штраф онлайн [708].

США цілеспрямовано впроваджують інноваційні технології у судочинство. Багато судових засідань відбуваються у віртуальних залах судів.

Однією із причин швидкого впровадження віртуального судочинства є затримки судових процесів через неявку учасників слухання [709]. Віртуальний суд спрощує доступ до правосуддя для всіх учасників судового процесу. Наприклад, американці з низьким доходом не отримують необхідної юридичної допомоги для вирішення 92% своїх серйозних цивільно-правових проблем [710]. Віртуальні суди можуть підвищити ефективність судочинства, завдяки чому доступ до нього стане доступним для кожного.

Смартсуди забезпечують швидшу обробку, зберігання та передачу доказів. Зокрема, було виявлено, що розкриття більшості справ про вбивства в окрузі Кук, штат Іллінойс, займає чотири або більше років. Протягом цього періоду часу можлива втрата доказів, файли можуть бути пошкоджені, а формати файлів застаріти і не підтримуватись новими застосунками для керування доказами. Система управління доказами на основі смарттехнологій забезпечує підтримку ланцюжка зберігання, легко інтегрується у віртуальне слухання та забезпечує швидкий доступ до доказів для всіх сторін у справі. Лише 20% судів США наразі повністю перейшли на цифрову систему управління доказами. Дві третини з решти судів планують це зробити у майбутньому [711].

Віртуальні зали судових засідань у США вирішують багато основних проблем забезпечення швидкого судочинства. Зокрема, автоматизація розкладу судових засідань пришвидшує доступ до правової допомоги. Функціонал цього смартінструмента дозволяє обрати дату судового засідання, яка найкраще підходить для всіх учасників. Засоби віртуального запису судових засідань та функції транскрибування забезпечують повнотекстовий запис усього судового процесу [712]. Редагування облич та іншої конфіденційної інформації з відеодоказів, за необхідності, автоматично здійснює програмне забезпечення на основі ШІ. Це заощаджує багато часу, який раніше витрачали на ручне редагування. Судді та секретарі судів можуть зручно керувати великою кількістю документів за допомогою настільного комп'ютера [713]. Віртуальні суди роблять слухання більш доступними та ефективними. У США використовують технічно найбільш сучасні та безпечні системи аудіо- та відеозапису CourtSmart. Вони автоматизують дослівний запис мільйонів годин

судових процесів у Сполучених Штатах та за кордоном [714]. Однак, у зв'язку з високим ризиком кібератак, суди повинні надавати пріоритет безпеці, щоб забезпечувати конфіденційність даних та процесів [134].

Кожна країна впроваджує різні смарттехнології у свою судову систему. Їх вибір залежить від особливостей судочинства у кожній конкретній країні, чинного законодавства щодо використання інноваційних технологій, технологічних можливостей країни та готовності самої системи і суспільства. Особливо потрібно відмітити Китай. Це високо технологічна країна, яка використовує смарттехнології для державного контролю та примусу суддів. Існує ризик того, що вона може поширити свої технології і на інші країни. Це становить серйозну загрозу для забезпечення основоположних прав і свобод людини та забезпечення незалежності судової влади.

Україна може перейняти успішний досвід імплементації смарттехнологій у судові системи інших країн, що дозволить суттєво прискорити процес цифрової трансформації судочинства і підвищити його ефективність. Наприклад, за обставин правового режиму воєнного стану цікавим є досвід Великобританії, США та Нідерландів запровадження комплексної системи онлайн вирішення спорів та віртуальних судів. Також доцільним є провадження спеціалізованих мобільних додатків для швидкого пошуку та заміни адвокатів за прикладом італійського «Collega». Це особливо актуально для справ, пов'язаних із захистом прав внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та постраждалих від війни. Такий інструмент також сприятиме інтеграції української правової системи в європейський простір, де цифрові рішення для забезпечення правової допомоги вже стали нормою.

Водночас, щоб максимізувати переваги імплементації смартрішень у судову систему, зокрема зручний та швидкий доступ громадян до правосуддя, зменшення бюрократичної тяганини, прозорість розгляду справ і зниження корупційних ризиків, Україна має впроваджувати ці технології на основі комплексного правового регулювання. Важливо мінімізувати потенційні загрози, такі як технічні збої, кіберзлочинність, можливі упередження алгоритмів, порушення права на справедливий суд і етичні дилеми,

забезпечуючи ефективні механізми контролю, незалежний нагляд і постійне вдосконалення цифрових рішень.

Висновки до розділу 4

1. Концептуалізовано смартсудочинство як новітній підхід до організації й реалізації правосуддя з використанням широкого спектру сучасних ІКТ, що має на меті покращення результативності, доступу та транспарентності судового процесу і вдосконалення роботи судової системи в цілому. Запропоновано смартсудочинство як інноваційний підхід до цифрової трансформації судочинства, на основі інтеграції цифрових смартрішень у судову систему: 1) системи електронного документообігу з елементами ШІ; 2) блокчейн-технології для забезпечення безпеки та прозорості інформації, що циркулює в судовій системі; 3) автоматизовані системи управління справами для оптимізації судових процесів; 4) системи розпізнавання мови для транскрибування судових засідань; 5) інтелектуальні системи відеоконференцз'язку для проведення дистанційних засідань; 6) аналітичні інструменти для збору та аналізу статистики, виявлення тенденцій, оцінки ефективності діяльності судової системи; 7) технології віртуальної та доповненої реальності для реконструкції подій у складних справах; 8) хмарні сервіси для забезпечення надійного зберігання, швидкого доступу та обміну судовими документами і даними; 9) мобільні технології для полегшення доступу до правосуддя.

Запропоновано авторські дефініції таких понять: 1) смарттехнології – сукупність інноваційних програмно-апаратних рішень та систем, здатних до автономного функціонування, адаптивного навчання та прийняття рішень на основі аналізу даних, спрямованих на оптимізацію процесів, підвищення ефективності діяльності та розширення функціональних можливостей у різних сферах застосування, включаючи, але не обмежуючись, інформаційними системами, пристроями та мережами, забезпечуючи взаємодію з користувачами та іншими системами відповідно до встановлених правових та етичних норм; 2) смартсудочинство – це інноваційний спосіб здійснення правосуддя, що інтегрує

традиційну діяльність суду із смарттехнологіями та інтелектуальними системами для оптимізації процесу встановлення фактичних обставин справи, ефективного захисту прав і свобод людини, забезпечення приватних і публічних інтересів, підвищення точності застосування закону та прийняття справедливих судових рішень, гарантуючи прозорість, доступність та об'єктивність судового розгляду відповідно до принципу верховенства права та етичних норм; 3) цифрові права – це фундаментальні права людини, що реалізуються та захищаються в цифровому середовищі, включаючи право на доступ до інтернету, захист персональних даних, свободу вираження думок онлайн, право на цифрову приватність, а також інші права, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових систем.

2. Реалізація концепції смартсудочинства є найбільш оптимальним підходом до цифрової трансформації судової системи в Україні, що зумовлено інтенсивним прогресом технологічних інновацій, стрімким збільшенням масивів судової інформації, надмірним навантаженням на суди, потребою гарантувати безперервний доступ до судових сервісів в умовах воєнного стану. Зауважено, що окремі «розумні» інструменти вже реалізовано для автоматизації судових процесів в Україні: 1) сервіси на платформі «Дія» для автоматизації документообігу; 2) сервіс «Суд на долоні» для аналізу та візуалізації судових рішень; 3) сервіс Wincourt для аналіз судових документів і рішень у подібних справах, рекомендацій щодо законодавства та прогнозування рішень; 4) система «Касандра» для оцінювання потенційного ризику повторного вчинення злочину; 5) мобільний застосунок «Безоплатна правова допомога» для правової підтримки та консультацій; 6) платформа Palantir для аналізу великих даних з метою ідентифікації воєнних злочинців; 7) технологічні рішення Microsoft для розпізнавання голосу та облич на основі ІІІ; 8) тестова версія аналітичної платформи для моніторингу розслідувань та судових розглядів кримінальних справ, пов'язаних з економічною та інвестиційною діяльністю, інтегрована з ЄРДР; 9) інтерактивна карта судів України для візуалізації розподілу робочого навантаження на суддів та судові інстанції.

Інтелектуальні технології здатні значно прискорити судові процеси, зробити їх більш прозорими та підзвітними, проте важливо контролювати їхнє застосування для гарантування безпеки та належного функціонування судової системи. Необхідно розробити спеціальне законодавство для комплексного регулювання використання смарттехнологій у судочинстві. Для подальшого впровадження цих технологій у судову систему України запропоновано комплексний і поетапний підхід на основі вже існуючих та перевірених технологій ЄСІТС та ЄДРСР. Підкреслено, що смарттехнології повинні виконувати лише допоміжну функцію при прийнятті судових рішень.

3. Досліджено, що подальша інтеграція смарттехнологій у судову систему України є необхідною, спираючись на аналіз досвіду їх впровадження в судочинстві найбільш розвинених у цій сфері країн світу: Італія (смартдодаток «Collega» для пошуку законного представника або заміни адвоката на слуханні, цифровий інструмент для управління справами про розірвання шлюбу «Anthea»); Саудівська Аравія (віртуальний суд примусового виконання); Об'єднані Арабські Емірати (онлайн вирішення спорів, інтелектуальна програма для розгляду справ у кримінальних судах за допомогою машинного навчання); Колумбія (судові слухання у метавсесвіті – цифровому просторі, де люди і об'єкти взаємодіють за допомогою сучасних технологій); Малайзія (онлайн вирішення спорів, технологічний суд); Великобританія (онлайн вирішення спорів, віртуальні суди, використання ChatGPT для написання судових рішень); Казахстан (імплементация смарттехнологій у кожен аспект діяльності судів); Бразилія (100%-й цифровий суд); США, Нідерланди, Індія (онлайн вирішення спорів, віртуальний суд); Пакистан, Південна Корея, Сінгапур (онлайн вирішення спорів); Китай (централізована «розумна» судова система під жорстким державним контролем).

Цей процес має відбуватися з урахуванням обставин воєнного стану та євроінтеграційних змін, що зумовлює доцільність запровадження комплексної системи онлайн-врегулювання спорів і віртуальних судів за прикладом Великобританії, США та Нідерландів, а також мобільних застосунків для оперативного пошуку та заміни адвокатів, як італійський «Collega».

РОЗДІЛ 5. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

5.1. Міжнародні стандарти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

У контексті глобальної цифрової трансформації та інтенсифікації міжнародних правових відносин питання розробки та імплементації міжнародних стандартів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства набуває першорядного значення. Ця проблематика виходить за межі юрисдикцій окремих країн світу, формуючи новий вектор розвитку інформаційного права та міжнародного правосуддя.

Уніфікація підходів до цифровізації судових систем на міжнародному рівні постає як категоричний імператив в умовах глобалізації правових процесів. Застосування загальних стандартів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства різними країнами світу створює передумови для формування єдиного цифрового правового простору, що сприяє підвищенню ефективності міжнародного співробітництва у сфері судочинства та гармонізації судових процедур.

Доречно зауважити, що у рамках глобальної інформаційно-технологічної парадигми та інтенсифікації процесів діджиталізації суспільних відносин, проблематика міжнародних стандартів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства набуває онтологічної актуальності та гносеологічної значущості. Дослідження цієї сфери є імперативом для формування холістичного розуміння трансформаційних процесів у галузі юриспруденції та адаптації судової системи країн світу до викликів цифрової епохи.

Глобальна цифрова трансформація, як детермінанта розвитку сучасного соціуму, екстраполюється на всі аспекти життєдіяльності, включаючи сферу правосуддя. Цифровізація судочинства у різних правових системах світу характеризується гетерогенністю форм та інтенсивності. Проте загальний

вектор імплементації електронних систем, автоматизації судових процесів та застосування інноваційних інструментів у правовій сфері є евідентним. Правові системи розвинутих країн світу демонструють значний прогрес у інкорпорації цифрових технологій у судову систему, встановлюючи нові стандарти та формуючи міжнародні норми де факто та де юре.

Наукові експлорації у царині міжнародних стандартів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства мають фундаментальне значення для розвитку доктрини права. Вони сприяють еволюції парадигми судочинства та реконцептуалізації традиційних юридичних конструкцій у світлі технологічних інновацій. Це дозволяє осмислити такі кардинальні аспекти, як забезпечення кібербезпеки судових інформаційних систем, захист персональних даних суб'єктів процесуальних правовідносин, юридичну валідність електронних доказів та потенціал використання технологій розподілених реєстрів для підвищення транспарентності та верифікованості судових рішень.

Сигніфікативність таких досліджень полягає у створенні теоретико-методологічного базису для гармонізації національних правових систем з міжнародними стандартами цифрового правосуддя. Це ключовий фактор у забезпеченні ефективного захисту прав і свобод людини в умовах глобалізації та діджиталізації. Такий підхід набуває особливої релевантності в контексті транскордонних судових справ та міжнародного правового співробітництва, де уніфікація підходів до цифрового судочинства може суттєво оптимізувати процеси правового захисту.

Дослідження міжнародних стандартів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є важливим для процесів трансформації судової влади, модернізації судових процедур та підвищення доступності правосуддя. Імплементація електронного документообігу, систем відеоконференцзв'язку для проведення судових засідань, онлайн-платформ для подання процесуальних документів та отримання судових рішень підвищують ефективність судової системи. Зазначені процеси роблять правосуддя більш інклюзивним та доступним для широких верств населення, включаючи

соціально вразливі групи.

У контексті захисту прав людини, цифровізація судочинства відкриває нові горизонти для реалізації принципу рівності перед законом і судом. Зокрема, впровадження систем машинного перекладу та автоматизованого транскрибування судових засідань сприяє подоланню мовних бар'єрів та забезпечує більш повну реалізацію права на справедливий суд для всіх людей. Водночас, розвиток систем віддаленого доступу до правосуддя та електронних сервісів судової системи підвищує доступність правових механізмів захисту для осіб з обмеженими можливостями та людей, що живуть у віддалених регіонах. Особливої ваги це питання набуває в екстремальних умовах, зокрема в умовах воєнного стану [398].

Дослідження міжнародних стандартів цифровізації судочинства сприяє формуванню нової правової реальності, де технології стають іманентним інструментом забезпечення справедливості та законності. Це створює умови для зміцнення принципу верховенства права, підвищення довіри соціуму до судової системи та створення більш ефективних механізмів захисту прав людини у цифрову епоху. Утверджуються ідеали правової держави та громадянського суспільства в глобальному масштабі.

Наукові розвідки у цій сфері зосереджуються, в основному, на вивченні міжнародних юридичних норм та практик застосування інформаційних технологій у сучасному судочинстві [715; 716]. Серед науковців, які займалися дослідженням цих питань, можна виділити О. О. Барабаш, А. С. Белова, Н. Т. Гончарук, А. Б. Грищук, Є. В. Дулібу, В. І. Теремецького, Н. О. Чудик, Д. В. Яцків та інших.

Однак, існуючі наукові студії з цих питань характеризуються фрагментарністю та недостатньою систематизацією. Зазначене зумовлює необхідність подальших досліджень у цій сфері. Зокрема, потребує поглибленого вивчення питання уніфікації міжнародних підходів до впровадження цифрових технологій у судові системи різних країн, а також розробка комплексних механізмів захисту процесуальних прав учасників судового процесу в умовах глобальної цифровізації правосуддя.

Швидкий розвиток ІКТ та їх інтеграція у сферу правосуддя додатково актуалізують потребу в перманентному моніторингу та адаптації міжнародних стандартів цифровізації судочинства. Цей динамічний процес вимагає проведення систематичних компаративних досліджень, спрямованих на виявлення новітніх тенденцій у сфері електронного правосуддя та оцінку їх відповідності фундаментальним принципам справедливого судочинства. Зокрема, особливої уваги потребує аналіз потенційних ризиків та переваг застосування технологій ШІ у судових процедурах, а також розробка гнучких міжнародних нормативних рамок, здатних забезпечити баланс між технологічними інноваціями та захистом прав людини в контексті глобальної цифрової трансформації судової системи.

Дослідження у цій сфері сприяють виявленню найкращих практик, уникненню потенційних помилок та розробці ефективних стратегій впровадження цифрових технологій у судову систему. Вони також спрощують формуванню єдиного розуміння принципів та стандартів цифрового правосуддя на міжнародному рівні. Сфера цих досліджень знаходиться на перетині права, технологій та організаційного менеджменту. Це робить її особливо актуальною у сучасному правовому дискурсі та цікавою для міждисциплінарних досліджень.

На основі проведеного аналізу нормативно-правових актів та наукової літератури у сфері впровадження ІКТ у судову систему ми виділили такі аспекти, які регламентують міжнародні стандарти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства: 1) доступність електронного правосуддя; 2) захист персональних даних; 3) електронний документообіг у судовій системі; 4) дистанційна участь у судових засіданнях; 5) прозорість судочинства; 6) автоматизація судових процесів; 7) міжвідомча взаємодія.

Доступність електронного правосуддя означає можливість широкого використання цифрових технологій у судовій системі для полегшення доступу громадян до правосуддя. Це включає забезпечення онлайн-доступу до судових послуг та інформації для всіх громадян; можливість подання документів у електронному вигляді; проведення відеоконференцій для віддалених слухань; створення зручних онлайн-інтерфейсів та мобільних додатків. Доступність

електронного правосуддя є ключовим аспектом сучасної судової системи. Міжнародні стандарти у цій сфері спрямовані на забезпечення рівного доступу до електронних судових послуг для всіх громадян та створення зручних онлайн-інтерфейсів і мобільних додатків.

Зокрема, 28 лютого 1984 року Комітетом Міністрів РЄ було ухвалено «Рекомендацію № R(84)5 КМ РЄ державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя» [717]. Згідно з принципом 9 цієї Рекомендації, для забезпечення максимальної ефективності здійснення правосуддя суди повинні бути оснащені передовими технологічними рішеннями. Це дозволить оптимізувати судові процеси. Зокрема, спростити доступ до різноманітних правових джерел, прискорити судочинство завдяки автоматизації рутинних процесів та покращити обмін інформацією. Це сприятиме більш об'єктивному та повному розгляду справ. Використання сучасних технологій у судовій системі не лише підвищить продуктивність роботи судів, але й забезпечить більш сприятливі умови для реалізації принципів справедливого та своєчасного правосуддя. Це, в свою чергу, сприятиме зміцненню довіри суспільства до судової влади та підвищенню доступності судочинства.

28 лютого 2001 року Комітет Міністрів РЄ ухвалив «Рекомендацію Rec(2001)3 Комітету Міністрів РЄ державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій» [718]. Рекомендація має фундаментальне значення для забезпечення доступності електронного правосуддя. Вона встановлює ряд важливих принципів та напрямів його розвитку. Рекомендація регламентує безкоштовний доступ громадян до текстів нормативно-правових актів в електронній формі та рекомендує створення єдиного зрозумілого інтерфейсу для пошуку правової інформації. Документ наголошує на важливості створення онлайн-довідника електронних реєстрів у галузі права та забезпечення мережевого доступу до них. Рекомендація зосереджується на спрощенні взаємодії громадян із судовими установами. Вона підкреслює необхідність забезпечення взаємопов'язаності різних систем та створення єдиного загального порталу доступу до правових інформаційних

джерел.

У сфері управління інформацією Рекомендація закликає до інституціалізації спеціальної компетенції та відповідальності до перегляду систем документообігу для підвищення ефективності. Значна увага приділяється створенню дружнього до користувача середовища. Важливого значення надано навчанню громадян користуванню новітніми технологіями та розробці інтуїтивно зрозумілих інформаційних систем. Документ закликає до розробки методик щодо електронних платежів, електронних підписів, безпеки системи та відповідних стандартів. Рекомендація створює всеохоплюючу основу для розвитку доступного, прозорого та ефективного електронного правосуддя з урахуванням технічних, освітніх та організаційних аспектів його впровадження і функціонування.

18 лютого 2009 року Комітет Міністрів РЄ ухвалив «Рекомендацію CM/Rec(2009)1 Комітету міністрів державам-членам щодо електронної демократії (e-democracy)» [719]. Вона визначає принципи та настанови щодо е-демократії. Вони можуть бути застосовані до електронного правосуддя як складової демократичних процесів. Документ наголошує на застосуванні принципів демократії та прав людини у е-демократії. Це важливо для забезпечення справедливого доступу до електронного правосуддя. Рекомендація враховує роботу інших міжнародних організацій (ЄС, ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку) у сфері е-демократії. Документ підтримує обмін досвідом та найкращими практиками між країнами-членами, що може покращити розвиток електронного правосуддя. Рекомендація розглядає можливості використання нових технологій для трансформації та покращення демократичних процесів, зокрема і в судовій системі. Документ підкреслює необхідність оцінки та моніторингу ефективності е-демократичних інструментів, включаючи електронне правосуддя. Рекомендація наголошує на необхідності стабільної регуляторної бази для розвитку е-демократії, що важливо для електронного правосуддя. Документ наголошує на значущості широкого доступу до ІКТ-інфраструктури та послуг, що є ключовим для доступності електронного правосуддя. Рекомендація створює загальні рамки для розвитку е-демократії,

включаючи електронне правосуддя. Вона сприяє забезпеченню його доступності, прозорості та ефективності для всіх громадян.

9 грудня 2011 року КРЄС ухвалила Висновок № 14(2011) «Правосуддя та інформаційні технології (ІТ)» [720]. Документ встановлює керівні принципи та рекомендації щодо впровадження та використання інформаційних технологій у судовій системі. Він визначає баланс між технологічними інноваціями та традиційними судовими процесами. Актуалізується увага на важливості збереження фундаментальних прав і гарантій справедливого судочинства. Документ окреслює шляхи покращення доступу до правосуддя за допомогою інформаційних технологій, підвищення ефективності судових процедур та полегшення роботи суддів. Одночасно він застерігає від надмірної залежності від технологій та встановлює межі застосування інформаційних технологій у судових процесах, підкреслюючи незамінну роль судді в ухваленні рішень та оцінці доказів.

У 2016 році був ухвалений «Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних)» [721]. Документ заклав основи для створення сильної та узгодженої системи захисту даних в ЄС, яка враховує сучасні технологічні виклики та забезпечує права громадян на захист їхніх персональних даних. Серед іншого Регламент встановлює такі ключові аспекти: 1) баланс між правом на захист персональних даних та іншими фундаментальними правами; 2) необхідність посилення захисту персональних даних у зв'язку з технологічним розвитком та глобалізацією; 3) створення єдиної та послідовної системи захисту даних в ЄС; 4) права суб'єктів даних та обов'язки тих, хто обробляє персональні дані; 5) застосування регламенту до фізичних осіб незалежно від їх громадянства чи місця проживання; 6) технологічну нейтральність захисту персональних даних; 7) сферу застосування регламенту, включаючи винятки (наприклад, питання національної безпеки); 8) необхідність адаптації інших правових актів ЄС до принципів цього регламенту.

8 квітня 2020 року Комітет Міністрів РЄ ухвалив «Рекомендацію CM/Rec

(2020)¹ щодо впливу алгоритмічних систем на права людини» [722]. Ця Рекомендація має фундаментальне значення для забезпечення захисту прав людини у контексті розвитку та впровадження алгоритмічних систем, включаючи системи електронного правосуддя. Вона підкреслює зобов'язання держав-членів РЄ забезпечити, щоб проєктування, розробка та використання алгоритмічних систем відповідали принципам прав людини та основоположних свобод. Документ визнає безпрецедентне зростання використання цифрових додатків у повсякденному житті та їх вплив на реалізацію прав людини. Він наголошує на необхідності запобігання посиленню існуючих соціальних дисбалансів через використання алгоритмічних систем.

Рекомендація закликає держави-члени переглянути свої законодавчі рамки та політику щодо алгоритмічних систем, забезпечити їх відповідність принципам прав людини, та регулярно оцінювати ефективність вжитих заходів. Вона також підкреслює важливість розповсюдження цих принципів серед усіх зацікавлених сторін, включаючи приватний сектор. Документ наголошує на необхідності створення ефективних механізмів нагляду, контролю та оцінки ризиків, пов'язаних з алгоритмічними системами. Рекомендація створює всеохоплюючу основу для розвитку та впровадження алгоритмічних систем, включаючи системи електронного правосуддя, з повагою до прав людини та демократичних цінностей. Вона закликає до постійного моніторингу та адаптації відповідних рамок управління для ефективного захисту прав людини в складних глобальних умовах цифрової трансформації.

У 2020 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила низку резолюцій та рекомендацій, які розглядали можливості та ризики ШІ для демократії, прав людини та верховенства права [723]. Серед них Резолюція 2341 (2020) «Потреба в демократичному управлінні штучним інтелектом» [724]. Вона встановлює необхідність створення всеохоплюючої нормативно-правової бази для регулювання ШІ з метою захисту демократії, прав людини та верховенства права. Резолюція визначає можливості та ризики ШІ для демократичних процесів. Вона закликає до розробки юридично обов'язкового інструменту для забезпечення демократичного управління ШІ. Документ окреслює ключові принципи, які

повинні бути включені у такий інструмент. Зокрема, прозорість, справедливість, відповідальність людини за рішення, безпеку та захист приватності. Резолюція наголошує на необхідності максимізації позитивного впливу ІІІ на функціонування демократичних інституцій. Одночасно потрібно запобігти ризикам зловживань, які можуть підірвати демократію.

Резолюція 2342 (2020) «Правосуддя за алгоритмом – роль штучного інтелекту в поліцейській діяльності та системах кримінального правосуддя» [725] стосується використання ІІІ в інформаційних системах поліції та кримінального правосуддя. Вона встановлює необхідність регулювання ІІІ на основі ключових етичних принципів, таких як прозорість, справедливість, відповідальність людини за рішення, безпека та захист приватності. Резолюція визнає потенційні переваги ІІІ у цій сфері та підкреслює серйозні ризики для прав людини при неналежному регулюванні. Вона закликає держави-члени прийняти національні правові рамки для регулювання використання ІІІ у правоохоронній та судовій системах, забезпечити прозорість, проводити оцінку впливу на права людини та встановити ефективні механізми контролю за системами ІІІ.

Резолюція 2343 (2020) [726] «Запобігання дискримінації, спричиненій використанням штучного інтелекту» розглядає вплив ІІІ на рівність та недискримінацію. Вона визнає, що ІІІ може мати значний вплив на доступ до фундаментальних прав і потенційно призводити до дискримінації. Резолюція закликає держави-члени переглянути та оновити антидискримінаційне законодавство. Таке законодавство має охоплювати випадки дискримінації, спричинені використанням ІІІ, та забезпечити відповідність систем ІІІ правам на рівність та недискримінацію. Документ наголошує на важливості парламентського нагляду за використанням технологій ІІІ державними органами. Резолюція підкреслює необхідність міжнародних стандартів у цій сфері.

Резолюція 2344 (2020) «Інтерфейс інтелект-комп'ютер: нові права чи нові загрози основним свободам?» зосереджується на розвитку нейротехнологій. Зокрема інтерфейсів інтелект-комп'ютер. Вона визнає потенційні переваги цих технологій, однак підкреслює серйозні ризики для приватності, гідності та

свободи волі людини. Резолюція закликає держави-члени встановити етичні рамки та правові обмеження для досліджень, розробки та застосування нейротехнологій. Вони мають базуватись на ключових етичних принципах, таких як безпека, приватність, автономія та рівність. Документ також пропонує розглянути можливість встановлення та правового захисту нових «нейроправ» для ефективного захисту від потенційних ризиків технологій розробки інтерфейсів інтелект-комп'ютер. Резолюція закликає відповідні комітети РЄ розглянути питання «нейроправ» та впливу ШІ у контексті цих систем на права людини [727].

Необхідно зазначити, що у 2020 році Міжнародний банк реконструкції та розвитку розробив Інструментарій для дій «Цифрові технології для кращого правосуддя» [728]. У документі підкреслено, що судові процедури повинні бути законними, економічними, легітимними та доступними для всіх. ІКТ можуть суттєво допомогти судам та прокуратурам у досягненні цих цілей та підвищенні ефективності судової системи у цілому. Документ надає рекомендації щодо їх проєктування та впровадження. Особлива увага приділена трьом ключовим рішенням: 1) системам управління справами та підтримки судів; 2) електронній подачі та обміну процесуальними документами; 3) платформам взаємодії у кримінальному правосудді.

1 липня 2021 року СЕРЕJ опублікувала низку важливих документів у сфері правосуддя [729]. Зокрема, «Керівні принципи щодо проведення відеоконференцій у судових процесах» [730], які були затверджені 17 липня цього ж року на пленарному засіданні СЕРЕJ. Цей документ охоплює процедурні, організаційні та технічні аспекти онлайн-судових засідань і має на меті сприяти реалізації права на справедливий суд відповідно до статті 6 ЄКПЛ [173] та положень «Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [174].

У цьому контексті держава та суд повинні забезпечити низку важливих умов для проведення онлайн-судових засідань: 1) ефективну технічну підтримку під час слухань; 2) право сторін на приватність; 3) застосування до свідків та експертів таких самих тактик допиту та гарантій, як і при особистому допиті;

4) публічний характер слухань та участь громадськості (якщо суд не ухвалить інше рішення); 5) наявність перекладача (за необхідності); 6) належне інструктування сторін щодо процедури подання матеріалів та доказів під час відеоконференції.

З метою вдосконалення процедур у сфері судового управління СЕРЕJ ухвалила «Посібник з інформаційних панелей судів» [731]. Цей документ є прикладним інструментом для створення панелей індикаторів, що відображають кількісні дані про роботу суду. Він призначений для сприяння якісному аналізу та контролю ефективності у судах. Посібник надає практичні рекомендації щодо розробки та візуалізації комплексних інформаційних панелей з ключовими показниками ефективності як на рівні судді, так і всього суду.

Для гарантування демократії та довіри користувачів судових послуг до судового процесу СЕРЕJ також розробила документ «Для кращої інтеграції користувача у судові системи: керівні принципи та порівняльні дослідження щодо центральної ролі користувача в судових провадженнях у цивільних справах та щодо спрощення і роз'яснення мови для користувачів» [732].

Судові рішення мають бути зрозумілими для користувача судових послуг. Держави також повинні вжити конкретних заходів для допомоги сторонам судового процесу (або їхнім представникам) у їхній взаємодії з судами за допомогою електронних засобів комунікації [729]. Згідно з документом, основна увага повинна приділятися забезпеченню верховенства права та підтриманню довіри учасників до судової влади незалежно від результату судового розгляду, оскільки довіра є важливим компонентом усіх демократичних суспільств.

Слід звернути увагу, що у грудні 2021 року на 37-му пленарному засіданні СЕРЕJ було досягнуто консенсусу щодо важливості подальшого розвитку інструментів цифровізації правосуддя [178]. Під час засідання було затверджено «План дій СЕРЕJ на 2022–2025 роки» [733], який був спрямований на гармонізацію використання передових технологій з дотриманням фундаментальних прав людини. Цей документ визначає ключовим пріоритетом СЕРЕJ зосередження на потребах користувача. У цифровому контексті необхідно забезпечити надання ефективних та якісних послуг у сфері правосуддя. До 2025

року СЕРЕJ ставить перед собою завдання зберегти прозорість, гуманність, інклюзивність та людиноцентричність правосуддя. Одночасно має бути забезпечено його доступність для користувачів в умовах стрімкого технологічного прогресу.

СЕРЕJ схвалила оновлену Дорожню карту [569] для ефективного впровадження Європейської етичної хартії [570] щодо застосування ІШ у судових системах. Метою є створення системи сертифікації ІШ-інструментів та послуг у правовій та судовій сферах. Хартія окреслює п'ять основних принципів використання цих технологій: 1) повага до фундаментальних прав; 2) запобігання дискримінації; 3) забезпечення якості та безпеки даних; 4) гарантування прозорості, справедливості та достовірності; 5) збереження контролю з боку користувача. Дотримання цих принципів є необхідним при розробці ІШ-додатків для захисту прав людини. Дорожня карта передбачає впровадження комплексу заходів під егідою СЕРЕJ. Це включає: 1) створення інструменту для оцінки відповідності ІШ-додатків принципам Хартії; 2) розробку механізму моніторингу нових ІШ-рішень у судових системах; 3) поширення успішних практик використання інноваційних технологій серед країн-членів РЄ.

Доречно зауважити, що 9 грудня 2021 року СЕРЕJ ухвалила «Керівні принципи електронного подання документів до суду та цифровізації судочинства» [735]. Цей документ окреслює основні кроки, яких країни повинні дотримуватися при розробці та впровадженні цифрових систем судочинства. Мета цих принципів – створення цифрового каналу для комунікації та обміну даними між судами та учасниками судового процесу. Це включає сторони, адвокатів, свідків, експертів та інших залучених осіб. Документ складається з трьох ключових розділів. Перший із них висвітлює питання побудови повноцінної екосистеми електронних судових послуг. Другий розділ розглядає підтримку системи електронного подання документів з точки зору користувача. Третій фокусується на технічних аспектах, які потребують аналізу перед впровадженням інформаційних систем. Ці Керівні принципи спрямовані на сприяння ефективній цифровізації судової системи та покращення доступу до правосуддя через електронні засоби.

16 червня 2021 року Комітет міністрів РЄ схвалив Рекомендації, розроблені Європейським комітетом з правового співробітництва (CDCJ) для допомоги 47 державам-членам Організації у вдосконаленні функціонування їхніх механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві. Ці Рекомендації мають забезпечити надійні гарантії захисту прав людини та сумісність зазначених механізмів з ключовими принципами справедливого судочинства [735]. Тобто доступу до правосуддя, оцінювання доказів, рівності сторін, ефективності провадження, винесення рішення, права на обґрунтоване рішення, виконання рішення та права на судовий перегляд у справах щодо автоматизованих рішень. Це означає забезпечення прозорості використання онлайн вирішення спорів та вимог до слухань, кібербезпеки та захисту прав людини, включаючи захист персональних даних.

18 квітня 2024 року відбулись дебати в Генеральній Асамблеї ООН. Згідно зі звітом Комітету з юридичних питань, Асамблея вважає, що ІІІ несе як можливості, так і виклики. Її позиція у цій сфері підкреслює важливість досягнення правильного балансу між зменшенням ризиків та повноцінним використанням переваг, які ІІІ може запропонувати для покращення життя всіх людей. Асамблея схвалила перелік ключових етичних принципів, яких потрібно дотримуватися при розробці та впровадженні застосунків ІІІ. Ці принципи включають: 1) прозорість, у т. ч. доступність та пояснюваність; 2) справедливість та неупередженість, у т. ч. недискримінація; 3) людську відповідальність за рішення, у т. ч. відповідальність та наявність засобів правового захисту; 4) безпеку та захищеність; 5) приватність та захист даних [736].

Як було зазначено у п. 4.2 цього дисертаційного дослідження, 1 серпня 2024 року вступив у дію Закон про регулювання ІІІ, прийнятий 13 березня 2024 року Європарламентом [737]. Цей Закон встановлює чіткі вимоги та обов'язки для розробників і операторів систем щодо специфічного застосування ІІІ. Закон про ІІІ запроваджує уніфіковану структуру для всіх країн ЄС, що ґрунтується на оцінці ризиків його використання.

Як було зазначено у п. 3.3 цього дисертаційного дослідження, для запобігання та виявлення несанкціонованих втручань у функціонування

автоматизованих інформаційних систем судів використовуються рекомендації міжнародних стандартів з інформаційної безпеки [553]. Зокрема, стандарти доступності веб-контенту (WCAG) 2.1 встановлюють технічні вимоги до доступності веб-сайтів та додатків. Це забезпечує їх доступність для людей з обмеженими можливостями. Ці стандарти закріплені в міжнародному стандарті ISO/IEC 40500:2012 [738].

Їх дотримання сприяє інклюзивності, забезпечує рівний доступ до інформаційних масивів судів та послуг для всіх громадян, включаючи людей з обмеженими можливостями. Ці стандарти є важливою частиною нормативно-правової бази, що регулює процес цифровізації судочинства. Вони встановлюють чіткі технічні критерії для розробки та оцінки веб-сайтів та додатків, які використовуються в автоматизованих інформаційних системах судів. Як частина міжнародного стандарту ISO/IEC 40500:2012, WCAG 2.1 забезпечує міжнародно визнану основу для доступності. Це сприяє уніфікації підходів до розробки цифрових ресурсів судів. Зазначене підвищує загальну якість та зручність використання цифрових судових послуг, зменшує дискримінацію та усуває бар'єри для участі у судових процесах для всіх людей з обмеженими можливостями.

Дотримання цих стандартів покращує прозорість судової системи, забезпечує кращий доступ до правової інформації. Стандарти передбачають гнучкість у наданні інформації різними способами. Наведене відповідає різноманітним потребам користувачів. Важливо відзначити технологічну нейтральність цих стандартів. Це дозволяє застосовувати принципи доступності незалежно від конкретних технологій, які використовуються у судовій системі.

ЄС прийняв кілька нормативно-правових документів щодо цифрової доступності [739]. Зокрема, Директива ЄС 2016/2102 «Про доступність вебсайтів та мобільних застосунків органів державної влади» [740] встановлює важливі принципи та вимоги, які можуть бути застосовані до цифрових судових систем та онлайн-послуг, що надаються судовими органами. Цифровізація судочинства передбачає створення електронних судів, онлайн-платформ для подання документів, проведення віртуальних слухань та надання доступу до судової

інформації через Інтернет. У цьому сенсі, вимоги директиви щодо доступності веб-сайтів та мобільних застосунків органів державного сектору стають важливими для забезпечення рівного доступу до правосуддя для всіх людей.

Принципи зрозумілості, керованості та надійності, викладені у Директиві, мають бути ключовими при розробці інформаційних систем судів. Це забезпечить, що електронні судові послуги будуть доступні для всіх користувачів, незалежно від їхніх фізичних або когнітивних особливостей. Вимога періодичного моніторингу відповідності наявності механізму зворотного зв'язку для повідомлення про недоліки щодо доступності особливо важливі в контексті судочинства, де точність та доступність інформації є необхідними. Це допоможе постійно вдосконалювати цифрові судові системи та забезпечувати їх ефективність для всіх користувачів.

Документ наголошує на важливості підвищення обізнаності та навчання використанню веб-сайтів та застосунків. Це стосується навчання суддів, адвокатів та працівників апарату суду з питань застосування та забезпечення доступності інформаційних систем судів [740]. Принципи та вимоги, викладені у Директиві, можуть слугувати важливим орієнтиром для забезпечення інклюзивності та доступності у процесі цифровізації судочинства. Це гарантує, що перехід до цифрових судових систем не створить нових бар'єрів для доступу до правосуддя.

Директива ЄС 2019/882 «Про вимоги доступності продуктів і послуг», або Європейський Акт про доступність [741], встановлює важливі принципи для цифровізації судочинства, хоча безпосередньо не регулює цю сферу. Вона визначає загальні вимоги доступності для цифрових продуктів і послуг, які можуть бути застосовані до електронних судових систем. Директива наголошує на необхідності забезпечення доступності веб-сайтів, мобільних застосунків та електронних послуг для людей з обмеженими можливостями. Зазначене є необхідним для рівного доступу до правосуддя в цифрову епоху. Директива встановлює вимоги щодо надання інформації у доступних форматах та забезпечення сумісності з допоміжними технологіями. Наведене є ключовим для ефективного функціонування електронних систем судів. Документ регламентує механізми моніторингу та забезпечення відповідності вимогам доступності. Такі

механізми можуть бути адаптовані для оцінки та вдосконалення цифрових судових послуг.

ЄСПЛ також зробив свій внесок у формування стандартів використання технологій у судочинстві. У своїх рішеннях він неодноразово підкреслював важливість забезпечення доступу до правосуддя в умовах цифровізації та необхідність дотримання принципу рівності сторін при використанні електронних засобів у судовому процесі [2]. Директива (ЄС) 2016/1148 (Директива NIS) від 06.07.2016 року регламентує вимоги до кібербезпеки, в тому числі для судових систем [742]. Регламент (ЄС) 2018/1805 про взаємне визнання ордерів на заморожування та конфіскацію від 14.11.2018 року встановлює правила для електронного обміну ордерами між країнами ЄС [743]. Регламент (ЄС) 2018/1727 про Євроюст від 14.11.2018 року передбачає використання цифрових інструментів для транскордонної співпраці між судами [744]. Регламент (ЄС) 2018/1726 про eu-LISA від 14.11.2018 року ініціює створення агентства для управління великомасштабними інформаційно-технологічними системами у сфері свободи, безпеки та правосуддя [745]. Регламент (ЄС) 2018/1724 про єдиний цифровий шлюз від 02.10.2018 року спрощує онлайн-доступ до інформації та процедур, включаючи судові [746]. Директива (ЄС) 2019/1151 щодо використання цифрових інструментів та процесів у корпоративному праві від 20.06.2019 року регулює електронну реєстрацію компаній та подання документів [747]. Європейська стратегія електронного правосуддя на 2019–2023 роки окреслила плани ЄС щодо подальшої цифровізації судових систем [748]. Європейська стратегія електронного правосуддя на 2024–2028 роки визначає такі ключові напрями, спрямовані на модернізацію судових систем країн ЄС: 1) покращення доступу до електронного правосуддя; 2) зміцнення цифрової співпраці судів; 3) підвищення ефективності електронного правосуддя; 4) сприяння інноваційному електронному правосуддю [749].

Рекомендації ООН щодо електронного урядування пропонують впровадження принципу «омніканальності». Цей принцип обумовлює доступ через різні пристрої і платформи та забезпечення сумісності з різними

операційними системами та браузерми [750]. Рекомендації висвітлюють ключову роль справедливості та інклюзивності у сучасному державному управлінні, зокрема у контексті цифровізації. Електронне урядування розглядається як потенційний інструмент для подолання цифрової нерівності та забезпечення рівного доступу до послуг для всіх верств населення. У цьому контексті цифровізація судочинства стає ключовим інструментом для забезпечення справедливості та інклюзивності у судовій системі. Електронні суди мають потенціал подолати традиційні бар'єри доступу до правосуддя та створюють рівні можливості для всіх людей.

Розробка цифрових платформ судів повинна ґрунтуватися на емпатії та глибокому розумінні потреб різних груп користувачів, особливо вразливих верств населення. У цьому контексті інновації у сфері електронного судочинства мають бути спрямовані на створення інклюзивних рішень, які враховують різноманітність користувачів. Важливо визнати та подолати існуючі перешкоди у використанні цифрових судових послуг. Зокрема, проблеми доступу до технологій, фінансової доступності та цифрової грамотності. Необхідно застосувати комплексний підхід до оптимізації даних, інтерфейсу та надання електронних послуг, забезпечення їх доступності для всіх з метою ефективного функціонування судочинства.

Персоналізація судових електронних сервісів та впровадження принципу інклюзії мають стати пріоритетними напрямками розвитку. Це передбачає створення адаптивних інтерфейсів, інтеграцію допоміжних технологій та забезпечення багатомовної підтримки. Міжнародне співробітництво у сфері цифрового правосуддя може сприяти обміну найкращими практиками та забезпечити глобальний прогрес у створенні доступних та ефективних систем електронного судочинства. Цифровізація судочинства повинна не лише підвищувати ефективність судових процесів, але й активно сприяти створенню більш справедливої та інклюзивної судової системи, де кожен громадянин має рівні можливості для захисту своїх прав у цифровому середовищі.

Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства з питань захисту персональних даних включає такі основні документи: «Загальний

регламент про захист даних» (GDPR) [721] та Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108) [751].

GDPR встановлює основоположні принципи захисту персональних даних у ЄС, у т. ч. і в цифровізації судочинства. Він підкреслює, що захист персональних даних є фундаментальним правом кожної людини, незалежно від її громадянства чи місця проживання. У контексті цифрового судочинства це означає, що всі електронні системи та процеси мають бути розроблені з урахуванням цього права.

Документ наголошує на важливості прозорості обробки персональних даних. Для судової системи це передбачає чітке інформування учасників процесу про те, як їхні дані збираються, використовуються та зберігаються у цифрових системах суду. Особлива увага приділяється правилам отримання згоди на обробку даних. Зазначене має важливе значення для електронних судових процесів, де може оброблятися велика кількість конфіденційної інформації або інформації з обмеженим доступом. Документ також встановлює принципи мінімізації даних та обмеження терміну їх зберігання. У контексті цифрового судочинства це вимагає ретельного підходу до збору та зберігання електронних судових документів. Крім того, наголошується на необхідності забезпечення належної безпеки та конфіденційності даних. Вказане є особливо актуальним для захисту електронних судових справ від несанкціонованого доступу.

Важливим аспектом є визначення правових підстав для обробки персональних даних. Для судової системи це може включати виконання законних обов'язків або здійснення завдань у суспільних інтересах [721]. Це створює правову основу для впровадження цифрових інструментів у судочинстві. GDPR формує комплексну основу для захисту прав громадян у цифровому середовищі. Згадане має безпосередній вплив на розробку та впровадження систем електронного правосуддя та забезпечує баланс між ефективністю судових процесів і захистом персональних даних учасників судового процесу.

«Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [751] встановлює фундаментальні принципи захисту персональних даних. Вказане є важливим для функціонування електронних систем у судовій системі. Конвенція регламентує забезпечення справедливої та

законної обробки персональних даних. Це стосується всіх електронних документів та судових процесів, проведених онлайн. Вона також наголошує на необхідності зберігання даних лише для визначених законних цілей. Це чинить прямий вплив на управління електронними судовими справами та архівами.

Особлива увага приділяється захисту конфіденційних даних. Наприклад, таких як інформація про расове походження, політичні погляди, релігійні переконання, здоров'я та сексуальне життя [751]. Це має особливе значення для цифрових судових систем, де можуть оброблятися такі дані у рамках різних типів справ. Конвенція також встановлює вимоги щодо безпеки даних. Це важливо для захисту електронних документів та інформаційних систем судів від несанкціонованого доступу, зміни або знищення. Зазначене створює основу для розробки надійних систем кібербезпеки у цифровому судочинстві. Ці положення формують комплексну правову базу для впровадження та функціонування систем електронного правосуддя. Вони забезпечуючи баланс між ефективністю судових процесів та захистом основоположних прав і свобод громадян у цифровому середовищі.

Міжвідомча взаємодія регулюється стандартами обміну даними. Основними з них є XML і JSON [752] та описані вище Рекомендації ООН щодо електронного урядування [750].

1 квітня 2024 року ООН представила проєкт Глобального цифрового договору, який будуть імплементувати у країнах-членах, регіонах та у глобальних масштабах з урахуванням відмінних національних обставин, потенціалу, ступенів розвитку, а також з належною повагою до державної політики та пріоритетів кожної країни [753]. Реалізація договору має на меті подолати нерівний доступ до цифрових технологій та пришвидшити досягнення глобальних Цілей сталого розвитку [329]. Зазначене безпосередньо стосується забезпечення рівного доступу до електронного правосуддя для всіх верств населення, незалежно від їх географічного розташування чи соціально-економічного статусу. Це може стимулювати розробку міжнародних стандартів щодо мінімального рівня цифрової інфраструктури, необхідної для функціонування електронних судів. Глобальний цифровий договір має на меті

створення безпечного та надійного цифрового середовища, що є важливим для електронного правосуддя. Це може стимулювати розробку міжнародних стандартів кібербезпеки для інформаційних систем судів, протоколів захисту даних учасників судових процесів та методів забезпечення цілісності електронних доказів.

Розвиток справедливої системи міжнародного регулювання обміну даними, передбачений вище зазначеним договором, матиме прямий вплив на стандарти обміну правовою інформацією між державами. Вказане може сприяти створенню уніфікованих протоколів для транскордонного обміну документами, що стосуються судових процесів, та визнання судових рішень різними країнами. Передбачений Глобальним цифровим договором підхід, що враховує відмінні національні обставини, створює передумови для розробки гнучких міжнародних стандартів цифровізації судочинства. Ці стандарти повинні бути достатньо універсальними для забезпечення глобальної сумісності, але при цьому забезпечувати можливість адаптації до специфіки національних правових систем. Акцент на досягненні Цілей сталого розвитку, зроблений у вище зазначеному договорі, може спонукати розробку стандартів та механізмів міжнародної допомоги для підтримки менш розвинених країн у впровадженні систем електронного правосуддя.

Глобальний цифровий договір ООН створює потужний імпульс для розвитку та вдосконалення міжнародних стандартів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Він формує комплексний підхід до створення глобальної екосистеми цифрового правосуддя. Ця система має бути інклюзивною, безпечною, ефективною та адаптованою до викликів цифрової епохи. Поряд з цим вона має враховувати різноманітність правових систем та рівень технологічного розвитку країн світу.

5.2. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

У сучасну епоху глобальної цифрової трансформації, що охоплює всі сфери суспільного життя, судова система не може залишатися осторонь цих процесів. Цифровізація судочинства постає як нагальна потреба та виклик для правових систем усього світу. Однією з її вимог є створення комплексної екосистеми, яка б забезпечила ефективне впровадження інноваційних технологій у судові процеси. Ця царина торкається фундаментальних засад правосуддя та правової визначеності в цифрову еру і потребує глибокого теоретичного осмислення та ретельного наукового пізнання.

Глобалізація процесів діджиталізації та трансформації правових систем країн світу актуалізує питання вивчення зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства. Ця проблема набуває першорядного значення для розвитку сучасної юриспруденції та вдосконалення механізмів здійснення правосуддя. Актуальність дослідження зарубіжного досвіду та визначення пріоритетних напрямів у цій сфері обумовлена необхідністю адаптації судових систем до викликів цифрової епохи та забезпечення ефективного захисту прав і свобод людей.

Аналіз міжнародної практики впровадження цифрових технологій у судочинстві та його правового регулювання дозволяє виявити передові підходи та інноваційні рішення, які можуть бути адаптовані та імplementовані у правові системи країн світу. Студіювання успішних кейсів та прогресивних моделей організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства у правові системи різних країн світу створює підґрунтя для формування комплексного бачення оптимальних шляхів модернізації судової влади. Визначення пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є ключовим завданням для законодавців, працівників апарату суду та правової спільноти у цілому. Це передбачає не лише технологічну модернізацію судових процесів, а й переосмислення фундаментальних принципів здійснення правосуддя, адаптацію процесуальних

норм та створення нових правових механізмів, що відповідають реаліям інформаційного суспільства. Дослідження зарубіжного досвіду та визначення пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства постає як комплексна наукова проблема, що потребує всебічного аналізу та систематизації. Дослідження з цієї проблематики можуть не лише узагальнити існуючі практики та тенденції. Вони здатні створити підґрунтя для розвитку нових концептуальних підходів до формування ефективної моделі цифрового правосуддя. Така модель має відповідати високим стандартам справедливості, доступності та ефективності судочинства в умовах цифрової трансформації суспільства.

Наукові дослідження з питань вивчення зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства проводили багато науковців. Серед них О. О. Барабаш, А. Д. Белова, А. Б. Гришук, Є. В. Дуліба, К. В. Єфремова, Н. М. Ковалко, В. П. Кохан, В. І. Теремецький, Н. О. Чудик, Д. І. Шматков, Д. В. Яцків та інші.

Однак подальші наукові розвідки є актуальними та доцільними. Це зумовлено постійним розвитком цифрових технологій, відмінністю правових систем країн світу та потребою оцінки впливу цифровізації на фундаментальні принципи правосуддя. Важливість подальших досліджень також пов'язана з необхідністю розробки вдосконалення правових механізмів, адаптованих до електронного правосуддя, та оцінки ефективності вже впроваджених рішень [754, с. 99]. Міждисциплінарний характер цієї галузі та потреба в прогнозуванні майбутніх трендів додатково підкреслюють важливість продовження наукового аналізу для забезпечення ефективного та справедливого судочинства в умовах технологічного прогресу.

Цифровізація судочинства є глобальною тенденцією, що набуває все більшого поширення у світі. Ретельний аналіз наукової літератури та огляд практик у цій сфері дають підстави стверджувати, що одними із найбільш прогресивних у цій сфері є Сінгапур, Естонія та Ізраїль.

Сінгапур вважається одним із світових лідерів у сфері цифровізації судочинства. Верховний Суд Сінгапуру активно впроваджує сучасні

інформаційні технології у свою діяльність. Це узгоджується з державною програмою комп'ютеризації країни, спрямованою на використання переваг інформаційних технологій на благо суспільства [755]. Верховний Суд Сінгапуру широко й інтенсивно впроваджує інформаційні технології для покращення здійснення правосуддя, вдосконалення внутрішнього адміністрування судів та виконання рутинних операцій. Ця країна успішно використовує стрімкий розвиток інформаційних технологій для створення нових можливостей для модернізації загальноприйнятих судових процедур. Водночас новітні технології розглядаються лише як допоміжний інструмент у здійсненні правосуддя.

Ще у 1988 році Сінгапур запровадив комплексний підхід до комп'ютеризації ВС. Першою інтегрованою мережею юридичних інформаційних послуг стала загальнонаціональна комп'ютерна мережа LawNet, запущена у 1990 році. Вона функціонує як єдиний центр для різноманітних інформаційних сховищ даних. Окрім інформації про судові процеси, через LawNet доступні юридичні дослідження судової практики/законодавства/парламентських дебатів, реєстрація компаній та підприємств, бази даних інтелектуальної власності та передачі прав власності. Юридичні фірми можуть отримати доступ до єдиного центру інформації. Крім того, сервісне бюро LawNet надає зручну альтернативу для клієнтів, які не є підписниками LawNet. ВС Сінгапура є ключовим постачальником контенту для модуля судових процесів у LawNet. Інформація витягується з різних модулів інформаційної судової системи [751].

Сінгапур реалізує візію безпаперової системи судочинства. Для її досягнення всі документи, які генеруються у процесі діяльності судової системи, мають бути оцифровані. З цією метою країна почала будувати технологічні суди та технологічні палати. Технологічні суди надавали можливості адвокатам опанувати методи електронного судочинства.

Перший Технологічний суд був офіційно відкритий у 1995 році. Він включав широкий спектр комп'ютерних систем та аудіо-візуальне обладнання суду, був оснащений комп'ютерною мережею. Ця мережа з'єднувала комп'ютери у залі суду і забезпечувала обмін інформацією онлайн. Адвокати

мали змогу готувати та представляти свої справи за допомогою інструментів мультимедіа, створюючи презентації з інтегрованим текстом, зображеннями, графікою, аудіозаписом та даними. Технологічний суд був обладнаний комп'ютерною системою запису та транскрибування для оцифрування усних свідчень. Така функція забезпечувала швидке отримання стенограм судових засідань. Зазначені технології спрощували представлення складних справ, які включали великі обсяги документів. Метою створення технологічних судів було забезпечення не лише більш швидкого, а й більш ефективного здійснення правосуддя, зручного для користувачів.

Наявність засобів відеоконференцзв'язку в технологічному суді є зручним засобом для дачі показань у справі з іноземними учасниками, без необхідності їхньої фізичної присутності. Завдяки використанню відеоконференцзв'язку у технологічному суді було заощаджено багато часу та коштів. Перше підключення технологічного суду до відеоконференції відбулося у 1995 році з США. З того часу проведено багато успішних відеоконференцій по всьому світу для отримання свідчень у Технологічному суді.

Наступний Технологічний суд був додатково оснащений системою електронної подачі документів та аудіовізуальним технічним обладнанням для представлення доказів та свідчень. Докази, збережені на аудіовізуальних носіях, можна було відтворювати та переглядати на різних екранах у залі суду. Адвокати мали можливість підключати свої ноутбуки до електронної системи Технологічного суду.

Надання свідчень полегшувалось використанням системи відеомаркерів. Судді, адвокати та свідки могли анотувати, кожен своїм кольором, будь-яке зображення, відображене на екрані. Існувала можливість роздрукувати або записувати ці анотації для подальшого використання. Хід судового засідання фіксувався за допомогою системи відеозапису. Використання новітніх технологій у технологічних судах спонукало суди до нових і нетрадиційних способів ведення судових процесів. Це був вагомий крок у сміливому баченні судової влади Сінгапуру щодо створення безпаперової системи судового розгляду.

Не всі судді та учасники судових процесів відразу сприйняли електронний документообіг. Однак, вони поступово подолали цей бар'єр і почали використовувати систему електронної подачі документів (EFS). На початок 2000-х рр. EFS була однією з перших комплексних систем електронного судочинства у світі. Вона надавала можливість готувати та подавати документи, що стосувались судових процесів, в електронному вигляді. Система забезпечувала їх цифрову обробку, зберігання, отримання та оновлення для слухань. EFS була однією з перших комплексних систем робочих процесів у судовій системі.

Поступово EFS була впроваджена для цифровізації судів усіх юрисдикцій на всіх рівнях. Її основними цілями було: 1) підвищити ефективність судових процесів шляхом мінімізації паперової документації та скорочення часу розгляду справи; 2) надання можливості судам бути проактивними у відстеженні тривалості розгляду справ; 3) забезпечення судів інтегрованою інформаційною системою; 4) сприяння швидкій подачі та пошуку документів; 5) мінімізація втрат документів через неправильне подання або неподання; 6) забезпечення швидкої відповіді на запити користувачів та отримання точної й актуальної інформації; 7) надання доступу для перегляду однієї справи, поданої різними сторонами.

З впровадженням EFS судова система Сінгапуру отримала змогу реалізувати безпаперове судочинство. Пошук судових справ у базах даних судів та результатів правових досліджень здійснювався через LawNet. З 2001 року правники мають можливість отримувати деталі призначених слухань через службу коротких повідомлень (SMS) за допомогою своїх мобільних телефонів.

Можливості EFS були розширені шляхом впровадження інтегрованої електронної системи судочинства eLitigation [757]. Вона стала новим етапом використання більш складних технологій у судах Сінгапуру. eLitigation використовує системи управління контентом та технологію електронних форм. Система забезпечує управління електронними матеріалами справ протягом усього судового процесу. Вона надає функціональні можливості та відповідні послуги, які оптимізують судовий процес. Зазначене сприяє підвищенню

ефективності та покращенню доступу до правосуддя. Починаючи з 2 січня 2013 року поетапно впроваджується подання судових документів через eLitigation у державних судах та Верховному Суді Сінгапуру. Систему оснащено простою у використанні веб-службою. Вона уможливорює застосування динамічних електронних судових форм замість файлів pdf формату для багатьох документів. eLitigation надає повний доступ до всіх документів у справі, поки справа залишається активною та забезпечує проактивне управління матеріалами справ через електронну пошту та SMS. Також ця система здійснює управління календарем слухань.

У зв'язку із запровадженням інтегрованої системи електронного судового розгляду eLitigation у Верховному Суді Сінгапуру 1 січня 2013 року до «Закону про Верховний суд» було внесено зміни [758]. Він регулює правила використання електронного судочинства у судах Сінгапуру. eLitigation використовує дві технології, які оптимізують судові процеси. Першою з них є технологія електронних форм. Вона дозволяє зберігати та повторно використовувати інформацію, введену в електронні форми користувачами. Друга технологія – використання вбудованого програмного забезпечення для забезпечення робочого процесу. Зазначене призначене для автоматизації перевірки електронних документів. Такий підхід усуває потребу в ручній обробці.

Доречно відмітити, що eLitigation надає зручний, безпечний та безкоштовний сервіс для цифрового підписання документів онлайн. Він забезпечує для користувачів такі функції: 1) доступ до документів з цифровим підписом; 2) передача права власності на документи з цифровим підписом іншим користувачам у рамках юридичної фірми; 3) управління запитом на підписання документів; 4) автоматична перевірка цифрового підпису [759].

Використання електронних підписів у Сінгапурі регулюється «Законом про електронні транзакції» (Electronic Transactions Act, ETA) [760], прийнятим 1 листопада 1998 року та «Положеннями про електронні транзакції» від 28.10.2010 року [761]. У 2021 році до «Закону про електронні транзакції» були внесені поправки для прийняття Типового закону UNCITRAL про передавання

електронних записів (MLETR), прийнятого 13.07.2017 року Комісією ООН з права міжнародної торгівлі [762]. Цей документ регламентує створення та використання електронних документів, включаючи процеси цифрових платежів. Змінений «Закон про електронні транзакції» набув чинності 19.03.2021 року.

Потрібно виділити, що в Сінгапурі діє онлайн-сервіс SingPass. Він надає можливість здійснювати операції з державними установами за допомогою використання електронних підписів.

У зв'язку з реалізацією Верховним Судом Сінгапуру пілотного проєкту асинхронних слухань, нещодавно система eLitigation була оснащена такими новими функціями: 1) миттєві повідомлення; 2) обмін документами; 3) списки завдань та відстеження термінів; 4) видача наказів та розпоряджень судів; 5) швидкий пошук повідомлень та документів асинхронних слухань. Сторони можуть брати участь віддалено у таких асинхронних слуханнях через веб-сайт eLitigation у зручний для них час, згідно з графіком, встановленим судом [757]. Потрібно зауважити, що в eLitigation вбудовано інструменти проведення віртуальних слухань. Це мінімізує потреби у фізичній присутності у судах [763].

Варто наголосити, що уряд Сінгапуру забезпечує усіх правників країни мобільним додатком SG Courts. Він надає користувачам можливість отримувати доступ до їхніх судових справ, перевіряти календарі слухань та підтверджувати дати слухань. У додатку передбачена функція отримання push-повідомлень (повідомлень на екрані смартфона) від суду про судові справи користувача додатком. Також існує змога записатись у чергу для участі у слуханнях у Верховному Суді Сінгапуру [757].

Наказ № 28 «Сервіс електронного забезпечення» Закону про ВС Сінгапуру регламентує питання використання електронних сервісів для забезпечення діяльності судів. Зокрема, створення служби електронного декларування, подачі, підписання, вручення та зміни електронних документів, їхньої відповідності та інтерпретації [764].

Закон про кібербезпеку, прийнятий 31 серпня 2018 року, встановлює вимоги до вжиття заходів для запобігання, управління та реагування на

кіберзагрози та інциденти, регулювання діяльності власників критичної інформаційної інфраструктури, регулювання постачальників послуг кібербезпеки та пов'язаних з цим питань [765]. Зокрема, цей Закон має вирішальне значення для забезпечення кібербезпеки електронних судових систем, оскільки інформаційні системи судів можуть бути класифіковані як частина критичної інфраструктури. Закон регулює управління кіберінцидентами, що важливо для забезпечення безперервності судових процесів. Зазначений нормативно-правовий акт встановлює стандарти для постачальників технологічних рішень для судової системи. Такий підхід підвищує довіру громадськості до електронного судочинства та забезпечує відповідність міжнародним стандартам кібербезпеки. Це демонструє комплексний підхід Сінгапуру до захисту цифрових систем, що є ключовим аспектом успішної цифрової трансформації судової системи.

Незважаючи на досягнутий прогрес, Сінгапур продовжує вдосконалювати свою систему електронного судочинства, інвестуючи в новітні технології. Для регулювання цифровізації судочинства у цій країні використовують низку нормативно-правових документів. Серед них згадані вище «Закон про електронні транзакції» (у редакції від 01.11.2010 року), що регулює електронні транзакції та цифрові підписи; Закон про Верховний Суд від 01.12.2021 року, який встановлює правила подачі електронних документів та містить положення щодо електронної подачі документів та управління справами [764]; Закон про кібербезпеку від 31.08.2018 року, що регламентує використання та розкриття персональних даних [765]. Додатково цю сферу регулює Акт щодо доказів від 01.07.1893 року [766]. Він визначає допустимість доказів, зокрема електронних, у суді. Закон про захист персональних даних від 20.11.2012 року регулює збирання, використання та розкриття особистих даних організаціями, в т. ч. судами [767]. Закон про здійснення правосуддя (захист) від 22.09.2016 року може бути застосований для регулювання питань щодо онлайн-публікацій про судові справи [768]. КПК Сінгапуру містить положення про використання відеозв'язку у судових засіданнях [769]. Ці нормативно-правові акти створюють правову основу для впровадження та регулювання різних аспектів цифрового

судочинства в Сінгапурі.

Ми вважаємо, що цікавим також є досвід цифрової трансформації судочинства Естонії. Як зазначалось у п. 2.2 цього дисертаційного дослідження, за зразком моделі електронного суду цієї країни було створено ЄСІТС [279]. Естонія, як і Сінгапур, є одним із світових лідерів у впровадженні електронного урядування та цифрових технологій у державному секторі, включаючи судову систему.

Після здобутої у 1991 році незалежності, естонський уряд отримав можливість створити новий цифровий уряд. У 1994 році 1% ВВП країни був виділений як державне фінансування інформаційних технологій в Естонії, і цей високий пріоритет зберігався у наступні роки. У 1996 році було запущено загальнодержавну програму розвитку інформаційно-технологічної інфраструктури. У 2002 році створено цифровий підпис E-ID. Сьогодні все населення використовує електронну ID-картку для входу в естонську систему e-File [770].

Першою інформаційною системою, яку впровадили у всі естонські суди, була система KOLA. Вона введена в експлуатацію у 2001 році. Через KOLA суди могли, серед іншого, оприлюднювати судові рішення. Водночас прокуратура також почала використовувати свою інформаційну систему KRMR. У 2006 році була введена в експлуатацію нова інформаційна система KIS. Вона стала не тільки базою даних для судових рішень, а й інструментом для суддів та працівників апарату суду для підвищення ефективності судових проваджень. У KIS реєструвалися всі електронні документи цивільного та адміністративного судочинства та зберігалися скановані копії всіх паперових документів. У 2014 році була впроваджена оновлена версія цієї платформи KIS2 [770].

KIS – це комплексна платформа управління інформацією, що використовується в естонських судах усіх інстанцій. Вона забезпечує єдиний інформаційний простір для всіх типів судових проваджень. KIS виконує широкий спектр функцій, включаючи реєстрацію справ, засідань та рішень, автоматичний розподіл справ між суддями, формування повісток, публікацію

рішень на офіційному веб-сайті та збір метаданих. Система має потужний пошуковий інструмент для роботи з судовими документами, рішеннями, засіданнями та справами. Доступ до конфіденційної інформації обмежений і надається лише відповідальному судді та пов'язаним зі справою працівникам апарату суду [771].

KIS інтегрована з порталом Електронної справи, що дозволяє автоматично завантажувати документи при поданні позовів. Аналогічно, документи з прокуратури у кримінальних справах також автоматично завантажуються до системи.

Останнє покоління KIS використовує вдосконалену систему класифікації, засновану на потребах судів. Вона включає типи справ, категорії та підкатегорії. Система надає суддям розширені інструменти для відстеження етапів провадження, генерування нагадувань та моніторингу часу, витраченого на кожен етап. Додатково, KIS інтегрована з системами запису судових засідань та відеоконференцій. Вона автоматично додає аудіо- та відеофайли до матеріалів справи.

KIS забезпечує ряд важливих переваг для судової системи: 1) пришвидшує судові процеси, оптимізуючи робочі процедури; 2) впроваджує більш складну та ефективну систему розподілу справ; 3) забезпечує швидке автоматизоване заповнення шаблонів даними; 4) значно скорочує час на публікацію судових рішень та оголошень про засідання; 5) автоматизує генерацію стандартних документів, таких як судові накази та повістки; 6) покращує аналіз справ та судових проваджень; 7) автоматизує обробку вхідної та вихідної електронної кореспонденції; 8) це єдина уніфікована інформаційна система для всієї судової гілки влади. Ці функції у сукупності підвищують ефективність, прозорість та доступність судової системи.

Доречно зазначити, що в Естонії всі судові провадження оцифровані. Доступ до них можна отримати через систему Електронна справа (e-File). Рішення всіх судів публікуються на веб-сайті Riigi Teataja, який має комплексну форму пошуку.

e-File забезпечує цифрове управління судовими справами. Ця система

дозволяє подавати документи, відслідковувати процес розгляду справи та отримувати судові рішення і процесуальні документи в електронному форматі. Вона забезпечує доступ до супровідних документів на різних стадіях судових процесів, включаючи кримінальні, цивільні та адміністративні провадження. Цей доступ відкритий для всіх учасників процесу, в тому числі і для звичайних громадян [771, с. 22].

Створення Електронної справи було зумовлено потребою об'єднати раніше розрізнені бази даних. Як інтегрована платформа, e-File забезпечує миттєвий обмін інформацією між інформаційними системами різних державних органів та установ. Серед них – поліція, прокуратура, суди, пенітенціарні заклади, служба пробації, виконавчі органи, система безоплатної правової допомоги, податкова та митна служби, центр державної підтримки, адвокати та громадяни. Головними перевагами Електронної справи є економія часу та коштів. Це досягається завдяки одноразовому введенню даних та повністю електронній комунікації між усіма залученими сторонами.

Естонський проєкт Електронна справа був високо оцінений на міжнародному рівні. Зокрема, він отримав спеціальну відзнаку престижної Європейської премії «Кришталеві ваги правосуддя 2014». Ця нагорода присуджується за впровадження інноваційних практик, які сприяють підвищенню ефективності та якості правосуддя [771, с. 22].

Офіційний портал Електронної справи в Естонії надає громадянам широкі можливості для взаємодії із судовою системою. Користувачі можуть ініціювати різні типи проваджень, включаючи цивільні, адміністративні, виконавчі справи, а також справи про кримінальні проступки. Крім того, система дозволяє відстежувати хід справ, подавати документи та брати активну участь у процесах.

Цей портал є доступною для всіх частиною більш масштабної системи Електронної справи. Електронна справа – це комплексна онлайн-платформа, яка акумулює документацію з різних типів судових проваджень. Вона забезпечує можливість здійснення процесуальних дій, внесення та обробки даних.

За допомогою Електронної справи учасники судових процесів та їхні

представники можуть подавати документи до суду онлайн та контролювати перебіг відповідних справ. Система надає можливість оскаржувати позови та рішення, здійснювати платежі, пов'язані з судовими провадженнями. В електронному суді реалізовано функцію запитів до бази даних судимостей. Важливо зазначити, що доступ користувачів обмежений лише тими провадженнями, в яких вони безпосередньо задіяні [771, с. 23].

Безпека публічної частини Електронної справи забезпечується через систему аутентифікації, яка вимагає використання посвідчення особи або мобільного ідентифікатора входу. Така система не лише гарантує захист даних, але й значно економить час користувачів, дозволяючи їм переглядати інформацію та ініціювати провадження без необхідності особистого візиту до відповідних установ. Єдина система автоматизованої обробки судової інформації прискорює роботу працівників апарату суду. У результаті зазначене зменшує час очікування на ухвалення рішень.

Впровадження цифрових судових справ стало завершальним етапом розвитку системи електронного правосуддя в Естонії. Він спрямований на повну відмову від паперових документів у судочинстві. Хоча звичайні системи управління справами, такі як KIS, є корисними, вони не повністю задовольняють потреби суддів та сторін в обробці матеріалів справ. Впровадження цифрових судових справ розширило функціональні можливості для юристів та суддів, надавши їм передові інструменти для роботи з документами. Серед нових функцій [771, с. 24]: 1) покращені можливості систематизації та фільтрування документів; 2) групова робота з матеріалами справи; 3) функція додавання коментарів та виділень з налаштуванням видимості для певних користувачів або груп; 4) створення електронних посилань між різними документами або їх частинами; 5) можливість копіювання та вставлення тексту з усіх цифрових документів у справі. Ці вдосконалення значно підвищили ефективність та зручність роботи з судовими документами в цифровому форматі.

Система цифрових судових справ в Естонії забезпечує легкий доступ та функціональність для всіх учасників судового процесу. Сторони та адвокати

отримують доступ до електронних справ через Офіційний портал Електронної справи. Зали судових засідань повністю обладнані для роботи з електронними судовими справами безпосередньо під час засідань. Така організація роботи забезпечує ефективність, прозорість та зручність для всіх учасників судового процесу. Вказане сприяє повному переходу на безпаперове судочинство.

Публічні судові рішення доступні на веб-сайті Riigi Teataja [772]. Ця база даних робить відкритими для громадськості рішення, ухвалені, в т. ч., у цивільних, кримінальних та адміністративних справах. Окрім випадків, встановлених законом.

Для керування розвитком інформаційних технологій у судовій системі Естонії було створено спеціальний керівний комітет. Сферою його відповідальності є визначення пріоритетів та розподіл ресурсів серед судів у сфері інформаційних технологій [771, с. 25].

Для регулювання процесів цифровізації правосуддя Естонія використовує правові норми цифровізації судової влади в ЄС. Зокрема, розглянуті у п. 5.1 цього дисертаційного дослідження Рекомендації Комітету Міністрів РЄ [717–721]. Окрім того, Естонія керується власними нормативно-правовими актами, що окреслюють питання впровадження інформаційних технологій у судову систему. Так, Закон про суди від 19.06.2002 року встановлює загальні принципи функціонування судової системи, включаючи електронне судочинство. ЦПК Естонії містить положення щодо електронного подання документів та проведення судових засідань за допомогою відеоконференцій [773]. КПК Естонії включає норми щодо використання цифрових технологій у кримінальному судочинстві [774].

Закон про цифрові підписи визначає умови, необхідні для використання цифрового підпису та цифрової печатки [775]. Він забезпечує юридичну силу та достовірність електронних документів, які подаються до судів, підписуються суддями та учасниками процесу. Це уможливорює повноцінне функціонування електронного судочинства та підвищує ефективність судової системи у цілому. Закон про державні інформаційні системи встановлює загальні правила для електронних державних послуг [776]. Згаданий документ створює правову основу

для функціонування єдиної цифрової інфраструктури естонського електронного уряду, включаючи судову систему. Зазначене дозволяє інтегрувати судові інформаційні системи з іншими державними електронними сервісами, забезпечуючи безпечний обмін даними та ефективну взаємодію між різними гілками влади у цифровому судочинстві.

Також інформативним є досвід впровадження інформаційних технологій у судову систему Ізраїлю. Це високо технологічна країна, яка, як і Україна, сьогодні перебуває у стані активної війни. Процес впровадження інформаційних технологій у судову систему Ізраїлю розпочався напочатку 1990-х років. На першому етапі комп'ютеризація була спрямована виключно на автоматизацію роботи судових секретарів. Згодом технологічний розвиток дозволив розширити використання інформаційних технологій. Суди почали застосовувати системи обробки текстів для транскрибування судових засідань, фіксації судових рішень та аргументів, представлених адвокатами під час слухань. Проте, ця система обробки текстів функціонувала окремо від системи секретаріату, що вимагало додаткового внесення протоколів до бази даних [771, с. 104].

У 2003 році в Ізраїлі було створено інноваційну систему електронного документообігу для судів «Судова мережа» («Net Hamishpat»). Ця система управління справами була розроблена для повної цифровізації судових процесів. До середини 2010 року «Net Hamishpat» була впроваджена у всіх судах країни, за винятком Верховного Суду, який використовував окреме спеціалізоване програмне забезпечення.

Зазначена система забезпечує розширені можливості пошуку справ і рішень за різними параметрами, уможлиблює електронне ведення справ від відкриття до винесення рішення, включаючи онлайн-подання документів та сплату зборів. Вона оптимізує управління судовими засіданнями через пошук розкладу та автоматичне створення завдань для суддів і працівників суду. Структурована організація електронних справ з інтуїтивним інтерфейсом полегшує навігацію та доступ до інформації. Все це суттєво підвищує ефективність судових процесів, забезпечуючи швидкий доступ до даних та автоматизацію багатьох рутинних операцій.

Система «Net Hamishpat» в ізраїльських судах революціонізувала судочинство, забезпечивши ряд ключових переваг. Вона надає одночасний цілодобовий доступ до справ для всіх учасників процесу. Зазначене значно прискорює комунікацію та скорочує тривалість судових проваджень завдяки електронному поданню документів та автоматизації процесів. Можливість генерації звітів у реальному часі та наявність інформаційної панелі забезпечують ефективне управління роботою судів. Важливими аспектами є посилений захист персональних даних та запобігання їх втраті. Хмарне сховище гарантує надійне зберігання інформації. Крім того, впровадження вище згаданої системи призвело до суттєвої економії коштів через зменшення паперового документообігу та оптимізацію робочих процесів, а також позитивно вплинуло на екологію. «Судова мережа» не лише підвищила ефективність судової системи, а й зробила її більш доступною, безпечною та екологічно відповідальною [60].

Доступ до системи організовано на двох рівнях. Офіційний портал судової влади надає обмежений перегляд справ та рішень, включаючи розклад засідань, публічні рішення та переліки справ. Учасники конкретних справ можуть отримати додаткову інформацію про свої провадження через цей портал.

Для повноцінної роботи в системі адвокати повинні налаштувати спеціальний інтерфейс у своїх офісах та отримати смарткартку для авторизації. Ця картка забезпечує надійну ідентифікацію користувача, дозволяє використовувати електронний підпис для засвідчення документів і надає повний доступ до всіх функцій системи. Такий підхід гарантує безпеку та конфіденційність при роботі з судовими справами, одночасно забезпечуючи прозорість судового процесу для громадськості через офіційний портал.

Внутрішнє інформаційно-технологічне забезпечення судової системи Ізраїлю здійснюється Відділом комп'ютеризації та інформаційних технологій при Судовій адміністрації. Цей підрозділ відіграє ключову роль у реалізації технологічної стратегії судової влади. Він розробляє та впроваджує передові інструменти для оптимізації робочих процесів та підвищення ефективності ухвалення рішень. Цей відділ є центральним елементом у забезпеченні технологічної модернізації та цифрової трансформації ізраїльської судової

системи [771, с. 108].

Цифрова трансформація судочинства у цій країні сприяла підвищенню ефективності, доступності та прозорість її судової системи, одночасно забезпечуючи надійний захист даних та економію ресурсів. Ізраїль адаптував своє законодавство для підтримки цифровізації судочинства. Зокрема, електронні підписи юридично визнані в Ізраїлі та передбачені «Законом про електронний підпис 5761-2001» (ESL) та його Положеннями, які набрали чинності 4 жовтня 2001 року [777]. Згаданий Закон встановлює, що захищений електронний підпис є прийнятним у судових процесах як доказ ідентичності підписанта та цілісності підписаного документа. «Закон про електронний підпис 5761-2001» визначає систему реєстрації та нагляду за органами сертифікації, що забезпечує надійність та довіру до виданих ними сертифікатів. Реєстратор органів сертифікації має повноваження перевіряти відповідність технологій вимогам захищеного електронного підпису. Ці положення створюють надійну правову базу для використання електронних підписів у судових процесах. Вони забезпечують їх юридичну силу та достовірність. Зазначене є ключовим елементом для ефективної цифровізації судочинства в Ізраїлі.

Закон про комунікації (телекомунікації та мовлення) 1982 року, або Закон про боротьбу зі спамом [778], регламентує захист персональних даних. Це включає обробку особистої інформації учасників судових процесів в електронних системах судів. Його положення про управління базами даних можуть бути застосовані до електронних баз даних судових справ та документів. Закон про комунікації регулює електронні комунікації. Зазначене може стосуватися офіційних електронних повідомлень учасникам процесу від судів.

Закон про захист приватності 1981 року встановлює правові рамки для захисту приватності особи, у т. ч. і щодо розголошення особистої інформації суддів та учасників судових процесів. Він визначає різні форми порушення приватності, включаючи несанкціоноване спостереження, прослуховування, фотографування в приватному просторі, публікацію фотографій без згоди. Зазначений Закон регулює використання особистої інформації не за призначенням, порушення конфіденційності та розголошення інтимних деталей

життя людини. Документ визначає порядок використання електронних повідомлень та встановлює обмеження щодо публікації та передачі інформації, отриманої з порушенням приватності [779].

Інструкції з використання системи «Net Ha'Mishpat» визначають Правила користування системою, які регламентують порядок роботи з цією електронною платформою. Ці правила встановлюють процедури доступу до системи, подання електронних документів, обміну інформацією між учасниками судового процесу та судом, а також забезпечення безпеки та конфіденційності даних.

Цифрова трансформація судочинства в Ізраїлі є важливим кроком у модернізації правової системи країни. Впровадження системи «Net Ha'Mishpat» та відповідних законодавчих змін демонструє прагнення Ізраїлю до підвищення ефективності, прозорості та доступності судових процесів. Ця ініціатива спрощує взаємодію між учасниками судового процесу і судом та забезпечує швидший доступ до правосуддя. Водночас, особлива увага приділяється захисту приватності та безпеці даних, що є важливим в епоху цифрових технологій. Загалом, цифровізація судочинства в Ізраїлі відображає прогресивний підхід країни до вирішення викликів сучасного правосуддя та її готовність адаптуватися до технологічних змін, зберігаючи при цьому високі стандарти правової системи.

Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства у досліджених країнах характеризується системним підходом. Цей підхід враховує технологічні можливості, правові вимоги та організаційні особливості судової системи конкретної країни. Вивчений досвід може бути корисним для інших держав, які прагнуть модернізувати своє судочинство, адаптуючи найкращі практики до своїх специфічних умов та потреб.

На основі наведеного вище, ми вважаємо, що для подальшого розвитку процесу цифровізації судочинства в Україні доцільно імплементувати такі підходи та інноваційні рішення: 1) технологічна модифікація діючих ЄСІТС та ЄРСДР; 2) комплексна інтеграція судової системи в загальнодержавну цифрову інфраструктуру; 3) збалансоване правове регулювання, що поєднує як загальні принципи функціонування електронного судочинства, так і спеціальні норми щодо використання цифрових підписів, захисту даних та міжвідомчої електронної

взаємодії, з урахуванням європейських рекомендацій та міжнародних стандартів. Імплементація кращих зарубіжних практик розробки організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства може сприяти підвищенню ефективності судової системи. Це забезпечує більшу доступність та прозорість правосуддя, посилює захист прав учасників судового процесу та підвищує довіру суспільства до судової влади в цілому.

5.3. Інтеграція організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС із судовою системою України

В епоху цифрової трансформації судова система України, як ключова державна інституція, опинилася в епіцентрі парадигмальних змін. Метою цих перетворень є створення екосистеми правосуддя, що характеризується єдністю, транспарентністю, відкритістю, доступністю та антропоцентричністю. У контексті стрімкого розвитку діджитал-технологій, цифровізація судочинства стала об'єктивною необхідністю для формування ефективної, незалежної та неупередженої судової системи – невід'ємного елемента розбудови України як правової європейської держави.

Цифрова трансформація судової сфери – це всеохоплюючий, динамічний процес, що потребує систематичних наукових досліджень для успішної імплементації цифрових технологій у судочинство з урахуванням європейських та світових трендів розвитку та відповідної нормативно-правової бази. У контексті євроінтеграційних процесів особливої актуальності набуває проблематика адаптації організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства України до стандартів та законодавства ЄС.

Ця проблематика привернула увагу наукової спільноти та практикуючих юристів. Її дослідженням займались низка науковців, зокрема О. О. Барабаш, А. С. Белова, А. Б. Гришук, Є. В. Дуліба, А. О. Рибалкін, Ю. В. Носенко, В. І. Теремецький, Н. О. Чудик, Д. В. Яцків та інші. Незважаючи на значний внесок вищезгаданих дослідників, ця царина залишається недостатньо вивченою та потребує подальших ґрунтовних розвідок.

Важливим напрямом подальших наукових пошуків є розробка концептуальних засад створення єдиної інтегрованої інформаційної екосистеми судочинства, яка б забезпечувала ефективну взаємодію між судовими системами України та ЄС. Подальші наукові розвідки у цій сфері мають важливе значення для успішної реалізації євроінтеграційних прагнень України.

28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в ЄС [780]. Ця подія відкрила нову сторінку в євроінтеграції України. Цей процес охоплює політичну, економічну, соціально-культурну та правову сфери. Успіх України на шляху до ЄС залежить від своєчасного впровадження європейських норм у національне законодавство та остаточного приєднання до ЄС.

Серйозні виклики, з якими зіткнулася Україна та її судова система, стали каталізатором для інновацій та розвитку. Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ в Україну змусили її адаптуватися до нових реалій. Це призвело до інтенсивного впровадження новітніх технологій у судах усіх рівнів. У відповідь на пандемію суди запровадили «особливий режим роботи», відкладаючи розгляд справ за клопотанням учасників або з власної ініціативи [781]. 16 березня 2020 року РСУ рекомендувала судам встановити особливий режим роботи з 16 березня до 3 квітня 2020 року, обмеживши доступ громадян до судів та зменшивши кількість судових засідань [782]. Подібні обмеження були введені у Німеччині, Словенії, Австрії, Данії та інших країнах ЄС.

Орієнтуючись на досвід країн ЄС, ВРУ 31 березня 2020 року ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [783]. Цей закон вніс зміни до ГПК України, ЦПК України та КАС України. ВРУ дозволила учасникам судових проваджень брати участь у засіданнях у режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів під час карантину. Початок повномасштабної війни в Україні став ще одним викликом, який сприяв подальшому розвитку Електронного суду та дистанційного судочинства.

Варто звернути увагу, що на запит ВС України було проаналізовано

законодавчі ініціативи щодо вдосконалення судочинства у дистанційному режимі в умовах воєнного чи надзвичайного стану. У серпні 2022 року СЕРЕJ спільно з проєктом РЄ «Підтримка судової влади України для забезпечення кращого доступу до правосуддя» [784] провели такі дослідження. Експерти відзначили, що здійснення правосуддя у дистанційному режимі відповідає сучасним потребам, особливо в умовах України. Однак, це можливо за умови дотримання керівних принципів СЕРЕJ, які гарантують справедливий судовий розгляд [729].

Унікальність поточної ситуації в Україні ускладнює пошук прямих аналогій функціонування правосуддя у світовій практиці, у т. ч. ЄС. Однак, практики дистанційного судочинства, запроваджені під час пандемії COVID-19, є найбільш близькими до умов воєнного стану в Україні.

ЄС зробив значні кроки у напрямку цифровізації судової системи. Зокрема, було впроваджено систему відеоконференцій для розгляду цивільних справ у країнах-членах ЄС та надано можливість суддям та працівникам апарату суду працювати віддалено у більшості держав-членів.

На відміну від України, де дистанційний розгляд справ залишається факультативним, майже всі країни-члени законодавчо закріпили обов'язковість функціонування системи дистанційного розгляду справ у режимі відеоконференції. Ці зміни були викликані необхідністю адаптації судової системи до нових реалій та забезпечення безперервності судочинства в умовах обмежень [785, с. 137].

В ЄС існує ряд нормативних актів, що регулюють електронне судочинство. Більшість ініціатив спрямовані на діджиталізацію співпраці між країнами-членами. Важливим кроком стало затвердження 13 березня 2019 року «Стратегії електронного правосуддя на 2019–2023 роки» [786]. Ця стратегія мала на меті покращити доступ до правосуддя в загальноєвропейському контексті та інтегрувати ІКТ у судову систему. Досягнення її цілей передбачало аналіз та імплементацію іноваційних інструментів у функціонування порталу електронного правосуддя й удосконалення користувацького інтерфейсу. Серед прогресивних проєктів ЄС доцільно відзначити «European E-Judicial». Це

європейський портал електронного правосуддя, який надає інформацію та посилання на законодавство та юридичну практику у країнах ЄС [787].

У всіх державах-членах ЄС широко застосовується практика проведення судових засідань у режимі відеоконференцій. Це передбачає використання різних інформаційних технологій, зокрема, для проведення дистанційного допиту свідків, представлення доказів та створення загальнодержавних систем відеоконференцій із залученням онлайн-перекладачів.

25 червня 2024 року у Люксембурзі відбулись офіційні переговори про вступ України до ЄС [780]. ЄС визначив переговорну рамку для України, яка підкреслює у важливість судової реформи для подальшого прогресу в процесі євроінтеграції. Ця рамка є своєрідним технічним завданням для України.

Судова реформа входить до «кластеру» фундаментальних реформ, успішна реалізація яких відкриє шлях до наступних «кластерів» переговорів. Згідно з переговорною рамкою, Україна має розробити дорожню карту для розділів 23 (Судова влада та основні права) та 24 (Правосуддя, свобода та безпека), що стосуються верховенства права [788]. Документ зазначає, що ця дорожня карта буде прийнята українською владою на основі рекомендацій зі звітів Єврокомісії про скринінг та після прозорих консультацій з усіма зацікавленими сторонами, включаючи громадянське суспільство. Виконання дорожньої карти буде під постійним моніторингом та регулярно обговорюватиметься на міжурядових конференціях протягом усього процесу [789].

Важливо зазначити, що Україна є учасником ЄКПЛ з 1997 року [173]. ЄС як організація ще не приєднався до ЄКПЛ, хоча всі його держави-члени індивідуально підпадають під юрисдикцію ЄСПЛ. Процес приєднання ЄС до ЄКПЛ триває і має на меті посилити захист прав людини в Європі, створивши єдиний правовий простір у сфері прав людини.

Доцільно виокремити, що ЄСПЛ, зіткнувшись з проблемами у міжнародному поштовому сполученні з Україною, запровадив систему електронних комунікацій для підтримки зв'язку із заявниками. У випадках, коли заявник не надав електронну адресу, ЄСПЛ, як виняток, публікує рішення та ухвали Палати та Комітету в базі даних HUDOC [790, с. 27]. Ця база даних надає

доступ до широкого спектру судової практики, включаючи рішення та ухвали Великої Палати, Палат і Комітетів, комуніковані справи, консультативні висновки та стислі виклади з Інформаційного бюлетеня практики ЄСПЛ [791]. Крім того, HUDOC містить рішення та звіти ЄСПЛ та резолюції Комітету Міністрів РЄ. Для відстеження стадії розгляду заяви ЄСПЛ пропонує пошукову систему «State of Proceeding» (SOP) на своєму вебпорталі. Це забезпечує можливість заявникам дистанційно отримувати інформацію про статус їхньої справи [787].

Можливість судів проводити дистанційні слухання значною мірою залежить від наявності відповідної законодавчої або регуляторної бази. У деяких країнах ЄС така база існувала ще напочаток пандемії, однак тільки для певних типів судових процесів [781, с. 52]. Загалом, можна відзначити досить високий рівень цифровізації судової системи у країнах ЄС. Особливо щодо проведення дистанційних судових засідань. З огляду на євроінтеграційні прагнення України, вже зараз варто приділити увагу підготовці та технічному оснащенню судів для забезпечення можливості участі у транскордонній співпраці з країнами-членами ЄС та загалом для гарантування права на доступ до правосуддя.

Водночас, Україна досягла значного прогресу у розвитку цифрових послуг у судовій сфері. Розробка модулів ЄСІТС (Електронний суд, Електронний кабінет та підсистеми відеоконференцзв'язку) наразі забезпечує можливість користувачам дистанційно звертатись до суду, сплачувати судовий збір, отримувати всі документи по справі, брати участь у судових засіданнях, отримувати рішення та виконавчі документи, а також подавати їх до виконання. Обов'язковими умовами є наявність КЕП та особистого електронного кабінету в ЄСІТС.

За умови протистояння України військовій агресії росії особливо важливим є забезпечення конституційних прав громадян. Це вимагає активнішого використання онлайн-інструментів для комунікації, зокрема для онлайн вирішення спорів [792, с. 157]. Онлайн-медіація є важливою частиною цього процесу. Вона використовує інформаційні технології для врегулювання конфліктів без звернення до суду [194]. Згідно з Директивою ЄС № 2008/52/ЄС

від 21.05.2008 року «Про деякі аспекти медіації в цивільних і господарських справах» [793], медіація – це структурований процес, у якому сторони добровільно намагаються досягти згоди за допомогою медіатора.

В Україні правові аспекти медіації регулюються Законом України від 16.11.2021 року № 1875-IX «Про медіацію» [794], який визначає її як альтернативний спосіб розв’язання конфліктів. Професійна спільнота медіаторів створила «Рекомендації щодо проведення онлайн-медіації» [795]. На даний момент в Україні онлайн-медіація обмежується використанням цифрових засобів, таких як відеоконференції та електронна пошта. Ця практика стала поширеною під час пандемії COVID-19 та російського вторгнення в Україну. Однак, повний потенціал онлайн-середовища для медіаційних процесів ще не реалізовано.

У контексті українських реалій, онлайн-медіація може проводитися у віртуальному середовищі, що включає використання інтерактивного веб-сайту «Mediation Help» [796]. Ця платформа надає цифрові інструменти для позасудового врегулювання конфліктів і спорів. Зазначене дає можливість медіатору та сторонам брати участь у процедурі онлайн. Крім того, процес може здійснюватися через чат або інші віртуальні формати, включаючи аудіовізуальне спілкування. Важливо зазначити, що добровільність, яка є ключовим принципом медіації згідно з вище згаданим Законом України від 16.11.2021 року № 1875-IX «Про медіацію» [794], повинна бути дотримана і в онлайн-форматі. Це означає, що рішення про участь, продовження, припинення процедури медіації або досягнення угоди повністю залежить від волевиявлення сторін.

Онлайн-медіація, як і інші цифрові технології, що застосовуються у сфері суспільних відносин, стикається з рядом викликів. Для їх вирішення Національний центр з технологій та вирішення спорів розробив «Етичні принципи вирішення суперечок в Інтернеті (ODR)» [797]. Вони охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи доступність, конфіденційність, справедливість та інновації, з метою підвищення якості та ефективності онлайн-процесів вирішення спорів.

Інтеграція організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства

ЄС із судовою системою України є складним та багатограним процесом, який потребує ретельного планування та реалізації. ЄС досяг значних успіхів у впровадженні цифрових технологій у судову систему. Він створив ефективні електронні платформи для подання документів, проведення відеоконференцій та управління справами. Одним із ключових досягнень стало впровадження системи e-CODEX (e-Justice Communication via Online Data Exchange) [798], яка забезпечує безпечний обмін юридичними документами між країнами-членами ЄС. Ця система базується на Регламенті (ЄС) 2020/1784 Європейського Парламенту та Ради від 25.11.2020 року «Про вручення судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах у державах-членах» [799]. Крім того, ЄС розробив Європейський портал електронного правосуддя, який надає громадянам, підприємствам та юристам доступ до правової інформації та онлайн-процедур [800]. Цей портал функціонує відповідно до згаданого у п. 5.1 цього дисертаційного дослідження «Плану дій щодо європейського електронного правосуддя на 2019–2023 роки» [748].

У сфері проведення відеоконференцій ЄС керується Регламентом (ЄС) 2020/1783 Європейського Парламенту та Ради від 25.11.2020 року про співпрацю між судами держав-членів при отриманні доказів у цивільних або комерційних справах, який регулює використання відеоконференцій у транскордонних судових процесах [801]. Для управління справами багато країн ЄС впровадили системи електронного документообігу, які відповідають вимогам розглянутого у п. 5.1 цього дисертаційного дослідження «Регламенту (ЄС) 2016/679 (Загальний регламент про захист даних) щодо захисту персональних даних» [93].

Україна, прагнучи до європейської інтеграції, може використати цей досвід для вдосконалення власної судової системи. Зокрема, вона може адаптувати свої закони та процедури відповідно до стандартів ЄС. Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] створює правову основу для використання електронних підписів та інших довірчих послуг, що є важливим елементом цифрового судочинства. Варто зазначити, що законодавство у сфері цифрових технологій постійно розвивається. Україна, прагнучи до європейської інтеграції, має можливість

використати досвід ЄС для вдосконалення власної судової системи.

Ключовим аспектом цієї інтеграції є гармонізація законодавства України з нормативно-правовими актами ЄС у сфері цифрового правосуддя. Це включає адаптацію національних законів та підзаконних актів для забезпечення правової основи електронного судочинства, захисту персональних даних та кібербезпеки.

Україна вже зробила певні кроки у цьому напрямку. Згаданий у п. 2.1 Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] передбачає можливість використання електронних засобів у судочинстві. Однак, для повноцінної інтеграції з системами ЄС необхідно розширити та деталізувати ці положення, зокрема щодо транскордонного обміну юридичними документами та проведення віддалених судових засідань.

Щодо захисту персональних даних Україна має Закон від 01.06.2010 року № 2297-V «Про захист персональних даних» [10], розглянутий у п. 2.4 цього дисертаційного дослідження. Проте, для повної відповідності стандартам ЄС, зокрема Загальному регламенту про захист даних (GDPR) [93], цей закон потребує суттєвого оновлення. Особливу увагу слід приділити правам суб'єктів даних, обов'язкам контролерів та операторів даних, а також механізмам транскордонної передачі даних.

Щодо кібербезпеки, в Україні діє Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [165], процитований у п. 3.1 цього дисертаційного дослідження. Для гармонізації з законодавством ЄС, зокрема з «Директивою (ЄС) 2016/1148 про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем» [742], цей Закон потребує доповнень у частині захисту критичної інформаційної інфраструктури судової системи. Крім того, для забезпечення правової основи електронних доказів необхідно внести зміни до процесуальних кодексів України, зокрема до ЦПК України та КПК України, забезпечивши повну відповідність стандартам ЄС щодо збору, зберігання та використання електронних доказів.

Важливим аспектом є адаптація законодавства щодо електронної ідентифікації. Хоча в Україні діє згаданий вище Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі

послуги» [72], він потребує подальшого узгодження з «Регламентом (ЄС) № 910/2014 про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку (eIDAS)» [802].

Процес гармонізації вимагає не лише внесення змін до існуючих законів, але й розробки нових нормативно-правових актів, які б відповідали сучасним вимогам цифрового правосуддя та забезпечували ефективну інтеграцію української судової системи з європейськими цифровими платформами.

Організаційне забезпечення цифровізації вимагає створення відповідної інфраструктури, навчання суддів та працівників суду, а також впровадження сучасних інформаційних систем. Важливо забезпечити сумісність українських систем з європейськими платформами для полегшення транскордонного судового співробітництва [2].

Створення відповідної інфраструктури передбачає розгортання надійних та захищених мереж передачі даних, які з'єднують усю судову систему. Це включає модернізацію серверного обладнання, забезпечення стабільного високошвидкісного інтернет-зв'язку та впровадження систем резервного копіювання даних. Важливим елементом є також забезпечення судів сучасними комп'ютерами, сканерами, та іншим необхідним обладнанням для ефективної роботи в цифровому середовищі.

Навчання суддів та працівників суду є важливим для успішної цифровізації. Це включає розробку спеціалізованих навчальних програм з використання нових інформаційних систем, проведення регулярних тренінгів та семінарів. Названа у п. 3.1 цього дисертаційного дослідження НШСУ здатна відігравати ключову роль у цьому процесі. Вона може розробляти та впроваджувати відповідні навчальні курси. Крім того, важливо забезпечити постійну технічну підтримку для вирішення поточних питань та проблем.

Забезпечення узгодженості інформаційних систем, які функціонують в судовій системі України, з європейськими платформами є важливим для ефективного транскордонного судового співробітництва [47]. Це вимагає таких заходів: 1) адаптації українських інформаційних систем судів до стандартів ЄС, таких як e-CODEX для транскордонного обміну юридичними документами; 2)

забезпечення відповідності форматів даних та протоколів обміну інформацією європейським стандартам; 3) впровадження механізмів безпечної автентифікації та авторизації, сумісних з системами ЄС; 4) розробки інтерфейсів для взаємодії з Європейським порталом електронного правосуддя; 5) забезпечення можливості обміну електронними доказами відповідно до стандартів ЄС.

Цей процес вимагає значних фінансових інвестицій та координації зусиль різних державних органів, включаючи ДСА України, Міністерство юстиції та Мінцифри. Процес інтеграції також передбачає обмін досвідом та найкращими практиками між українськими та європейськими фахівцями. Це може включати спільні навчальні програми, стажування та технічну допомогу з боку ЄС для підтримки впровадження цифрових рішень в українських судах.

Така допомога ЄС може мати різні форми. Наприклад, надання експертної підтримки при розробці технічних завдань для нових інформаційних систем, консультації щодо адаптації законодавства, допомога у проведенні аудиту існуючих технологічних рішень та розробці стратегії їх модернізації. ЄС може також надавати фінансову підтримку для закупівлі необхідного обладнання та програмного забезпечення через такі інструменти, як програма EU4Justice [803].

Ми вважаємо, що важливим аспектом є створення постійних механізмів обміну інформацією. Це може включати регулярні зустрічі робочих груп з питань цифровізації судочинства, де українські та європейські експерти можуть обговорювати поточні виклики та ділитися успішними рішеннями. Також може бути створена онлайн-платформа для обміну досвідом та найкращими практиками, де фахівці з різних країн можуть публікувати кейси, ставити запитання та отримувати консультації.

Доречно звернути увагу на те, що суттєвим напрямом є спільні дослідницькі проекти. Українські та європейські науковці та практики можуть співпрацювати над вивченням впливу цифровізації на ефективність судочинства, аналізом правових та етичних аспектів використання ІІІ у судових процесах, розробкою нових підходів до забезпечення кібербезпеки судових інформаційних систем тощо.

Потрібно забезпечити участь України у європейських ініціативах з

цифровізації правосуддя, таких як e-CODEX або Європейський портал електронного правосуддя. Завдяки цьому українські експерти зможуть відстежувати новітні тренди та відігравати ключову роль у розвитку електронного правосуддя в європейському просторі.

Для ефективної реалізації всіх цих ініціатив необхідна координація зусиль різних інституцій, включаючи ВРП, ДСА України, Міністерство юстиції, а також відповідні органи ЄС та країн-членів. Важливо також залучати до цього процесу представників академічної спільноти, громадських організацій та індустрії інформаційних технологій для забезпечення всебічного підходу до цифровізації судочинства.

Однак, інтеграція стикається з певними викликами, такими як різний рівень технологічного розвитку, мовні бар'єри та відмінності у правових системах. Подолання цих перешкод вимагає системного підходу та довгострокової стратегії.

Різний рівень технологічного розвитку є одним із ключових викликів. У той час як деякі країни ЄС мають високорозвинені електронні судові системи, Україна все ще перебуває на етапі впровадження базових елементів електронного судочинства. Це створює технологічний розрив, який необхідно подолати. Вирішення цієї проблеми вимагає таких заходів: 1) проведення детального аудиту існуючої інформаційно-технологічної інфраструктури українських судів; 2) розробка поетапного плану модернізації, який враховує наявні ресурси та пріоритети; 3) залучення значних інвестицій для оновлення технічного обладнання та програмного забезпечення; 4) впровадження програм прискореного навчання навичкам у сфері інформаційних технологій для працівників апарату суду.

Більшість європейських судових систем працюють з використанням офіційних мов ЄС, тоді як українська система оперує переважно українською мовою. Це ускладнює обмін інформацією та документами. Для вирішення цієї проблеми необхідно: 1) розробити стандарти та протоколи для багатомовного обміну юридичними документами; 2) впровадити системи машинного перекладу, спеціально адаптовані до юридичної термінології; 3) забезпечити

навчання суддів та працівників апарату суду іноземним мовам; 4) створити спеціалізовані глосарії та довідники для узгодження юридичної термінології.

Відмінності у правових системах створюють додаткові складнощі. Хоча Україна прагне гармонізувати своє законодавство з нормами ЄС, все ще існують значні розбіжності у процесуальних нормах, структурі судової системи та особливостях судочинства. Подолання цих відмінностей вимагає таких заходів: 1) проведення ґрунтовного порівняльного аналізу правових систем України та країн ЄС; 2) розробка механізмів «перекладу» міжнародних актів з використанням єдиної правової термінології; 3) створення спеціальних робочих груп за участю українських та європейських експертів для розробки рекомендацій щодо гармонізації законодавства; 4) впровадження навчальних програм для суддів та правників з порівняльного правознавства й особливостей правових систем ЄС.

Подолання вище перерахованих викликів потребує використання системного підходу та розробки довгострокової стратегії. Ключовими елементами такої стратегії мають бути: 1) розробка детального плану цифрової трансформації судової системи України з чіткими етапами та цілями; 2) створення міжвідомчої робочої групи для координації зусиль з реалізації стратегії; 3) залучення міжнародних експертів та організацій для надання технічної допомоги та консультацій; 4) розробка механізмів моніторингу та оцінки прогресу інтеграції цифрових технологій у судову систему; 5) забезпечення стабільного фінансування проєктів цифровізації через державний бюджет та міжнародну допомогу; 6) проведення регулярних консультацій з усіма зацікавленими сторонами, включаючи суддів, адвокатів, фахівців у сфері інформаційних технологій та громадськість.

Важливо розуміти, що процес інтеграції та подолання цих викликів вимагатиме часу, ресурсів та політичної волі. Однак, успішна реалізація цієї стратегії дозволить Україні не лише модернізувати свою судову систему, а й зробити значний крок у напрямку європейської інтеграції.

Успішна інтеграція організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС із судовою системою України сприятиме підвищенню

ефективності та доступності правосуддя, зміцненню верховенства права та наближенню України до європейських стандартів у сфері судочинства.

5.4. Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні

Дослідження цифрової трансформації судочинства крізь призму глобальної діджиталізації є еволюцією класичної тріади «людина-закон-суд» у багатогранну систему, де інформаційні технології значно модифікують механізми реалізації правозастосовного процесу. Це явище викликає потребу у переосмисленні не лише підходу до вдосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, а й самої онтології права у цифрову епоху.

Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства можна розглядати як своєрідні «точки біфуркації» в еволюції правової системи. Кожен з можливих напрямів потенційно здатний викликати каскад змін, що виходять далеко за межі суто технологічних інновацій, торкаючись фундаментальних принципів здійснення правосуддя та структури правової реальності.

Цифровізація судочинства змінює просторово-часовий вимір здійснення правосуддя, розмиваючи традиційні межі судової зали та створюючи можливість асинхронної участі у судовому процесі. Це, у свою чергу, впливає на сприйняття та реалізацію принципу безпосередності судового розгляду. Цифрова трансформація модифікує структуру правових комунікацій та створює нові канали взаємодії між учасниками судового процесу та судом. Електронний документообіг, системи відеоконференцзв'язку та цифрові платформи для подання доказів змінюють характер процесуальних дій та форми їх фіксації. Важливим аспектом впливу цифровізації є трансформація інформаційної складової правової реальності. Впровадження електронних реєстрів судових рішень та автоматизованих систем їх аналізу змінює підходи до формування судової практики та її застосування. Це впливає на правову визначеність та

аналітику судових рішень. Цифровізація судочинства змінює інституційну структуру правової системи. Вона зумовлює появу нових суб'єктів та модифікує ролі існуючих. Зокрема, зростає роль технічних спеціалістів у забезпеченні функціонування судової системи, а також виникає необхідність у нових компетенціях суддів та інших учасників судового процесу.

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження феномену цифрової справедливості як нової парадигми судочинства, що інтегрує класичні правові цінності з можливостями ШІ, машинного навчання, великих даних та смарттехнологій. Ця парадигма ставить перед науковою спільнотою низку питань. Зокрема, як забезпечити баланс між ефективністю цифрових інструментів та непорушністю прав людини; яким чином трансформується роль судді в умовах зростаючої автоматизації судових процесів.

Дослідження цих питань вимагає міждисциплінарного підходу, що об'єднує методології правознавства, інформатики, когнітивних наук та філософії інформаційних технологій. Такий синтез дозволяє розглядати цифровізацію судочинства не лише як технічний процес, але й як рушій глибинних змін у правовій культурі та суспільній свідомості.

Наукові дослідження стосовно означеної проблематики проводили такі науковці як О. О. Барабаш, А. Д. Бєлова, А. Б. Грищук, Є. В. Дуліба, К. В. Єфремова, Н. М. Ковалко, В. П. Кохан, В. І. Теремецький, Н. О. Чудик, Д. І. Шматков та інші. Їхні праці зробили значний внесок у розуміння широкого кола питань та окреслили ключові аспекти, що потребують уваги. Однак, враховуючи динамічний розвиток технологій та постійні зміни в законодавстві, подальші дослідження у цій сфері є необхідними. Вони дозволять адаптувати організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства до нових викликів, підвищити ефективність судової системи та забезпечити належний захист прав учасників судового процесу в умовах цифрової трансформації.

У контексті стрімкої цифрової трансформації суспільства, удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства постає як ключовий фактор у реалізації фундаментального права людини на справедливий суд. Це явище виходить далеко за межі простої технологічної модернізації,

зачіпаючи саму сутність правосуддя та принципи верховенства права у цифрову епоху. Дослідження пріоритетних напрямів такого удосконалення набуває особливої актуальності з огляду на необхідність забезпечення балансу між ефективністю судочинства та гарантіями прав людини. Цифровізація судових процесів відкриває нові можливості для реалізації принципу доступності правосуддя, але водночас створює виклики щодо забезпечення конфіденційності, захисту персональних даних та рівності сторін у цифровому середовищі.

Особливої уваги заслуговує питання трансформації процесуальних гарантій в умовах цифрового судочинства. Зокрема, питання забезпечення права на справедливий розгляд справи за умов, коли судовий процес відбувається у віртуальному просторі. Також потребує врегулювання проблема гарантування достовірності цифрових доказів та забезпечення їх належної оцінки. Ці питання вимагають не лише технологічних рішень, але й глибокого переосмислення правових концепцій та принципів. Дослідження пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є не лише актуальним для розвитку правової науки, але й має безпосередній вплив на практику захисту прав людини та реалізацію принципів правової держави в умовах цифрового суспільства.

На основі консолідації розглянутих у цьому дисертаційному дослідженні наукових положень та представлених нами пропозицій розроблено модель організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні. Визначено її основні складові:

– інституційна структура: стратегічний рівень (ВРУ – нормативно-правове забезпечення, КМУ – стратегічне планування і координація державних програм, ВРП – формування політики цифровізації судової системи), організаційно-технічний рівень (ДСА України – практична реалізація цифрової трансформації судів, Мінцифри – координація загальнодержавної цифрової політики, ДП «Інформаційні судові системи» – розробка та підтримка інформаційних систем судочинства), функціональний рівень (ВС – впровадження цифрових інструментів у судову практику, ВККС – оцінювання

цифрових компетенцій суддів , НШСУ – навчання суддів цифровим навичкам), консультативний рівень (РСУ – експертна підтримка процесів цифровізації, ГРД – громадський контроль, Дорадча група експертів – консультації з технічних питань);

- організаційно-правові складові: нормативно-правовий компонент («Положення про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС», регламенти взаємодії суб'єктів організаційно-правового забезпечення, протоколи кібербезпеки та захисту інформації, стандарти електронного документообігу), технологічна інфраструктура (ЄСІТС, ЄДРСР, система відеоконференцзв'язку, електронний архів судових документів, центри обробки даних, захищені канали зв'язку), процедурний компонент (автоматизований розподіл справ між суддями, електронне судове провадження, дистанційна участь у судових засіданнях, електронні докази та їх оцінювання, електронна аутентифікація учасників процесу, алгоритми моніторингу дотримання процесуальних строків);

- гарантії цифрового правосуддя: інформаційна безпека (багаторівнева система аутентифікації, шифрування судової інформації, моніторинг та реагування на кіберзагрози у судовій системі, регулярний аудит безпеки, протоколи відновлення даних, відповідальність за втручання в автоматизовані системи судів), захист персональних даних (диференційований доступ до персональних даних, знеособлення даних у публічних реєстрах, журналювання операцій з персональними даними, регламенти обробки персональних даних, механізми отримання згоди на обробку даних); відкритість і прозорість (публічний доступ до судових рішень, онлайн-трансляції відкритих судових засідань, інтерактивна судова статистика, системи зворотного зв'язку від користувачів); доступність правосуддя (адаптивний інтерфейс для людей з особливими потребами; багатомовність інтерфейсів систем, мобільні додатки для доступу до судових сервісів, інформаційно-консультативні центри);

- інтеграція ІІІ та смартсудочинства: нормативно-правова база для ІІІ (національна стратегія використання ІІІ в судочинстві, етичний кодекс застосування ІІІ у судовій системі, алгоритми аудиту систем ІІІ, стандарти

прозорості алгоритмів, розмежування відповідальності між людиною і ШІ); впровадження технологій ШІ (базовий рівень: автоматизований пошук у правових базах, транскрибування судових засідань, автоматична класифікація справ, середній рівень: системи аналізу судової практики, прогнозування навантаження на суди, інтелектуальний аналіз документів, просунутий рівень: системи підтримки прийняття рішень, предиктивна аналітика), смартсудочинство (інтелектуальні системи допомоги громадянам, чат-боти для консультацій, мобільні додатки для взаємодії з судом, системи автоматичного складання типових процесуальних документів);

– механізми імплементації: поетапне впровадження (І етап – удосконалення електронного документообігу, розвиток відеоконференцзв'язку, II етап – повне впровадження ЄСІТС, інтеграція всіх судових та правоохоронних реєстрів, розвиток аналітичних інструментів, III етап – імплементація технологій ШІ, втілення смартсудочинства, інтелектуальна автоматизація процесів); моніторинг та оцінка (розробка ключових показників ефективності, регулярний аудит цифрових рішень, механізми корегування моделі на основі аналізу результатів).

Запропонована модель організаційного забезпечення цифровізації судочинства в Україні має значний потенціал для інтеграції в міжнародні стандарти цифрового правосуддя, що стає особливо актуальним з огляду на глобальні тенденції уніфікації судових процесів.

Неспинні процеси стрімкого розвитку інформаційних технологій та їх інтеграції у судові системи різних країн спричиняють потребу у створенні уніфікованих підходів до регулювання цифрового правосуддя на міжнародному рівні. Глобалізація правових відносин та зростання кількості транскордонних спорів вимагають від міжнародної спільноти розробки та впровадження спільних стандартів цифровізації судової системи. Це зумовлено необхідністю забезпечення ефективного доступу до правосуддя, визнання та виконання судових рішень у різних юрисдикціях, а також захисту прав учасників судового процесу в умовах цифрового середовища.

Транснаціональне узгодження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства передбачає гармонізацію національних законодавств у сфері електронного правосуддя, розробку міжнародних конвенцій та протоколів, що регулюватимуть проведення онлайн-судових засідань, обмін електронними доказами, забезпечення кібербезпеки судових процесів та захист персональних даних учасників. Важливим аспектом є також створення механізмів міжнародного співробітництва у сфері цифрового судочинства, що дозволить ефективно вирішувати юрисдикційні питання та забезпечувати виконання судових рішень у цифровому форматі.

Глобальна трансформація судових систем під впливом цифровізації вимагає переосмислення традиційних правових концепцій та адаптації їх до нових технологічних реалій. Це стосується, зокрема, питань допустимості та оцінки електронних доказів, використання ІІІ у судовому процесі, забезпечення принципу змагальності в умовах віртуальних судових засідань. Транснаціональне узгодження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є ключовим фактором забезпечення ефективності та справедливості правосуддя у глобальному масштабі. Воно сприятиме подоланню юрисдикційних бар'єрів, підвищенню довіри до цифрових судових процесів та створенню єдиного правового простору у сфері електронного правосуддя.

Доцільно зазначити, що Україна приєдналася до низки міжнародних угод та конвенцій, що стосуються цифровізації судочинства. Зокрема, важливим кроком стала ратифікація «Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [174] та Додаткового протоколу до неї «Щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних» [804]. Це зобов'язує Україну забезпечувати належний захист персональних даних в інформаційних системах судів. Україна також є учасницею «Конвенції про кіберзлочинність» [805]. Зазначене передбачає співпрацю у сфері боротьби з кіберзлочинами та електронними доказами, що безпосередньо впливає на цифровізацію судочинства [806, 807].

На п'ятнадцятому саміті Україна-ЄС (19 грудня 2011 р., м. Київ) було офіційно оголошено про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. 30

березня 2012 року в Брюсселі керівники переговорних груп парафували Угоду. 21 березня 2014 року на позачерговому саміті Україна – ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт саміту. На саміті також заявлено, що зобов'язання України за статтею 8 Угоди про асоціацію щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року будуть виконані після внесення відповідних змін до Конституції України. 27 червня 2014 року під час засідання Ради ЄС Президент України підписав економічну частину Угоди – розділи III «Юстиція, свобода та безпека» [808]. 16 вересня 2014 року ВРУ та Європейський Парламент одночасно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Доречно зазначити, що після підписання цієї Угоди одним із прямих міжнародних зобов'язань України є ратифікація Римського статуту [809]. Ця міжнародна угода заснувала Міжнародний кримінальний суд. Статут вступив у дію 1 липня 2002 року. На сьогодні 137 країн світу підписали цей документ. З них 123 держави ратифікували Римський статут. Україна підписала цей документ 20 січня 2000 року. 21 серпня 2024 року ВРУ ухвалила законопроект про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього. У законопроекті зазначено, що «Україна не визнаватиме юрисдикцію Міжнародного кримінального суду з воєнних злочинів протягом 7 років, якщо йтиме мова про українських громадян» [810].

Як було зазначено у п. 5.3 цього наукового дослідження, 25 червня 2024 року відбулись переговори щодо вступу України до ЄС. ЄС сформулював детальний план дій для України на шляху до членства у ньому. Особливо наголошено на ключовій ролі реформування судової системи для подальшого просування у процесі європейської інтеграції. Зазначено, що подальша співпраця між Україною та ЄС ґрунтуватиметься, зокрема, на принципах верховенства права, забезпеченні прав людини та фундаментальних свобод [811].

Необхідність дотримання взятих зобов'язань, подальший розвиток та вдосконалення процесів цифровізації судочинства, інтеграція української судової системи у світову правову спільноту неможливі без удосконалення

організаційного забезпечення та законодавства у цій сфері. Орієнтиром мають стати передові досягнення найбільш прогресивних країн світу у цій сфері.

На основі проведеного у цьому дисертаційному дослідженні стану та проблем організаційно-правового забезпечення судочинства України та інших країн світу, ми вважаємо, що для вдосконалення зазначеного доцільно розглянути можливість розроблення концепції транскордонної уніфікованої інформаційної системи судів. Вона може базуватись на розширенні та інтеграції розглянутої у п. 5.3 цього дисертаційного дослідження системи e-CODEX, яка вже успішно функціонує в ЄС. Ключовою ідеєю є створення єдиної цифрової екосистеми, що об'єднає e-CODEX з ЄСІТС України. У перспективі можлива інтеграція з аналогічними системами інших країн [47; 199]. Важливо зазначити, що Україна не є безпосереднім учасником системи e-CODEX або інших спеціалізованих транскордонних інформаційних систем ЄС, але працює над адаптацією свого законодавства та технічних рішень до стандартів ЄС у цій сфері.

Центральним елементом цієї екосистеми може стати вдосконалена версія e-CODEX. Вона забезпечить безпечний обмін юридичними даними та документами між країнами-учасниками. Для інтеграції з цією системою ЄСІТС, яка функціонує в Україні, потребуватиме модернізації. Зокрема, розробки спеціального API (Application Programming Interface) для взаємодії з e-CODEX. API – це програмний інструментарій для обміну даними та процесами між програмним забезпеченням [812]. Вказане дозволить українським судам напряду обмінюватися інформацією з судами ЄС та інших країн-учасниць.

Важливим компонентом запропонованої концепції є впровадження Європейського ідентифікатора судової практики (ECLI) в українську систему. ECLI – це код, який легко читає людина та обробляє комп'ютер. Він може бути присвоєний кожному судовому рішенню будь-якого національного чи європейського суду. Цей ідентифікатор призначений для полегшення однозначного цитування судових рішень та покращення транскордонного доступу до судової практики [813]. Використання ECLI може забезпечити уніфікований доступ до судових рішень різних країн та спростити їх пошук і

аналіз. Інтеграція ECLI з ЄДРСР України створить потужний інструмент для порівняльного аналізу судової практики.

Для забезпечення ефективної комунікації між судами різних країн ми пропонуємо розширити функціонал існуючої системи відеоконференцз'язку ЄСІТС, інтегрувавши її з європейською системою e-Evidence Digital Exchange System [814]. Це дозволить проводити транскордонні судові засідання та обмінюватися цифровими доказами у режимі реального часу.

Ми вважаємо, що у рамках запропонованої концепції транскордонної уніфікованої інформаційної системи судів доцільно розглянути такі пріоритетні напрями вдосконалення організаційного забезпечення цифровізації судочинства:

- 1) створення єдиної цифрової платформи для судової системи, яка б інтегрувала всі електронні сервіси та бази даних; 2) розробка та впровадження стандартів цифрової грамотності для суддів та працівників апарату суду; 3) організація систематичного навчання працівників апарату суду щодо використання нових цифрових технологій; 4) забезпечення належної технічної інфраструктури в судах (комп'ютери, мережеве обладнання, програмне забезпечення); 5) створення спеціалізованих відділів інформаційних технологій у судах для технічної підтримки та обслуговування цифрових систем; 6) розробка механізмів захисту інформації та кібербезпеки судової системи; 7) впровадження системи електронного документообігу між судами різних інстанцій; 8) організація ефективної взаємодії між судовою системою та іншими державними органами у цифровому форматі; 9) створення зручних онлайн-сервісів для громадян та юристів для доступу до судової інформації та подання документів; 10) розробка системи моніторингу та оцінки ефективності впровадження цифрових технологій у судочинстві.

Реалізація цієї концепції потребуватиме тісної співпраці між фахівцями з інформаційних технологій, юристами та судовими адміністраціями різних країн. Ключовим фактором успіху стане адаптація існуючих технічних рішень до специфічних вимог національних законодавств та судових процедур.

Удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства може оптимізувати судові процеси та підвищити їх ефективність.

Зазначене сприятиме кращому доступу до правосуддя та посиленню захисту прав людини шляхом створення чітких правових рамок для використання цифрових технологій у судовій системі та забезпечення їх належного впровадження та функціонування.

Захист прав людини, як фундаментальний принцип демократичного суспільства, набуває особливої ваги у сучасних геополітичних реаліях. Забезпечення повноцінного функціонування державних інституцій для гарантування прав і свобод громадян стає пріоритетним завданням. Імперативом часу є надання державою якісних і оперативних послуг, особливо в умовах глобальної економічної кризи та військової агресії росії проти України.

Важливо зазначити, що право на судовий захист є фундаментальним правом людини, гарантованим Конституцією України [6] та «Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» [173]. Це право не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану. Тому законодавець має врегулювати процедури здійснення цифрового правосуддя та створити комплексну правову базу для його функціонування. Це передбачає розробку та впровадження нормативних актів, які б чітко визначали порядок проведення онлайн-засідань, забезпечували захист персональних даних усіх учасників судового процесу та гарантували безпеку електронних систем, що використовуються у судочинстві. Важливим аспектом є встановлення чітких правил електронного документообігу, включаючи порядок подання та отримання процесуальних документів у електронній формі, а також визначення надійних методів цифрової ідентифікації учасників процесу. Особливу увагу потрібно приділити регламентації статусу та порядку використання електронних доказів, встановленню процедур їх подання, дослідження та оцінки в суді. Законодавче врегулювання має також охоплювати питання архівування електронних матеріалів справ, забезпечення доступу до них уповноважених осіб та збереження цілісності даних протягом встановлених термінів. Особливої уваги потребує врегулювання питання реалізації принципу доступності правосуддя за умов тотального впровадження інформаційних технологій у процес судочинства. Усі ці аспекти мають бути узгоджені з існуючими принципами судочинства та міжнародними стандартами захисту

прав людини, щоб гарантувати справедливість та ефективність цифрового правосуддя.

Як було зазначено у п. 1.2 цього дисертаційного дослідження, Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [8] визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні. Ми вважаємо, що для вирішення питання щодо чіткого визначення порядку проведення онлайн-засідань доцільно внести у цей Закон відповідні зміни. Вказане забезпечить такі можливості: 1) закріпити правовий статус онлайн-засідань як повноцінної форми здійснення правосуддя; 2) встановити загальні принципи та вимоги до проведення онлайн-засідань; 3) визначити технічні та організаційні аспекти забезпечення онлайн-засідань; 4) регламентувати права та обов'язки учасників процесу під час онлайн-засідань.

Доповнення Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» може забезпечити створення єдиної правової основи для проведення онлайн-засідань у всіх видах судочинства. При цьому може бути забезпечено узгодженість та системність правового регулювання. Альтернативно, можна розглянути внесення відповідних змін до ЦПК України, ГПК України та КАС України. Однак, це потребуватиме узгодження змін у кількох документах одночасно.

Для вирішення питання захисту персональних даних учасників дистанційного судового процесу та гарантування безпеки інформаційних систем у судочинстві ми пропонуємо доповнити Закон України від 01.06.2010 року № 2297-V «Про захист персональних даних» [10]. Як було вказано у п. 1.2 цього дисертаційного дослідження, він є ключовим нормативно-правовим актом у сфері захисту персональних даних в Україні. Внесення відповідних доповнень у цей закон може внормувати такі питання: 1) встановити особливі вимоги до обробки та зберігання персональних даних учасників судового процесу в електронних системах; 2) визначити процедури та механізми забезпечення безпеки електронних систем, що використовуються у судочинстві; 3) регламентувати відповідальність за порушення безпеки даних в інформаційних системах судів; 4) узгодити норми щодо захисту даних у судовій сфері з

загальними принципами захисту персональних даних.

Внесення доповнень до цього закону може створити комплексну правову основу для захисту персональних даних у контексті цифровізації судочинства. Зазначене уможливить забезпечення балансу між відкритістю судового процесу та захистом приватності учасників. Це також сприє підвищенню довіри громадян до інформаційних систем судів. Додатково можна розглянути внесення відповідних змін до Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» з метою забезпечення узгодженості правового регулювання у цій сфері.

Для вирішення питань щодо цифрової ідентифікації учасників дистанційного судового процесу ми пропонуємо розглянути доповнення низки нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [43] доцільно доповнити положеннями, які б регулювали специфіку електронного документообігу у судовій системі, встановлювали особливі вимоги до електронних процесуальних документів та визначали порядок їх подання і отримання. Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [72] ми пропонуємо доповнити положеннями, які б регулювали питання цифрової ідентифікації учасників судового процесу, встановлювали вимоги до електронних підписів, що використовуються у судочинстві, та визначали порядок їх верифікації. Ми вважаємо, що процесуальні кодекси України доцільно доповнити положеннями щодо процедур подання та прийняття електронних процесуальних документів, а також щодо використання засобів цифрової ідентифікації у судовому процесі.

Доповнення цих нормативно-правових актів дозволить створити комплексну правову базу для впровадження надійних методів цифрової ідентифікації у судовій системі України. Це сприятиме підвищенню ефективності судочинства, забезпеченню доступності правосуддя та посиленню захисту прав учасників судового процесу в умовах цифровізації.

У пункті 4.1 цього наукового дослідження зауважено відсутність в Україні наукових досліджень з питань впровадження смарттехнологій у діяльність судів.

У зв'язку з цим авторами запропоновано розглядати смартсудочинство розглядається як концептуальний підхід до модернізації системи правосуддя шляхом широкого впровадження сучасних смарттехнологій у судові процеси. Це комплексна стратегія, спрямована на підвищення ефективності, прозорості та доступності судочинства за допомогою інноваційних цифрових рішень.

Метою смартсудочинства є оптимізація процесів, скорочення часу розгляду справ, зменшення адміністративних витрат, забезпечення рівного доступу до правосуддя та підвищення прозорості судової системи. При цьому воно має ґрунтуватися на принципах верховенства права, неупередженості та справедливості. Цей інноваційний підхід до здійснення правосуддя передбачає широке впровадження цифрових технологій у судові процеси та систему правосуддя загалом. Його основне призначення полягає у модернізації та оптимізації судової системи, підвищенні її ефективності, прозорості й доступності для громадян.

Запропонований концептуальний підхід базується на впровадженні у судову систему таких цифрових смартрішень: 1) системи електронного документообігу з елементами ШІ; 2) блокчейн-технології для забезпечення безпеки та прозорості інформації, що циркулює в судовій системі; 3) автоматизовані системи управління справами для оптимізації судових процесів; 4) системи розпізнавання мови для транскрибування судових засідань; 5) інтелектуальні системи відеоконференцзв'язку для проведення дистанційних засідань; 6) аналітичні інструменти для збору та аналіз статистики, виявлення тенденцій, оцінки ефективності діяльності судової системи; 7) технології віртуальної та доповненої реальності для реконструкції подій у складних справах; 8) хмарні сервіси для забезпечення надійного зберігання, швидкого доступу та обміну судовими документами і даними; 9) мобільні технології для полегшення доступу до правосуддя. Впровадження цих інноваційних інструментів дозволить оптимізувати робочі процеси і підвищити продуктивність автоматизованих інформаційних систем у судах.

З огляду на констатовану у попередніх розділах цього дисертаційного дослідження необхідність адаптації судової системи до технологічного прогресу

та стрімке поширення смарттехнологій у правовій сфері, запропоновано врегулювати на законодавчому рівні відповідну термінологію. Авторами представлено власне трактування терміна «смарттехнології» як сукупності інноваційних програмно-апаратних рішень та систем, здатних до автономного функціонування, адаптивного навчання та прийняття рішень на основі аналізу даних, спрямованих на оптимізацію процесів, підвищення ефективності діяльності та розширення функціональних можливостей у різних сферах застосування, включаючи, але не обмежуючись, інформаційними системами, пристроями та мережами, забезпечуючи взаємодію з користувачами та іншими системами відповідно до встановлених правових та етичних норм.

Також запропоновано законодавчо врегулювати дефініцію поняття «смартсудочинство» як інноваційного способу здійснення правосуддя, що інтегрує традиційну діяльність суду із смарттехнологіями та інтелектуальними системами для оптимізації процесу встановлення фактичних обставин справи, ефективного захисту прав і свобод людини, забезпечення приватних і публічних інтересів, підвищення точності застосування закону та прийняття справедливих судових рішень, гарантуючи прозорість, доступність та об'єктивність судового розгляду відповідно до принципу верховенства права та етичних норм.

Через уразливість особистої приватності у цифровому просторі, право на забуття набуває важливого значення і потребує розробки детальних правових механізмів захисту. Водночас, концепція «цифрових прав» залишається нечітко визначеною законодавчо та доктринально, що обумовлює необхідність подальших досліджень та тлумачень її специфіки. За умов стрімкої цифровізації та недосконалості чинного законодавства, все актуальнішим стає питання конституційного закріплення цифрових прав людини. У зв'язку з цим авторами запропоновано таку дефініцію поняття «цифрові права»: цифрові права – це фундаментальні права людини, що реалізуються та захищаються в цифровому середовищі, включаючи право на доступ до інтернету, захист персональних даних, свободу вираження думок онлайн, право на цифрову приватність, а також інші права, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових систем.

Відповідно до проведеного у підрозділі 5.1 цього дисертаційного дослідження аналізу нормативно-правових актів та наукових розвідок з питань впровадження ІКТ у судову систему, авторами виокремлено основні аспекти, які регламентують міжнародні стандарти організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства: 1) доступність електронного правосуддя; 2) захист персональних даних; 3) електронний документообіг у судовій системі; 4) дистанційна участь у судових засіданнях; 5) прозорість судочинства; 6) автоматизація судових процесів; 7) міжвідомча взаємодія.

Зауважено необхідність інтеграції інформаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС з судовою системою України. Визначено основні аспекти налагодження сумісності інформаційних систем, які функціонують у судовій системі України, з аналогічними європейськими системами: 1) адаптація українських інформаційних систем судів до стандартів ЄС для транскордонного обміну юридичними документами; 2) забезпечення відповідності форматів даних та протоколів обміну інформацією європейським стандартам; 3) впровадження механізмів безпечної автентифікації та авторизації, сумісних з системами ЄС; 4) розробка інтерфейсів для взаємодії з Європейським порталом електронного правосуддя; 5) забезпечення можливості обміну електронними доказами відповідно до стандартів ЄС.

Виділено ключові передумови для усунення мовних перешкод у процесі обміну судовою інформацією та документацією між Україною та ЄС: 1) розробка стандартів та протоколів для багатомовного обміну юридичними документами; 2) впровадження систем машинного перекладу, адаптованих для юридичної термінології; 3) забезпечення навчання суддів та працівників апаратів судів іноземним мовам; 4) створення спеціалізованих глосаріїв та довідників для узгодження юридичної термінології.

Визначено основні завдання для подолання відмінностей у правових системах України та країн ЄС: 1) проведення ґрунтовного порівняльного аналізу правових систем України та країн ЄС; 2) розробка механізмів «перекладу» міжнародних актів з використанням єдиної правової термінології; 3) створення спеціальних робочих груп за участю українських та європейських експертів для

розробки рекомендацій щодо гармонізації законодавства; 4) впровадження навчальних програм для суддів та правників з порівняльного правознавства й особливостей правових систем ЄС.

Встановлено, що інтеграція інформаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС із судовою системою України потребує використання системного підходу та розробки довгострокової стратегії. Визначено, що її ключовими елементами мають бути такі: 1) розробка детального плану цифрової трансформації судової системи України з чіткими етапами та цілями; 2) створення міжвідомчої робочої групи для координації зусиль з реалізації стратегії; 3) залучення міжнародних експертів та організацій для надання технічної допомоги та консультацій; 4) розробка механізмів моніторингу та оцінки прогресу інтеграції цифрових технологій у судову систему; 5) забезпечення стабільного фінансування проєктів цифровізації через державний бюджет та міжнародну допомогу; 6) проведення регулярних консультацій з усіма зацікавленими сторонами, включаючи суддів, адвокатів, фахівців з інформаційних технологій та громадськість.

Ці зміни дозволять створити правову основу для впровадження передових технологій у судочинство України, враховуючи зарубіжний досвід та тенденції розвитку цифрового правосуддя. Вони сприятимуть підвищенню ефективності та прозорості судових процесів, забезпечуючи надійне зберігання та обробку електронних доказів. Запропоновані доповнення до законодавства відкриють шлях до повноцінної цифрової трансформації судової системи, що включатиме автоматизацію документообігу, впровадження систем ШІ для аналізу правових даних та оптимізацію судового адміністрування. Це також створить передумови для розвитку онлайн-судочинства, що розширить доступ громадян до правосуддя та прискорить розгляд справ. Врахування міжнародних стандартів у сфері електронного правосуддя дозволить Україні гармонізувати свою правову систему з європейськими нормами. Це сприяє інтеграції України у глобальний правовий простір та підвищенню довіри до української судової системи на міжнародному рівні.

Удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації

судочинства в Україні вимагає комплексного підходу, що охоплює внесення змін до ключових законодавчих актів та впровадження нових технологічних рішень. Ми вважаємо, що основними напрямками зазначеного є: 1) створення єдиного цифрового середовища судочинства України та ЄС; 2) оновлення національного законодавства у сфері електронного документообігу, захисту персональних даних та архівування електронних матеріалів тощо. Ці заходи спрямовані на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя. Реалізація зазначених ініціатив не лише сприятиме цифровій трансформації судової системи України, а може забезпечити її гармонізацію з міжнародними стандартами. Це є вирішальними для євроінтеграційних процесів та зміцнення позицій України у глобальному правовому просторі.

Для удосконалення організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства у сучасних умовах євроінтеграції та за обставин правового режиму воєнного стану розроблено концептуальну модель організаційного забезпечення цифровізації судочинства в Україні, яка є основою запропонованого авторського підходу до оптимізації цифрової трансформації судочинства. Визначено її основні складові:

- інституційна структура: стратегічний рівень (ВРУ – нормативно-правове забезпечення, КМУ – стратегічне планування і координація державних програм, ВРП – формування політики цифровізації судової системи), організаційно-технічний рівень (ДСА України – практична реалізація цифрової трансформації судів, Мінцифри – координація загальнодержавної цифрової політики, ДП «Інформаційні судові системи» – розробка та підтримка інформаційних систем судочинства), функціональний рівень (ВС – впровадження цифрових інструментів у судову практику, ВККС – оцінювання цифрових компетенцій суддів, НШСУ – навчання суддів цифровим навичкам), консультативний рівень (РСУ – експертна підтримка процесів цифровізації, ГРД – громадський контроль, Дорадча група експертів – консультації з технічних питань);

- організаційно-правові складові: нормативно-правовий компонент («Положення про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС»,

регламенти взаємодії суб'єктів організаційно-правового забезпечення, протоколи кібербезпеки та захисту інформації, стандарти електронного документообігу), технологічна інфраструктура (ЄСІТС, ЄДРСР, система відеоконференцзв'язку, електронний архів судових документів, центри обробки даних, захищені канали зв'язку), процедурний компонент (автоматизований розподіл справ між суддями, електронне судове провадження, дистанційна участь у судових засіданнях, електронні докази та їх оцінювання, електронна аутентифікація учасників процесу, алгоритми моніторингу дотримання процесуальних строків);

– гарантії цифрового правосуддя: інформаційна безпека (багаторівнева система аутентифікації, шифрування судової інформації, моніторинг та реагування на кіберзагрози у судовій системі, регулярний аудит безпеки, протоколи відновлення даних, відповідальність за втручання в автоматизовані системи судів), захист персональних даних (диференційований доступ до персональних даних, знеособлення даних у публічних реєстрах, журналювання операцій з персональними даними, регламенти обробки персональних даних, механізми отримання згоди на обробку даних); відкритість і прозорість (публічний доступ до судових рішень, онлайн-трансляції відкритих судових засідань, інтерактивна судова статистика, системи зворотного зв'язку від користувачів); доступність правосуддя (адаптивний інтерфейс для людей з особливими потребами; багатомовність інтерфейсів систем, мобільні додатки для доступу до судових сервісів, інформаційно-консультативні центри);

– інтеграція ІІІ та смартсудочинства: нормативно-правова база для ІІІ (національна стратегія використання ІІІ в судочинстві, етичний кодекс застосування ІІІ у судовій системі, алгоритми аудиту систем ІІІ, стандарти прозорості алгоритмів, розмежування відповідальності між людиною і ІІІ); впровадження технологій ІІІ (базовий рівень: автоматизований пошук у правових базах, транскрибування судових засідань, автоматична класифікація справ, середній рівень: системи аналізу судової практики, прогнозування навантаження на суди, інтелектуальний аналіз документів, просунутий рівень: системи підтримки прийняття рішень, предиктивна аналітика),

сма́ртсудочинство (інтелектуальні системи допомоги громадянам, чат-боти для консультацій, мобільні додатки для взаємодії з судом, системи автоматичного складання типових процесуальних документів);

– механізми імплементації: поетапне впровадження (І етап – удосконалення електронного документообігу, розвиток відеоконференцзв'язку, ІІ етап – повне впровадження ЄСІТС, інтеграція всіх судових та правоохоронних реєстрів, розвиток аналітичних інструментів, ІІІ етап – імплементація технологій ІІІ, реалізація сма́ртсудочинства, інтелектуальна автоматизація процесів); моніторинг та оцінка (розробка ключових показників ефективності, регулярний аудит цифрових рішень, механізми корегування моделі на основі аналізу результатів).

Представлена модель враховує як існуючі інституції та практики, так і перспективні напрями розвитку, пов'язані з використанням ІІІ, забезпеченням кібербезпеки та впровадженням сма́рттехнологій у судочинство.

Висновки до розділу 5

1. Досліджено, що організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства регулюється численними міжнародними правовими документами, включаючи конвенції, рекомендації, резолюції, директиви та регламенти, зокрема тими, що розроблені та прийняті: 1) Радою Європи («Рекомендація R(84)5 КМ РЄ державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя», «Рекомендація Rec(2001)3 КМ РЄ державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій», «Рекомендація CM/Rec(2009)1 КМ РЄ державам-членам щодо електронної демократії (e-democracy)», «Рекомендація КМ РЄ CM/Rec (2020)1 щодо впливу алгоритмічних систем на права людини»); 2) СЕРЕП (Керівні принципи щодо проведення відеоконференцій у судових процесах, Керівні принципи електронного подання документів до суду та цифровізації судочинства, Посібник з інформаційних панелей судів, Європейська етична хартія щодо застосування ІІІ у судових

системах), 3) КРЄС (Висновок № 14(2011) «Правосуддя та інформаційні технології (ІТ)»); 4) Європейським Парламентом («Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних)», Закон про штучний інтелект від 13.03.2024 року); 5) ООН (Резолюції Ради Безпеки ООН 2341 «Потреба в демократичному управлінні штучним інтелектом», 2342 «Правосуддя за алгоритмом – роль штучного інтелекту в поліцейській діяльності та системах кримінального правосуддя», 2343 «Запобігання дискримінації, спричиненій використанням штучного інтелекту», 2344 «Інтерфейс інтелект-комп'ютер: нові права чи нові загрози основним свободам?»); 6) Міжамериканським банком розвитку (Інструментарій для дій «Цифрові технології для кращого правосуддя»).

Ключовими принципами, що складають основу міжнародних стандартів організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації судочинства, є: 1) покращення доступу до електронного правосуддя; 2) зміцнення цифрової співпраці судів; 3) підвищення ефективності електронного правосуддя; 4) сприяння інноваційному електронному правосуддю; 5) принцип омніканальності; 6) забезпечення справедливості та інклюзивності; 7) розробка цифрових платформ судів на основі емпатії та розуміння потреб різних груп користувачів; 8) подолання перешкод у доступі до технологій; 9) персоналізація судових електронних сервісів; 10) захист персональних даних; 11) встановлення чітких правових підстав для обробки персональних даних; 12) баланс між ефективністю судових процесів і захистом персональних даних учасників; 13) міжнародне співробітництво для обміну найкращими практиками; 14) створення глобальної інклюзивної, безпечної та ефективного середовища цифрового правосуддя з урахуванням різноманітності правових систем та рівня технологічного розвитку країн світу.

2. На основі аналізу досвіду впровадження цифрових технологій у судочинстві та його правового регулювання в найбільш прогресивних у цій сфері країнах встановлено, що:

– у Сінгапурі реалізується стратегія повністю безпаперової системи судочинства та створення спеціальних «технологічних судів» та функціонують інтегрована мережа юридичних інформаційних послуг LawNet та система електронного судового розгляду eLitigation. Правове регулювання цифровізації судової системи Сінгапуру здійснюється системою взаємопов'язаних нормативно-правових актів, ключовими з яких є Закон про електронні транзакції, Закон про Верховний Суд, Закон про кібербезпеку та Закон про захист персональних даних;

– в Естонії функціонує комплексна платформа управління інформацією KIS, яка використовується в судах усіх інстанцій і забезпечує єдиний інформаційний простір, діє офіційний портал Електронної справи (e-File) для управління електронними справами, який інтегрований з інформаційними системами різних державних органів, та веб-сайт судових рішень Riigi Teataja. Процес цифровізації судочинства в Естонії регулюється як загальноєвропейськими стандартами, зокрема рекомендаціями Комітету Міністрів РЄ, так і національним законодавством, включаючи Закон про суди, Закон про цифрові підписи та Закон про державні інформаційні системи;

– в Ізраїлі система «Net Hamishpat» забезпечує цілодобовий доступ до справ для всіх учасників процесу, можливість генерації звітів у реальному часі та надійний захист персональних даних із використанням хмарних технологій. Нормативно-правову базу для цифровізації судочинства в Ізраїлі складають Закон про електронний підпис, Закон про комунікації та Закон про захист приватності, а також спеціальні Інструкції з використання системи «Net Na'Mishpat».

Визначено основні передові підходи та інноваційні рішення, які можуть бути адаптовані та імplementовані у правову систему України: 1) технологічна модифікація діючих ЄСІТС та ЄРСДР; 2) комплексна інтеграція судової системи в загальнодержавну цифрову інфраструктуру; 3) збалансоване правове регулювання, що поєднує як загальні принципи функціонування електронного судочинства, так і спеціальні норми щодо використання цифрових підписів,

захисту даних та міжвідомчої електронної взаємодії, з урахуванням європейських рекомендацій та міжнародних стандартів.

3. Окреслено основні проблемні аспекти гармонізації організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС із судовою системою України: відмінності у правових системах; технологічний розрив між Україною та країнами ЄС; неузгодженість інформаційних систем, які функціонують в судовій системі України, з європейськими платформами; мовні бар'єри; низка організаційно-координаційних викликів; фінансовий аспект.

Запропоновано пріоритетні шляхи вирішення зазначених проблем: створення спеціалізованого координаційного центру гармонізації процесуального законодавства за участю українських та європейських експертів, який би працював над розробкою методологічних рекомендацій щодо адаптації національних процедур до стандартів ЄС без втрати національної правової ідентичності; прискорення модернізації судової інфраструктури України; забезпечення узгодженості інформаційних систем, які функціонують у судовій системі України, з європейськими платформами; впровадження спеціалізованих систем машинного перекладу, адаптованих до юридичної термінології, розроблення єдиного багатомовного юридичного тезаурусу для уніфікації термінології; розроблення диверсифікованої моделі фінансування цифровізації судочинства, яка б поєднувала кошти державного бюджету, міжнародну технічну допомогу та можливості державно-приватного партнерства, із запровадженням прозорого механізму моніторингу ефективності використання цих ресурсів.

4. Розроблено модель організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, що є базовим елементом авторського концептуального підходу до оптимізації процесів цифрової трансформації у судовій системі України та визначено її складові: 1) інституційна структура, визначена трьома рівнями (стратегічний, організаційно-технічний, функціональний); 2) організаційно-правові складові (нормативно-правовий компонент, технологічна інфраструктура, процедурний компонент; 3) гарантії цифрового правосуддя (інформаційна безпека, захист персональних даних, відкритість і прозорість;

доступність правосуддя); 4) інтеграція ІІІ та смартсудочинства (нормативно-правова база для ІІІ, впровадження технологій ІІІ, смартсудочинство; 5) механізми імплементації (поетапне впровадження, моніторинг та оцінка).

4. Для вдосконалення організаційно-правового забезпечення судочинства запропоновано такі шляхи: 1) внести зміни та доповнення до чинного законодавства: до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» для врегулювання чіткого визначення порядку проведення онлайн-засідань; до Закону України «Про захист персональних даних» з метою правового регулювання захисту персональних даних учасників дистанційного судового процесу та гарантування безпеки інформаційних систем судів; до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» для врегулювати цифрової ідентифікації учасників дистанційного судового процесу; 2) розробити довгострокову стратегію з метою інтеграції інформаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС та України; 3) розробити концепцію транскордонної уніфікованої інформаційної системи судів на основі розширення та інтеграції системи ЄС e-CODEX, шляхом її об'єднання з ЄСІТС України та подальшою інтеграцією з аналогічними системами інших країн для забезпечення безпечного й ефективного обміну юридичними даними та документами між державами-учасницями; 4) розглянути смартсудочинство як інноваційний підхід до модернізації судової системи України на основі «розумних» технологій; 5) врегулювати понятійно-категоріальний апарат у сфері цифровізації судочинства для нормативного врегулювання питань впровадження інноваційних цифрових технологій у діяльність судів; 6) передбачити механізми для надання допомоги громадянам, які мають обмежений доступ до цифрових технологій або недостатній рівень цифрової грамотності, задля гарантування рівного доступу до правосуддя для всіх категорій населення.

Обґрунтовано необхідність забезпечення сумісності та об'єднання інформаційних систем судової влади України з аналогічними системами держав ЄС: адаптація вітчизняних систем до стандартів ЄС для транскордонного обміну юридичними документами; уніфікація форматів даних та протоколів; впровадження сумісних механізмів безпечної автентифікації; розроблення

інтерфейсів для взаємодії з Європейським порталом електронного правосуддя та забезпечення можливості обміну електронними доказами відповідно до стандартів ЄС.

Визначено ключові проблеми та суперечності в організаційно-правовому забезпеченні цифровізації судочинства України та країн ЄС, для усунення яких рекомендовано впровадити наступні заходи: комплексне зіставлення правових систем; уніфікацію термінології міжнародних актів; формування експертних груп для гармонізації законодавства; розвиток професійної освіти правників у сфері європейського права.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретико-правове узагальнення та запропоновано інноваційне вирішення наукової проблеми, що полягає у розробленні авторського концептуального підходу до оптимізації цифрової трансформації судочинства через удосконалення організаційно-правового забезпечення цього процесу в сучасних умовах євроінтеграції та за обставин воєнного стану. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки.

1. Обґрунтовано подвійну природу інформації як фундаментальної категорії організаційно-правового забезпечення судової діяльності, що може бути представлена у формі абстрактної конструкції, або мати практичне втілення та одночасно виконує функції ресурсу, засобу і результату. Запропоновано внести зміни до Закону України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію», розширивши визначення поняття «інформація», та сформулювати його у такій редакції: «інформація – будь-які дані, представлені у формі, що має сенс, або відомості чи знання, які можуть бути отримані, перетворені, поширені, інтерпретовані, представлені, використані або збережені на матеріальних носіях чи у свідомості людини, а також відображені в електронному вигляді чи існувати у формі ментальних конструкцій (думок, ідей, знань, концепцій)».

2. Представлено концептуальний підхід до характеристики діяльності судів як об'єкта цифрової трансформації та визначено основні його детермінанти: модернізація правової бази, реорганізація структури судів, розвиток технологічної інфраструктури, адаптація процесуальних норм, забезпечення інформаційної безпеки, підвищення доступності правосуддя та вдосконалення міжвідомчої взаємодії. Обґрунтовано необхідність оновлення та адаптації законодавства для успішної інтеграції технологічних інновацій у судову систему з огляду на стрімкий розвиток інформаційних технологій.

Визначено, що ефективне впровадження цифрових технологій вимагає суттєвих змін у традиційній структурі судових установ та підходах до організації їхньої роботи. Обґрунтовано необхідність підвищення кваліфікації суддів та

працівників апарату суду; перегляду посадових обов'язки працівників апарату суду; введення посад адміністратора електронного документообігу та спеціаліста з цифрових доказів; створення спеціалізованих підрозділів, відповідальних за цифрову трансформацію судів, основна функція яких полягатиме у розробленні стратегії цифровізації, впровадженні нових технологічних рішень та забезпеченні їх безперебійного функціонування.

Запропоновано авторську дефініцію поняття «цифровий судовий процес» як форми здійснення правосуддя, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій та електронних систем на всіх стадіях судового процесу, включаючи подання документів, проведення судових засідань, збір і аналіз доказів, ухвалення та оприлюднення судових рішень, з метою забезпечення ефективного, об'єктивного, прозорого та доступного правосуддя при дотриманні всіх процесуальних прав і гарантій учасників судового процесу.

3. Застосування міждисциплінарного комплексного методологічного підходу до дослідження організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства зумовлене міждисциплінарним характером наукової роботи. Поєднання холістичного, порівняльно-правового, історико-правового, формально-юридичного, соціологічного, статистичного методів та методу моделювання дозволило системно вивчити багаторівневий процес цифровізації судочинства та забезпечити основу для систематизації результатів дослідження, узагальнити запропоновані висновки, сформулювати власні науково обґрунтовані пропозиції щодо оптимізації організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства, вивчити зарубіжний досвід та розробити авторський підхід до оптимізації організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні.

4. Встановлено, що нормативне регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства є інтегративним процесом, який формує правову основу для впровадження інноваційних технологій у судову систему. Визначено його основні засади: розроблення механізмів, які гарантують рівний доступ до правосуддя і реалізують дотримання принципів прозорості, відкритості, неупередженості правосуддя, змагальності й рівності сторін;

адаптація судової системи до швидких технологічних змін, що сприяє її ефективності в умовах цифровізації; регулювання відповідальності за порушення у сфері електронного судочинства, що гарантує дотримання встановлених норм і стандартів; забезпечення стабільності та надійності інформаційних систем судів, що є основою для ефективної роботи судової системи в умовах цифрової трансформації. Доведено необхідність законодавчого регулювання відповідальності за порушення у сфері електронного судочинства.

Запропоновано внести зміни до Закону України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг», які б регламентували відповідальність за порушення у сфері електронного судочинства, зокрема встановлювали склад правопорушень (несанкціонований доступ до електронних судових систем, умисне пошкодження або знищення даних в електронних системах судочинства, фальсифікація електронних судових документів, порушення конфіденційності судової інформації в електронних системах, зловживання правами електронного користувача судових систем) та встановлювали їх диференціацію за суб'єктом вчинення (працівники суду, учасники судового процесу, сторонні особи (хакери, зловмисники, технічні адміністратори систем).

5. Досліджено, що організаційна структура інформаційних систем у судовій системі України є складною та багаторівневою системою, метою якої є забезпечення ефективного та прозорого правосуддя. На центральному рівні функціонує ЄСІТС, яка забезпечує загальну координацію та інтеграцію всіх інформаційних процесів у судовій системі України. На регіональному рівні функціонують інформаційні системи окремих судів. На локальному рівні організаційна структура представлена автоматизованими робочими місцями суддів та працівників апарату суду. Констатовано, що організаційна структура та принципи функціонування інформаційних систем у судочинстві України регулюються низкою нормативно-правових актів, що потребують постійного оновлення та вдосконалення. Представлено авторську пропозицію щодо розроблення організаційної структури універсальної інформаційної системи для судочинства, що об'єднає функціонал існуючих підсистем ЄСІТС та додаткових

модулів «Законодавство», «Судова практика», «Аналітика», «Форми та зразки документів», «Міжнародні стандарти фінансової звітності», «Термінологічний словник», «Моніторинг» та «Інтеграція».

Виділено основні принципи функціонування інформаційних систем у судочинстві: захист судової інформації; гарантованість доступу до правосуддя; об'єктивність та неупередженість; прозорість судових процесів; єдність судової практики; оперативність судочинства; достовірність даних; інтеоперабельність; підзвітність та аудит; резервне копіювання; адаптивність до змін законодавства; людиноцентризм; хмарні технології; кібербезпека; технологічна нейтральність; цифрова ідентифікація.

Для подальшого вдосконалення організаційної структури інформаційних систем у судовій системі України запропоновано реалізувати такі заходи: розробити універсальну інформаційну систему, яка б об'єднала функціонал існуючих платформ та забезпечила комплексну автоматизацію судових процесів; впровадити модулі ШІ для більш ефективного аналізу судової практики та прогнозування судових рішень; забезпечити інтеграцію всіх існуючих правових баз даних для створення єдиного інформаційного простору; розширити можливості дистанційної участі у судових засіданнях, вдосконаливши системи відеоконференцзв'язку. Реалізація цих пропозицій сприяє створенню більш ефективної, прозорої та доступної системи правосуддя, що відповідатиме сучасним викликам цифрового суспільства.

6. Визначено організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства як інтегративний інститут адміністративного та інформаційного права, який представляє собою систему нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для впровадження та ефективного використання цифрових технологій у судовій системі. Це поняття включає правове, організаційне, інституційне, технічне та кадрове забезпечення.

Основою цифровізації судової системи є поетапне впровадження ЄСІТС, її модулі Електронний кабінет, Електронний суд та система відеоконференцзв'язку функціонують у тестовому режимі, ЄДРСР працює з

функціональними обмеженнями. Комплексна діджиталізація судових процесів відбувається відповідно до низки концепцій державних стратегій («Концепції розвитку електронного урядування в Україні», «Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи», «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки», «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», «Концепції Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проєкту побудови ЄСІТС в Україні на 2022–2024 роки», Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки) та регулюється різними нормативно-правовими актами (Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», Закон України від 01.12.2022 року № 2807-IX «Про Національну програму інформатизації», Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII «Про інформацію», Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг», Закон України від 22.12.2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень», Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», Закон України від 16.12.2020 року № 1089-IX «Про електронні комунікації», Закон України від 05.07.1994 року № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Закон України від 21.11.2002 року № 228-IV «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до Європейського законодавства», Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Кримінальний процесуальний кодекс України, «Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів», затверджене постановою КМУ від 17.03.2004 року № 326, «Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему», затверджене рішенням ВРП від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21, «Положення про автоматизовану систему документообігу суду», затверджене рішенням РСУ від 02.04.2015 року). Подальша діджиталізація судової системи

потребує формування єдиного інформаційного простору для судів, удосконалення інформаційної інфраструктури, забезпечення доступності інформації та прозорості системи правосуддя через автоматизацію процесів, оновлення технічної бази та впровадження нових інформаційних систем.

7. Виділено основні періоди еволюції українського судочинства: 1) Київська Русь (IX–XIII ст.) – правосуддя здійснювалося князем на підставі «Руської Правди»; 2) Литовсько-Польська доба (XIV–XVII ст.) – започатковано принцип законності та змагальність процесу; 3) Запорізька Січ (друга половина XVI ст. – кінець XVIII ст.) – самобутня система судочинства, заснована на козацьких звичаях; 4) Гетьманщина (кінець XVIII ст. – початок XX ст.) – вплив російського судочинства та кодифікація права; 5) українські землі у складі Російської імперії (кінець XVIII ст. – початок XX ст.) – судова реформа 1864 року, що модернізувала судову систему; 6) доба української революції 1917–1921 рр. – демократизація та націоналізація судового процесу; 7) радянська доба (1922–1991 рр.) – судочинство стало інструментом диктатури пролетаріату; 8) незалежна Україна (1991 р. – сьогодні) – трансформація судової системи, впровадження нового законодавства та цифровізація. Зазначено, що кожен із виділених етапів поступово формував підґрунтя для майбутньої цифрової трансформації та наближав судову систему до сучасних стандартів прозорості й ефективності. Сьогодні ці стандарти втілюються через впровадження інформаційних технологій.

8. Визначено, що процес цифровізації судочинства в Україні відбувається поетапно, з постійним вдосконаленням законодавчої бази та технічних рішень. Ключовим етапом цифрової трансформації судової системи є ЄСІТС. Зауважено, що підсистема «Електронний суд» є однією із складових Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка забезпечує цифрову взаємодію між судом та учасниками судового процесу. Виділено основні переваги електронного судочинства: 24/7 доступ до Електронного суду; можливість онлайн ознайомлення з матеріалами справи; участь у засіданнях онлайн за допомогою електронного підпису; економія часу та коштів на паперову документацію; точна фіксація часу подання процесуальних документів та

можливість відстеження їх руху. Ці переваги підвищують прозорість, доступність, ефективність та оперативність судової системи, сприяють забезпеченню права на справедливий суд. Аргументовано, що в умовах воєнного стану особливої актуальності набуло електронне судочинство для забезпечення безперервності та доступності правосуддя.

Досліджено, що на 2024 рік не всі суди України інтегровані до ЄСІТС. Виявлено низку перешкод для повноцінної цифрової трансформації судової системи: нерівномірність впровадження технологій у різних судах; недостатній рівень захисту від кіберзагроз; низька цифрова грамотність серед частини населення та працівників апарату суду; значні фінансові витрати на впровадження та підтримку цифрових систем; необхідність постійного оновлення законодавчої бази; подолання психологічних бар'єрів щодо використання нових технологій. Ці фактори суттєво впливають на темпи та ефективність цифровізації судочинства в Україні.

9. Аргументовано, що цифрова трансформація судочинства є ключовою складовою державної антикорупційної стратегії України, спрямованої на підвищення транспарентності та якості судової системи. Впровадження інноваційних технологій у судові процеси, зокрема, через електронний документообіг, ЄСІТС, автоматизований розподіл справ та ЄДРСР, сприяє зменшенню корупційних ризиків. Україна активно вдосконалює нормативно-правову базу у сфері антикорупційної політики, що відповідає її міжнародним зобов'язанням, зокрема вимогам Конвенції ООН проти корупції. Прийняття нової Антикорупційної стратегії до 2025 року та Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки демонструє системний підхід до боротьби з корупцією на законодавчому рівні. Важливим кроком у цьому напрямі стало затвердження Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, яке визначає основні цілі та функціональні можливості системи для ефективного відстеження реалізації антикорупційних заходів. Для вдосконалення процесів трансформації судочинства з метою запобігання корупції у судовій системі запропоновано здійснити такі заходи: впровадити технології блокчейн для підвищення рівня безпеки та забезпечення

незмінності документів; розробити та імплементувати системи на основі ШІ для виявлення можливих корупційних ризиків в ухвалених судових рішеннях; створити інтегровану систему моніторингу дій користувачів ЄСІТС для автоматичного виявлення підозрілих шаблонів поведінки; розширити функціонал ЄСІТС для повної цифровізації всіх етапів судового процесу.

10. Обґрунтовано, що технологія ШІ стала підґрунтям для реалізації сучасного етапу цифрової трансформації судочинства. Вона може суттєво підвищити ефективність та доступність правосуддя шляхом автоматизації рутинних завдань, пришвидшення документообігу, вдосконалення пошуку та аналізу юридичної інформації, оптимізації розподілу справ між суддями, покращення доступу громадян до правосуддя, однак становить ризики щодо захисту прав людини, збереження конфіденційності даних та дотримання етичних норм у процесі судочинства. Встановлено відсутність універсальної міжнародної нормативно-правової бази для регулювання сфери ШІ. Запропоновано розробити національну стратегію використання ШІ в судочинстві України на основі успішних практик Великої Британії та Сінгапуру. Гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема з принципами «Білої книги зі штучного інтелекту», дозволить забезпечити баланс між інноваціями та захистом прав громадян.

Зроблено висновок, що технологічні інструменти на основі ШІ мають впроваджуватися у судову систему України поетапно. Виділено перспективні напрями імплементації ШІ у судочинство: системи розпізнавання документів; транскрибування судових засідань; чат-боти для надання базових юридичних консультацій громадянам; створення комплексного онлайн-порталу управління електронними судовими справами та обміну документами. Основою для впровадження цих технологічних рішень має стати ЄСІТС та її функціональні модулі, що забезпечить системність і послідовність інтеграції інструментів ШІ у діяльність судів.

Запропоновано розробити етичний кодекс застосування ШІ у судовій системі, який забезпечить дотримання балансу між технологічними інноваціями і дотриманням прав людини та посилить відповідальність за використання ШІ у

судовій системі у зв'язку зі зростаючими ризиками упередженості алгоритмів, проблемами «чорної скриньки» та потенційними порушеннями прав людини. Застосування ШІ для ухвалення рішень вимагає чіткого встановлення меж відповідальності між розробниками систем, суддями та іншими учасниками процесу. Концепт меж відповідальності має передбачати, що остаточні рішення ухвалює суд, а розробники несуть відповідальність за прозорість алгоритмів та якість навчальних даних. Необхідне законодавче врегулювання, яке збалансує патентні права розробників та права осіб, чиї дані опрацьовуються системами ШІ, а також передбачить механізми відшкодування шкоди у випадку помилок чи зловживань.

11. За обставин воєнного стану електронне судочинство в Україні набуло важливого значення, однак цей процес стикається з низкою проблем, зокрема технічною неготовністю багатьох судів. Запропоновано такі заходи для вдосконалення функціонування електронного судочинства в умовах повномасштабної війни: розробити та впровадити надійні протоколи для забезпечення безпеки та достовірності цифрових доказів на основі технології блокчейн; інтегрувати в Електронний суд спеціалізовані модулі на основі високотехнологічних рішень (3D-сканерів, експрес-аналізаторів ДНК тощо) для розширення його функціональності та ефективності; створити єдину систему збору та аналізу доказів, яка об'єднає різні технології; на основі закону про регулювання використання ШІ, ухваленого Європарламентом 13 березня 2024 року, розробити аналогічний законопроект для України, розширивши перелік винятків, на які не поширюється заборона використання ШІ під час воєнного стану; розробити стандарти та протоколи для збору, оброблення та використання ланцюга зберігання цифрових доказів на основі технології блокчейн у розслідуваннях воєнних злочинів, які забезпечать їх юридичну відповідність міжнародним нормам; впровадити технології для забезпечення безперебійного функціонування електронного судочинства в умовах проблем з електропостачанням та доступом до інтернету.

12. Запропоновано авторський підхід до систематизації суб'єктів організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства за чотирма

основними рівнями відповідно до їхніх функцій та повноважень: стратегічний рівень (ВРУ, КМУ, ВРП) – формування законодавчої бази, стратегічне планування та координація процесів цифровізації на найвищому рівні; організаційно-технічний рівень (ДСА України, Мінцифри, ДП «ІСС») – забезпечення практичної реалізації технічних рішень, впровадження інформаційних систем у діяльність судів та їх підтримка; функціональний рівень (ВС України, ВККС України, НШСУ) – практичне впровадження цифрових інструментів у судову практику та розвиток необхідних цифрових компетенцій; консультативний рівень (РСУ, ГРД, Дорадча група експертів) – надання експертної та консультативної підтримки щодо процесів цифровізації. Така систематизація забезпечує чітке розмежування повноважень та відповідальності різних суб'єктів у процесі цифровізації судової системи, забезпечуючи комплексний підхід до впровадження електронного правосуддя.

13. Аргументовано, що існуюча понятійна невизначеність терміну «інформаційні відносини» спричиняє потребу законодавчого врегулювання дефініції цього поняття. Запропоновано внести доповнення до Закону України від 02.10.1992 року № 2657-ХІІ «Про інформацію», закріпивши таке визначення: інформаційні відносини – це суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у процесі створення, збирання, отримання, зберігання, обробки, застосування, поширення, представлення, охорони та захисту інформації, а також під час застосування інформаційних технологій у різних сферах життєдіяльності суспільства, які регулюються нормативно-правовими актами з метою забезпечення інформаційних прав і свобод суб'єктів та задоволення їхніх інформаційних потреб.

Виділено такі види інформації, що є об'єктом інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства: інформація про судові справи та судові рішення; відомості про учасників процесу; інформація судів.

Зазначено, що правове регулювання інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства в Україні здійснюється низкою нормативно-правових актів, однак потребує удосконалення

гарантування належного захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, суспільства та держави в інформаційній сфері.

Окреслено основні засади інформаційних відносин у сфері організаційно-правового забезпечення судочинства: відкритість судового процесу; захист персональних даних; електронне правосуддя; забезпечення інформаційної безпеки; оперативність та актуальність інформації.

14. Визначено основні детермінанти гарантування організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства: правові механізми захисту автоматизованих інформаційних систем від несанкціонованого втручання; організаційні заходи для запобігання та виявлення спроб втручання; технічні засоби захисту інформації в судових автоматизованих інформаційних системах; відповідальність за втручання в роботу автоматизованих інформаційних систем судів; процедури аудиту та моніторингу роботи автоматизованих інформаційних систем; навчання персоналу щодо безпечного використання автоматизованих інформаційних систем; забезпечення цілісності та достовірності даних в автоматизованих інформаційних системах; механізми відновлення роботи систем у разі успішного втручання; зарубіжний досвід та стандарти захисту автоматизованих інформаційних систем судів; баланс між відкритістю судової системи та захистом від втручання в автоматизовані інформаційні системи судів. Такі гарантії створюють надійний фундамент для інтеграції цифрових технологій у судовий процес та забезпечують дотримання фундаментальних принципів верховенства права, рівності сторін та неупередженості суду, запобігають можливим зловживанням та несанкціонованому втручання у функціонування автоматизованих інформаційних систем, що зміцнює довіру суспільства до правосуддя в умовах цифрового середовища.

15. Встановлено неузгодженість визначення поняття «інформаційна безпека» в українському законодавстві. Запропоновано його авторську дефініцію: інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища, що забезпечує цілісність, конфіденційність і доступність інформації, захист суб'єктів інформаційних відносин (особи, суспільства та держави) від негативних інформаційних впливів та гарантує реалізацію прав і

свобод людини й громадянина, стійкий розвиток суспільства та держави в умовах глобального інформаційного простору.

Встановлено змістовну неузгодженість і неоднозначність розуміння поняття «кібербезпека», що може призвести до юридичних дискусій щодо класифікації певних дій чи ситуацій щодо того, чи підпадають вони під сферу кібербезпеки. Запропоновано внести зміни до Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» і закріпити визначення цього терміну як стану захищеності фундаментальних прав, свобод та законних інтересів людини, суспільства і держави в кіберпросторі, що досягається шляхом реалізації комплексної стратегії технічних, організаційних та правових заходів, спрямованих на забезпечення цілісності, конфіденційності та доступності інформації, підтримання стійкості функціонування інформаційних систем та інфраструктури, а також своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію кіберзагроз для сталого розвитку інформаційного суспільства та збереження цифрового суверенітету держави.

Окреслено основні аспекти забезпечення інформаційної безпеки судів: законодавче врегулювання (уніфікація термінології у сфері інформаційної безпеки та розроблення нормативних актів з урахуванням специфіки судової системи); комплексний захист судової інформації (регулярне оцінювання ризиків та запровадження системи реагування на загрози); технічний захист (шифрування, багаторівнева аутентифікація та захист мереж); забезпечення безпечного віддаленого доступу (створення підрозділу моніторингу та реагування на кіберзагрози). Це сприятиме надійному захисту судової інформації та стабільному функціонуванню судової системи.

Запропоновано реалізувати комплекс заходів для оптимізації інформаційної безпеки у діяльності судів: нормативно-правові (розроблення єдиного законодавчого акту щодо інформаційної безпеки судової системи; уніфікація понятійно-категоріального апарату у сфері інформаційної безпеки у діяльності судів; розроблення галузевого стандарту кібербезпеки для судової системи); організаційно-управлінські (створення спеціалізованого підрозділу

моніторингу та реагування на кіберзагрози в судовій системі; розроблення галузевої політики інформаційної безпеки судової системи); технічні заходи (впровадження адаптивних багаторівневих системи захисту електронного документообігу та ЄДРСР; створення резервної інфраструктури та дзеркальних серверів із географічним розподілом; розроблення інтелектуальних систем виявлення аномалій та попередження кібератак з елементами ІІІ); контрольно-наглядові (запровадження системи регулярного незалежного аудиту інформаційних систем судів; розроблення метрики ефективності заходів кібербезпеки та методології оцінювання рівня захищеності судових інформаційних систем). Впровадження цих заходів сприятиме суттєвому підвищенню рівня інформаційної безпеки судової системи, захисту конфіденційних даних та забезпеченню стабільного функціонування електронного судочинства в умовах зростаючих кіберзагроз.

16. Запропоновано розглядати смартсудочинство як інноваційний підхід до модернізації системи правосуддя шляхом комплексної інтеграції «розумних» технологій у судові процеси та практики. Він базується на впровадженні у судову систему таких цифрових смартрішень: системи електронного документообігу з елементами ІІІ; блокчейн-технології для забезпечення безпеки та прозорості інформації, що циркулює в судовій системі; автоматизовані системи управління справами для оптимізації судових процесів; системи розпізнавання мови для транскрибування судових засідань; інтелектуальні системи відеоконференцзв'язку для проведення дистанційних засідань; аналітичні інструменти для збору та аналізу статистики, виявлення тенденцій, оцінки ефективності діяльності судової системи; технології віртуальної та доповненої реальності для реконструкції подій у складних справах; хмарні сервіси для забезпечення надійного зберігання, швидкого доступу та обміну судовими документами і даними; мобільні технології для полегшення доступу до правосуддя.

Запропоновано авторське визначення поняття «смартсудочинство» як інноваційний спосіб здійснення правосуддя, що інтегрує традиційну діяльність суду із смарттехнологіями та інтелектуальними системами для оптимізації

процесу встановлення фактичних обставин справи, ефективного захисту прав і свобод людини, забезпечення приватних і публічних інтересів, підвищення точності застосування закону та прийняття справедливих судових рішень, гарантуючи прозорість, доступність та об'єктивність судового розгляду відповідно до принципу верховенства права та етичних норм.

17. Обґрунтовано доцільність впровадження смартсудочинства в Україні як ефективного підходу до цифрової модернізації судової системи в Україні, зумовленого стрімким розвитком інноваційних технологій, експоненціальним ростом обсягів судової інформації, перевантаженістю судів, необхідністю забезпечення доступу до судових послуг та безперервності судочинства за обставин воєнного стану, на основі вже діючих «розумних» технологій для автоматизації судових процесів. Виокремлено комплекс основних проблемних аспектів впровадження смартсудочинства в Україні, до яких віднесено необхідність контролювати використання «розумних» інструментів для забезпечення безпеки та належного функціонування судової системи та відсутність спеціального законодавства, яке б комплексно регулювало питання застосування смарттехнологій у судочинстві. Аргументовано доцільність комплексної та поетапної подальшої імплементації смарттехнологій у судову систему України на базі діючих ЄСІТС та ЄДРСР, а також практично перевірених «розумних» технологій, які мають стати допоміжним інструментом при ухваленні рішень людиною.

18. Проаналізовано досвід імплементації смарттехнологій у судочинство в передових країнах світу, зокрема в Італії, Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Колумбії, Малайзії, Казахстані, Бразилії, Індії, Нідерландах, США та Китаї. Зроблено висновок, що подальше впровадження смарттехнологій у судовій системі України має відбуватися з урахуванням процесів євроінтеграції та обставин воєнного стану, за яких доцільним є запровадження комплексної системи онлайн вирішення спорів та віртуальних судів, за прикладом Великобританії, США і Нідерландів, та мобільних додатків для швидкого пошуку й заміни адвокатів на зразок італійського «Collega». Констатовано, що впровадження інноваційних смарттехнологій у судову

систему України стикається з низкою перешкод, зумовлених суспільною недовірою, інертністю системи, браком ресурсів та законодавчими бар'єрами.

19. Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства регулюється комплексною структурою міжнародних стандартів та рекомендацій, розроблених та прийнятих, насамперед, Радою Європи, Європейською комісією з питань ефективності правосуддя, Консультативною радою європейських суддів, Європейським Парламентом, ООН та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, які базуються на таких основних принципах: покращення доступу до електронного правосуддя; зміцнення цифрової співпраці судів; підвищення ефективності електронного правосуддя; сприяння інноваційному електронному правосуддю; синхронізація; забезпечення справедливості та інклюзивності; розроблення цифрових платформ судів на основі емпатії та розуміння потреб різних груп користувачів; подолання перешкод у доступі до технологій; персоналізація судових електронних сервісів; захист персональних даних; встановлення чітких правових підстав для обробки персональних даних; баланс між ефективністю судових процесів і захистом персональних даних учасників; міжнародне співробітництво для обміну найкращими практиками; створення глобального інклюзивного, безпечного та ефективного середовища цифрового правосуддя з урахуванням різноманітності правових систем та рівня технологічного розвитку країн світу. Впровадження міжнародних стандартів цифровізації судочинства потребує унікального підходу у кожній країні, з урахуванням специфіки правової системи, культурних особливостей та рівня технологічного розвитку.

20. Узагальнено досвід застосування передових підходів до впровадження цифрових технологій у судочинстві та його правового регулювання у низці країн світу (на прикладі практик Сінгапуру, Естонії та Ізраїлю). Виявлено успішні практики цифровізації судової системи, які можуть бути імплементовані у правову систему України, а саме комплексна діджиталізація шляхом розроблення загальнонаціональних інтегрованих платформ, які функціонують як єдиний центр для обміну інформацією між інформаційними системами судів, різними державними органами та установами. Запропоновано для подальшого

розвитку процесу цифровізації судочинства в Україні реалізувати такі підходи та інноваційні рішення: технологічна модифікація діючих ЄСІТС та ЄДРСР; комплексна інтеграція судової системи в загальнодержавну цифрову інфраструктуру; збалансоване правове регулювання, що поєднує як загальні принципи функціонування електронного судочинства, так і спеціальні норми щодо використання цифрових підписів, захисту даних та міжвідомчої електронної взаємодії відповідно до європейських рекомендацій та міжнародних стандартів, що сприяє реалізації євроінтеграційних прагнень України.

21. Визначено, що для успішної консолідації організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС та України необхідно забезпечити налагодження сумісності інформаційних систем судів, що передбачає адаптацію українських інформаційних систем судів до стандартів ЄС для транскордонного обміну юридичними документами; забезпечення відповідності форматів даних та протоколів обміну інформацією європейським стандартам; впровадження механізмів безпечної автентифікації та авторизації, сумісних з системами ЄС; розроблення інтерфейсів для взаємодії з Європейським порталом електронного правосуддя; забезпечення можливості обміну електронними доказами відповідно до стандартів ЄС.

Для подолання відмінностей у правових системах України та країн ЄС необхідно провести ґрунтовний порівняльний аналіз правових систем України та країн ЄС; розробити механізми «перекладу» міжнародних актів з використанням єдиної правової термінології; створити спеціальні робочі груп за участю українських та європейських експертів для розроблення рекомендацій щодо гармонізації законодавства; впровадити навчальні програми для суддів та правників з порівняльного правознавства й особливостей правових систем ЄС.

Інтеграція інформаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства ЄС з судовою системою України потребує використання системного підходу та розроблення довгострокової стратегії, що дозволять створити правову основу для впровадження передових технологій у судочинство України, враховуючи зарубіжний досвід та глобальні тенденції розвитку цифрового правосуддя.

22. На основі консолідації розглянутих у цьому дисертаційному дослідженні наукових положень та представлених пропозицій розроблено модель організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства в Україні, яка обґрунтовує взаємозалежність окремих її структурних складових: інституційна структура, визначена трьома рівнями (стратегічний, організаційно-технічний, функціональний); організаційно-правові складові (нормативно-правовий компонент, технологічна інфраструктура, процедурний компонент); гарантії цифрового правосуддя (інформаційна безпека, захист персональних даних, відкритість і прозорість, доступність правосуддя); інтеграція ІІІ та смартсудочинства (нормативно-правова база для ІІІ, впровадження технологій ІІІ, смартсудочинство); механізми імплементації (поетапне впровадження, моніторинг та оцінка).

23. З метою вдосконалення організаційно-правового забезпечення судочинства запропоновано: 1) внести зміни та доповнення до чинного законодавства: до Закону України від 02.10.1992 року № 2657-ХІІ «Про інформацію» для уточнення визначення поняття «інформація» та усунення існуючої понятійної невизначеності поняття «інформаційні відносини»; до Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» для врегулювання чіткого визначення порядку проведення онлайн-засідань; до Закону України від 01.06.2010 року № 2297-V «Про захист персональних даних» з метою правового регулювання захисту персональних даних учасників дистанційного судового процесу та гарантування безпеки інформаційних систем судів; до Закону України від 22.05.2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» для врегулювати цифрової ідентифікації учасників дистанційного судового процесу; до Закону України від 05.10.2017 року № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» для уточнення визначення терміну «кібербезпека» та розширення його змісту; до ЦПК України та КПК України для забезпечення правової основи електронних доказів та відповідності стандартам ЄС щодо збору, зберігання та використання електронних доказів; 2) розробити: довгострокову стратегію з метою інтеграції інформаційно-правового забезпечення цифровізації

судочинства ЄС та України; національну стратегію використання ШІ; етичний кодекс застосування ШІ у судовій системі; 3) розробити концепцію транскордонної уніфікованої інформаційної системи судів на основі розширення та інтеграції системи ЄС e-CODEX, шляхом її об'єднання з ЄСІТС України та подальшою інтеграцією з аналогічними системами інших країн для забезпечення безпечного й ефективного обміну юридичними даними та документами між державами-учасниками; 4) розглянути смартсудочинство як інноваційний підхід до цифрової трансформації судової системи на основі імплементації інноваційних технологічних рішень у судові процеси задля модернізації судової системи України; 5) розробити та запровадити: стандарти прозорості алгоритмів ШІ; стандарти розмежування відповідальності між людиною та ШІ.

Аргументовано доцільність забезпечення взаємодії та інтеграції інформаційних систем судової системи України з відповідними системами країн ЄС: адаптація українських інформаційних систем судів до стандартів ЄС для транскордонного обміну юридичними документами; забезпечення відповідності форматів даних та протоколів обміну інформацією європейським стандартам; впровадження механізмів безпечної автентифікації та авторизації, сумісних з системами ЄС; розроблення інтерфейсів для взаємодії з Європейським порталом електронного правосуддя; забезпечення можливості обміну електронними доказами відповідно до стандартів ЄС.

Окреслено проблемні аспекти та неузгодженості організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства України та країн ЄС, для подолання яких запропоновано реалізувати такі заходи: провести ґрунтовний порівняльний аналіз правових систем України та країн ЄС; розробити механізми «перекладу» міжнародних актів з використанням єдиної судової термінології; створити спеціальні робочі групи за участю українських та європейських експертів для розроблення рекомендацій щодо гармонізації законодавства; впровадити навчальні програми для суддів та правників з порівняльного правознавства й особливостей правових систем ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теремецький В. І., Дуліба Є. В. Особливості впровадження та функціонування єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи як інструмента електронного правосуддя. *Форум права*. 2023. № 75(2). С. 130–143.
2. Teremetskyi V., Kovalchuk O., Kolesnikov A., Bogdanov R., Korniienko M., Dir I. Improving the Information and Legal Support of the Judicial System of Ukraine: Experience of the European Court of Human Rights. *Journal of Ecohumanism*. 2024. Vol. 3(3). URL : <https://doi.org/10.62754/joe.v3i3.3349>.
3. Kovalchuk O., Karpinski M., Banakh S., Kasianchuk M., Shevchuk R., Zagorodna N. Prediction Machine Learning Models on Propensity Convicts to Criminal Recidivism. *Information*. 2023. Vol. 14(3). Article 161. URL : <https://doi.org/10.3390/info14030161>.
4. Teremetskyi V., Boiko V., Malyshev O., Seleznova O., Kelbia S. Electronic Judiciary in Ukraine: Problems of Implementation and Possible Solutions. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12(68). P. 33–42.
5. Хахановський В. Г., Корнейко О. В. Актуальні питання інформаційного права : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 258 с.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
9. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939–VI. *Законодавство України*. URL : <https://ukc.gov.ua/dlya-rozdilu-pro-tsentr/dostup-do-publichnoyi-informatsiyi/zakon-ukrayiny-pro-dostup-do-publichnoyi-informatsiyi-vytyag/>.
10. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р.

№ 2297-VI. Законодавство України. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Закон України від 27.04.2021 р. № 1416-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-20#Text>.

12. Арістова І. В., Баранов О. А., Дзьобань О. П. та ін. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології : монографія / за заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ : КВЦ, 2019. 344 с.

13. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.

14. Нашинець-Наумова А.Ю. Інформаційне право: навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 136 с.

15. Firey T. A. Socrates' Conception of Knowledge and the Priority of Definition. Blacksburg, Virginia, 1999. 61 p.

16. The Concept of Information. Ed. B. Cronin. *Annual Review of Information Science and Technology*. 2023. Vol. 37(8). P. 343–411.

17. Angioni L. Aristotle's Definition of Scientific Knowledge (APo 71b 9–12). *History of Philosophy & Logical Analysis*. 2016. Vol. 19(1). P. 140–166.

18. Clarke D. M. The Concept of Experience in Descartes' Theory of Knowledge. *Studia Leibnitiana*. 1976. Vol. 8(1). P. 18–39.

19. Bacon F. Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2012. URL : <https://plato.stanford.edu/entries/francis-bacon/>.

20. Spinoza's Epistemology and Philosophy of Mind. Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2012. URL : <https://plato.stanford.edu/entries/spinoza-epistemology-mind/>.

21. Gleick J. The Information: A History, a Theory, a Flood. New York, NY: Pantheon, 2011. 526 p.

22. Franco E. The Oldest Philosophical Manuscript in Sanskrit. *Journal of Indian Philosophy*. 2003. Vol. 31. P. 21–31.

23. Chiera E., Cameron G. They Wrote on Clay: The Babylonian Tablets Speak Today. University of Chicago Press, 1956. 251 p.
24. Свєшніков І. Звенигородські грамоти на бересті. *Дзвін*. 1990. № 6(548). С. 127–131.
25. Principe L. M. The Scientific Revolution: A Very Short Introduction. Kindle Ed. Oxford Press, 2011. 176 p.
26. Lebow I. The Computer Makes Its Appearance. *Information Highways and Byways: From the Telegraph to the 21st Century, IEEE*. 1995. P. 146–154. URL : <https://doi.org/10.1109/9780470544891.ch18>.
27. Olaitan O. L. Data Processing. *Health Promotion and Environmental Health Education* : Proceeding of the SAHM Annual Meeting. San Diego, CAN USA, March 13–16, 2024. URL : <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.34785.68960>.
28. Chiarini A., Compagnucci L. Blockchain, Data Protection and P2P Energy Trading: A Review on Legal and Economic Challenges. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. Article 16305. URL : <https://doi.org/10.3390/su142316305>.
29. Taherdoost H. Blockchain Innovations, Applications, and Future Prospects. *Electronics*. 2024. Vol. 13. Article 422. URL : <https://doi.org/10.3390/electronics13020422>.
30. Walton P. Information and Meaning. *Information*. 2016. Vol. 7. Article 41. URL : <https://doi.org/10.3390/info7030041>.
31. Цимбалюк В. С., Гавловський В. Д., Брижко В. М. Основи інформаційного права України : навч. посіб. Київ : Знання, 2019. 414 с.
32. Shannon C. E. A Mathematical Theory of Communication. *Bell System Technical Journal*. 1948. Vol. 27. P. 379–423.
33. Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine. Paris, (Hermann & Cie) & Camb. Mass. (MIT Press). 1948. 2nd revised ed. 1961. URL : <https://doi.org/10.7551/mitpress/11810.001.0001>.
34. Ackoff R. L. Creating the Corporate Future: Plan or be Planned For. New York : Willay, 1981. 297 p.
35. Глушков В. М. Про кібернетику як науку. *Наука і життя*. 1964. № 10. С. 12–14.

36. Згуровський М. З. та ін. Вступ до комп'ютерних інформаційних технологій : навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Нац. техн. ун-т України «КП», Європейський ун-т. 2. вид. Київ : Видавництво Європейського університету, 2002. 265 с.

37. Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія. К. : Освіта України, 2011. 426 с.

38. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Засади національної безпеки України : підручн. Київ : Інтертехнологія, 2009. 272 с.

39. Dodonov R. The Institutionalization of the Politics of Memory. *Skhid*. 2018. Vol. 1(153). С. 98–102.

40. Burgin M. Theory of Information: Fundamentality, Diversity and Unification.. First Ed. Singapore: World Scientific Publishing Company, 2010. 688 p.

41. Zins C. Conceptual approaches for defining data, information, and knowledge. *J. Am. Soc. Inf. Sci. Technol.* 2007. Vol. 58. P. 479–493.

42. Основи інформаційного права: навч. посіб. / укл. Л. В. Борець, А. Ю. Нашинець-Наумова; за ред. І. П. Голосніченка. К. : Вид-во «Сталь», 2015. 98 с.

43. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.

44. Cotton R. The Data-Information-Knowledge-Wisdom Pyramid. Datacamp. URL : <https://www.datacamp.com/cheat-sheet/the-data-information-knowledge-wisdom-pyramid>.

45. Інформаційна система для правових досліджень «LIGA 360: Юрист». URL : https://store.ligazakon.net/products/liga360-yurist?utm_source=ligazakon_net&utm_medium=mainLZnet.

46. Kovalchuk O., Teremetskyi V. Informational and Legal Support of the Justice System. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. №15. С. 271–278.

47. Kovalchuk O., Shevchuk R., Shangytbayeva G., Kasianchuk M. Decision Support Model Based on the Analysis of International Security Risks and Threats. Chapter in monograph “Przetwarzanie, transmisja i bezpieczeństwo informacji”. Bielsku-Białej :

Wydawnictwo Nauk Akademii Techniczno-Humanistycznej, 2022. P. 57–70. DOI: <https://doi.org/10.53052/9788367652001>.

48. Kovalchuk O., Kasianchuk M., Karpinski M., Shevchuk R. Decision-Making Supporting Models Concerning the Internal Security of the State. *International Journal of Electronics and Telecommunications*. 2023. Vol. 69(2). P. 301–307.

49. Петков С. В. Систематизація та кодифікація законодавства: концептуальний вимір. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2020. № 1(1). С. 6–11.

50. Symeonides S. C. Codification and Flexibility. *Codifying Choice of Law Around the World : An International Comparative Analysis*. New York : Oxford Academic, 2014. P. 171–218. URL : <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199360840.003.0004>.

51. Azaria D. Codification by Interpretation: The International Law Commission as an Interpreter of International Law. *European Journal of International Law*. 2020. Vol. 31(1). P. 171–200.

52. Pronto A. N. Codification and Progressive Development of International Law: A Legislative History of Article 13(1)(a) of the Charter of the United Nations. *FIU Law Rev*. 2019. Vol. 13(6). P. 1101–1123.

53. Гетьман Є. А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види : монографія. Х. : Право, 2012. 192 с.

54. Петришин О. В., Лемак В. В., Лук'янов Д. В. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Том 3: Загальна теорія права. Харків : Право, 2017. 952 с.

55. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

56. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

57. Звід законів. LIGA 360. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/TS001540?an=2>.

58. Піжук О., Муравйов В. Цифрове суспільство як нова парадигма розвитку цивілізації XXI століття. *Věda a perspektivy*. 2022. № 2(9). С. 75–86.
59. Войнова Е. О. Концепція мережевого суспільства як структурно-функціоналістська основа теорії електронної демократії. *Науковий журнал «Політикус»*. 2021. Вип. 1. С. 12–19.
60. Tokarieva K. S., Kovalchuk O. Ya., Kolesnikov A. P., Dzyurbel A. D., Bodnar-Petrovska O. B., Predmestnikov O. G. The Use of AI-Language Models in Judicial Proceedings: Information and Legal Aspects. *Revista Juridica Unicuritiba*. 2024. Vol. 2(78). P. 520–538. URL : <https://revista.unicuritiba.edu.br/index.php/RevJur/article/view/6928/pdf>.
61. Барабаш Ю. Г., Скрипнюк О. В., Батанов О. В. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Том 4: Конституційне право. Харків : Право, 2024. 1072 с.
62. Kovalchuk O., Kolesnikov A., Koshmanov M., Dobrianska N., Polonka I. Rethinking the Concept of Punishment: Modeling the Level of Danger Posed by Criminals to Society. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13(77). P. 246–256.
63. Heikkilä R. Defining the Research Object. *Understanding Cultural Non-Participation in an Egalitarian Context* : Palgrave Studies in Cultural Participation Palgrave Macmillan, Cham. 2022. P. 49–62. URL : https://doi.org/10.1007/978-3-031-18865-7_4.
64. Subject and Object Research. In *Lecture Notes of Research Methodology*. Sugiyono. Queen's : University Belfast. 2014. P. 51–60. URL : <https://www.docsity.com/en/a-subject-and-object-research/8990099/>.
65. Bechhofer S., De Roure D., Gamble M. et al. Research Objects: Towards Exchange and Reuse of Digital Knowledge. *Nat Prec*. 2010. URL : <https://doi.org/10.1038/npre.2010.4626.1>.
66. Kovalchuk O., Kolesnikov A., Proskurniak I., Halunko V., Kovach Y. Implementation of innovative information technologies in judicial proceedings: organizational and legal aspect. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13(76). P. 31–40.
67. Музичук О. Принципи та завдання сучасного судочинства в правовій державі. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 4(22). С. 59–68.

68. Кисіль Л. Є. Категорія організаційно-правового забезпечення в науці адміністративного права та законодавстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 222–225.

69. Академічний тлумачний словник. URL : <https://sum.in.ua/>.

70. Ахтирська Н. Інформаційне забезпечення пізнавальних процесів у кримінальному судочинстві України. *Віче*. 2012. № 8. URL : <http://www.viche.info/journal/3073/>.

71. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>.

72. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

73. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

74. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

75. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

76. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

77. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

78. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради Суддів України від 02.04.2015 р. *Законодавство України*. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/>.

79. Про затвердження Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради Суддів України від 02.04.2015 р. № 25. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0025414-15#Text>.

80. Про внесення змін до Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України : наказ ДСА від 17.10.2023 р. № 485. *Законодавство України*. URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/SA23037?an=4&ed=2023_10_17.

81. Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : наказ ДСА України від 07.11.2019 р. № 1096. *Законодавство України*. URL : https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/ECITC_Konceptia.pdf.

82. Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022–2024 роки : наказ ДСА України від 14.06.2022 року № 178. *Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0178750-22#Text>.

83. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>.

84. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Закон України від 27.04.2021 р. № 1416-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-20#Text>.

85. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.

86. Kurylo V., Beliakova Y., Holovii L. Problems of information support end legal regulatiom of e-governanse in Ukraine : monograph. Ostrava : Tuculart Edition, 2022. 228 p.

87. Електронні докази: регулювання, яке буде складно застосувати на практиці. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Київської області 2017. URL : <https://kdkako.com.ua/elektronni-dokazi-regulyuvannya-yake-bude-skladno-zastosuvati/>.

88. Курило В. І., Чиж Ю. В. Стан впровадження системи електронного урядування в діяльність органів державної влади та перспективи його розвитку. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2020. № 3. URL : <https://www.inter-nauka.com/issues/law2020/3/5696/>

89. Koniaris M., Anagnostopoulos I., Vassiliou Y. Evaluation of Diversification Techniques for Legal Information Retrieval. *Algorithms*. 2017. Vol. 10. Article 22. URL : <https://doi.org/10.3390/a10010022>.

90. Карачевцева К. Д., Ковальова Ю. В., Ковальчук А. П. Особливості використання електронних доказів у цивільному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2(10). С. 163–166. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/37>.

91. Onishchenko N. M., Teremetskyi V. I., Kolesnikov A. P., Kovalchuk O. Ya., Shabalin A. V., Romas M. I. Protection of Confidential Medical Information in Ukraine: Problems of Legal Regulation. *Georgian Medical News*. 2024. Vol. 4(349). P. 161–168.

92. Zhang X., Yadollahi M.M., Dadkhah S., Isah H., Le D.P., Ghorbani A.A. Data breach: Analysis, countermeasures and challenges. *Int. J. Inf. Comput. Secur.* 2022. Vol. 19. P. 402–442.

93. EU Council Regulation 2016/679 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, as well as on the repeal of Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). (2016, April). URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>.

94. Pimenta Rodrigues G. A., Marques Serrano A. L., Lopes Espiñeira Lemos A. N., Canedo E. D., Mendonça F. L. L. d., de Oliveira Albuquerque R., Sandoval Orozco A. L., García Villalba L. J. Understanding Data Breach from a Global Perspective: Incident Visualization and Data Protection Law Review. *Data*. 2024. Vol. 9. Article 27. URL : <https://doi.org/10.3390/data9020027>.

95. Світличний О. П. Організаційне забезпечення діяльності господарських судів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/80>. С. 344-347.
96. Ковальчук О. Теоретичні засади подолання етичних викликів використання штучного інтелекту у судочинстві. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. С. 217–221.
97. Капліна Г. Проблеми розвитку електронного правосуддя у сучасних умовах. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. №2 (46). С. 124–134.
98. Лепіш Н., Грищук А. Електронний документообіг: приватно-правові та публічно-правові аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 353–357.
99. Latupeirissa J. J. P., Dewi N. L. Y., Prayana I. K. R., Srikandi M. B., Ramadiansyah S. A., Pramana I. B. G. A. Y. Transforming Public Service Delivery: A Comprehensive Review of Digitization Initiatives. *Sustainability*. 2024. Vol. 16. Article 2818. URL : <https://doi.org/10.3390/su16072818>.
100. Velicogna M. ICTs in the Justice Sector. In *Handbook on Judicial Politics*. Edited by Ramona Coman and Cristina Dallara. Iasi: Institutul European, 2012. P. 195–236.
101. Cheryl B.-K., Ng B.-K. Protecting the Unprotected Consumer Data in Internet of Things: Current Scenario of Data Governance in Malaysia. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. Article 9893. URL : <https://doi.org/10.3390/su14169893>.
102. Saxena R., Gayathri E. Cyber threat intelligence challenges: Leveraging blockchain intelligence with possible solution. *Mater. Today Proc.* 2022. Vol. 51. P. 682–689.
103. Oliveira A. M., Pedro R. L. D., Correia P. M. A. R., Lunardi F. C. An Overview of the Portuguese Electronic Jurisdictional Administrative Procedure. *Laws*. 2023. Vol. 12. Article 84. URL : <https://doi.org/10.3390/laws12050084>.
104. Kovalchuk O. Digitalization of Law Enforcement Agencies in the Digital Transformation of Judiciary. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. Vol. 5. P. 42–52.

105. Münch L. A. C., Ferraz T. S. Exploring Defuturing to Design Artificial-Intelligence Artifacts: A Systemic-Design Approach to Tackle Litigiousness in the Brazilian Judiciary. *Laws*. 2024. Vol. 13. Article 4. URL : <https://doi.org/10.3390/laws13010004>.

106. Ковальчук О. Моделі машинного навчання для інформаційно-правового забезпечення діяльності суду. Збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво». 2024. Вип. 2 4. Ч. 1. С. 207–214.

107. Teremetskyi V., Kovalchuk O., Kolesnikov A., Udovenko Z., Shramko O., Predmestnikov O. Proactive Models for Information Support of the Judicial System. *Revista Brasileira de Direito*. 2023. Vol. 19(3). Article e4975. URL : <https://doi.org/10.18256/2238-0604.2023.v19i3.4975>.

108. Kovalchuk O., Banakh S. Problem-oriented approach to the formation of information support for judicial and law enforcement agencies. *Actual problems of jurisprudence*. 2023. Vol. 4. P. 72–78.

109. Діденко Л. В. Цивільно-процесуальні відносини: теоретичні аспекти : монографія. Одеса : Гельветика, 2019. 390 с.

110. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні : навч. Посіб. : у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Гулак та ін. ; за заг. ред. В. Галуцька, В. Фелика. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 622 с.

111. Moraes B. F., Lunardi F. C., Correia, P. M. A. R. Digital Access to Judicial Services in the Brazilian Amazon: Barriers and Potential. *Soc. Sci.* 2024. Vol. 13. Article 113. URL : <https://doi.org/10.3390/socsci13020113>.

112. Larson D. A. Access to Justice for Persons with Disabilities: An Emerging Strategy. *Laws*. 2014. Vol. 3. P. 220–238.

113. Teremetskyi V., Burylo Yu., Stefanchuk M., Zozuliak O., Udovenko Zh., Zhuravlov D., Duliba Ye. Prospective Regulation of Artificial Intelligence in the European Union and its Possible Implications for Ukraine. *International Journal of Applied Engineering & Technology*. 2024. Vol. 6(1). P. 137–145.

114. Child G. S., Song K. Digital Inequities: Promoting Digital Justice during the

COVID-19 Pandemic. *Sustainability*. 2023. Vol. 15. Article 12862. URL : <https://doi.org/10.3390/su151712862>.

115. Shi S., Zhang L., Wang G. Bridging the Digital Divide: Internet Use of Older People from the Perspective of Peer Effects. *Sustainability*. 2023. Vol. 15. Article 12024. URL : <https://doi.org/10.3390/su151512024>.

116. Kovalchuk O. Ya. Dovhopolyi Ye. I., Shliakhovchuk M. V. Digital Technologies in Justice: Blockchain as an Innovative Way of Dispute Resolution. *Journal of Eastern European Law*. 2024. Vol. 124. P. 56–61.

117. Курило В. І., Курило І. В., Головій Л. О. Особливості правового статусу іноземців і осіб без громадянства в адміністративному судочинстві. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 3. С. 9–14.

118. Лабадін В. І., Дмитренко Е. С. Особливості виникнення правовідносин щодо оподаткування електронних послуг за участю нерезидента—платника податку на додану вартість. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. С. 87–92. URL : <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.12>.

119. Bryda G., Costa A. P. Qualitative Research in Digital Era: Innovations, Methodologies and Collaborations. *Soc. Sci.* 2023. Vol. 12. Article 570. URL : <https://doi.org/10.3390/socsci12100570>.

120. Poto M. P., Porrone A. A Co-Created Methodological Approach to Address the Relational Dimension of Environmental Challenges: When Critical Legal Analysis Meets Illustrated Storytelling. *Sustainability*. 2021. 13. Article 13212. URL : <https://doi.org/10.3390/su132313212>.

121. Matos J. F., Piedade J., Freitas A., Pedro N., Dorotea N., Pedro A., Galego C. Teaching and Learning Research Methodologies in Education: A Systematic Literature Review. *Educ. Sci.* 2023. Vol. 13 Article 173. URL : <https://doi.org/10.3390/educsci13020173>.

122. Dawson A. Practical Guide to Performance Improvement: Data Collection and Analysis. *AORN Journal*. 2019. Vol. 10(1). P. 40–48. URL : <https://doi.org/10.1002/aorn.12723>.

123. Creswell J. W., Creswell D. J. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. SAGE Publications, 2022. 320 p.

124. Bryman A. *Social Research Methods*. Oxford : OUP Oxford, 2012. 766 p.
125. Андрущенко В., Яценко Т. Філософсько-психологічні проблеми методології пізнання психіки. *Психологія і суспільство*. 2012. № 3. С. 63–77.
126. Denzin N. K. *Interpretive Interactionism (Applied Social Research Methods)* 2nd Edition. London : SAGE Publications, Inc, 2001. 208 p.
127. Гончаренко С. *Методика як наука*. Хмельницький : Вид-во ХГПІК, 2000. 230 с.
128. Hammersley M. *Methodological Concepts*. 1st Edition. London : Routledge, 2023. 186 p.
129. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. *Організація та методика науково-дослідної діяльності*. 4-те вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2004. 307 с.
130. *Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського*. К. : ЦУЛ, 2010. 352 с.
131. Berezka K., Kovalchuk O., Banakh S., Zlyvko S., Hrechaniuk R. A Binary Logistic Regression Model for Support Decision Making in Criminal Justice. *Folia Oeconomica Stetinensia*. 2022. Vol. 22 (1). P. 1–17.
132. ROSS Intelligence. 2023. URL : <https://rossintelligence.com/>.
133. Park S.-H., Lee D.-G., Park J.-S., Kim J.-W. A Survey of Research on Data Analytics-Based Legal Tech. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. Article 8085. URL : <https://doi.org/10.3390/su13148085>.
134. Kovalchuk O., Shevchuk R., Banakh S., Cryptocurrency Crime Risks Modeling: Environment, E-Commerce, and Cybersecurity Issue. *IEEE Access*. 2024. Vol. 12. P. 50673–50688. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3386428>.
135. Brauner M., Naismith N., GhaffarianHoseini A. System Approach in Complex Integral Design Methodology and Its Application in New Zealand. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. Article 6244. URL : <https://doi.org/10.3390/su13116244>.
136. Barfield W. A Systems and Control Theory Approach for Law and Artificial Intelligence: Demystifying the “Black-Box”. *J.* 2021. Vol. 4. P. 564–576. URL : <https://doi.org/10.3390/j4040041>.

137. Hoecke M. V. Comparative methods in Law, Humanities and social sciences. *Comparative Law*. Cambridge : Cambridge University Press, 2021. P. 279–301.
138. Lupo G., Bailey J. Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples. *Laws*. 2014. Vol. 3. P. 353–387.
139. Boscheinen-Duursma H.C., Khanyk-Pospolitak R. Austrian and Ukrainian comparative study of E-Austrian and Ukrainian comparative study of e-justice: Towards confidence of judicial rights protection. *Access Justice East. Eur*. 2019. Vol. 4. P. 42–59.
140. Reier Forradellas R.F., Garay Gallastegui L.M. Digital Transformation and Artificial Intelligence Applied to Business: Legal Regulations, Economic Impact and Perspective. *Laws*. 2021. Vol. 10(3). Article 70. <https://doi.org/10.3390/laws10030070>.
141. Levytska N., Luts L., Yakymovych B. Modern Scientific Approaches to Historical, Historical and Legal Methodology: Coincidences and Parallel. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk*. 2022. Vol. 22. P. 226–239.
142. Barysè D. People's Attitudes towards Technologies in Courts. *Laws*. 2022. Vol. 11. Article 71. <https://doi.org/10.3390/laws11050071>.
143. Філатов В. Загальнонаукові та спеціальноправові методи дослідження моделі перехідного правосуддя. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 23–29.
144. Kovalchuk O. Smart Judiciary and Blockchain: Legal Regulation of Cryptocurrencies. *Legal Economic Science and Praxis*. 2023. Vol. 8. P. 4–8.
145. Kovalchuk O. Digital jurisprudence: the legal field of cryptocurrencies. *Science and Praxis*. 2023. Vol. 9. P. 13–17.
146. Ковальчук О. Цифровізація судочинства: інформаційна модель для оцінювання ступеня небезпеки, яку становлять ув'язнені для суспільства. *Вісник Кримінальної асоціації України*. 2024. № 1(31). С. 646–656.
147. Barysè D. People's Attitudes towards Technologies in Courts. *Laws*. 2022. Vol. 11. Article 71. <https://doi.org/10.3390/laws11050071>.
148. Conti D., Gomez C. E., Jaramillo J. G., Ospina V. E. Monitoring the Quality and Perception of Service in Colombian Public Service Companies with Twitter and Descriptive Temporal Analysis. *Appl. Sci*. 2023. Vol. 13. Article 10338. URL : <https://www.mdpi.com/2076-3417/13/18/10338>.
149. Трепак В. М. Статистичний метод у кримінологічних дослідженнях

корупції: проблеми застосування. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право*. 2016. Т. 2. Вип. 41. С. 133–139.

150. Кметик-Подубінська Х. Правове моделювання як метод сучасних конституційно-правових досліджень. *Підприємництво, господарництво і право*. 2022. № 7. С. 211–215.

151. Kovalchuk O. Utilizing big data technologies to support judicial decisions in cases involving war crimes.: Processing of XIV International Scientific and Practical Conference “Legal Restoration of Ukraine as a Powerful European State Through the Prism of International Experience” (Kyiv, Ukraine, Apr. 18, 2024). Kyiv : SUIT. 2024. P. 158–161.

152. Кулик А. В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. К. : ДП «Вид. дім «Персонал»», 2018. 452 с.

153. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред. акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 792 с.

154. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.

155. Адміністративне право : підручн. / А. Є. Фоменко, Е. О. Сидорова, М. П. Юніна ; за заг. ред. Юніна О. С. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 428 с.

156. Адміністративне право України : підручник / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 680 с.

157. Moraes T. M. S., Sousa M .d. M. History Matters: The Institutionalization and Innovation Paradox in the Judiciary. *Soc. Sci.* 2024. Vol. 13. P. 247. URL : <https://doi.org/10.3390/socsci13050247>.

158. Лазарев В. В. Концептуалізація юридичної термінології: необхідність прозорого термінологічного підходу. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 73–85.

159. Антошкіна В. К. Сутність і підходи до тлумачення права у роботах вітчизняних вчених. *Вісник ХНУВС*. 2019. № 4(87). С. 13–22.

160. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>.

161. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.

162. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

163. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2004 р. № 326. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2004-%D0%BF#Text>.

164. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду. Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text>.

165. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

166. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.15.2003 р. № 755-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.

167. Духовна О. Впровадження ЄСІТС: який ефект на практиці? *Юридична газета*. 17 груд. 2020. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vprovadzhennya-esits-yakiy-efekt-na-praktici.html>.

168. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 21.11.2002 р. № 228-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text>.

169. Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах: наказ ДСА України від 23.03.2017 р. № 367.

Законодавство України. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SA18177>.

170. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#Text>.

171. Інструкція користувача Електронного суду ЄСІТС. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://wiki-ccs.court.gov.ua/w/%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%B0_%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%81%D1%83%D0%B4%D1%83_%D0%84%D0%A1%D0%86%D0%A2%D0%A1.

172. Хрипун В. Як буде виглядати модернізована ЄСІТС: концепція Державної судової адміністрації. *Юридична газета*. 16 липн. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/305836-kak-budet-vyglyadet-modernizirovannaya-esits-kontseptsiya-gosudarstvennoy-sudebnoy-administratsii>.

173. Європейська Конвенція з прав людини. Ратифіковано Законом від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

174. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 р. № 108. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text.

175. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). Council of Europe. Feb. 18, 2009. 18 p. URL : https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf.

176. Рекомендація Rec(2001)3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій (ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи

на 743 засіданні заступників міністрів 28.02.2001 р.). URL : https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2001_3_2001_02_28.pdf.

177. Recommendation CM/Rec(2021)8 of the Committee of Ministers to member States on the protection of individuals with regard to automatic processing of personal data in the context of profiling. The Council of Europe. Nov. 3, 2021. URL : [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680a46147%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680a46147%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}).

178. CEPEJ прийнято низку нових документів у сфері цифровізації правосуддя. ВККС України. 16 груд. 2021 р. URL : <https://www.vkksu.gov.ua/news/cepej-priynyato-nyzku-novyh-dokumentiv-u-sferi-cyfrovizaciyi-pravosuddya>.

179. Про Верховний Суд України : офіційний веб-сайт Верховного Суду України. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/183E20947C3F5F67C2257ADB0031F80A](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/183E20947C3F5F67C2257ADB0031F80A).

180. European Court of Human Rights. Council of Europe. URL : <https://www.echr.coe.int/>.

181. Сівовна Ю., Борисенко А. Нове у цифровізації правосуддя: суд по відеозв'язку та присяга онлайн. *Юридична газета*. 6 квіт. 2023. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/nove-u-cifrovizaciyi-pravosuddya-sud-po-videozvyazku-ta-prisyaga-onlayn.html>.

182. Bondarenko O., Reznik O., Utkina M. Novelization of the Criminal Code of Ukraine During the 2022 Russian Invasion. *Journal of International Legal Communication*. 2022. Vol. 4(1). P. 31–38.

183. Хахановський В. Г., Корнейко О. В. Актуальні питання інформаційного права : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 258 с.

184. Куліш А. М., Кобзева Т. А., Шапіро В. С. Інформаційне право України : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2016. 108 с.

185. Berezka K. M., Kovalchuk O. Ya. Associative Rules for modeling international security decisions in the context of the Ukrainian-Russian war. Preliminary evaluations. *Folia Oeconomica*. 2023. Vol. 23(2). P. 67–80.

186. Ковальчук О. Гарантування відповідальності Росії за воєнні злочини в Україні: інформаційно-правовий аспект. *Вісник ХНУВС*. 2024. № 2(105). С. 149–159.

187. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Кабінет Міністрів України : наказ міністерства юстиції України від 03.11.1998 р. № 705/3145. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

188. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.

189. Ковальчук О. Судово-економічна експертиза в інформаційно-правовому забезпеченні судів. Міжнародна науково-практична Інтернет конференція «Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження» (Херсон – Кропивницький, 24 квітня 2024 р.). Херсон : ХДАЕУ. 2024. С. 379–383.

190. Костракевич І. В. Судово-економічна експертиза в умовах електронного документообігу. *Вища школа адвокатури*. 31.05.2021р. URL : <https://www.hsa.org.ua/blog/sudovo-ekonomichna-ekspertyza-v-umovah-elektronного-dokumentooobigu>

191. Kovalchuk O. Information and Legal Support for Balancing the Interests of Justice and Human Rights Protection. All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “Human Rights in a Globalized World: Current State, Implementation Paths, and Protection Mechanisms” (Kharkiv, Ukraine, April 19, 2024). Kharkiv : SBTU. 2024. P. 484–487.

192. Kovalchuk O. Modern IT Solutions for Holding Russia Accountable for Its Military Aggression Against Ukraine. *Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko*. 2024. Vol. 2(106). P. 180–191.

193. Muzychuk O, Shopina I, Siadrysta I, Myroshnychenko Yu. Judiciary and legal proceedings under martial law. *Lex Humana*. 2023. Vol. 15(4). P. 364–375.

194. Ковальчук О. Онлайн медіація в цифровізації правосуддя. *Приватне право і підприємництво*. 2024. Вип. 24(2). С. 133–138. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.61>.

195. Vaolevska L, Myshchak I, Iakymchuk N., Kondratova A., Duliba, Ye. Legal grounds for implementing the institution of recourse to the mediation procedure and the use of other alternative methods of resolving tax and customs disputes. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol 41(79). P. 36. DOI: 10.46398/cuestpol.4179.02.

196. Щербіна А. В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Донецький державний університет внутрішніх справ. Маріуполь, 2021. 20 с.

197. Владикін О. Н., Царик О. В., Дмитрієнко К. О. Принцип доступності правосуддя у цивільному процесі в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. Том 33 (72). № 4. С. 22–30.

198. Ковальчук О. Правові рамки застосування штучного інтелекту в судовій системі. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2024. №5(25). С. 21–27.

199. Kovalchuk O., Shevchuk R., Chudyk N., Ivanytskyi R. Using Machine Learning Models to Decision-Making in the Justice System : Chapter in monograph “Informatyka techniczna i sztuczna inteligencja”. Bielsku-Białej : Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej. 2024. P. 53–69. DOI: <https://doi.org/10.53052/9788367652292.03>

200. Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві: Висновок КРЄС від 01.12.2023 р. № 26. *Законодавство України*. URL : https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiynyy_pereklad.pdf.

201. Курило В. І., Корсун С. І. Прогалини у правовому регулюванні отримання інформації за адвокатським запитом. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2021. № 11. Т. 1. С. 103–110.

202. Ioimo R. Introduction to Criminal Justice Information Systems. New York: Routledge, 2016. 357 p.

203. Alter S. Defining information systems as work systems: implications for the IS field. *European Journal of Information Systems European Journal of Information Systems*. 2008. Vol. 17(5). P. 448–469.

204. Rosa J., Teixeira C., Pinto J.S. Risk factors in e-justice information systems. *Government Information Quarterly*. 2013. Vol. 30(3). P. 241–256.

205. TechTarget. Information systems (IS). URL : <https://www.techtarget.com/whatis/definition/IS-information-system-or-information-services>.

206. Britannica. Information system. URL : <https://www.britannica.com/topic/information-system/>

207. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.

208. Барвіцька Д. Щодо використання секретаріатом Конституційного суду України інформаційно-комунікативних технологій при здійсненні своїх функцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2024. № 37. С. 58–66.

209. Запуск модулів ЄСІТС: які підсистеми почали працювати вже сьогодні. *Закон і Бізнес*. 05 жовтня 2021. URL : https://web.archive.org/web/20211005144545/https://zib.com.ua/ua/print/149246-zapusk_moduliv_esits_yaki_pidsistemi_pochali_pracyuvati_vzhe.html.

210. Впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Що зміниться для учасників судового процесу. *Судова влада України* : офіц. портал. 04 січ. 2019. URL : <https://vn.arbitr.gov.ua/sud5003/pres-centr/news/617461/>.

211. ДСА України оголосила про створення та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. *Судова влада України* : офіц. портал. 1 груд. 2018 р. URL : <https://court.gov.ua/press/general/611254/>.

212. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: рішення Вищої Ради правосуддя від 19.04.2018 р. № 1200/0/15-

18. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18#Text>.

213. Teremetskyi, V. I., Kovalchuk, O. Ya. Artificial Intelligence as a Factor in the Digital Transformation of the Justice System. *Forum Prava*. 2024. 78(1). P. 106–115.

214. Про схвалення Плану України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 р. № 244-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2024-%D1%80#Text>.

215. Цифровізація правосуддя та розвиток ЄСІТС – пріоритетні напрями. *Судова влада України* : офіц. портал. 10 черв. 2024. <https://court.gov.ua/press/news/1619073>.

216. Використання штучного інтелекту в правосудді: представники ВС прочитали лекції в НШСУ. *Судова влада України* : офіц. портал. 22 квіт. 2024. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diynalnosti/navch_suddiv_praciv_aparativ_2021/1593651/.

217. Єдиний державний вебпортал відкритих даних. URL : <https://data.gov.ua/>.

218. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 835. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>.

219. Ліга: Закон : офіційний сайт. URL : <https://ips.ligazakon.net/>.

220. ІТ-система для успішної роботи адвоката. LIGA360: Адвокат НААУ. *Юрліга* : офіц. вебпортал. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/202586_t-sistema-dlya-uspshno-roboti-advokata-liga360advokat-naau.

221. Система пошуку та аналізу судової практики PravoSud. URL : <https://pravosud.com.ua/>.

222. Навігатор української судової практики з можливостями штучного інтелекту «Verdictum». URL : <https://store.ligazakon.net/products/verdictum>.

223. Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему : рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910->

21#Text.

224. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи: Закон України від 23.02.2024 р. № 3604-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3604-20#Text>.

225. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Burdin V., Zaverukha O., Ivanytsky R. A Scoring Model for Support Decision Making in Criminal Justice. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Ruzomberok, Slovakia, Sept. 26–28, 2022). Ruzomberok : Catholic University, 2022. P. 116–120.

226. Музичук О. Підвищення безпеки та оперативності інформаційного обміну в умовах воєнного стану : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 31 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 26–27.

227. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>.

228. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2013 р. № 386-р. *Законодавство України*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>.

229. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки : Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.

230. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.

231. Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проєкту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи

(ЄСІТС) на 2022–2024 роки. *Державна судова адміністрація України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001750-22#Text>.

232. Цифровізація судової сфери: працюємо над оновленою концепцією е-Суду. *Урядовий портал* : єдиний вебпортал органів виконавчої влади. 28 лют. 2024. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/tsyfrovizatsiia-sudovoi-sfery-pratsiuємо-nad-onovlenoiu-kontseptsiuu-e-sudu>.

233. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України : наказ Державна судова адміністрація України від 20.08.2019 р. № 814. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SA19118>.

234. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

235. Чи буде штучний інтелект керувати «авторським» світом: міркування судді щодо природи правового регулювання III. *Судова влада України* : офіц. портал. 03 травня 2024. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/news/1600363>.

236. Луцький Р. П. Позитивне право та природне право: опозиція категорій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 55–59.

237. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень. Нової доби : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 414 с.

238. Козинець О. Г., Менджул К.В. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2020. Січень. С. 15–18.

239. Костицький М. В. Позитивізм як методологія юриспруденції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 2. С. 16–35.

240. Кучук А. М., Пекарчук А.В. Теорія людських прав: концептуальні зміни на межі століть. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 21–23.

241. Тертишник В. М. Судочинство. Велика українська енциклопедія. URL : <https://vue.gov.ua/Судочинство>.

242. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості

розвитку / за ред. І. Б. Усенка. Київ : «Наукова думка», 2014. 505 с.

243. Назаров І. В. Історичні особливості формування судової системи України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 19. С. 12–22.

244. Лісна І. С. Історія становлення судової влади та суб'єктивний склад судового процесу в Київській Русі. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 2(44). С. 54–60.

245. Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). Мюнхен, Нью-Йорк, 1949. Т. 2. 1222 с.

246. Білецький Л. Т. Руська правда й історія її тексту / за ред. Ю. Книша. Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук в Канаді, 1993. URL : <http://litopys.org.ua/bilets/bil.htm>.

247. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : навч. посіб. / Львів. держ. ун-т внутр. справ. К. : Атіка, 2011. 944 с.

248. Проскурняк І. Г. Суд і процес в Київській Русі. Всеукр. наук.-практ. конф. «Незалежний суд – гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина» (м. Чернівці, 30 трав. 2009 р.). Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 212–218.

249. Меліхова Ю. Суд і суддя в історичній реальності (від Київської Русі до сьогодення). *Вісник Академії правових наук України: зб. Наук. пр.* 2011. №1(64). С. 217–228.

250. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. К. : Генеза, 1995. 608 с.

251. Борисенок С. Утворення професійної адвокатури в Литовськоруській державі. Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права. 1927. Вип. 3. С. 83–149.

252. Історія української культури : в 5-ти т. / за ред. В. А. Смолій. К. : Наук. думка, 2003. 1246 с.

253. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків : у 3-х т. К. : Наук. думка, 1990. 596 с.

254. Падох Я. Ґрунтовий процес Гетьманщини. Львів, 1938. 521 с.

255. Слабченко М. Е. Судівництво на Україні XVII – XVIII ст. Х. : Союз, 1919. 39 с.

256. Малишев О. О. Справи судового управління в дореформеному російському цивільному судочинстві XIX ст. *Правова держава*. 2012. Вип. 23. С. 48–54.

257. Ярмиш О. Н. Судові органи царської Росії в період імперіалізму (1900–1917 рр.) Київ : УМК ВО, 1991. 88 с.

258. Француз А. Й., Гаряга О. О. Система правосуддя в українських землях після судової реформи. *Юридична наука*. 2020. № 12(114). С. 13–19.

259. Мироненко О. М. Суд і судочинство в УНР (березень 1917 – квітень 1918). *Вісник академії правових наук України*. 994. № 2. С. 60–68.

260. Вовк Ю. Є. Судові органи Української Народної Республіки та Української держави (1917–1920 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2000. 191 с.

261. Тищик Б. Й., Єфремова Н. В., Марчук В. Т. Суд і судочинство в Українській народній республіці, Українській державі, Західноукраїнській Народній республіці (1917–1920 рр.) : монографія. Одеса; Львів : Фенікс, 2007 р. 280 с.

262. Кульчицький П. Суд і судочинство ЗУНР: законодавство і практика. *Вісник Львівського університету: Серія юридична*. 2013. №. 58. С. 68–73.

263. Землянська В. В. Діяльність надзвичайних військових судів у добу Директорії. *Право України*. 2000. № 10. С. 107–110.

264. Закон Української Держави про титул, іменем якого твориться Суд в Україні. 13 травня 1918 р. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. URL : <https://tsdavo.gov.ua/?s=%D0%9F%D1%80%D0%BE+%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB%2C+%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%BC+%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F+%D1%81%D1%83%D0%B4>.

265. Козаченко В.М. Революційна правосвідомість: темпоральні виміри.

Часопис Київського університету права. 2014. № 3. С. 44–47.

266. Пивовар І. В. Суддівське самоврядування в УРСР (1936–1989 рр.). Десяті юридичні читання. *Юридична освіта і наука в Україні: традиції та новації* : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (15–16 трав. 2014 р.). Київ : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. С. 128–130.

267. Рабінович П. Особливості режиму законності під час Великої Вітчизняної війни. *Право України*. 2000. № 5. С. 9–11.

268. Олійник Ю. В. Створення судових органів на окупованій території України в роки Другої світової війни. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. 2004. Вип. 26. С. 245–252.

269. Сушло Д. С. Історія суду Радянської України (1917-1967 рр.). К. : Вид-во Київського ун-ту, 1968. 235 с.

270. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. С. 429.

271. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ed20141014#Text>.

272. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

273. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.

274. Сорока С., Генералова А. Антикорупційні органи як основні засоби протидії корупції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 2 (38). С. 249–255.

275. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

276. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : Постанова Верховна Рада України від 28.04.1992 р. № 2296-XII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12#Text>.

277. Кожевнікова А.В. Електронні технології у цивільному та виконавчому

процесі в умовах сталого розвитку : автореф. дис. ... д-ра філос. в галузі права : 081 / Сумський національний аграрний університет. Суми, 2023. 20 с.

278. Про затвердження Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : наказ ДСА України від 13.04.2018 р. № 168. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SA18116>.

279. Кібенко О. Майбутнє онлайн-судів в Україні: оцифровування наявних процесів чи цифрова трансформація правосуддя? *Юридична газета*. 17 берез. 2023. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/maybutne-onlaynsudiv-v-ukrayini-ocifrovuvannya-nayavnih-procesiv-chi-cifrova-transformaciya-pravosud.html>.

280. Kulinich O., Leheza Ye., Zadyraka N., Taranenko K., Kostiuk T. Electronic Judicial Procedure as an Element of Access to Justice Regarding Protection of Rights of Individuals: Legal, administrative, Theoretical and Informational Aspects. *Jurnal Cita Hukum*. 2023. Vol. 11(3). URL : <https://doi.org/10.15408/jch.v11i3.36298>.

281. Мамченко М. Керівник ДП «ІСС» про ситуацію із ІТ судової системи: «Все тримається лише на ентузіазмі людей». *Судово-юридична газета*. 14 січ. 2024. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/226202-kerivnik-dp-iss-pro-situatsiyu-iz-it-sudovoyi-sistemi-vse-trimayetsya-lishe-na-entuziazmi-lyudey>.

282. Белова А. С. Європеїзація системи судового адміністрування в Україні в умовах цифровізації судочинства: сучасний стан та перспективи розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2022. Том 10. № 5. С. 25–34.

283. Рабко Т. Електронне судочинство. Сучасні виклики та реалії : посібн. / Вища школа адвокатури. Київ, 2024. 97 с.

284. Ясинок М. М., Котвяковський Ю. О. Електронний суд у цивільному судочинстві. *Приватне та публічне право*. 2023. № 1. С. 36–42.

285. Скочиляс-Павлів О.В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 207–212.

286. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 27.07.2022 р. № 2461-IX. *Законодавство України*. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text>.

287. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між підсистемою «Електронний суд» Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та Єдиним державним вебпорталом електронних послуг, зокрема мобільним додатком Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія) : наказ Міністерства цифрової трансформації України від 22.11.2021 р. № 151/385. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1572-21#Text>.

288. Щодо організаційних заходів, направлених на оптимізацію окремих статей витрат судів при здійсненні судочинства, а також на підвищення рівня використання інструментів електронного судочинства у відправленні правосуддя : рішення Ради суддів України від 05.08.2022 р. № 26. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0026414-22#Text>.

289. Про затвердження Порядку надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі : наказ ДСА України від 23.01.2023 р. № 28. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0028750-23#Text>.

290. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

291. Ордер адвоката : офіц. сайт Національної асоціації адвокатів України. URL : <https://unba.org.ua/order-advokata>.

292. Про затвердження Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги у новій редакції : рішення Національної асоціації адвокатів України та Ради адвокатів України від 12.04.2019 р. № 41. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/vr041871-19>.

293. Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги: рішення Національної асоціації адвокатів України від 29.04.2022 р. № 45. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0045871-22#Text>.

294. Що таке відеоконференцз'язок? *Tenveo*. URL : <https://ua.tenveo-video->

conference-es.com/info/what-is-video-conferencing-30088573.html.

295. Про затвердження Інструкції щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання : наказ ДСА України від 06.06.2022 р. № 156. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0156750-22#Text>.

296. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення ВРП від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/richenna_VRP_ECITC_21.

297. Хрипун В. Суддя ЄСПЛ від України та Уповноважений у справах ЄСПЛ отримали повний доступ до Реєстру судових рішень. *Судово-юридична газета*. 27 черв. 2024 р. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/304351-sudya-espch-ot-ukrainy-i-upolnomochennyu-po-delam-espch-poluchili-polnyy-dostup-k-reestru-sudebnykh-resheniy>.

298. Хрипун В. У Електронному суді оновили функціонал щодо виконавчих документів. *Судово-юридична газета*. 22 лип. 2024 р. URL : <https://sud.ua/uk/news/sud-info/306311-v-elektronnom-sude-obnovili-funktsional-po-ispolnitelnym-dokumentam>.

299. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України : Закон України від 09.08.2023 р. № 3295-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#Text>.

300. Хрипун В. Нові зміни до порядку ведення Єдиного реєстру судових рішень: зміни стосуються Антимонопольного комітету України. *Судово-юридична газета*. 24 лип. 2024 р. *Законодавство України*. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/306506-novye-izmeneniya-v-poryadok-vedeniya-edinogo-reestra-sudebnykh-resheniy-izmeneniya-kasayutsya-antimonopolnogo-komiteta-ukrainy>.

301. Опублікований Кодекс суддівської етики у новій редакції. *Судова влада України* : офіц. портал. 26 верес. 2024 р. URL :

<https://court.gov.ua/press/news/1673644/>.

302. ВРП звернулася до КМУ та Мінфіну щодо належного фінансування судової влади. *Судова влада України* : офіц. портал. 29 серп. 2024. URL : <https://court.gov.ua/press/news/1658436/>.

303. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Міжнародний документ від 31.10.2003 р. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

304. Чудик Н., Дуліба Є. Формування суддівського корпусу: окремі питання перевірки на доброчесність. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 19. С 36–46.

305. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки : офіц. портал Національної агенції з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>.

306. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

307. Гришина Д. Михайло Федоров розповів про цифровізацію судової системи. *Вечірній Київ*. 28 лютого 2024 р. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/95464/>.

308. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220. *Законодавство України*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoi-antykoriuptsiinoi-prohramy-na-20232025-t40323>.

309. Про затвердження Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики : наказ Національного агенства з питань запобігання корупції від 28.06.2023 р. № 134/23. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1153-23#Text>.

310. Зур'ян В. О. Нагальні проблеми та перспективи розвитку електронного судочинства в Україні. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 4. С. 173–181.

311. Порядок ведення єдиного реєстру адвокатів України : рішення Ради

адвокатів України від 17.12.2012 р. № 26. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0026871-12#Text>.

312. Єдиний реєстр адвокатів України : офіц. сайт Національної асоціації адвокатів України. URL : <https://erau.unba.org.ua/>.

313. Реєстр атестованих судових експертів : офіц. портал міністерства юстиції України. URL : <https://rase.minjust.gov.ua/>.

314. Про затвердження Порядку ведення державного Реєстру атестованих судових експертів : наказ Міністерства юстиції України від 29.03.2012 р. № 492/5. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0484-12#Text>.

315. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

316. Яра О., Гулак О., Слюсаренко С., Мосьондз С., Данилюк Ю. Публічний контроль за об'єктами стратегічного значення, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9(15). С. 617–624.

317. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>.

318. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text/>.

319. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : постанова КМУ № 835 від 21.10.2015 р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>.

320. Україна долучилася до Хартії відкритих даних : офіц. сайт інформаційного агентства Interfax-Україна. URL : <https://interfax.com.ua/news/general/375116.html>.

321. Рєзнік О., Бондренко О. Організаційно-правові аспекти створення спеціальних антикорупційних інституцій: порівняльно-правове дослідження.

Law. State. Technology. 2021. Vol. 3. P. 92–97.

322. Музичук О. М., Невядовський В. О. Морально-етичні, організаційні та правові засади оцінювання роботи судів в Україні та світі. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 143–149.

323. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між інформаційно-комунікаційними системами Державної податкової служби України та Державної судової адміністрації України : наказ Міністерства фінансів України та ДСА від 24.06.2024 р. № 304/262. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1020-24#Text>.

324. Мамченко М. Суди, ВРП та ВККС зможуть автоматично отримувати дані про джерела та суми доходів громадян від Податкової служби – наказ. *Судово-юридична газета*. 5 серп. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/307470-sudy-vsp-i-vkks-smogut-avtomatichieski-poluchat-dannye-ob-istochnikakh-i-summakh-dokhodov-grazhdan-ot-nalogovoy-sluzhby-prikaz>.

325. Kovalchuk O. The Use of AI-Language Models to Support Judicial Decisions. The VIII International scientific and practical conference “Ukraine in the conditions of reforming the legal system: modern realities and international experience” (Ternopil, Ukraine, Apr. 19–20, 2024.). Ternopil : WUNU, 2024. С. 48–50.

326. Kovalchuk O., Shevchuk R., Masonkova M., Banakh A. Content Analysis of Court Decisions: A GPT-4 Based Sentence-by-Sentence Data Generation and Association Rules Mining. The I International Workshop of Young Scientists on Artificial Intelligence for Sustainable Development (Ternopil, Ukraine, May 10–11, 2024). Ternopil : WUNU, 2024. P. 56–70.

327. Уряд схвалив пріоритетні завдання на 2024–2026 роки в межах Національної програми інформатизації. *Урядовий портал*. 2 серп. 2024 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-priorytetni-zavdannia-na-2024-2026-roky-v-mezhakh-natsionalnoi-prohramy-informatyzatsii>.

328. Мамченко М. Систему оцінювання якості роботи прокурорів інтегрують до електронної системи управління персоналом. *Судово-юридична газета*. 6 серп. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/307509-sistemu->

otsenki-kachestva-raboty-prokurorov-integriruyut-v-elektronnuyu-sistemu-upravleniya-personalom.

329. Ковальчук О. Інформатизація судової системи як чинник сталого розвитку. III Міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів, 19 квітня 2024 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». 2024. С. 110–111.

330. Музичук О. Зарубіжний досвід організації діяльності судів та можливості його використання в Україні. *Наше право*. 2022. № 3. С. 227–233.

331. Лотиш Т. В. Застосування штучного інтелекту при мотивуванні судових рішень у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи для України. *Journal «ScienceRise:JuridicalScience»*. 2024. № 1(27). С. 52–57.

332. Радутний О. Е. Штучний інтелект як суб'єкт злочину. *Інформація і право*. 2017. № 4. С. 106–115.

333. Плахотнік О.В. Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 45–57.

334. Волік В. В., Рєзнік О. М. Щодо визначення правових засад застосування штучного інтелекту при здійсненні адміністративного судочинства в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 26. С. 5–16.

335. Kovalchuk O., Shevchuk R., Babala L., Kasianchuk M. Support vector machine to criminal recidivism prediction. *Intl Journal of Electronics and Telecommunication*. 2024. Vol. 70(3). P. 691–697.

336. Ковальчук О. Я., Чудик Н. О., Банах С. В. Системи ШІ для підтримки прийняття безпекових рішень: правовий аспект. Міжнародна науково-практична конференція «Правове регулювання цифрової економіки та ШІ: національний та міжнародні виміри» (Київ, 16 листопада 2023). Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. 2023. С. 187–191.

337. Sharma R. R. Emotional Intelligence from 17th Century to 21st Century: Perspectives and Directions for Future Research. *Vision*. 2008. Vol. 12(1). P. 59–66.

338. Інтелект. Енциклопедія сучасної України. URL : <https://esu.com.ua/article->

12386.

339. C. Ctryker, E. Kavlakoglu. What is artificial intelligence (AI)? IBM. URL : <https://www.ibm.com/think/topics/artificial-intelligence>.

340. Orosz T., Vagi R., Csanyi G.M., Nagy D., Uveges I., Vadasz J.P., Megyeri A. Evaluating Human versus Machine Learning Performance in a LegalTech Problem. *Applied Sciences*. 2022. Vol. 12(1). Article 297. URL : <https://doi.org/10.3390/app12010297>.

341. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Moskaliuk N., Rohatynska N., Pustovyi O. Survival Analysis Models for Estimating and Predicting the Risks of Confession of Criminal Defendants. 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Wrocław, Poland, Sept. 21–23, 2023). Wrocław: Wrocław University of Economics and Business. P. 46–51.

342. Garat D., Wonsever D. Automatic Curation of Court Documents: Anonymizing Personal Data. *Information*. 2022. Vol. 13(1). Article 27. URL : <https://doi.org/10.3390/info13010027>.

343. European Commission for the Efficiency Justice (CEPEJ). Justice of the future : predictive justice and artificial intelligence. URL : <https://www.coe.int/en/web/cepej/justice-of-the-future-justice-and-artificial-intelligence>.

344. Turkanova V. Prospects for the use of artificial intelligence and machine learning algorithms for effective resolution of civil disputes. Access to Justice in Eastern Europe. 2023. Vol. 2(19). P. 1–10.

345. Automating injustice: The use of artificial intelligence & automated decision-making systems in criminal justice in Europe. URL : <https://policehumanrightsresources.org/automating-injustice-the-use-of-artificial-intelligence-automated-decision-making-systems-in-criminal-justice-in-europe>.

346. Wilkins S. Casetext Introduces AI Legal Assistant CoCounsel Incorporating Most Advanced Models From OpenAI. *Special Reports “Legal Tech Generative AI”*, 2023. URL : <https://www.law.com/legaltechnews/2023/03/01/casetext-introduces-ai-legal-assistant-cocounsel-incorporating-most-advanced-models-from-openai/?slreturn=20240615080913>.

347. Yassine S., Esghir M., Ibrihich O. Using artificial intelligence tools in the judicial domain and the evaluation of their impact on the prediction of judgments. *Procedia Computer Science*. 2023. Vol. 220. P. 1021–1026.

348. Ramos G. Ethics of Artificial Intelligence. *UNESCO*. 2021. URL: <https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics>.

349. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD Legal Instruments. *OECD*. 2019. URL : legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449.

350. Taddeo M., McNeish D., Blanchard A., Edgar E. Ethical Principles for Artificial Intelligence in National Defence. *Philosophy & Technology*. 2021. Vol. 34(886). P. 1–23.

351. Yakimova Ya. Artificial Intelligence Act: MEPs adopt landmark law. *News European Parliament*. 2024. URL : <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adopt-landmark-law>.

352. Bosley J. S., Capell J. M., Kinaga P., LeCrone J. P. California Proposed Employment AI Regulations and Legislation. *Davis Wright Tremaine LLP*. 2023. URL : <https://www.dwt.com/blogs/employment-labor-and-benefits/2023/05/california-ai-employment-law-regulations>.

353. Sheehan M. Tracing the Roots of China's AI Regulations. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2024. URL : <https://carnegieendowment.org/2024/02/27/tracing-roots-of-china-s-ai-regulations-pub-91815>.

354. Tobin J. Artificial Intelligence (Regulation) Bill [HL]. *House of Lords*. 2024. URL : <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/LLN-2024-0016/LLN-2024-0016.pdf>.

355. Canaan R. G. AI Regulation in Canada: Protective and Innovation-Enabling. *RAILS*. 2023. URL : <https://blog.ai-laws.org/ai-regulation-in-canada-the-protective-and-innovation-enabling-role-of-the-artificial-intelligence-and-data-act-aida/>.

356. Maruyama M., Nicola, C. Recent Updates On Japan's National Strategy On AI. *Eu-Japan. AI*. 2022. URL : <https://www.eu-japan.ai/ja/recent-updates-on-japans-national-strategy-on-ai/>.

357. Kaur G. Singapore makes key policy shifts in revised national AI strategy. *Computerworld*. 2023. URL : <https://www.computerworld.com/article/1611101/singapore-makes-key-policy-shifts-in-revised-national-ai-strategy.html>.

358. Yu J., Samdub M. T. Promises and Pitfalls of India's AI Industrial Policy. *AI Now*. 2024. URL : <https://ainowinstitute.org/publication/analyzing-indias-ai-industrial-policy>.

359. Mathis B. Extracting Proceedings Data from Court Cases with Machine Learning. *Stats*. 2022. Vol. 5, P. 1305–1320. URL : <https://doi.org/10.3390/stats5040079>.

360. Gkougkoudis G., Pissanidis D., Demertzis K. (2). Intelligence-Led Policing and the New Technologies Adopted by the Hellenic Police. *Digital*. 2022. Vol. 2. P. 143–163.

361. Shetty V. R., R. P., Malghan R. L. Safeguarding against Cyber Threats: Machine Learning-Based Approaches for Real-Time Fraud Detection and Prevention. *Eng. Proc.* 2023. Vol. 59. Article 111. URL : <https://doi.org/10.3390/engproc2023059111>.

362. Alghazzawi D., Bamasag O., Albeshri A., Sana I., Ullah H., Asghar M.Z. Efficient Prediction of Court Judgments Using an LSTM+CNN Neural Network Model with an Optimal Feature Set. *Mathematics*. 2022. Vol. 10(5). Article 683. URL : <https://doi.org/10.3390/math10050683>.

363. Shaikh R. A., Sahu T. P., Anand V. Predicting Outcomes of Legal Cases based on Legal Factors using Classifiers. *Procedia Comput. Sci.* 2020. Vol. 167. P. 2393–2402.

364. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.

365. Ковальчук О. Асоціативна модель підтримки ухвалення рішень у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 3. С. 56–62.

366. Белов Д. М., Белова М. В. Штучний інтелект в судочинстві та

судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 78. С. 315–320.

367. Heng T. B. E-litigation: The Singapore Experience. *Focus*. 2024. URL : <https://v1.lawgazette.com.sg/2001-11/Nov01-focus2.htm>.

368. Maakohtu H. A step towards the digital future - how is justice administered in Estonia? *The Estonian IT Centre*. 2023. URL : <https://rit.ee/en/news/step-towards-digital-future-how-justice-administered-estonia>.

369. James W. UK Supreme Court switches to video conferencing. *Reuters*. 2020. URL : <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-britain-courts/uk-supreme-court-switches-to-video-conferencing-idUSS8N28M0IT/>.

370. Prasifka W., Stewart, L. AI and Arbitration: The evolution of AI in the UAE. *Clyde&Co*. 2024. URL : <https://www.clydeco.com/en/insights/2024/02/ai-and-arbitration-uae-perspective-1>.

371. Schmitz C. Federal Court mandates AI-usage disclosure; won't use automated decision-making tools for now. *Law 360 Canada*. 2024. URL : <https://www.law360.ca/ca/articles/1780574>.

372. Zheng G. China's Grand Design of People's Smart Courts. *Asian Journal of Law and Society*. 2020. Vol. 7(3). P. 1–22.

373. Sajida T.K., Zakir M.Y., Khan S.H. Nurturing Rehabilitation and Reintegration of Youth Offenders in the Pakistani Justice System: An Analysis of Juvenile Probation Officers. *Journal of Asian Development Studies*. 2023. Vol. 12(4). P. 916–927.

374. Шемшученко В. Штучний інтелект у правосудді. *Центр демократії та верховенства права*. <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia>.

375. Jung J., Jay J., Shroff R., Goel S., Goldstein D. G. Simple rules to guide expert classifications. *Journal of the Royal Statistical Society*. 2020. 30 p. URL : <https://5harad.com/papers/simple-rules.pdf>.

376. Brennan T., Dieterich W. Correctional Offender Management Profiles for Alternative Sanctions (COMPAS). In *Handbook of Recidivism Risk/Needs Assessment Tools*. 2017. URL : <https://doi.org/10.1002/9781119184256.ch3>.

377. Nair K. Luminance's CEO on the Future of Lawyers and Why ChatGPT Is Only "Dinner Party" Smart. *ALM*. 2023. URL : <https://www.law.com/international-edition/2023/04/21/luminances-ceo-on-the-future-of-lawyers-and-why-chatgpt-is-only-dinner-party-smart/>.

378. The Best AI Tools For Lawyers. 2023. URL : <https://www.toolsforhumans.ai/toolkit/best-ai-tools-for-lawyers>.

379. China's Supreme People's Court Releases the Top 10 Intellectual Property Cases in Chinese Courts in 2022. *China IP Law Update*. 2023. URL : <https://www.chinaiplawupdate.com/2023/04/chinas-supreme-peoples-court-releases-the-top-10-intellectual-property-cases-in-chinese-courts-in-2022/>.

380. Zhabina A. How China's AI is automating the legal system. *DW*. 2023. URL: <https://www.dw.com/en/how-chinas-ai-is-automating-the-legal-system/a-64465988>.

381. Hartung D., Brunnader F., Veith C. Plog P., Wolters T. The Future of Digital Justice. *Boston Consulting Group, Bucerius Law School, Legal Tech*. 2022. URL : [https://legaltechcenter.de/pdf/Hartung%20et%20al%20\(2022\)%20Digital%20Justice.pdf](https://legaltechcenter.de/pdf/Hartung%20et%20al%20(2022)%20Digital%20Justice.pdf).

382. White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust. *European Commission*. URL : https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en.

383. Світличний О. П. Публічне адміністрування в діяльності судової гілки влади. *Наукові записки. Серія: право*. 2022. Вип. 13. С. 219–222.

384. Park S.-H., Lee D.-G., Park J.-S., Kim J.-W. A Survey of Research on Data Analytics-Based Legal Tech. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. Article 8085. URL : <https://doi.org/10.3390/su13148085/>.

385. Nuranti E. Q., Yulianti E., Husin H. S. Predicting the Category and the Length of Punishment in Indonesian Courts Based on Previous Court Decision Documents. *Computers*. 2022. Vol. 11. Article 88. URL : <https://doi.org/10.3390/computers11060088>.

386. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення

Вищої ради правосуддя від 07.03.2024 р. № 700/0/15-24. URL : https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/polozhennya_yesits_7.03.2024.pdf.

387. Ясельська Н.М. Електронне правосуддя як інструмент забезпечення доступу до суду в Україні та країнах Європейського Союзу. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. розвитку : автореф. дис. ... д-ра філос. в галузі права : 081 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2023. 20 с.

388. Мамченко Н. Реєструйся, або залишай без руху, - введені в дію норми про обов'язкову реєстрацію в Електронному суді. *Судово-юридична газета*. 18 жовт. 2023 р. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/283495-registriruyasya-ili-ostavyat-bez-dvizheniya-vvedeny-v-deystvie-normy-ob-obyazatelnoy-registratsii-v-elektronnom-sude>.

389. Про внесення змін до Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2024 р. № 693. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693-2024-%D0%BF#Text>.

390. Council of European. European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment. 2023. URL : <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>.

391. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 роки : розпорядження КМУ від 12.05.2021 р. № 438-р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text>.

392. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введенного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. *Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text>.

393. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності : Закон України від 20.03.2023 р. № 2974-IX. *Законодавство України*. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text>.

394. Art 92. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bundesministerium der Justiz. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_92.html.

395. Robot Lawyer Lisa. URL : <https://botlawyerlisa.com>.

396. Moving forward: the use of assistive technologies in the judiciary : Resolution dated Dec. 1, 2023 No. 26. Advisory Council of European Judges (CJEC). URL : <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/the-ccje-adopts-opinion-no.-26-2023-moving-forward-the-use-of-assistive-technology-in-the-judiciary->.

397. Ааюш М. Проблема чорної скриньки в LLMs: виклики та нові рішення. *Unite.AI*. URL : <https://www.unite.ai/uk/the-black-box-problem-in-llms-challenges-and-emerging-solutions/>.

398. Ковальчук О. Цифровізація судочинства в умовах війни: організаційно-правовий аспект. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови» (м. Київ, 2 травня 2024 р.). Інститут права КНУ ім. Т. Шевченка, 2024. С. 392–393.

399. Дуліба Є. Особливості організації діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. №. 4. С. 46–55.

400. Важливе повідомлення! Судова влада України : офіц. портал. 7 лютого 2023. URL : <https://ics.gov.ua/ics/news/novyny/1379548/>.

401. Мамченко М. Не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану право на свободу та особисту недоторканність, право на судовий захист, презумпція невинуватості і право на захист – Конституційний Суд України. *Судово-юридична газета*. 23 лип. 2024. URL : https://sud.ua/uk/news/publication/306422-ne-mogut-byt-ogranicheny-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya-pravo-na-svobodu-i-lichnuyu-neprikosnovennost-pravo-na-sudebnuyu-zaschitu-prezumptsiya-nevinovnosti-i-pravo-na-zaschitu-konstitutsionnyy-sud-ukrainy#google_vignette.

402. Рішення II сенату КСУ від 18.07.2024 р. № 8-р(II)/2024 : офіц. веб-сайт Конституційного Суду України. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24#Text>.

403. Арсірій Р. Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність. *Юридична газета*. 27 черв. 2022. URL : <https://sud.ua/uk/news/blog/242253-elektronne-sudochinstvo-v-period-voyennogo-stanu-ochikuvannya-ta-realnist>.

404. Збої Електронного суду порушують конституційні гарантії. *Національна асоціація адвокатів України*. URL : <https://unba.org.ua/news/8868-zboi-elektronnogo-sudu-porushuyut-konstitucijni-garantii-naau.html>.

405. Ковальчук О. Забезпечення відповідальності за міжнародні злочини Росії в Україні: перспективи судового переслідування. Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 25 квітня 2024 р.). Кропивницький : ЦДУ ім. В. Винниченка. 2024. С. 150–152.

406. Principle of distinction in the law of armed conflicts. United Nations. URL : <https://cld.irmct.org/notions/show/1148/principle-of-distinction-in-the-law-of-armed-conflicts#>.

407. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. *Законодавство України*. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_153.

408. Женевські конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

409. Сідоренко Ю.М. Депортація як міжнародний злочин у сучасному міжнародному праві. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Том 31(70). № 4. С. 273–278.

410. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право / пер. з англ. Київ : Делегація Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні, 2021. 398 с.

411. Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL : <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/support-for-judicial-institutions-and-processes-to-strengthen-access-to-justice-in-ukraine>.

412. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова», затверджений Комітетом міністрів Ради Європи 14.12.2022. URL : <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>.

413. Плани дій Ради Європи для України : офіц. портал Постійного представництва України при Раді Європи. 25 верес. 2023 року. URL : <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/plani-dij-radi-yevropi-dlya-ukrayini>.

414. Проект Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду». *Вища Рада правосуддя*. URL : <https://hcj.gov.ua/page/proyekt-rady-yevropy-pidtrymka-sudovoyi-vlady-ukrayiny-v-umovah-viyny-ta-pislyavoyennogo>.

415. Ablamskyi S., Tchobo Denakpon L. R., Romaniuk V., Šimić G., Ilchyshyn N. Assessing the Responsibilities of the International Criminal Court in the Investigation of War Crimes in Ukraine. *Novum Jus*. 2023. Vol. 17(2). P. 353–374.

416. Yakimova Ya. Artificial Intelligence Act: MEPs adopt landmark law. *News European Parliament*. 2024. URL : <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adopt-landmark-law>.

417. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018 р. № 2505-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.

418. Ганенко І. С. Правовий статус військовополонених в умовах воєнного конфлікту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 3. С. 86–92.

419. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Berezka K., Mokhun S., Fedchyshyn O. Text Mining for the Analysis of Legal Texts. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Ruzomberok, Slovakia, Sept. 26–28, 2022). Ruzomberok: Catholic University in Ruzomberok. 2022. P. 502–505.

420. Офіс Генерального прокурора. URL : <https://www.gp.gov.ua/>.

421. Офіц. вебпортал Національної поліції України. URL : <https://www.npu.gov.ua/news/politseiski-predstavyly-rezultaty-rozsliduvannia-voiennykh-zlochyniv-v-ukraini-na-shchorichnomu-zasidanni-ekspertiv-v-haazi>.

422. Як Clearview AI допомагає Україні у війні. *Clearview AI*. URL :

<https://www.clearview.ai/>.

423. Artelligence розробляє унікальні AI технології для вирішення OSINT задач на основі аналізу big data з відкритих джерел. *Artelligence*. URL : <https://artelligence.com/ua>.

424. Система «Безпечне місто» – інноваційні рішення, які дбають про безпеку. URL : https://i-lug.gov.ua/news/sistema_%C2%ABbezpechne_misto%C2%BB_-_innovacijni_rishennja_jaki_dbajut_pro_bezpeku.

425. Що таке OSINT (Open Source Intelligence, розвідка на основі відкритих джерел)? *The thetransmitted*. URL : <https://thetransmitted.com/adlucem/shho-take-osint-open-source-intelligence-rozvidka-na-osnovi-vidkrytyh-dzherel/>.

426. Українська міжвідомча база даних містить понад пів мільйона профайлів російських воєнних злочинців. *Zmina*. URL : <https://zmina.info/news/ukrayinska-mizhvidomcha-baza-danyh-mistyt-ponad-piv-miljona-profajliv-rosijskyh-voyennykh-zlochyncziv/>.

427. Kovalchuk O., Karpinski M., Babala L., Kasianchuk M. The Canonical Discriminant Model of the Environmental Security Threats. Complexity. Nov. 2023. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1155/2023/5584750>.

428. Реєстр російських військових злочинів. URL : <https://rwc.shtab.net/>.

429. Bergengruen V. How Ukraine is Pioneering New Ways to Prosecute War Crimes. *Time*. April 19, 2023. URL : <https://time.com/6331902/ukraine-war-crimes-prosecutor>.

430. В Україні запустили портал для документування воєнних злочинів Росії. *MediaSapiens*. 14 берез. 2022. URL : <https://ms.detector.media/trendi/post/29177/2022-03-14-v-ukraini-zapustily-portal-dlya-dokumentuvannya-voiennykh-zlochyniv-rosii/>.

431. Bartow P., Datt A. R. Cryptography Techniques: Everything You Need to Know. *Simplilearn*. Jul 2, 2024. URL : <https://www.simplilearn.com/cryptography-techniques-article>.

432. Ablamskyi S., Muzychuk O., D’Orío E., Romaniuk V. Taking biological samples from a person for examination in criminal proceedings: correlation between

obtaining evidence and observing human rights. *Brazilian Journal of International Law*. 2023. Vol. 1(2). P. 194–212.

433. Vladov S., Scislo L., Sokurenko V., Muzychuk O., Vysotska V., Osadchy S., Sachenko A. Neural Network Signal Integration from Thermogas-Dynamic Parameter Sensors for Helicopters Turboshaft Engines at Flight Operation Conditions. *Sensors*. 2024. Vol. 24. Article 4246. URL : <https://doi.org/10.3390/s24134246>.

434. Batista D., Mangeth A. L., Frajhof I., Alves P. H., Nasser R., Robichez G., Silva G. M., Miranda F. P. d. Exploring Blockchain Technology for Chain of Custody Control in Physical Evidence: A Systematic Literature Review. *J. Risk Financial Manag.* 2023. Vol. 16. Article 360. URL : <https://doi.org/10.3390/jrfm16080360>.

435. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 р. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

436. Римський статут міжнародного кримінального суду. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

437. Резолюції. *Рада безпеки ООН*. URL : <https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/resolutions>.

438. Guidelines First Responders on the Collection of Digital Devices in the Battlefield. *UNCCT*. New York, 2023. 60 p. URL : https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/guide-first_responders-digital_devices_in_battlefield.pdf.

439. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

440. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : Наказ ОГП України від 30.06.2020 р. № 298. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

441. Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України :

Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2023 р. № 624. (у редакції від 18.12.2024). *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text>.

442. Taherdoost H. Smart Contracts in Blockchain Technology: A Critical Review. *Information*. 2023. Vol. 14(2). Article 117. <https://doi.org/10.3390/info14020117>.

443. Ковальчук О. Використання науки про дані та інформаційних технологій у кримінальному судочинстві. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя з дня народження академіка Національної академії правових наук України Федора Глібовича Бурчака «Сучасні підходи до методології правничих досліджень» (м. Київ, 3 квітня 2024 р.). Київ: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. С. 78–82.

444. Беляков К. І. Інформаційно-правові дослідження: походження, становлення, стан та перспективи розвитку. *Інформація і право*. 2011. № 2(2). С. 4–12.

445. Ярема О. Г. Зміст інформаційного суверенітету у контексті державного суверенітету. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 191–194.

446. Верлос Н. В. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 129–133.

447. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020 щодо забезпечення безперервності здійснення правосуддя найвищим судом у системі судоустрою України : Закон України від 21.11.2023 р. № 3481-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3481-20#Text>.

448. Лубінець Д. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. URL : <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-9-informatsiini-prava>.

449. Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг

в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності: постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р. № 749. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749-2018-%D0%BF#Text>.

450. Деякі питання цифрового розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 56. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text>.

451. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

452. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 р. № 236 і від 18.09.2019 р. № 856 : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2020 р. № 548. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2020-%D0%BF#Text>.

453. Система «Трембіта» : офіц. сайт департаменту цифрової трансформації, інформаційних технологій та е-урядування. URL : <https://egov.dp.gov.ua/services/sistema-trembita>.

454. Про затвердження Порядку використання програмного забезпечення мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія) з відкритим вихідним кодом та видачі ліцензії на нього: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.02.2024 р. № 162. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-vykorystannia-prohramnoho-zabezpechennia-mobilnoho-dodatka-iedynoho-derzhavnoho-vebportalu-i130224-162>.

455. Уряд остаточно запровадив електронний обмін документами. *Урядовий портал*: єдиний вебпортал виконавчої влади. 4 верес. 2019. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-ostatochno-zaprovadiv-elektronnij-obmin-dokumentami>

456. Про затвердження Положення про інтегровану систему електронної ідентифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2023 р. № 1150. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2023->

%D0%BF#Text.

457. Обговорюємо проєкт Національної стратегії розвитку широкопasmового доступу до інтернету : офіц. портал Міністерства цифрової трансформації України. URL : <https://thedigital.gov.ua/news/obgovoryuemo-proekt-natsionalnoi-strategii-rozvitku-shirokosmugovogo-dostupu-do-internetu>.

458. Про затвердження плану заходів з розвитку широкопasmового доступу до Інтернету на 2021–2022 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2021 р. № 1069-р. *Урядовий портал*: єдиний вебпортал виконавчої влади. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-a1069r>.

459. Мінцифри працює над впровадженням електронного підпису в мобільний застосунок Дія : офіц. портал Міністерства цифрової трансформації України. URL : <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifri-pratsyue-nad-vprovadzhennyam-elektronного-pidpisu-v-mobilniy-zastosunok-diya>.

460. Підвищуємо рівень кібербезпеки у державі : офіц. портал Міністерства цифрової трансформації України. <https://thedigital.gov.ua/news/pidvishchuemo-riven-kiberbezpeki-u-derzhavi>.

461. Кібербезпека: Україна може стати джерелом рішень світового рівня : офіц. портал Міністерства цифрової трансформації України URL : <https://thedigital.gov.ua/news/kiberbezpeka-ukraina-mozhe-staty-dzherelom-innovaciy-svitovogo-rivnya>.

462. Стійкість під час кібервійни: які проєкти з кібербезпеки втілюють українські регіони : офіц. портал Міністерства цифрової трансформації України. URL : <https://thedigital.gov.ua/regions/news/stiykist-pid-chas-kiberviyni-yaki-proekti-z-kiberbezpeki-vtilyuyut-ukrainski-regioni>.

463. Посилюємо кібербезпеку України: Мінцифри та IFES підписали меморандум про співпрацю. *Урядовий портал* : єдиний вебпортал органів виконавчої влади. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/posyliuiemo-kiberbezpeku-ukrainy-mintsyfry-ta-ifes-pidpysaly-memorandum-pro-spivpratsiu>.

464. За підтримки Мінцифри стартує програма безоплатного навчання спеціалістів з кібербезпеки. *Урядовий портал*: єдиний вебпортал органів виконавчої влади. 1 берез. 2023. URL : [https://www.kmu.gov.ua/news/za-](https://www.kmu.gov.ua/news/za)

pidtrymky-mintsyfry-startuie-prohrama-bezoplatnoho-navchannia-spetsialistiv-z-kiberbezpeky.

465. Повідомлення про проведення публічного громадського обговорення проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг» : офіц. портал Міністерства цифрової трансформації України. URL : <https://thedigital.gov.ua/regulations/povidomlennya-pro-provedennya-publichnogo-gromadskogo-obgovorennya-proektu-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-zatverdzhennya-pravil>.

466. Повідомлення про проведення публічного громадського обговорення проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках» : офіц. портал Міністерства цифрової трансформації України. URL : <https://thedigital.gov.ua/regulations/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-elektronnih-komunikacij-ukrayini-na-period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennya-operacijnogo-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-u-2024-2026-rokah>.

467. Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України : наказ ДСА України від 26.10.2021 р. № 362. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0362750-21#Text>.

468. Про затвердження Порядку надсилання електронних копій судових рішень щодо осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та щодо юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення: наказ ДСА України та НАЗК від 10.04.2018 р. № 167/54/18. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0167750-18#Text>.

469. Про внесення змін до Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами

приміщення суду : наказ ДСА від 23.04.2020 р. № 196. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0196750-20#Text>.

470. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України : наказ ДСА України від 20.08.2019 р. № 814. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0814750-19#Text>.

471. Про організаційне забезпечення функціонування вебпорталу «Судова влада України» : наказ ДСА України від 17.02.014 р. № 30. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030750-14#Text>.

472. Щодо внесення змін до Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 02.04.2015 р. № 25 : рішення Ради суддів України від 02.11.2023 р. № 46. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0046414-23#n2>.

473. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між Державною судовою адміністрацією України та Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України : наказ ДСА України та Міністерства розвитку громад та територій України від 22.12.2022 р. № 480/269. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0480750-22#Text>.

474. Допустимість, оброблення та ланцюг зберігання електронних доказів для суддів і прокурорів України. *Національна школа суддів України*. URL : <https://nsj.gov.ua/ua/news/dopustimist-obroblennya-ta-lantsug-zberigannya-elektronnih-dokaziv-dlya-suddiv-i-prokuroriv-ukraini/>.

475. Рішення ВРП від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21 «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/richenna_VRP_ECITC_21.

476. ВРП підтримує впровадження цифрових технологій у сфері правосуддя. *Вища рада правосуддя*. 16 берез. 2021. URL : <https://hcj.gov.ua/news/vrp-pidtrymuje-vprovadzhennya-cyfrovyh-tehnologiy-u->

sferi-pravosuddya.

477. Цифровізація правосуддя: більше жодних кроків назад. *Вища Рада правосуддя*. 21 берез. 2023. URL : <https://hcj.gov.ua/massmedia/cyfrovizaciya-pravosuddya-bilshe-zhodnyh-kroktiv-nazad>.

478. Презентовано Проєкт РЄ «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду». *Вища Рада правосуддя*. 28 берез. 2023. URL : <https://hcj.gov.ua/news/prezentovano-proyekt-rye-pidtrymka-sudovoyi-vlady-ukrayiny-v-umovah-viyny-ta-pislyavoyennogo>.

479. Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні. *Вища рада правосуддя*. URL : <https://hcj.gov.ua/page/shchorichna-dopovid-pro-stan-zabezpechennya-nezalezhnosti-suddiv-v-ukrayini>.

480. Хрипун В. Суддя ЄСПЛ від України та Уповноважений у справах ЄСПЛ отримали повний доступ до Реєстру судових рішень. *Судово-юридична газета*. 27 черв. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/304351-sudya-espch-ot-ukrainy-i-upolnomochennyu-po-delam-espch-poluchili-polnyy-dostup-k-reestru-sudebnykh-resheniy>.

481. Хрипун В. Нові зміни до порядку ведення Єдиного реєстру судових рішень: зміни стосуються Антимонопольного комітету України. *Судово-юридична газета*. 24 лип. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/306506-novye-izmeneniya-v-poryadok-vedeniya-edinogo-reestra-sudebnykh-resheniy-izmeneniya-kasayutsya-antimonopolnogo-komiteta-ukrainy>.

482. ЄСІТС. *Вища Рада правосуддя*. URL : <https://hcj.gov.ua/page/yesits>.

483. Мамченко М. Чи є належним врученням судового рішення його направлення на особистий email – Велика Палата Верховного Суду відступила від позиції КГС ВС. *Судово-юридична газета*. 4 трав. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/299238-yavlyaetsya-li-nadlezhaschim-vrucheniem-sudebnogo-resheniya-ego-otpravka-na-lichnyy-email-bolshaya-palata-verkhovnogo-suda-otstupila-ot-pozitsii-kkhs-vs>.

484. Надсилання особі, яка не має офіційної електронної адреси та не зареєстрована в підсистемі «Електронний суд», рішення суду на електронну адресу, зазначену в позовній заяві, не є належним врученням судового рішення

– ВП ВС. *Судова влада України* : офіц. портал. 20 трав. 2024. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1608403/>.

485. Інформація щодо функціонування підсистеми ЄСІТС «Електронний кабінет» в Касаційному кримінальному суді. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/elektronnyi_kabinet_kks/.

486. Хрипун В. ВККС планує відкрити доступ до суддівських досьє та декларацій доброчесності і родинних зв'язків суддів. *Судово-юридична газета*. 22 лип. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/306156-vkks-planiruet-otkryt-dostup-k-sudeyskim-dose-deklaratsiyam-dobroporyadochnosti-i-rodstvennykh-svyazey-sudey>.

487. Програми підготовки працівників апаратів судів 2024 рік. *Національна школа суддів України*. URL : <https://nsj.gov.ua/ua/pidgotovka-pratsivnikiv-aparativ-sudiv/programi-pidgotovki-pratsivnikiv-aparativ-sudiv-2021-rik/29-veresnya-2023-roku-programa-dlya-pomichnikiv-suddiv-elektronne-sudochinstvo-navichki-roboti-pomichnika-suddi-z-elektronnimi-servisami-stvorenniya-elektronnih-dokumentiv/>.

488. Особливості роботи в модулях ЄСІТС та КП «ДСС». URL : *Національна школа суддів України*. <https://nsj.gov.ua/ua/news/osoblivosti-roboti-v-modulyah-esits-ta-kp-dss/>.

489. Дистанційне навчання Національної школи суддів України. *Національна школа суддів України*. URL : <http://dn.nsj.gov.ua/>.

490. Координаційна зустріч із проєктом ЄС «Право-Justice». *Національна школа суддів України*. URL : <https://nsj.gov.ua/ua/news/koordinatsiyna-zustrich-iz-proektom-es-pravo-justice/>.

491. Підготовка працівників апаратів судів. *Національна школа суддів України*. URL : <https://nsj.gov.ua/ua/pidgotovka-pratsivnikiv-aparativ-sudiv/>.

492. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text>.

493. Щодо вимог змін до Положення про автоматизовану систему документообігу суду: рішення Ради суддів України від 15.09.2016 р. № 58.

Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr058414-16#Text>.

494. Рішення РСУ від 02.03.2018 р. № 17. *Рада суддів України.* URL : <https://rsu.gov.ua/ua/documents?id=80&page=13&per-page=8>.

495. Рішення РСУ від 02.08.2018 р. № 48. *Рада суддів України.* URL : <https://rsu.gov.ua/en/documents?id=93&page=7&per-page=8>.

496. Рішення РСУ від 11.06.2021 р. № 18. *Рада суддів України.* URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/500325___681077.

497. Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. *Вища Рада суддів.* 2 берез. 2022. URL : <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>.

498. Використання допоміжних технологій у судочинстві: презентація Висновку КРЄС у Верховному Суді. *Судова влада України* : офіц. портал. 1 берез. 2024. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1566075/>.

499. Члени РСУ Володимир Кравчук та Єгор Краснов взяли участь у зустрічі представників проєктів міжнародної допомоги. *Рада суддів України.* 4 лип. 2024. URL : <https://rsu.gov.ua/ua/news/cleni-radi-suddiv-ukraini-volodimir-kravcuk-ta-egor-krasnov-vzali-ucast-u-zustrici-predstavnikov-proektiv-miznarodnoi-dopomogi>

500. Нормативно-правові засади діяльності державного підприємства «Інформаційні судові системи». *Судова влада України* : офіц. портал. <https://ics.gov.ua/ics/about/acts/>.

501. Про внесення змін до наказу ДСА України від 22.09.2022 р. № 333 «Про визначення адміністратора» : наказ ДСА України від 10.11.2023 р. № 523. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/N_523_23.

502. Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» : наказ ДСА України від 02.06.2020 р. № 247. URL : https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/2020/4/N_247_20.pdf.

503. УВАГА!!! Важливе повідомлення. *Судова влада України* : офіц. портал. 7 берез. 2023. URL : <https://ics.gov.ua/ics/news/novyny/1391271/>.

504. До уваги користувачів ЄДРСР! *Судова влада України* : офіц. портал. 27 берез. 2023. URL : <https://ics.gov.ua/ics/news/novyny/1400891/>.

505. Офіційна версія 3.30 КП «Д-3» (Дата версії 18.03.2022) *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://ics.gov.ua/ics/pokazniki/results/V_3_30.

506. Офіційний вихід версії КП «ДСС» 1.39.2 (Дата версії 03.06.2022). *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://ics.gov.ua/ics/pokazniki/results/V_1_39_2.

507. Про учбовий центр. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : <https://ics.gov.ua/ics/about/edu/1>.

508. Навчання в групах з викладачем за допомогою засобів відеоконференцзв'язку. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : <https://ics.gov.ua/ics/about/edu/2>.

509. Самостійне інтернет-навчання. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : <https://ics.gov.ua/ics/about/edu/3>.

510. Співпраця ДСА України з Проектом ЄС «Право-Justice»: про що йшлося на черговій зустрічі. *Судова влада України* : офіц. портал. 17 лип. 2024. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1638314/>.

511. Нова ЄСІКС стане єдиною екосистемою на зразок Google та супераппом. *Судова влада України* : офіц. портал. 7 листоп. 2024. URL : <https://ics.gov.ua/ics/news/novyny/1694258/>.

512. Громадська рада доброчесності. *Вища кваліфікаційна комісія суддів України* : офіц. портал. URL : <https://vkksu.gov.ua/rubric/gromadska-rada-dobrochesnosti>.

513. Про Громадську раду доброчесності. *Громадська рада доброчесності* : офіц. портал. URL : <https://grd.gov.ua/pro-hromads-ku-radu-dobrochesnosti/>.

514. Про затвердження Порядку доступу до суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) членів Громадської ради доброчесності. *Вища кваліфікаційна комісія суддів України* : офіц. портал. 2 травня 2024. URL : <https://vkksu.gov.ua/doc/pro-zatverdzhennya-poryadku-dostupu-do-suddivskogo->

dosye-dosye-kandydata-na-posadu-suddi-chleniv.

515. Дорадча група експертів : офіц. веб-сайт Конституційного Суду України. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka/zagalna-informaciya>.

516. Дорадча група експертів готова оцінити моральні якості та професійні компетенції кандидатів у судді Конституційного Суду України. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL : <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-advisory-group-of-experts-is-ready-to-assess-the-moral-qualities-and-professional-competences-of-candidate-judges-of-the-constitutional-court-of-ukraine>.

517. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.

518. ДГЕ та НАЗК підписали Меморандум про співпрацю : офіц. веб-сайт Конституційного Суду України. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka/dge-ta-nazk-pidpysaly-memorandum-pro-spivpracyu>.

519. Ніколенко Л. Електронне правосуддя як спосіб підвищення ефективності судового розгляду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 71. С. 338–341.

520. Подзігун Г.В. Публічне адміністрування у сфері цифрової трансформації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021. 20 с.

521. Павлова Ю. С., Павлова О. С. Правове регулювання інформаційних відносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 473–475.

522. Грохольський В. Л. Актуальні питання правового регулювання інформаційних відносин в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 141–146.

523. Фурашев В. М., Солончук І. В. Інформаційні правовідносини в судочинстві України. *Інформація і право*. 2019. № 3(30). С. 55–64.

524. Амелін О. Ю. Інформаційне забезпечення діяльності органів прокуратури: адміністративно-правовий аспект : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2021. 224 с.

525. Маріц Д. Поняття та зміст інформаційних відносин. *Національний*

юридичний журнал: теорія і практика. 2016. Жовт. С. 64–67.

526. Солончук І. В. Інформаційні правовідносини: поняття та охорона. *Інформація і право*. 2019. № 4(31). С. 28–36.

527. Вербіцька М., Гоголь А. Деякі аспекти запровадження електронного суду в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1(21). С. 52–57.

528. Солончук І. В. Інформаційні правовідносини в контексті цивільного судочинства. *Інформація і право*. 2018. № 1(24). С. 164–173.

529. Сидоренко О. Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 173–182.

530. Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про правосуддя та інформаційні технології (ІТ). м. Страсбург, 9 лист. 2011 р. URL : <https://rm.coe.int/opinion-n-14-2011-on-justice-and-information-technologies-it-/16806a1fc0>.

531. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки : Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.

532. Терещенко О. І. Процесуальні документи – в електронному вигляді. *Судова влада України* : офіц. портал. 9 серп. 2013. URL : <https://bl.su.court.gov.ua/sud1801/pres-centr/publications/401821/>.

533. Рабко Т. Судові повістки, повідомлення і виклики учасникам судового процесу через призму електронного судочинства. *Вища школа адвокатури*. 14 лютого. 2024. URL : <https://www.hsa.org.ua/lectors/rabko-tetyana/articles/sudovi-povistki-povidomlennia-i-vikliki-ucasnikam-sudovogo-procesu-cerez-prizmu-elektronного-sudocinstva>.

534. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами : Закон України від 29.06.2023 р. № 3200-ІХ. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>.

535. Руденко О. А., Дубінін Ю. Поняття та місце місцевих загальних судів у системі судоустрою України. 2020. *Право та державне управління*. № 1. Том 1. С. 184–190.

536. Компетенція та нормативно-правові засади діяльності. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : https://ifa.court.gov.ua/sud4808/info_sud/info_sud/.

537. Верховний Суд. Повноваження. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>.

538. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

539. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України : рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-1. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19#Text>.

540. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>.

541. Положення про забезпечення доступу до публічної інформації у Верховному Суді України : наказ Верховного Суду України від 06.05.2011 р. № 16/0/18-11. *Законодавство України*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v16_0700-11#Text.

542. Несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи – адміністратор постане перед судом : офіц. вебсайт Київської міської прокуратури. 29 берез. 2021. URL : https://kyiv.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=291802.

543. Кібератака на державні інформаційні ресурси: які наслідки для Восьмого ААС? *Судова влада України* : офіц. портал. 31 січ. 2022. URL : <https://8aa.court.gov.ua/sud4857/pres-centr/news/1248719/>.

544. Фаріфонова А. «Судовий переполох». Як хакерська атака на державні сайти позначилася на роботі судів. *Грати*. 19 січ. 2022. URL :

<https://graty.me/news/sudovij-perepoloh-yak-hakerska-ataka-na-derzhavni-sajti-poznachilasya-na-roboti-sudiv/>.

545. Хакерська атака на портал судової влади України. *Судова влада України* : офіц. портал. 27 лютого 2022. URL : <https://court.gov.ua/press/general/1260225/>.

546. Богданова, Є., Чорна, Т., & Малахов, С. (2022). Огляд поточного стану загроз, що обумовлені впливом експлойтів. *Комп'ютерні науки та кібербезпека*. 2022. № 2. С. 35–40.

547. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2149-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text>.

548. Про затвердження Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту : постанова КМУ від 29.12.2021 р. № 1426. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1426-2021-%D0%BF#Text>.

549. В Україні дозволили легально втручатися у роботу інформаційних систем та мереж задля виявлення вразливостей. *День за днем*. 18 трав. 2023. URL : <https://denzadnem.com.ua/aktualno/145309>.

550. Arshad J., Talha M., Saleem B., Shah Z., Zaman H., Muhammad Z. A Survey of Bug Bounty Programs in Strengthening Cybersecurity and Privacy in the Blockchain Industry. *Blockchains*. 2024. Vol. 2. P. 195–216. URL : <https://doi.org/10.3390/blockchains2030010/>.

551. 360ї Електронного суду порушують конституційні гарантії. *Національна асоціація адвокатів України*. 29 лютого 2024. <https://unba.org.ua/news/8868-zboi-elektronного-sudu-porushuyut-konstitucijni-garantii-naau.html>.

552. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 р. № 2148-VIII. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

553. ISO/IEC 27001:2022. ISO. URL : <https://www.iso.org/ru/standard/27001>.

554. Про встановлення вимог з безпеки та захисту інформації до кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг та їхніх відокремлених пунктів реєстрації : наказ Адміністрації Держспецзв'язку України від 14.05.2020 р. № 269. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-20#Text>.

555. Деякі питання забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів : постанова КМУ від 30.12.2022 р. № 1500. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1500-2022-%D0%BF#n12>.

556. Рекомендації Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України до встановлення рівнів безпеки та механізмів безпеки приміщень кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг : офіц. вебсайт Держспецзв'язку України. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/rekomendaciyi-administraciyi-derzhavnoyi-sluzhbi-specialnogo-zv-yazku-ta-zakhistu-informaciyi-ukrayini-do-vstanovlennya-rivniv-bezpeki-ta-mekhanizmiv-bezpeki-primishen-kvalifikovanogo-nadavacha-elektronnikh-dovirchikh-poslug>.

557. NIST Cybersecurity Framework Adoption Hampered By Costs, Survey Finds. *Cybersecurity media site "Dark Reading"*. URL : <https://www.darkreading.com/author/dark-reading-staff>.

558. Риков О., Олешко І. Порівняльний аналіз систем виявлення і запобігання вторгнень. «Global Cyber Security Forum 2019». Харків, 14–16 лист. 2019. С. 88–89. URL : <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/381a4953-9306-4362-a6d1-e7199f2f425a/content>.

559. Тишик І. Я. Вибір технології віддаленого доступу для ефективної організації захисту мережевих з'єднань. *Безпека: освіта, наука, техніка*. 2023. № 3(19). URL : <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/437/352/>.

560. Рабко Т. Які помилки найчастіше трапляються при роботі в Електронному суді та як їх уникнути розповіла адвокат Тетяна Рабко. *Вища*

школа адвокатури. 12 груд. 2023. URL : <https://www.hsa.org.ua/blog/iaki-pomilki-naicastise-trapliaiutsia-pri-roboti-v-elektronnomu-sudi-ta-iak-yix-uniknuti-rozpovila-advokat-tetiana-rabko>

561. Послуги із забезпечення функціонування захищеної телекомунікаційної мережі, відповідний код 64227000-3 - інтегровані телекомунікаційні послуги : офіц. вебсайт «Prozorro». URL : <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-09-24-002546-c>.

562. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

563. Логування системи: поняття, вимоги, рівні. *Блог QATestLab*. 22 лютого 2024. URL : <https://training.qatestlab.com/blog/technical-articles/logging-in-concepts-requirements-levels/>.

564. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

565. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 р. «Про Стратегію кібербезпеки України» : указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12>.

566. Офіційний сайт Держспецзв'язку України. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/naukovo-praktichnii-komentar-do-polozhennya-pro-organizaciino-tekhnichnu-model-kiberzakhistu-zatverdzhеноgo-postanovoyu-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-29-grudnya-2021-r-1426>.

567. Поради (рекомендації) щодо створення КСЗІ в ІКС, які використовуються для надання послуг доступу до мережі Інтернет : офіц. вебсайт Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/poradi-rekomendaciyi-shodo-stvorenniya-kszi-v-its-yaki-vikoristovuyutsya-dlya-nadannya-poslug-dostupu-do-merezhi-internet>.

568. 2022–2025 CEPEJ Action plan: “Digitalisation for a better justice”: adopted at the 37th CEPEJ plenary meeting in Strasbourg and online, on December 8 and 9,

2021. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). URL : <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/cepej-link-1.pdf>.

569. Revised roadmap for ensuring an appropriate follow-up of the CEPEJ Ethical Charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment: adopted at the 37th CEPEJ plenary meeting in Strasbourg and online, on December 8 and 9, 2021. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). URL : <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/cepej-link-2.pdf>.

570. CEPEJ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment. Council of Europe. 2023. URL : <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>.

571. Забезпечення рівного доступу до правосуддя та правової допомоги. Урядовий портал. URL : <https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/zabezpechennya-rivnogo-dostupu-do-pravosuddya-ta-pravovoyi-dopomogi>.

572. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.

573. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

574. Проект Закону про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України від 12.08.1999 р. № 1207-д. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6670.

575. Єдині стандарти кібербезпеки: Міноборони зміцнює захист інформаційних систем у відповідності до стандартів НАТО : офіц. веб-сайт Міністерства оборони України. URL : <https://www.mil.gov.ua/news/2024/04/22/i-minoboroni-uhvalilo-nakaz/>.

576. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.10.2021 р. «Про Стратегію інформаційної безпеки» : указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. *Законодавство України*. URL

: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.

577. Зозуля О. І., 2020. Конституційні засади інформаційної безпеки України. *Forum Prava*. 2020. № 63(4). С. 32–44.

578. Олійник О. В. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 132–137.

579. Гончарук Н., Бєлова, А. Сучасний стан організаційно-правового та кадрового забезпечення діяльності місцевих судів в умовах європеїзації системи судового адміністрування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2022. № 10(4). С. 5–12.

580. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

581. Kovalchuk O., Berezka K. Discriminant analysis of nation brands 2022 in terms of military invasion of russian federation in Ukraine. *Journal of European Economy*. 21(3). 2022. P. 232–255.

582. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови. URL : <https://1531.slovaronline.com/>.

583. Тапасюк А. В. Теоретико-правові основи забезпечення кібербезпеки України : дис... д. ю. н. : 12.00.07 / Державна наукова установа “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”. Київ, 2021. 461 с.

584. Сverdlik Z. Кібербезпека та кіберзахист: питання порядку денного в українському суспільстві. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. С. 175–188.

585. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики кібербезпеки України : монографія. – О. : Юридична література, 2003. 472 с.

586. Лісовська Ю. Кібербезпека: ризики та заходи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2019. 272 с.

587. Калюжний Р. А. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації : організаційно-правові питання теорії і практики : підручн. для студ. вищ. навч. закл. / Р. А. Калюжний, В. О. Шамрай, М. Я. Швець

та ін. ; за ред. Р. А. Калюжного та В. О. Шамрая. К. : Академія державно-податкової служби України, 2002. 296 с.

588. Цимбалюк В. С. Сутність кібербезпеки в умовах входження України до глобальної кіберцивілізації. *Науковий вісник академії ДПС України*. 2007. № 4. С. 174–178.

589. Степко О. М. Аналіз головних складових кібербезпеки держави. *Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету*. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvimvnau/2011_1/83-92.pdf.

590. Ліпкан В., Діордіца І. Національна система кібербезпеки як складова частина системи забезпечення національної безпеки України. Підприємництво, господарництво і право. 2017. № 5. С. 174–180.

591. Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури : постанова КМУ від 09.10.2020 р. № 1109. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text>.

592. Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури: постанова КМУ від 19.06.2019 р. № 518. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2019-%D0%BF#Text>.

593. Про затвердження Порядку проведення огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом : постанова КМУ від 11.11.2020 р. № 1176. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2020-%D0%BF#Text>.

594. Деякі питання забезпечення функціонування системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки : постанова КМУ від 23.12.2020 р. № 1295. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-2020-%D0%BF#Text>.

595. Науково-практичний коментар до Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту, затвердженого КМУ від 29.02.2021 р. № 1426. *Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України*. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/naukovo-praktichnii-komentar-do-polozhennya-pro-organizaciino-tekhnichnu-model-kiberzakhistu-zatverdzhеноgo-postanovoyu->

kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-29-grudnya-2021-r-1426.

596. Деякі питання реагування суб'єктами забезпечення кібербезпеки на різні види подій у кіберпросторі: постанова КМУ від 04.04.2023 р. № 299. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-2023-%D0%BF#Text>.

597. Порядок пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж : постанова КМУ від 16.05.2023 р. № 497. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2023-%D0%BF#n10>.

598. Про затвердження Порядку оцінки стану захищеності державних інформаційних ресурсів в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 02.12.2014 р. № 660. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-15#n14>.

599. Про затвердження Порядку сканування на предмет вразливості державних інформаційних ресурсів, розміщених в Інтернеті: наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 15.01.2016 р. № 20. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-16#n13>.

600. Методичні рекомендації щодо підвищення рівня кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 06.10.2021 р. № 601. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-ad-2021-10-06-601>.

601. Про затвердження Порядку передачі комплектів обладнання підсистеми збору телеметрії інформаційно-комунікаційних систем (активні сенсори) системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки до об'єктів кіберзахисту : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 24.06.2022 р. № 284 : офіц. вебсайт Держспецзв'язку. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-administraciyi-derzhspeczv-yazku-vid-24-chervnya-2022-roku-284-pro-zatverdzhennya-poryadku-peredachi-komplektiv-obladnannya-pidsistemi-zboru-telemetriyi-informaciino-komunikaciinikh-sistem-aktivni-sensori-sistemi-viyavlennya-vrazlivostei-i-reaguvannya-na-kiberincidenti-ta>

kiberataki-do-ob-yektiv-kiberzakhistu.

602. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо забезпечення кіберзахисту автоматизованих систем управління технологічними процесами : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 29.05.2023 р. № 463 : офіц. вебсайт Держспецзв'язку. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-administraciyi-derzhspeczv-yazku-vid-29-05-2023-463-pro-zatverdzhennya-metodichnikh-rekomendacii-shodo-zabezpechennya-kiberzakhistu-avtomatizovanikh-sistem-upravlinnya-tehnologichnimi-procesami>.

603. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо реагування суб'єктами забезпечення кібербезпеки на різні види подій у кіберпросторі : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 03.07.2023 р. № 570 : офіц. вебсайт Держспецзв'язку. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-administraciyi-derzhspeczv-yazku-vid-03-07-2023-570-pro-zatverdzhennya-metodichnikh-rekomendacii-shodo-reaguvannya-sub-yektami-zabezpechennya-kiberbezpeki-na-rizni-vidi-podii-u-kiberprostori>.

604. Про затвердження Примірної публічної пропозиції про здійснення пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж і Методичних рекомендацій з розроблення публічної пропозиції про здійснення пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж: наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 14.07.2023 р. № 599 : офіц. вебсайт Держспецзв'язку. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-administraciyi-derzhspeczv-yazku-vid-14-07-2023-599-pro-zatverdzhennya-primirnoyi-publichnoyi-propoziciyi-pro-zdiisnennya-poshuku-ta-viyavlennya-potenciinoi-vrazlivosti>.

605. Про затвердження Положення про систему захищеного доступу державних органів до мережі Інтернет : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 30.08.2023 р. № 771 : офіц. сайт Держспецзв'язку. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-administraciyi-derzhspeczv-yazku-pro->

zatverdzhennya-polozhennya-pro-sistemu-zakhishenogo-dostupu-derzhavnikh-organiv-do-merezhi-internet-vid-30-serpnya-2023-roku-771.

606. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підвищення рівня кіберзахисту систем електронного документообігу : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 30.08.2023 р. № 773 : офіц. вебсайт Держспецзв'язку. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-administraciyi-derzhspeczv-yazku-pro-zatverdzhennya-metodichnikh-rekomendacii-shodo-pidvishennya-rivnya-kiberzakhistu-sistem-elektronного-dokumentobigu-vid-30-serpnya-2023-roku-773>.

607. Про затвердження Рекомендацій з розроблення плану захисту об'єкта критичної інфраструктури за проектною загрозою національного рівня «кібератака/кіберінцидент : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 01.02.2023 р. № 1011 : офіц. вебсайт Держспецзв'язку. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/nakaz-administraciyi-derzhspeczv-yazku-vid-01-grudnya-2023-roku-1011-pro-zatverdzhennya-richnogo-planu-zdiisnennya-zakhodiv-derzhavnogo-naglyadu-kontrolyu-u-sferi-doderzhannya-vimog-zakonodavstva-z-nadannya-poslug-u-galuzi-tekhnichnogo-zakhistu-informaciyi-ta-kriptografichnogo-zakhistu-informaciyi-krim-elektronnikh-dovirchikh-poslug-administraciyeyu-derzhavnoyi-sluzhbi-specialnogo-zv-yazku-ta-zakhistu-informaciyi-ukrayini-na-2024-rik>.

608. Документи міжнародних організацій та країн-партнерів у сфері кіберзахисту : офіц. вебсайт Держспецзв'язку. 27 берез. 2024. URL : <https://cip.gov.ua/ua/news/perelik-dokumentiv-mizhnarodnikh-organizacii-ta-krayin-partneriv-u-sferi-kiberzakhistu>.

609. Ковальчук О. Інноваційні підходи в концепції смарт судочинства: інтелектуальна модель виявлення злочинних угруповань. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 123. С. 85–92.

610. Teremetskyi V., Kovalchuk O. Smart Technologies in Justice: Perspectives for Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. Vol. 5. P. 86–95.

611. Bjerke M. B., Renger R. Being smart about writing SMART objectives. *Evaluation and Program Planning*. 2017. Vol. 61. P. 125–127.

612. Sharma S. K., Janssen M., Bunker D. et al. Unlocking the Potential of Smart

Technologies: Addressing Adoption Challenges. *Inf Syst Front.* 2023. Vol. 25. P. 1293–1298.

613. Ковальчук О. Я. Смарт-технології у кримінальному судочинстві. Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання» (м. Івано-Франківськ, 18–23 травня 2020 р.). Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника. С. 122–123.

614. Kovalchuk O., Berezka K. Big Data Analytics During State of War: Safety vs Legal Aspect. VI International Scientific and Practical Conference “Russian-Ukrainian war: law, security, world” (Ternopil, Ukraine, Apr. 29, 2022). Ternopil: WUNU. 2022. P. 282–2825.

615. Soro F.M., Serrano-Cinca C. A model for predicting court decisions on child custody. *Plos One*. 2021. URL : <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258993>.

616. Rodríguez G., David J. AI Technologies in the Judiciary: Critical Appraisal of Large Language Models in Judicial Decision-making (December 18, 2023). Forthcoming in Regine Paul, Emma Carmel, and Jennifer Cobbe (eds), *Handbook on Public Policy and AI* (Edward Elgar Publishing). URL : <https://doi.org/10.2139/ssrn.4667572>.

617. European Ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018). *Council of Europe*. URL : <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>.

618. Terzidou K. The Use of Artificial Intelligence in the Judiciary and its Compliance with the Right to a Fair Trial. *Journal of Judicial Administration*. 2021. Vol. 31. Article 154.

619. Kim S.-K., Huh J.-H. Neuron Blockchain Algorithm for Legal Problems in Inheritance of Legacy. *Electronics*. 2020. Vol. 9. Article 1595. URL : <https://doi.org/10.3390/electronics9101595>.

620. Gabuthy Y. Blockchain-Based Dispute Resolution: Insights and Challenges. *Games*. 2023. Vol. 14. Article 34. URL : <https://doi.org/10.3390/g14030034>.

621. Aouidef Y., Ast F., Deffains B. Decentralized Justice: A Comparative Analysis of Blockchain Online Dispute Resolution Projects. *Frontiers in Blockchain*. 2021. Vol. 4. URL : <https://doi.org/10.3389/fbloc.2021.564551>.

622. Rooze E. Differentiated Use of Electronic Case Management Systems. *International Journal for Court Administration*. 2010. Vol. 3(1). P. 50–60.

623. Garat D., Wonsever D. Automatic Curation of Court Documents: Anonymizing Personal Data. *Information*. 2022. Vol. 13. Article 27. URL : <https://doi.org/10.3390/info13010027>.

624. Romdoni M., Lussak A., Darmawan I. Success Factors for Using E-Court in Indonesian Courts. *Proceedings* 2022. Vol. 82. Article 58. URL : <https://doi.org/10.3390/proceedings2022082058>.

625. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

626. Arlinghaus T., Kus K., Kajüter Rodrigues P., Teuteberg F. Visualizing Benefits of Case Management Software Using Utility Effect Chains. *Sustainability*. 2023. Vol. 15. Article 4873. URL : <https://doi.org/10.3390/su15064873>.

627. Qian Z., Xiao K. A Survey of Automatic Speech Recognition for Dysarthric Speech. *Electronics*. 2023. Vol. 2. Article 4278. URL : <https://doi.org/10.3390/electronics12204278>.

628. Lithuanian Courts Benefit from Speech Recognition Technology to Expedite Legal Proceedings. official website of the Department for the implementation of Human Rights, Justice and legal co-operation standards. March 2024. URL : <https://www.coe.int/en/web/implementation/-/lithuanian-courts-benefit-from-speech-recognition-technology-to-expedite-legal-proceedings>.

629. Bekmanova G., Yergesh B., Sharipbay A., Mukanova A. Emotional Speech Recognition Method Based on Word Transcription. *Sensors*. 2022. 22. Article 1937. URL : <https://doi.org/10.3390/s22051937>.

630. Youa Y., Sun X. Research on dialect speech recognition based on DenseNet-CTC. *Acad. J. Comput. Inf. Sci.* 2023. Vol. 6. P. 23–27.

631. Errattahi R., El Hannani A., Ouahmane H. Automatic speech recognition errors detection and correction: A review. *Procedia Comput. Sci.* 2018. Vol. 128. P. 32–37.

632. Kulbacki M., Segen J., Chaczko Z., Rozenblit J.W., Kulbacki M., Klempous

R., Wojciechowski K. Intelligent Video Analytics for Human Action Recognition: The State of Knowledge. *Sensors*. 2023. Vol. 23. Article 4258. URL : <https://doi.org/10.3390/s23094258>.

633. Montes-Martínez J.-R., Jiménez-Hernández H., Herrera-Navarro A.-M., Díaz-Jiménez L.-A., Perez-Ramos J.-L., Solano-Vargas J.-C. Dynamic Queries through Augmented Reality for Intelligent Video Systems. *Appl. Syst. Innov.* 2024. Vol. 7. Article 1. URL : <https://doi.org/10.3390/asi7010001>.

634. Park S.-H., Lee D.-G., Park J.-S., Kim J.-W. A Survey of Research on Data Analytics-Based Legal Tech. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. Article 8085. URL : <https://doi.org/10.3390/su13148085>.

635. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

636. Славко А. С. Механізм реалізації права на забуття. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 522–525.

637. Гиляка С. Новітні технології та права людини: аналіз деяких критичних проблем цифрової ери. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Том 30. № 2. С. 15–30.

638. Kovalchuk O., Banakh S., Kasianchuk M., Moskaliuk N., Kaniuka V. Associative Rule Mining for the Assessment of the Risk of Recidivism. 4th International Workshop on Intelligent Information Technologies and Systems of Information Security (Khmelnyskyi, Ukraine, March 22–24, 2023). Khmelnyskyi : Khmelnyskyi National University. P. 376–387.

639. Бойко Н. Віртуальне судочинство чи ще один камінець в бік судової системи України (Частина I). Національна асоціація адвокатів України. URL : <https://unba.org.ua/publications/2107-virtual-ne-sudochinstvo-chi-she-odin-kaminec-v-bik-sudovoi-sistemi-ukraini-chastina-i.html>.

640. Chaisse J. Smart Courts, Smart Contracts, and the Future of Online Dispute Resolution. *Stanford Journal of Blockchain, Law, and Policy*. 5 Jan, 2022. URL : <https://stanford-jblp.pubpub.org/pub/future-of-odr/release/1>.

641. Гвоздецький А. Мобільне судочинство. *Судовий вісник*. 2020.

№ 12(176). URL : <https://pravo.ua/articles/mobilne-sudochinstvo/>.

642. Vaolevska L, Myshchak I., Iakymchuk N., Kondratova A., Duliba, Ye. Legal grounds for implementing the institution of recourse to the mediation procedure and the use of other alternative methods of resolving tax and customs disputes. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol 41(79). P. 36. DOI: 10.46398/cuestpol.4179.02.

643. «Суд у смартфоні»: в Україні запрацює новий застосунок. *Укрінформ*. 29 верес. 2021 р. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3323469-sud-u-smartfoni-v-ukraini-zapracue-novij-zastosunok.html>.

644. Українці можуть користуватися електронним судовим рішенням у Дії замість паперового документа: нова послуга в Дії. Дія. 6 берез. 2023. URL : <https://diia.gov.ua/news/ukrayinci-mozhut-koristuvatisya-elektronnim-sudovim-rishennyam-u-diyi-zamist-paparovogo-dokumenta-nova-posluga-v-diyi>.

645. Петрів О. Роль штучного інтелекту в модернізації судової системи: інструменти для суддів. Центр демократії та верховенства права. 28 лютого 2024. URL : <https://cedem.org.ua/consultations/shtuchnyi-intelekt-sud/>.

646. Natural Language Generation. Science Direct. 2024. URL : <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/natural-language-generation>.

647. Evidence Act 1893 from 1 July, 1893. Singapore Statutes Online. URL : <https://sso.agc.gov.sg/Act/EA1893>.

648. Slivnik B., Mernik M. On Parsing Programming Languages with Turing-Complete Parser. *Mathematics*. Vol. 11. Article 1594. URL : <https://doi.org/10.3390/math11071594/>.

649. Al-Wesabi F.N., Alshahrani H.J., Osman A.E., Abd Elhameed E.S. Low-Resource Language Processing Using Improved Deep Learning with Hunter–Prey Optimization Algorithm. *Mathematics*. 2023. Vol. 11. Article 4493. URL : <https://doi.org/10.3390/math11214493>.

650. Zhou Y., Chen Y., Rao X., Zhou Y., Li Y., Hu. C. Leveraging Large Language Models and BERT for Log Parsing and Anomaly Detection. *Mathematics*. 2024. Vol. 12. Article 2758. URL : <https://doi.org/10.3390/math12172758>.

651. Charmet T., Sagot B., Bawden R. The Court of Cassation turns to AI to identify case law discrepancies. *Actual IA*. October 12, 2022. URL :

<https://www.actuia.com/english/the-court-of-cassation-turns-to-ai-to-identify-case-law-discrepancies/>.

652. Ebers M., Hoch V. R. S., Rosenkranz F., Ruschemeier H., Steinrötte R. B. The European Commission's Proposal for an Artificial Intelligence Act – A Critical Assessment by Members of the Robotics and AI Law Society (RAILS). *Multidisciplinary Scientific Journal*. 2021. Vol. 4(4). P. 589–603.

653. Global Digital Compact: zero draft. United Nation. 2024. URL : <https://www.un.org/techenvoy/global-digital-compact/submissions>.

654. ChatGPT-4o безкоштовний! URL : https://youtu.be/rJNG-LzzErc?si=fiRtK5G-_0h8S8lr.

655. Аксентюк Н. «Суд на долоні»: аналіз судових рішень у кілька кліків... *Судова влада України* : офіц. портал. 25 лютого 2021. URL : <https://gt.mk.court.gov.ua/sud1411/pres-centr/news/1078958/>.

656. Wincourt – аналізатор судових рішень від «Суд на долоні». Протокол. 14 груд. 2018. URL : https://protocol.ua/ua/wincourt_analizator_sudovih_rishen_vid_sud_na_doloni/.

657. Підсистема Касандра, єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту, електронна система нотаріату та інші цифрові новації Мін'юсту. Протокол. 17 груд. 2021 року. URL : https://protocol.ua/ua/ediniy_reestr_zasudgenih_ta_osib_uzyatih_pid_vartu_pidsistema_kasandra_elektronna_sistema_notariatu_ta_inshi_tsifrovi_novatsii_min_yustu/.

658. Shenk O., Hryshyn-Hryshchuk R. Digital Justice – Can artificial intelligence replace a judge? *Lexology*. 17 March, 2021. URL : <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=f478f3a2-f1f9-4846-875b-cf648215182b>.

659. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту : наказ Міністерства юстиції України від 26.06.2018 р. № 2023/5. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0762-18#Text>.

660. Уряд схвалив пріоритетні завдання на 2024–2026 роки в межах Національної програми інформатизації. *Урядовий портал*. 2 серп. 2024. URL :

<https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-priorytetni-zavdannia-na-2024-2026-roky-v-mezhakh-natsionalnoi-prohramy-informatyzatsii>.

661. Мамченко М. Систему оцінювання якості роботи прокурорів інтегрують до електронної системи управління персоналом. *Судово-юридична газета*. 6 серп. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/307509-sistemu-otsenki-kachestva-raboty-prokurorov-integriruyut-v-elektronnuyu-sistemu-upravleniya-personalom>.

662. Гороховський О. Крок до діджиталізації. Що отримає бізнес від створення аналітичного модуля до ЄРДР. *Економічна правда*. 31 лип. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/07/31/717386/>.

663. Забезпечення рівного доступу до правосуддя та правової допомоги. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/zabezpechennya-rivnogo-dostupu-do-pravosuddya-ta-pravovoyi-dopomogi>.

664. Безоплатна правова допомога : офіц. сайт Почаївської міської ради. URL : <https://pochaiv-rada.gov.ua/novyny/bezoplatna-pravova-dopomoga-teper-i-v-mobilnomu-zastosunku/>.

665. Ковальчук О. Я., Масьонкова М. М. Кіберзлочинність як загроза цифровому суспільству. Міжнародний науковий симпозіум «Big data analytics: моделювання та інформаційні технології» (м. Київ, 20 березня 2019 р.). Київ : КНТЕУ. 2019. С. 126–129.

666. Get AI Into Operations. *Palantir*. URL : <https://www.palantir.com/>.

667. Використання розпізнавання голосу у Windows. *Microsoft*. URL : <https://support.microsoft.com/uk-ua/office/>.

668. Ali M., Ismail A., Elgohary H., Darwish S., Mesbah S. A Procedure for Tracing Chain of Custody in Digital Image Forensics: A Paradigm Based on Grey Hash and Blockchain. *Symmetry*. 2022. Vol. 14. Article 334. URL : <https://doi.org/10.3390/sym14020334>.

669. Судочинство під час війни: судді ВС розповіли про виклики та особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. *Судова влада України* : офіц. портал. 21 берез. 2024. URL :

<https://zta.arbitr.gov.ua/archive/1576192/>.

670. Гришина Д. Михайло Федоров розповів про цифровізацію судової системи. *Вечірній Київ*. 28 лютого 2024. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/95464/>.

671. Кава Н. У ЄС набув чинності закон про регулювання штучного інтелекту. *РБК – Україна*. 1 серп. 2024. URL : <https://www.rbc.ua/rus/news/es-nabuv-chinnosti-zakon-regulyuvannya-shtuchnogo-1722527195.html>.

672. Європарламент ухвалив історичний закон про регулювання штучного інтелекту. *Зміна*. 13 берез. 2024. URL : <https://zmina.info/news/yevroparlament-uhvalyv-zakon-pro-regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu/>.

673. Про потенціал сучасних технологій для покращення доступу до правосуддя говорили на міжнародній конференції у ВС. *Судова влада України* : офіц. портал. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1375498/>.

674. Andrade A., Joia L. A. Organizational structure and ICT strategies in the Brazilian Judiciary System. *Government Information Quarterly*. 2012. Vol. 29. P. 32–42. URL : <https://doi.org/10.1016/j.giq.2011.08.003>.

675. Brownsword R. Law, Technology, and Our Governance Dilemma. *Laws*. 2024. Vol. 13. Article 30. URL : <https://doi.org/10.3390/laws13030030>.

676. Brownsword R., Harel A. Law, Liberty and Technology—Criminal Justice in the Context of Smart Machines. *International Journal of Law in Context*. 2019. Vol. 15. P. 107–25.

677. Chesterman S. We the Robots? Regulating Artificial Intelligence and the Limits of the Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. URL : https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=9xkMEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&ots=Rs-1odblYX&sig=xDrXnPzbk_2VIDHIO7BGvjQRSQU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

678. Hildebrandt M. Smart Technologies and the End(s) of Law. Cheltenham : Elgar, 2015. URL : <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=2FLfBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&ots=quSRzItesl&sig=scMyRHH->

mU1N8BYRKZPx7puCpB8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false/.

679. Lupo G., Carnevali D. Smart Justice in Italy: Cases of Apps Created by Lawyers for Lawyers and Beyond. *Laws*. 2022. Vol. 11. Article 51. URL : <https://doi.org/10.3390/laws11030051>.

680. Coelho V. N., Oliveira T. A., Figueiredo I. V. O., Souza M. J. F., Veloso I. A Multicriteria View about Judicial and Legislative Decision Making in Digital Cities and Societies. In *Smart and Digital Cities*. Berlin/Heidelberg : Springer, 2019. P. 209–220.

681. Tang Z. Smart Court in Cross-border Litigation. *The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*. 2022. Vol. 87. P. 118–143.

682. Tashea J. How the U.S. can compete with China on digital justice technology. *Brookings*. 25 Oct., 2021. URL : <https://www.brookings.edu/articles/how-the-u-s-can-compete-with-china-on-digital-justice-technology/>.

683. Ma L., Zhang Y., Wang T., Liu X., Ye W., Sun C., Zhang S. Legal Judgment Prediction with Multi-Stage Case Representation Learning in the Real Court Setting. 44th International ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval. (July 11–15, 2021). New York, United States : Association for Computing Machinery. P. 993–1002.

684. Sulistianingsih D., Lembang A. A. R., Adhi Y. P., Prabowo M. S. Online dispute resolution: Does the system actually enhance the mediation framework? *Cogent Social Sciences*. 2023. Vol. 9(1). DOI: 10.1080/23311886.2023.2206348.

685. Barnett J., Treleaven P., Algorithmic Dispute Resolution – The Automation of Professional Dispute Resolution Using AI and Blockchain Technologies, *Comp. J*. 2018. Vol. 399. P. 399–408.

686. Papagiannas S. Smart Courts: toward the digitisation and automation of justice. Australian Centre on China in The World. 21 Aug., 2020. URL : <https://www.thechinastory.org/smart-courts-toward-the-digitisation-and-automation-of-justice/>.

687. Shi S., Sourdin T., Li B. The Smart Court – A New Pathway to Justice in China? *International Journal for Court Administration*. 2021. Vol. 12(1). Article 4. URL : <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.367>.

688. Розумні суди у Китаї: як вони працюють та чому судді мають радитись зі штучним інтелектом. Процес. 2 серп. 2022. URL : <https://processer.media/ua/rozumni-sudi-u-kitai-yak-voni-pracjujut-ta-chomu-suddi-majut-raditis-zi-shtuchnim-intelektom/>.

689. Shen S. China's court AI reaches every corner of justice system, advising judges and streamlining punishment. SCMP. 13 July, 2022. URL : <https://www.scmp.com/news/china/science/article/3185140/chinas-court-ai-reaches-every-corner-justice-system-advising>.

690. Collega. URL : <https://collegaonline.it/>.

691. Justice Minister Inaugurates Virtual Enforcement Court in Saudi Arabia. Saudi Gazette. March 28, 2022. URL : <https://www.zawya.com/en/legal/justice-minister-inaugurates-virtual-enforcement-court-in-saudi-arabia-p5dhnpu7>.

692. Jeker V. L. T., Anwar H., Cabral M., Mannan F. F. E-Transaction Law and Online Dispute Resolution: A Necessity in the Middle East. *Arab Law Quarterly*. Vol. 20(1). P. 43–76.

693. DIFC Courts and Smart Dubai launch joint taskforce for world's first Court of the Blockchain. 30 July, 2018. URL : <https://www.difccourts.ae/media-centre/newsroom/difc-courts-and-smart-dubai-launch-joint-taskforce-worlds-first-court-blockchain>.

694. Rasheed A. Abu Dhabi criminal cases now followed up by artificial intelligence. UAE. August 8, 2022. URL : <https://gulfnews.com/uae/crime/abu-dhabi-criminal-cases-now-followed-up-by-artificial-intelligence-1.89792712>.

695. Mansour bin Zayed approves ADJD's new Strategic Plan 2021–2023. Sharjah. August 28, 2021. URL : <https://www.sharjah24.ae/en/articles/2021/08/28/Mansour-bin-Zayed-approves-ADJDs-new-Strategic-Plan-2021-2023>.

696. Woodford I. Colombia court moves to metaverse to host hearing. *Reuters*. Feb. 25, 2023. URL : <https://www.reuters.com/world/americas/colombia-court-moves-metaverse-host-hearing-2023-02-24/>.

697. Що таке метавсесвіт та як туди потрапити? *Fazer*. URL : <https://gazer.com/ua/shho-take-metavsesvit-ta-yak-tudi-potrapiti/>.

698. Булавін Д. Суддя – аватар, а зала віртуальна. У Колумбії суд провів

перше засідання в метавсесвіті. *Hromadske*. 28 лютого 2023. URL : <https://hromadske.ua/posts/suddya-avatar-a-zala-virtualna-u-kolumbiyi-sud-proviv-pershe-zasidannya-u-metavsesviti>.

699. Halili K., Kebangsaan U., Maizatul M., Mokhtar F., Malaysia U.K. The E-Court System in Malaysia. URL : <https://www.semanticscholar.org/paper/THE-E-COURT-SYSTEM-IN-MALAYSIA-Halili-Kebangsaan/21fe50ab1a27235c725d342fc957d04f09593b0d>.

700. Oseni U.A., Adewale A.A., Omoola S.O. The feasibility of online dispute resolution in the Islamic banking industry in Malaysia: An empirical legal analysis. *International Journal of Law and Management*. 2018. Vol. 60(1). P. 34–54.

701. Young J. A Virtual Day in Court Design Thinking & Virtual Courts. 2011. URL : <https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/a-virtual-day-in-court.pdf>.

702. Court of appeal judge praises ‘jolly useful’ ChatGPT after asking it for legal summary. *The Guardian*. URL : <https://www.theguardian.com/technology/2023/sep/15/court-of-appeal-judge-praises-jolly-useful-chatgpt-after-asking-it-for-legal-summary>.

703. Judges allowed to use ChatGPT to write legal rulings. *The Week*. Decem. 12, 2023. URL : <https://theweek.com/law/judges-allowed-to-use-chatgpt-to-write-legal-rulings>.

704. Akhmetzakirov N. Digitalizing Kazakhstan’s Courts: Keeping Up with the Times. *Legal Issues in the Digital Age*. 2020. Vol. 2(2). P. 173–177.

705. 100% digital court is implemented in Brazilian courts. *RMS*. Feb. 15, 2021. URL : <https://rms.adv.br/en/rms-noticias/advocacia-nos-tribunais-superiores/juizo-100-digital-e-implantado-em-tribunais-brasileiros/>.

706. Integrated video technology helps Brazilian courts regain control. *Security*. June 26, 2023. URL : <https://www.securityworldmarket.com/int/News/Business-News/integrated-video-technology-helps-brazilian-courts-regain-control1>.

707. Virtual Courts. e-Committee. Supreme Court of India. URL : <https://ecommitteesci.gov.in/service/virtual-courts/>.

708. Virtual Court. URL : <https://vcourts.gov.in/virtualcourt/>.

709. Virtual Courtroom. URL :

<https://techtoday.lenovo.com/us/en/solutions/virtual-courtroom>.

710. The Justice Gap: The Unmet Civil Legal Needs of Low-income Americans. LSC. 2022. URL : <https://justicegap.lsc.gov/>.

711. Mahr J., Crepeau M. Cook County prosecutors take step to streamline evidence tracking in court system long plagued by delays. *Chicago Tribune*. June 14, 2024. URL : <https://www.chicagotribune.com/2023/05/01/cook-county-prosecutors-take-step-to-streamline-evidence-tracking-in-court-system-long-plagued-by-delays/>.

712. Grimes B. Digital Evidence Management: How Criminal Justice Agencies Adopt New Method. *State Tech Magazine*, Sept. 19, 2022. URL : <https://statetechmagazine.com/article/2022/09/criminal-justice-agencies-increasingly-adopt-digital-evidence-management>.

713. Mahendru P. The State of Ransomware in State and Local Government 2022. Sophos. Sept. 28, 2022. URL : <https://news.sophos.com/en-us/2022/09/28/the-state-of-ransomware-in-state-and-local-government-2022/>.

714. Prevent misconduct, avoid lawsuits, and stay up to date with the law. *Leo Training*. URL : <https://leotraining.com/>.

715. Барабаш О. О., Грищук А. Б., Яцків Д. В. Європейські стандарти захисту прав людини в умовах цифровізації судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 307–311.

716. Duliba E., Kurylo V., Teremeckyj V. Property Protection in the Decisions of the European Court of Human Rights in the Field of Taxation. *Journal of law and political Sciences*. 2020. Vol. 23(2). P. 215–247.

717. Рекомендація № R(84)5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя. (ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 367 засіданні заступників міністрів 28.02.1984 р.). URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_84_5_1984_02_28.pdf.

718. Recommendation Rec(2001)3 of the Committee of Ministers to member states on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies. The Council of Europe. Feb. 28, 2001. URL : [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805e2aa7%22\],%22](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805e2aa7%22],%22)

2sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}).

719. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). European Commission. URL : https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/recommendation-committee-ministers-member-states-electronic-democracy-e-democracy_en.

720. Justice and information technologies (IT). Opinion No. (2011)14 of the CCJE. 9 Dec., 2011. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/Opinion_14_eng.pdf.

721. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). EUR-Lex. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.

722. Рекомендація CM/Rec (2020)1 щодо впливу алгоритмічних систем на права людини (прийнято Комітетом Міністрів 8 квітня 2020 року на 1373-му засіданні заступників міністрів). URL : <https://www.echr.com.ua/document/rekomendaciya-cm-rec-20201-vid-08-04-2020/>.

723. Генасамблея ООН вперше ухвалила резолюцію про штучний інтелект. Укрінформ. 22 берез. 2024 року. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3843161-genasamblea-onn-vperse-uhvalila-rezoluciu-pro-stucnij-intelekt.html>.

724. Need for democratic governance of artificial intelligence: Resolution 2341 (2020). *Parliamentary Assembly*. 22 Oct., 2020. URL : <https://pace.coe.int/en/files/28803/html>.

725. Justice by algorithm – The role of artificial intelligence in policing and criminal justice systems: Resolution 2342 (2020). *Parliamentary Assembly*. 22 Oct., 2020. URL : <https://pace.coe.int/en/files/28805/html>.

726. Preventing discrimination caused by the use of artificial intelligence:

Resolution 2343 (2020). *Parliamentary Assembly*. 22 Oct., 2020. URL : <https://pace.coe.int/en/files/28807/html>.

727. The brain-computer interface: new rights or new threats to fundamental freedoms?: Resolution 2344 (2020). *Parliamentary Assembly*. 22 Oct., 2020. URL : <https://pace.coe.int/en/files/28810/html>.

728. Cordella A., Contini F. Digital Technologies for Better Justice A Toolkit for Action. Inter-American Development Bank, 2020. 101 p. URL : <http://dx.doi.org/10.18235/0002297>.

729. The CEPEJ adopts Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings. ВККС України. 13 лип. 2021. *Вища кваліфікаційна комісія суддів України* : офіц. сайт. URL : <https://vkksu.gov.ua/en/news/cepej-adopts-guidelines-videoconferencing-judicial-proceedings>.

730. Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). 17 June, 2021. URL : <https://rm.coe.int/cepej-2021-4-guidelines-videoconference-en/1680a2c2f4>.

731. Handbook on court dashboards (2021). European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). 2021. URL : <https://policycommons.net/artifacts/2293543/handbook-on-court-dashboards-2021/3053761/>.

732. For a better integration of the user in the judicial systems: Guidelines and comparative studies on the centrality of the user in legal proceedings in civil matters and on the simplification and clarification of language with users. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). 17 June, 2021. URL : <https://rm.coe.int/cepej-2021-6-en-guidelines-and-comparative-study-centrality-user/1680a2dd63>.

733. 2022–2025 CEPEJ Action plan: “Digitalisation for a better justice”. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). 9 Dec., 2021. URL : <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/cepej-link-1.pdf>.

734. Guidelines on electronic court filing (e-filing) and digitalisation of courts. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). 9 Dec., 2021. URL : <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/cepej-link-6.pdf>.

735. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on online

dispute resolution mechanisms in civil and administrative court proceedings and explanatory memorandum. Council of Europe. URL : <https://book.coe.int/en/legal-instruments/10230-pdf-guidelines-of-the-committee-of-ministers-of-the-council-of-europe-on-online-dispute-resolution-mechanisms-in-civil-and-administrative-court-proceedings-and-explanatory-memorandum.html>.

736. Draft Law for a Ukrainian High War Crimes Court. The Public International Law & Policy Group. 2023. 28 p. URL : <https://www.publicinternationallawandpolicygroup.org/draft-law-ukrainian-high-war-crimes-court>.

737. Оцоколич В. Набув чинності Європейський закон про штучний інтелект. Про основні вимоги та зобов'язання при використанні штучного інтелекту. *Liga Zakon*. 8 серп. 2024. https://biz.ligazakon.net/analytics/229699_nabuv-chinnost-vropeyskiy-zakon-pro-shtuchniy-ntelekt-pro-osnovn-vimogi-ta-zobovyazannya-pri-vikoristann-shtuchnogo-ntelektu.

738. WCAG 2 Overview. W3. URL : <https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/>.

739. Попов Д. Законодавче регулювання цифрової безбар'єрності: найкращі європейські практики. *Звіт за результатами дослідження*, 2023. 30 с. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-11/undp_ukraine_-_digital_accessibility_legislation._european_best_practices.pdf.

740. Kurylo V., Kurylo I., Mashevska O., Gulac O., Iarmolenko I. The Conflict of Interests and Teaching Activity of a Judge. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24(1). URL : <https://www.abacademies.org/articles/the-conflict-of-interests-and-teaching-activity-of-a-judge.pdf>.

741. Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882&qid=1723366821860>.

742. Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union. *EUR-Lex*. URL : <https://eur->

lex.europa.eu/eli/dir/2016/1148/oj.

743. Regulation (EU) 2018/1805 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the mutual recognition of freezing orders and confiscation orders. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018R1805>.

744. Regulation (EU) 2018/1727 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), and replacing and repealing Council Decision 2002/187/JHA. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1727>.

745. Regulation (EU) 2018/1726 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice (eu-LISA), and amending Regulation (EC) No 1987/2006 and Council Decision 2007/533/JHA and repealing Regulation (EU) No 1077/2011. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1726/oj/>.

746. Regulation (EU) 2018/1724 of the European Parliament and of the Council of 2 October 2018 establishing a single digital gateway to provide access to information, to procedures and to assistance and problem-solving services and amending Regulation (EU) No 1024/2012 (Text with EEA relevance.). *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1724/oj>.

747. Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law (Text with EEA relevance. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1151>.

748. European e-Justice Strategy and Action Plan 2019-2023. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-e-justice-strategy-and-action-plan-2019-2023.html>.

749. European e-Justice Strategy 2024-2028. *EUR-Lex*. URL : <https://www.ordevanvlaamsebalies.be/nl/fetch-asset?path=files/European-e-Justice-Strategy-2024-2028.pdf>.

750. UN E-Government Survey 2022. Report. *UN E-Government Knowledgebase*. URL : <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2022>.

751. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data. *European Treaty Series*. Jan. 28, 1981. Vol. 108. URL : <https://rm.coe.int/1680078b37>.

752. ISO/TS 21377:2023 Exchange formats for the audit data collection standard: XML and JSON. *ISO*. 2023. URL : <https://www.iso.org/standard/81233.html>.

753. Global Digital Compact: zero draft. *United Nation*. 2024. URL : <https://www.un.org/techenvoy/global-digital-compact/submissions>.

754. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення : монографія / [К. В. Єфремова, Д. І. Шматков, В. П. Кохан та ін.]; за ред. К.В. Єфремової. – Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.

755. Cheong L. K. Civil Service Computerization: The Singapore Experience. *Media Asia*. 1989. Vol. 16(1). P. 26–29.

756. E-litigation: The Singapore Experience. URL : <https://v1.lawgazette.com.sg/2001-11/Nov01-focus2.htm>.

757. Elitigation. URL : https://www.elitigation.sg/_layouts/IELS/HomePage/Pages/AboutElit.aspx.

758. Supreme Court of Judicature Act (Chapter 322) No. S 600. Rules of Court (Amendment No. 5) Rules 2012. *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://forms.elitigation.sg/Documents/ROC.pdf>.

759. Singpass Quick User Guide. URL : <https://file.go.gov.sg/sign-with-singpass-quick-user-guide.pdf> <https://file.go.gov.sg/sign-with-singpass-quick-user-guide.pdf>.

760. The Electronic Transactions Act (ETA). *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://www.imda.gov.sg/regulations-and-licensing-listing/electronic-transactions-act-and-regulations>.

761. Electronic Transactions Act from Nov 1, 2010. *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://sso.agc.gov.sg/SL/ETA2010-S650-2010?DocDate=20101101>.

762. UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Records from July 13, 2017. *United Nations*. URL :

https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/modellaw/electronic_transferable_records.

763. Electronic Signature Laws & Regulations – Singapore. *Adobe*. May 22, 2024. URL : <https://helpx.adobe.com/legal/esignatures/regulations/singapore.html>.

764. Supreme Court of Judicature Act No. S 914 from Dec 1, 2021. *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://sso.agc.gov.sg/SL-Supp/S914-2021/#P11-PO28->.

765. Cybersecurity Act from Aug. 31, 2018. *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://sso.agc.gov.sg/Act/CA2018>.

766. Evidence Act from July 1, 1893. *Singapore Government Agency Website*. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/EA1893>.

767. Personal Data Protection Act No. 26 from Nov. 20, 2012. *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://sso.agc.gov.sg/Act/PDPA2012/Historical/20210201?DocDate=20201210&ValidDate=20210302&TransactionDate=20210430>.

768. Administration of Justice (Protection) Act No. 19 from Sept. 22, 2016. *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://sso.agc.gov.sg/Act/AJPA2016/Historical/20210102?DocDate=20191212&ValidDate=20210302&TransactionDate=20210430>.

769. Criminal Procedure Code from Jan. 2, 2011. *Singapore Government Agency Website*. URL : <https://sso.agc.gov.sg/Act/CPC2010/Historical/20210102?DocDate=20191212&ValidDate=20210302&TransactionDate=20210430>.

770. Digitalization at the Court. A report on the state of digitalization at the courts in the Nordic countries and Baltic states. *TemaNord*. 2022. URL : <https://pub.norden.org/temanord2022-518/#>.

771. Ковалко Н., Молієне Р., Аавік М., Фолтеа Р., Контіні Ф., Юсіфлі Б., Скрябіна А., Става Г., Маградзе Л., Бенкін Ш. Управління судовими інформаційними системами: міжнародний досвід. «Право-Justice», 2020. 108 с.

772. Riigi Teataja. URL : <https://www.riigiteataja.ee/index.html>.

773. Code of Civil Procedure from Apr. 20, 2005. *Riigi Teataja*. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>.

774. Code of Criminal Procedure from Feb. 12, 2003. *Riigi Teataja*. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>.

775. Digital Signatures Act from March. 8, 2000. *Riigi Teataja*. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013080/consolide>.

776. Public Information Act from Nov. 15, 2000. *Riigi Teataja*. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013001/consolide>.

777. Electronic Signature Law 5761-2001, URL : https://portal.mycertiphi.com/documents/ESIGN_Israel.pdf.

778. Communications Law (Telecom and Broadcasts). 5742-1982. *WIPO*. URL : <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/15170>.

779. Protection of Privacy Law, 57411-1981. *WIPO*. URL : <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/347462>.

780. Переговори про вступ України до ЄС: повний гід у 12 питаннях. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/peregovory-pro-vstup-ukrayiny-do-yes-povnyj-gid-u-12-pytanniah-i-10-mifah-2/>.

781. Фонова О., Чумак Р. Аналітичний звіт: дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесах. «Право-Justice». URL : <https://www.pravojustice.eu/ua/results>.

782. Лист Ради суддів України від 16.03.2020 р. URL : <https://rsu.gov.ua/uploads/news/no9rs-18620-vid16032020-verhovn-92b86c6546.pdf>.

783. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX. *Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.

784. Аналіз законодавчих ініціатив щодо удосконалення законодавства України з питань здійснення судочинства в дистанційному (онлайн) режимі в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Європейська комісія ефективності правосуддя. 2022. URL : <https://rm.coe.int/analysis-of-legislative-initiatives-regarding-judicial-proceedings-in-/1680a99fbf>.

785. Владикін О., Пороховата Є., Закревська А. Проблеми реалізації розгляду цивільних справ в режимі відеоконференції в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 135–138.

786. Strategy on e-Justice 2019–2023: Notices from European Union Institutions, Bodies, Offices and Agencies. Vouncil. *Official Journal of the European Union*. 2019. P. 96/3–96/8. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0313\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0313(01)).

787. European Justice. *The European e-Justice Portal*. URL: https://www.enne-rne.eu/redirect/beta.e-justice.europa.eu_succession.

788. General EU Position. Ministerial meeting opening the Intergovernmental Conference on the Accession of Ukraine to the European Union. June 25, 2024. URL : https://drive.google.com/file/d/1sROCERe_ePaOCV8zLx8DOXAb93mtz2iP/view.

789. Мамченко Н. Судова реформа буде оцінюватися в першу чергу у подальших переговорах про вступ України до ЄС – переговорна рамка, документ. *Судово-юридична газета*. 29 черв. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/304311-sudebnaya-reforma-budet-otsenivatsya-v-pervuyu-ochered-v-dalneyshikh-peregovorakh-o-vstuplenii-ukrainy-v-es-peregovornaya-ramka-dokument>.

790. Бєлова А. Європеїзація системи судового адміністрування в Україні в умовах цифровізації судочинства: сучасний стан та перспективи розвитку. *Public administration aspects*. 2022. № 10(5). С. 25–34.

791. HUDOC. European Court of Human Rights. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}).

792. Боднарчук Н. В., Радченко О. Ю. Проведення медіації онлайн: міжнародний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Том 3. № 75. С. 156–161.

793. On Certain Aspects of Mediation in Civil and Commercial Matters: Directive No. 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of May 21, 2008. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008L0052>.

794. Про медіацію : Закон України № 1875-IX від 16.11.2021 р. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text>.

795. Рекомендації щодо онлайн медіації. РГ «ODR в Україні» ГО «НАМУ» від 02.11.2021 р. URL : <https://namu.com.ua/ua/info/mediators/uyenspyereashchkl-ses-sroamr-pyeekashchkl/>.

796. Mediation Help. URL : <https://www.mediation-help.com/about-platform/>.

797. Ethical Principles for ODR Initiative. *NCTDR*. URL : <https://odr.info/ethics-and-odr/>.

798. Communication on Digitalisation of Justice in the European Union and Proposal for e-CODEX Regulation. *European Commission*. URL : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice/communication-digitalisation-justice-european-union-and-proposal-e-codex-regulation_en/.

799. Regulation (EU) 2020/1784 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2020 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents). *Eur-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020R1784>.

800. European e-Justice Portal. URL : https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/tools-judicial-cooperation/european-e-justice-portal_en.

801. Regulation (EU) 2020/1783 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2020 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (taking of evidence). *Eur-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020R1783>.

802. Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC). *Eur-Lex*. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.257.01.0073.01.ENG.

803. EU4 Justice. URL : <https://eu4justice.ba/en/about-project/>.

804. Additional Protocol to the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data regarding supervisory authorities and

transborder data flows of Jan. 28, 1981. No. 181. URL : <https://rm.coe.int/1680080626>.

805. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

806. Найченко А.М. Електронні докази в господарському процесі : автореф. дис. ... д-ра філос. в галузі права : 081 / Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2023. 20 с.

807. Московчук Д.О. Електронні докази у країнах континентального та загального права: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... д-ра філос. в галузі права : 081 / Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2023. 20 с.

808. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС : офіц. сайт *Міністерства закордонних справ України*. URL : <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>.

809. Ліскович М. Україна та Римський статут: чому треба ратифікувати цей договір? *Укрінформ*. 3 квіт. 2023. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3691045-ukraina-ta-rimskij-statut-comu-treba-ratifikuvati-cej-dogovir.html>.

810. Мамченко Н. Верховна Рада ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду. Верховна Рада ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду. *Судово-юридична газета*. 21 серп. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/308622-verkhovnaya-rada-ratifikovala-rimskiy-statut-mezhdunarodnogo-ugolovnogo-suda>.

811. Україна офіційно розпочала перемовини про вступ з ЄС. *Урядовий портал*. 25 черв. 2024. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ofitsiino-rozpochala-peremovyny-pro-vstup-z-ies>.

812. What is API: Definition, Types, Specifications, Documentation. *Altexsoft*. May 31, 2024. URL : <https://www.altexsoft.com/blog/what-is-api-definition-types-specifications-documentation/>.

813. European Case Law Identifier (ECLI). *European Justice*. URL : https://e-justice.europa.eu/content_european_case_law_identifier_ecli-175-en.do.

814. e-Evidence Digital Exchange System. *European Justice*. URL : https://e-justice.europa.eu/37138/EN/eevidence_digital_exchange_system.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у закордонних виданнях,

проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

1. Berezka K., Kovalchuk O., Banakh S., Zlyvko S., Hrechaniuk R. A Binary Logistic Regression Model for Support Decision Making in Criminal Justice. *Folia Oeconomica Stetinensia*. 2022. Vol. 22 (1). P. 1–17.

2. Teremetskyi V., Kovalchuk O., Kolesnikov A., Udovenko Z., Shramko O., Predmestnikov O. Proactive Models for Information Support of the Judicial System. *Revista Brasileira de Direito*. 2023. Vol. 19 (3). Article e4975. P. 1–19.

3. Berezka K. M., Kovalchuk O. Ya. Associative Rules for modeling international security decisions in the context of the Ukrainian-Russian war. Preliminary evaluations. *Folia Oeconomica*. 2023. Vol. 23 (2). P. 67–80.

4. Kovalchuk O., Karpinski M., Banakh S., Kasianchuk M., Shevchuk R., Zagorodna N. Prediction Machine Learning Models on Propensity Convicts to Criminal Recidivism. *Information*. 2023. Vol. 14 (3). Article 161. P. 1–15.

5. Kovalchuk O., Kasianchuk M., Karpinski M., Shevchuk R. Decision-Making Supporting Models Concerning the Internal Security of the State. *International Journal of Electronics and Telecommunications*. 2023. Vol. 69 (2). P. 301–307.

6. Kovalchuk O., Karpinski M., Babala L., Kasianchuk M. The Canonical Discriminant Model of the Environmental Security Threats. *Complexity*. Nov. 2023.

7. Teremetskyi V., Kovalchuk O., Kolesnikov A., Bogdanov R., Korniienko M., Dir I. Improving the Information and Legal Support of the Judicial System of Ukraine: Experience of the European Court of Human Rights. *Journal of Ecohumanism*. 2024. Vol. 3 (3). P. 61–74.

8. Kovalchuk O., Shevchuk R., Babala L., Kasianchuk M. Support vector machine to criminal recidivism prediction. *Intl Journal of Electronics and Telecommunication*. 2024. Vol. 70 (3). P. 691–697.

9. Kovalchuk O., Kolesnikov A., Proskurniak I., Halunko V., Kovach Y. Implementation of innovative information technologies in judicial proceedings: organizational and legal aspect. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13 (76). P. 53–62.

10. Tokarieva K. S., Kovalchuk O. Ya., Kolesnikov A. P., Dzyurbel A. D., Bodnar-Petrovska O. B., Predmestnikov O. G. The Use of AI-Language Models in Judicial Proceedings: Information and Legal Aspects. *Revista Juridica Unicuritiba*. 2024. Vol. 2 (78). P. 520–538.

11. Kovalchuk O., Kolesnikov A., Koshmanov M., Dobrianska N., Polonka I. Rethinking the Concept of Punishment: Modeling the Level of Danger Posed by Criminals to Society. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13 (77). P. 246–256.

12. Kovalchuk O., Shevchuk R., Banakh S., Cryptocurrency Crime Risks Modeling: Environment, E-Commerce, and Cybersecurity Issue. *IEEE Access*. 2024. Vol. 12. P. 50673–50688.

Статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України

13. Ковальчук О. Асоціативна модель підтримки ухвалення рішень у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 3. С. 56–62.

14. Kovalchuk O., Teremetskyi V. Informational and Legal Support of the Justice System. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. № 15. С. 271–278.

15. Kovalchuk O., Banakh S. Problem-oriented approach to the formation of information support for judicial and law enforcement agencies. *Actual problems of law*. 2023. Vol. 4. P. 72–78.

16. Teremetskyi V., Kovalchuk O. Smart Technologies in Justice: Perspectives for Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. Vol. 5. P. 86–95.

17. Ковальчук О. Правові рамки застосування штучного інтелекту в судовій системі. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2024. № 5 (75). С. 21–27.

18. Ковальчук О. Теоретичні засади подолання етичних викликів використання штучного інтелекту у судочинстві. Наукові записки. Серія: Право. 2024. № 16. С. 217–221.

19. Ковальчук О. Інноваційні підходи в концепції смарт судочинства: інтелектуальна модель виявлення злочинних угруповань. Журнал східноєвропейського права. 2024. № 123. С. 85–92.

20. Ковальчук О. Цифровізація судочинства: інформаційна модель для оцінювання ступеня небезпеки, яку становлять ув'язнені для суспільства. Вісник Кримінальної асоціації України. 2024. № 1 (31). С. 646–656.

21. Ковальчук О. Гарантування відповідальності Росії за воєнні злочини в Україні: інформаційно-правовий аспект. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2024. № 2 (105). С. 149–159.

22. Ковальчук О. Моделі машинного навчання для інформаційно-правового забезпечення діяльності суду. Приватне право і підприємництво. 2024. Вип. 24. Ч. 1. С. 207–214.

23. Teremetskyi V. I., Kovalchuk O. Ya. Artificial Intelligence as a Factor in the Digital Transformation of the Justice System. Forum Prava. 2024. Vol. 78 (1). P. 106–115.

24. Kovalchuk O. Ya., Dovhopolyi Ye. I., Shliakhovchuk M. V. Digital Technologies in Justice: Blockchain as an Innovative Way of Dispute Resolution. Journal of Eastern European Law. 2024. Vol. 124. P. 56–61.

25. Kovalchuk O. Modern IT Solutions for Holding Russia Accountable for Its Military Aggression Against Ukraine. Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko. 2024. Vol. 2 (106). P. 180–191.

26. Ковальчук О. Онлайн медіація в цифровізації правосуддя. Приватне право і підприємництво. 2024. Вип. 24 (2). С. 133–138.

Статті у наукових виданнях інших держав

27. Kovalchuk O. Smart Judiciary and Blockchain: Legal Regulation of Cryptocurrencies. Legal Economic Science and Praxis. 2023. Vol. 8. P. 4–8.

28. Kovalchuk O. Digital jurisprudence: the legal field of cryptocurrencies. Legal Economic Science and Praxis. 2023. Vol. 9. P. 13–17.

Розділи у колективних монографіях

29. Kovalchuk O., Shevchuk R., Shangytbayeva G., Kasianchuk M. Decision Support Model Based on the Analysis of International Security Risks and Threats. Chapter in monograph: *Przetwarzanie, transmisja i bezpieczeństwo informacji*. Wydawnictwo Nauk. Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, 2022. P. 57–70.

30. Kovalchuk O., Shevchuk R., Chudyk N., Ivanytskyi R. Using Machine Learning Models to Decision-Making in the Justice System. Chapter in monograph: *Informatyka techniczna i sztuczna inteligencja*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, 2024. P. 53–69.

Тези наукових доповідей

31. Ковальчук О. Я., Масьонкова М. М. Кіберзлочинність як загроза цифровому суспільству. Big data analytics: моделювання та інформаційні технології: Міжнародний науковий симпозіум, м. Київ, 20 березня 2019 року: тези доповіді. Київ, 2019. С. 126–129.

32. Ковальчук О. Я. Смарт-технології у кримінальному судочинстві. Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання: Міжнародна науково-практична конференція, м. Івано-Франківськ, 18–23 травня 2020 року: тези доповіді. Івано-Франківськ, 2020. С. 122–123.

33. Kovalchuk O., Berezka K. Big Data Analytics During State of War: Safety vs Legal Aspect. Russian-Ukrainian war: law, security, world: VI International Scientific and Practical Conference, Ternopil, Ukraine, April 29, 2022: theses of reports. Ternopil, 2022. P. 282–2825.

34. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Berezka K., Mokhun S., Fedchyshyn O. Text Mining for the Analysis of Legal Texts. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, Ruzomberok, Slovakia, September 26–28, 2022: theses of reports. Ruzomberok, 2022. P. 502–505.

35. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Burdin V., Zaverukha O., Ivanytskyi R. A Scoring Model for Support Decision Making in Criminal Justice. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies,

Ruzomberok, Slovakia, September 26–28, 2022: theses of reports. Ruzomberok, 2022. P. 116–120.

36. Ковальчук О. Я., Чудик Н. О., Банах С. В. Системи ІІІ для підтримки прийняття безпекових рішень: правовий аспект. Правове регулювання цифрової економіки та ІІІ: національний та міжнародні виміри: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 16 листопада 2023 року: тези доповіді. Київ, 2023. С. 187–191.

37. Kovalchuk O., Banakh S., Kasianchuk M., Moskaliuk N., Kaniuka V. Associative Rule Mining for the Assessment of the Risk of Recidivism. 4th International Workshop on Intelligent Information Technologies and Systems of Information Security, Khmelnytskyi, Ukraine, March 22–24, 2023: theses of reports. Khmelnytskyi, 2023. P. 376–387.

38. Kovalchuk O., Banakh S., Masonkova M., Moskaliuk N., Rohatynska N., Pustovyi O. Survival Analysis Models for Estimating and Predicting the Risks of Confession of Criminal Defendants. 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, Wrocław, Poland, September 21–23, 2023: theses of reports. Wrocław, 2023. P. 46–51.

39. Ковальчук О. Використання науки про дані та інформаційних технологій у кримінальному судочинстві. Сучасні підходи до методології правничих досліджень: Міжнародна науково-практична конференція з нагоди 100-річчя з дня народження академіка Національної академії правових наук України Федора Глібовича Бурчака, м. Київ, 3 квітня 2024 року: тези доповіді. Київ, 2024. С. 78–82.

40. Kovalchuk O. Utilizing big data technologies to support judicial decisions in cases involving war crimes. Legal Restoration of Ukraine as a Powerful European State Through the Prism of International Experience: XIV International Scientific and Practical Conference, Kyiv, Ukraine, April 18, 2024: theses of reports. Kyiv, 2024. P. 158–161.

41. Kovalchuk O. Information and Legal Support for Balancing the Interests of Justice and Human Rights Protection. Human Rights in a Globalized World: Current State, Implementation Paths, and Protection Mechanisms: All-Ukrainian Scientific and

Practical Conference, Kharkiv, Ukraine, April 19, 2024 theses of reports. Kharkiv, 2024. P. 484–487.

42. Kovalchuk O. The Use of AI-Language Models to Support Judicial Decisions. Ukraine in the conditions of reforming the legal system: modern realities and international experience: VIII International scientific and practical conference, Ternopil, Ukraine, April, 19–20, 2024: theses of reports. Ternopil, 2024. С. 48–50.

43. Ковальчук О. Інформатизація судової системи як чинник сталого розвитку. Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі: III Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, м. Чернігів, 19 квітня 2024 року: тези доповіді. Чернігів, 2024. С. 110–111.

44. Ковальчук О. Судово-економічна експертиза в інформаційно-правовому забезпеченні судів. Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження: Міжнародна науково-практична Інтернет конференція, м. Херсон – м. Кропивницький, 24 квітня 2024 року: тези доповіді. Херсон, 2024. С. 379–383.

45. Ковальчук О. Забезпечення відповідальності за міжнародні злочини Росії в Україні: перспективи судового переслідування. Актуальні проблеми національного законодавства: Міжнародна науково-практична конференція, м. Кропивницький, 25 квітня 2024 року: тези доповіді. Кропивницький, 2024. С. 150–152.

46. Ковальчук О. Цифровізація судочинства в умовах війни: організаційно-правовий аспект. Сучасні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 2 травня 2024 року: тези доповіді. Київ, 2024. С. 392–393.

47. Kovalchuk O., Shevchuk R., Masonkova M., Banakh A. Content Analysis of Court Decisions: A GPT-4 Based Sentence-by-Sentence Data Generation and Association Rules Mining. I International Workshop of Young Scientists on Artificial Intelligence for Sustainable Development, Ternopil, Ukraine, May 10–11, 2024: theses of reports. Ternopil, 2024. P. 56–70.

Відомості про апробацію результатів дисертації:

Окремі положення дисертаційного дослідження доповідалися авторкою на: Міжнародному науковому симпозіумі «Big data analytics: моделювання та інформаційні технології» (м. Київ, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання» (м. Івано-Франківськ, 2020 р.), 10th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (м. Деггендорф, Німеччина, 2020 р.); 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (м. Деггендорф, Німеччина, 2021 р.); VI International Scientific and Practical Conference «Russian-Ukrainian war: law, security, world» (м. Тернопіль, 2022 р.); 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (м. Ружомберок, Словаччина, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання цифрової економіки та III: національний та міжнародні виміри» (м. Київ, 2023 р.); 4th International Workshop on Intelligent Information Technologies and Systems of Information Security (м. Хмельницький, 2023 р.); 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (Вроцлав, Польща, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 100-річчя з дня народження академіка Національної академії правових наук України Федора Глібовича Бурчака «Сучасні підходи до методології правничих досліджень» (м. Київ, 2024 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» (м. Чернігів, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет конференції «Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження» (м. Херсон – м. Кропивницький, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови» (м. Київ, 2024 р.); XIV International Scientific and Practical Conference «Legal Restoration of Ukraine as a Powerful European State Through the Prism of International Experience» (м. Київ, 2024 р.); All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Human Rights in a Globalized World: Current

State, Implementation Paths, and Protection Mechanisms» (м. Харків, 2024 р.); VIII International scientific and practical conference «Ukraine in the conditions of reforming the legal system: modern realities and international experience» (м. Тернопіль, 2024 р.); I International Workshop of Young Scientists on Artificial Intelligence for Sustainable Development (м. Тернопіль, 2024 р.).

ПЕЧЕРСЬКИЙ РАЙОННИЙ СУД М. КИЄВА

01001, м. Київ, вул. Володимирська, 15,

web: <http://pc.ki.court.gov.ua>, E-mail: inbox@pc.ki.court.gov.ua*од. 09. 2024
вх К-309/2***АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ**

у практичну діяльність Печерського районного суду м. Києва результатів дисертаційного дослідження Ковальчук Ольги Ярославівни «Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»

Сформульовані здобувачкою Ковальчук Ольгою Ярославівною висновки та пропозиції, що містяться в дисертаційному дослідженні на тему «Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні», мають важливе практичне значення для вирішення низки проблемних питань, що виникають під час впровадження та використання цифрових технологій у діяльності суду. Цьому сприяло використання Ковальчук О. Я. результатів узагальнення судової практики, аналіз нормативно-правової бази, вивчення міжнародного досвіду діджиталізації судочинства, а також авторські пропозиції щодо практичних аспектів впровадження інноваційних цифрових технологій у судову систему України, зокрема за умов введення правового режиму воєнного стану.

Дисертація має практичну спрямованість. Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності суддів.

Голова Печерського
районного суду м. Києва

Руслан КОЗЛОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту публічної політики і
соціальних наук
доктор юридичних наук, професор

« М. В. Завальний
2024 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Ковальчук Ольги Ярославівни «Організаційно-правове забезпечення
цифровізації судочинства в Україні», поданого на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю
12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право» (08 – Право) у правотворчу діяльність Науково-
дослідного інституту публічної політики і соціальних наук**

Комісія у складі:

голова - директор Науково-дослідного інституту публічної політики і
соціальних наук, доктор юридичних наук, професор Завальний
Михайло Володимирович;

члени комісії:

- заступник директора Науково-дослідного інституту публічної
політики і соціальних наук, кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник Голубов Артем Євгенович;
- вчений секретар Науково-дослідного інституту публічної
політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, професор
Кухарев Олександр Євгенович,

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації
Ковальчук Ольги Ярославівни «Організаційно-правове забезпечення
цифровізації судочинства в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і
процес; фінансове право; інформаційне право» (08 – Право), спрямовані на:
визначення організаційно-правових засад цифровізації судочинства;
встановлення складових інформаційних правовідносин у судовій системі;
врегулювання застосування штучного інтелекту у системі електронного
судочинства; розкриття механізмів забезпечення взаємодії та інтеграції
інформаційних систем судової системи України з відповідними системами
країн Євросоюзу; формування нормативних підходів до впровадження
«розумних» технологій у судовій практиці; узагальнення нормативного

регулювання організаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства; окреслення напрямів інтеграційних процесів судової системи України до європейських стандартів електронного судочинства та інші використовуються Науково-дослідним інститутом публічної політики і соціальних наук під час розробки пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення чинного національного законодавства.

Пропозиції щодо удосконалення адміністративного та інформаційного законодавства у сфері цифровізації судочинства, врегулювання захисту персональних даних учасників дистанційного судового процесу та інтеграції інформаційно-правового забезпечення цифровізації судочинства Євросоюзу з судовою системою України взято за основу для подальшої законопроектної роботи.

Результати дисертаційного дослідження Ковальчук Ольги Ярославівни «Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» (08 – Право), мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості національного законодавства в сфері освіти.

Члени комісії:

А. Є. Голубов

О. Є. Кухарєв

Відкритий
міжнародний
УНІВЕРСИТЕТ
розвитку людини

Open
International UNIVERSITY
of Human Development

"UKRAINE"

"УКРАЇНА"

« 12 » 09 2024

№ 02.01/27-92

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження
Ковальчук Ольги Ярославівни
на тему «Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства
в Україні»
в освітній процес Інституту права та суспільних відносин
закладу вищої освіти Відкритий міжнародний університет розвитку людини
«Україна»

Комісія у складі: завідувача кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин, к.ю.н., доцента О.О. Фаста – голови комісії, доцента кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, к.ю.н., доцента Т.В. Федоренко – члена комісії, доцента кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін к.ю.н., доцента В.П. Сердюка – члена комісії, складала цей акт про те, що комісією проаналізовано матеріали, складені на підставі дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Ковальчук Ольги Ярославівни на тему «Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні» щодо наукового обґрунтування теоретико-правових засад, виявлення тенденцій цифровізації судочинства в Україні, а також у визначенні проблем її адміністративно-правового забезпечення та розробки практичних рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Комісія дійшла висновку, що подані матеріали мають належний теоретичний та методологічний рівень, опрацьовані з урахуванням змін до законодавства, роз'яснень уповноважених суб'єктів в цій сфері, наукових напрацювань вітчизняних і зарубіжних вчених а також представляють собою наукову і практичну значущість і використовуються в освітньому процесі на кафедрі галузевого права та загальноправових дисциплін при розробці навчальних курсів освітньо-наукових програм підготовки бакалавра та магістра зі спеціальності 081 «Право».

Розроблені Ковальчук О. Я. наукові положення та рекомендації були використані під час проведення наукових досліджень, присвячених проблематиці адміністративного та інформаційного права, а також при розробці робочих навчальних

2

програм, конспектів лекцій, наочних навчальних матеріалів із дисциплін «Адміністративне право», «Інформаційне право», «Інформаційні технології», «Правові інформаційні системи», «Теорія доказів», «Права людини та верховенство права в сучасних реаліях».

ВИСНОВОК. На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що матеріали дисертаційного дослідження Ковальчук О. Я. на тему «Організаційно-правове забезпечення цифровізації судочинства в Україні» містять наукове обґрунтування, теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави і надалі використовувати їх у освітньому процесі Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Інформаційне право», «Інформаційні технології», «Правові інформаційні системи», «Теорія доказів», «Права людини та верховенство права в сучасних реаліях» та інших суміжних дисциплін. Результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також можуть бути рекомендованими для самостійного опрацювання здобувачами освітніх рівнів «бакалавр» та «магістр» зі спеціальності 081 «Право» як додатковий, проблемно-орієнтований навчальний матеріал.

Голова комісії:

**Завідувач кафедри галузевого права
та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних
відносин, к.ю.н., доцент**

Члени комісії:

к.ю.н., доцент

к.ю.н., доцент

Олексій ФАСТ

Тетяна ФЕДОРЕНКО

Василь СЕРДЮК